

N E D E R D U I T S C H
T A A L K U N D I G
W O O R D E N B O E K ,

D O O R

P. W E I L A N D.

A.

T E A M S T E L D A M , B I J
J O H A N N E S A L L A R T ,
M D C C I C .

V O O R B E R I G T.

Men heeft dikwerf aangemerkt, dat de spelling van onze taal, schoon zij in rijkheid, vloeiendheid en luister, voor geene taal van Europa behoeft te wijken, op zeer losse gronden staat; terwijl, bijna, elke schrijver zijne eigene bijzondere taalregels volgt, en zich vergenoegt met zich daarin gelijk te blijven.

Het verdient opmerking, dat men de verwarring in de nederduitsche spelling van dien tijd af moet berekenen, dat velen zich toegelegd hebben, om de oude en regelmatige wijs van spellen veranderingen te doen aannemen, welken zij meenden verbeteringen te mogen noemen. Men schoof orde, gebruik en regelmaat genoegzaam geheel ter zijde, en stelde in derzelver plaats willekeurige regels, die geenen anderen grond hadden, dan de uitspraak van deze of gene landstrecken, of de zucht om bijzonder te wezen, en zekere, gelijk men het noemde, kieschheden in de taal te brengen.

Om deze verwarring wegtenemen, en de spelling van onze taal op goede regelmatige gronden te vestigen, hebben geleerde Taaloefenaars zich, om strijd, beijverd. Getuigen hiervan zijn de werken, onder de titels: *Idea gramm. linguae belgicae* — *Aenleiding*

ding tot de kennis van het verhevene deel der nederduitsche sprake, door L. TEN KATE — Oude en nieuwe taal- en dichtk. Bijdragen — Proeve van oudh. taal- en dichtkunde, onder de spreuk: dulces ante omnia Musae — Proeve van taal- en dichtkunde van B. HUYDECOPER, uitgegeven door FR. VAN LELYVELD en N. HINLOPEN, en anderen.

Dan, ter bereiking van dit heilzame oogmerk was de oprigting van *de Maatschappij der nederlandsche letterkunde, te Leide*, in de daad, het geschiktste middel, zijnde eene verzameling van mannen, die zich in het vak der nederduitsche letterkunde niet weinig beroemd gemaakt hadden. En van derzelve vlijt, welke ons reeds uitmuntende taalkundige verhandelingen mededeelde, zouden wij de rijkste vruchten ingezameld hebben, ware het niet, dat de dood de werkzaamheden van eenigen der bekwaamste en ijverigste Leden gestaakt, en de loop der tijden, in ons Vaderland, federt eenige jaren, anderen, in de voordzetting en voltooiing van hunne taalkundige ontwerpen, verhinderd had.

Het gemis, hierdoor veroorzaakt, geheel te vergoeden, kan onmogelijk gerekend worden de taak van een enkel mensch te zijn, maar zal het gevolg van de vereenigde werkzaamheden der overgeblevene en op nieuw aangekomene Leden van genoemde Maatschappij moeten wezen.

Ieder, die met de inrigting en werkzaamheden dezer Maatschappij eenigzins bekend is, weet, dat dezelve, reeds voor meer dan twintig jaren, een ontwerp be-

beraamde „ tot het vervaardigen van een algemeen „ omschrijvend Woordenboek der nederlandsche tale”, bedoelende daarmede, „ niet alleen de nederduitsche „ taal in zooverre te doen kennen, als noodig is, om „ de schriften, die in dezelve zijn opgesteld, voor ic- „ der verstaanbaar te maken; maar *om den geheelen „ schat onzer tale bij een te vatten, enz*”.

Dan, zulk een werk vorderde natuurlijk, al waren de, boven, aangevoerde beletfelen, zelfs, niet tus- sphen beide gekomen, ten aanzien van deszelfs uitvoe- ring, eenen onbepaalden tijd. En wie is, heden nog, in staat, om, onverminderd de kundigheid en vlijt der overig zijnde Leden dezer Maatschappij, een einde aan hetzelfde te zien?

Het een en ander bragt mij op het denkbeeld, of ik mijnen Landgenoten, intusphen, niet van eenigen dienst zoude kunnen wezen, met een *gedeelte* van dit groote ontwerp uittevoeren, en een NEDERDUITSCH TAALKUNDIG WOORDENBOEK zamentestellen, beantwoordende aan *eenige* vereischten, in het beredeneerde plan tot het vervaardigen van een algemeen omschrijvend Woordenboek der nederlandsche taal, door de genoemde Maatschappij opgegeven, naamlijk: „ om „ bij ieder woord aanteteekenen, of het een *substanti- „ vum, adjectivum*, of een *verbum*, of een *adverbium* „ enz. zij: bij de *substantiva* de *genera* en de *declina- „ tie*: bij de *adjectiva* de *gradus comparationis*: bij „ de *verba* de vorming van het *imperfectum* en *praete- „ ritum*, en in welken zin zij als *activa, pasfiva*, of „ *neutra*, of *communia*, gebezigd worden; en bij de

„ *verba composita*, waar de *praepositio separabilis*, en
 „ waar *inseparabilis* zij, op te geven”; en daarbij
 „ ieder woord, volgens zijn oorsprong te spellen,
 „ voor zoo veel die te ontdekken is, en tot hetzelfde
 „ die sluitletters te bezigen, welken in het meervoud
 „ en de *derivata* voorkomen, uitgezonderd de v en z,
 „ welken men in r en s zal verwisfelen: wijders, iede-
 „ ren klinker, die eene verlenging noodig heeft, met
 „ zijns gelijken te verlengen; en vóórs het onder-
 „ scheid tusfchen *ei* en *ij*, *e* en *ee*, *o* en *oo*, met alle
 „ mooglijke naauwkeurigheid, in acht te nemen.”

Zulk een woordenboek is immer een dringend be-
 hoefte voor velen mijner Landgenoten geweest; en
 het zou dit blijven, zelfs dan nog, wanneer het, door
 de letterkundige Maatschappij ontworpen, algemeen
 omfchrijvend woordenboek voordgezet en voltooid
 wierd. Velen, in geene talen onderwezen, zijn bui-
 ten staat, om van de voorgeschrevene regels der Taal-
 kunstenaren gebruik te maken, of dezelve op de spel-
 ling toetepassen en in oefening te brengen; daar zij,
 met behulp van zoodanig een woordenboek, als ik
 hier bedoel, eene regelmatige en eenparige spelling,
 op eene gemaklijke wijs, zouden kunnen verkrij-
 gen.

Ik nam dan het besluit, om deze taak te aanvaarden,
 deelde mijn daartoe gemaakt ontwerp, op de, in oogst-
 maand 1796, gehoudenene, algemeene Vergadering van de
 Maatschappij der nederlandsche letterkunde, te Leide,
 mede, en had het genoeg, deze mijne onderneming met
 de aanmoedigendste goedkeuring vereerd te zien; terwijl
 mij

mij tevens, op mijn verzoek, toegestaan werd, om van den voorraad, tot het vervaardigen van een algemeen omschrijvend woordenboek onzer taal, door de Maatschappij reeds verzameld, zoodanig gebruik te maken, als ik tot de zamenstelling van mijn nederduitsch taalkundig Woordenboek mogt noodig oordeelen; voor welk gunstig besluit ik den Besturereu dier Maatschappij, hier, mijnen opregten dank betuig.

Nu ging ik aan het werk, doch werd daarin, door bijkomende omstandigheden, onder welken mijne wankele gezondheid niet de minste was, dikwerf verhinderd. Ik gevoelde daarbij, weldra, de moeilijkheid der taak, welke ik op mij genomen had; te meer, dewijl ik het niet ondienftig oordeelde, om, in navolging van J. C. ADELUNG, tevens de verfchillende beteekeniften der woorden optegeven, en derzelve oorfpiong, voor zoo ver ik dien konde ontdekken, aantewijzen.

Eindelijk was ik in ftaat, om een gedeelte van het werk, naamlijk de letter A van het woordenboek, en eene INLEIDING voor hetzelfde, in het licht te geven; waartoe ik befloot, uit aanmerking van het voordeel, welk ik, bij de voordzetting van mijnen arbeid, uit de bedenkingen en onderrigtingen van kundige Taal-oefenaren, ligtlijk, zou kunnen trekken.

Ik heb van al de bouwftof, welke mij bekend en onder mijn bereik was, gebruik gemaakt, en zal daarvan, verder, gebruik maken, inzonderheid van de, boven, genoemde taalkundige werken, als mede van J. G. WACHTER *glossarium germanicum* — J. G. SCHER-

SCHERZII, en C. G. HALTAUS *glossarium germanicum
medii aevi* — F. JUNII *Etymologicum anglicanum* —
J. C. ADELUNGS *grammatisch-kritisches Wörterbuch
der hochdeutschen Mundart*, en *umständliches Lehrge-
bäude der deutschen sprache* — K. PH. MORITZ *gram-
matisches Wörterbuch*, en anderen.

ROTTERDAM,
den 18^{en} van grasmaand.
1799.

VERKLARING VAN EENIGE VERKORTINGEN.

Z. n.	Zelfftandig naam-woord.	ALDEG. NOTKER.	Aldegonde. Notkerus.
V. m. o.	Vrouwlijk, manlijk, onzijdig.	OTFRID. KIL.	Otfridus. Kiliaan.
Bijv. n.	Bijvoeglijk naam-woord.	VELDEN. REDERLIJK.	Veldenaar. Rederijkers.
Meerv. Bijw.	Meervoud. Bijwoord.	A. HARTS. Angelf.	A. HARTSEN. Angelfak- fifch.
Bedr. w.	Bedrijvend werk-woord.	Eng.	Engelfch.
Onz. w.	Onzijdig werk-woord.	Fr. Ysl.	Franch. Yslandsch.
Gelijkvl.	Getijkvloeiend.	Goth.	Gothifch.
Ongelijkvl.	Ongelijkvloeiend.	Deen.	Deenfch.
Wederk. w.	Wederkeerig werkwoord.	Zweed. Gr.	Zweedsch. Griekfch.
Onregelm.	Onregelmatig.	Arab.	Arabifch.
Deelw.	Deelwoord.	Lat.	Latijnsch.
Verl. d.	Verleden deel-woord.	Hebr. Ital.	Hebreeuwfch. Italiaanfch.
Voorz.	Voorzetfel.	Perf.	Perfifch.
Scheidb.	Scheidbaar.	CLAR. SPIEG.	Clare Spie- gel der war- achtigher christelycke Maechden. Antw. 1569.
Onfcheidb.	Onfcheidbaar.		
Hulpw.	Hulpwoord.		
Voord. w.	Voorddurend werkwoord.		
Onperf.	Onperfoonlijk.		
Verkl. w.	Verkleinwoord.	K. D. S. HOORN.	Keuren der Stad Hoorn. 1429.
D. i.	Dat is.		
B. v.	Bij voorbeeld.		
Oul.	Oulings.	BIJBELVERT.	De vertaling van den zoo- genoemden Statenbij- bel.
Oudt.	Oudtijds.		
Spreekw.	Spreekwoord.		
VOND.	VONDEL.		
VOLLENH.	VOLLENHOVE.		
HOOGVL.	HOOGVLIET.	BIJB. 1477.	De vertaling van den bij- bel van het jaar 1477.
FLORIAN.	FLORIANUS.		
WALEW.	WALEWEIN.		
D. v. AS-SEN.	D. v. ASSENE- DE.		

FAB. V. ESOP.	Fabelen van Esofet.
HANDV. V. DORDR.	Handvesten van Dor- drecht.
H. V. AL.	Hystory, le- ven en re- gym. van Alex. Delft 1491.

VERBETERINGEN.

INLEIDING.

Bl.	3, reg.	27, <i>staat</i>	opgezocht, <i>lees</i>	opgezocht.
	8	— 11, —	alle de, <i>lees</i>	al de.
	15	— 23, —	C, <i>lees</i>	G.
	25	— 28 en 29, <i>staat</i>	er kend, <i>lees</i>	erkend.
	56	— 21, <i>staat</i>	reden, <i>lees</i>	rede.
	105	— 15, —	bij gevoegd, <i>lees</i>	bijgevoegd.
	135	— 17, —	namen, <i>lees</i>	nemen.
	137	— 13, —	vooren, <i>lees</i>	voren.
	144	— 17, —	hebben mij, <i>lees</i>	hebben van mij.
	—	— 19 en 20, <i>staat</i>	werkwoor den, <i>lees</i>	werk- woorden.
	179	reg. 1, <i>staat</i>	AANSPOORING, <i>lees</i>	AANSPORING.

WOORDENBOEK.

Bl.	13	reg. 20, <i>staat</i>	ongelijkvl., <i>lees</i>	onregelm.
	15	— 9, —	ongelijkvl., <i>lees</i>	onregelm.
	17,	laatste reg., <i>staat</i>	aan een, <i>lees</i>	aaneen.
	19	reg. 17, <i>staat</i>	ongelijkvl., <i>lees</i>	onregelm.
	127	— 22, —	<i>afslonsen</i> , <i>lees</i>	<i>afslonzen</i> .
	128	— 13, —	<i>afstoken</i> , <i>lees</i>	<i>afstoken</i> .
	230	— 22, —	Azien, <i>lees</i>	Azie.

I N L E I D I N G,

BEHELZENDE TAALGRONDEN,
WAAROP DIT

WOORDENBOEK

G E B O U W D I S.

Daar iedere taal uit woorden zamengefeld is, zoo bepaalt de SPRAAKKUNST zich tot twee hoofdzaken; *voor eerst*, tot de woorden op zich zelve; *ten andere*, tot derzelve zamenvoeging.

De eerste beftaat, derhalve, in de regte keus van de letteren, waaruit een woord gevormd wordt; de andere in de regte keus van de woorden, en in derzelve behoorlijke plaatsing, om daarmede eenig denkbeeld uittedrukken.

Het eerste dezer twee hoofddeelen der spraak-kunst noemen wij *spelkunst*; en door deze verftaan wij de wetenfchap, om eene taal en derzelve enkele klanken, welken, bij het fpreken van die taal, gehoord worden, met de ingevoerde fchrijftteeken wel en regelmatig te fchrijven.

Men moet, het is waar, de regelmatigheid, zoo wel in het fpreken, als in het fchrijven, in acht

nemen, dewijl men door beiden hetzelfde einde bedoelt, naamlijk algemeene verstaanbaarheid; de laatste, echter, kan als noodzaaklijker beschouwd worden, dan de eerste. Immers, deze bepaalt zich, slechts, tot weinige personen, en tot weinige voorbijgaande oogenblikken; waarom de taalfeilen, welken, onder het spreken, begaan worden, voorbijvlieën; terwijl omstandigheden, houding en gebaren de duisterheid verminderen, welke daardoor, anders, ligtlijk zoude kunnen veroorzaakt worden.

Maar het regte gebruik der schriftteekenen heeft eenen veel grooteren werkring, zoo wel ten aanzien der personen, als in opzigt tot de tijden, voor welken zij bestemd zijn. En daarom is het eene dubbele verpligting, om zich op regelmatigheid en zuiverheid, ten dezen aanzien, zorgvuldiglijk toe te leggen, dewijl iedere verwaarloozing van dezelve de bereiking van het oogmerk des schrijvers verhindert.

Dan, ook het denkbeeld van schoonheid maakt het noodzaaklijk, dat men zich in eene zuivere en regelmatige spelling oefene. De regelmatigheid in de spelling is voor den goeden stijl hetzelfde, wat de regelmatige teekening der enkele deelen voor den beeldenden kunstenaar is; met dit onderscheid alleenlijk, dat de schoonheid bij dezen de hoogste, maar bij den schrijver, slechts eene ondergeschikte bedoeling is. Dit, echter, geeft den laatste geene vrijheid, om haar geheel te verwaarloozen; want, schoon eene spelfeil eene schriftlijke voordragt niet zoo zeer misvormt, als de mis-teekening van eenig lid een venusbeeld zou wan-
stal-

ftaltig maken, zoo blijft zij, nogthands, eene feil, welke moet vermeden worden.

Meenigvuldige gebreken van dien aard, zij mogen uit verwaarloozing en onwetendheid, of uit zucht om bijzonder te wezen, ontfiaan, kunnen een anders goed gefchrift zoodanig mismaken, dat het voor iederen lezer van fmaak en fijne gewaardwording even zoo ondraaglijk is, als voor den kunstenaar eene fchilderij, waarin ieder lid, ieder enkel deel misteekend is; hoe fchoon, voor het overige, de vinding en aanleg van het ftuk mogen wezen.

Wanneer wij onze taal wel willen leeren fpreken en fchrijven: wanneer wij zoo ver in dezelve willen vorderen, dat wij in ftaat zijn, om voldoende reden te geven, waarom wij zoo en niet anders fpreken en fchrijven, dan is het niet genoeg, flechts, eenige algemeene taalregels te leeren kennen; maar dan moeten wij, veeleer, het wijduitgeftrekte gebied van zoo vele foorten van woorden doorwandelen, door middel van welken wij onze gedachten, op meenigvuldige wijzen, uitbrengen en aan anderen mededeelen.

De fpelregels zijn even zoo min toevallig en willekeurig, als alle overige taalregels. Zij zijn, veeleer, op het eigendommijka der taal gegrond, moeten daarin opgezocht, en daaruit afgeleid worden. De Taalleeraar mag, derhalve, de taal, zoo min als de Gefchiedfchrijver de gefchiedenis, naar willekeur inrigten; maar beiden moeten datgene nemen, wat zij vinden, en daarbij het afwijkende en tegenftrijdige in ieder vak opzoeken, het ware van het valfche afzonderen, en de gronden voor het eerfte opgeven.

Schrandere Taaloefenaars hebben dit ook altijd ingezien (*), en daarom getracht, zoo veel mogelijk, in het eigendommeljke der taal intedringen, derzelver bijzondere deelen te doorgronden en te ontleden.

En, daar alle overeenstemming de aangenaamste aandoeningen in ons verwekt, zoo moet de volmaakte overeenstemming van alle enkele deelen met het geheel, welke ook in onze taal heerscht, onze ziel, noodzaaklijk, in de behaaglijkste verwondering zetten. Zelfs de geringste buiging van een woord, door eene letter daarbij te voegen, voor, of achter, te plaatsen, of die van hetzelfde aftrekken, geschiedt niet zonder oogmerk. De kleinste lettergreep, en in vele woorden, de eenvoudigste letter, heeft hare bepaalde beteekenis, waardoor zij ter vorming van het geheele woord het hare bijdraagt.

(*) In opzigt tot de keus der woorden en derzelver plaatsing, heeft de Taalleeraar meer vrijheid, en is in de mooglijkheid, om, ten aanzien hiervan, nieuwe regels uitte vinden; naardien de schikking der woorden op de regeling onzer denkbeelden gegrond is, en wij hetzelfde woord dan eens hier, dan eens daar moeten plaatsen, naar mate de denkbeelden, welken wij aan anderen willen mededeelen, zulks verdienen. Doch dit behoort tot het andere gedeelte der taalkunst, of de *woordvoeging*.

I.

VAN DE LETTEREN EN DERZEL-
VER GEBRUIK.

Ieder weet, dat de menfchen niet slechts, in het algemeen, geluiden kunnen voordbrengen, maar dat zij denzelven eene aanmerklijke verfcheidenheid kunnen bijzetten.

De vorming van de letteren, door middel der fpraakwerktuigen.

De werktuigen, door welken deze geluiden, uit de luchtpijp gekomen zijnde, tot onderfcheidene klanken, of tot letteren, gevormd worden, kent men uit de befchouwing van 's menfchen mond.

Gelijk woorden de onligchaamlijke gedachten voor het oor hoorbaar moeten maken, wanneer wij dezelve willen gewaarworden, zoo moeten gefchrevene, of gedrukte, letters de enkele beftanddeelen der woorden voor het oog zichtbaar maken, om daarvan eenig begrip te hebben.

En welk een blijk van vatbaarheid en vermogen leide de menschlijke geest aan den dag, door zulke teekens uitte vinden, door middel van welken wij nu een veel vollediger begrip van de woorden en derzelver oorfprong, door het oog, dan door het oor, verkrijgen!

Onaangezien de naauwe verbindtenis van het geheel in de natuur, fchijnt echter het hoorbare van het zichtbare zoo zeer onderfcheiden en afgezonderd te zijn, dat men zich, bijna, geenen mooglijken overgang van het eene tot het andere, geenen gemeenfchaplijken band tufchen beiden kan voorftellen; en nogthands heeft de taal

dezen wonderbaren band zamengeknoopt, daar zij zichtbare voorwerpen, door klanken, aanduidt, en deze klanken wederom, door zichtbare teekenen, voor het oog plaatst.

Hoe moeilijk moest het zijn, de klinkers, welken zich, in de uitspraak, zoo naauw met de medeklinkers vereenigen, dat zij met dezelve in eenen geheel eenvoudigen klank schijnen zamenvloeijen, van de medeklinkers aftecheiden, en dezelve nevens elkander te plaatsen! hoe moeilijk moest het zijn, de medeklinkers, deze bijna onhoorbare bewegingen der spraakwerktuigen, van de klinkers aftezonderen, door welken zij eerst hoorbaar worden! Van alle dezen zal ik afzonderlijk spreken.

*Bepaling
van het ge-
tal der let-
teren.*

Letters zijn teekens van de enkele klanken der woorden, welken in eenige taal gebruikt worden. De Taalkundigen verschillen niet weinig in de bepaling van het getal van zoodanige teekenen, in onze taal. Gemeenlijk, echter, brengt men dezelve tot zes en twintig, schoon wij, tot het schrijven van echt nederduitsche woorden, niet meer dan twee en twintig behoeven; kunnende de overige vier als vreemde, of overtallige letters beschouwd worden. (*)

Ee-

(*) Sommigen willen, dat onze letters van de gothische, door Ulphilas uitgevonden, ontleend zijn; maar de gothische letters zijn, zoo wel als de onzen, waarschijnlijk van de grieksche, of latijnsche, ontleend geworden. V. DRIEL,

Eenigen dezer letteren worden gevormd, door het openen van den mond; de overigen, door eenig gedeelte van den mond te fluiten, of te drukken. De eersten, die allen eenen ongemengden klank hebben, dragen den naam van *klinkeren*, omdat zij op zich zelven eenen vollen klank geven, en zonder behulp van andere letteren kunnen uitgesproken worden; of, omdat zij hunnen klank ook aan de andere letteren mededeelen. De laatsten noemt men *medeklinkers*, omdat zij niet zonder eenen klinker kunnen uitgesproken worden.

Daar iedere enkele opening van den mond, zoo-^{Klin-}_{kers.} dra zij hoorbaar wordt, eenen klinker uitmaakt, zoo volgt daaruit, dat er zoo vele klinkers kunnen wezen, als er geluid gevende openingen van den mond mogelijk zijn. Doch zij worden niet allen gebezigd.

Eigenlijk hebben wij niet meer, dan vijf klinkers, A, E, I, O, U; en wij behoeven er ook niet meer, om de door ons bedoelde zaken uitgedrukt en aangeduiden, of onze gedachten aan anderen verstaanbaar medetedeelen.

Ook de oudheid erkent bij ons niet meer, dan
de

ad Id. ling. belg. p. 1. ——— Zeer verschillend zijn de gevoelens omtrent de eerste uitvinding der letteren; zie HUGO *de prima origine scribendi*, Cap. III, p. 13. FR. JUNIUS (*de pictura Ver.*) stelt, dat de schilderkunst aanleiding tot de uitvinding der letteren heeft gegeven; terwijl MORINUS (*Exercit. de lingua primæva*) met grond beweert, dat het schrift in beelden ouder is, dan het schrift in leetereu.

de genoemde vijf klinkers, (*) met welken wij volkomen kunnen bestaan. En het is zeker, dat er, in geene europesche taal, meer noodig zijn, want de bijzondere toevalligheden, die elken dezer klinkeren kunnen overkomen, veranderen deszelfs wezen niet. De ij, b. v., is, schoon verkeerdlijk, als een zesde klinker, onder het getal der letteren aangenomen; daar zij eigenlijk niets meer, dan eene dubbele, of verlengde i is. En deze verlenging, of verdubbeling, heeft bij alle de overige klinkers plaats, als aa (of ae) ee, ij, (of ii, gelijk de Ouden schreven) oo, uu. Zoo dat, wanneer de ij, of verlengde i, een nieuwe klinker wierd, alle de overigen, verlengd zijnde, nieuwe klinkers zouden moeten worden; en men, derhalve, *tien* klinkers, in onze taal, zoude krijgen.

De v komt, in oude handschriften, en in oude gedrukte boeken, nooit anders voor, dan voor de enkele i, als *arbeyd*, *beleyd*, *heylichheyd* enz.; terwijl, daartegen, de dubbele i, in die zelfde handschriften en gedrukte boeken, hare plaats en teekening (ii of ij) behoudt; (**) welk onderscheid de nederlandsche bijbelvertaling van het jaar 1637
zui-

(*) Vertoog over de spelling, door den taalkundigen A. KLUIT, in de N. Bijdragen tot opbouw enz. D. I. bl. 296 env.

(**) In het jaar 1404 vinden wij nog *tiit*, *ziin*; maar in het jaar 1435, de laatste i reeds met eene staart: *rijt*, *zijn* enz. Zie *Brief door den ongenoemden schrijver der ling. belg. id. gramm. aan D. VAN HOOGSTRATEN*, in de
boek-

zuiver blijft bewaren. Thands maakt men, veelal, dit onderscheid tusfchen de ij en y, dat de laafte van dezelfde kragt gerekend wordt, als de griekfche u, (v) en men oordeelt, dat dezelve ook alleenlijk in woorden van griekfche afkomst mag gebruikt worden, als *cyprus*, *cylinder*, enz.

De a, waarmede ons *abe* (*) begint, is de enkelvoudigfte en ligfte klinker, die door de ongedwongenfte opening van den mond, zonder moeite, voordgebracht wordt. Zoodra de tong een weinig nader aan het gehemelte komt, ontftaat de nog helderer e; en uit deze wordt, wanneer de tong dicht aan het gehemelte nadert, de i gevormd, als de hoogfte klank, dien de menschlijke fpraakwerktoigen kunnen voordbrengen. Om de o uitfpreken, zinkt de ftem weder tot a, en geeft aan dezen klinker, door de ronding der lippen, eene andere gedaante, waardoor de o ontftaat. De laagfte klinker, welke door de fterkfte ronding, of fluiting, der lippen gevormd wordt, is de u.

Er

boekzaal van fept. en octob. 1708, bl. 363. De verlenging der laafte i in onze ij is voordgekomen uit de verkeerde gewoonte der Monniken, die, zelfs in het latijn, de dubbele i met een ftaarthaal maakten; zoo als blijkt uit de woorden *dominij*, *imperij*, *abijs*, enz.

(*) Ik zou het woord *alphabet* verkiezen, omdat het vrij algemeen aangenomen is, en ons *abe* de gedaante van een eigenlijk woord niet heeft; dan, daar het woord *alphabet* in de zamenftelling geen plaats heeft, en wij niet *alphabetboek*, maar wel *abeboek* zeggen, is het best, *abe* te behouden. Mifchien zou het woord *letterlijfs* het eigenaardigfte zijn.

Er heeft, derhalve, bij het uitspreken der klinkeren, van A tot U, eene genoegzaam evenredige vernauwing van den mond, of ronding van de lippen, plaats, welker maat, voor iederen van dezelve, door de natuur, is aangewezen; zoo dat, bij de A, de mond het meest, bij de E, minder, bij de I, weder minder, bij de O, nog minder, en bij de U het minst geopend is; met dit onderscheid, echter, dat, bij het uitspreken van A, E, en I, de tong telkens meer aan het gehemelte nadert, terwijl, bij het uitspreken der O, de tong weder tot denzelfden afstand van het gehemelte terugkeert, waarop zij zich, bij het uitspreken der A, bevond; het welk ook ten aanzien der U plaats heeft; schoon de stem, bij het uitspreken van iedere dezer letteren, gelijke kragten te werk stelt.

De klinkers zijn, eigenlijk, de eenige ware klinken, in de taal, en, tegelijk, derzelver grondstof; want zij brengen eerst leven en hoorbaarheid in de woorden. De letters M en N, bij voorbeeld, blijven levenloos en op zich zelve staan, tenzij er een klinker bijgevoegd worde. Plaatst men nu eene A, E, of I tusfchen beiden, dan ontftaat terftond het woord *man*, *men*, of *min*. De klinker brengt hier, gelijk in alle andere gevallen, het wezen van den eenen medeklinker tot den anderen over, en plaatst dezelve in een voorddurend verband met elkander, terwijl de eerfte medeklinker nog in het oor klinkt, wanneer de andere reeds uitgefproken wordt.

*Twee - en
drieklinken.*

Iedere enkele opening van den mond maakt, gelijk boven reeds aangemerkt is, zoodra zij hoorbaar wordt,

wordt, eenen klinker uit, die altijd eenvoudig en van eenen ongemengden klank is. Wanneer, derhalve, de mond van de eene opening tot de andere overgaat, dan worden, eigenlijk, twee, of drie klinkers voordgebracht, die, schoon in eene lettergreep bij elkander gevoegd, en, onder het uitspreken, als zamengefmolten, echter noodzaaklijk eenen gemengden klank hebben. (*) De eerften noemt men *tweeklanken*, de laaftten *drieklanken*.

Een tweeklank ontftaat, door zamenvoeging van de enkele A, E, I, O, U met E, I, of U, als:

A met U, in *dauw*, (**) *Paus*,

E met I, in *wei*, *reis*,

E met U, in *beuk*, *reuk*, (***)

I met

(*) Bij het uitspreken van *maai*, b. v. wordt de stem, in dezelfde geluidmaking, van A tot I gebogen, welker klinken, schoon als ineengefmolten, echter gehoord worden; want eerst wordt de A, en dan de I uitgesproken, maar zoo fchielijk en zoo naauw met elkander verbonden, dat zij beiden niet eenen onderscheiden, maar slechts eenen gemengden klank hebben.

(**) Verkeerdlijk fpreekt men, veelal, *dauw* (en andere woorden, die met *au* gefpeld worden) als *douw* uit. CHR. v. HEULE zegt, in zijne *nederd. fpell.* (HAARLEM 1612, bl. 47,) „ Of vele (ja bijna alle) fchrijvers, nu ter tijd, „ tufchen *au* ende *ou* in vél woorden geen onderfcheyd en „ betoonen te merken, zoo fchelet nochtans zoo vél als A „ ende o elk ander in geluyd verfchelen, t_z welk genoeg „ kan onderkend worden in *dau* van *dauwen*, en *doud* van „ *douwen*.”

(***) Velen der Ouden drukten den klank van *eu* door

I met E, in *dient*, *vriend*,

O met E, in *bloed*, *goed*,

O met U, in *bout*, *hout*,

U met I, in *uit*, *kruid*.

En, schoon de enkele klinkers verdubbeld, of AA, EE en OO met I of U zamengevoegd worden, zijn zij, echter, niet meer dan tweeklanken, als:

AA met I, in *zaai*, *maai*,

AA met U, in *laauw*, *flaauw*,

EE met U, in *leuw*, *sneeuw*,

OO met I, in *hooi*, *ooit*.

Een drieklank heeft plaats, wanneer IE, OE met U of I zamengevoegd worden, als:

IE met U, in *hieuw*, *nieuw*,

OE met I, in *boei*, *schroei*.

Medeklinkers.

De letters, die uit de meerdere of mindere opening des monds ontstaan, naamlijk de *klinkers*, kortlijk aangewezen hebbende, ga ik thands over tot de beschouwing der *medeklinkeren*, die door middel van de overige spraakwerktuigen gevormd worden. Het gene WACHTER (*) zeer verstandiglijk gezegd heeft, wegens de ongevoeglijkheid van de verdeeling der medeklinkeren in *stomme letteren*
en

ne uit; gelijk men ook nog in de werken van SPIEGHEL leest *daegd*, *vruegd*, enz. voor *deugd*, *vreugd*, enz. welke spelling, zelfs, in de *tweespraak* van de Kamer *In liefde bloeiende*, 1584, bl. 38, doch met zeer ongegrondde redenen, verdedigd wordt. HUIJDEC. Pr. D. II. bl. 526.

(*) Glosar. Germ. proleg. Sect. II. §. XVII.

en halve klinkeren (*), met stilzwijgen voorbijgaande, zal ik slechts aanmerken, dat de mensch, behalve het gehemelte en de opening des monds, geene andere werktuigen bezit, om oorspronkelijke klanken te vormen, dan de *keel*, de *tong*, de *lippen*, en de *tanden*; waarom de medeklinkers, met regt, den naam van *keelletters*, *tongletters*, *lipletters*, en *tandletters* dragen.

Tot de eerste foort behooren CH, G, H, (J) K; tot de tweede D, T, L, N, R; (**) tot de derde B, P, F, V, W, M; (***) en tot de vierde S en Z.

Het is, in onze taal, zoo wel als in andere talen, een vastgaande regel, dat letteren van een en hetzelfde spraakwerktuig, niet alleen, met elkander kunnen verwisfelen, maar dat zij ook, in de daad, verwisfelen. Wij vinden de gegrondheid hiervan, zoo ten aanzien van de klinkers, als in opzigt

Verwisfeling der letteren van een en hetzelfde spraakwerktuig.

(*) *Stomme* medeklinkers noemt men die, in welken een klinker volgt, als BE, CH, DE, GE, HA, (JE) KA, PE, TE, VE, WE, ZE, (of zed.) halve klinkers die, in welken een klinker voorafgaat, als EF, EL, EM, EN, ER, ES.

(**) Men zegt, dat de Inwoners van OTAHITI een geluid in hunne taal hebben, tusfchen de L en R, welk een Europeaan niet gemakkelijk kan voordbrengen.

(***) De ondervinding leert, dat de Kinderen, in hunne eerste poging, om te spreken, *lipletters* gebruiken. De eerste stamelende vleitaal, welke de Natuur op hunne lippen vormt, is *ap*, *pap*, *em*, *mem*. En hieruit mag men opmaken, dat de lipletters het gemakkelijkst voortdrebrenge zijn.

zigt tot de medeklinkers, bij WACHTER (*), alleszins bevestigd. En hierbij kan nog deze aanmerking gevoegd worden, dat de klinkers in de onderscheidene tongvallen veranderen, die in verschillende deelen van ons Land plaats hebben.

In een gedeelte van Gelderland zegt men *vord*, dat bij anderen *voord* is. *Vorder* en *voorder*, *ver*, *veer*, *verder* en *veerder* verschillen, slechts, in tongval. *Varen* is in de uitspraak van sommigen *voren*. Hiervan *vor*, *vorder*, *voeren*, *vorderen*. *Holt*, *holden*, *walt* enz., vindt men; in de oude *charters*, *privilegien* en regten, bestendiglijk voor *hout*, *houden*, *woud* enz.

*Zachte en
scherpe me-
deklinkers.*

In opzigt tot de medeklinkers gaat deze regel vooral door, ten aanzien van zulken, die, met betrekking tot hunne vorming en uitspraak, niet verder van elkander verschillen, dan in scherpheid van affnijding. Hieromtrent komen bij ons in aard overeen de

B en P,
D en T,
F en V,
G en CH,
S en Z,

waarvan de B, D, G, V, en Z, *zacht*, en de CH, F, P, S, en T, *scherp* zijn. De overigen, die op zich zelve staan, zijn H, (J) K, L, M, N, R, W.

Som-

(*) Gloss. Proleg. Sect. III.

Sommige medeklinkers hebben eene eigenschap, hierin bestaande, dat zij, zonder bijvoeging van eenen klinker, aan elkander gehecht en verbonden kunnen worden. Wanneer de eerste medeklinker eenen tweeden medefleept, in het begin eener lettergreep, eer hij tot eenen klinker komt, noemt men zulks *voordrijven*; en wanneer aan het einde eener lettergreep, achter eenen klinker, de eene medeklinker op den anderen volgt, wordt zulks *overrollen* genoemd. In het woord *klamp*, b. v. drijft de *k* de *L* voord, en rolt de *m* op de *p* over. De groote Voorlichter in het vak der nederduitsche taalkunde, L. TEN KATE, heeft over dit voordrijvend en overrollend vermogen onzer medeklinkeren uitvoerig gehandeld (*).

Sommigen zijn van oordeel, dat, in de opgaaf der letteren, de klinkers, natuurlijker wijze, in orde moeten voorgaan, en de medeklinkers volgen: en dat, in de optelling der laatsten, de vermaagschapte letters niet mogen gescheiden worden; zoodat de volgorde der letteren van ons *abe* dan deze zoude zijn:

A, E, I, O, U, B, P, D, T, F, V, C, CH, S, Z,
H, (J) K, L, M, N, R, W. (**)

Dan, de orde, waarin de letters van het *abe*
ge-

(*) Aanleiding, enz. D. I. bl. 124. env.

(**) In het vervolg zal blijken, dat de *h* eigenlijk geene letter, de *j* niet anders dan de *i* is, en tevens, dat de *c*, *q* en *x*, vreemde letters zijn; onder welken wij de *y*, boven, reeds gerangschikt hebben.

gewoonlijk voorkomen, schijnt niet geheel toevallig te zijn. De klinkers zijn daarin, even als in de woorden, onder de medeklinkers vermengd; en ieder heeft zijn gebied van medeklinkers, die aan hem ondergeschikt zijn.

Het is zeer merkwaardig, dat ieder klinker, de **i** alleen uitgezonderd, eene *lipletter* bij zich heeft; zoo dat **A** in **B**, **E** in **F**, **O** in **P**, **U** in **V**, het ligste en natuurlijkste overgaat; naardien, bij het uitspreken van de klinkers, de lippen zich maar weder behoeven te sluiten, om de lipletters voorttebrengen; waarom ik zou verkiezen, de gewone rangschikking der letteren te behouden.

VAN DE VERLENGING, OF VERDUBBELING, DER KLINKEREN.

Verdeeling der klinkeren.

Er is mischien geen onderwerp, betreffende de spelling der nederduitsche taal, waarover onder de Beoefenaars en Opbouwers van dezelve zoo zeer getwist is geworden en nog getwist wordt, als de verlenging, verdubbeling, of zamenvoeging, der klinkeren.

Wanneer wij, intusfchen, den grond onzer taal onderzoeken, en de verwantschapte talen raadplegen, dan moeten wij besluiten, dat er *korte*, *lange*, *zacht-korte*, *zacht-lange*, *scherp-korte* en *scherp-lange* klinkers zijn, welken wij onderstellen mogen, dat de Ouden, in het spreken, altijd nauwkeuriglijk onderscheiden hebben; gelijk ook het onderscheid tusfchen de *zacht-lange* en *scherp-lange* klinkers reeds vroeg, door hen, in het schrijven,

is

is in acht genomen, door de woorden, aan welken, volgens den nederduitschen spraakvorm, de klank van den scherpen langklinker verbonden was, met eene dubbele letter te spellen, om dezelve dus te onderscheiden van de anderen, waarin de zachte langklinker plaats had.

De verdeeling der klinkeren, volgens derzelve korte en langte, wordt door den taalkundigen A. KLUIT (*), naar aanwijzing van L. TEN KATE (**), dus opgegeven: bij ons is

Λ kort, in *dan*: lang in *daar*.

Ε zacht-kort in *de, we*: zacht-lang in *geef, week*: (den tijd van zeven dagen) — scherp-kort in *bet, snel*: scherp-lang in *been, week*, (zacht).

Ι kort in *min, zin*: lang in *mijn, zijn*.

Ο zacht-kort in *bot, dom, kom*: zacht-lang in *kookt, door*. Maar die zelfde is ook scherp-kort in *slot, zot, strot*: scherp-lang in *doof, stroom, boom*.

Υ kort in *dun, yunzig*: lang in *muur, zuur*.

Wij zien dus, dat alleenlijk aan de Ε en Ο een zacht-lang en scherp-lang geluid toegekend wordt. En het is omtrent de behoorlijke onderscheiding hiervan, dat het meeste verschil in de spelling plaats heeft.

Men zou, dunkt mij, tot eenen algemeenen grondslag kunnen leggen, dat alle klinkers, welken ^{Teepassing} ^{van het} ~~zacht-lang~~ op

(*) *N. Bijdragen*, D. I. bl. 297.

(**) *Aanteiding enz.* D. I. bl. 147.

en fcherp-
lange geluid
der klinker-
ren.

op eenen medeklinker nederkomen, behooren ver-
lengd te worden, onaangezien zij zacht-lang, of
fcherp-lang zijn; b. v. *geef*, *week*, (zeven dagen)
zoo wel als *been*, *week* (zacht); *kookt*, *zoon*, zoo
wel als *boom*, *stroom*; doch dat, in geval deze
woorden verlengd of verbogen worden, en derzel-
ver klinkers niet op eenen medeklinker nederko-
men, de verdubbeling der klinkeren naar derzelver
zacht-lang, of fcherp-lang geluid moet geregeld
worden. Immers het zacht-lange geluid wordt zoo
wel in *beken*, *zonen* gehoord, als in *beek* en *zoon*;
en derhalve wordt, om het geluid in *beken* en *zo-
nen* uittedrukken, niet meer, dan eene e en eene o
vereischt (*). Dewijl, daartegen, het fcherp-lan-
ge geluid reeds in *been* en *stroom* plaats heeft, en
bij de verbuiging dezer woorden, blijft plaats heb-
ben, zoo is noodzaaklijk, dat hetzelfde, door ver-
dubbeling van den klinker, uitgedrukt worde; het
welk de Ouden, reeds vroeg, hebben waargenomen;
gelijk hierna uit verscheidene voorbeelden ontwijfel-
baar zal blijken.

Ten aanzien van de overige klinkeren, zou men
kunnen aanmerken, dat, daar dezen, slechts, een
lang (en niet, gelijk de e en o, een zacht-lang en
fcherp-lang) geluid hebben, dezelve alleenlijk dan
behooren verdubbeld te worden, wanneer zij op
ce-

(*) De tegenwerping, dat hierdoor de taal voor vreemdelingen
moeilijk gemaakt wordt, dewijl zij niet kunnen weten, of het en-
kelvoud van *beken*, *zonen* enz. *beek* en *zoon*, of *bek* en *zon* zij, zal
in het vervolg opgelost worden.

eenen medeklinker nederkomen; b. v. *daad*, *laat*, *muur*, *duur*, terwijl in *dad*en, *lat*en, *mure*n, *du*ren, hetzelfde lange geluid gehoord wordt.

Wanneer wij deze regels, welken op den aard onzer taal en de uitspraak gegrond zijn, aannemen, dan is het niet moeilijk te beoordeelen, hoe veel waarde die regels hebben, welken, in opzigt tot de spelling der klinkeren, sedert eenige jaren, zijn ingevoerd geworden.

Willekeurige bepalingen bieromrent.

De onregelmatigheid in dezen schijnt, voornaamlijk, uit de vermenging met vreemdelingen geboren te zijn, die, ten tijde der nederlandsche beroerten, hier te lande gekomen zijn, en dus wel, toen 'er geene voegzame gelegenheid was, om onze spraak te handhaven.

De afwijkingen van de oude zuiverheid bleven, in weerwil der pogingen van sommigen (*), aanhouden, totdat men, eindelijk, eene gansch nieuwe spelling heeft zien invoeren, bestaande in de algemeene verdubbeling der klinkeren, zelfs in alle lettergrepen, zonder onderscheid, welken niet met eenen medeklinker gesloten worden. P. C. HOOFD heeft aan deze spelling, zekerlijk, de grootste achtbaarheid bijgezet; en hij schijnt tot deze algemeene verdubbeling daardoor gekomen te zijn, dat hij begreep, dat men *banen*, *leven*, *muren* enz. schrijvende, ook *minen* voor *mijnen*, *tiden* voor *tijden*, *bliven* voor *blijven*, *winen* voor *wijnen* zoude moeten schrijven.

Het

(*) Inzonderheid de meeningvuldige, in dien tijd opgerichte en bloeiende, Rederijkamers.

Het kan niet ontkend worden, dat deze spelling regelmatig goed is, en door den zeeuwfchen en overijsfelfchen tongval nog voorgeslaan wordt; doch dewijl de gewoonte, om de *i* in *tiden*, *blijven*, *minen*, *winen*, als *i* uittespreken, genoegzaam verleten, en in plaats van deze *i* reeds vroeg de *ij* gebezigd is, zoo is er, dunkt mij, vooral tegenwoordig, geene voldoende reden, om van onze, thands gewone, spelling aftegaan, of wederom *tiden*, als het meervoud van *tijd* enz. in te voeren; ook niet, om eenen middenweg in te slaan, in plaats van de *i* de *y* te gebruiken, welke bij de Ouden voor de *i* gebezigd werd, en *tijd*, in het meervoud, *tyden* enz. te schrijven; te meer, dewijl de *y* eigenlijk geene duitfche, maar latijnsche letter is, welke, in die taal, de grickfche *υ* vervangt; en men, in die plaatsen van ons Vaderland, waar, in de uitpraak, tusfchen *ij* en *ei* onderscheid gemaakt wordt, in *frijden* en *frijd*, *tijden* en *tijd*, *wijnen* en *wijn*, duidlijk hetzelfde geluid hoort. Het is zeer zeker, dat er onderscheid moet plaats hebben in het uitspreken van *ij*, *ei* en *y*; maar hoe wordt de laatste letter dan uitgesproken? als *i*? dan moeten wij *hi*, *gi* en *wi* zeggen, in plaats van *hij*, *gij* en *wij*. Dat de Ouden zoo spraken, is klaar; maar wij zeggen thands algemeen zoo wel *wij*, als *wijt*. Klinkt de *y* als *ei*? dan heeft *wy* denzelfden klank, als *wei*, dat iatusfchen geheel iets anders is.

Dan, daar zij, die eene algemeene verdubbeling der klinkeren ingevoerd hadden, de woorden *week*, *kool*, en dergelijken, volgens hunne aangenomene spelregels, ook in het meervoud, met *ee*

en

en oo spelden, en *weeken*, *koolen* schreven, om hêt even, of zij door *week* den tijd van zeven dagen, of het bijvoeglijke naamwoord *week* (zacht) — door *kool* eene vuurkool, of eene bloemkool wilden aanduiden, schoon deze woorden, naar den aard onzer taal, in klank zeer onderscheiden waren, zoo was men op een hulpmiddel bedacht, en meende, het gevonden te hebben, door de woorden, welken het scherp-lange geluid hadden, met streepjes boven de klinkers te teekenen, zoo dat *week* van *wêek* en *kool* van *kôol*, hierdoor, te onderkennen was.

Dit zag men in de eerste werken van P. C. HOOFD waargenomen, en ook, naderhand, door A. PELS beproefd; doch de omflag van die teekentjes begon wel rasch lastig te worden; en de bewaring van het onderscheid der klanken werd aan het gehoor alleen overgelaten, zonder dat men onderscheid van schrijven in acht nam.

En de ondervinding heeft geleerd, hoe kwalijk men gehandeld hebbe, met eene taaleigenschap van die waarde zoo schandelijk te verwaarloozen!

Uit het dus verre verhandelde is ligtlijk optemaken, van welke waarde de overige spelregels zijn, welken men, van tijd tot tijd, onder ons heeft zien invoeren; b. v. dat de kortste spelling altijd de beste is, en de woorden *been*, *steen*, *hoor*, *koop* enz. verbogen wordende, geen twee klinkers mogen behouden, en men, derhalve, niet *stêenen*, *hooren* enz., maar *stenen*, *horen*, enz. moet schrijven. Anderen zijn van gevoelen, dat alle naamwoorden, welken, in het enkelvoud, of

eenlettergreppige woord, twee klinkers hebben, ook, in het meervoud, twee klinkers moeten behouden: en dat alle werkwoorden, welken in den eersten perfoon, der aantoonende wijs, of in de gebiedende wijs, met twee klinkers gespeld worden, ook door alle tijden en wijzen heen, twee klinkers behooren te hebben; b. v. men zegt, in het enkelvoud, *beek*, *boog*; derhalve in het meervoud, *beeken*, *boogen*. Men zegt, in den eersten perfoon der aantoonende wijs, ik *geef*, *loof* enz. en in de gebiedende wijs, *geef*, *loof*; derhalve ook *geeven*, *looven*. Wederom anderen maken uit den verleden onvolmaakten tijd der werkwoorden op, of zij met een of twee klinkers moeten gespeld worden; b. v. ik *gaf*, derhalve *geven*: ik *maakte*, derhalve *maaken*: ik *leefde*, derhalve *leeven*: ik *kookte*, derhalve *kookten*, enz.

En, schoon alle deze regels willekeurige bepalingen zijn, tegen den aard onzer taal lijnrecht inloopen, en den verschillenden klank der woorden geheel ophieven, hebben zij echter hunne voorstanders gevonden, zelfs bij aanzienlijke en, in ons Vaderland, met roem bekende taal- en dichtkundige Genootschappen.

Dat zij, nogthands, niet anders te beschouwen zijn, dan als ongegrondde en zelfuitgedachte taalregels, is, hoop ik, uit het reeds gezegde gemakkelijk afte leiden, en zal nader blijken.

Wat men in het oog moet houden, om de spelling der klinker-

Het is, naar mijn inzien, noodzaakkijk, dat men, om de spelling, vooral, die der klinkeren te bepalen, de *doorgaande landspraak*, het *achtbare gebruik*

bruik der Ouden, en de *spelling onzer Taalverwan-* ren te bepa-
ten in het oog houde. len.

En dat, in het *oudduitsche, frankische, kimbri-*
sche, moesogottische, en het *oudkimbrische*, of
oudnoordsche der Tslandereren, het onderscheid tus-
schen E en EE, o en oo is waargenomen, heeft L.
TEN KATE onwederlegbaar bewezen (*).

Dàn, ten aanzien van het gebruik der nederland-
sche Ouden, heeft men te onregt aangemerkt, dat
de oudsten onzer Schrijveren alle woorden met en-
kele klinkeren geschreven hebben, tot omtrent het
jaar 1600, of 1550 (**); daar het blijkbaar is, dat
ve-

(*) D. I bl. 157-159. Zie verder: brief door den ongenoemden
Schrijver der *Idea Gramm.* aan D. VAN HOOGSTRATEN, in de Boek-
zaal van Sept. en Octob. 1708, bl. 358. L. TEN KATE haalt, D. I bl.
118, tevens het getuigenis van den Letterkundigen VICTORINUS aan,
daarin bestaande, dat de oude latijnsche Dichters NAEVIUS en LIVI-
US, wanneer zij eene lange lettergreep te schrijven hadden, daar
voor twee klinkers bezigden, en dus schreven: *arra, voocem, fee-*
lix; doch dat men naderhand, in stede van die verdubbeling, een
streepje boven de zelfklinkers geplaatst heeft, als: *âra, vöcem,*
fêlix. Zie vooral A. KLUIT, in zijn verhoog over de spel-
ling, N. BIJDRAGEN D. I. bl. 298. Bl. 301 van dat zelfde verhoog,
merkt hij aan, dat zulk een streepje, het zij in de breedte, het zij
in de hoogte gesteld, alleenlijk plaats had in woorden, die meer dan
eenen zin hadden, en door hetzelfde onderscheiden werden. Op
dezelfde plaats zegt A. KLUIT, dat de oudste Grieken de lange klink-
kers altijd door eenen enkelen klinker hebben uitgedrukt; doch dat
naderhand die verlenging, of verdubbeling, is ingevoerd, waarvan
nog overig is, dat wij de dubbele *æ* en *œ*, door *æ* en *œ*, lettertecke-
nen van latere uitvindingen, kunnen onderscheiden.

(**) TEN KATE, D. I. bl. 159. *Proeve van oudheid-taal- en dicht-*
kunde, onder de spruk: *Dulces ante omnia Musae*. D. II. bl. 104.

velen het onderscheid tusfchen de zachte E en de fcherpe EE vrij naauwkeurig in acht namen, fchoon die zelfden omtrent het gebruik der o en oo nog geen vasten voet fchijnen gehouden te hebben.

Onze oudfte gefchriften klimmen niet hooger, dan tot het midden der dertiende eeuw; en het fchrijven was toen en later, meestal, het werk der Monniken, die, verflingerd op hunne latijnsche fpelling, de klanken en derzelver onderscheiding niet naauwkeurig in overweging genomen, en daar naar hunne fpelling gevormd hebben. Sommige klanken echter, vooral die der EE, fpraken zoo fterk, dat men zich, toen zelfs, niet konde onthouden, de EE te gebruiken, waar dezelve in de uitspraak gehoord werd. En dat velen onzer oudfte Schrijveren, om de fcherpe E en O uitgedrukken, EE en OO, in onderscheiding van de zachte E en O, gebezigd hebben, is door den taalkundigen F. VAN LELIJVELD voldoende aangevezen, zoo in fchriften van het jaar 1470, 1350, 1321, als in de *oude keure van Middeiburg*, van het jaar 1254, zijnde het oudfte gefchrift, welk, tot hiertoe, in het nederduitsch bekend is (*).

Ook vind ik, in fchriften van lateren tijd, dit onderscheid vrij naauwkeuriglijk waargenomen. Zie hier eenige voorbeelden uit de *Gulden Harpe* van K. VAN MANDER, 1612: *Bejegent, beleden, beter, bleven, breken, creghen, deden, gebeden, gheven,*
ge-

(*) Aanteekeningen achter het derde deel der *Proeve van Taalen Dichtkunde* van B. HUIJBOOPER, uitgegeven door N. HINDEN, bl. 423 env.

geneghen, ghepresen, gheresen, ghesegent, leden, hemel, leden, leyen, (naamw.) leven, (werksw.) mede, meten, neder, pleggen, profeten, reden, seyen, steden, teghen, treken, velen, versterken, weggen, wesen, weten enz. Daartegen: beeren, eeren, gheene, ghemeene, heeren, keeren, keeren, staenen, tecken, vermeeren, preezen, see enz. Zoo ook: bode, beloven, dolen, gheboeren, ghelegen, ghenomen, ghesproken, loeren, moghen, stoten, vreden, vromen, zonen enz.; maar: deare, ghelooven, groote, hooren, loopen, loonen, naeden, ooghen, enz.

Niet minder naauwkeurig wordt dit onderscheid in het oog gehouden, in de *spelen van sinne*, 1562, en in den *Chronijk van Brabant*, 1565. Daar vind ik, doorgaands: *beter, begheren, blesen, dese, edel, ghene (ille) ghenen, leyen, nemen, passereren, presenteren, regeren, schepen, spelen, spreken, velen, vrede, weten, wezen enz.; maar: breeder, eene, eeren, gheene (nullus) heeren, keeren, kleeden, twee enz. Zoo ook: beloren, boyen, comen, ghecoren, ghenomen, groven, ghestoten, ghesworen, hopen, (sperare) hoven, joden, moghen, schotten, sporen, vlogen; daartegen: behooren, dooden, gheloopen, ghelooven, groote, hoopen, (op'hoopen) hooren, kroonen, rooven, thoonen, enz.*

Even zoo is het onderscheid tusschen *IJ* en *EI*, bij de Ouden, doorgaands en zonder uitzondering, erkend en in acht genomen. L. TEN KATE zegt hieromtrent, dat hij, sedert MELIS STOKES, van het jaar 1300 af, geen eenen onzer Schrijveren (zelfs hoe gering hij ook ware, zoo hij slechts voor het jaar 1650 schreef) ontmoet heeft, die hetzelfde, in de

fpelling, niet heeft waargenomen (*); terwijl de vermaagschapte talen daarmede volmaaktlijk overeenkomen; het welk door hem, in eene lijst van vergelijking, duidlijk is aangewezen (**).

In de *spelen van sinne* vind ik, doorgaands: *altijt, bedrijf, beswijcken, bevrijt, bewijsen, blij, blijcken, blijven, drijven, ghelijcken, kijcken, kiven, lijf, prijsen, pijnen, rijck, rijssen, schijnfel, schrijven, schijven, slijf, sije* (ter sije) *swijghen, twijfelen, wijf, wijn, woestijn, wijten* enz.; maar integendeel: *arbeyt, beleyt, bereyt, dreygen, eyghen, gheneygd, heylig, kleyn, leydt, reyn, reysen, verbeyden*, enz.

Zoo ook in *die Historie, die men heet Ecclesiastica*, 1534: *gelijck, latijnsche, rijck, tijd, verbijs-terd, schrijft*, enz.; en integendeel: *arbeyden, bescheyden, beyden, eynde, gheenderley, ghescheyden, heyden, heylich, heymelick, keyser, leyden, reysen, romeyn, weynich*, enz.

Het bijgebragte zal, gis ik, voldoende zijn, om te toonen, dat, voor twee en meer eeuwen, het onderscheid tusfchen IJ en EI, in onze taal, genoegzaam zonder uitzondering, geheerscht heeft. Ik zou meer voorbeelden, ook uit andere Schrijveren, zelfs uit MELIS STROKE, (1300) kunnen ontleenen; doch om mijne Lezers met geene woordenlijsten te vermoeijen, zal ik het bij de opgegevenen laten.

Dat het onderscheid tusfchen E en EE, O en OO, gelijk ook tusfchen EI en IJ, wezenlijk en op de uit-
fpraak

(*) D. I. bl. 156.

(**) D. I. bl. 165.

ſpraak gegrond is: dat dit onderscheid op de tong van vele Nederlanderen, in onderscheidene gewesten van ons Vaderland, leeft, is door L. TEN KATE duidlijk aangetoond. Het standvastig in acht nemen van dit onderscheid, vooral op het platte land, alwaar, door den minderen omgang met vreemdelingen, de taal der ouderen en voorouderen meer onverbasterd blijft, bewijst, dat hetzelfde noch toevalig, noch willekeurig, maar in den grond der taal gevestigd is (*).

In de meeste gewesten, en zelfs in de meeste steden van ons Vaderland, is, in het ſpreken naamlijk, dit onderscheid vrij duidlijk kenbaar; ſchoon het, in het ſchrijven, veelal, is verloren geraakt; ja zelfs, ſchoon men daarmede ſtrijdige ſpelregels uitgedacht en gevolgd heeft. Niet dat de zacht-lange en ſcherp-lange E en O, de IJ en EI, overal, op dezelfde wijs, worden uitgesproken; maar in het voordbrengen van de woorden, welken E of EE, O of OO, IJ of EI vereiſchen, wordt vrij algemeen, een kenlijk onderscheid gemaakt (**). Nergens echter in geheel Nederland, zoo duidlijk, als in deze Stad, (Rotterdam) alwaar het, onder alle rangen van menſchen, van welken de minſten zelven het weten, in de uitſpraak, allernaauwkeurigst wordt in acht genomen.

Zij, die tuſſchen Noordholland en den Rijn wonen,

(*) *Aanteek.* van N. HINLOPEN achter het derde deel der *Proeve van Taal- en Dichtkunde* van B. HUIJDECOPER, bl. 428.

(**) *Brief van den ongenoemden Schrijver der Idea Grammatica* aan D. v. HOOGSTRATEN, in de Bockzaal van Sept en Octob. 1708, bl. 359.

nen, spreken EI even eens uit, als IJ (*). Ook is bij hen alleen de zacht-lange E en O in gebruik; schoon het kenmerk van de scherp-lange EE bij de lage Gemeente van Amsteldam nog in wezen is; daar zij dezelve, in het spreken, volgens den Frieschen tongval, als IE bezigt, en voor *been*, *beest*, *een*, *geest*, *meest*, *steen*, *week* enz., *bien*, *biest*, *ien*, *giest*, *miest*, *sien*, *wiek* enz. zegt; terwijl dit volstrektelijk geen plaats heeft bij de zacht-lange EE in *beek*, *geen*, (het gene) *week* (zeven dagen) enz.

Wanneer men derhalve, in Amsteldam, *mienen*, *bienen*, in Gouda, *koopen*, *loopen*, in Overijsfel en Friesland *tiden*, *widen* (toewiden) hoort zeggen, dan weet men zeker, dat *meenen*, *beenen*, *koopcn*, *loopen*, *tijden*, *wijden*, met EE, OO, en IJ moeten gespeld worden; terwijl alle die woorden, waarin men, (in die plaatsen) den klank van IE, OA en I niet hoort, regelmatig E, O, en EI vereischen, naardien men daar altijd *geven*, niet *gieven*, *komen*, (of *kommen*) niet *koamen*, *bereiden*, niet *beriden*, zal hooren.

Hem, die over dit gewigtige onderwerp meer begeert te lezen, wijs ik naar het eerste deel der *aantekening tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitfche Sprake* van L. TEN KATE (**). Schoon deze door zijne geboorte en opvoeding; niet geleerd had, IJ van EI, E van EE, en O van OO

te

(*) In het Brabandfche klinken EI en IJ als AI, en bij den Zaanlander EI als AAI, en IJ als EI. Het verloop in dezen wordt door L. TEN KATE aan den omgang met Hoogduitschers toegefchreven. D. I. bl. 156 env.

(**) Bl. 116, 112, 119, 147, 162, 323.

te onderscheiden, heeft hij zich echter, door zijne eigene waarnemingen, op de been gebragt, waarin hij nogthands, volgens zijne erkentenis, door de *Idea linguae belgicae* niet weinig is geholpen geworden.

Het is zeker, dat wij, thands, zeer vele woorden met *EE* en *oo* schrijven, welken, in hunnen aard, eigenlijk tweeklanken zijn, als zoodanig in onze oude taal bekend staan, en ook dus in de verwantschaps talen voorkomen. De hooggeleerde A. KLUIJT heeft, in zijn *vertoeg over de spelling* (*), velen dezer woorden opgegeven; en wel vooreerst eenigen, die thands *EE* hebben, maar oudtijds met *EI* geschreven werden, en ook omgekeerd. Dus schreef men *teiken*, *gemein*, *allein*, *meinen*, *deilen*, *heilen*, (waarvan *heil*, *heilig*, *heiland*,) *spein*, *veig*, *reip*, *ein*, *deig*; waarvoor men thands bezigt: *teeken*, *gemeen*, *alleen*, *mezen*, *deelen*, *heelen*, *speen*, *veeg*, *reep*, *een*, *deeg*. Daartegen sprak en schreef men *dreegen*, *verbreeden*, (van het stamwoord *breed*) *leeden*, *weenig*; waarvoor thands het gebruik eischt: *dreigen*, *verbreiden*, *leiden*, *weinig*. Het nauwe verband, dat er tusschen dezefcherpe *EE* en *EI* is, maakt ook, dat wij, thands nog, onverschillig hooren *vleesch* en *vleisch*, *gemeente* en *gemeinte*, *kleen* en *klein*, *bleek* en *bleik*. Hieruit blijkt genoegzaam, dat de lange fcherpe *EE* een gansch ander geluid moet hebben, dan men in *leven*, *geven* enz. hoort, in welken de

Vele woorden, die thands EE en oo hebben, hadden, oudtijds, twee klanken.

(*) *Nieuwe Bijdragen*, D. I. bl. 327 env. *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde*, D. III. bl. 19.

lange zachte E plaats heeft. Wanneer de EE voor EI gebezigd wordt, heeft men, in de uitspraak, eenen wezenlijken tweeklank. En dit vinden wij ten volle bevestigd, wanneer wij onze taal, in navolging van TEN KATE, met de *Alemannische*, *Franktheutſche* en *Moefogothiſche* tongvallen vergelijken.

Even zoo komt de ſcherpe oo, in de uitspraak, als een gemengde klinker, of als een waare tweeklank, voor. En iemand, die niet aan den amſtel-damſchen tongval verlaafd is, en de vereiſchte opmerkzaamheid aanwendt, zal, veelligt, kunnen hooren, dat in de woorden *oogen*, *loon*, *hoog* enz., een gansch andere klank heerscht, dan wij in *komen*, *boter*, *door*, *voor* enz. ontdekken.

De lange ſcherpe oo verſchilt zoo veel van de lange zachte oo, als AU van EU. De laaſte verandert, in honderden van woorden, in den tweeklank EU; en vele woorden, die oudtijds deze zachte o hadden, hebben thands EU; bij voorbeeld *teuge*, *kreuken*, *breuke*, *deugen*, *vleugel*, *keure*, *jeuken*, *keuken*, *ſpreuke*, *reuke*, enz.; maar de lange ſcherpe oo heeft nooit in EU kunnen verwisfelen, ſtond altijd in evenredigheid met een gemengd geluid van o en A, en heeft naauwe gemeenſchap met der Latijnen tweeklank AU, of der Grieken *av*; gelijk ook vele woorden, die met oo geſchreven worden, uit het latijn ontleend zijn, als *kool*, (*caulis*) *oor*, (*auris*) *moor*, (*maurus*) *poos*, (*paufa*) *theſoor*, (*thefaurus*) *klooster*, (*clauſtrum*) enz. Doch de woorden, die, in het latijn, de o hebben, en bij ons overgenomen zijn, vindt men nooit met de lange ſcherpe oo geſpeld.

Men

Men kan dit alles nog klarer zien doorstralen; wanneer men ook de verwantfchapte talen raadpleegt; en wij moeten besluiten, dat er, buiten de lange zachte klinkers, van ouds, ook nog een gemengde, dubbele, of fcherpe klank heeft plaats gehad, die noodwendiglijk vordert, dat men denzelven van de zachtere klanken onderscheide.

En dit is door KILIAAN, door de nederduitfche Overzetters van den Bijbel, op last der Staten Generaal, in het jaar 1637 uitgegeven, door CONSTANTIEN HUIJGENS, D. R. KAMPHUIZEN, JEREM. DE DECKER, en anderen naauwkeuriglijk in acht genomen; waarom het te verwonderen is, dat men, in de vorige eeuw, zoo verre van deze, zoo evenredig en algemeen aangenomene, spelling heeft kunnen afwijken, dat dit gansche onderscheid, schoon op de tong van vele Nederlanderen, in onderscheidene gewesten van ons Vaderland, nog aanwezig, thands echter, *in de fchrijftaal*, genoegzaam niet meer gekend, en bij velen als nutteloos aangemerkt wordt.

Dan, daar het verfchil der uitspraak in *leven, geven, koken, bogen, en beenen, meenen, droomen, brooden* enz. geenszins ingebeeld, maar wezenlijk is; daar dit verfchil blijft stand houden, niettegenftaande men fchrijve: *leeft, geeft, kookt, boog: been, meen, droom, brood* enz.; dewijl in de eerfte voorbeelden, de zachte EE en OO, en, in de laaften, de fcherpe EE en OO voorkomen; zoo zal het zulken, die aan dit onderscheid niet gewoon zijn, altijd moeilijk vallen, dit verfchil der uitspraak behooren.

Dit onderscheid is, thands, in de fchrijftaal, genoegzaam onbekend geworden.

En het zal moeilijk zijn, hetzelfde wederom in te voeren.

hoorlijk optemerken, en daarnaar hunne spelling te regelen (*).

Het is derhalve noodzaaklijk, een Woordenboek te vervaardigen, waar in dit onderscheid wordt aangewezen.

En, daar het zeker is, dat zij, die geboren en opgevoed zijn, ter plaatse, alwaar dit verschil der uitspraak nog algemeen heerschende is — die nimmer zelve tegen de klanken van E, EE, O, OO, EI en IJ zullen zondigen, en het terstond zullen hooren, wanneer een ander hieromtrent mispreekt, en aan *beek* den klank van *been*, aan *week* (zeven dagen) den klank van *weck*, (zacht) of aan *kooft* dien van *koopt*, of aan *leiden* dien van *lijden* geeft: — daar het zeker is, zeg ik, dat zij, welken dit onderscheid *in de uitspraak* aangeboren is, hetzelfde, *in het schrijven*, echter, veelal verwaarloozen, en dus toonen, de kragt van dit onderscheid niet te kennen, daar zij *leven*, *deelen*, *komen*, *stroomen*, *belijden* en *bescheiden* spreken, en dikwerf *leeven*, *delen*, *koomen*, *stromen*, *beleiden* en *beschieden* zullen schrijven, tenzij zij zich opzettelijk in de spelkunst geoefend hebben; zoo blijft het, naar mijn inzien, hoe vele taalregels men ook, ter beffiering in dezen, moog opgeven, voltrekt noodzaaklijk, dat men een TAALKUNDIG WOORDENBOEK vervaardige, waarin, onder anderen, dit onderscheid opzettelijk wordt aangewezen, zoo ten aanzien van de
zelf-

(*) Zonder den klank in aanmerking te nemen, weet men, dat de woorden, welker zaadlijk doet op twee of meer medeklinkers, of op i sluit, in verbuiging, met de dubbele en en oo geschreven worden, als *beesch*, *beesche*, *bransch*, *broofsch*, *altesch*, *altesche*, *hoorts*, *hoortsen*, *oelt*, *gaellen*, *gloojen* enz. Voor het overige blijft het verschil der uitspraak de toets, of men n of en, o of oo moet schrijven.

zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, en werkwoorden, als in opzigt tot alle andere woorden, welken E of EE, O of OO, EI of IJ vorderen: waarin de zelfstandige naamwoorden met hunne verbuiging in het meervoud – de bijvoeglijke naamwoorden met hunne trappen van vergelijking – de werkwoorden, niet slechts in hunne onbepaalde wijs, maer ook met hunne opvolmaakt-verledene tijden, en met hunne deelwoorden voorkomen.

Ten aanzien der klinkeren A en U heb ik boven (*) aangemerkt, dat, daar dezen slechts een lang (en niet, gelijk de E en O, een zacht-lang en fcherp-lang) geluid hebben, dezelve alleenlijk dan behooren verdubbeld te worden, wanneer zij op eenen medeklinker nederkomen; dewijl, b. v. in *daden, laten, paren* enz., *uren, duren, muren* enz. hetzelfde lange geluid gehoord wordt, als in *daad, laat, paar* enz., *uur, duur, muur* enz. En dit te meer, daar deze spelling met het gebruik der Ouden overeenkomt, die, schoon zij de E en de O reeds overal verdubbelden, waar de fcherp-lange E en O, in de uitspraak, gehoord werden, echter genoegzaam algemeen *draghen, graven, hare, jaghen, jaren, laten, gewaghen, raden, slaghen, vernamen, zware* enz.: *aventuren, gheburen, huren, sturen, turen, vuren* enz. schreven (**).

Hun,

(*) Bl. 18.

(**) HUIJDECOOPER zegt, in zijne *Proeve*, D. I. bl. 156, dat wij, in onze taal, vele zelfstandige naamwoorden van eene greep hebben, welker laatste letter een medeklinker is, na eenen enkelen

Hun, die beweren, dat de door ons opgegeven regel de taal voor Vreemdelingen moeilijk maakt, dewijl zij niet kunnen weten, of het enkelvoud van *dad*, *muren* enz. *daad* en *muur*, of *dad* en *mur* zij, geven wij ten antwoord, dat juist het tegendeel waar is (*). Wanneer men, slechts, in het oog houdt, dat, bij ons, de klemtoon altijd op het zaaklijke deel des woords valt (**), en dat de

lan-

klinker geplaatst, als *bad*, *blad*, enz. Van zulke zelfstandige naamwoorden, zegt hij, die in het meervoud den laatsten medeklinker niet verdubbelen, hebben wij werkwoorden, die den medeklinker nooit, maar den klinker altijd verdubbelen; b. v. *bad*, meerv. *baden*, werkw. *baaden*, *baadde*, *gebaad*, — *blad*, meerv. *bladen*, werkw. *doorblaaden*, *doorblaadde*, *doorblaad*, — *dag*, meerv. *daagen*, werkw. *daagen*, *daagde*, *gedaagd*, enz.

Hiertegen merkt F. VAN LELIJVELD aan: „wat het verdubbelen der klinkers betreft, welk HUIJDECOOPER stelt in de werkwoorden, doch niet in het meervoud der zelfst. naamwoorden, *zulks is 'in de daad eene willekeurige onderscheiding, niet gegrond op de analogie der taal, noch ook op het gebruik der Schrijvers, welken de Heer HUIJDECOOPER gezag toekent.*” Bl. 159.

(*) *N. Bijdragen* D. I. bl. 345.

(**) „Door welke heerlijke, en, in 't stukderafleiding, zeer gewigtige wet,” zegt TEN KATE, „niet alleen de welsprekendheid in top raekt, en de aerdigste zinonderscheidingen kunnen uitgedrukt worden; maer 't is ook daer door, dat onze Voorvaderen op eene allerzekerste wijze verhoed hebben, dat onze tael, eeuw in eeuw uit, van haren eersten en alleroudfsten grondslag niet ontacrd is geworden, nogte ook niet, wel ontacrd kan, zoo lang als die wet onderhouden word,” enz. D. II. bl. 6, env. Zie verder *maandelijksche Bijdragen*, D. I. bl. 365-367. *N. Bijdragen* D. I. bl. 305, vooral in de aantekening: *HUIJDECOOPER Pr. van Taal- en Dichtk.*, D. II. bl. 350.

lange klinker, in geval van afkorting en stuiting op eenen medeklinker, verdubbeld wordt, dan kan er, genoegzaam, geene zwaarigheid overblijven. De uitzondering van woorden, die, in het meervoud, den langen, en, in het enkelvoud, den korten klinker hebben, is van gering gewigt, als bepaald zijnde tot de weinige woorden, welken men bij TEN KATE, D. I. bl. 387, en in de *N. Bijdragen*, D. I. bl. 346 enz., bijgebracht vindt. Ook zal een Vreemdeling, onzen vastgestelden spelregel volgende, uit het meervoud van onze woorden gemakkelijk kunnen opmaken, in welken de zacht-lange, en in welken de scherp-lange klinkers plaats hebben.

Nu staat nog onderzocht te worden, of alle onze klinkers, waar zij verlenging noodig hebben, te-
 genwoordig niet met hun gelijken behooren ver-
 lengd te worden. De verlen-
 ging der
 klinkeren
 met hun ge-
 lijken.

Het is volkomen blijkbaar, dat, oudtijds, de verlenging der klinkeren met *e*, doorgaands, heeft plaats gehad. Oorspronkelijk had men, bijna, geene woorden van eene lettergreep, en men schreef *bane*, *vele*, *dike*, *vore*, *mure*, *mine* enz.; doch de rijmoefening het noodzaaklijk makende, dat de laatste letters weggelaten, en deze woorden tot een-lettergrepige gevormd wierden, was het natuurlijk, dat de medeklinker de letter *e*, welke men van achteren weggeworpen had, tot een steun, in de uitspraak, ontving, en dat men *baen*, *veel*, *diek*, *voer*, *muer* enz. schreef; schoon men niet kan ontkennen, dat men, ten aanzien der *i*, weldra eenen anderen weg inloeg. Men verlengde, naanlijk,

de *i* met zich zelve; men schreef *mijn*, *sijn* enz.; hield den klinker *i* wel onderscheiden van den tweeklank *ie*, en ontweek dus het gevaar, om *lijf* voor *lief*, *zijn* voor *zien*, enz. te nemen. Men had dezelfde reden niet, om eene dergelijke voorzorg, ten aanzien van de *o*, te gebruiken; want door deze met de *e* te verlengen in *koem*, *woen*, *genoet* enz. liep men weinig gevaar, om derzelver klank met dien van den tweeklank *oe*, in *proeven*, *droegen* enz. te verwarren; dewijl deze te veel verschilt van de uitspraak, welke de *o*, door de verlenging met *e*, kreeg. In sommige oorden van ons Vaderland, heeft men, in het verlengen der klinkeren, ook de *i* gebruikt, als: *rait*, *dait*, *beilt*, *zoïn*, enz.; doch wij vinden, dat, in het begin van het jaar 1400, de *i* reeds niet meer, dan voor de *r* gebezigd werd, als: *hair*, *heir*, *voir*, *doir*, *oir*, *oirsprong*, *huir*, enz., waarvan *hair*, *heir* en *meir* nog in gebruik zijn, hoe weinig gronds daarvoor ook, thands, moog wezen.

In de *tweespraak* der kamer *in liefde* bloeiende, Amsteld. 1585. lezen wij (*): „Andere hebben de „ *oo* met *oi* ende *oa* willen onderscheiden, schrijvende *oick*, *koipman*, *ick hoir*, *gheloif* enz.; ofte *oack*, *koapman*, *hoar*, *gheloaf*; doch is hiermede 't verschelende gheklanck in de *o* en de *oo* niet ghebetert.”

Langzamerhand, echter, is deze wijs van verdubbelen der klinkeren in onbruik geraakt, en heeft men begonnen, den klinker met zijns gelijken te ver-

(*) Bl. 20.

verlengen; schoon de verlenging van de A met de E het langst heeft stand gehouden, terwijl men in die schriften, waarin men reeds *leer, heer, groot, hoor, uur, muur, mijn, zijn* enz. vindt, nog doorgaands *baen, gaen, laen, staen* enz. aantreft.

Zeer veel is er reeds gezegd en geschreven, voor en tegen de verlenging der A met zich zelve. De taalkundige HUIJDECOPER verwondert zich, in zijne *Proeve*, daarover, dat VONDEL zich, ten aanzien der spelling van AE, niet, op het voorbeeld van HOOFT, verbeterd — maar nog meer daarover, dat TEN KATE, in zijn nooit volprezen werk, de schrijfwijz van AE gebruikt hebbe; terwijl hij deze spelling, in deszelfs werk, aanziet als een klein vlekje in een schoon aanzigt (*). FR. VAN LELIJVELD zegt hieromtrent, in zijne aantekeningen op HUIJDECOPERS *Proeve*: „ Wij kunnen niet na-
 „ laten, onze verwondering te betuigen over de
 „ sterke uitdrukkingen, welke de Heer HUIJDECO-
 „ PER gebruikt, met opzicht tot VONDEL en TEN
 „ KATE; daar 't onbetwistbaar zeker is, dat het
 „ gebruik der E, ter verlenging der A, de oude en
 „ echte spelling is; gelijk wij die vinden bij onze
 „ Schrijvers, geene uitgezonderd, van de oudsten
 „ af, tot dien tijd toe, dat de amsteldamsche Ka-
 „ mer, *in liefde bloeiende*, in hare *tweespraak*,
 „ de spelling van AA heeft tē bane gebracht;
 „ schoon dezelve door H. DE GROOT, CATS,
 „ HUIJGHENS, ZACH. en DAN. HEIJNS, R.
 „ Vis-

(*) D. I. bl. 347.

„VISSCHER enz. niet gevolgd is” (*).

Zij, die *waan*, *maan* enz. schrijven, geven voor reden, dat men dus de eenparigheid in acht neemt, dewijl dan alle de klinkers met hun gelijken verlengd worden; dat, daarbij, de A met zich zelve verlengd, haar geluid het zuiverst geeft; enz. Dan, het is zeker, dat de oude en echte spelling de verlenging van de A met de E is. En, wanneer men daar tegen inbrengt, dat de Ouden ook de o en de u met E verlengden, en men derhalve, in navolging der Ouden, ook *poert*, *muer* zou moeten schrijven, dan herhalen wij het gene wij reeds gezegd hebben, naamlijk, dat de Ouden, nadat zij van de verlenging der o en u met E afgegaan zijn, zich intusfchen aan de verlenging der A met E standvastig gehouden hebben. Dat de klank van AA zuiverer zou zijn, dan die van AE, is, dunkt mij, meer ingebeeld, dan wezenlijk (**); dewijl de E, achter eenen der andere klinkeren gevoegd zijnde, met den voorgaanden, bij het uitspreken der woorden, als in eenen adem verzwolgen wordt, en denzelven dus alleenlijk verlengt (***). Velen schrijven aan de

(*) D. I. bl. 348, alwaar, behalve de reeds genoemden, nog een ganfche lijst van nederlandsche Schrijveren wordt opgegeven.

(**) B. HUIJDECOOPER zegt dit, in zijne *Proeve* D. I. bl. 347; en F. BURMAN merkt hierop aan: „dit is waar; maar naar de amfelfche uitspraak. Doch dewijl, hier, van de nederlandsche „en niet van de amfelfdamsche taal gehandeld wordt, geloof ik „niet, dat die reden veel doorgaan kan”. *Eenige Aanmerkingen*, enz. bl. 5.

(***) *N. Bijdragen* D. I. bl. 317.

de AE den klank der griekſche $\eta\tau\alpha$ toe (*), en meenen, dat de AE moet gebruikt worden in de woorden *waereld*, *paerel*, *gaerne* en dergelijken; doch verkeerdlijk, naardien de griekſche η aan onze lange ſcherpe EE beandwoordt, en de genoemde woorden eigenlijk *wereld*, *peerle*, *geerne* enz. behooren geſchreven te worden.

Zij, die AE ſchrijven, zeggen, dat er woorden zijn, waarin men de AE voltrektlijk niet kan miſſen; die naamlijk, welken door eene zamenrekking (*crasis*) ingekort worden, als *verſmaen* van *verſmaden*, *vergaerd* van *vergaderd*, *blaen* van *bladen*. Maar zij, die de ſpelling met AA den voorrang geven, voeren hier tegen aan, dat, bij de inkorting van *verſmaden*, enz. niet alleen de D, maar ook de E wordt weggeworpen; terwijl de ſtaartmedeklinker in de vorige lettergreep ſmelt, en derzelve klinker verdubbeld wordt; waardoor men van *verſmaden*, *verſmaan*, van *vergaderd*, *vergaard*, van *bladen*, *blaan* krijgt. Zoo ook komt, bij inkorting, van *zoden*, *zoon*, van *ſtadig*, *ſtaag*; (niet *ſtaig*) terwijl hier dan niet ſlechts de D, maar ook de E en de I verloren gaan.

De taalkundige FR. VAN LELIJVELD zegt, in zijne *Aanteek.* op HUIJDEC. *Pr. van Taal- en Dichtkunde* (**), over dit onderwerp handelende: „ dat de ſpelling van AA, tegenwoordig, genoegzaam algemeen is doorgedrongen; in zoo verre, dat allen, die niet zonderling willen wezen, den gewonen loop volgen”. Het is onbetwistbaar, dat de ſpelling

(*) Nijloë *Aanteek. tot de Nederl. Taal*, bl. 123 enz.

(**) D. I. bl. 348.

ling van AA veel algemeener is, dan die van AE; het rotterdamsche Dicht- en Letterk. Genootschap, S. S. G., dat, onder de Genootschappen van ons Vaderland, geene geringe plaats beflaat, heeft, echter, de laatste onafgebroken gevolgd; niet met oogmerk, om *zonderling* te wezen; maar dewijl het, met ANONYMUS BATAVUS (*), oordeelde, dat dezelve op het gebruik der Ouden gegrond, en met de landfpraak overeenkomstig was; uitgezonderd alleenlijk, in Amsteldam en Noordholland, alwaar de AA algemeen gebezigd, en in een zeer onaangenaam geluid gehoord wordt. Intusschen acht ik, met TEN KATE (**), dit verschil van weinig aangelang. Welcer schreef ik altijd AE; doch, voor de uitgaaf van dit Woordenboek, bepaalde ik mij tot de spelling van AA, om de volgende redenen; *vooreerst*, omdat zij algemeener is, dan die van AE; en *ten andere*, omdat daarbij de eenparigheid wordt in acht genomen, en alle de klinkers dus met hun gelijken verlengd worden. Het is, intusschen, te wenschen, dat eenmaal, zoo in dit, als in verscheidene andere opzigten, door bekwame Taalgeleerden uitspraak gedaan, en deze uitspraak met het gezag der hoogste wetgevende Magt, in ons Vaderland, zal gestaafd worden!

(*) *Idea Gramm. Cap. XVII. Brief aan D. VAN HOOGSTRATEN*, in de Boekzaal van Sept. en October 1708, bl. 360 env.

(**) *Aanl. D. I. bl. 118.*

VAN HET GEBRUIK DER
MEDEKLINKEREN.

Onze taal bediende zich, in haren oorsprong, meestal, van woorden van twee of meer lettergrepen; doch dezen zijn, door beïnoeiing en verharding van uitspraak, (*metaplasmus detractitius*) in woorden van eene lettergreep veranderd (*). En op dezen grondslag rust het gansche gebouw der verscherping of verzachting van de reeds genoemde medeklinkeren.

Toen men de *e* begon afteknappen, in woorden van twee of meer lettergrepen, als *dage*, *wive* enz., moest men, *dag*, *wijv* enz., of *dach*, *wijf* enz. schrijven. Elk, die onze oudste spelling, zonder vooringenomenheid beschouwd heeft, weet voorzeker, dat de Ouden gewoon

(*) Onze taal had, oudtijds, genoegzaam geene woorden van eene lettergreep; en dus gebeurde het nimmer, dat de klinker, gelijk nu, tegen eenen eindmedeklinker stuitte. Men schreef, b. v. ik *make*, *breke*, *scribe*, *kome*, *bure*. In lateren tijd, heeft men, eerst in dichtmaat, vervolgens ook in ongebonden stijl, de woorden met eene korte *e* (*scheva*) eindigende, tot eenlettergrepige woorden begonnen te vervormen, schoon het, echter, nog lang in gebruik bleef, die vervorming, door middel van eene *apostrophe*, (') aantewijzen, schrijvende men ik *ma-k'*, *bre-k'*, *scri-v'*, *ko-m'*, *bu-r'*. Doch die omflag viel, wellaast, te lastig; en dus besloot men, om de zachte *e* achter afnemen, en, met invoeging van dezelve voor den medeklinker, te schrijven: ik *ma-ek*, *bre-ek*, *scri-ef*, *ko-em*, *bu-er*. Het is vreemd, dat dit nimmer door iemand wel begrepen is, dan door A. VERWER. Naderhand is het ook door A. KLUIT bondig betoogd geworden. *Taal- en Dichtk. Bijdragen*, D. I. bl. 209.

woon waren, in de meeste gevallen, de lettergrepen met eenen scherpen medeklinker te fluiten, en *doot*, (oulings *doet*) *af*, *hof*, *huis*, *wech* enz. te schrijven.

De *b*, echter, werd door hen, aan het einde van een woord, of van eene lettergreep, gebruikt, als *Rabbout* (*), *abstade*, *abt*, *ambt* (**), *cribbe*, *hebben*, enz. Zoo ook *eb*, *kwab*, *lub*, *schub*, *rib* enz.;

(*) MEL. STOKK *Rijmkr.*, door B. HUIJDEK. 3o. B. I. bl. 165, 250. B. II. bl. 320, 409, 484.

(**) Wij vinden het woord *ambt*, op drie verschillende wijzen, geschreven: *amt*, *ampt* en *ambt*. Ik verkies het laatste, in navolging van B. HUIJDECKER, om de volgende redenen. *Am*, of *amb*, is celtisch. De Latijnen bedienden er zich dikwijls van, en verklaarden het altijd door *circum*, dat is, *om*, *rondom*. Van hetzelfde hebben de Grieken hun *amphi* (*αμφι*). Deze beteekenis, en het hoogduitsche *umb*, waarin de *b* heeft stand gehouden, toonen, dat *am*, *amb*, *om*, *umb*, niet van elkander verschillen. Het latijnsche *ambire* is dus *omgaan*, en wel, in het bijzonder, zulk een omgaan, als wij thands *soliciteren* noemen; waarvan ons basterdwoord *iets ambieren*, d. i. naar eenige bediening, of waardigheid, staan. Van het celtische komt ons duitsche woord *ambt*, waarin de *b* eene oorspronkelijke letter is.

Gansch anders is het met het woord *bemd* gelegen, waarin de *b* in het geheel niet te pas komt; gelijk uit deszelfs afleiding blijkt. Volgens L. TEN KATE, (Aanl. D. II. bl. 643.) komt het van den wortel *bam*, *bem*, of *baem*, in het ijslandsch *bem*, *cicuro*, et *con-rineo*, met den uitgang *d*. Dan, de spelling van *bemd*, zonder *b*, blijft steek houden, schoon men dit woord, met WACHTER (Glossar. pag. 692.) van het oude *beimon* afleide. Dit beteekende, oudtijds, *verbergen* en *bedekken*; in welken zin het bij KILIAAN voorkomt. In het angelf. is *bamod* zoo veel als *bedekt*, *gedekt*. Ons *bemd* zoude dan van dit *beimen*, *dekken*, *verbergen*, afkomende, een *dekkteed*, iets dat het ligchaam dekt, of de naaktheid verbergt, beteekenen.

enz.; en, schoon dezen wel, bij verkorting, gesteld worden voor *ebbe*, *kwabbe*, *lubbe*, *schubbe*, *ribbe*, is het nogthands zeker, dat de eerste lettergreep dezer woorden met de *b* gefloten wordt; even als in *babbelen*, *brabbelen*, *webben*, *schrobben*, *snebben*, *tobben*, *knabbelen*, *knibbelen*, *dobbelen*, *hobbelen*, *kibbelen*, *dubbel* enz.

Over het algemeen zoude men, volgens het tegenwoordig doorgaande gebruik, kunnen vaststellen, dat die medeklinkers, welken, in de verbuiging, of verlenging, der woorden, noodzaaklijk zijn, ook tot fluitletters gebezigd worden, uitgezonderd de *v* en *z*; b. v. ik *heb*, wij *hebben*, *paard* (*), *paarden*, *dag*, *dagen* enz.; maar ik *geef*, schoon wij *geven*: ik *lees*, schoon wij *lezen*, omdat de *v* en *z* te zacht geoordeeld worden, om tot fluitletters te dienen.

Het lijdt geene tegenspraak, dat wij de *c*, in *nederduitfche* woorden, niet anders noodig hebben, dan tot het ondeelbare letterteeken *CH*, of *CHI*, overeenkomende met der Grieken *CHI*, (χ) en bij ons gebruikelijk voor eene fcherpere letter, dan *c*, in *echt*, *schaap*, *schoon* (**), *mensch*, *aardsch*, *loche-*

(*) Hiervan is uitgezonderd *met*, dat, in de verbuiging, *mede* heeft; zoo ook *want*, dat, volgens B. HUIJDECOOPER en A. KLUIT, van *wanden*, *wenden*, afkomt. De spelling van deze woorden met eene *r* is zoo algemeen aangenomen, dat men, door dezelve met eene *n* te fchrijven, verwarring zoude te weeg brengen. *Rondom*, *voordaan* en *andwoord* zijn reeds, bijkiefche Schrijvers, ingebruik.

(**) „ De tweeledige gedaante der *CH* (zegt L. TEN KATZ, *Aanleid.* D. I. bl. 125.) heeft sommigen van nieuwer tijd misleid,

chenen, *juichen*, *huichelen* (*); schoon wij, in de woorden *Cesar*, *Cicero*, *cyprus*, *cypres*, *ceder*, *cel*, *cichorei*, *cipier*, *citer*, *citroen*, *cijfer*, *cijns*, *ocean*, en eenige andere, van het grieksch, of latijn, oorspronkelijke woorden, de c behouden.

De c, die eene latijnsche letter is, en, in die taal, voor k dient, is bij ons, waarschijnlijk, het eerst ingevoerd, in die tijden, toen de Kloosterlingen, genoegzaam, alleen de pen voerden. Vervolgens heeft men getwijfeld, of men de c der Latijnen, dan de k der Grieken, bij ons, moeste aannemen; en hiervan is het gebruik gesproken, dat men, in, bijna, alle de oude schriften van latere tijden, tot pas honderd jaren geleden, beiden tegelijk geschreven vindt; in *ick*, *dick*, *fick*, *kloeck*, enz. Eindelijk is men tot de verwerping van eene dier twee letteren overgegaan; en de-
wijn

om de ch (in ons nederduitsch) te willen verbannen, vermids in den klank, voor welken ch dient, geene dubbelheid, veelmin c noch h gehoord wordt; waarom zy ook sc voor sch (als *sgoon* voor *schoon*) zochten in te voeren. Doch als men wel op 't vereischte geluid let, zal men de g veel te zacht, in dit geval, bevinden. Indien men zich ontflaat van dien verbijsterenden ouden naam van *ceha*, en dit letterteeken *che*, of *chi*, noemt, als dan zal de gelijkaardigheid tusschen g en ch, zelfs in naam en uitspraak, blijken."

(*) Te regt merkt E. ZEIJDELAAR, in zijne *nederd. spelk. bl.* 105, aan, dat men *huichelen*, *juichen* enz. moet schrijven, en niet *huigebelen*, *juigeben* enz., omdat deze woorden, zonder g in de eerste lettergreep, een voldoende geluid geven: *bui-chelen* enz.; daartegen *lagchen*, *pragchen*, *ligchaam*, *bagchel*, *pagchen*, *rogchen*, omdat dezen de g niet kunnen missen; want *la-chen*, of *lac-ben* enz. voldoet aan den klank van het woord niet; en *laekelen* wordt door goede Taalkenners niet gebezigd.

wijl dit lot der *c*, naar verdienste, is te beurt gevallen, zoo gebruikt men nu weder, als van ouds, de *k* en de *s*, in *kamer*, *ik*, *sieraad*, *versieren* enz. (*).

Ten aanzien van de *ch* staat aantemerken, dat zij voor een ondeelbaar letterteeken moet gehouden worden. Te zeggen, dat zij uit de letteren *c* en *h* zamengesteld is, zoude even zoo verkeerd zijn, als te beweren, dat de *we* eene dubbele *u* is.

Schoon men, wegens de gedaante van, bijna, alle onze letteren, mag vaststellen, dat de eene uit de andere gevormd is, geeft dit, echter, geenen grond, om er gevolgen uit te trekken, in opzigt tot de klanken, welken door de letteren aangeduid worden (**).

De Ouden waren, gelijk reeds gezegd is, gewoon, de lettergrepen met eenen scherpen medeklinker te fluiten; schoon zij, in sommige gevallen, van dezen regel afgingen; zoo als wij, met voorbeelden uit MELIS STOKER, ten aanzien van de *b*, getoond hebben, en, in opzigt tot de *d*, nog zullen toonen. Hierop, echter, is de taalregel gebouwd, dat de lettergrepen nooit met eene *g*, maar altijd met eene *ch* moeten gesloten worden. Doch deze gewoonte der Ouden is, naar mijn inzien, meer willekeurig, dan regelmatig; zoo, omdat zij dezelve niet ten

aan-

(*) *Taal- en Dichtk. Bijdragen*; D. I. bl. 221.

(**) Hoe gemakkelijk dit ook te begrijpen is, zal, echter, het verkeerde begrip, hieromtrent geworteld, niet uitgerooid worden, tenzij men, op de drukkerijen, een aaneengesloten letterteeken voor de *ch* wilde invoeren. *Taal- en Dichtk. Bijdr.* D. I. bl. 217.

aanzien van alle zachte en scherpe medeklinkers volgden, als ook, dewijl het natuurlijk is, dat de woorden, welken oorspronkelijk eene *g* vorderen, die *g*, bij alle verbuigingen, blijven behouden.

Het komt mij, derhalve, voeglijkst voor, wanneer de *g* niet als noodzaaklijk tot het woord behoorende kan aangewezen worden, de *ch* te gebruiken, als in *zich*, *vrucht*, *pracht*, *echt*, *vocht*, *zocht*, (van *zoeken*) enz.; doch wanneer de *g* tot het zaaklijke deel des woords behoort, en, in de verbuiging, niet kan gemist worden, dan ook de *g*, zonder uitzondering, tot fluitletter te bezigen, als in *dag*, *klagt*, (van *klagen*) *plagt*, (van *plegen*) *bragt*, (van *brenge*) *gezegd*, (van *zeggen*), *legt*, (van *leggen*) *zog* (van *zuigen*) *bogt*, (van *buigen*) *deugd* (*), (van *deugen*) *vlugt* (van *vliegen*) enz. (**).

Het is, derhalve, geen willekeurige en ongerijmde, maar met den aard der woorden zelve overeenkomende regel, die ons voorschrijft, om, door de spelling, onderscheid te maken tusschen

Lach en *lag*, (van *liggen*)

Licht en *ligt*, (hij *ligt*)

Echt en *egt*, (van *eggen*)

Wich

(*) Bij inkorting van *deugede*, *dogede*, van *deugen*, *dogen*.

(**) Wanneer men de *g* nimmer als fluitletter duldde, dan zoude men ook *ooch*, *voochd*, *gevoelich*, *zorch*, *borch* enz. moeten schrijven, schoon deze woorden *oogen*, *voogden*, *gevoelige*, *zorgen*, *borgen* enz. maken. Ook zoude men *ik voech*, *bezich*, *bebaach*, *knaach* enz. moeten gebruiken, schoon deze woorden van *voegen*, *bezigen*, *bebagen*, *knagen* enz. afkomstig zijn. E. ZEIJDELAAR *nederd. taal* enz. D. II, bl. 94.

Wicht en wigt, (van wegen)

Doch en dog, (doggen)

Enz.

En, schoon het onderscheid in de spelling van

Acht en agt,

Dicht en digt,

Noch en nog,

voornaamlijk, en misfchien alleenlijk, op het verschil van derzelver beteekenis rust, en er, behalve dezen, nog zeer vele gelijknamige woorden overblijven, die door geene spelling te onderscheiden zijn; zoo wordt hetzelfde thands, echter, vrij algemeen, door de netste Schrijvers waargenomen.

Dat men, oudtijds, in vele woorden, de CH met de F verwisfeld heeft, blijkt uit de aanteekeeningen van B. HUIJDECOPER op de *rijmkronijk* van MELIS STOKER. Wij vinden daar *vichtiene*, dat is *vijftien* (*) — *gichte*, d. i. *gifte* (**) — *geschrichte*, d. i. *geschrifte* (**).

Het is bekend, dat de klank van CH en F, in sommige woorden, onverschillig gehoord, en daarom ook tweezins uitgedrukt wordt, als in *hecht* en *heft*, *gracht* en *graft*. Ik voor mij, echter, spreek en schrijf *graft*, (van *graven*) *heft*, (van *heffen*) terwijl ik die woorden, omtrent welken ik geene F, of v, als oorspronkelijk tot dezelve behorende, kan aanwijzen, met de CH bezig, als *zacht*, *schacht*, *kocht*, waarvoor men anders ook *zaft*, *schaft*, *kofst*

ge-

(*) D. I. bl. 350.

(**) D. II. bl. 339.

(***) D. III. bl. 370.

gebruikt. Dat men, tegenwoordig, *schrift, gifi, vijftien* enz. behoore te spreken en te schrijven, lijdt geene bedenking. Intusschen is het noodzaaklijk, dat men, wanneer uit twee een kan gekozen worden, zich zelve daarin gelijk blijve, en niet, nu eens *zacht*, dan eens *zast* schrijve, maar, hieromtrent, eenen vasten voet houde.

D. en T. Ten aanzien van de D en T is het ontwijfelbaar, dat, bij de Ouden, meestal, de T, in het slot der woorden, de plaats van de zachte D vervuld heeft. Ik zeg, opzetlijk, *meestal*; want bij MELIS STORKE vinden wij *deed, God (*)*, *had (**)*, *mids (***)*, (voor *midden*). Eerst op het laatste der vijftiende eeuw, is de D, (en naderhand de DT) ook in andere woorden, tot fluitletter in gebruik gekomen; en dit gebruik der D, aan het einde van woorden, of lettergrepen, is algemeener geworden, sedert de amsteldamsche kamer, *in liefde bloeiende*, de twespraak der nederduitsche letterkunst in het licht gaf, waarin men de D tot eene fluitletter bezigde, in al zulke woorden, welken, in de verbuiging, D hebben. Zoo zegt men, b. v. *ik zend, brand, vind*, van *zenden, branden, vinden*; alwaar de D ook, in de uitspraak, gehoord wordt; want *ik vind er geen* spreekt men uit, als *ik vinder geen (****)*.

En,

(*) *Rijmkr.* B. I, vs. 232, 241.

(**) B. II, vs. 525, 550.

(***) B. II, vs. 510. *Mids onder de Vriesen.*

(****) *Huydec. Preeve*, D. I, bl. 36. Om het onderscheid tusschen D en T aan te toonen, dient het voorbeeld *het hard onder de*

En, daar alle de werkwoorden in den tweeden en derden perfoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs, in het enkelvoudige getal, eene *t* hebben, als *gij* en *hij zegt, leest* enz. (*); zoo is het natuurlijk, dat diezelfde tweede en derde perfoon van de werkwoorden, welken eene *d* in hun zaaklijk deel hebben, als *zenden, vanden, branden, binden, vinden* enz. eene *dt* ontvange, als *gij* en *hij zendt, randt, brandt, bindt, vindt, enz.*, waarvoor de Ouden schreven, *gij zendest,*
hij

zolen hebben, d. i. het harde, of het vaste land: en *het bart onder de zolen hebben*, d. i. geenen moed hebben, dan om te vlugten. „Zij, die het onderscheid tusschen *d* en *t* niet kennen, hebben hier gelegenheid, om het te leeren,” zegt B. HUYDEC. *Pr. D. II*, bl. 356.

(*) Hier van zijn uitgezonderd *bij is, kan, zal, mag, wil*. De Ouden schreven ook *bij wilt*. Zie voorbeelden hiervan in HUYDEC. *Proeve D. I*, bl. 80. De Overzetters van den Staten Bijbel hebben in bedenking genomen, of zij *bij wilt*, of *bij wil*, zouden schrijven; doch verkozen het laatste; zie hunne taalregels, bl. 103. En deze spelling is zoo algemeen aangenomen en doorgedrongen, en men heeft, sedert meer dan eene eeuw, zoo weinig, indien het al mogt geschied zijn, *bij wilt* geschreven, dat het gemaakt en eigenzinnig zoude wezen, deze spelling, op nieuw, te willen invoeren. *Pr. van oudb., taal- en dichtk.*, onder de spreuk *dulces ante omnia Musae*, D. I, bl. 83. env. — B. HUYDEC. zondert, in zijne *Pr. D. I*, bl. 80, van dezen regel ook *bij plag* uit; maar dewijl dit, eigenlijk, de derde perfoon van den onvolmaaktverledenen tijd zoude zijn, zoo komt het hier niet in aanmerking. Ook brengt men tot de uitzonderingen van dezen regel *bij dorf*, en *durft*; zie voorbeelden hiervan bij HUYDEC. *Pr. D. I*, bl. 81, aanteek. — MELIS STROKE *Rijmbr.* D. II, bl. 409. — *Maanl. Bijdragen* D. I, bl. 194, 305. — FORTMAN *taalk. aanmerkingen*, bl. 83. Dan, scoon dit ook door VONDER nagevolgd is, schrijft men, echter steeds te algemeen *bij dorf* en *durft*, om hiervan aftegaan.

* * * *

hij zendet — *randest, randet* — *brandest, brandet* — *bindest, bindet* — *vindest, vindet* enz. En dit zelfde heeft plaats, ten aanzien van het meervoudige getal der gebiedende wijs van zoodanige werkwoorden, als *zendt, randt, brandt, bindt, vindt, houdt, bidt gij* enz. (*).

Men is, te regt, van oordeel, dat wij het onderscheid in den tweeden persoon van het enkel- en meervoud verloren hebben, sedert men, met het einde der zestiende eeuw, het enkelvoudige *du* verworpen, en met het meervoudige *gij* vervangen heeft.

Onze persoonlijke voornaamwoorden waren, oudtijds, gelijk bekend is, dezen:

Enkelv. *ik, du, hij,*

Meerv. *wij, gij, zij.*

De werkwoorden werden, op de volgende wijs, gebogen:

Ik beminn, spreke, loope,

Enkelv. *Du beminnest, sprekest, loopest,*

Hij beminnet, spreket, loopet.

Wij beminnen, spreken, loopen,

Meerv. *Gij beminnet, spreket, loopet,*

Zij beminnen, spreken, loopen.

Het doorgaande gebruik verkiest hiervoor, thands, *ik bemin, gij bemint, hij bemint* enz., *wij bemin-*
nen,

(*) De spelling van *vr* wordt, afteenlijk in de genoemde gevallen, goedgekeurd; dewijl, wanneer dezelve ook tot naamwoorden, als *nood, hand, kwaad* enz. wierd uitgetrekt, en men *noodt, handt, kwaadt* enz. wilde schrijven, men hetzelfde regt zoude hebben, om *abvt, wjef* en *hants* te schrijven.

men, gij bemint, zij beminnen enz.; waaruit blijkt, onder anderen, dat de tweede persoon van het enkelvoud in onbruik geraakt is; terwijl men van eenen, zoo wel als van meer personen zegt, of schrijft, *gij bemint, spreekt, loopt* enz.

Wanneer wij dit, nu, op de gebiedende wijs der werkwoorden toepassen, dan is het, in den grond; niet anders, dan regelmatig te noemen, wanneer men, in de gebiedende wijs, zoo wel tot eenen, als meer personen sprekende, zegt *bemint, spreekt, loopt* enz., dewijl het persoonlijke voornaamwoord *gij* de tweede persoon van het meervoud is, die, in alle tijden en wijzen onzer werkwoorden, met de τ gesloten wordt; gelijk zulks door vele Schrijvers der vorige eeuw, en, onder anderen, ook door de taalkundige Overzetters van den Staten Bijbel; overal, standvastiglijk is in acht genomen.

Dan, zoo algemeen als men het persoonlijke voornaamwoord *du*, en, met hetzelfde, den tweeden persoon van het enkelvoud der werkwoorden verworpen, en met dien van het meervoud verwisseld heeft, bijna even zoo algemeen is het aangenomen, in navolging der Ouden (*), het enkelvoud der gebiedende wijs zonder, en het meervoud met eene τ uittedrukken; onaan gezien men *neem gij, hoor gij, bemin gij* enz. schrijvende, eenen meervoudigen persoon bij een werkwoord in het enkelvoudige voegt (**):

Ver-

(*) HUNTER. *Pr. D. II*, bl. 202, env.

(**) „ Het algemeene gebruik (zegt de geleerde M. TIJDEMAN, en ik zeg het, in navolging van hem) wil dit thands; en dit volgt ik liever, dan dat ik alleen voor sijn hoofdig, of onwetend, wil

Verder moeten wij, hierbij, nog aanmerken, dat men verplicht is, de regelmaat der taal, in het spreken en schrijven, te volgen, zoolang; als het algemeene gebruik die nog niet verworpen heeft. Uit het onderscheid tusschen het enkel- en meervoud der gebiedende wijs, daarin bestaande, dat het eerste geene, maar het laatste altijd eene T achter zich heeft, hebben sommigen opgemaakt, dat; waar geene T moet wezen, daar ook geene D kan staan; en begonnen, in het enkelvoud van de gebiedende wijs der werkwoorden *baden, branden, treden, leiden, zenden, binden, worden, houden* enz., *baa, bran, tree, lei, zen, bin, wor, hou* enz. te schrijven; vergetende, dat al zulke werkwoorden, die eene D, in de onbepaalde wijs, hebben, welke tot het zaaklijke deel des woords, en niet tot den uitgang behoort, die D, door alle tijden en wijzen heen, behooren te behouden, en nergens zonder dezelve mogen gebezigd worden.

De gebiedende wijs der boven genoemde werkwoorden is, derhalve, in het enkelvoud, *baad, brand, treed, leid, zend, bind, word, houd* enz.

Even zoo is het met de werkwoorden, die, in het zaaklijke deel, eene T hebben, als *haten, weten, gieten, sluiten, stooten, smijten* enz. Ook dezen behouden overal de T, en derhalve ook, in het enkelvoud der gebiedende wijs. En men zoude zeer onregelmatig te werk gaan, wanneer men *haa; wee, gie, slui, stoo, smij* enz., in plaats van *haat,*

doorgaan." *Pr. van oudb., taal- en dichtk.*, onder de spreuk D. A. O. M., D. I, bl. 96.

haat, weet, giet, sluit, sloot, smijt enz. wilde schrijven.

Er heeft dus, het is waar, in deze woorden, geen onderscheid plaats, tusschen het enkel- en meervoud der gebiedende wijs. Doch dit zelfde gebrek heerscht reeds door alle overige wijzen der werkwoorden; en het zoude niet kunnen verholpen worden, dan door, in dit geval, het enkelvoud met *t*, en het meervoud met *tt* te spellen, als *haat* en *haatt*, *weet* en *weett* enz.; maar behalve dat het onmogelijk zoude wezen, om dit onderscheid, in de uitpraak, uitedrukken, zoo is hetzelfde noch algemeen aangenomen, noch op de natuur der taal gegrond (*).

Ten aanzien van den derden perfoon, in het enkelvoud van den onvolmaaktverledenen tijd, kan men aanmerken, dat dezelve, als zoodanig, nooit eene *t* achterop heeft, dat is, dat de *t*, (die tot den derden perfoon des tegenwoordigen tijds vereischt wordt) tot den derden perfoon des verledenen tijds niet behoort; als *hebben, hij had, doen, hij deed, binden, hij bond, geven, hij gaf* enz. (**).
Het

(*) *Pr. van Oudb., Taal- en Dichtk.*, onder de spr. D. A. O. M., I, 97 env.

(**) „ Bij velen onzer Schrijveren, onder welken ook **VONDEL**, **HUIJDECOOPER**, **WAGENAAR**, en de Vertalers van den Staten Bijbel, vindt men, *bij badt, vondt, sendt, deede* enz; doch, mijns bedunkens, zeer kwalijk, omdat wel de tweede, maar niet de derde perfoon van het enkelvoud des onvolmaaktverledenen tijds met eene *t* gesloten wordt. Hoort heeft dit zeer wel in acht genomen, schrijvende altijd *bij had, deed, bond* enz. Vindt men bij onze oudste Schrijvers *badt*, zoo is zulke alid eene verkorting van *had bet*; even als *hijt*, voor *bij het, int* voor *in*

Het is wel waar, dat er dikwijls, in dien derden perfoon, eene *t* gevonden wordt en noodzaaklijk is; maar dit heeft alleenlijk plaats in werkwoorden, welken, in de onbepaalde wijs, eene *t* hebben, die, omdat zij tot het zaaklijke deel des woords behoort, door alle tijden en wijzen moet behouden worden, als *suiten, floot, bersten, borst, spuiten, spoot, eten, at, zitten, zat* enz.; zoo ook in die onregelmatige werkwoorden, welken, schoon in het zaaklijke deel geene *t* hebbende, echter in den eersten en derden perfoon van den onvolmaaktverledenen tijd, met eene *t* gebezigd worden, als *plegen, plagt, brengen, bragt, denken, dacht, mogen, mogt* enz. (*). Doch hier strekt de bijgevoegde *t* geenszius, om den derden perfoon van den eersten te onderscheiden; maar de derde perfoon heeft eene *t*, alleenlijk, omdat de eerste perfoon eene *t* heeft; want in alle werkwoorden is het een zekere regel, dat altijd de derde perfoon van den onvolmaaktverledenen tijd overeenkomt met, en gelijk is aan den eersten; zoo dat, wanneer in den eersten perfoon eene *t* achter aan staat, dezelve ook, hierom, in den derden perfoon gevonden wordt; maar niet in den derden

hat, salt voor *sal het*, *wast* voor *was het*, *eest* voor *is het* enz. HUYDEC. *Pr. D. 1*, bl. 92, 93, in de aantek.

(*) Om *mag* en *plag* voor den eersten en derden perfoon des onvolmaaktverledenen tijds te houden, hiervoor is, dunkt mij, geen genoegzame grond. Zonderling is het, zegt FR. VAN LELIJVELD, met ons *mogen*, dat, in den derden perfoon van het enkelv. des tegenw. tijds, *zonder*, en in den derden perfoon van het enkelv. des verledenen tijds, *met* eene *t* geschreven wordt; regt het tegendeel van het gene in onze andere werkwoorden plaats heeft. HUYDEC. *Pr. D. 1*, bl. 93, in de aantek.

den perfoon, *als zoodanig*, of in zijne betrekking van derden perfoon (*).

Uit den, thands, door het gebruik geldenden, regel volgt, dat de Medeklinkers, welken in de verbuiging der woorden noodzaaklijk zijn, ook tot fluitletters gebezigd worden, uitgezonderd de v en z, gelijk, boven (**), reeds aangemerkt is: dat men *kwaden, kwaad, handen, hand, staarten, staart, Goden, God, snoeden, snood* enz., behoore te schrijven (***) .

Hetzelfde heeft plaats ten aanzien van de bedrijvende en lijdende deelwoorden, als *leerend, volgend* (****) — *geleerd, gevolgd* (*****) enz. En dit

(*) *Pr. van oudh., taal- en dichtk.*, onder de spr. D. A. O. M., I, 87.

(**) Bl. 43. „ De Franschen gebruiken de *D*, aan het einde der woorden *accord, batard, brigand, marchand* enz., zekerlijk om het gevolg van *accorder, batarde, brigandage, marchandise* enz. De Hoogduitschen schrijven *wald, pferd, bild, freund, feind* enz., om dezelfde rede.” *SEWEL Spraakk.*, bl 15.

(***) Men schrijft, eigenlijk, niet *kwaad, band, staart, God, snood* enz., omdat men zegt *kwaden, banden, staarten, Goden, snoeden*; maar omgekeerd. De verbuiging, of verlenging, der woorden, in het meervoud, wordt hier, slechts, als eene toets opgegeven, waaraan men kan weten, of de eindletter, in het enkelvoud, eene *D*, of *T*, zij.

(****) Van sommige deelwoorden worden bijwoorden en voorzetsels gemaakt, met achtervoeging van eene *s*, als *volgends, doorgaands* enz. De *D* wordt hier, in de uitspraak, en zelfs, somtijds, in het schrijven, overgeslagen, schoon zij, als tot het zaaklijke deek des woords behoorende, naar mijn inzien, moet behouden worden. Zie *WACHTER. Prolegom.*, Sect. VI.

(*****) „ Vooral raad ik den oplettenden Dichter, of wie hij zij, die de nederduitsche pen voert, dat hij acht geve, om de deelwoor-

dit geldt ook, in opzigt tot die lijdende deelwoorden, welken, in de verbuiging, eene τ hebben, als *gedacht*, *gedachte*, van *denken* — *gezocht*, *gezochte*, van *zoeken* — *gekrenkt*, *gekrenkte*, van *krenken*, enz.

De lijdende deelwoorden van werkwoorden, welken, in de onbepaalde wijs, eene d , of τ , en in den verledenen tijd dd , of $\tau\tau$, hebben, moeten, volgens de regelmaat, in de verbuiging (*), eene dd , of $\tau\tau$, behouden, als *melden*, *meldde*, *gemeld* — *de gemeldde zaak*: *verlichten*, *verlichtte*, *verlicht* — *eene verlichtte kamer*. Zoo ook *het gegrondde bewijs*, *de beandwoordde vraag*, *het geslechte huis*, enz.; het welk fommigen, schoon verkeerdlijk, ook op alle andere lijdende deelwoorden toegepast hebben, welken met eene d , of τ , gespeeld worden, schrijvende, b. v. *gezegd*, *gezegdde*, *gezocht*, *gezochte* enz., in plaats van *gezegde*, *gezochte* enz.

Eindelijk kan men aanmerken, dat de d , in vele woorden, zonder reden wordt ingelascht; het welk, onder anderen, uit het woord *gebaar* blijkt, in welks

meer-

den *verbaard*, *bemind*, met eene d , en niet met eene τ , te schrijven enz.?" zegt hieromrent B. Huijdec., *Pr. D. I.* bl. 92.

(*) Ik zeg, opzettijk, *in de verbuiging*; want onverbogen blijvende, verliezen zij de tweede d en τ , welke ook niet uitgesproken zoude kunnen worden; derhalve *een gegrond* (niet *gegrondd*), *bewijs*: *een geslecht* (niet *geslechts*) *huis*; even als de lijdende deelwoorden van werkwoorden, welken, in de onbepaalde wijs, dd , of $\tau\tau$, hebben, onverbogen zijnde, eene d , of τ , verliezen, maar verbogen wordende, dd , of $\tau\tau$, behouden, als *redden*, *gered* — maar *de geredde onschuld*: *spitten*, *gespit* — maar *de gespitte aarde*.

meervoud, de D ook veeltijds, schoon verkeerdlijk, in de uitpraak, gehoord wordt; dewijl van het enkelvoudige *gebaar* niets anders kan komen, dan het meervoudige *gebaren* (*).

Dat de D, in de woorden *kleinder*, *schoonder*, verkeerdlijk geplaatst wordt, blijkt, zoo rasch wij aanmerken, dat onze vergelijkende trap, door bijvoeging van de letter R bij den stelligen trap, gemaakt wordt, en dat dus van *kleine kleiner*, van *schoone schooner* moet komen.

L. TEN KATE zegt (**), „ dat ons ER, achter het zaaklijke deel van een werkwoord gevoegd zijnde, eenen werker maakt; doch, indien het achter aan L, N, of R, moet fluiten, dat het dan, welluidenshalve, doorgaands, in DER verwisfelt, als *spe-len*, *speelder*, *kennen*, *kender*, *verweren*, *verweerder*.”

Dan, wie bespeurt hier zoo veel welluidendheid (***), dat het noodzaaklijk zoude kunnen geoordeeld worden, om van de eigenlijke natuur der woorden aftegaan, en er eene geheel vreemde letter bijtevoegen? Ik, voor mij, volg liever den regel, die zegt, dat van de onbepaalde wijs der werkwoorden naamwoorden gemaakt worden, welken eenen werker aanduiden, door bijvoeging van *aar*, zoo dat van *moorden*, *moordenaar*, van *schrij-*
ven,

(*) HUYDEC., Pr. D. II. bl. 211.

(**) *Aanteiding* enz. D. II. bl. 66.

(***) Om de zoogenoemde *welluidendheid* te bevorderen, zijn vele eigendunklijke regels uitgedacht. Alles, wat regelmatig is, luide wel, zegt IMM. JO. GERH. SCHELLER, in *zijnne principes linguae latinae*, P. I. p. 32.

ven, *schrijvenaar* enz. — of, gelijk nu, (bij uitlating) *moorder*, *schrijver* (*), komt; het welk, ten aanzien van *speler*, *kenner*, *verwerker* enz., niet minder geldt, waarbij de *D* geenszins als noodzakelijk kan beschouwd worden. En dat de genoemde regel van TEN KATE verre af is, van algemeen te kunnen waargenomen worden, blijkt daaruit, dat men nimmer *leerder* van *leeren*, maar altijd *leerer*, of *leeraar*, schrijft en spreekt; terwijl, volgens denzelfden regel, van *booren*, *boorder* zoude moeten komen; het welk, intusfchen; het naamwoord van *boorden* is.

Even zoo min kan de *D* noodzakelijk geoordeeld worden in de woorden *alderlei*, *aldergrootst*, *eenderlei*, *geenderlei*, voor *allerlei*, *allegrootst*, *eenerlei*, *geenerlei*; en ik zie niet, dat dezelve zoo geheel geschikt is, om, gelijk men zegt; de uitspraak te stevigen; althands, dan zoude men, om dezelfde reden, ook moeten zeggen *in alder naam*, voor *in aller naam*; doch wie zoude zulks verkiesen?

Intusfchen beweert ik, dat de *D* onaffcheidbaar is van de woorden *welsprekendheid*, *wellevendheid*, *menschlievendheid*, *medelijvendheid*, *toegevendheid* enz., als zamengesteld zijnde uit het deelwoord *welsprekend*, enz. en den uitgang *heid*, waardoor het deelwoord in een naamwoord veranderd wordt; terwijl *bedrevenheid*, *belezenheid* enz. zonder *D* regelmatig zijn, als zamengesteld uit het lijdlijke deelwoord *bedreven* enz. en den uitgang *heid*.

Men gebruikt nog, veelal, de *r* in de woorden *an wyentwil*, *zijnentwagen*, *mijneenthalve*, *opentlijk*.

(*) *Idea ling. belg. gramm.*, F. 79, 8a.

lijk, *gezamenlijk*, *ordentlijk*, *namentlijk*; doch verkeerdlijk. B. HUIJDECOPER zegt, dat, indien ergens de bedorvene uitpraak de schrijfwijz bedorven heeft, het dan hier is. „Wat heeft toch de r, in *uwent*, te zeggen?” vraagt hij, „en waarom spreekt en schrijft men niet *om uwen wil*?” (*) Zoo ook komt de r geenszins te pas, in *namentlijk*, voor *naanlijk*, *gezamentlijk*, voor *gezamenlijk*, *wesentlijk*, (of *wezendlijk*) voor *wezenlijk* (**), *openlijk*, voor *openlijk*, *ordentlijk*, voor *ordenlijk* (***).

Ten aanzien van de v, d, en g hebben wij be- F en v.
weerd, dat zij, schoon zachte medeklinkers zijnde, zeer wel, aan het einde van lettergrepen en woorden, kunnen gebezigd worden; en dat men zelfs, overeenkomstig met het tegenwoordige gebruik, *heb*, *daar*, *dag* behoore te schrijven. Doch geheel anders wil het gebruik omtrent de v en z, welken te zacht geoordeeld worden, om een woord, of eene lettergreep, te sluiten, en men schrijft, genoegzaam algemeen, *brief*, niet *briev* — *huis*,
niet

(*) *Pr. D. II. bl. 245.*

(**) *HUIJDEC, Pr. D. II. bl. 352.*

(***) Het is eene bijzondere eigenschap onzer taal, dat de klemtoon altijd op het zaaklijke deel des woords valt; gelijk wij boven, bl. 34, reeds aanmerkten. L. TEN KATE, die deze opmerking gemaakt heeft, meent, dat deze regel in het woord *ordentlijk*, of *ordenselijk*, eene uitzondering heeft. Doch B. HUIJDECOPER toont, in zijne *Proeve*, D. II. bl. 350, dat HOOFT, VONDEL, J. BOGAART, G. BRANDT, en A. HOOGVLIET dit woord met den klemtoon op het zaaklijke deel, gebruikt hebben; gelijk ook thands nog alle kiesche Redenaars en nette Schrijvers alleen *ordentlijk* zeggen en schrijven.

niet *huiz*; schoon in het meervoud *brieven*, *huizen*.
 L. TEN KATE merkt hier tegen aan (*): „men
 „ zoude mogen twifelen, of niet *v* en *z*, vermits
 „ de onvolkomen fluiting in hare klankvorming, te
 „ zacht en te zwak zijn, om voor een slot van ee-
 „ ne lettergreep te dienen; doch ons woord
 „ *wriv-velen*, of *vergrov-ven*, kan ons er uit red-
 „ den; want *wrif-velen*, of *vergrof-ven*, gelijk
 „ niet met al naar de behoorlijke uitspraak”. Maar
 ik kan, in de daad, niet zien, dat deze voorbeel-
 den geschikt zijn, om het tegendeel van dat gene te
 bewijzen, welk ik beweet. *Wrivvelen* is mij niet
 bekend, wel *wriwelen*, *wrivelen*, of ook *wriggelen*,
 het welk men van een kind zegt, dat niet stil staat,
 of zit, maar zich met handen en voeten gestadig-
 lijk beweegt, en daardoor, dikwijls, voor anderen
 lastig wordt. *Vergroven*, van *grof*, *grove*, is,
 zoo veel ik weet, niet in gebruik; althands daar-
 voor zoude ik, zonder bedenking, *vergroven* ver-
 kiezen (**).

Het is waar, dat de *v* na de *t* komende, als in
ontvangen, in de uitspraak, eenigzins naar de *r*
 zweemt, terwijl *velen*, om die reden, *ontfangen*
 schrijven; „maar daarom moeten wij”, zegt B.
 HUIJDECOPER (**), „die en andere diergelijke
 veranderingen niet aanstonds in onze schriften in-
 voe-

(*) D. I. bl. 127.

(**) Het voorbeeld van *vergroven*, door TEN KATE hier aange-
 veerd, is niet gelukkig gekozen, dewijl hij, D. II., bl. 23 zelf zegt:
grof, grove, waarvan VERGROVEN; geheel strijdig met het boven
 aangehaalde.

(***) F. D. I. bl. 457.

voeren; want zoo doende haalt men de verwarring met open deuren in, en geeft zelfs voet, om de uitspraak nog meer en meer te verbasteren.”

Volgens den grondregel van WACHTER, hangt de spelling der woorden van derzelver oorsprong af. Wanneer men nu voor *vangen* het voorvoegfel *ont* zet, dan heeft men *ontvangen*, en niet *ontfangen*. Zoo ook spreekt en schrijft men *ontvonken*, *ontvrouwen*, *ontvreemden*, *ontvlugten*, enz.; maar integendeel *ontfermen*, *ontfutselen*, enz.

Ten aanzien van de *f* moeten wij nog deze aanmerking maken, dat vele woorden, welken, in het latijn, deze letter hebben, en bij ons mede plaats vinden, volgens gebruik, met *v* geschreven worden, als *vlam*, *vrucht*, *vijg*, *valsch* enz. De *f* blijft echter in basterdwoorden, als *fabel*, *faam*, *fondament*, *figuur*, *formeren*; waarvoor sommigen vormen verkiezen.

Zoo ook blijft de *v*, in *venijn*, niet *fenijn*. Daartegen bezigt men de *f*, in *fout*, *feest*, *feil*; gelijk ook in alle eigennamen, welken wij uit het grieksch, of latijn, in onze taal overbrengen, en die aldaar met ϕ , of $\phi\eta$, geschreven worden, als *Filippus*, *Filadelfus*, volgende hierin de Grieken en Latijnen, die de eigennamen uit andere talen in de hunne overbrengende, dezelve naar den aard hunner taal buigen en verzachten (*). Ook zijn er geene nederdait-

(*) Als in *Caesar*, *Καίσαρ*, *Aquila*, *ἄελλας*. Zoo ook schrijven de Latijnen de geïstische woorden $\phi\eta\mu\varsigma$, (of $\phi\alpha\mu\alpha$ *daric*.) $\phi\theta\eta\eta$, $\phi\theta\eta$, met eene *f*, *fama*, *fuga*, *fur*; ook plagten zij *Fryges*, *Furon*, *Feracidas* &c. te schrijven, met *f*, niet met $\phi\eta$, dat naderhand is opgekomen. Nijloë *Aanleiding*, bl. 40.

duitfche woorden , welken PH vereifchen. En men wil , dat de Φ , die eigenlijk de griekfche F is, door PH niet beter wordt uitgedrukt, dan door F. Aangaande de uiterlijke gedaante der v kan dit nog aangemerkt worden, dat men dezelve, oudtijds, ook voor den klinker u, gebezigd heeft.

De Schrijver der *nyuwe proef over het werkviglijke der Dichtkynde* zegt, „ dat men den moed behoorde te hebben, om dit oud gebruik weder in zwang te brengen.” Dan, de onderfcheidene letterteekens u en v zijn reeds zoo algemeen aangenomen, dat wij het noodig oordeelen, dezelve te behouden, te meer, dewijl door de fchrijfwijfs van *vyvr*, voor *vuur*, enz. ligtlijk, verwarring zou veroorzaakt worden.

S en Z. In opzigt tot de s en z, leert het algemeene gebruik ons, thands, dat men de z als eene zachte, de s als eene fcherpe letter moet bezigen: dat men de z moet ftellen voor de w, als *zwaar*, *zwellen*, *zwier*, *zwindelen*, *zwoegen*, en de s voor de andere medeklinkers, als *fchip*, *flot*, *smart*, *finiven*, *spinnen*, *ftok* enz. Onze Voorvaders zagen reeds, dat, ook in dit geval, twee onderfcheidene teekens voor den zachten en fcherpen klank noodig waren. Dan, hierop is de twist gevolgd, welke vrij lang geduurd heeft, of men, naamlijk, de z, als bij de Grieken, fcherp, of, als bij de Hebreen, zacht te gebruiken hebbe (*); omtrent welk ftuk men het thands, echter, volkomen eens is (**). Het door
Nij-

(*) *Taal- en dichtk. Bijdragen*, D. I. bl. 118.

(**) TEN KATE zegt, (Aanl. D. I. bl. 121.) „ Vooromtrent één, één, was de z bij ons nóg buiten gebruik; de Letterkonftenaers

NIJLOÛ (*) hieromtrent aangeteekende toont, genoegzaam, dat de s voor den scherpen, de z voor den zachten klank moet gebezigd worden. In *sterk, strijd, suiker, staan*, kan geene z gebruikt worden; en wederom in *zwaar, zwaan, zien, zilver*, geene s. Wanneer men *swaar, svaan, sien, silver*, met eene s schrijft, luidt het op zijn friesch; en schrijft men *sterk, strijd, zuiker, staan*, met eene z, dan is de uitspraak veel te zacht. De s sist meer door de tanden, dan de z, die niet zoo sterk gehoord wordt. En dit is het regte onderscheid de-

zer

„ erkenden wel, dat 'er tot onze zachte en harde uitspraak elk een
 „ bijzonder letterteeken vereischt wierd; maar de ééne zag de z
 „ aen, op de hooëduitsche wijze, als scherp; en de andere op de
 „ fransche, als zagt; dus bleeven veele geleerden nóg een wijl bij
 „ de ówde gewoonte van s in beide gevallen te gebruiken; dóg éin-
 „ deling drong het onderscheid van z voor de zachte, en s voor de
 „ scharpe uitspraak sterk door, onder de Geleerden; zóódat dit
 „ nutte gebruik nu, als onder het agtbare mag getelt worden; im-
 „ mers in 't *critique* is 't vooral niet te verzuimen: want onder-
 „ schéid van klank veréischt onderschéid in letters”. Op deze uit-
 „ spraak van TEN KATE, dat de z naamlijk, vooromtrent eene eeuw,
 „ bij ons nog buiten gebruik was, merkt A. KLUIT aan, dat hemeven
 „ deze letterteekening, in onzen zachten klank, reeds in schriften
 „ van drie en vier eeuwen voor onzen tijd, is voorgekomen; maar
 „ echter zoo schaarsch, dat het nergens anders toe diene, dan om te
 „ toonen, dat die letter er geweest is, en om overtuigd te worden,
 „ dat zij, toen reeds, tot den aard onzer taal, als eene zachte letter,
 „ betrekking had; niettegenstaande het gebruik derzelve gestremd is
 „ geworden, door hen, die, volgénds het gebruik dier tijden, in
 „ hun geschrift, de latijnsche taal gebruikten, welke (geene z heeft,
 „ maar) zich alleen van de s bedient; waardoor men niet ligt van
 „ de s, in het nederduitsch, afweek. *Maatsf. der nederl. Letterk.*, D.
 „ III bl. 20. env.

(*) *Aant. tot de ned. Taal*, bl. 44. ANONYM. BAT. p. 4, et ibi v. DRIEL.

zer twee letteren in onze nederduitſche taal, gelijk de volgende woorden, nog, ten overvloede, leeren:

Zingen,   liften,
Zacht,   fabel,
Zuigen,   fuiker.

- II.   Het een en ander over de vermaagſchapte letteren aangemerkt hebbende, zullen wij nog, met weinig woorden, van eenigen der overigen ſpreken.

De *h* geen wortelletter zijnde, maar alleen een gebiaas, welk, in ſommige tongvallen, voor deze en gene klinkers vereiſcht, in andere verworpen wordt, behoort, echter, in onze letterlijſt plaats te vinden, dewijl het bijzondere letterteeken voor dezelve bij ons is ingevoerd. *TEN KATE* heeft haar zeer wel beſchreven, wanneer hij zegt: de *h* is klinker noch medeklinker, maar beſtaat alleen in een' ſchielijken ophef, en in eene ſcherpe uitblazing van adem, voor het begin van eenen klinker (*). In de *taal- en dichtkundige Bijdragen* (**), vinden wij, dat de *h*, om boven gemelde reden, bij de Grieken, reeds, als geen medeklinker beſchouwd is, en er bij ons te minder voor ſcheep kan komen, wanneer wij aanmerken, dat zij nergens eene wortelletter is, maar in ieder onzer Geweſten, bij hetzelfde woord, naar welgevallen, wordt bijgevoegd, of afgelaten. *Ond. aan, ooren*, zeggen de Vlamingen. *Zeeuwen*, en zelfs in ons gewest, die van Gouda. Wij zeggen *hond*,
haan,

(*) D. I. bl. 122.

(**) D. I. bl. 222.

haan, *hooren*, schoon wij zelve van dat laatste woord de H wederom afwerpen, bij het zelfstandige naamwoord *oor*.

Ten aanzien van de H in het woord *offerhande*, heeft B. HUIJDECOOPER, in zijne *Proeve* (*), met vele voorbeelden getoond, dat de Ouden, even als wij, in het schrijven van dit woord verschilden. Bij PLANTIYN vindt men het met – en bij KILIAAN zonder H gespeld. De waarschijnlijke oorsprong des woords pleit, zekerlijk, voor het laatste; want de Franschen schrijven *offrande*, het welk zij afleiden van het basterdlatijn *offerenda*. In goed duitsch zegt men *offer*. In den *Baeto* van HOOFT vindt men zoo wel *offerhand*, als *offerand*; doch naderhand schreef hij *offerand*, het welk hij, in vervolg van tijd, mede afgekeurd, en in *offer* veranderd heeft. Wijders kan men aanmerken, dat *offer* een afzetsel van den wijduitgestrekten stam *baren* of *beren* is, als zamengesteld uit het voorzetsel *op*, en het zaaklijke deel van *beren*, dat is, *dragen*, *brenge*, *voordbrengen*, en dus *op-ber*, *opfer*, gelijk nog heden in het hoogduitsch, en eindelijk *of-fer*. Wanneer men het woord wil afleiden van het latijnsche *offerre*, *offerre*, moet men bedenken, dat het latijn, in dit geval, van denzelfden oorsprong is; want *baren*, of *beren* beteekent *dragen*, *voordbrengen*. Van het eerste is het latijnsche *parere* (**), van het laatste *ferre* (***) . Het latijnsche *offerre* is hetzelfde woord, als ons *opbeuren*, schoon de beteekenis,

nu,

(*) D. II, bl. 548. env.

(**) REIZU *Belga Graecisfana*, pag. 297.

(***) WACHT. *Glossar. in Opfer*.

*****

nu, een weinig verschilt; want het onze zegt, thands, zooveel als *optillen*, maar het latijnsche is *aan-* of *opbrengen*. Misschien is ook ons *brengen* wel afkomstig van *berēn*, door uitlating van de eerste e, *bren*, en door bijvoeging van eenen anderen uitgang, *brengen*; en dit zoo zijnde, moet het latijnsche *offerre* en ons *brengen* voor hetzelfde woord gehouden worden, van gelijken oorsprong en van gelijke beteekenis; want men kan niet *offerēn*, zonder iets optebrengen.

GH. Na het gene wij zoo even over de H, in het bijzonder, gezegd hebben, is het niet ongevoeglijk, te overwegen, of het wel noodig zij, om de opgerezene, maar thands meer in onbruik rakende, spelling van GH, in plaats van G, te volgen, of de H, ter ver scherping, achter de G te voegen, en *ghenoegzaam*, *dagh* enz. te schrijven.

Men heeft de GH, waarschijnlijk, ingevoerd, om eenen middenweg te kiezen tusschen de CH en de eenvoudige G. De GH was, veelal, de schrijfwijze van HOOFT en VONDEL, zoo op het einde der lettergrepen, in *bevoeght*, *vernoeght*, als reeds in het begin, in *ghebruik*, *begheven*, *vergheven*, *vergheven* enz. Doch men heeft, onzes oordeels, deze spelling van GH, in het begin der lettergrepen, verkeerdelijk toegepast op de spelling in het slot der woorden, gelijk blijken zal, wanneer men overweegt, waarom de Ouden de G in het begin der woorden, waarschijnlijk, met eene H vermeerderd hebben.

Uit eene aanmerking van PONTUS DE HEUTER (*)

OVER

(*) *Nederd. orthographia*, 1581, bl. 47.

Over de *e*, is afteiden, dat deze letter, oudtijds; bij ons, den meer smeltenden, of zachteren klank van *je*, of, mischien, van iets, dat der Franschen *gue* nabij kwam, gehad heeft; en men kan de gegrondheid hiervan met het gene, dat in onze taal nog overig is, zeer wel bevestigen. Immers; in de gemeene spreektaal, zegt men nog dikwijls: *je* en *je*. Van hier ook *jegens* en *jegenswoordig*, dat, voorheen, altijd *gegens* en *gegenswoordig* gespeld werd. Men ontdekt dit nog in de onverschillige spelling van *jicht* en *gicht*, *jenever* en *genever*, *jillis* en *Gillis*, *jonst* en *gonst* (gunst). En wij hebben uit dezen klank eene meening van woorden, die de twee lettergrepen *ege* zamentrekken in *ei*. Dus komt uit *dwegel*, *dweil*, *pegel*, *peil*, *stegel*, *steil*, *kegel*, *keil*, *zegel*, *zeil*, *zegen*, *zein*; waarvan, zonder zamentrekking, nog overig zijn, *kegel* en *zegen*, (treknet). Volgens deze zamentrekking heeft men van *leggen*, *zeggen*, *geleid*, *gezeid* enz. Van hier ook, dat wij de verkleinende woorden (*diminutiva*) doen eindigen in *jen*, als *schaapjen*, *draadjen*, in plaats van *gen*; of het hoogduitsche *chen*, welk naderhand, deels, verhard is tot *ken* of *ktjn*, deels, verzacht in *jen*, of *je*. Oudtijds zeide men *draadgen*, *schaapgen*; naderhand, om den voorafgaanden medeklinker en versterpenden tongval, *draadken*, *schaapken*; verder *draadjen*, *schaapjen*, en thands, meestal, *draadje*, *schaapje*.

Dewijl dan deze klank van *je* voor *ge*, van ouds, in onze taal heeft plaats gehad, zoo volgde, dat, wilde men, voorop aan eene lettergreep, den klank van *ge* zuiver doen hooren, men de u

*****

daar

daar tusfchen voegde. Uit dien hoofde vindt men, in het woordenboek van KILIAAN, niet anders, dan *ghe*; terwijl *ge* bij hem geheel onbekend fchijnt geweest te zijn.

Hieruit volgt verder, dat zij, die van de spelling met CH, op het einde der woorden, afgegaan zijn, en daarvoor de GH gebruikt hebben, niet opmerkten, dat de H bij zulke letters in het geheel niet te pas kwam, dewijl zij geenszins diende, om de blazing der G te verfcherpen tot CH, in *deucht*, *maach*, *dach*, maar om te beletten, dat de *ge* voor eene *je*, of fomtijds voor der Franschen *gue*, wierd aangezien, in den aanvang der lettergrepen; of als de NG, of dubbele GG, op het einde van dezelve kome, als in *vang*, *gang*, *rugge*, *hegge*, enz.; waarin foortgelijke klank gehoord wordt. Daar het nu zeker is, dat de G, in de woorden *deugd*, *bevoegd*, enz. den klank der *je* niet krijgt, zoo is het natuurlijk, dat ook daar de H niet gebezigd worde (*).

I. J. Y. Verkeerdlijk houdt men, doorgaands, de I, J, en Y voor onderfcheidene letterteekens, daar zij, intusfchen, flechts drie onderfcheidene merken van dezelfde letter zijn.

De Ouden gebruikten dezelve willekeurig; en fchreven zoo wel *iaer*, en *yaer*, als *jaer*; en in den nederduitfchen Bijbel van 1477 vindt men, doorgaands, *iacob*, *ioannes*, *ionathan* enz. In de gemeene volkspraak wordt de klinker i, aan het
be-

(*) *Vertoog* van A. KLUIT, in de *werken van de Maatfchappij der Nederl. Letterkunde*, D. III, bl. 25 env.

begin eener lettergreep staande, medeklinker, wanneer op dezelve een tweede klinker volgt; zoo als in *iagen*, *ieugd*, *iong*, *iuichen* enz., en men onderscheidt dezen I medeklinker, door aan denzelfven eene langonderuitgehaalde staart te geven, schrijvende *jagen* enz., schoon deze J niet anders, dan als eene verschillende gedaante van den klinker I kan beschouwd worden. Ook mag men vrijlijk stellen, dat de I, of J, oorspronkelijk, nimmer medeklinker, maar altijd klinker is; zijnde *iagen*, of *jagen* enz. eigenlijk niet anders, dan schielijk uitgesproken *iägen*. VAN DRIEL merkt, in zijne aantekeningen op de *Idea gramm. ling. belgic.* (*), zeer wel aan, dat het gene de Schrijver wegens den medeklinker J zegt, geheel ongegrond is.

De Taalkundigen zijn het onder elkander niet eens, of men moet schrijven *maaien*, *vleien*, *groeien*, *buien*, of *maaijen*, *vleijen*, *groeijen*, *buijen*. Wij, voor ons, verkiezen, in navolging van Hooft, het laatste; te meer, dewijl wij in deze woorden den klank der dubbele I, d. i., ii of ij, duidelijk meenen te hooren.

Ook is de laatste lettergreep van deze en diergelijke woorden, althands in de uitspraak, *jen* of *ien*, en niet *en*; even als *ken* in *maken*, *ven* in *geven*; want deze woorden, aan het einde van een regel, afbrekende, zal men *ma-ken*, *ge-ven*, en niet *mak-en*, *gev-en* schrijven. Maar wanneer men de spelling van *maaien*, *vleien* enz. verkiest, dan zal men, de laatste lettergreep van deze woorden

(*) Pag. 3.

den afbrekende, *vle-ien*, *bu-ien* hebben, waat bij de klank van *vlei* en *bui*, die aan deze woorden zoo zeer eigen is, geheel verloren raakt, en gansch andere woorden geboren worden. Ook weet ik niet, wanneer men de spelling van *maaien*, *groeien* enz. volgt, op welke wijs men van deze en dergelijke woorden zelfstandige naamwoorden in *ing* zal maken! zal men dan *groeing*, *groeiing*, *groeiing*, of *groeiing* schrijven? Ik voor mij verkies het laatste, en overeenkomstig daarmede, schrijf ik ook *groeiing*.

K. De G en K, zegt Nijloë (*), worden dikwijls verwisfeld, en men schrijft *koning* en *konink*, *lang* en *lank*, *gang* en *gank* enz. Ook wordt de K, door velen, achter de G gevoegd, in *jongk*, *langk*, *zangk*, *springkhaan*, *gevangenis*, *afhangkelijk* enz. Doch dit is daardoor veroorzaakt geworden, dat de G, achter de N komende, in de gemeene uitspraak, vrij wat van de K heeft. Ook waren de Ouden gewoon, om in deze en andere gevallen, verscheidene medeklinkers zamentevoegen, en dus de uitspraak te verharden. Zoolang sterkte des lichaams een der eerste voorregten des nederlandschen Volks was, vertoonde deze sterkte zich ook in het spreken en in het schrijven. Men lag zich naamlijk toe, om den medeklinkeren alle kragt en nadruk bijtezetten, voegde verscheidene bij elkander, en schreef en sprak *jongk*, *jonck*, *jonckgk*, *ghincg*, *Egbrecht*, *licgghen*, *konincgkrijk* enz. Naar mate de sterkte des lichaams afnam, werd ook de taal,

van

(*) *Aant. tot de nederd. spr.*, bl. 41. env.

van tijd tot tijd, immer meer van zulke te onpas komende letteren gezuiverd, door zamenvoeging van welken men een kragtig geluid wilde voortbrengen, en de sterkte der spraakwerktuigen aan den dag leggen. Nette Schrijvers gebruiken, thands, in de gegevene voorbeelden, alleen de G, en schrijven *jong, lang, ging, koningrijk, gevangenis, liggen*, enz.

Met regt wordt de Q, (even als de c en x) onder de overtallige letterteekens, gerangschikt, dewijl wij dezelve niet, dan bij het schrijven van sommige vreemde woorden, behoeven, en zij, in dat geval, als eene vreemde letter moet beschouwd worden; zoo schrijft men, b. v., de eigennamen *Quintilianus, Quirinus* enz., de basterdwoorden *quatertemper, quinquagesima* enz.; maar bij alle nederduitsche woorden, bezigt men de kw, omdat deze letters veel beter aan den gevorderden klank voldoen, dan q of qu. Men schrijft derhalve *kwaad, kwellen, kwist, kwijten*. Zij, die ter staving hiervan meer begeren, lezen de *taal- en dichtkundige Bijdragen*, D. I, bl. 223 env.

Q.

De Taalkundigen verschillen wegens de noodzaaklijkheid van de w, in de woorden *eeuw, leeuw, sneeuw, nieuw, trouw, vrouw* enz. NYLOË zegt hieromtrent, „ dat de w, in het enkel getal dier „ woorden, overtollig is, stem ik ook niet ongaar- „ ne toe, schoon ik die, tot noch toe, altoos ge- „ bruikt hebbe: maar in het meervoudig getal wort- „ ze duidelijk gehoord, *eeuwen, leeuwen, nieuwe,* „ *vrouwen*; gelijk ook in *schuw, ruw, weduw,*

w.

***** 4

„ *scha-*

„*schaduw*.” Men zie ook MOONEN (*). Wij zullen hier, met F. DE HAES (**), alleenlijk zeggen, dat wij het, omtrent de w, met SEWEL, maar niet met MOONEN (ook niet met NIJLOË) houden, en *vrouw*, *graauw* enz. schrijven.

- x. Ten aanzien van de letter x kan men aanmerken, dat men dezelve, in nederduitsche woorden, niet noodig heeft, en men, derhalve, beter doet, met *naauwlijks*, *daaglijks*, *des volks*, *des rijks*, dan *naauwlijx*, *daaglijx*, *des volx*, *des rijx* enz. te schrijven.

TEN KATE zegt (***) zeer wel, „ dat de x, die „ den klank en naam van *iks* voert, bij de minste „ opmerking, laat hooren, dat zij beftaat uit eene „ k, van eene s achtervolgd; zoodat ook dit teeken „ bij ons overtollig is.” De Schrijvers van de *taal- en dichtk. Bijdragen* (****) beweren, „ dat de x niet zoozeer eene letter, als wel een verkortteeken is, beandwoordende aan de ks; uit welken hoofde zij zeer wel van de letterlijst kan afgelaten worden, dewijl zulk eene geringe en weinig uitwinnende, en daarbij de eenigfte verkorting, de verwarring niet waardig fchijnt, die dezelve, bij Onkundigen en Leerlingen, altijd moet medebrenge-
 gen. Wanneer men, b. v. leest *de rust des rijks*, zal men rasch begrijpen, dat de s in *rijks* toeval-
 lig

(*) *Spraakk.* bl. 14.

(**) *Nederl. spraakk.* bl. 11.

(***) *Aenl. D. I.* bl. 123.

(****) *D. I.* bl. 225.

lig is, en den tweeden naamval van *rijk* aanwijst; het geen moeilijker optemaken is, wanneer de x als eene zamenkoppeling van k en s, voorkomt." Men bezigt de x, echter, in vreemde benamingen, als *Xanthus*, *Xerxes*, *Artaxerxes*, *Alexander* enz.

VAN UIT ANDERE TALEN ONTLEENDE WOORDEN.

Eer ik van de beschouwing der enkele letteren en derzelve gebruik aftappe, en tot die der taaldeelen overga, wil ik nog, kortlijk, iets over de spelling van uit andere talen ontleende woorden zeggen.

Het is, naar mijn inzien, niet wel mogelijk, hieromtrent, eenen doorgaanden algemeenen regel optegeven. Het gebruik (*) heeft, in dit, gelijk ook in vele andere opzigten, volkomen beflist; en aan deszelfs uitpraak moeten wij ons onderwerpen. Sommige vreemde, en uit andere talen, als de grieksche, latijnsche, fransche, italiaansche, engelsche en andere,

(*) Door het gebruik verstaan wij die spelling, welke bij het grootste en geoeffendste gedeelte der schrijvende Nederlanderen doorgaands wordt in acht genomen. En dit gebruik volgen wij, ook dan, wanneer het, in het spreken, zoo wel als in het schrijven, de spelling van zekere woorden, in het algemeen bepaald heeft, schoon die met de afleiding dier woorden, of de wetten der woordgronding strijdig zij. Wij spreken en schrijven, b. v. *veel-licht*, niet *het viel licht*; *onverschillig*, niet *onverschelig*; *insgelijks*, niet *eensgelijks*; *misfebien*, niet *het mag gefebien*, (geschieden) waarvan wij nog, in schriften van het begin dezer eeuw, *magfebien* en *masfebien* vinden. Wij spreken en schrijven dus, omdat het gebruik zulks wil, en de afwijking van hetzelfde mogelijk meer nadeel, dan voordeel zoude aanbrengen.

***** 5

re, ontleende woorden hebben, bij ons, reeds het burgerregt verkregen, zijn, in vorm, gedaante en uitspraak, aan de nederduitsche woorden gelijk gemaakt, en algemeen onder dezelve aangenomen, als *priester, kerker, kasteel, paleis, bischop, engel, munnik, kamer, leek, barbier, altaar, kanaal, regent, register, troon, apostel, persoon, klooster, diaken, predikant, regeren, kroon, glorie, pest, poezij, tafel, tempel*, en zeer vele anderen.

Men zou, het is waar, voor eenigen dezer woorden anderen kunnen gebruiken, b. v. voor glorie, *eer*, voor troon, *zetel* enz.; doch het eene is reeds, bij alle Nederlanders, zoo gangbaar en verstaanbaar geworden, als het andere; en *zetel* (*) is niet minder van latijnsche afkomst, dan *troon*. En wilde men aan de latijnsche, grieksche en andere talen alles wedergeven, wat van dezelve ontleend is geworden, dan zoude men genoodzaakt zijn, om ontelbare nieuwe woorden te maken (**). Ook komt men in de uitspraak en spelling dezer woorden algemeen overeen.

Dan, ten aanzien van eenige andere, uit vreemde talen ontleende, woorden, is men, in opzigt tot de spelling, niet zoo eenstemmig, schoon die woorden ook onder de zulken mogen geteld worden, die het burgerregt, in onze taal, reeds verkregen hebben. Van dien aard zijn *koor* (***), *kleur*, *kaos*, *karak-*

(*) Van *federa, sedes, sedile*.

(**) *Nus* komt van *nafus*, oor van *auris*, enz.

(***) Ook de Latijnen verwisfelden *ch* met *c*, die, in de uitspraak, met *k* overeenkwam, als *charus* en *casus*, *pulcher* en *placatus*.

zaker, kantoer, profet, fchepter (*), enz., welke woorden, door anderen wederom anders, en wel dus gefchreven worden: *choor, couleur, chaos, karakter, comtoir, propheet, fcepter, of fepter*, enz., fchoon het mij toefchijnt, dat de eerfte wijs van fpellen boven de laafte te verkiezen is, dewijl zij met de gewone uifpraak meer overeenkomt, en deze woorden reeds onder de nederduifche aangenomen zijn; waarom zij ook, overeenkomstig met de gewone fchrijfwijfs van alle overige nederduifche woorden, moeten gefchreven worden.

(*) Ten aanzien van het woord *fchepter* moet ik dit nog aanmerken, dat de vreemde woorden, welken sc, of sk, hebben, wanneer zij in onze taal overgingen, daarvoor, gemeenlijk, sch aannamen, zoo als blijkt uit *scribere, fchrijven, fcrinium, fchrijn*, (eene kist, of kas) waarvan nog *fchrijverker, fcorpio, σκorpion, fchorpioen, fcorbutus, fcheurbuik*, (fcheurbuit) *scabellum, fchabelle, voefchabel*; en zoo dan ook *fceptrum, σκηπτρον, fchepter*.

II.

VAN DE ALGEMEENE TAAL-
DEELEN, OF DEELEN DER
REDE.

Het hoofdstuk VAN DE LETTEREN, zoo verre voor mijn tegenwoordig oogmerk dienstig was, afgehandeld hebbende, ga ik thands over tot dat VAN DE ALGEMEENE TAALDEELEN, welk ik, mede zoo kort als mij mogelijk is, zal trachten te behandelen. Schoon ik niet voorgenomen heb, eene eigenlijke *spraakunst* te schrijven, kan het echter niet anders, dan noodzaaklijk geoordeeld worden, tot beter verstand van de benamingen der woorden, in het Woordenboek voorkomende, derzelve bijzondere soorten aantewijzen, en die, eenigermate, te ontleden.

Deelen der rede. Zij kunnen gevoeglijk tot de volgende tien gebracht worden:

1. Zelfstandige naamwoorden,
2. Lidwoorden,
3. Bijvoeglijke naamwoorden,
4. Voornaamwoorden,
5. Werkwoorden,
6. Deelwoorden,
7. Bijwoorden,
8. Voorzetsels,
9. Voegwoorden,
10. Tusschenwerpsels.

Deze tien soorten van woorden worden taaldee-
len,

len, of deelen der rede, genoemd. De vier laatstgemelden, (behoudens echter eenige uitzondering ten aanzien van sommige bijwoorden) zijn onveranderlijk, dat is, lijdende geene verbuiging, maar worden altoos op dezelfde wijs gespeld en geschreven. De zes eerstgenoemden, daartegen, zijn veranderlijk, of worden op verscheidene wijzen veranderd, door *valbuiging*, *vergrooting*, en *tijdvoeging*. Van ieder der dezer taaldeelen zal ik afzonderlijk handelen.

ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

Een *zelfstandig naamwoord* is het gewigtigste deel der rede, tot welk alle de overigen in betrekking staan, en om welks wil zij voorhanden zijn. Het is een woord, welk, alleen staande, zonder behulp van een ander woord, werkelijk eene zelfstandigheid, of het wezen eener zaak, aanduidt, als *man*, *mier*, *huis*; of ook, welk iets onzelfstandigs, en alleen in beschouwing bestaande, maar als zelfstandig aangemerkt wordende, voorstelt, als *deugd*, *schoonheid*, *grootte*, *liefde*, *waarheid*, *vriendschap*, enz.; en deze zelfstandige naamwoorden onderscheiden zich, ook hierdoor, van anderen, dat de lidwoorden, *de*, *het*, *een*, voor dezelve kunnen geplaatst worden, als *de man*, *de mier*, *het huis*; *een man*, *eene mier*, *een huis*; terwijl zij, bij een werkwoord gevoegd, eenen volkomen zin uitmaken, als *de hond blaft*, *het kind slaapt*.

De zelfstandige naamwoorden zijn, eigenlijk, de namen der zelfstandigheden, of der zelfstandige dingen, en wel der zelfstandige ligchaamlijke dingen,
de-

dewijl de ligchaamlijke wereld, ongetwijfeld, de eerste aanleiding tot het uitvinden der taal gegeven heeft. Oorspronkelijk drukte ieder woord een hoorbaar merkteeken uit, welk door eene ligchaamlijke zelfstandigheid veroorzaakt werd. Daar men de nagebootste geluiden als de namen der dingen begon te gebruiken, door welken die geluiden voorgebragt werden, zoo waren alle woorden, aanvankelijk, tot *eigennamen* bestemd. Dan, daar de ondervinding leerde, dat het hoorbare merkteeken, welk den naam veroorzaakt had, algemeen was, en bij alle dingen van eene en dezelfde foort gevonden werd, zoo veranderden alle deze eigennamen, ongemerkt, en van zelfs, in gemeene namen.

Om de vereischte onderscheiding in acht te nemen, bleef het echter noodzaaklijk, zich ook van eigennamen te bedienen; en op dezen grond mogen onze zelfstandige naamwoorden als *eigene*, of als *gemeene* beschouwd worden. Een *eigen* zelfstandig naamwoord is zoodanig een, welk zekeren persoon, of zekere zelfstandige zaak alleen aanduidt, en daaraan, met uitsluiting van alle anderen, als een *eigenaam*, gegeven wordt, b. v. *Nederland, Rusland, de Maas, Sion, Dordrecht, Willem, Maria* enz. Een *gemeen* zelfstandig naamwoord is zulk een, waardoor vele zelfstandige dingen, tot eene en dezelfde foort behoorende, aangeduid worden, als *mensch, land, stad, rivier, water, lucht, zand, volk* enz.

Hierbij moet ik nog aanmerken, dat de onbepaalde wijs der werkwoorden, en het onzijdige geslacht der bijvoeglijke naamwoorden dikwerf als zelfstandige naamwoorden gebruikt worden, b. v.

hét

het lezen, het denken, het edele, het schoone enz.

Daar de zinlijke natuurmensch alles, wat hij ziet *Geflachten.* en gewaarwordt, ten minste eenen tijd lang, voor eene bezielde zelfstandigheid houdt, zoo schijnt het, dat, in de eerste en oorspronkelijke talen, slechts twee geslachten plaats gehad hebben, het *manlijke* en het *vrouwlijke*; gelijk nog, in verscheidene talen, niet meer, dan deze twee gevonden worden. Dan, veelligt had men van vele verschijnselen zulke donkere begrippen, dat men denzelven geen van beide geslachten, met genoegzame zekerheid, konde toekennen; en zoo ontstond het derde, of het *onzijdige geslacht*, welk, gelijk DR. SMITH zeer wel aangemerkt heeft, eigenlijk, eene ontkenning van geslacht is (*). En, daar verscheidene talen dit geslacht in het geheel niet kennen, kunnen die Volkeren, bij welken het gevonden wordt, bij verdere beschaving, de onvoeglijkheid daarvan ingezien hebben, dat men ieder werkelijk bestaand, of als zoodanig beschouwd, ding, *manlijk* of *vrouwlijk* maakte, en dus voor de later gevormde zelfstandige naamwoorden, in verscheidene gevallen, dit *onzijdige* geslacht aangenomen hebben. Men geraakte op het denkbeeld, om alle zelfstandige, en als zelfstandig beschouwde, dingen, door uiterlijke merkteekenen, in zekere rangen, of soorten, te verdeelen, en bleef bij de zinlijkste merkteekenen staan, welken men zich kan voorstellen; men werd bij menschen en bij dieren tweeerlei geslacht gewaar,

en

(*) *Dissert. on the formation of languages*, p. 444.

en paste zulks op alle ware, of ingebeelde, zelfstandigheden toe. Alles, waarmede het denkbeeld van werkzaamheid, sterkte, grootte, vreeslijkheid en verschrikkelijkheid verknocht was, werd *manlijk*; alles, wat men zich als vruchtbaar, zacht, schoon, aangenaam en meer lijdend dan werkzaam voorstelde, werd *vrouwlijk*, en alles, waaromtrent de gewaarwording verdeeld, of waarvan het denkbeeld zoo donker was, dat geene der opgenoemde gewaarwordingen het overwigt verkreeg, werd *onzijdig*. Dewijl hierbij alles op den aard der gewaarwordingen aankwam, zoo ontfaait hieruit, dat de meeste talen in de geslachten der woorden maar zelden overeenkomen, terwijl een en hetzelfde ding, in de eene taal, *manlijk*, in de andere, *vrouwlijk*, en in de derde, *onzijdig* genoemd wordt. En hieruit kan men ook afleiden, dat het geslacht der zelfstandige naamwoorden, in alle talen, over het geheel, willekeurig is, en derhalve meer naar het gebruik, dan naar algemeene regelen, moet bepaald worden.

Het geslacht der nederduitsche zelfstandige naamwoorden wordt, gevoeglijkst, gekend aan de daarvoor geplaatste lid- of geslachtwoorden *de*, *de*, *het*. Alle woorden, welken het onzijdige lidwoord *het* voor zich hebben, of kunnen hebben, zijn *onzijdig*, als *het kint*, *het paard*, *het hoofd* enz. Dan daar de manlijke en vrouwlijke lidwoorden in den eersten naamval niet onderscheiden, maar dezelfde zijn, wordt het geslacht der manlijke en vrouwlijke naamwoorden best getoetst aan den tweeden naamval, dewijl alle die woorden, welken in den eersten naamval *de*, en in den tweeden naam-

naamval *des* hebben, *manlijk* zijn, als *des mans*, *des broeders*, *des zoons*, *des honds*, *des roems* enz.; daar zij, welken in den tweeden naamval *der* hebben, *vrouwlijk* zijn, als *der vrouw*, *der zuster*, *der dogter*, *der bruid*, *der hand*, *der jeugd*, *der gedaante* enz.

De hooggeleerde A. KLUIT zegt, in de Voorrede voor D. VAN HOOGSTRATENS, *Lijst der gebruikelijkste zelfstandige naamwoorden*: „ de „ geslachten zijn in het nederduitsch drieërlei, „ *manlijk*, *vrouwlijk* en *onzijdig*. Maar daarom „ heeft elk naamwoord geen afzonderlijk geslacht. „ Daar zijn woorden, die of enkel *manlijk*, of enkel *vrouwlijk*, of enkel *onzijdig* zijn. Daar zijn „ er, die *gemeenslachtig* zijn, dat is, die in dezelfde benaming van *mannen*, *manlijk*, van „ *vrouwen*, *vrouwlijk* zijn. Daar zijn er, die *ge- „ lijk- of zelfslachtig* zijn, dat is, die onder een en „ hetzelfde geslacht, 't zij *manlijk*, *vrouwlijk*, of „ *onzijdig*, beide de seksen bevatten. Anderen „ weder zijn *twijfelachtig*, dat is, die onverschil- „ lig, of *manlijk* en *vrouwlijk*, *manlijk* en *onzijdig*, of *vrouwlijk* en *onzijdig* zijn. Deze allen „ worden gekend en onderscheiden, of door hunne „ inwendige gesteldheid en beteekenis, of door „ hunne uiterlijke aandoeningen en afleidingen, en „ wel vooral door hunne bijkomende voorzetsels, „ of achtervoegfels.” Vervolgens geeft de taalkundige Schrijver eenige algemeene regels op, wegens den grond der rangschikking van de zelfstandige naamwoorden onder hunne bijzondere geslachten; waarom ik den Lezer derwaard wijs.

*****

Ware

Getallen. Ware ieder woord datgene gebleven, wat het, volgens zijne eerste bestemming, vermoedlijk, moest wezen, naamlijk een eigennaam der zaak, welke het beteekent, dan zoude ieder zelfftandig naamwoord, slechts, op eenerlei wijs voorhanden en enkelvoudig zijn. Dan, alle zelfftandige naamwoorden werden, ongemerkt, *gemeene* naamwoorden, en beteekenden, als zoodanige, verscheidene zelfftandige dingen, tot eene en dezelfde foort behoorende.

Dewijl men, dan eens, slechts een, dan ook weder meer enkele dingen van dezelfde foort konde bedoelen, werd het weldra noodzaaklijk, dit onderscheid door de zelfftandige naamwoorden zelve aantewijzen. En zulks geschiedt, door de *getallen*, zijnde twee, *enkelvoudig* en *meervoudig*, wordende het eerste gebruikt, wanneer van eenen perfoon, of van eene zaak — het andere, wanneer van twee en meer personen, of zaken, gesproken wordt, als *meester, meesters, paard, paarden, pen, pennen, tafel, tafels* enz. (*).

Het meervoudige getal onzer zelfftandige naamwoorden wordt door het aannemen van s, n en en gemaakt. Door s, als *akker, akkers, herder, herders, vader, vaders, moeder, moeders — nagel, nagels, spiegel, spiegels — bliksem, bliksems, boezem, boezems — haven, havens, molen, molens, bocks*

(*) Andere talen, b. v. de griekfche en gothifche, hebben nog een derde getal (*dualis*) ingevoerd, ter aanduiding van twee dingen in het algemeen, of van zulke dingen in het bijzonder, welken in de natuur, gemeenlijk bijparen voorhanden zijn. b. v. verscheidene ledematen aan de menschlijke en dierlijke ligchamen, als *vogen, voren, handen, voeten* enz.

boekskén, boekskens, meisjen, meisjens, gelijk ook *kók, koks, maat, maats* (voor vrienden) enz. Door N en EN: als *hoogte, hoogten, bede, beden, belegering, belegeringen, dieverij, dieverijen, hoofd, hoofden, jaar, jaren, kragt, kragten, bank, banken, borst, borsten, deugd, deugden, bui, buijen, kraai, kraaijen, prij, prijen, klaauw, klaauwen, leeuw, leeuwen, kieuw, kieuwen, plooi, plooijen, vrouw, vrouwen*, enz. Zoo ook die naamwoorden, welken, in het meervoud, den medeklinker verdubbelen, als *bron, bronnen, klip, klippen, schim, schimmen, minnares, minnaresfen, getuigenis, getuigenisfen, vriendin, vriendinnen, man, mannen, bal, ballen, rijkdom, rijkdommen, genootschap, genootschappen*, enz. — Alle de zelfstandige naamwoorden, welken, van bijvoeglijken afgeleid, in *heid* uitgaan, hebben, in het meervoud, *heden*, als *waarheid, waarheden* enz. Deze onzachtfaartige uitgang, dienende, om het hoedanige tot éene hoedanigheid overtebrengen, werd oudtijds niet *heid*, maar *hede* geschreven; en van hier het meervoud *heden*.

Het meervoud van sommige zelfstandige naamwoorden wordt door het aannemen van *ers* en *eren* gemaakt, als: *kind, (oulings kinder) kinders, kinderen (*)*, (oulings ook *kinden*.) *kalf, kalvers,*
kal-

(*) Sommigen willen, in het meervoud, onderscheid gemaakt hebben tuschen de uitgangen s en EN, als *kinders, kinderen, vaders, vaderen*. Zij meenen naamlijk, dat *kinders, vaders, vogels, make- laars, redenaars* enz. de eerste, vierde en vijfde, maar *kinderen, vaderen, vogelen, makelaren, redenaren* enz. de overige naamval- len zijn. Dan, dit behoort, ongetwijfeld, onder de willekeurige

kalveren (ook *kalven*) *rund*, *runders*, *runderen*, *lied*, *liederen* (*), *blad*, *bladeren*, (ook *bladen*) *been*, *beenders*, *beenderen*, (ook *beensn*) *gemesd*, *gemoederen*, (ook *gemoeden*) *volk*, *volkeren*, (ook *volken*) *rad*, *raders*, *raderen*, (ook *raden*) enz. — *Lid* heeft, in het meervoud, *leden*, *stad*, *steden*, van het oude *led*, *lede*, *sted*, *stede*, enz.

Eenige zelfstandige naamwoorden worden alleenlijk, in het enkelvoudige getal, gebruikt, als, *armoede*, *aarde*, *adel*, *adem*, *bedrog*, *bloed*, *draf*, *dorst*, *dank*, *drek*, *eer*, *echt*, *goud*, *gerst*, *gras*, *geweld*, *heil*, *haat*, *hooi*, *honger*, *handel*, *jeugd*, *kaf*, *koper*, *klei*, *lood*, *leder*, *leem*, *lot*, *liefde*, *min*, *molm*, *mest*, *meel*, *nijd*, *onderhoud*, *overlast*, *ontrouw*, *pek*, *pekel*, *rust*, *rouw*, *froo*, *slijk*, *slaap*, *slijm*, *stof*, *troost*, *toorn*, *tin*, *teer*, *vreugd*, *verdriet*, *vlugt*, *vrees*, *vas*, *vee*, *vrede*, *wasch*, *ijzer*, *zweet*, *zilver*, enz. Zoo ook de onbepaalde wijzen der werkwoorden, als zelfstandige naamwoorden gebruikt, als *het eten*, *drin-*
ken,

onderscheidingen, welken zoo haast verworpen, als uitgedacht worden. L. TEN KATE wil, dat de uitgang *s* meer tot den gemeenen, de uitgang *en* meer tot den deftigen en verhevenen stijl behoort; redew. XII. §. 31. Meenigvuldige voorbeelden, met dezen gewaanden regel strijdende, komen bij VONDEL en anderen voor, zelfs in gevallen, waarin zij, even gemakkelijk, en met behoud van maat en slotklanken, anders konden geschreven hebben. *Werken van de Maatsch. der nederl. Letterkunde*, D. II, bl. 134.

(*) VONDEL schreef, in den inhoud van VIRGIT. negenden herdskout, *lieden*, als het meervoud van *lied*, het welk geenszins natevolgen is.

ken, gaan, slapen, waken, enz. Anderen worden alleenlijk, in het meervoudige getal, gebezigd, als *inkomsten, onkosten, ouderen, voorouderen, Alpen, hersfens, Lieden* enz.

De naamvallen dragen, doorgaands, den naam van *Naamval-*
nominativus, genitivus, dativus, accusativus, voca-
tivus en *ablativus*; of, volgens de vertaling dezer
 latijnsche woorden, *noemer, teler, gever, aankla-*
ger, roeper en *nemer*; of, gelijk anderen willen,
werker, eigenaar, ontvanger, lijder, toehoorer en
derver; terwijl wederom anderen nog andere bena-
 mingën aan dezelve geven.

Dan, daar zoo wel de latijnsche als de nederduit-
 sche benamingen der naamvallen niet zeer gepast
 zijn, en het begrip van de betrekkingen der naam-
 woorden slecht uitdrukken, acht ik het verkies-
 lijkst, zich van geene derzelve te bedienen, en
 heb daarom voorgenomen, van de naamvallen spre-
 kende, dezelve met de eenvoudige benaming van
den eersten, tweeden, derden enz. te onderscheiden.

Daar door de naamvallen, eigenlijk, de toevallige
 veranderingen aangeduid worden, waarvoor de
 naamwoorden, in hunne bijzondere betrekkingen,
 vatbaar zijn, zoo is het duidelijk, dat bij de neder-
 duitsche naamwoorden, slechts, weinige naamvallen
 plaats hebben (*). Gemeenlijk, echter, stelt men,
 ook

(*) De Franschen en Engelschen hebben in het geheel geene
 naamvallen voor de naamwoorden, en duiden alle de betrekkin-
 gen, waarin dezelve geplaatst worden, door voorzetsels aan.

ook bij ons; zes naamvallen, even als of onze naamwoorden zesderlei veranderingen, of verbuigingen, hadden, daar zij intusfchen, behalve de verandering van het enkelvoudige in het meervoudige getal, slechts eene verbuiging ondergaan, door het ontvangen van EN, of s, in den tweeden naamval, als in *menschen, heeren, graven, herten, gedierten* enz. — *mans, kinds, zoons, broeders, vaders* (*), *Hendriks, Jakobs, paards, boeks, lezers* enz. (**).

En deze s schijnt, over het algemeen, oorspronkelijk, het hoofdteeken des tweeden naamvals geweest te zijn, zoo wel in vrouwlijke, als manlijke en onzijdige naamwoorden; waarvan ook duidelijke spooren, in het franktheutische en angelfakfische, te vinden zijn. Van hier, dat wij nog zeggen en schrijven *Charlottes, Marias beeldtenis, Moeders zuster, Zusters dogter, dogters kind*; en in zamenstelling, *stadspoort, stadswaide, beleeftheidsvoorbeeld, goedheidsbronader* enz., schoon men voor *mijn Moeders kind*, ook reeds vroeg, *mijner Moeder*

(*) B. HUIJDECOPER heeft, in eene breede aanteekening op MELIS STOKES D. I, bl. 158-162, met eenen grooten rijkdom van voorbeelden, getoond, dat men oudtijds, van het begin der negende, tot in de veertiende eeuw, in onze taal en derzelver aanverwanten, de woorden *vader* en *broeder*, in den tweeden naamval, nooit met eene s achterop gebezigd, maar altoos geschreven heeft, b. v. *des vader, des broeder*. HUIJDEC. Pr. D. II, bl. 195 env. aanteek.

(**) Van het woord *buis* komt, met verandering van s in z, *buizes*, van *geest, geestes*. Oudtijds ging de vierde naamval der manlijke eigennamen regelmatig in e uit: *jegeben Rabboude*: — *doe sende hi willebroerde* enz. MELIS STOKES, door B. HUIJDEC., D. I, bl. 156.

der kind schreef, gelijk TEN KATE (*) uit WILLERAMUS aanhaalt, *miner Muoder kind* (**). Voor het overige blijven de zelfstandige naamwoorden onverbogen; want te willen, gelijk veelal geschiedt, dat *manne, kinde, vrouwe, deugde* enz. derde naamvallen van *man, kind, vrouw, deugd* zijn, is eene willekeurige onderscheiding maken, en iets beweren, welk in onze taal geenen grond heeft.

Onze taal was, in haren oorsprong, van eenlettergrepige woorden afkeerig, en bediende zich meestal, van woorden van twee lettergrepen. Men schreef en sprak, eerst, *bane, hope, strate* enz.; doch naderhand, aan harder tongval gewennende, ging men die tweelettergrepige woorden, eerst in het spreken, daarna in het schrijven, inkrimpen; zoo naamlijk, dat men die achteraankomende E in de voorgaande lettergreep introk, en van *bane, hope, strate* enz., *baan, hoop, straat* enz. maakte. Velen, van dit ons taaleigen onkundig, hebben hieruit ongerijmde regelen gefmeed, onder anderen dezen regel, dat men, in den eersten naamval, wel *deur, plaats, ziel* enz., zonder achteraankomende E, maar in den tweeden en derden, *deure, plaatsse, ziele* enz. moet schrijven; terwijl men dit, zelfs, tot manlijke woorden uitstrekt, schrijvende *man, mans,*
man-

(*) D. I. bl. 395.

(**) Bij VONDEL, POOT en anderen, vindt men 's, of *des, Moeders, des werelds, des jeugds* enz.; doch dit kan, naar mijn inzien, behoudens het vrouwlijke geslacht dezer woorden, niet voorgegaan worden. Zie over deze s achter vrouwlijke naamwoorden, verder, *Werk. van de Maatsf. der ned. l. Letterkunde*, D. II, bl. 124 env.

manne enz. Een onderscheid, welk de oudheid nooit gekend heeft (*).

Schoon de zelfstandige naamwoorden zelve dus, slechts, eene geringe verandering ondergaan, kunnen zij, echter, in meer betrekkingen en omstandigheden geplaatst worden, en zijn derhalve voor meer naamvallen vatbaar, welke allen door de lid- of geslachtwoorden *de, het, een, eene*, en door de voorzetsels *van, aan, tot, naar, met, in, uit* enz. aangewezen worden.

Ten naauwste genomen, zegt L. TEN KATE (**), zou men kunnen zeggen, dat onze Voorouderen niet meer, dan vier naamvallen onderscheidenlijk gebruikt hebben; want de eerste en vijfde, (*nominat.* en *vocat.*) gelijk ook de derde en zesde, (*dat.* en *ablat.*) waren bij hen dezelfde.

En men kan, in de daad, de bepaling van het getal en de namen der naamvallen meer, als eene slaafschte navolging van het latijn, dan als op de noodzaaklijkheid en het taaleigen gegrond, beschouwen. Duitschlands groote Taalmcester, JOH. CHRISTOPH. ADELUNG, was van hetzelfde gevoelen, ten aanzien van de hoogduitfche taal. Over de natuur der naamvallen handelende, zegt hij (***):

„ Wij

(*) A. KLUYER, in de *Werken van de Maatsch. der Nederl. Letterkunde*, D. III, bl. 7, 8. De derde naamval van het onzijdige wordt echter ook met *den*, of *eenen*, gebogen, en ontvangt dan weder de achter aankomende *e*, welke het woord, oorspronkelijk, in den eersten naamval, had, b. v. *den geslachte der menschen* enz., het welk door het algemeene gebruik gewettigd is.

(**) D. I, bl. 327.

(***) *Umständliches Lehrgebäude der deutschen Sprache*, B. I, 390.

„ wij hebben eigenlijk niet meer, dan vier, of, ten hoogste, vijf naamvallen; en de latijnsche *ablativus* is, in het hoogduitsch, niets minder dan een naamval, dewijl hij eene ware omschrijving van den *dativus* met een voorzetsel is. Moesten alle diergelijke, door voorzetsels omschrevene, betrekkingen en omstandigheden NAAMVALLEN genoemd worden, dan zou men vijftig, ja honderd, naamvallen moeten aannemen, zonder daarbij iets te winnen; en den *dativus*, wanneer die het voorzetsel *van* voor zich heeft, als eene eigenen naamval, onder de benaming van *ablativus*, te doen voorkomen, is regte apenliefde voor de latijnsche taal.”

Daar de naamvallen, voornaamlijk, door de lidwoorden aangewezen worden, is het niet moeilijk, het getal der nederduitsche naamvallen te bepalen. *De, de, het* en *een*, hebben alleenlijk deze verbuiging:

des, of *van den*, *eenes*, of *van eenen*,

der, of *van de*, *eener*, of *van eene*,

des, of *van het*, *eenes*, of *van een*,

den, of *aan den*, *eenen*, of *aan eenen*,

der, *de*, of *aan de*, *eener*, *eene*, of *aan eene*,

den, *het*, of *aan het*, *eenen*, *een*, of *aan een*,

den, *eenen*,

de, *eene*,

het, *een*.

En

Er zijn volkeren, zegt ADELUNG, op eene andere plaats, die in de buiging der naamwoorden nog verder gaan, dan de Grieken en Romeinen, b. v. de Laplanders, die dertien en meer naamvallen hebben, welke naamvallen, echter, door, aan de woorden gehechte, voorzetsels gevormd worden. B. II, 110.

En deze lidwoorden, in de zamenstelling eener re-
de, voor zelfstandige naamwoorden gevoegd, wij-
zen derzelve naamvallen aan, schoon ook de
naamwoorden zelve geene verandering, of ver-
buiging, ondergaan.

Ik fluit, dus, van de naamvallen der nederduitsche
woorden, den vijfden en zesden (*vocat.* en *ablat.*)
uit; en wel hierom, dat wij, in onze taal, niet
meer dan vier naamvallen behoeven, en onze Voor-
ouderen, volgens het boven aangehaalde getuige-
nis van L. TEN KATE, niet meer onderscheidenlijk
gebruikt hebben. Immers, de vijfde naamval is, in
alle opzigten, aan den eersten gelijk, kunnende de
perfoon of zaak, door een zelfstandig naamwoord
uitgedrukt, die als werkende, lijdende, wordende
en zijnde aangemerkt wordt, ook als *aangesproken*
voorkomen; terwijl de derde naamval, met een
voorzetsfel, bij ons hetzelfde is, als de *ablativus*
bij de Latijnen (*).

*Eerste
naamval.*

De *eerste* naamval heeft dan plaats, wanneer een
perfoon, of eene zaak, als werkende, lijdende, wor-
dende, zijnde, of aangesproken, voorkomt. Hij
drukt den perfoon, of de zaak, onmiddelbaar en al-
leenlijk voor zich zelf uit, zonder eenige verbind-
tenis met, of betrekking op iets anders aantetuiden.
Want schoon een woord, in den eersten naamval
staande, op de eene of andere wijs, met een ander
woord

(*) A. L. Kok zegt, in zijn ontwerp der nederd. Letterkunst:
dat sommigen bij de naamvallen den *afnemer* (*ablat.*) voegen,
doch vergeefs, *mits wij die in de verandering der duitsche woor-*
den niet vinden. Bl. 14.

woord verbonden is, wordt deze verbindtenis, echter, niet door den eersten naamval, maar door het andere woord aangeduid, welk deze verbindtenis uitdrukt. Wij kennen, b. v., de beteekenis van het woord *mensch*; maar het hangt van de hoedanigheid van een ander, in eene rede voorkomend, woord af, of hij als werkende, of als lijdende enz. moet aangemerkt worden. Deze eerste naamval draagt den naam van *regte*, omdat dezelve het naamwoord in zijne *eerste* en *regte* beteekenis, voorstelt, zonder door verandering van letteren, of geslachtwoorden, verbogen te zijn. De drie overige naamvallen worden van dezen *regten*, als het grond- en wortelwoord, door verandering van letteren en geslachtwoorden, gevormd en afgeleid, en dragen daarom, in tegenoverstelling, den naam van *onregte naamvallen*.

Een woord wordt gezegd in den eersten naamval te staan, wanneer de persoon, of zaak, door hetzelfde aangeduid, als *werkende*, *hebbende*, *wordende*, of *zijnde* voorkomt; b. v.:

Het kind leert, de klok slaat,
De vrouw heeft, de deugd bezit,
De leeuw wordt, de waarheid is,
Man! o Man! Heldenmoed! o Heldenmoed! enz.

En deze woorden blijven, in dezelfde betrekking, ook in het meervoud, den eersten naamval behouden, als:

De kinders leeren, de klokken slaan, enz.

De *tweede* naamval is die, welke de betrekkin- Tweede naamval.
 gen der zelfstandige naamwoorden op elkander aan-
 wijst, en de zelfstandige naamwoorden zamenvoegt,

Het

Het volgende voorbeeld strekke ter opheldering van dit gestelde: *de zoon gaf den Burgeren bewijzen*. Zal ieder hier niet vragen: *wiens zoon?* Een zoon moet eenen vader hebben; eer deze genoemd wordt, kan men den zoon niet kennen. Men konde dezen persoon wel met eenen anderen naam aanduiden, welke geene verklaring behoefde; maar zoodra men hem slechts *zoon* noemt, moet men ook des vaders naam noemen. *De zoon gaf DEN BURGEREN*; maar er zijn millioenen Burgeren in de wereld, en deze allen kunnen hier niet wel gemeend zijn. *Welken BURGEREN* gaf nu de zoon? *De zoon gaf den Burgeren BEWIJZEN*. En daar er zeer verschillende soorten van bewijzen, als van achting, trouw, welgevallen, misnoegen enz. zijn, zoo is hier de vraag wederom natuurlijk, *welke BEWIJZEN?* Zoodra nu de zelfstandige naamwoorden, op welken de woorden *zoon*, *Burgeren* en *bewijzen* betrekking hebben, uitgedrukt, en in verband met dezelve geplaatst worden, dan krijgt men eene zamenhangende en verstaanbare rede. Deze zelfstandige naamwoorden kunnen zijn, b. v. *Veldoverste*, *stad*, *welgevallen*. Wilde men nu zeggen: *de zoon Veldoverste gaf den Burgeren stad bewijzen welgevallen*; dan bemerkt men terstond, dat den woorden de noodige verbinding ontbreekt. Hadden wij nu geenen tweeden naamval, dan moesten wij hier drie werkwoorden te hulp roepen, om deze zelfstandige naamwoorden zamentevoegen, en met elkander te verbinden; b. v.: *de zoon, dien de Veldoverste geteeld heeft, gaf den Burgeren, die in de stad wonen, bewijzen, welken zijn welgevallen te kennen gaven, of, dat hij welgevallen aan hen*
had.

had. Om deze onaangename langwijligheid te vermijden, verkiest de taal eenen veel korteren weg, en zegt, in plaats van *de zoon, dien de Veldoverste geteeld heeft: de zoon des Veldoversten.*

Worden nu de overige zelfstandige naamwoorden, op gelijke wijs, door den tweeden naamval aan elkander verbonden, dan hebben wij de volgende korte en volledige bewoording: *de zoon des Veldoversten gaf den Burgereu der stad bewijzen zijns welgevallens.*

Zoo meenigvuldig de gesteldheden der dingen en derzelver betrekkingen op elkander zijn, zoo meenigvuldig zijn ook de gevallen, waarin een zelfstandig naamwoord den tweeden naamval moet aannemen. In gevolge hiervan komt hij voor:

1. Als de werkende oorzaak:

Gods geboden,
Adams Nakomelingen,
Het werk mijner handen,
De schrijver der romeinsche geschiedenis.

2. Als het eigendom en de bezitting:

De heer des huizes,
De landen des Konings,
De bezitter eenes grooten vermogens,
De roem des Krijgsoversten.

3. Als de tijd en plaats van het aanwezen eenes dings:

De zeden der agttiende eeuw,
De vreugd dezcs levens,
Deburgers dezer stad.

4. Als het geheel, waarvan deelen genomen zijn:

Een glas wijns,
Een stuk broods,

*Een deel gelds,
Eene meenigte volks,
Een hoop houts.*

5. Als maat en tijd aanduidende :

*Een duim grounds,
Eene el bands,
Twee uren gaans,
Een uur varens.*

6. In plaats van de voorzetselen *uit* of *onder* :

*Niemand onzer,
Wie uwer?
De beste der menschen.*

7. Achter bijvoeglijke naamwoorden en bijvoor-
den van meenigte :

*Meer waters,
Minder wijns,
Weinig zoets,
Veel zuurs,
Iets verhevens,
Niets schadelijks,
Wat goeds.*

8. Voor fommige bijvoeglijke naamwoorden :

*Des doods schuldig,
Zijner belofte gedachtig,
Der moeite waardig,
Des bewinds moede.*

Om den tweeden naamval aantetduiden, bedient
men zich dikwerf van het voorzetsel *van*, en
zegt :

*Een schilderij van Rubbens,
Een lierzang van Klopstock,
De psalmen van David,
De rozen van Sarou,*

De Keizerin van Rusland,

De Koning van Pruïsen;

terwijl een lierzang *Klopstocks* — de *psalmen Davids* — de *Keizerin Ruslands* enz. buiten gebruik is, en een wangeluid veroorzaakt; schoon deze tweede naamval zonder voorzetsel, in den verhevenen stijl, wel gebezigd, maar, in dat geval, vóór aan geplaatst wordt, als: *Davids psalmen, Ruslands Keizerin* enz.

Wanneer een zelfftandig naamwoord zoo wel in eenen bedrijvenden als lijdenden zin kan genomen worden, onderscheidt men den laatsten van den eersten, door het voorzetsel *van*, of door eene omschrijving; b. v.:

De ondersteuning des mans

is de ondersteuning, welke de man aan iemand geeft; maar

De ondersteuning van den man

is de ondersteuning, welke de man van iemand ontvangt (*).

In sommige gevallen moet het voorzetsel *van* al-

(*) In het 1e vs. van den 42^{en} psalm, door het Genootschap L. D. S. P. uitgegeven, lezen wij:

*'t Hijgend hart, de jacht ontkomen,
Schreeuwet niet sterker naar 't genot
Der verkwikkere waterstroomen, enz.*

Het genot der stroomen zou dan eigenlijk aanduiden, *dat de stroomen genieten*, en de bedoeling is, *dat de stroomen genoten worden*. (Behalve dat *verkwikkere* hier voor *verkwikkende* staat.) Beter is, dunkt mij, (in dit geval) de berijming, op last der Staten Generaal vervaardigd:

*'t Hijgend hart, de jacht ontkomen,
Schreeuwet niet sterker naar 't genot
Van de frische waterstroomen, enz.*

altijd gebruikt worden; b. v. wanneer geslacht, afkomst en Vaderland aangewezen worden:

*Een mensch van geringe afkomst,
Een amsteldammer van geboorte,
Hij is van adel.*

Wanneer de stof genoemd wordt, waaruit iets gemaakt is:

*Een doos van zilver,
Een ring van goud.*

Wanneer ouderdom, grootte, gewigt en waarde bepaald worden:

*Een kind van twee jaren,
Een ijzer van vijftien pouden,
Een ton van twintig emmeren,
Een man van groote verdiensten,
Een steen van groote waarde.*

Wanneer twee of meer tweede naamvallen bij elkander komen, dan is de omschrijving van eenen derzelven met *van* noodzaaklijk, om den wan-klank te vermijden:

*De sukkelingen des ouderdoms zijn dikwerf
gevolgen van de losbandigheden der jeugd.*

Bij de woorden *zijn* en *blijven*, wanneer die in den zin van *hebben*, of *bezitten*, voorkomen, wordt de tweede naamval, met of zonder het voorzetsel *van*, gebruikt:

*Ik ben van gedachten,
Hij bleef van meening,
Hij is van mijn gevoelen,
Ik was en bleef goedsmoeds.*

Dikwerf bekleedt de tweede naamval de plaats van een bijwoord:

Onverrigter zake terugkeeren,
Zijns wegs gaan;
 Zoo ook: *Mijns bedunkens,*
Staanden voets,
Des nachts,
Des morgens,
Des middags,
Des jaars,
Des zomers,
Des winters,
Diestijds enz.

De handelingen eenes redelijken wezens heb- ^{Derde} ^{naamval.}
 ben niet alleen een voorwerp, tot welk zij over-
 gaan, maar ook een einde, waartoe zij gefchie-
 den. Dit laatste is het doel der handeling. Zegt
 men nu: *ik snijd mij vleesch*; dan is *ik* het wer-
 kende of handelende wezen, *snijd* de handeling,
vleesch het voorwerp, en *mij* het doel der hande-
 ling. Dit doel der handeling is de *derde naam-*
val; of de perfoon, of zaak, welke in eene rede,
 als het doel der handeling voorkomt, staat in den
 derden naamval. En deze naamval wordt derhalve
 vereischt, wanneer aan een perfoon, of eene zaak,
 iets gegeven, aangeboden, toegefchikt, of ontno-
 men wordt; of wanneer ten gevalle, ten voordeele
 of nadeele van dezelve, iets geschiedt; of wan-
 neer iets gezegd wordt, aan dezelve gelijk of on-
 gelijk te zijn. *Geef hem zijn geld — ontnem hem*
zijn mes — deze is hem gelijk enz.; hier is *hem*
 de derde naamval.

Deze naamval heeft ook dan plaats, wanneer
 ***** het

het voorzetfel *aan*, (*) of *voor*, daarbij uitgedrukt wordt, of, zonder krenking van den zin, daarbij zou kunnen gevoegd worden; b. v. *ik beloofde hem veel goeds*, of *ik beloofde aan hem: deze spijs is zwakken menschen schadelijk*, of *aan*, of *voor*, *zwakke menschen: het ontbreekt mij*, of *aan mij: het voegt u*, of *aan u: mij*, of *aan mij is dit gebeurd: iemand*, of *aan iemand iets misgunnen*, enz.

Ook komt de derde naamval voor, in de spreekwijzen: *aan mijne zijde — aan den wand hangen — eene wonde aan het hoofd hebben* enz., *in de stad zijn — in den strijd omkomen — in krachten afnemen — in iemands plaats iets verrichten* enz., *op den berg staan — op den boom zitten op den grond liggen — op het land wonen — op de fluit spelen — op den sprong staan — op heeter daad* enz., *voor de vrijheid pleiten — voor iemand betalen — voor zekeren prijs iets koopen — voor iemand borg blijven* enz., *ten einde — ten toon — ter aarde — ten huize — ten koste — ter eere — ter schole — te Amstelham — te hulp — te pronk — ten zes uren — ter gedachtenis* enz., *met iemand gaan — met een kanon schieten — met vrucht lezen — met den dood straffen — met mijn gansche hart — met hoopen* enz., *uit de stad komen — uit een beroemd geslacht — uit liefde — uit haat — uit den nood redden* enz., *van het dak klimmen — van*
de

(*) Behalve wanneer *aan* eene beweging naar eene plaats beteekent, als: *aan huis komen* enz., in welk geval dit voorzetfel bij den vierden naamval staat.

de bank vallen — van Parijs komen — de hand van iets aftrekken — van den eenen op den anderen — van woorden kwam het tot daden — van blijdschap opspringen — van iemand bemind worden — van land steken — van iemand spreken — van zijn goed be-roofd zijn enz.

Mijn oogmerk was, slechts, eenige weinige voorbeelden van den derden naamval optegeven, en daardoor denzelven kenbaar te maken. Het gebruik der naamvallen nader te bepalen, behoort, eigenlijk, tot de *woordvoeging*; en deze wordt thands door mij niet behandeld. Welke voorzetsels verder den derden, of andere naamvallen, bij zich hebben, zal in het woordenboek zelf aangewezen worden.

Ook het begrip, of regte verstand, des vierden naamvals, zullen wij uit den natuurlijken zamenhang der rede trachten te ontwikkelen. *Verde naamval.*

Eene werkelijke handeling laat zich, naamlijk, geenszins, zonder een voorwerp denken, waartoe zij zich bepaalt; het zij dit voorwerp door woorden uitgedrukt worde, of niet.

Wanneer ik, b. v. zeg: *ik schrijf*, dan moet ik mij daarbij noodzakelijk voorstellen, wat ik schrijf, of wat door mij geschreven wordt; want wanneer niets door mij geschreven wordt, kan ik mij ook onmogelijk voorstellen, dat ik schrijf. Men ziet dus, hoe noodzakelijk tot het denkbeeld eener handeling het denkbeeld van het voorwerp behoore, waartoe zij zich bepaalt. Dit voorwerp eener handeling is juist datgene, wat wij den vierden naamval noemen; schoon het woord zelf niet verbogen,

***** 2

of

of door verandering van letteren, van den eersten naamval onderscheiden wordt.

Wanneer ik, b. v. zeg: *de vreugd overwint de droefheid*, en omgekeerd, *de droefheid overwint de vreugd*, dan vindt men, dat, in beide gevallen, de woorden *vreugd* en *droefheid* onveranderd blijven; en echter staat *droefheid* eerst, als het voorwerp der handeling, in den *vierden*, en dan, als de grond der handeling, of als de werkende persoon, of zaak, in den *eersten* naamval.

Dan, om ons het wezen des vierden naamvals nog duidelijker te maken, moeten wij ons denzelven, noodzakelijk, in vergelijking met den derden naamval, voorstellen.

Wanneer men zegt: *de man snijdt zich*; dan is *zich* het voorwerp der handeling, of de vierde naamval. Wanneer men daartegen zegt: *de man snijdt zich brood*; dan is *brood* het voorwerp der handeling, of de vierde, en *zich* het doel der handeling, of de derde naamval.

Doch er zijn werkwoorden, die geene werkelijke handeling, welke tot iets overgaat, maar veeleer eenen inwendigen toestand, of eene beweging in zich zelve, aanduiden, als *ik ga*, *ik kom* enz. Deze werkwoorden geven geene eigenlijke handelingen te kennen, en kunnen daarom ook geenen vierden naamval, onmiddellijk, bij zich hebben. Men kan derhalve wel zeggen, *ik zie de kerk*, maar niet, *ik ga de kerk*, dewijl *zien* eene werkelijke handeling insluit, welke tot een voorwerp overgaat, *gaan* daartegen, alleenlijk, eene beweging aanduidt, welke zich, in zekeren zin, tot zich zelve be-

bepaalt. Daar men nu niet kan zeggen, *ik ga de kerk*, en de voorstellingen van *gaan* en *kerk* echter met elkander moeten verbonden worden, zoo bedient men zich, tot dat einde, van een der woordjes *aan, bij, door, in, om* enz., welken op zich zelve niets beteekenen, en nogthands dienen, om de bedoelde denkbeelden met elkander te verbinden, welken anders, in het geheel geen zamenhang zouden hebben. Wanneer ik derhalve zeg: *ik ga in de kerk*, dan maak ik, door middel van het woordje *in*, de kerk tot het voorwerp van mijn gaan; en daarom staat zij ook in den vierden naamval.

Deze vierde naamval komt ook voor, wanneer van tijd, of maat, gesproken wordt, b. v. *drie ellen breed — tien voeten hoog — honderd jaren oud* enz.; gelijk ook bij eenige voorzetsels, als: *aan huis komen — naar den tuin gaan — op eenen boom klimmen — in de stad komen — de hand over iets uitstrekken — paarden voor den wagen spannen — langs het strand rijden — tegen den stroom varen — zonder mij* enz.

Het behoort tot mijne tegenwoordige taak niet, alle de voorzetsels optenoemen, welken dezen of genen naamval bij zich hebben, te meer, dewijl ik daartoe, in mijn woordenboek, gelegenheid zal vinden, en ik voorgenomen had, slechts een algemeen denkbeeld van de naamvallen te geven. In het verhoig zal ik eenige voorbeelden van verbuiging, in alle de naamvallen, mededeelen.

Alleenlijk moet ik hier nog bijvoegen, dat van alle woorden, welken uit twee of meer woorden

zamengefeld zijn, flechts het laafte verbogen wordt: *landgezigf, landgezigfen – goeohartigheid, goeohartigheden – de grootmoedige man, des grootmoedigen mans* enz.

L I D W O O R D E N.

De lidwoorden, voor naamwoorden geplaatst, dienen, om de mindere, of meerdere bepaaldheid der woorden te onderscheiden. Zij dragen bij de Spraakleeraars ook, doorgaands, den naam van *geflachtwoorden*; doch het kan, eigenlijk, flechts eene toevaligheid genoemd worden, dat de lidwoorden het geflacht der woorden aanduiden; althands, in het meervoud, kunnen zij niet gevoeglijk den naam van geflachtwoorden dragen, dewijl zij daar, in alle de naamvallen, en genoegzaam door alle de geflachten, dezelfde verbuiging hebben.

Bepalend, en niet bepalend.

Zij zijn *de* en *een*. Het eerste is het *bepalende*, het andere het *niet bepalende* lidwoord. *Een* draagt den naam van *niet bepalend*, omdat het de zaak, van welke gefproken wordt, algemeen en zonder eenige bepaling laat; b. v. *ik zie eenen boom*. Dus fpreek ik van zekeren boom, alleenlijk in zoo ver die in mijne voorftelling aanwezig is. Wanneer ik zeg: *geef mij een boek*; dan laat ik den genen, dien ik aanfpreek, de keus, welk een boek hij mij wil geven; wanneer hij mij flechts datgene geeft, welk ik mij, onder den naam van *boek*, voorftel. *De* wordt *bepalend* genoemd, omdat het de zaak, van welke gefproken wordt, bepaalt en duidlijk aanwijst; b. v. *ik zie den boom – geef mij het boek*, d. i. *dien boom*, en *dat boek*, van welken

wij te voren gesproken hebben, of *den boom*, en *het boek*, in onderscheiding van alle andere boomen en boeken. In het volgende voorbeeld worden beide de lidwoorden duidelijk aangewezen. Wanneer ik eenen Bedelaar zie, dien ik te voren niet gezien heb, dan zal ik natuurlijk zeggen: *daar gaat EEN bedelaar met EENEN langen baard*. Na eenige dagen zie ik den man weder; en dan zeg ik: *daar gaat DE bedelaar met DEN langen baard*.

Wanneer eene zaak in den allerongebestemdsten zin voorkomt, wordt er geen lidwoord bij het naamwoord gevoegd; als: *daar is brood, geef mij kaas* enz., want als wij *het brood* en *de kaas* zeggen, dan wijzen wij, als met den vinger, aan, welk brood en welke kaas wij bedoelen. Zoo zegt men ook *van jaar tot jaar*, wanneer men van de opvolging der jaren in het algemeen spreekt; terwijl het lidwoord hier de bepaling van het jaartal noodzakelijk zou maken, als *van het jaar 1795 tot het jaar 1798*.

Zoo ook worden bij de eigennamen van menschen, landen en steden, doorgaands, de lidwoorden weggelaten, omdat zij op zich zelven reeds genoeg bepaald zijn, en, volgens hunne natuur, een enkel wezen, als bijzonderlijk voor zich zelf bestaande, voorstellen; als, *daar is Jan — Jakob is de Zoon van Pieter — Jozina sprak met Elizabeth — ik kwam uit Holland, en ging naar Frankrijk — hij woont te Amsteldam* enz. In sommige gevallen, echter, worden de lidwoorden voor eigennamen gebezigd, wanneer naamlijk de personen, of zaken, daardoor aangeduid, door toevoeging van eenig ander zelfstandig naamwoord, of van eenig bij-

***** 4

voeg-

voeglijk naamwoord, nader bepaald of omschreven worden; b. v. *de God Jupiter — een Sokrates onzer eeuw — de held Jakob — het volkrijke Frankrijk — het beroemde Amsterdam* enz.

Het lidwoord een als telwoord beschouwd.

Het lidwoord *een* wordt ook als *telwoord* gebruikt; en beiden worden op dezelfde wijs verbogen. Dit onderscheid alleen heeft tusschen *een*, als lidwoord, en *een*, als telwoord plaats, dat, wanneer het *als lidwoord* gebruikt wordt, de nadruk op het zelfstandige naamwoord valt, waarbij het gevoegd is; b. v. *een man*, d. i. *zeker man*; terwijl, wanneer het *als telwoord* voorkomt, de nadruk op het telwoord zelf valt; b. v. *één man*, in tegenoverstelling van twee of meer mannen (*).

BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN.

Bijvoeglijke naamwoorden zijn zulke woorden, welken de eigenschap, of hoedanigheid, der personen, of zaken, aanduiden, die door het zelfstandige naamwoord beteekend worden, als *groot, klein, breed, smal, hoog, lang, rond, vierkant, wit, zwart, ligt, zwaar, schoon, leelijk, goed, kwaad, eerste, tweede, derde, vierde, gouden, zilveren, koperen, tinnen* enz. Zij dragen den naam van *bijvoeglijke naamwoorden*, omdat zij bij de naamwoorden gevoegd worden, en tot dezelve behoorren. Wanneer men, b. v. zegt: *de dappere krijgsman*, dan is

(*) VONDEL zegt, (Herschepp. B. XV. vs. 703.) *Al 't lichaam was een wonde.* — Waarop B. HUIJDECOPER aanmerkt, dat dit kragtiger en nadruklijker dus zou uitgedrukt worden: *Al 't lijf was ééns wonde.* Pr. D. II, bl. 175.

is *dapper* een bijvoeglijk naamwoord, als de hoedanigheid des krijgsmans aanduidende. Het is waar, wanneer men zegt: *de dapperheid des krijgsmans*, dan zou men *dapperheid* ook ligtlijk voor een bijvoeglijk naamwoord kunnen houden, dewijl *dapperheid*, zoo wel als *dapper*, eene eigenschap, of hoedanigheid, beteekent. Maar tot de bepaling, wat eigenlijk een bijvoeglijk naamwoord zij, behoort daarom ook nog een ander kenteeken, naamlijk, dat de eigenschap, door hetzelfde aangeduid, niet als eene op zich zelve bestaande, maar als tot eene andere zelfstandigheid behoorende zaak, voorkome.

De bijvoeglijke naamwoorden hebben geen lidwoord voor zich, tenzij er zelfstandige naamwoorden ^{Met en zonder lidwoord.} bij gevoegd worden, als, *de beroemde kunstenaar, eene schoone dogter, het lieve kind* enz. Soms echter worden de bijvoeglijke naamwoorden als zelfstandige gebruikt, en hebben, in dat geval, een lidwoord voor zich, als, *de regtsgeleerde, de wijze, de geestlijke* enz.

De bijvoeglijke naamwoorden zijn manlijk, vrouwlijk en onzijdig, hebben een meervoudig getal en de gewone naamvallen, zich, in dit alles, schikkende ^{Derzelver geslachten, getallen en naamvallen.} naar de zelfstandige naamwoorden, tot welken zij behooren, of welken er onder verstaan worden.

Zie hier eenige voorbeelden van verbuiging van zelfstandige naamwoorden, met hunne lidwoorden ^{Verbuiging.} en bijvoeglijke naamwoorden:

***** 5

MAN-

INLEIDING.

M A N L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *De groote leeuw.*
2. *Des grooten leeuws, of van den grooten leeuw.*
3. *Den, of aan den, grooten leeuw.*
4. *Den grooten leeuw.*

M E E R V O U D I G.

1. *De groote leeuwen.*
2. *Der, of van de, groote leeuwen.*
3. *Den grooten, of aan de groote, leeuwen.*
4. *De groote leeuwen.*

V R O U W L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *De goede daad.*
2. *Der, of van de, goede daad.*
3. *Der, of aan de, goede daad.*
4. *De goede daad.*

M E E R V O U D I G.

1. *De goede daden.*
2. *Der, of van de, goede daden.*
3. *Der, of aan de, goede daden.*
4. *De goede daden.*

O N Z I J D I G.

E N K E L V O U D I G.

1. *Het groene veld.*
2. *Des groenen velds, of van het groene veld.*
3. *Den groenen velde, of aan het groene veld.*
4. *Het groene veld.*

M E E R V O U D I G.

1. *De groene velden.*
2. *Der, of van de, groene velden.*
3. *Den groenen, of aan de groene, velden.*
4. *De groene velden.*

MAN-

M A N L I J K.

E N K E L V O U D I G (*).

1. *Een hooge berg.*
2. *Eens hoogen bergs, of van eenen hoogen berg.*
3. *Eenen, of aan eenen, hoogen berg.*
4. *Eenen hoogen berg.*

V R O U W L I J K.

1. *Eene gewigtige waarheid.*
2. *Eener, of van eene, gewigtige waarheid.*
3. *Eener, of aan eene, gewigtige waarheid.*
4. *Eene gewigtige waarheid.*

O N Z I J D I G.

1. *Een helder licht.*
2. *Eens helderen lichts, of van een helder licht.*
3. *Eenen helderen lichte, of aan een helder licht.*
4. *Een helder licht.*

Sommige bijvoeglijke naamwoorden worden niet verbogen, en blijven, in alle naamvallen, onveranderd. Daar toe behooren:

1. *Allerlei, velerlei, allerhande, velerhande, b. v. geschriften van allerlei aard — velerlei soorten van appelen — allerhande menschen — velerhande zaken enz.*

2. Alle stoffijke bijvoeglijke naamwoorden, *zilveren, gouden, houten, tinnen, koperen, zijden, wollen enz., b. v. een zilveren lepel, zilveren lepels — een gouden beker, gouden bekens — een tinnen*

Welke bijvoeglijke naamwoorden niet verbogen worden.

(*) Het *niet* bepalende lidwoord *een* heeft, uit de natuurderzaak, geen meervoudig getal, schoon de *eenheid* daardoor eigenlijk niet bedoeld wordt.

nen schotel, tinnen schotels — een wollen kleed, wollen kleeden. enz.

3. Bijvoeglijke naamwoorden, achter zelfstandige geplaatst, worden als bijwoorden gebruikt, en blijven onverbogen, b. v. *de lucht is dik*, (niet *dikke*) *de dogter is schoon*, (niet *schoone*) *de wijn is goed* (niet *goede*).

4. Wanneer twee bijvoeglijke naamwoorden bij elkander geplaatst worden, en het eene geene regtstreekfche betrekking op het zelfstandige naamwoord heeft, maar eigenlijk de hoedanigheid van het volgende bijvoeglijke naamwoord aanduidt, en dus de hoedanigheid van eene hoedanigheid is, dan komt het eerste bijvoeglijke naamwoord als een bijwoord voor, en blijft onverbogen; b. v. *helder schoone glazen — donker bruine oogen — hoog gele bloemen*.

5. Wanneer een bijvoeglijk naamwoord, bij een manlijk zelfstandig naamwoord gevoegd, welk een bedrijf, of vermogen, aanduidt, en het lidwoord *een* voor zich heeft, op de werking, en niet op den perfoon ziet, dan wordt dit bijvoeglijke naamwoord niet verbogen, maar blijft, in alle naamvallen, met zijn lidwoord, onveranderd, dewijl het als een bijwoord gebruikt wordt, b. v. *een groot krijgsman — de eeretekens van een groot krijgsman*, d. i. iemand, die, als krijgsman, groot is. Een *grote krijgsman* is een krijgsman, die groot van gestalte is. In dit geval slaat het bijvoeglijke naamwoord op den perfoon zelven, en wordt daarom ook verbogen. Volgens den genoemden regel zegt men ook, *een naarstig werkmán — een vlug fchrijver — een kunftig fchilder* enz.

6. Wan-

6. Wanneer telwoorden, tot bijvoeglijke naamwoorden gevormd, ter vermeerdering van het getal, met andere telwoorden verbonden worden, wordt het laatste alleen verbogen, terwijl de overigen onveranderd blijven, b. v. *de een en dertigste* — *de drie honderd zes en veertigste* — *de duizend twee honderd zeven en vijftigste* — *de zeven duizend acht honderd negen en negentigste* enz.

Eene hoedanigheid kan, op tweederlei wijs, aan iets-toegeschreven worden, of in het algemeen en zonder alle bepaling van trappen, of met bepaling van dezelve. In het eerste geval, heeft een bijvoeglijk naamwoord zijne eerste en eenvoudige beteekenis, dewijl het datgene, wat het van eenen perfoon, of eene zaak, zegt, of de hoedanigheid, welke het aan iets toeschrijft, zonder vergelijking, of vergrooting, uitdrukt: *de geleerde man* — *het hooge huis* enz. En dit noemt men *den stellenden trap*. In het andere geval, wordt de grootheid der hoedanigheid bepaald, welke een bijvoeglijk naamwoord aan iets toekent. Men vergelijkt eene zaak met eene andere, en schrijft aan dezelve eene hoedanigheid boven de andere toe: *de roos is schooner, dan vele andere bloemen*: — *wie was welsprekender, dan Cicero?* En dit wordt *de vergrootende, of vergelijkende trap* genoemd. Of men verheft de hoedanigheid eener zaak boven alle de overigen van hare soort, of van eene zekere soort: *de grootste stad* — *het sterkste paard*. En dit noemt men *den overtreffenden trap*.

Uit deze voorbeelden blijkt ook de vorming der twee laatste trappen, door bijvoeging, naamlijk,

van

van de uitgangen ER en ST. Dan, in plaats van deze uitgangen, gebruikt men, fomwijle, *meer* en *meest*, met den ftellenden trap, als: *meer doordrongen*, *meest doordrongen* — *meer waar*, *meest waar* — *meer gedachtig*, *meest gedachtig* enz. Zij volgen, in de verbuiging, den aard des ftellenden traps, als, *ik klom eerst op eenen hoogen*, *daarna op eenen hoogerem*, en *eindelijk op den hoogften berg*.

Voor den overtreffenden trap wordt dikwerf nog de tweede naamval *aller* gevoegd, als, *allergrootst*, *allerschoonst*, *allerslechtst* enz.; en dit gefchiedt, om de hoedanigheid, welke door het bijvoeglijke naamwoord aangeduid wordt, tot den hoogften trap van grootheid te verheffen, dewijl b. v. van *tien* geleerden, wel *vier* de geleerdften van de overigen kunnen wezen, maar altoos slechts *een* de allergeleerdste, d. i. de geleerdste onder allen, is.

Bij zamengeftelde bijvoeglijke naamwoorden gefchiedt de vergrooing alleenlijk aan het laafte, en niet aan het eerfte woord, als, *volkomen*, *volkomener*, *volkomenst*, niet *vollerkomen* enz. — *wel-luidend*, *welluidender*, *welluidendst*, niet *beterluidend* enz. — *goedhartig*, *goedhartiger*, *goedhartigst*, niet *beterhartig* enz. — *goedkoop*, *goedkooper*, *goedkoopst*, niet *beterkoop* enz.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden lijden, uit hoofde van hunne beteekenis, geene vergrooing, als, *de eerfte*, *de tweede*, *de andere*, *vierkant*, *zesjarig*, *agthoekig*; ook die, welken geene verbuiging in het geheel hebben: *allerlei*, *velerhande*, *gouden*, *zilveren* enz.; en eindelijk zulke zamengeftelde bijvoeglijke naamwoorden, welker eerfte gedeelte reeds zoo naauwkeurig bepaald is, dat
gee-

geene vergrooting daarbij meer gedacht kan worden, als *beendroog*, *sneeuw wit*, *ijskoud*, *bloedlaauw*, *ijzersterk* enz.; want hoe zou men b. v. *sneeuw witter*, *ijskouder*, *ijzersterkst*, kunnen zeggen, daar men zich, onder de beeldlijke uitdrukking *sneeuw*, *ijs* en *ijzer*, reeds, eenigermate, den hoogsten trap van *witheid*, *koude* en *sterkte* voorstelt?

Schoon de beteekenis van vele bijvoeglijke naamwoorden, door derzelver vergrooting, schijnt verminderd te worden, als *klein*, *kleiner*, *kleinst*, *jong*, *jonger*, *jongst* enz., zoo ontstaat zulks uit de beteekenis zelve, en niet uit de verbuiging, welke eene ware vergrooting blijft; want *kleiner* vergroot het denkbeeld van *klein*, enz. Moet de beteekenis werkelijk verminderd worden, dan bedient men zich van eene omschrijving, met het bijwoord *minder*, zijnde de vergrootende trap van *weinig*. Zoo zegt men, b. v. *Kajus is minder geleerd, dan Titius*.

VOORNAAMWOORDEN.

Het is niet mogelijk, dat alle enkele personen, of zaken, welken voorwerpen eener onderhandeling kunnen wezen, bijzondere, den sprekeren en toehooreren, bekende, namen hebben. De sprekende personen zelve kennen, veelligt, elkanders namen niet. Doch gesteld, dat het tegendeel hiervan waar zij, en dat de sprekende personen elkanders namen, en de namen der personen, of zaken, welken voorwerpen der onderhandeling zijn, zeer wel kennen,

zoo zou het echter langwijlig en lastig wezen, deze namen zoo dikwerf te herhalen, als de voorwerpen des gespreks genoemd moesten worden. Om deze reden beschouwen wij het als een gebrek in de taal der kinderen, dat zij, wanneer zij van zich zelven iets zeggen, telkens hunne eigene namen noemen.

Om deze zwaarigheid wegtenemen, heeft men woorden uitgevonden, die de plaats der zelfstandige naamwoorden, die eenen perfoon, of eene zaak, aanduiden, vervangen, en den naam van *voornaamwoorden* dragen. Zij worden gevoeglijkst in de volgende zes soorten verdeeld: 1. *persoonlijke*; 2. *wederkeerige*; 3. *bezittelijke*; 4. *vragende*; 5. *aanwijzende*; 6. *betrekkelijke*.

*Persoon-
lijke.*

De persoonlijke voornaamwoorden zijn drieërlei: zij beteekenen, vooreerst, den perfoon, die spreekt; ten andere, den perfoon, tot welken gesproken wordt, en eindelijk den afwezenden perfoon, (of de afwezende zaak) van welken men spreekt.

De eerste en tweede perfoon worden zonder onderscheid van geslacht gebruikt, omdat zij als sprekende en aangesproken, en dus als tegenwoordig voorkomen; waarom zij, ten aanzien van hun geslacht, reeds voor de zinnen kenbaar genoeg zijn. De derde perfoon, die alle personen en zaken in zich bevat, welken, als afwezend gedacht, een voorwerp der rede kunnen wezen, komt, in het enkelvoudige, als *manlijk*, *vrouwlijk* of *onzijdig* voor. De eerste, of sprekende perfoon wordt, in het nederduitsch, uitgedrukt door *ik*, meerv. *wij*, —
de

de tweede, of aangesproken perfoon door *gij*, (eer-
tijds *du*, meerv. *gij*, of *gijlieden*) (*) — de derde,
of afwezend gedachte perfoon door *hij*, *zij*, *het*,
(meerv. *zij*) en *men*. Derzelve buiging is de vol-
gende:

E N K E L V O U D I G.

1. *Ik*, 2. *van mij*, of *mijns*, *mijner*, 3. *mij*,
of *aan mij*, 4. *mij*.

M E E R V O U D I G.

1. *Wij*, 2. *van ons*, of *onzer*, 3. *ons*, of *aan*
ons, 4. *ons*.

E N K E L V O U D I G.

1. *Gij*, 2. *van u*, of *uws*, *uwer*, 3. *u*, of *aan*
u, 4. *u*.

M E E R V O U D I G.

1. *Gij*, 2. *van u*, of *uwer*, 3. *u*, of *aan u*,
4. *u*.

M A N L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Hij*, 2. *van hem*, of *zijns*, *zijner*, 3. *hem*,
of *aan hem*, 4. *hem*.

M E E R V O U D I G.

1. *Zij*, 2. *van hen*, of *hunner*, 3. *hen*, (hun)
of *aan hen*, 4. *hen*.

V R O U W -

(*) Nadat men *gij* en *u*, die eigenlijk meervoudig zijn, ook
in het enkelvoudige, voor *du* en *dij*, heeft begonnen te gebrui-
ken, heeft men bij *gij* en *u*, (om het meervoudige van het en-
kelvoudige te onderscheiden) het woord *lieden*, of *luiden*, dat
menschen beteekent, gevoegd. Dit komt mij voor, zegt E. VAN
DRIEL, in eene aantek. op AN. BAT. *id. ling. belg. gramm.*, p.
49. eenigzins belachelijk te wezen: ook is zulk eene onderschei-
ding niet noodzaaklijk, dewijl een goed schrijver zonder dezel-
ve duidlijk moet wezen.

VROUWLIIK.

ENKELVOUDIG.

1. *Zij*, 2. *van haar*, of *harer*, 3. *haar*, of *aan haar*, 4. *haar*.

Het *meervoud* heeft dezelfde buiging als het *enkelvoud*.

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Het*, 2. *van het*, 3. *het*, of *aan het*, 4. *het*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij*, 2. *van hen*, of *hunner*, 3. *hen*, (hun) of *aan hen* (*), 4. *hen*.

Men laat het geslacht en den perfoon geheel onbepaald, wordt in geenen anderen, dan den eerste naamval gebruikt, en wel alleenlijk met den derden perfoon der werkwoorden: *men heeft het mij gezegd* — *men schrijft het mij van Amsterdam* — *men vindt allerlei menschen in de wereld*.

*Wederke-
rige.*

Wederkeerige voornaamwoorden zijn zulken, die we-

(*) HUIJDECOOPER zegt, in zijne *Proeve*, D. I, bl. 239 en 240: *bun* is de derde en zesde naamval. (in onderscheiding van *ben*, in de overige naamvallen.) Doch F. VAN LELIJVELD teekent hierbij aan, dat dit onderscheid van *ben* en *bun*, voor den tijd van VONDEL, nimmer in acht genomen is: — dat vele schrijvers en dichters. na VONDEL, waaronder zelfs, die deze aantekening (van HUIJDEC.) gelezen hebben, in den derden en zesden, zoo wel als in den vierden naamval, echter *ben* gebruiken: — dat wij in onze taal het vermogen niet hebben, om bij onze naamwoorden en voornaamwoorden den *dativus* en *ablativus*, door verbuiging of verandering van letters, uitte drukken; maar alleen door behulp onzer voorzetsels *aan*, *met*, *door*, *van* enz.: — dat zulks in een enkel woord intevoeren, en dat alleen in het meervoud, in sommige gevallen, wel eens klaarheid kan geven; doch dat dit echter eene willekeurige kieschheid is, en meestal eene noodeloze moeilijkheid zal veroorzaken.

wederkeeren tot, of hun opzigt hebben op dezelfde personen, of zaken, waarop het naaste werkwoord zijne betrekking heeft. Zoo' voegt men bij de persoonlijke voornaamwoorden *ik, gij, hij, zij, of het*, het voornaamwoord *zelf, of zelve*, als *ik, gij, hij zelf, zij zelve, het zelf*. Dan, bij *hij, zij* en *het*, of van eenen anderen, afwezend gedachten, persoon sprekende, heeft men, in de verbogene naamvallen, ook *zich, of zich zelf*.

E N K E L V O U D I G.

M A N L I J K.

1. *Ik zelf*, 2. *mijns zelfs*, of *van mij zelven*,
3. *mij*, of *aan mij zelven*, 4. *mij zelven*.

E N K E L V O U D I G.

V R O U W L I J K.

1. *Ik zelve*, 2. *mij zelve*, of *van mij zelve*,
3. *mij*, of *aan mij zelve*, 4. *mij zelve*.

M E E R V O U D I G.

M A N L I J K E N V R O U W L I J K.

1. *Wij zelven*, 2. *ons zelve*, of *van ons zelven*,
3. *ons*, of *aan ons zelven*, 4. *ons zelven*.

E N K E L V O U D I G.

M A N L I J K.

1. *Gij zelf*, 2. *uws zelfs*, of *van u zelven*,
3. *u*, of *aan u zelven*, 4. *u zelven*.

E N K E L V O U D I G.

V R O U W L I J K.

1. *Gij zelve*, 2. *u zelve*, of *van u zelve*,
3. *u*, of *aan u zelve*, 4. *u zelve*.

M E E R V O U D I G.

M A N L I J K E N V R O U W L I J K.

1. *Gij zelven*, 2. *u zelve*, of *van u zelven*,
3. *u*, of *aan u zelven*, 4. *u zelven*.

***** 2

EN*

INLEIDING.

E N K E L V O U D I G.

M A N L I J K , V R O U W L I J K E N O N Z I J D I G.

1. *Hij, zij, het*, 2. *van zich*, 3. *zich*, of *aan zich*, 4. *zich*.

M E E R V O U D I G.

1. *Zij*, 2. *van zich*, 3. *zich*, of *aan zich*, 4. *zich*.

M A N L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Hij zelf*, 2. *zijns zelfs*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelve*.

M E E R V O U D I G.

1. *Zij zelve*, 2. *hen (hun) zelve*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelve*.

V R O U W L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Zij zelve*, 2. *haar zelve*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelve*.

M E E R V O U D I G.

1. *Zij zelve*, 2. *haar zelve*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelve*.

O N Z I J D I G.

E N K E L V O U D I G.

1. *Het zelf*, 2. *zijns zelfs*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelf*.

M E E R V O U D I G.

1. *Zij zelve*, 2. *hen (hun) zelve*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelve*.

Bezittelijke.

Bezittelijke voornaamwoorden zijn zulken, die eene bezitting, of eenen eigendom, aanduiden, als *mijn, ons, uw, zijn, haar, hun*.

Zij duiden eene bezitting, of eenen eigendom, aan,

in

in opzigt tot den perfoon, wien deze bezitting, of eigendom, wordt toegekend, en hebben derhalve, zeer natuurlijk, hunne betrekking op twee zelfftandige dingen — op den perfoon, wien iets, als zijn eigendom, toegekend, en op de zaak, welke, als een eigendom, voorgefteld wordt; b. v. *mijn goed*; hier duidt *mijn* aan, dat het goed, waarvan gefproken wordt, niet alleen *een eigendom*, maar ook, dat het een eigendom *van mij* is. Dan, fchoon zij, zoowel op den perfoon, als op de zaak, betrekking hebben, duiden echter de bezitlijke voornaamwoorden des *eerften* en *tweeden* perfoons, *mijn*, *uw*, alleen het geflacht van den perfoon of de zaak aan, welke als een eigendom voorkomt, en niet dat van den perfoon, wiens eigendom genoemd wordt. Maar de bezitlijke voornaamwoorden des *derden* perfoons beteekenen zoowel het geflacht des bezitlers, als dat der bezitting, door *zijn* voor het manlijke en onzijdige, en *haar* voor het vrouwlijke te bezigen; terwijl beiden echter naar het geflacht der zaak, welke men als een eigendom voorftelt, gebogen worden.

Een perfoon, of eene als perfoon gedachte zaak, van het manlijke, vrouwlijke, of onzijdige geflacht, zegt, zonder onderscheid, *mijn roem*, *mijne liefde*, *mijn huis* enz. Men zegt tot den tweeden perfoon, zonder onderscheid van geflacht, *uw vader*, *uwe vreugd*, *uw goed* enz. Zoo ook in het meervoud, *onze broeder*, *onze vriendin*, *ons veld*, *onze goederen*; *uw broeder*, *uwe vriendin*, *uw veld*, *uwe goederen*.

De bezitlijke voornaamwoorden des *derden* perfoons, *zijn* en *haar*, wijzen, daartegen, ook het ge-

flacht van den bezittenden perfoon aan: *zijn akker*, *zijne dogter*, *zijn huis*, wanneer de perfoon, wien de bezitting toegekend wordt, van het manlijke, of onzijdige, geflacht is; doch *haar akker*, *hare dogter*, *haar huis*, wanneer de bezittende perfoon tot het vrouwlijke geflacht behoort. Dit zelfde onderscheid van geflacht heeft plaats, wanneer men iets aan meer dan eenen perfoon, als een eigendom, toekent: *hun akker*, *hunne dogter*, *hun huis*. In het meervoud van het vrouwlijke geflacht, blijft de verbuiging van het bezitlijke voornaamwoord *haar* dezelfde, als in het enkelvoud, *haar akker*, *hare dogter*, *haar huis*. Wanneer beiden, en de bezittende perfoon, en de als eigendom voorkomende perfoon, of zaak, in het meervoud staan, zegt men: *hunne akkers*, *hunne dogters*, *hunne huizen*, in het manlijke — *hare akkers*, *hare dogters*, *hare huizen*, in het vrouwlijke geflacht.

Het bezitlijke voornaamwoord *mijn* wordt, op de volgende wijs, gebogen:

M A N L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Mijn*, 2. *mijns*, of *van mijnen*, 3. *mijnen*, of *aan mijnen*, 4. *mijnen*.

V R O U W L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Mijne*, 2. *mijner*, of *van mijne*, 3. *mijner*, of *aan mijne*, 4. *mijne*.

O N Z I J D I G.

E N K E L V O U D I G.

1. *Mijn*, 2. *mijns*, of *van mijn*, 3. *mijnen*, of *aan mijn*, 4. *mijn*.

MEER.

M E E R V O U D I G.

MANLIJK, VROUWLIJK, EN ONZIJDIG.

1. *Mijne*, 2. *mijner*, of *van mijne*, 3. *mijnen*, of *aan mijne*, 4. *mijne*.

Dezelfde buiging heeft bij *ons*, *uw*, *zijn*, *haar* en *hun* plaats; met dit onderscheid echter, dat *ons*, in den eersten naamval van het manlijke geslacht en het enkelvoudige getal, *onze* heeft: *onze broeder*, *onze meester* enz., wijders, dat *hun*, in de verbuiging, eene N aanneemt: *hunne*, *hunnen* enz.

Om den eigendom nader te bepalen, voegt men bij de bezitlijke voornaamwoorden, dikwerf, nog het woord *eigen*: *mijn eigen goed*, *zijne eigene hand*, *onze eigene kinderen*, *hun eigen zoon* enz.

Men gebruikt eenige voornaamwoorden, om eene *Vragend.* vraag aan te duiden; en dezen zijn bijzonderlijk, *wie*, *welke*, *wat*, waarvan de beide eersten naar personen vragen, en het laatste, onbepaald, zaken beteekent. Hiertoe behooren ook *hoedanige*, *hoedanig een*, *welk een*, *wat voor een*.

Wie vraagt, in het algemeen, naar personen: *wie heeft dat gedaan?* andw. *uw vriend*, of *uwe zuster* enz. *Welke* vraagt, bepaalder, naar personen en zaken. Wanneer op de vraag: *wie heeft dat gedaan?* geandwoord is geworden, *uw vriend*, en men dezen vriend nader en bepaald wil kennen, dan zet *welke* de vraag voort: *welke vriend?* zoo ook, *welk een*, *wat voor een*, *hoedanig een*. *Wie*, daartegen, kan geen zelfstandig naamwoord bij zich hebben.

Wanneer eene verwondering in eene vraag ingekleed wordt, en het niet bepalende lidwoord *een* op *welke* volgt, dan verliest dit laatste de *e*, en blijft *welk*, in alle geslachten: *welk een man! welk eene deugd! welk een raadsel!*

Met *wat* vraagt men naar voorwerpen, van welken nog niet bekend is, of het personen, of zaken zijn, en in het laatste geval, van welk getal of geslacht de zaken zijn: *wat wilt gij? wat zoekt gij?* Is het voorwerp nader bekend, dan zet *welke* de vraag voort: *wat zoekt gij? mijn boek: welk boek?* Door middel van het voorzetsel *voor*, en het lidwoord *een*, kan men intusfchen, met dit *wat*, ook zeer bepaald, naar den aard, of de gesteldheid van eenen perfoon, of eene zaak, vragen: *wat voor een boek zoekt gij?* In het meervoud valt het lidwoord weg: *wat voor mannen meent gij?* Op deze zelfde wijs laat zich ook de verwondering in eene vraag inkleeden: *wat voor een man! wat voor menschen zijn dat!* Ook wordt *wat* alleen bij personen, of zaken, gebruikt, en blijft, in alle gevallen, onverbogen: *wat man, wat vrouw is daar? wat huis hebt gij gekocht?* enz.

Zie hier de verbuiging van *wie* en *welke*.

M A N L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Wie*, 2. *wiens*, of *van wien*, 3. *wien*, of *aan wien*, 4. *wien*.

V R O U W L I J K.

E N K E L V O U D I G.

1. *Wie*, 2. *wier*, of *van wie*, 3. *wie*, of *aan wie*, 4. *wie*,

O N =

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Wat*, 2. *van wat*, 3. *aan wat*, 4. *wat*.

MEERVOUDIG.

MANLIJK, VROUWLIJK, ONZIJDIG.

1. *Wie*, 2. *wier*, of *van wie*, 3. *wie*, of *aan wie*, 4. *wie*.

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Welke*, of *welk*, 2. *welks*, of *van welken*, 3. *welken*, of *aan welken*, 4. *welken*.

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Welke*, 2. *welker*, of *van welke*, 3. *welke*, of *aan welke*, 4. *welke*.

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Welk*, 2. *welks*, of *van welk*, 3. *welk*, of *aan welk*, 4. *welk*.

MEERVOUDIG.

MANLIJK, VROUWLIJK, ONZIJDIG.

1. *Welke*, 2. *welker*, of *van welke*, 3. *welken*, of *aan welke*, 4. *welke*.

Voor de vragende voornaamwoorden, gebruikt men ook *waar*, in de verbogene naamvallen, doch alleenlijk van zaken, en niet van personen sprekende: *waarvan spreekt gij?* (van welke zaak) *waar-aan denkt gij?* (aan welke zaak) *waarover zal men handelen?* (over welke zaak) enz.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn zulken, ^{Aanwijz-} waardoor wij personen, of zaken, aanwijzen: *deze*, ^{zende.}

***** 5

die,

die, gene, degene, dezelve, dezelfde, een, geen, iemand, iets, niemand, elk, elkeen, ieder, een ieder, iedereen, iegelijk, een iegelijk, zeker, een zeker, eenig, meenig, meenigeen, zulke, zulkeen, dusdanig, zoodanig, dusdanigeen, zoodanigeen, een ander, de andere, elkander, beide, weinige, sommige, eilijke, vele, alle, allerlei, allerhande, enz.

Deze beteekent iets nabij en tegenwoordig zijnde, *gene* iets meer afgelegen, zoo wel in opzigt tot den tijd, als de plaats: *aan deze, of aan gene, zijde des bergs — aan deze, of aan gene, zijde van het graf*; (des grafs) *leg u altoos toe op lijdzaamheid en onschuld; want gene leert u de wederwaardigheden verdragen, deze dezelve overwinnen. Deze en gene* worden dikwijls zamengevoegd, om verscheidene onbepaalde dingen van eene foort aante-duiden: *hij sprak van deze en gene zaken — men bedient zich van deze en gene uitvlugten.*

Sommigen dezer voornaamwoorden worden niet verbogen; en ten aanzien van de verbuiging der overigen, wijs ik, om de kortheid te betrachten, in dit, gelijk in vele andere opzigten, den Lezer naar mijn woordenboek.

Dit echter moet ik aanmerken, dat de zamengefelde voornaamwoorden *dezelve* en *dezelfde*, tegen den aard van zamengefelde woorden, zoo verbogen worden, als of zij niet zamengefeld waren: 1. *Dezelve, hetzelfde*; 2. *deszelfs, deszelve, van denzelve, — derzelve, derzelve, van dezelve*; — *deszelfs, deszelve, van hetzelfde, enz.*

1. *Dezelfde, hetzelfde*; 2. *deszelfden, van den-*

denzelfden — *derzelfde*, *van dezelfde* — *deszelfden*, *van hetzelfde*, enz. (*).

Ook dit moet hier gemeld worden, dat men, in plaats van de aanwijzende voornaamwoorden *deze* en *die*, ook *hier* en *daar*, in de verbogene naamvallen, gebruikt; doch alleenlijk van zaken sprekende: *hiervan gewaagt hij*, (van deze zaak) *daaraan gelooft hij* (aan deze zaak) enz.

De voornaamwoorden, welken betrekking hebben op personen, of zaken, waarvan te voren gesproken is, worden *betrekkelijke voornaamwoorden* genoemd. Zij zijn *welke*, *welk*, *dewelke*, *hetwelk*, *die*, *dat*, *wie*, en *wat*. *Betrekkelijke.*

Doorgaands wordt ook het onzijdige *hetgene*, onder de betrekkelijke voornaamwoorden gesteld; doch verkeerdlijk, dewijl het eigenlijk zoo veel zegt, als *dat*, *hetwelk*; en dus past het nergens wel, zegt HUYDECOPER, (**) dan waar het deze omschrijving kan lijden. Gelijk *degene*, zoo ook behoort *hetgene* tot de *aanwijzende*, en niet tot de *betrekkelijke* voornaamwoorden; want men zegt wel *degene*, *die mij eert*, maar nimmer *die*, *degene mij eert*; en dus ook wel *hetgene*, *dat ik wil*, maar niet *dat*, *hetgene ik wil*. En men zal bezwaarlijk, bij de Ouden, *hetgene*, als een betrekkelijk, maar meermaals, als een aanwijzend voornaamwoord

aan-

(*) *Dezelve* en *dezelfde*, *betzelve* en *betzelfde* blijven ook, in de verbuiging, ongescheiden: *deszelfs*, *derzelver*, *deszelfden* enz. niet *des zelfs*, *der zelver*, *des zelfden*, enz.

(**) Pr. D. I, bl. 98.

aantreffen (*). Intusſchen is *hetgene*, in de betekenis van *hetgene dat*, reeds door het gebruik gewettigd, b. v. *hetgene ik zeg, is waarheid*.

De betreklijke voornaamwoorden hebben, gelijk reeds gezegd is, hunne betrekking op het voorgaande; en dit blijkt uit de volgende voorbeelden: *gij zijt de eerste, die mij dit zegt: — hij was de man, wiens vriend ik wilde wezen: — zoude ik hem niet liefhebben, aan wien ik zooveel verschuldigd ben, van wien ik zoo groote weldaden ontvangen heb? Daar is dezelfde hond, dien ik ontlangs zag: — bemin de deugd, die u gelukkig maakt: — deze is de vrouw, over wier schoonheid wij ons verwonderen: — leefde mijne Moeder nog, aan welke ik mijne opvoeding te danken heb! — Zij is gestorven, welke ik hoogachtte: — ik heb het boek gekocht, dat mij door u is aangeprezen: — hier is het hoofdstuk, welks inhoud zoo belangrijk is: — ik vroeg naar het kind, aan hetwelk gij zooveel goeds bewezen hebt: — hij woont in het huis, dat zijn vader gebouwd heeft.*

Wie wordt dikwerf zoo gebruikt, dat het betrekking

(*) *Werken van de Maatsch. der nederl. Letterkunde te Leiden, D. III, bl. 117.* — De geleerde VERWER wil, (ANONYM DAT. *idea ling. belg.* p. 50.) dat de nederduitsche taal, behalve *die* en *dezelke*, die op het voorgaande betrekking hebben, nog een bijzonder eigen betrekkelijk voornaamwoord heeft, dat nimmer op het voorgaande, maar altoos op het volgende staat, (hetwelk, voor zoo ver hij weet, in geene andere taal plaats heeft,) naamlijk *betgene*; en geeft daarvan dit voorbeeld op: *Sij pleegden alle ongekondenheit, ende ('t gene selfs alle menscheijckheit te buiscn gaet) 't en spaerden geenen suigelingen aan 's Moeder borsten.*

king heeft op iets, dat volgt; doch alleen dan, wanneer het volgende zich, gevoeglijk, vooraan laat plaatsen, waardoor *wie* een waar betrekkelijk voornaamwoord wordt, of blijft, en eigenlijk op het voorgaande slaat; b. v. *wie mij mijne gebreken ontdekt, die is mijn beste vriend*; het welk men ook dus kan omkeeren: *hij is mijn beste vriend, wie (die, of welke) mij mijne gebreken ontdekt: — wien ik mijn woord geef, dien zal ik niet misleiden*; waarvoor men ook zeggen kan: *dien zal ik niet misleiden, wien ik mijn woord geef*. Hetzelfde heeft plaats ten aanzien van het betrekkelijke voornaamwoord *wat*: *wat mij gebeurd is, dat zal ik u verhalen: — wat gij mij vraagt, dat zal ik u geven*.

Verder is dit *wat* onbuigzaam, en wordt alleenlijk in den eersten en vierden naamval gebruikt: *niet alles, wat gezegd wordt, is waar — alles, wat ik weet, wil ik u zeggen*.

Ook hier geldt de aanmerking, dat voor *welke*, in de verbogene naamvallen, dikwerf *waar* gebezigd wordt; doch wederom, wanneer men van zaken, en niet van personen spreekt: *het geld, waarmede ik u betaald heb: — de grond, waarop wij staan: — het geluk, waarvan ik deelgenoot ben: — de deugd, waaraan ik mij heb toegewijd: — de gelegenheid, waarbij dit gebeurde* enz. De tong, zegt HUYDECOOPER (*) is het werktuig, *waarmede*; maar het is een persoon, *met wien* iemand spreekt. Men zegt derhalve kwalijk: *de bode, waardoor ik de ridding ont-*

(*) Pr. D. III, bl. 50.

onivng: — *de vrouw, waaraan ik mij verbond* enz.
in plaats van: *de bode, door wien — de vrouw, aan welke* enz.

Het is waar, MR. ZACH. HENRIC ALEWYN toont, (*) met een groot aantal voorbeelden uit MELIS STOKER, LODEWIJK VAN VELTHEM, en andere Schrijvers, dat het tegengefelde hiervan, in onze taal, van ouds af, in gebruik is geweest. Doch FR. VAN LELYVELD, wiens gevoelen ik, in dezen, omhels, zegt hieromtrent: „ ondertusfchen zal niemand ontkennen, dat onze taal, federt eene eeuw, merklijk befchaafder en naauwkeuriger in de uitdrukking geworden is, zoo dat wij niet kunnen denken, dat eenig hedendaagsch Schrijver van naam zoude weigeren, zoodanige netheden in acht te nemen, die de klaarheid en beknoptheid van den ftijl bevorderen; terwijl, aan den anderen kant, niemand kwalijk zal nemen, dat een Dichter van deze *enallage*, als eene dichterlijke vrijheid, nu of dan, gebruik maakt” (**).

Dan, eer ik van de voornaamwoorden affcheide, moet ik nog deze aanmerking maken. Eenigen derzelven vervangen, regtftreeks, de plaats van perfonen, of zelfftandige zaken, komen, gevolgtijk, als derzelver ware namen voor, en maken, even als de zelfftandige naamwoorden, met een werkwoord, eenen volkomen zin uit. Derglijken zijn:
ik,

(*) Verdediging van de voornaamfte dichterlijke vrijheden. in *de werken van de Maatfchappij der nederl. letterkunde te Leiden*, D. II. bl. 148-155.

(**) Aanteek. op HUYDEC. Pr. D. III., bl. 52.

ik, gij, hij enz. — *de mijne, het mijne, de uwe, het uwe, de zijne, het zijne, de onze, het onze, de hunne, het hunne* enz. — *elk, degenen, sommigen, eenigen, velen, anderen, die, deze, welke* enz.; en alle dezen lijden, als zelfstandig beschouwd, geen zelfstandig naamwoord bij zich.

Anderen zijn aan personen, of zaken, verbonden, even als alle bijvoeglijke naamwoorden, kunnen daarom zeer wel den naam van bijvoeglijke voor-naamwoorden dragen: *mijn broeder — uw vriend — welk huis — iedere dag — deze woning* enz., en komen met de zelfstandige naamwoorden, waartoe zij behooren, in geslacht, getal en naamval overeen; terwijl de eersten, als zelfstandige naamwoorden, verbogen worden. Tot beter verstand zal ik eenige voorbeelden van beide foorten, tegen over elkander geplaatst, opgeven:

BIJVOEGLIJK.

ZELFSTANDIG.

<i>Mijn vriend kwam bij mij.</i>	<i>De mijne is getrouwer, dan de uwe.</i>
<i>Hij verfpilt zijn goed.</i>	<i>Het zijne bewaart hij.</i>
<i>Welke dogter is de be- minlijkste?</i>	<i>De dogter, welke de deugdzaamste is.</i>
<i>Iedere oogenblik is een gedeelte des levens.</i>	<i>Ieder lette daarop.</i>
<i>Deze mannen zijn held- haftig.</i>	<i>Dezen zijn heldhaftige mannen.</i>
<i>Ik verfoei het gedrag van vele menschen.</i>	<i>Ik verfoei het gedrag van velen.</i>
<i>Zij spreken over deze en gene waarheid.</i>	<i>Dezen en genen spreken over de waarheid.</i>

WERK-

WERKWOORDEN.

Werkwoorden zijn zulke woorden, door welken men de beweging en rust, den tijd, het bestaan en worden, het werken en lijden der personen, of zaken, die door de zelfstandige naamwoorden aangeduid worden, uitdrukt: *leopen, staan, zijn, worden, beminnen* enz. Schoon de naam van *werkwoord*, mischien, niet toereikend is, om het gene, dat er door bedoeld wordt, aantetduiden, twijfel ik echter zeer, of men wel een woord zal kunnen uitdenken, waardoor dit zamengefeld denkbeeld beter wordt uitgedrukt. Immers, schoon tot een werkwoord niet alleen de eigenschap van *werken*, maar ook die van *lijden* behoort, zoo houdt, in het laatste geval, nogthands, het denkbeeld van werken niet op, terwijl alsdan de werkende personen slechts verwisfelen; b. v. *ik sla*; hier heeft, buiten tegenspraak, eene werking plaats; en deze werking geschiedt door mij op iemand, of iets, anders. Geeft men aan dit werkwoord nu de eigenschap van *lijden*, en zegt men *ik word gestagen*, dan blijft daarbij, echter, het denkbeeld van *werken*, niet minder, dan in het vorige geval, stand houden, schoon de werking door iemand, of iets, anders *op mij* geschiedt.

*Verdeeling
der werk-
woorden in
persoonlijke
en onper-
soonlijke.*

Gewoonlijk verdeelt men de werkwoorden in *persoonlijke* en *onpersoonlijke*; en tot de eersten brengt men die, waarvoor de persoonlijke voornaamwoorden *ik, gij, hij, (zij) wij, gij* en *zij* staan, of staan kunnen; als *ik lees, gij leest* enz.; en tot de

de

de anderen die , welken deze voornaamwoorden niet voor zich hebben , en alleen door de voorzetting van het woordje *het* gekend worden ; als *het vriest , het regent , het berouwt , het verdriet , het spijt* enz.

Dan , men moet zich bij den naam van *onperfoonlijke werkwoorden* , geene werkwoorden voorstellen , welken geenen perfoon , in het geheel , bij zich dulden . Wij hebben geen denkbeeld van dergelijke onperfoonlijke werkwoorden , wanneer wij in het oog houden , wat wij , in eenen *taalkundigen* zin , door het woord perfoon verstaan . *Taalkundig* handelt en werkt niet alleen de mensch , maar alles rondom hem ; de gansche Natuur , ieder levenloos ding handelt . Daarom zegt men niet van den mensch alleen , dat hij *groeit* , dat hij *gaat* , dat hij *nut aanbrengt* ; maar men zegt dit ook van andere dingen : *de boomen groeijen , de zon gaat op , het land brengt nut aan*.

Wanneer men zich dus alles , ieder voorwerp , ieder levenloos ding , als perfoon voorstelt , dan kan men ook geen werkwoord uitdenken , waarbij geen perfoon in het geheel zoude plaats vinden . Een werkwoord geeft eenen toestand te kennen ; maar dan moet er iets zijn , dat zich daarin bevindt : of het beteekent eene handeling ; maar dan moet er iemand zijn , die dezelve verrigt . Maar kennen wij , bij alle de veranderingen in de natuur , de werkende oorzaken ? En wanneer zij ons onbekend zijn , kunnen wij dan zeggen *ik , gij , of hij* doet het ? Willen en moeten wij echter van zulke voorvallen spreken , hoe zullen wij ons dan uitdrukken ? — *Dondert , regent* — zijn enkele woorden ;

*****

wan-

wanneer men die uitspreekt, heeft men nog niets gezegd.

En hier ontdekt men den oorsprong der zoogenoemde onperfoonlijke werkwoorden. Konden de eerste uitvinders der taal sommige verschijnsels in de natuur niet oplossen, en de vraag *wie doet, wie werkt dat?* niet beantwoorden, dan lieten zij den werkenden perfoon ongenoemd, en stelden het algemeene en nietsbepalende *het* in deszelfs plaats: *het dondert, het regent* enz.

De eerste perfoon is de sprekende, de tweede de aangefprokene; beiden zijn, in elk geval, door zich zelven bepaald, zoodat het onmogelijk is, dezelve niet uittedrukken, of zich iets anders, daarbij, voortstellen; zij worden terstond door zich zelven aangewezen. Maar de derde perfoon — dat, waarvan gesproken wordt, is van eenen zoo algemeenen omvang, dat niets daarvan uitgesloten, en ieder mogelijk en onmogelijk ding, ieder niets beduidend iets, daarbij zoo wel kan gedacht worden, als eene zelfwerkende oorzaak.

Alle zoogenoemde onperfoonlijke werkwoorden kunnen derhalve niet anders, dan in den derden perfoon gebruikt worden. Doch hieruit blijkt reeds, dat zij niet onperfoonlijk zijn; behalve dat die werkwoorden, welke door onze spraakkunsten, als zoodanige worden opgegeven, in goed nederduitsch, ook als perfoonlijke voorkomen.

Het is zeker, dat, in de spreekwijzen *het dondert, het regent, het vriest* enz. geen eigenlijk gezegde perfoon plaats heeft; maar dit is ook niet noodzaaklijk, om deze werkwoorden tot perfoonlijken te maken; want dewijl hier een perfoon, of zelf-

stan-

standig naamwoord, in den eersten naamval; moet verstaan worden; zoo is dit, daartoe, reeds toereikend. En dit naamwoord ligt in het werkwoord zelf opgefloten, als *de donder*, in *het dondert*, *de regen*, in *het regent*, *de vorst*, in *het vriest*; even als *de wind*, in *het waait*. *Het dondert* zegt dan zooveel, als *daar is donder*, of *daar dondert donder* (*); gelijk *het waait* hetzelfde is, als *daar is wind*, of *daar waait wind* (**).

Het smart, *berouwt*, *lust*, *behaagt*, *gelukt*, *jammert mij* enz., — *het gebeurt*, *het is geoorloofd* enz.; deze allen worden, maar met even weinig gronds, ook onder de onperfoonlijke werkwoorden geteld. Immers, behalve dat men ook zegt, *dit behaagt*, *die zaak mishaaft mij* — *de onderneming is mij niet gelukt* enz.; zoo zijn de spreekwijzen, *het smart mij*, *te moeten ondervinden*, *dat ik gedwaald heb* — *het lust mij*, *aan u te schrijven* — *het is niet geoorloofd*, *alleen zijn eigen welzijn te behartigen* enz., in de daad perfoonlijk, naardien de onbepaalde wijs der volgende werkwoorden de plaats van den derden perfoon vervult; want *het smart mij te moeten ondervinden*, *dat ik gedwaald heb*, zegt niets anders, dan, *te moeten ondervinden*, *dat ik gedwaald heb*, *smart mij*. Zoo is *het lust mij*, *aan u te schrijven*, het zelfde als, *aan u te schrijven lust mij*; en *het is niet geoorloofd*, *alleen zijn eigen welzijn te behartigen*, beteekent niets

(*) HUYDEC. *Pr. D. L.*, bl. 43. — SANCTI MINERVA PERIZONII, p. 265.

(**) *De wind waait* is eene gemeenzame spreekwijs.

niets anders, dan, *alleen zijn eigen welzijn te behartigen is niet geoorloofd.*

Met even weinig regt worden *daar wordt gezongen, daar wordt geslapen, daar wordt gedronken* enz., onpersoonlijke werkwoorden genoemd, dewijl hier, wederom, een zelfstandig naamwoord, in den eersten naamval, of een derde persoon, zeer natuurlijk, moet verstaan worden. Wanneer men, b. v., vraagt: *wat wordt daar gedaan?* en men antwoordt *daar wordt gezongen, geslapen, of gedronken*, dan is dit hetzelfde als *hetgene, dat daar gedaan wordt, is zingen, slapen, of drinken.*

Dat, wijders, de spreekwijzen met *men* niet tot onpersoonlijken behooren, behoeft, genoegzaam, niet herinnerd te worden: *men zegt, men wil, men schijnt* enz. Schoon *men* noch geslacht, noch getal aandauidt, beteekent het, echter, altoos eenen persoon, en spreekt, gevolglijk, niet geheel onbepaald. *Men* (of *man*) is het wortelwoord van *mensch*, en beteekent, derhalve, menschlijke personen, doch zonder bepaling van derzelver geslacht, of getal.

*Nadere
verdeling
in gelijk- en
ongelijk-
vloeiende,
en onregel-
matige.*

Eene andere, en, naar mijn inzien, betere verdeling der werkwoorden is die van *gelijk- en ongelijkvloeiende*, en *onregelmatige*. De ongelijkvloeiende werkwoorden zouden, zekerlijk, voor de gelijkvloeiende, behooren genoemd te worden, zoo omdat zij ouder zijn; want de overeenkomt (*analogie*) der taal, gelijk die ons door TEN KATE (*) geleerd wordt, overtuigt ons dat

(*) D. I. bl. 545.

dat onze oudste werkwoorden ongelijkvloeiend zijn; als omdat zij de aanleidende oorzaken van vele gelijkvloeiende werkwoorden geweest zijn; want uit de ongelijkvloeiende werkwoorden komen naamwoorden voort, waarvan wederom werkwoorden afgeleid worden, die altijd gelijkvloeiend zijn (*). Dan, ik plaats de gelijkvloeienden vooraan, om de rangschikking, door TEN KATE opgegeven, hierin te volgen.

Vooraf echter, merk ik nog aan, dat de ouderdom der werkwoorden optemaken is, uit de meerdere, of mindere maat van ongelijkvloeiendheid. Hoe ongelijkvloeiender, hoe ouder zij zijn.

Wanneer men tot den oorsprong der taal teruggaat, en derzelve waren aard niet miskennen wil, dan is de grond dezer ongelijkvloeiendheid ligtlijk te ontdekken. In de kindschheid der taal meende men, om de vervoeging der werkwoorden te vinden, of het denkbeeld van het verledene uitdrukken, dat derzelve wortelklinkers alleen behoeften verbogen te worden, terwijl de medeklinkers onveranderd bleven. Van hier *ik steek, stak, heb gestoken* enz.

Van tijd tot tijd, vormde men minder ongelijkvloei-

(*) *Maandel. Bijdragen, tot opbouw van Neerl. taal- en dichtk.* D. I. p. 422. *HUIJDEG. Pr. D. I. p. 182.* Men kan hierbij nog aanmerken, dat een, van een naamwoord afgeleid, gelijkvloeiend werkwoord nimmer dezelfde beteekenis met het ongelijkvloeiende werkwoord, maar altijd eene nauwere, en aan het naamwoord, waarvan het afkomt, meer gehechte beduidenis heeft; b. v.: *zuigen, zoog, gezogen*; hier van komt *zog*, en dit brengt *zogen, zoogde, gezoogd* voort. Een Kind *zuigt*, en eene Moeder *zoegt*.

vloeiende werkwoorden, als *geven, gaf, gegeven, blijven, bleef, gebleven* enz.; en eindelijk werden geene andere, dan gelijkvloeiende werkwoorden gevormd, als *raken, raakte, geraakt* enz.; nadat de Ouden zelven den ongelijkvloeienden werkwoorden eene meergelijkvloeiende buiging hadden begonnen te geven, of dezelve geheel gelijkvloeiend te maken; zoo als blijkt uit *lagchen, loeg, gelagchen* enz., waarvoor naderhand ook *lachte, gelagchen*, en zelfs *lachte, gelacht*, gebezigd werd (*); terwijl de ongelijkvloeiende werkwoorden, met andere woorden zamengefteld, dikwerf, gelijkvloeiend gebruikt worden; b. v. *haven*, (nu *hebben*) *komen, bergen* enz., ongelijkvloeiend; maar *handhaven, verwelkomen, herbergen* enz., gelijkvloeiend.

Gelijkvloeiende werkwoorden.

Gelijkvloeiende werkwoorden zijn zulken, die, in alle hunne vervoegingen, aan geene verwisfeling van wortelklinker onderworpen zijn, en in den onvolmaaktverledenen tijd TE of DE, en in het verledene deelwoord T of D, met een voorgevoegd GE hebben (**); als *malen*, (fchilderen) *maalde, gemaald,*

(*) Voor *treden, trad, getreden, raden, ried, geraden, bergen, borg, geborgen* enz., ftelde men naderhand ook *treedde, getreed, raadde, geraden, bergde, geborgen*, en zelfs *bergde, gbergd*. HUIJDEC., Pr. D. I, p. 182, D. II, p. 302, 303, in de aantekeningen.

(**) Wanneer de werkwoorden met een onaffcheidbaar voorzetsel, *be, ge, her, ont, of ver*, zamengefteld zijn, dan heeft het deelwoord geen voorgevoegd *ge*: *beramen, beraamd, gelooven, geloofd, berinnaren, berinnerd, ontluisteren, ontluisterd, verfieren, verfierd*.

maald, leven, leefde, geleefd, likken, likte, gelikt, hopen, hoopte, gehoopt, bukken, bukte, gebukt, vrijden, vrijdde, gevrijd, (vrij maken) enz.

Ongelijkvloeiende werkwoorden zijn die, welken, in de vervoeging, den wortelklinker veranderen, en in het verledene deelwoord EN hebben. ^{Ongelijkvloeiende werkwoorden.} De wijs, waarop deze verandering geschiedt, is zeer verschillend.

Sommigen verwisfelen, alleenlijk, in den onvolmaaktverledenen tijd, van wortelklinker, terwijl ^{Eerste soort.} zij, in het verledene deelwoord, den klinker der onbepaalde wijs behouden: *slapen, sliep, geslapen, genezen, genas, genezen, weten, wist, geweten, moeten, moest, gemoeten, komen, kwam, gekomen, worden, werd, geworden (*)*, enz.

Anderen namen in den onvolmaaktverledenen tijd, en in het verledene deelwoord, denzelfden ^{Tweede soort.} klinker aan: *bewegen, bewoog, bewogen, schenden, schond, geschonden, vinden, vond, gevonden, buigen, boog, gebogen, vrijden, (vrijen) vreed, gevreden (**)*, enz.

We-

(*) Sommigen maken den onvolmaaktverledenen tijd van eenige, tot deze foort behoorende, werkwoorden, reeds gelijkvloeiend, schrijvende, b. v.: *graven, graafde, varen, vaarde, blaazen, blaasde*. Doch dit is niet natevolgen.

(**) Men bezigt ook *beweegde, beweegd, scheudde, gescheud, vrijdde, gevrijd*; doch daar dit gebruik nog maar bij sommigen plaats heeft, en geenszins algemeen kan genoemd worden, ben ik,

*Derde
foort.*

Wederom anderen verwisfelen, zoo wel in den onvolmaaktverledenen tijd, als in het verledene deelwoord, van wortelklinker: *nemen, nam, genomen, spreken, sprak, gesproken, zitten, zat, gezeten, bidden, bad, gebeden, liggen, lag, gelegen* enz.

*Vierde
foort.*

Dan, er is ook eene foort van ongelijkvloeiende werkwoorden, bij welken, of de onvolmaaktverleden tijd, of het verledene deelwoord, reeds gelijkvloeiend gebezigd wordt. En het verloop, ten dezen aanzien, is zoo oud en algemeen geworden, dat het eene, altoos aftekeuren, zucht om bijzonder te wezen aanduidt, zich tegen dit gebruik aantekanten. Zie hier eenige voorbeelden van zulken, welker onvolmaaktverleden tijd reeds gelijkvloeiend geworden is, en die echter, in het verledene deelwoord, hunnen uitgang in EN nog behouden hebben: *bakken, bakte, (oudtijds biek) gebakken, braden, braadde, (oudt. bried) gebraden, brouwen, brouwde, (oudt. brieuw) gebrouwen, heten, heette, (oudt. hiet) geheten, laden, laadde, (oudt. loed) geladen, lagchen, lachte, (oudt. lozg) gelagchen, malen, maalde, (oudt. moel) gemalen, scheiden, scheidde, (oudt. schied) gescheiden, spannen, spande, (oudt. spoen) gespannen, spouwen, spouwde, (oudt. spieuw) gespouwen, weven, weefde, (oudt. woof) geweven, wreken, wreekte, (oudt. wrook) gewroken.*

Bij

met F. VAN LELIJVELD, van oordeel, dat het ongelijkvloeiende *bewoog, schond* en *oreed* de voorkeur verdient. *HUIJDEC. Pr. D. I, p. 181. 182. D. II, p. 6.* in de aantekeningen.

Bij anderen heeft het verloop in het verledene deelwoord plaats, hebbende, op de wijs der gelijkvloeiende werkwoorden, T of D, met een voorgevoegd GE, terwijl de onvolmaaktverleden tijd ongelijkvloeiend is. Tot dezen behooren, b. v. *jagen, joeg, gejaagd, vragen, vroeg, gevraagd, waaijen, woei, gewaaid*; schoon sommigen beweren, dat *jaagde, vraagde, waaide*, ouder is, dan *joeg* enz.; doch verkeerdlijk; want ik weet geen voorbeeld, van gelijkvloeiende woorden, die door verloop ongelijkvloeiend zijn geworden; terwijl het getal der thands geheel, of gedeeltelijk, gelijkvloeienden, die te voren ongelijkvloeiend geweest zijn, zoer groot is.

De echte vervoeging der boven genoemde woorden is dan *jagen, joeg, gefagen, vragen, vroeg, gevragen, waaijen, woei, gewaaijen*: derzelver oude verledene deelwoorden zijn niet meer in gebruik, en voor *gejaagd, gevraagd, gewaaid*, verwisfeld; zoodat de onvolmaaktverleden tijd dezer woorden alleen ongelijkvloeiend gebleven is; schoon anderen dezelve reeds geheel gelijkvloeiend willen gebezigd hebben, en *jaagde, gejaagd* enz., fchrijven; het welk echter, op goede gronden, afgekeurd wordt (*).

Onregelmatige werkwoorden zijn zulken, die van *Onregelma-*
de genoemde foorten, in een of ander opzigt, af-^{*tige.*}
wijken; en wel

1. Die, in de onbepaalde wijs, niet op EN, maar op N uitgaan, als *slaan*, (oudt. *slagen*) *floeg, gesla-*

(*) HUYDEC. Pr. D. I, bl. 132, aanteeek.

flagen; of, die noch in de onbepaalde wijs, noch in het verledene deelwoord, EN, maar in beiden N hebben: *gaan*, (oudt. *gangen*) *ging*, *gegaan*, (oudt. *gegangen*) *staan*, (oudt. *standen*) *stond*, *gestaan*, (oudt. *gestanden*) *doen*, (oudt. *daden*) *deed*, *gedaan*, (oudt. *gedaden*) *zien*, (oudt. *zichen*) *zag*, *gezien*, (oudt. *gezichen*):

2. Die van meer dan een werkwoord gevormd zijn, als *zijn* en *hebben*; b. v. *zijn*; of *wezen*, *was*, *geweest*, (oudt. *gewezen*) (*): *ik ben* komt van het verouderde *bennen*, *ik was* van *wezen*, *gij waart* van *weren*, enz. Zoo ook *hebben*, *had*, *gehad*. *Hij heeft* komt van het oude *heven*:

3. Die, in de vervoeging, van den gewonen regel afwijken, als *konnen*, *willen*, *zullen*, *mogen*, *plegen*, *brengen*, *denken*, *dunken*, *koopen*, *zoeken*. De vier eersten maken eene uitzondering op den regel, volgens den welke de derde perfoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs, in het eenvoudige getal, altijd met eene T befloten wordt; daar dezen, intusfchen, *hij kan*, *wil*, *zal*, en *mag* hebben (**); behalve dat zij, even als *moeten*, volgens den aard hunner beteekenis, de *gebiedende wijs* misfen. De overigen wijken van dien regel af, welke zegt, dat de werkwoorden, die, in het zaaklijke deel der onbepaalde wijs, geene T hebben, in den eersten en derden perfoon van den

ON-

(*) Het verledene deelwoord *gewezen* is, als bijvoeglijk naamwoord, nog in gebruik, b. v. *de gewezene man van* enz., nooit *de geweeste*.

(**) Hiertoe behoort ook het boven genoemde *zijn*, dat *hij is* heeft.

onvolmaaktverledenen tijd der aantoonende wijs, in het eenvoudige getal, zonder T gebezigd worden; terwijl *plegen ik plagt, hij plagt, (*)*, *brengen ik bragt, hij bragt, denken ik dacht, hij dacht, dunken mij dacht, koopen ik kocht, hij kocht, zoeken ik zocht, hij zocht heeft (*)*.

Gelijk alle werking, zoo zijn ook alle werkwoorden niet van denzelfden aard; zij zijn *bedrijvend*, Geflacht^{en}
der werk-
woorden. *lijdend, onzijdig, of wederkeerig*.

Een bedrijvend werkwoord is zulk een, dat eene werking aanduidt, welke van het werkende wezen Bedrij-
vend. op een ander voorwerp overgaat, als *slaan, beminnen, haten, dragen* enz. Het vordert, derhalve, twee zelfstandige dingen, waarvan het eene als werkend, het andere als lijdend, of bewerktwordend, voorkomt. Wanneer men b. v. zegt, *de vader draagt den zoon*; dan is *dragen*, ongetwijfeld, een bedrijvend werkwoord, dewijl het eene werkelijke handeling aanduidt, die een voorwerp buiten zich behoeft; want wij hebben geen denkbeeld van *dragen*, zonder ons tevens iets voortestellen, dat gedragen wordt.

Wan-

(*) Het verledene deelwoord van *plegen* was oudtijds *geploegen*, maar is niet meer in gebruik.

(**) *Mogen* behoort ook hiertoe, door *ik mogt, hij mogt*.

Deugen, durven, derven, beffen, weten, werken, komen en moeten, welken TEN KATE op de lijst der onregelmatige werkwoorden plaatst, kunnen, naar mijn inzien, gevoeglijk tot de regelmatigigen gebragt worden.

Lijdend. Wanneer wij niet zelven handelen, maar de handeling van een ander werkend wezen lijden, dan wordt het werkwoord, dat deze handeling aanduidt, een lijdend werkwoord genoemd; als *geslagen, bemind, gehaat, gedragen worden* enz.

Het reeds gegeven voorbeeld kan ook hier gelden; echter met eenige verandering in de woordschikking, schoon de zin daarbij niet moet lijden. *De vader draagt den zoon.* Hier wordt gezegd, wat de vader doet; hij draagt den zoon. De zoon is het voorwerp der handeling. Wanneer men nu de handeling zoo voorstelt, dat zij van den zoon geleden wordt, dan heet het *de zoon wordt gedragen van den vader*; en het werkwoord, dat deze handeling aanwijst, is een lijdend werkwoord.

De nederduitsche werkwoorden hebben, eigenlijk, in zich zelven, geenen lijdenden vorm, maar moeten dien van het verledene deelwoord, en de hulpwoorden *worden* en *zijn*, ontleenen: *ik word bemind, ik ben bemind* enz., terwijl dit verleden deelwoord, zoo wel in eenen bedrijvenden, als in eenen lijdenden zin, gebezigd wordt, naarmate het hulpwoord, welk hetzelfde voorgeat, zulks vordert; want men zegt zoo wel *ik heb bemind*, als *ik was bemind*.

*Onzijdige
werkwoorden.*

Er zijn ook werkwoorden, welken noch als bedrijvend, noch als lijdend, kunnen beschouwd worden, en daarom den naam van *onzijdige* werkwoorden dragen, als *staan, blijven, gaan, vallen, liggen* enz. Zij duiden wel iets aan, dat aan eene handeling gelijk is, doch deze handeling gaat niet tot een ander voorwerp, werkelijk, over, maar blijft, veel-

veelmeer, in het onderwerp, of den perfoon zelve, bepaald; waarom zij ook, *eigenlijk*, noch den lijdenden vorm aannemen, noch eenen vierden naamval beheerfchen (*).

Dan, er zijn echter gevallen, waarin de onzijdige werkwoorden eene uitzondering op den laatstgenoemden regel maken.

Met eenen vierden naamval, en den lijdenden vorm.

Immers, zij kunnen met den vierden naamval verbonden worden, 1. wanneer de tijd, waarde, of wijs, door een zelfftandig naamwoord uitgedrukt wordt, welk alsdan, in den vierden naamval staat, en de gedaante van een lijdend voorwerp aanneemt: *agt dagen blijven, het duurde drie uren, het dondert den ganschen dag, eenen goeden tred gaan, het kost eenen stuiver* enz.; 2. wanneer het onderwerp der rede zelf als het lijdende voorwerp beschouwd wordt; in welk geval het onzijdige werkwoord in een wederkeerig overgaat: *zich moede loopen, zich ziek lagchen* enz. — Ook nemen de onzijdige werkwoorden den lijdenden vorm aan, wanneer het onderwerp der rede onbepaald kan uitgedrukt worden: *daar wordt gewandeld, gereden, geloopt, gestreden, gelagchen* enz.

De onzijdige werkwoorden, welke allen zich tot het onderwerp der rede, of den perfoon zelve, be-

Derzelver betekenis.

pa-

(*) Het voorvoegfel *be* aannemende, worden zij bedrijvend; b.v. *lagchen, iemand belagchen, — loopen, iets beloopt, — weenen, iemand beweenen, — slapen, iemand beslapen* enz.

palen, beteekenen, of eene eigenschap: *glimmen*, *glinsteren*, *verbleeken*, *schijnen*, *bloeijen* enz.; of eenen toestand: *zitten*, *staan*, *liggen*, *rusten*, *leven*, *sterven* enz.; of een bedrijf: *gaan*, *reizen*, *wandelen*, *lagchen*, *blaffen* enz.; of zulk een bedrijf, waarvan het lijdende voorwerp in het werkwoord zelf opgesloten ligt: *muizen* (muizen vangen) *vischen* (vischen vangen) enz.

Ook in eenen bedrijvenden zin gebruikelijk.

Sommige werkwoorden zijn, volgens hunne natuur, onzijdig, en kunnen, alsdan, nimmer bedrijvend gebruikt worden, als *beven*, *bersten*, *bezwijmen*, *gelden*, *ontluiken*, *spruiten*, *zwellen* enz. Anderen, daartegen, komen in eenen onzijdigen en bedrijvenden zin tevens voor, als *de klok slaat* (onzijd.), en *ik sloeg den hond* (bedrijv.); *de deur klemt* (onzijd.), en *ik klem mijne hand* (bedrijv.); *de spijs bederft* (onzijd.), en *hij bederft zijne kleederen* (bedrijv.); *het was smelt* (onzijd.), en *ik smelt was* (bedrijv.); *de wond zal wel genezen* (onzijd.), en *hiermede geneest men zulke wonden* (bedrijv.); enz.

Met zijn, en hebben.

Een ander, maar moeilijker optelosen, verschijnsel, welk wij, bij de onzijdige werkwoorden, gewaarworden, is dit, dat sommigen derzelve, in den volmaakt- en meer dan volmaaktverledenen tijd, *zijn*, anderen *hebben* bekomen. TEN KATE zegt, dat onze onzijdige werkwoorden *zijn* aannemen, als *ik ben*, of *was gebleven* (*). Maar hoe velen zijn

(*) D. I. bl. 547.

zijn er niet, die *hebben* vorderen (*)! of zal men, in plaats van *ik heb gebeeft*, *ik had gefchreid* enz., *ik ben gebeeft*, en *ik was gefchreid* ftellen?

Men heeft, het is waar, eenen regel uitgedacht, als den proeffteen, waaraan dit onderscheid kan getoetst worden. Men zegt: alle onzijdige werkwoorden, waarbij het onderwerp, of de perfoon, lijdend, of, ten minfte, meer lijdend, dan bedrijvend, gedacht wordt, hebben het hulpwoord *zijn* bij zich; en die, waarbij het onderwerp bedrijvend, of, ten minfte, meer bedrijvend, dan lijdend, voorgesteld wordt, bekomen het hulpwoord *hebben*.

Tot de eerften behooren dan *aanbranden*, *aanbreken*, *berften*, *beschimmelen*, *blijven*, *gelukken*, *gefchieden*, *ontaarden*, *ontwaken*, *overlijden*, *sterven*, *strand*, *verbleeken*, *verdorren*, *verdrinken*, *verwelken* enz., b. v. *het vleesch is aangebrand*, *de dag was aangebroken*, *het glas is geborften*, *het brood was beschimmeld* enz.

Tot de anderen behooren *aanspreken*, (geluid geven) *arbeiden*, *beraadflagen*, *bloeijen*, *brommen*, *brullen*, *bijftaan*, *draven*, *duren*, *etteren*, *feilen*, *gapen*, *gonzen*, *grazen*, *heerfchen*, *heulen*, *hoesten*, *huichelen*, *jongen*, *juichen*, *kalven*, *kampen*, *kegelen*, *kiemen*, *klagen*, *knielen*, *kijken*, *kijven*, *lagchen*, *luifteen*, *maauwen*, *murmelen*, *nadenken*, *niefen*, *onderliggen*, *overwinteren*, *piepen*, *pogchen*, *pralen*, *razen*, *rieken*, *rogchelen*, *ronken*, *fchateren*, *fchertfen*, *fmatchen*, *fnateren*, *fnorken*, *fnuiven*, *spotten*, *ftormen*, *ftotteren*, *ftreven*, *toornen*,

(*) De meeste onzijdige werkwoorden nemen *hebben* aan.

*nen, trachten, treuren, twifelen, vasten, rechte-
ten, volharden, vuren, waken, woeden, ijveren,
zondigen, zweren enz.; b. v. die pijp heeft niet
aangesproken, wij hebben gearbeid, zij hadden be-
raadslaagd, de boom heeft gebloeid enz. (*)*.

Intusfchen zijn er onzijdige werkwoorden, die,
in de vervoeging, *zijn* vorderen, en echter meer
een bedrijf, dan lijden aanduiden, b. v. *komen,
dalen, verschijnen, landen, opstaan* enz., als *ik
ben gekomen, zij zijn gedaald, hij is verschenen*
enz.

Even zoo zijn er, die met *hebben* vervoegd wor-
den, en nogthands meer in eene lijdende, dan be-
drijvende beteekenis voorkomen, b. v. *lijden,
rusten, zitten, slapen, afhangen, sluimeren, gren-
zen, toebehooren, verwijlen* enz., als *ik heb gele-
den, gerust, gezeten, geslapen — zij hebben mij
afgehangen* enz.

Ook is er een aantal van onzijdige werkvoor-
den, die, eene beweging, en dus meer een bedrijf,
dan lijden aanduidende, met *zijn* en *hebben*, beide
vervoegd worden. Dan, het is aanmerklijk, dat,
wanneer daarbij tevens de plaats wordt aangewe-
zen, waar de beweging geschiedt, die woorden
dan, genoegzaam altoos, met *zijn* voorkomen;
b. v. *hij heeft lang genoeg gegaan*, en *wij zijn
tot aan de poort gegaan — ik heb den ganschen
dag*

(*) Het spreekt van zelf, dat alle onzijdige werkwoorden, wel-
ken als wederkeerige gebruikt worden, in de vervoeging, het
hulpwoord *hebben* aannemen, dewijl het wederkeerige voornaam-
woord, daarbij, als lijdend voorgesteld wordt: *ik heb mij maede
gegaan, gereden, geloopt — hij heeft zich halfdood gevallen* enz.

dag op- en afgeloopen en gesprongen, en hij is de trappen opgelopen en uit de venster gesprongen; ook het bloed is uit zijne aderen gesprongen, hij is in dat huis geloopt: — wij hebben, van onze jeugd af, gestruikeld, en ik ben over dezen steen gestruikeld: — ik heb in lang niet gezwommen, en zij zijn over de rivier gezwommen: — wij hebben al te veel geklouterd, en zij zijn over het dak geklouterd: — de duiven hebben veel te lang gevlogen, en zij zijn van het eene dak op het andere gevlogen: — wij hebben al dien tijd gevaren, en wij zijn van Haarlem naar Amsterdam gevaren enz.

Ook verdient het opmerking, dat zulke onzijdige werkwoorden, in eenen overdragtelijken, of on-eigenlijken, zin gebezigd, altoos met het hulpwoord hebben vervoegd worden; b. v. *hij is stil in het bed gekropen, en hij heeft voor mij gekropen: — het water is door de goot geloopt, en de goot heeft geloopt: — het water is zeer hoog uit de fontein gesprongen, en de fontein heeft weder gesprongen: — al de wijn is uit het vat gelekt, en het vat heeft gelekt enz.*

Wederkeerige werkwoorden zijn zulken, die de daad, welke zij uitdrukken, tot den persoon terugvoeren, van wien zij uitging. Daar nu deze persoon, hier, in eene dubbele betrekking voorkomt, eerst als werkend, en dan als lijdend, zoo moet hij ook tweemaal genoemd worden; en dit geschiedt, eerst, op de gewone wijs, en dan door het wederkeerige voornaamwoord, als *zich schamen, zich verwonderen, zich verblijden, zich beroemen, zich*

*****

be-

*Wederke-
rige werk-
woorden.*

behelpen, zich begeren, zich aanmatigen, zich bevinden, zich bedenken, zich beroepen, zich verandwoorden, zich wachten enz.

Alle wederkeerige werkwoorden zijn, derhalve, bedrijvende werkwoorden, dewijl zij een lijdend voorwerp bij zich hebben, waarop hunne werking overgaat, en worden daarom ook, zonder uitzondering, in de vervoeging, met het hulpwoord *hebben* verbonden.

Naardien alle werking, door middel van het wederkeerige voornaamwoord, tot het werkende wezen teruggevoerd kan worden, zoo laten zich ook de meeste werkwoorden, als wederkeerige, gebruiken: *ik wasch mij, gij bedriegt u, wij vereenigen ons, zij slaan zich* enz.

De naamvallen van het wederkeerige voornaamwoord, waarmede het werkwoord verbonden wordt, zijn, eigenlijk, geene andere, dan de derde en vierde; b. v. (de vierde) *zich uiten, zich ontfermen, zich bezinnen, zich bepalen, zich ontslaan, zich verhalen, zich schamen, zich onderslaan, zich verzetten* enz.; zoo ook (de derde) *zich inbeelden, zich aanmatigen, zich herinneren* enz.

*Wijzen der
werkwoor-
den.*

De verscheidene wijzen, waarop eene zaak voorgesteld, of van dezelve gesproken kan worden, noemt men de *wijzen* der werkwoorden. De nederduitsche taal heeft vier zoodanige wijzen: *de onbepaalde, de aantoonende, de gebiedende, en de aanvoegende wijs.*

De *onbepaalde* wijs is die, welke de handeling van het werkwoord, in eenen algemeenen zin, zonder

der bepaling van perfoon of getal, maar alleenlijk met aanwijzing van tijd, voorftelt, als *hooren*, *gehoord hebben* enz. (*).

De *aantoonende* wijs is die, waardoormen de daad, welke een werkwoord uitdrukt, naar de verfcheidenheid der tijden, regtftreeks aantoot, als *ik hoor*, *heb gehoord*, *word gehoord*, *ben gehoord* enz. Waartoe dan ook alle ftellige vragen behooren; b. v. *zal hij ons hooren? weet gij zeker, dat hij ons gehoord heeft?*

De *gebiedende* wijs wordt gebruikt, wanneer men iemand iets gebiedt, of verzoekt; of wanneer men iemand tot iets opwekt, en vermaant, b. v. *hoor*, *hoort* enz. Men kan hierbij aanmerken, dat de gebiedende wijs geene tijden, en, eigenlijk, alleen den tweeden perfoon, in het enkel- en meervoudige getal, heeft. Immers, iemand iets gebiedden onderftelt den perfoon, tot welken gefproken wordt; en deze is alleen de tweede perfoon. Ook onderfcheidt de gebiedende wijs zich daardoor, dat zij het perfoonlijke voornaamwoord, welk zij, bovendien, in den tweeden perfoon misfen kan, altoos achter zich heeft, *hoor gij* enz. *Hoor hij* is in geen gebruik, en *hij hoore* is niets anders, dan de derde perfoon van de aanvoegende wijs.

De *aanvoegende* wijs is die, waardoor iets twijfelachtig, of onzeker, gezegd wordt, als *ik twijfel*,

(*) VERWER beweert, naar mijn inzien, te regt, (*Idea ling. belgic.* p. 36, 37.) dat de onbepaalde wijs de wortel is, waaruit alle de tijden der werkwoorden moeten afgeleid worden. ADELUNG befchouwt (even als MOONEN) den tweeden perfoon van het enkelv. der gebiedende wijs, als den wortel der werkwoorden. *Lehrgeb.* I B. f. 768.

fel, of hij mijn vriend wel zij: of hij het ware, of een ander, is niet gebleken: het schein, als of hij op nieuw jong geworden ware: ik wensch, dat hij, eenmaal, van gedachten verandere: dat hij kome: hij zegge wat hij wil: hij kome, of blijve weg: dat verhoede God! ik spreek, opdat ik gehoord worde: ik zal niet rusten, tenzij men mij voldoening geve: hij zoude niet genoeg hebben, schoon hij een miljoen bezate enz. In alle deze voorstellen is iets twijfelachtigs, iets onzekers; geene derzelve zegt iets stelligs, of voltrekts; en dit is de eigenschap der aanvoegende wijs.

*Tijden der
werkwoor-
den.*

Wanneer tot de vervoeging van nederduitfche werkwoorden alleen datgene behoort, wat onmiddellijk aan het wortelwoord zelf veranderd wordt, dan is derzelver vervoeging zeer eenvoudig — dan hebben zij, eigenlijk, niet meer, dan twee tijden, den tegenwoordigen, naamlijk, en den verledenen tijd. Maar, dewijl men, in de behandeling der nederduitfche spraakkunst, immer de latijnfche gevolgd heeft, zoo heeft men ook de vervoeging der nederduitfche werkwoorden naar die der latijnfche ingerigt; en op deze wijs, is dan ook, in het nederduitfch, een volmaaktverledene, meer dan volmaaktverledene, en een toekomende tijd ontstaan, waarvan de nederduitfche taal, eigenlijk, niets weet, en die zij alleen door omfchrijving moet aanduiden (*). En deze omfchrijving der tij-

(*) TEN KATE, D. I, bl. 329. *ADELUNG umständliches Lehrgebäude*, u. f. l. B. f. 760.

tijden geschiedt door middel van hulpwoorden; waarvan straks nader.

De *tegenwoordige* tijd duidt aan, dat de zaak, waarvan men spreekt, in het zelfde oogenblik, waarin men spreekt, plaats heeft: *ik word bemind, zij leven, gij slaapt* enz. (*).

De *onvolmaaktverledene* tijd, welke uit het woord zelf gevormd wordt, stelt eene zaak voor, die voorbij is, op den tijd, waarin men spreekt, maar nog duurde, op den tijd, waarvan men spreekt, of, die eene handeling aanduidt, welke nog niet geheel voorbij is, wanneer eene andere begint: *ik werd bemind, zij leefden, gij sleept: toen ik hem prees, lachte hij* enz.

De *volmaaktverledene* tijd, welke door het verledene deelwoord, en de hulpwoorden *hebben* en *zijn*, omschreven wordt, stelt eene zaak voor, als geheel geëindigd, op den tijd, waarin men spreekt, zonder opzigt op eenigen anderen tijd, of eenige andere handeling: *ik heb bemind, gij hebt geslapen, zij zijn gestorven* enz.

De *meer dan volmaaktverledene* tijd, welke op dezelfde wijs, als de volmaaktverledene, omschreven wordt, beteekent, dat eene zaak, niet alleen

ge-

(*) Ten aanzien van het gebruik des tegenwoordigen tijds, kan men aanmerken, dat dezelve dikwijls in de plaats van den toekomstenden tijd gebezigd wordt. Veelligt ontstaat dit hieruit, dat beide deze tijden, in de kindsheid der taal, niet van elkander onderscheiden werden. Zoo zegt men, b. v. *ik kom, na eenige dagen, terug: wat doet gij morgen?* enz. voor *ik zal, na eenige dagen, terugkomen: wat zult gij morgen doen?* enz.

geëindigd was, op den tijd, waarin men spreekt, maar ook op den tijd, waarvan men spreekt; of, die eene handeling aanduidt, welke reeds geheel voorbij is, wanneer eene andere begint: *ik had bemind, gij hadt geslapen, zij waren gestorven: toen ik hem geprezen had, begon hij te lagchen, ik had mijnen brief geschreven, toen zij in huis kwamen* enz.

De *toekomende* tijd, welke te kennen geeft, dat iets geschieden zal, is tweeerlei; zoo in de aantoonende, als in de aanvoegende wijs.

De *eerste* toekomende tijd der *aantoonende* wijs zegt eenvoudiglijk, dat eene zaak toekomend is, op den tijd, waarin men spreekt: *ik zal prijzen, gij zult geprezen worden, wij zullen sterven.*

De *tweede* toekomende tijd der *aantoonende* wijs drukt uit, dat iets toekomend is, op den tijd, waarin men spreekt, maar verleden zijn zal, op den tijd, waarvan men spreekt: *ik zal geprezen hebben, gij zult geprezen zijn, wij zullen gestorven zijn* enz.

De *eerste* toekomende tijd der *aanvoegende* wijs beteekent, dat iets voorwaardelijk, of op eene onderstelling, toekomend is: *ik zoude prijzen, gij zoudt geprezen worden, wij zouden sterven* enz.

De *tweede* toekomende tijd der *aanvoegende* wijs geeft te kennen, dat iets voorwaardelijk, of op eene onderstelling, toekomend geweest is: *ik zoude geprezen hebben, gij zoudt geprezen zijn, wij zouden gestorven zijn* enz.

*Hulpwoords-
aan.*

Eer ik voorbeelden van vervoeging geve, zal ik
de

de hulpwoorden, die, ter vervoeging van nederduitsche werkwoorden, noodzakelijk vereischt worden, eenigzins nader doen kennen. Zij zijn de volgende vier, *hebben, zullen, worden en zijn*, en trekken, om den nederduitschen werkwoorden, in hetgene, dat aan derzelver vorm en tijden ontbreekt, te hulp te komen. Zij worden bij het verledene deelwoord, of bij de onbepaalde wijs eenes werkwoords gevoegd, als *ik heb gelezen, ik zal lezen — ik word geslagen, ik ben geslagen.*

Het hulpwoord *hebben* helpt de ontbrekende tijden der bedrijvende en veler onzijdige werkwoorden vormen, en maakt zijne eigene ontbrekende tijden, deels met zich zelf, deels met het hulpwoord *zullen*. *Hebben.*

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *hebben.*

Verledene tijd: *gehad hebben.*

Toekomende tijd: *zullen hebben.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *hebbende.*

Verleden. *gehad hebbende.*

Toekom. *zullende hebben.*

*****

AAN-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>heb</i> .	Dat ik <i>hebbe</i> .
Gij <i>hebt</i> .	Dat gij <i>hebbet</i> .
Hij <i>heeft</i> .	Dat hij <i>hebbe</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>hebben</i> .	Dat wij <i>hebben</i> .
Gij <i>hebt</i> .	Dat gij <i>hebbet</i> .
Zij <i>hebben</i> .	Dat zij <i>hebben</i> .

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>had</i> .	Dat ik <i>hadde</i> .
Gij <i>hadt</i> .	Dat gij <i>haddet</i> .
Hij <i>had</i> .	Dat hij <i>hadde</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>hadden</i> .	Dat wij <i>hadden</i> .
Gij <i>hadt</i> .	Dat gij <i>haddet</i> .
Zij <i>hadden</i> .	Dat zij <i>hadden</i> .

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>heb gehad</i> .	Dat ik <i>hebbe gehad</i> .
Gij <i>hebt — enz.</i>	Dat gij <i>hebbet — enz.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>hebben gehad</i> .	Dat wij <i>hebben gehad</i> .
Gij <i>hebt — enz.</i>	Dat gij <i>hebbet — enz.</i>

AAN-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>had gehad.</i>	Dat ik <i>hadde gehad.</i>
Gij <i>hadt — enz.</i>	Dat gij <i>haddet — enz.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>hadden gehad.</i>	Dat wij <i>hadden gehad.</i>
Gij <i>hadt — enz.</i>	Dat gij <i>haddet — enz.</i>

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal hebben.</i>	Dat ik <i>zoude hebben.</i>
Gij <i>zult hebben.</i>	Dat gij <i>zoudet hebben.</i>
Hij <i>zal hebben.</i>	Dat hij <i>zoude hebben.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen hebben.</i>	Dat wij <i>zouden hebben.</i>
Gij <i>zult hebben.</i>	Dat gij <i>zoudet hebben.</i>
Zij <i>zullen hebben.</i>	Dat zij <i>zouden hebben.</i>

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal gehad hebben.</i>	Dat ik <i>zoude gehad hebben.</i>
Gij <i>zult gehad hebben.</i>	Dat gij <i>zoudet gehad hebben.</i>
Hij <i>zal gehad hebben.</i>	Dat hij <i>zoude gehad hebben.</i>

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen gehad hebben.</i>	Dat wij <i>zouden gehad hebben.</i>
Gij <i>zult gehad hebben.</i>	Dat gij <i>zoudet gehad hebben.</i>
Zij <i>zullen gehad hebben.</i>	Dat zij <i>zouden gehad hebben.</i>

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Heb gij.*
 Meervoud. *Hebt gij.*

Zullen. Het hulpwoord *zullen*, waardoor de toekomstige tijden aller werkwoorden gevormd worden, is reeds uit de vervoeging van het voorgaande *hebben* kenbaar, dewijl daarvan niets meer in gebruik is, dan :

ONBEPAALENDE WIJS.

Zullen.

DEELWOORD.

Zullende.

AANTOONENDE WIJS.

Enkelvoudig.	Meervoudig.
Ik <i>zal.</i>	Wij <i>zullen.</i>
Gij <i>zult.</i>	Gij <i>zult.</i>
Hij <i>zal.</i>	Zij <i>zullen.</i>

AAN-

AANVOEGENDE WIJS.

Enkelvoudig.	Meervoudig.
Ik <i>zoude</i> .	Wij <i>zouden</i> .
Gij <i>zoudet</i> .	Gij <i>zoudet</i> .
Hij <i>zoude</i> .	Zij <i>zouden</i> .

Het hulpwoord *worden*, welk de lijdende werk-~~worden~~ woorden helpt vormen, maakt zijne eigene ontbrekende tijden, met *zijn* en *zullen*.

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *worden*.
 Verledene tijd: *geworden zijn*.
 Toekomende tijd: *zullen worden*.

DEELWOORDEN.

Tegenw. *wordende*.
 Verled. *geworden zijnde*.
 Toekom. *zullende worden*.

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>word</i> .	Dat ik <i>worde</i> .
Gij <i>wordt</i> .	Dat gij <i>wordet</i> .
Hij <i>wordt</i> .	Dat hij <i>worde</i> .

AANT-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Meervoudig,	Meervoudig.
Wij <i>worden</i> .	Dat wij <i>worden</i> .
Gij <i>wordt</i> .	Dat gij <i>wordet</i> .
Zij <i>worden</i> .	Dat zij <i>worden</i> .

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>werd</i> .	Dat ik <i>wierde</i> .
Gij <i>werdt</i> .	Dat gij <i>wierdet</i> .
Hij <i>werd</i> .	Dat hij <i>wierde</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>werden</i> .	Dat wij <i>wierden</i> .
Gij <i>werdt</i> .	Dat gij <i>wierdet</i> .
Zij <i>werden</i> .	Dat zij <i>wierden</i> .

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>ben</i> geworden.	Dat ik <i>zij</i> geworden.
Gij <i>zijt</i> geworden.	Dat gij <i>zijt</i> geworden.
Hij <i>is</i> geworden.	Dat hij <i>zij</i> geworden.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zijn</i> geworden.	Dat wij <i>zijn</i> geworden.
Gij <i>zijt</i> geworden.	Dat gij <i>zijt</i> geworden.
Zij <i>zijn</i> geworden.	Dat zij <i>zijn</i> geworden.

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>was</i> geworden.	Dat ik <i>ware</i> geworden.

AAN-

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Gij <i>waart</i> geworden.	Dat gij <i>waret</i> geworden.
Hij <i>was</i> geworden.	Dat hij <i>ware</i> geworden.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>waren</i> geworden.	Dat wij <i>waren</i> geworden.
Gij <i>waart</i> geworden.	Dat gij <i>waret</i> geworden.
Zij <i>waren</i> geworden.	Dat zij <i>waren</i> geworden.

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal</i> worden.	Dat ik <i>zoude</i> worden.
Gij <i>zult</i> worden.	Dat gij <i>zoudet</i> worden.
Hij <i>zal</i> worden.	Dat hij <i>zoude</i> worden.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen</i> worden.	Dat wij <i>zouden</i> worden.
Gij <i>zult</i> worden.	Dat gij <i>zoudet</i> worden.
Zij <i>zullen</i> worden.	Dat zij <i>zouden</i> worden.

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal</i> geworden <i>zijn</i> .	Ik <i>zoude</i> geworden <i>zijn</i> .
Gij <i>zult</i> geworden <i>zijn</i> .	Gij <i>zoudet</i> geworden <i>zijn</i> .
Hij <i>zal</i> geworden <i>zijn</i> .	Hij <i>zoude</i> geworden <i>zijn</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen</i> geworden <i>zijn</i> .	Wij <i>zouden</i> geworden <i>zijn</i> .
Gij <i>zult</i> geworden <i>zijn</i> .	Gij <i>zoudet</i> geworden <i>zijn</i> .
Zij <i>zullen</i> geworden <i>zijn</i> .	Zij <i>zouden</i> geworden <i>zijn</i> .

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Word* gij.
 Meervoud. *Wordt* gij.

Het

Zijn. Het hulpwoord *zijn*, of *wezen*, dat zijne ontbrekende tijden, gedeeltelijk met zich zelf, gedeeltelijk met *zullen* maakt, wordt op de volgende wijs vervoegd.

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *zijn*, of *wezen*.

Verledene tijd: *geweest zijn*.

Toekomende tijd: *zullen zijn*, of *wezen*.

D E E L W O O R D E N.

Tegenw. *zijnde*, of *wezende*.

Verleden. *geweest zijnde*.

Toekom. *zullende zijn*, of *wezen*.

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

o

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.

Ik *ben*.

Gij *zijt*.

Hij *is*.

Meervoudig.

Wij *zijn*.

Gij *zijt*.

Zij *zijn*.

Enkelvoudig.

Dat ik *zij*.

Dat gij *zijt*.

Dat hij *zij*.

Meervoudig.

Dat wij *zijn*.

Dat gij *zijt*.

Dat zij *zijn*.

AAN-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>was</i> .	Dat ik <i>ware</i> .
Gij <i>waart</i> .	Dat gij <i>waret</i> .
Hij <i>was</i> .	Dat hij <i>ware</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>waren</i> .	Dat wij <i>waren</i> .
Gij <i>waart</i> .	Dat gij <i>waret</i> .
Zij <i>waren</i> .	Dat zij <i>waren</i> .

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>ben geweest</i> .	Dat ik <i>zij geweest</i> .
Gij <i>zijt geweest</i> .	Dat gij <i>zijt geweest</i> .
Hij <i>is geweest</i> .	Dat hij <i>zij geweest</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zijn geweest</i> .	Dat wij <i>zijn geweest</i> .
Gij <i>zijt geweest</i> .	Dat gij <i>zijt geweest</i> .
Zij <i>zijn geweest</i> .	Dat zij <i>zijn geweest</i> .

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>was geweest</i> .	Dat ik <i>ware geweest</i> .
Gij <i>waart geweest</i> .	Dat gij <i>waret geweest</i> .
Hij <i>was geweest</i> .	Dat hij <i>ware geweest</i> .
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>waren geweest</i> .	Dat wij <i>waren geweest</i> .

AAN-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Gij *waart geweest.*   Dat gij *waret geweest.*
 Zij *waren geweest.*   Dat zij *waren geweest.*

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal zijn.</i>	Dat ik <i>zoude zijn.</i>
Gij <i>zult zijn.</i>	Dat gij <i>zoudet zijn.</i>
Hij <i>zal zijn.</i>	Dat hij <i>zoude zijn.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen zijn.</i>	Dat wij <i>zouden zijn.</i>
Gij <i>zult zijn.</i>	Dat gij <i>zoudet zijn.</i>
Zij <i>zullen zijn.</i>	Dat zij <i>zouden zijn.</i>

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal geweest zijn.</i>	Dat ik <i>zoude geweest zijn.</i>
Gij <i>zult geweest zijn.</i>	Dat gij <i>zoudet geweest zijn.</i>
Hij <i>zal geweest zijn.</i>	Dat hij <i>zoude geweest zijn.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen geweest zijn.</i>	Dat wij <i>zouden geweest zijn.</i>
Gij <i>zult geweest zijn.</i>	Dat gij <i>zoudet geweest zijn.</i>
Zij <i>zullen geweest zijn.</i>	Dat zij <i>zouden geweest zijn.</i>

GE-

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Wees* gij.

Meervoud. *Zijt*, of *weest*, gij.

De hulpwoorden aangewezen hebbende, zal ik ^{Gelijk} eenige voorbeelden van, door middel van deze ^{vloeiend} hulpwoorden, vervoegde werkwoorden laten volgen.

D R U K K E N:

(*Bedrijvende vorm.*)

ONBEPAAALDE WIJS:

Tegenwoordige tijd: *drukken*.

Verledene tijd: *gedrukt hebben*.

Toekomende tijd: *zullen drukken*.

D E E L W O O R D E N:

Tegenw. *drukkende*.

Verled. *gedrukt hebbende*.

Toekom. *zullende drukken*.

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.

Enkelvoudig.

Ik *druk*.

Dat ik *drukke*.

Gij *drukt*.

Dat gij *drukket*.

Hij *drukt*.

Dat hij *drukke*.

*****

AAN-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>drukken.</i>	Dat wij <i>drukken.</i>
Gij <i>drukt.</i>	Dat gij <i>drukket.</i>
Zij <i>drukken.</i>	Dat zij <i>drukken.</i>

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>drukte.</i>	Dat ik <i>drukte.</i>
Gij <i>druktet.</i>	Dat gij <i>druktet.</i>
Hij <i>drukte.</i>	Dat hij <i>drukte.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>drukten.</i>	Dat wij <i>drukten.</i>
Gij <i>druktet.</i>	Dat gij <i>druktet.</i>
Zij <i>drukten.</i>	Dat zij <i>drukten.</i>

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>heb gedrukt.</i>	Dat ik <i>hebbe gedrukt.</i>
Gij <i>hebt — enz.</i>	Dat gij <i>hebbet — enz.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>hebben gedrukt.</i>	Dat wij <i>hebben gedrukt.</i>
Gij <i>hebt — enz.</i>	Dat gij <i>hebbet — enz.</i>

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>had gedrukt.</i>	Dat ik <i>hadde gedrukt.</i>
Gij <i>hadt — enz.</i>	Dat gij <i>haddet — enz.</i>

AAN-

AANTOONENDE WIJS: AANVOEGENDE WIJS.

Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>hadden gedrukt.</i>	Dat wij <i>hadden gedrukt.</i>
Gij <i>hadt</i> — enz.	Dat gij <i>haddet</i> — enz.

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal drukken.</i>	Dat ik <i>zoude drukken.</i>
Gij <i>zult</i> — enz.	Dat gij <i>zoudet</i> — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen drukken.</i>	Dat wij <i>zouden drukken.</i>
Gij <i>zult</i> — enz.	Dat gij <i>zoudet</i> — enz.

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik <i>zal gedrukt hebben.</i>	Dat ik <i>zoude gedrukt hebben.</i>
Gij <i>zult</i> — enz.	Dat gij <i>zoudet</i> — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij <i>zullen gedrukt hebben.</i>	Dat wij <i>zouden gedrukt hebben.</i>
Gij <i>zult</i> — enz.	Dat gij <i>zoudet</i> — enz.

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Druk* gij.
 Meervoud. *Drukt* gij.

GEDRUKT WORDEN.

(Lijdende vorm.)

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *gedrukt worden.*
 Verledene tijd: *gedrukt geworden zijn.*
 Toekomende tijd: *gedrukt zullen worden.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *gedrukt wordende.*
 Verled. *gedrukt geworden zijnde.*
 Toekom. *gedrukt zullende worden.*

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
<i>Ik word gedrukt.</i>	<i>Dat ik gedrukt worde.</i>
<i>Gij wordt — enz.</i>	<i>Dat gij gedrukt wordet,</i> <i>enz.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
<i>Wij worden gedrukt.</i>	<i>Dat wij gedrukt worden.</i>
<i>Gij wordt — enz.</i>	<i>Dat gij gedrukt wordet,</i> <i>enz.</i>

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Onvolmaaktverledene tijd.

<p>Enkelvoudig. Ik <i>werd gedrukt</i>. Gij <i>werdt</i> — enz.</p>	<p>Enkelvoudig. Dat ik <i>gedrukt wierde</i>. Dat gij <i>gedrukt wierdet</i>, enz.</p>
<p>Meervoudig. Wij <i>werden gedrukt</i>. Gij <i>werdt</i> — enz.</p>	<p>Meervoudig. Dat wij <i>gedrukt wierden</i>. Dat gij <i>gedrukt wierdet</i>, enz.</p>

Volmaaktverledene tijd.

<p>Enkelvoudig. Ik <i>ben gedrukt gewor-</i> <i>den, of geweest</i>. Gij <i>zijt</i> — enz.</p>	<p>Enkelvoudig. Dat ik <i>gedrukt geworden</i> <i>zij, of geweest zij</i>. Dat gij <i>gedrukt geworden</i> <i>zijt, of geweest zijt, enz.</i></p>
<p>Meervoudig. Wij <i>zijn gedrukt gewor-</i> <i>den, of geweest</i>. Gij <i>zijt</i> — enz.</p>	<p>Meervoudig. Dat wij <i>gedrukt geworden</i> <i>zijn, of geweest zijn</i>. Dat gij <i>gedrukt geworden</i> <i>zijt, of geweest zijt, enz.</i></p>

Meer dan volmaaktverledene tijd.

<p>Enkelvoudig. Ik <i>was gedrukt geworden,</i> <i>of geweest.</i></p>	<p>Enkelvoudig. Dat ik <i>gedrukt geworden</i> <i>ware, of geweest ware.</i></p>
--	--

***** 3

AAN-

AANTOONENDE WIJS.

AANVOEGENDE WIJS.

Gij *waart* — enz.Dat gij *gedrukt* geworden
waret, of *geweest wa-*
ret, enz.

Meervoudig.

Meervoudig.

Wij *waren gedrukt ge-*
worden, of *geweest*.Dat wij *gedrukt* geworden
waren, of *geweest wa-*
ren.Gij *waart* — enz.Dat gij *gedrukt* geworden
waret, of *geweest wa-*
ret, enz.

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.

Enkelvoudig.

Ik *zal gedrukt worden*.Dat ik *gedrukt zoude wor-*
den.Gij *zult* — enz.Dat gij *gedrukt zoudet*
worden, enz.

Meervoudig.

Meervoudig.

Wij *zullen gedrukt wor-*
den.Dat wij *gedrukt zouden*
worden.Gij *zult* — enz.Dat gij *gedrukt zoudet*
worden, enz.

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.

Enkelvoudig.

Ik *zal gedrukt* geworden
zijn, of *geweest zijn*.Dat ik *zoude gedrukt ge-*
worden zijn, of *ge-*
weest zijn.

AAN-

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Gij <i>zult</i> — enz. Meervoudig.	Dat gij <i>zoudet</i> — enz. Meervoudig.
Wij <i>zullen gedrukt gewor-</i> <i>den zijn</i> , of <i>geweest</i>	Dat wij <i>zouden gedrukt</i> <i>geworden zijn</i> , of <i>ge-</i> <i>weest zijn</i> .
Gij <i>zult</i> — enz.	Dat gij <i>zoudet</i> — enz.

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Word gij gedrukt.*
Meervoud. *Wordt gij gedrukt.*

G E V E N.

(*Bedrijvende vorm.*)

*Ongelijk-
vloeiend
werkwoord.*

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenw. *geven.*
Verled. *gegeven hebben.*
Toek. *zullen geven.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *gevende.*
Verled. *gegeven hebbende.*
Toek. *zullende geven.*

AANTOENENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
<i>Ik geef.</i>	Dat ik <i>geve.</i>
<i>Gij geeft.</i>	Dat gij <i>gevet.</i>
<i>Hij geeft.</i>	Dat hij <i>geve.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
<i>Wij geven.</i>	Dat wij <i>geven.</i>
<i>Gij geeft.</i>	Dat gij <i>gevet.</i>
<i>Zij geven.</i>	Dat zij <i>geven.</i>

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
<i>Ik gaf.</i>	Dat ik <i>gave.</i>
<i>Gij gaaft.</i>	Dat gij <i>gavet.</i>
<i>Hij gaf.</i>	Dat hij <i>gave.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
<i>Wij gaven.</i>	Dat wij <i>gaven.</i>
<i>Gij gaaft.</i>	Dat gij <i>gavet.</i>
<i>Zij gaven.</i>	Dat zij <i>gaven.</i>

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
<i>Ik heb gegeven.</i>	Dat ik <i>hebbe gegeven.</i>
<i>Gij hebt — enz.</i>	Dat gij <i>hebbet — enz.</i>
Meervoudig.	Meervoudig.
<i>Wij hebben gegeven.</i>	Dat wij <i>hebben gegeven.</i>
<i>Gij hebt — enz.</i>	Dat gij <i>hebbet — enz.</i>

AAN.

AANTOONENDE WIJS.   AANVOEGENDE WIJS.

Meer dan volmaaktverledene tijd.

<p>Enkelvoudig. Ik <i>had</i> gegeven. Gij <i>hadt</i> — enz. Meervoudig. Wij <i>hadden</i> gegeven. Gij <i>hadt</i> — enz.</p>	<p>Enkelvoudig. Dat ik <i>hadde</i> gegeven. Dat gij <i>haddet</i> — enz. Meervoudig. Dat wij <i>hadden</i> gegeven. Dat gij <i>haddet</i> — enz.</p>
---	---

Eerste toekomstende tijd.

<p>Enkelvoudig. Ik <i>zal</i> geven. Gij <i>zult</i> geven. Hij <i>zal</i> geven. Meervoudig. Wij <i>zullen</i> geven. Gij <i>zult</i> geven. Zij <i>zullen</i> geven.</p>	<p>Enkelvoudig. Dat ik <i>zoude</i> geven. Dat gij <i>zoudet</i> geven. Dat hij <i>zoude</i> geven. Meervoudig. Dat wij <i>zouden</i> geven. Dat gij <i>zoudet</i> geven. Dat zij <i>zouden</i> geven.</p>
--	--

Tweede toekomstende tijd.

<p>Enkelvoudig. Ik <i>zal</i> gegeven hebben. Gij <i>zult</i> — enz. Meervoudig. Wij <i>zullen</i> gegeven hebben. Gij <i>zult</i> — enz.</p>	<p>Enkelvoudig. Dat ik <i>zoude</i> gegeven hebben. Dat gij <i>zoudet</i> — enz. Meervoudig. Dat wij <i>zouden</i> gegeven hebben. Dat gij <i>zoudet</i> — enz.</p>
---	---

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Geef* gij.Meervoud. *Geeft* gij.

GEGEVEN WORDEN.

◦
 (*Lijdende vorm*, als *gedrukt worden*.)

Deze weinige voorbeelden zijn genoeg, om aantoonen, op welke wijs wij onze werkwoorden behooren te vervoegen.

*Zamenge-
felde werk-
woorden.*

Eindelijk moet ik nog, met een enkel woord, van de zamengefelde werkwoorden gewagen.

Sommigen zijn zamengefeld met zelfftandige naamwoorden en bijwoorden, anderen met voorzetselen. Tot de eerften behooren *handhaven*, *weerlichten*, *kielhalen*, *dankzeggen*, *huishouden* enz.; tot de anderen *liefkozen*, *waarzeggen* enz.; en tot de laatften *aanspreken*, *bijblijven*, *doorzetten*, *insluiten*, *misvatten*, *navragen*, *omloopen*, *tegenspreken*, *uittrekken*, *voorlichten*, en vele anderen; gelijk ook *bedekken*, *geleiden*, *herinneren*, *ontvangen*, *verliezen* enz.

Bij de eerften dezer, met voorzetselen zamengefelde werkwoorden, valt de klemtoon, in de onbeaalde wijs, op het voorzetsel, als *aanspreken* enz., en bij de laatften; op het zaaklijke deel des werkwoords, als *bedekken* enz. De voorzetsels, welken den nadruk der uitspraak ontvangen, worden *scheidbaar* genoemd, omdat zij, in de vervoeging,

van

van de werkwoorden afgescheiden worden; b. v. *aanspreken, aan te spreken, aangesproken, ik spreek aan, sprak aan* enz.; die, welken den klemtoon niet hebben, dragen den naam van *onscheidbaar*, omdat zij, in de vervoeging, onaffcheidlijk aan het werkwoord gehecht blijven, als, *bedekken, te bedekken, bedekt, ik bedek, bedekte* enz.

De werkwoorden, die met scheidbare voorzetselen zamengefeld zijn, onderscheiden zich van die, welken onscheidbare voorzetselen hebben, niet alleen door den nadruk der uitspraak, maar ook daardoor, dat zij hun verleden deelwoord vormen met inlasching van *ge*, als *aanbidden, aangebeden*, en bij de onbepaalde wijs, somtijds, tusfchen het voorzetsel en het werkwoord, *te* ontvangen, als *aanbidden, aan te bidden*, enz.

Dan, niet alle voorzetsels, of voorvoegfels, die, in de zamenftelling met werkwoorden, den klemtoon hebben, zijn scheidbaar, als: *handhaven, kielhalen, dagdieven, kortwieken, dwarsboomen, andwoorden* enz., waarvan niet *ik haafde hand*, maar *ik handhaafde*; en alle werkwoorden, met zulke voorzetselen zamengefeld, nemen het voorvoegfel *ge*, in het verledene deelwoord, aan, en hebben; even als de met onscheidbare voorzetselen zamengefelde werkwoorden, in de onbepaalde wijs, *te* voorop; b. v. *ik heb gehandhaafd, gedagdiefd, gekortwiekt* enz., niet *ik heb hand gehaafd, dag gediefd, kort gewiekt* enz.; zoo ook *te handhaven, te dagdieven, te kortwieken* enz., en niet *hand te haven, dag te dieven, kort te wieken* enz.

Eenigen der, met voorzetselen zamengefelde, werk-
woor-

woorden laten nu de verplaatfing van het voorzetfel toe, en dan wederom niet; naar mate de verfchillende beteekeniften, waarin zij voorkomen, zulks vorderen; b. v.

ONSCHEIDBAAR.

SCHEIDBAAR.

Voldoen. Ik voldoe, voldeed, heb voldaan, te voldoen.
Voldoen. Ik doe vol, deed vol, heb vol gedaan, vol te doen.

Overwegen. Ik overweeg, overwoog, heb overwogen, te overwegen.
Overwegen. Ik weeg over, woog over, heb overwogen, over te wegen.

Voorzeggen. Ik voorzeg, voorzeide, heb voorzegd, te voorzeggen.
Voorzeggen. Ik zeg voor, zeide voor, heb voorzegd, voor te zeggen.

Onderhouden. Ik onderhoud, onderhield, heb onderhouden, te onderhouden.
Onderhouden. Ik houd onder, hield onder, heb ondergehouden, onder te houden.

Misgaan, (zich). Ik misga mij, misging mij, heb mij misgaan, te misgaan.
Misgaan. Ik ga mis, ging mis, heb misgegaan, mis te gaan.

Misgrijpen, (zich). Ik misgrijp mij, misgreep mij, heb mij misgripen, te misgrijpen.
Misgrijpen. Ik grijp mis, greep mis, heb mis gegrepen, mis te grijpen.

ON-

ONSCHEIDBAAR.

SCHEIDBAAR.

Zoo ook *zich misrekenen*, *Misrekenen*, *mistellen*,
mistellen, en de niet *mistasten*, *misdoen* enz.
 wederkeerigen *mis-*
bruiken, *misprijzen*,
misdoen, *misduden*,
mishandelen enz.

DEELWOORDEN.

Door de voorbeelden van vervoeging zijn de deelwoorden reeds eenigzins kenbaar geworden; doch zij vereischen nog eene nadere behandeling, dewijl het gebruik wil, dat men dezelve onder de bijzondere taaldeelen, of deelen der rede, rangschikke. Zij worden van de werkwoorden afgeleid, en drukken eene hoedanigheid van werking, lijden of bestaan uit, toegepast op eene zelfstandige zaak, met aanwijzing van eenen tijd. Zij worden *deelwoorden* genoemd, omdat zij aan de eigenschappen der werkwoorden en die der naamwoorden deel hebben.

Wij hebben, boven, reeds aangemerkt, dat de nederduitfche werkwoorden niet meer dan twee tijden, den tegenwoordigen en verledenen, uit zich zelven, zonder hulp van andere woorden, kunnen vormen; en daarom kunnen de nederduitfche werkwoorden ook niet meer, dan twee deelwoorden hebben, een, in den tegenwoordigen tijd, als *hoo-*

rende, en een in den verledenen tijd, als *gehoord*; waarvan het eerste bedrijvende, en het andere lijdende genoemd wordt, schoon dit zoo wel eenen bedrijvenden als lijdenden zin heeft, naar mate het hulpwoord, dat hetzelfde voorgaat, zulks vordert; want men zegt zoo wel *ik heb gehoord*, als *ik ben gehoord* (*).

De bedrijvende deelwoorden hebben den uitgang *de* achter de onbepaalde wijs, als *hoorende*, *dreigende*, *drukkende*, *hopende* enz.; de lijdende hebben *D* of *T*, met voorvoeging van *ge*, als *gehoord*, *gedreigd*, *gedrukt*, *gehoopt*, omdat *hooren* en *dreigen*, in den onvolmaaktverledenen tijd, *hoorde*, *dreigde*, en *drukken* en *hopen*, *drukte* en *hoopte* hebben. Sommige lijdende deelwoorden gaan uit op *en*, met voorvoeging van *ge*, als *geslagen*, *gekannem*. Dan, dit voorgevoegd *ge* valt weg, wanneer de werkwoorden, waarvan de deelwoorden afkomen, met een der onscheidbare voorvoegfelen *be*, *ge*, *her*, *ont*, *ver* enz. zamengefteld zijn, als *beleven*, *beleefd*, *geleiden*, *geleid*, *hernemen*, *hernemen*, *ontslaan*, *ontslagen*, *vervloeken*, *vervloekt*.

Als bijvoeglijke naamwoorden gebruikt.

De deelwoorden, als van de werkwoorden afgeleide bijvoeglijke naamwoorden befchouwd, worden ook, even als dezen, verbogen, en bij de zelfftandige naamwoorden gevoegd, overeenkomstig met derzelver geflacht, getal en naamval, als

Een beminneud, en *bemind man* — *eens beminneuden*, en *beminden mans* enz.

Ee

(*) Zie boven, bl. 140.

Eene beminnende, en beminde vrouw — eener beminnende, en beminde vrouw enz.

Een beminnend, en bemind kind — eens beminnenden, en beminden kinds enz.

De beminnende, en beminde man — des beminnenden enz.

De beminnende, en beminde vrouw — der beminnende enz.

Het beminnende, en beminde kind — des beminnenden enz.

Hierbij kan nog aangemerkt worden, 1. dat de bedrijvende deelwoorden van werkwoorden, welken eenen naamval beheerschen, dien naamval bij zich kunnen hebben, als *de alles verkwikkende zon, de vrucht dragende aarde, de ons troostende vrienden, het u dreigende gevaar, de zich zelve behagende dwaas* enz., 2. dat de verledene deelwoorden, die zoo wel eene bedrijvende, als lijdende beteekenis hebben, *ik heb bemind, en ik ben bemind*, ook als bijvoeglijke naamwoorden, fomwijle, in eenen bedrijvenden zin gebezigd worden, als *de ingebeelde zieke*, of, die zich inbeeldt ziek te zijn: *uitgediende soldaten*, of, die uitgediend hebben: *een godvergeten, eervergeten mensch*, of, die God vergeten heeft, enz.

De deelwoorden komen ook als bijwoorden voor, en worden, als zoodanigen, niet verbogen. Zoo zegt men, b. v. *de wakend droomende man*, en niet *de wakende droomende man*; dewijl het deelwoord *wakend*, dat hier als bijwoord gebezigd wordt, slechts zekere omstandigheid van het deel-

woord

woord *droomende* bepaalt, en daar op*alleen; eigenlijk, zijne betrekking heeft.

Dat de lijdende deelwoorden, zoo als die in de werkwoorden voorkomen, niet anders, dan als bijwoorden gebezigd, en dus niet verbogen worden, behoeft geen breed betoog: *ik word bemind, zij worden bemind* — *het boek is gelezen, de boeken waren gelezen* — *de man is verfierd, de vrouwen zijn verfierd* enz.

*Trappen
van vergroo-
ting.*

De deelwoorden hebben, even als alle andere bijvoeglijke naamwoorden, ook trappen van vergroo-ting; in zoo ver naamlijk, als hunne beteekenis en het gebruik die veroorloven. *Beminnen*, b. v., heeft het bedrijvende deelwoord *beminnende*, zoo ook *haten*, *hatende*; maar wie zal *beminnender* en *hatender* zeggen, of schrijven? De lijdende deelwoorden dezer werkwoorden, *bemind*, *gehaat*, worden, daartegen, zonder bedenken, vergroot: *beminder*, *gehaatter*, *bemindste*, *gehaatste*. Zoo zegt en schrijft men ook *een sprekender*, en *het sprekendste bewijs*: *een dringender*, en *de dringendste nood*: *drukkender*, en *de drukkendste zorgen* enz.

B I J W O O R D E N.

Bijwoorden zijn zulke woorden, die bij de werkwoorden gevoegd worden, om eene hoedanigheid, of omstandigheid, der werking, lijdning, of des bestaans, uitedrukken, als *vroeg komen*, *schie-lijk loopen*, *lang wachten*, *wel lezen*, *kwelijk spelen* enz.

Som-

Somtijds, echter, worden zij bij zelfftandige naamwoorden geplaatst, niet, om eene wezenlijke hoedanigheid der zaken uittedrukken, maar om slechts eenige toevallige omftandigheid, welke op dezelve betrekking heeft, aan te wijzen, b. v. *moeds genoeg, weinig tijds* enz. Ook strekken zij dikwerf, om zekere omftandigheid der bijvoeglijke naamwoorden, of zekere omftandigheid der hoedanigheid, welke aan eene zaak toegefchreven wordt, aanteduiden, als *een schier afgesleten kleed — een thands heerschend gebrek*. Zoo ook: *een hedendaags gezocht werk — een regt vrolijk kind*. Hier behooren *hedendaags* en *regt* niet tot *werk* en *kind*, maar tot *gezocht* en *vrolijk*; gelijk *schier* tot *afgesleten*, en *thands* tot *heerschend*; en de meening is *een kleed, dat schier afgesleten — een gebrek, dat thands heerschend, — een werk, dat hedendaags gezocht, — een kind, dat regt vrolijk is*.

Ik heb, boven (*), reeds aangemerkt, dat de bijvoeglijke naamwoorden, achter zelfftandige geplaatst, gelijk ook de deelwoorden, bijzonderlijk de verledene, of lijdende (**), als bijwoorden gebruikt, en daarom niet verbogen worden.

De bijwoorden zijn zeer onderscheiden in betekenis, en kunnen, gevoeglijk, verdeeld worden in bijwoorden —

Van TIJD: *heden, nu, hedendaags, tegenwoordig — gisteren, eergisteren, onlangs, eer, weleer, oulings, oudtijds, eertijds, voorheen, te voren, voormaals, laatst, reeds, zoo even, diestijds: — dra,*

(*) Bl. 108.

(**) Bl. 176.

dra, straks, morgen, overmorgen, eerstdaags, terstond, nimmer, nimmermeer, welhaast: — toen, somtijds, somwijlen, altijd, middelerwijl, intusfchen, ondertusfchen, daaglijks, vroeg, laat, spade, plotslijk, oogenbliklijk, bijtijds, steeds, staag, gestadig, doorgaands, zelden, veelal, meestal, terwyl —

VAN PLAATS: *hier, alhier, daar, aldaar, ginds, ginder, ergens, nergens, elders, nabij, verre, binnen, buiten, boven, beneden, onder, voor, achter, overal, alom, waar: — werwaart, herwaart, derwaart, voorwaart, achterwaart, opwaart, nederwaart, en vele anderen met waart, waarheen, hierheen, daarheen, gindsheen, ergensheen, nergensheen, links, regts, weg: — waardoor, hierdoor —*

VAN HOEGROOTHEID: *veel, weinig, luttel, genoeg, overvloediglijk, zeer, ganschlijk, geheellijk, alleszins—*

VAN HOEDANIGHEID: *wel, kwalijk, heuschlijk, wijslijk, ligtlijk, zwaarlijk, groflijk, zaliglijk, rampzaliglijk, gevaarlijk, redelijk, eerlijk, rijklijk, tamelijk, armlijk, soberlijk, snellijk, getrouwlijk, en vele anderen met lijk, stukswijze, steelswijze, trapswijze, spotswijze, vraagswijze, vergeefs, langzaam, stapvoets, hoog, laag —*

VAN BEVESTIGING: *ja, waarlijk, zeker, zekerlijk, voorwaar, immers, trouwens, volstrektlijk, ongetwijfeld, gewis, gewislijk, werkelijk, daarom, dewijl —*

VAN ONTKENNING: *neen, niet, geenszins. —*

VAN TWIJFELING: *mooglijk, misfchien, waarfchijnlijk, veelligt —*

Van

VAN AANSPOORING: *welaan, wakker, lustig, voord, weg* —

VAN VERZAMELING: *tegelijk, tevens, gezamenlijk* —

VAN AFZONDERING: *bijzonderlijk, inzonderheid, slechts, alleenlijk* —

VAN VERGELIJKING: *als, gelijk, gelijkerwijs, desgelijks* —

VAN VERMINDERING: *naauwlijks, schier, bijna, bijkans, bezwaarlijk* —

VAN VERKIEZING: *eer, veeleer, meer, veelmeer, liever, veelliever, vooral, voornaamlijk* —

VAN AANWIJZING: *zoo, dus, naamlijk, dermate* —

VAN ONDERVRAGING: *hoe, waarom, of, wanneer* —

VAN ORDE: *daarna, eerst, eerstlijk, toen, hierna, voortaan, namaals, naderhand, eindelijk, hierop, daarop* —

VAN HERHALING: *eens, eenmaal, tweemaal enz., driewerf, honderdwerf, veelmaal, meermaal, dikmaal, dikwijls, enz.*

Dewijl de bijwoorden taaldeelen, of deelen der rede, zijn, zoo kunnen zij, slechts, uit een eenig woord bestaan. Alle overige bewoordingen, uit meer woorden bestaande, zijn, eigenlijk, geene bijwoorden, schoon zij als zoodanigen gebezigd worden: *ten eerste, ten laatste, op nieuw, in aller ijl, van dag tot dag, van jaar tot jaar, bij dag, bij nacht, des daags, des nachts, des morgen, te weten, het zij zoo, op wat wijs, in geenen*

***** 2

Een bijwoord bestaat, eigenlijk, slechts uit een woord.
dee

deele, naar binnen, naar buiten, naarboven, naar beneden, regt toe, regt aan, van voren, van achter, van elders, van verre, van nabij, heen en weder, van alle zijden, enz.

Het is eene gegronde aanmerking, in de spraak-kunst, dat de grenzen, waar twee deelen der re-
de van elkander scheiden, zich dikwerf niet naauw-
keuriglijk laten bepalen. En deze aanmerking
geldt ook hier; dewijl meenigvuldige woorden,
die werkelijk eene omstandigheid beteekenen, ware
bijvoeglijke naamwoorden zijn, b. v. *tegenwoor-
dig, verre, vroeg, spade, eerlijk, trapswijze,
langzaam, hoog, laag* enz.; daar deze allen, zon-
der eenige verandering, als bijvoeglijke naamwoor-
den kunnen gebruikt worden: *de tegenwoordige
tijd, een verre afstand* enz.; het welk de natuur
van eigenlijke bijwoorden niet toelaat.

Eenigen dezer bijwoorden zijn wortelwoorden,
als *ja, neen, hier, daar, ginds, nu, wel, zoo,
zeer, straks, onder, voor, achter* enz. Eenigen
zijn van zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden
afgeleid, als, van zelfstandige: *eindelijk, van ein-
de, daaglijks, van dag, naamlijk, van naam,
daadlijk, van daad, aanvanglijk, van aanvang,
gebreklijk, van gebrek, jaarlijks, van jaar* enz.,
van bijvoeglijke: *wijslijk, van wijs, ligtlijk, van
ligt, vrijlijk, van vrij, klaarlijk, van klaar,
hooglijk, van hoog, zekerlijk, van zeker, open-
lijk, van open, zotlijk, van zot* enz. Sommigen
zijn van bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden
zamengesteld, als *geenszins, alleszins, gelijker-
wijs* enz. Anderen bestaan uit twee zelfstandige
naam-

naamwoorden, *vraagswijze*, *spotswijze*, *trapswijze* enz.; en wederom anderen uit twee bijwoorden, *hooggenoeg*, *laaggenoeg*, enz.

Dat eenigen dezer woorden ware bijwoorden zijn, blijkt daaruit, dat zij niet als bijvoeglijke naamwoorden kunnen gebezigd worden, als *naamlijk*, *ligtlijk*, *hooglijk*, *zekerlijk*, en vele anderen, op *lijk* uitgaande, gelijk ook die, welken tot de wortelwoorden behooren.

Slechts weinige bijwoorden lijden eene vergroo- ^{Trappen}ting, als *na*, *nader*, *naast* — *hoog*, *hooger*, *hoogst* <sup>van ver-
grooting.</sup>
— *laag*, *lager*, *laagst* — *vroeg*, *vroeger*, *vroegst*
— *laat*, *later*, *laatst* — *lang*, *langer*, *langst* —
slecht, *slechter*, *slechtst* — *verre*, *verder*, *verst* —
eerlijk, *eerlijker*, *eerlijkst*, (en eenige anderen met
lijk) — *langzaam*, *langzamer*, *langzaamst*, —
wel, *beter*, *best* — *weinig*, *minder*, *minst* —
veel, *meer*, *meest*. En daar alle dezen ook als bijvoeglijke naamwoorden voorkomen, schijnen zij, eigenlijk, alleen als zoodanige, trappen van vergrooting te hebben.

VOORZETSELS.

De voorzetsels zijn eene foort van bijwoorden, van de gewone bijwoorden alleenlijk daarin onderscheiden, dat dezen altijd tot werkwoorden behooren, en geenen invloed in het geheel op de naamvallen der zelfftandige naamwoorden hebben, terwijl de voorzetsels zoowel bij de naamwoorden, als bij de werkwoorden gevoegd worden, de eerften

met de laatste verbinden, of de omftandigheden en betrekkingen aanduiden, waarin de naamwoorden door de werkwoorden geplaatst worden. Het is wel waar, dat men, in de kindschheid der spraak, deze betrekkingen, enkellijk door de verbuiging der naamwoorden, heeft willen uitdrukken; doch bij meerdere befchaving, vermeerderden ook deze betrekkingen; terwijl men de onmooglijkheid befpeurde, om die allen, door de verbuiging der naamwoorden, aantetuiden; waarom men, wel dra, op middelen bedacht was, om dezelve, door bijvoeging van andere woorden, uitte drukken. En zoo ontftonden de voorzetsels.

Onze Voorouders maakten van dezelve, reeds vroeg, gebruik, en daarom is onze verbuiging der naamwoorden ook zeer gebrekkig, en zijn onze voorzetsels meenigvuldig, door welker gebruik de nederduitfche taal (in vergelijking met eenige andere, die dezelve in vele gevallen, niet bezigt, b. v. de latijnfche) wel in korthed verliest, maar tevens in duidlijkheid wint, welke toch de eerste en wezenlijkste bedoeling der taal is.

Het hoofdoogmerk, waartoe wij voorzetsels gebruiken, is derhalve, om betrekkingen en omftandigheden uitte drukken, welken, door de naamvalen der naamwoorden, niet wel uitgedrukt kunnen worden, als *plaats, tijd, oorzaak, zamenvoeging, ontbering*, en vele anderen, waarin de naamwoorden kunnen voorkomen. Tot dezelve behooren *aan, af, achter, behalve, beneden, binnen, boven, buiten, bij, door, halve, jegens, in, langs, met, na, naar, naast, nevens, omtrent, om, on-*
der,

der, op, over, rondom, sedert, tegen, te, ten, ter, toe, tusſchen, uit, van, volgendſ, voor, voorbij, wegens, zonder, enz.

Sommigen dezer voorzetselen zijn wortelwoorden, als *aan, bij, door, in, met, na, naar, om, op, tot, uit, van, voor* enz. Anderen zijn afgeleid, als *halve, wege, wegens, naast* enz.; nog anderen zijn zamengefeld, als *behalve, rondom, voorbij* enz.

Zij worden voorzetsels genoemd, omdat zij, gemeenlijk, voor de zelfſtandige naamwoorden geplaatst worden, welker betrekkingen zij aanduiden, b. v. *de appel groeit aan den boom — de koopman brengt zijne goederen van Amſterdam naar Parijs — wij wandelen door de ſtad en langs de veſt* enz. Soms, echter, worden zij ook achter hunne naamwoorden gevoegd, als *hij liep de geheele ſtad door, ik klom de venſter uit, en den muur langs, vredeshalve zweeg ik* enz.

De naamvallen, welken door de nederduitsche ^{Welke naamvallen zij beheerſchen.} voorzetsels, gelijk men het noemt, beheerscht worden, zijn, eigenlijk, de drie gebogene, of de tweede, derde, en vierde naamval. Het voorzetsel *behalve* zou, hier, als eene uitzondering kunnen aangemerkt worden, dewijl het zoo wel met den eerſten, als met den vierden naamval voorkomt. HUIJDECOPER zegt (*), dat een voorzetsel nooit bij den eerſten naamval kan gevoegd wor-

(*) *Proeve D. III, bl, 160.*

worden. Doch N. HINLÓPEN toont (*), in verscheidene voorbeelden, zoo uit VONDEL, FEITAMA, als de Bijbelvertalers, dat *behalve* dikwijls met eenen eersten naamval gebezigd is.

Het is mij voorgekomen, dat het gebruiken van het voorzetsel *behalve* bij onderscheidene naamvallen, door de natuur der zaak zelve gevorderd wordt, dewijl het naamwoord, of persoonlijke voornaamwoord, bij hetzelfde geplaatst, zoo wel in den eersten, als in den derden en vierden naamval kan gedacht worden; en dat het dus van den zin der rede, waarin het woord *behalve* voorkomt, of van het daar bij gevoegde werkwoord, geheel afhankelijk is, of het den eenen, of den anderen vereischt; b. v. (met den eersten) *niemand kon hem spreken*, *behalve ik*: (met den derden) *ik deelde niemand het geheim mede*, *behalve hem*: (met den vierden) *hij wees ieders raad af*, *behalve dien van mij* enz.; en dus zou *behalve*, eigenlijk, meer een bijwoord, dan een voorzetsel zijn, gelijk het dit ontwijfelbaar zeker is, wanneer men zegt: *ik ga wandelen*, *behalve wanneer het regent*.

Eenige voorzetsels hebben alleen den tweeden, anderen den derden, en wederom anderen den vierden naamval bij zich; terwijl eenigen den tweeden, of den derden, anderen den derden, of den vierden naamval bij zich hebben, overeenkomstig met het onderscheid der betrekkingen, welken zij aanduiden.

Bij

(*) HUIJDEC. Pr. D. III, bl. 161, in de aantekeningen.

Bij den tweeden naamval worden *halve* en *wege* geplaatst, als *vriendschapshalve*, *gewetenshalve*, *ambtswege* enz.

Oudtijds hadden onze voorzetsfels, meestal, den tweeden naamval bij zich, zoo als nog blijkt uit de spreekwijzen *voor 's hands*, *onder 's hands*, *boven 's hands*, *te hands*, (thands) *bij tijds*, *tuschen deks*, *binnen 's dijks*, *binnen 's boords*, *binnen 's huis*, *binnen 's monds*, *buiten 's huis*, *buiten 's lands*, enz.; zoo ook *tot berstens toe*, *tot stervens toe*, enz. En schoon sommigen in eenigen dezer voorzetsfelen naamwoorden meenen te ontdekken, of die als uitgelaten onderstellen, waarvan de tweede naamval zoude afhangen (*), zoo is het echter zeker, dat zulks bij *onder 's hands*, *te hands*, *voor 's hands*, en *bij tijds*, niet plaats kan hebben. Alle deze voorzetsfels beheerfchen, thands, ook andere naamvallen, zoo als nader zal blijken.

Bij den derden naamval komen *met* en *uit*, als *met iemand gaan*, *met iemand lijden*, *met een mes snijden*, *met geweld ontnemen*, *met vrucht lezen*, enz.; — *uit de stad drijven*, *uit een voornaam geslacht gesproten*, *uit liefde*, *uit gewoonte* enz.

Bij den vierden naamval worden geplaatst *binnen*, *buiten*, *na*, *naar*, *om*, *door*, *tegen*, *zonder*, *langs*, *sedert*, *volgens* enz., als *binnen*, en *buiten de deur*, enz. — *na zes dagen*, *naar gewoonte*, *naar Amsteldam gaan* enz. — *om u wil ik alles lijden*, *om dezen tijd*, *om de stad gaan*, enz. — *een gat door den muur booren*, *door mij is hij geslagen*, *de stad door loopen*, enz. — *tegen den avond*

(*) REIZH *Belga Graecisf.* p. 415.

avond, ik verzet mij tegen hem, mijn huis ligt tegen het oosten, enz. — zonder geld, zonder mij (*) enz. — langs het bosch rijden, langs de straat loopen enz. — sedert vier weken, sedert dien tijd enz. — volgens het gebruik, volgens den gewonen loop der dingen enz.

Bij den tweeden en derden naamval wordt *van* gevoegd; bij den tweeden, wanneer twee naamwoorden, uit hoofde van eene onderlinge gemeene eigenschap, aan elkander verknocht zijn; bij den derden, wanneer het naamwoord, dat door het voorzetsel *van* beheerscht wordt, niet tot een ander naamwoord, maar tot het bijstaande werkwoord behoort, als eene eigenschap van deszelfs werking uitdrukkende, b. v. *het is een kind van mijne zuster* (waarvoor men ook *mijner zuster* kan stellen). Hier behoort het naamwoord *zuster*, dat in den tweeden naamval staat, bij het andere naamwoord *kind*, en drukt die eigenschap van hetzelfde uit, dat het naamlijk *een kind mijner zuster* is. Daartegen: *het kind komt van mijne zuster*. Hier behoort het naamwoord *zuster*, dat in den derden naamval staat, niet bij het naamwoord *kind*, maar bij het werkwoord *komen*, die bijzonderheid van hetzelfde aanduidende, dat het kind van elders, of van iemand komt, naamlijk *van mijne zuster*.

Zoo ook, met den tweeden naamval: *het huis van den*

(*) *Zonder* komt bij de Ouden ook met eenen eersten naamval voor, doch zeer zeldzaam. MELIS STOKER heeft slechts eenmaal zoo geschreven; (mischien bij vergissing) want anders gebruikte hij *zonder* altijd met den vierden naamval. MELIS STOKER *Kijkronijk*, 2007 B. HUIJDECOOPER, D. II, bl. 542.

den man, (of des mans huis) *de knecht van mijnen broeder*, (of mijns broeders knecht) *de kracht van het geweten*, (of des gewetens) enz.; met den derden: *van iemand iets ontvangen*, *zich van iemand scheiden*, *van de tafel nemen*, *van de bank vallen*, *van blijdschap opspringen*, *van iemand geslagen worden*, *van iemand spreken*, enz.

Bij den derden en vierden naamval komen *aan*, *achter*, *boven*, *in*, *naast*, *onder*, *op*, *over*, *te*, *ten*, *ter*, *tusfchen*, *voor*. Om wel te bepalen, wanneer deze voorzetsels den derden, en wanneer den vierden naamval vereifchen, is het noodig, dat men op de werking van het daarbij gevoegde werkwoord naauwkeuriglijk acht geve, en overwege, of die in den ftand der rust, of in dien der beweging, voorkome; dewijl het voorzetsel, in het eerfte geval, den derden, en in het andere, den vierden naamval vordert. De werkwoorden duiden wel, meestal, eene beweging aan; doch wanneer de werkende perfoon zich reeds aan de plaats der beweging bevindt, en geene verandering van plaats ten oogmerk heeft, dan wordt deszelfs handeling als in den ftand der rust befchouwd, en het daarbij gebezigde voorzetsel vordert den derden naamval. De ftand der beweging, daartegen, onderftelt eene beweging van de eene plaats naar de andere; en dan heeft het voorzetsel den vierden naamval bij zich. Wanneer ik, b. v. zeg: *hij gaat in de kerk*, dan ftaat *kerk* in den derden naamval, indien ik bedoel, dat de kerk de plaats is, waar de beweging gefchiedt, en dat hij, die gaat, zich reeds in de kerk bevindt, en daar zijnde, zich beweegt, of in de kerk rondgaat. Zegge ik, daartegen: *hij gaat in*
de

de kerk, en wille ik te kennen geven, dat hij, die gaat, nog buiten de kerk, en deze de plaats is, naar welke hij zich beweegt, dan staat kerk in den vierden naamval.

Aan is het gewone voorzetsel voor zelfstandige naamwoorden, waarmede de derde naamval wordt uitgedrukt, als *iets aan iemand geven, schrijven* enz.; waarvoor men ook, met weglating van *aan*, zeggen kan: *iemand iets geven, schrijven* enz.

Aan, achter, boven, in, naast, onder, op, over, te, ten, ter en *tusfchen* komen, in den stand der rust, en, derhalve, met den derden naamval, voor in de spreekwijzen *hij luistert aan de deur, het hangt aan den wand, ik heb eenen vriend aan hem, men kent het zilver aan den klank* enz. — *ik sta achter de deur, ik zit achter de tafel, hij gaat achter mij* enz.; — *hij woont boven mij, het water staat boven den dijk, er hangt een onweer boven de stad* enz.; — *in de stad wonen, in den droom zingen, zich in eene zaak oefenen, in gelijkenisfen spreken, in de hoop op voordeel koopmanschap drijven, in den geloove bidden, het is in den nacht geschied, ik heb hem in tien jaren niet gezien* enz.; — *naast iemand zitten, hij woont naast ons, zij staan naast elkander* enz.; — *hij ligt onder de tafel, iets onder den arm dragen, onder water gaan, onder iemands opzigt staan, onder den mom van vriendschap iemand bedriegen, dat moet onder ons blijven, onder den arbeid inslapen* enz.; — *op het land wonen, op den boom zitten, op de jagd zijn, op reis sterven* enz.; — *hij hangt over de deur, hij woont over mij, zij zijn reeds over de grenzen* enz.; — *te paard rijden, te bed leggen,*

te Berlijn wonen, te regter tijd, te water en te land reizen enz.; — ten spot van anderen, ten dage, ten huize, ten koste, ten offer enz.; — ter goeder uur, ter zee, ter eer, ter gedachtenis enz.; — hij zat tusschen u en mij, tusschen den zondag en den vrijdag, ik wil vrede tusschen u en hem maken enz.

In den stand der beweging, en gevolgiijk met den vierden naamval, worden zij gebezigt in de spreekwijzen *iets aan den wand hangen, handen aan het werk slaan, aan de deur kloppen enz.; — achter het gordijn treden, achter eenen boom schuilen, achter de waarheid komen, de paarden achter den wagen spannen enz.; het water klimt boven het peil, iets boven de deur hangen, vergenoegen gaat boven den rijkdom, dit gaat boven mijn vermogen enz.; — in de stad komen, in den zak steken, in zijn verderf loopen, bloemen in het hair, (haar) vlechten enz.; — ik plaatste hem naast mijnen vriend, zij traden naast mij enz.; — zich onder eenen boom plaatsfen, iemand onder het juk brengen, iemand onder de oogen treden, alles onder elkander werpen enz.; — op het dak klimmen, iemand op het paard tillen, zich op den grond leggen, op iemand los gaan, iets op zich toepasfen, op iets zien, het komt op u alleen aan, op de jagd gaan, op de aarde vallen enz.; (op voorna, d. i. wanneer het eene op het andere volgt, heeft ook den vierden naamval bij zich: op den maaltijd, of, op het eten, gaan wandelen, hij volgt op mij, op regen volgt zonneschijn enz.) het water loopt over den dijk, de hand over iemand*

uit-

uitstrekken, tranen liepen over zijne wangen, over anderen heerschen enz.; — te bed gaan, te paard stijgen (*), te Amsteldam komen, te water gaan, te veld trekken enz.; — ten hemel varen, ten grave dalen, ten raad verheven, ten strijd trekken, ten scheidsman verkoren enz.; — ter aarde werpen, ter harte (**) nemen, ter vrouw begeren enz.; — iets tusschen de kleederen leggen, den bal tusschen twee huizen werpen, ik plaatste mij tusschen hem en haar, erwten tusschen de boonen zaaijen enz.

Voor is, mede, volgens het gebruik, het gewoone voorzetsel voor zelfstandige naamwoorden, in den derden naamval, als: dit is voor mij, deze post was voor mij bestemd, dit middel is voor alle kranken goed, voor het vaderland sterven enz. — Wanneer voor, intusschen, in de plaats van, of eene eerderheid van tijd, beteekent, dan heeft het den vierden naamval bij zich, als: voor iemand betalen, borg blijven, ik heb het voor u reeds gedaan, voor dit krijg ik iets anders; — hij is voor mij geboren, hij beval, voor zijnen dood, voor zes weken sprak ik hem enz.

Zoo ook komt *voor*, even als de boven genoemde voorzetsels, in den stand van rust, en in dien van beweging, *voor*, en vordert ook, uit dien hoofde, nu den derden, dan den vierden naamval; b. v. den derden: *hij zit voor de deur, de soldaten liggen voor de stad, ik heb mijnen pligt steeds voor*

00-

(*) *Maandel. Bijdr.* D. II, p. 589.(**) *Hart* was certijds vrouwlijk.

oogen enz.; den vierden: *peerlen voor de zwijnen werpen, paarden voor den wagen spannen, iemand voor den regter roepen* enz.

Dikwijls worden de voorzetsels ook voor de werkwoorden geplaatst, en daaraan vastgehecht, terwijl zij met dezelve, als dan, een woord uitmaken, als *afbreken, opbouwen* enz., en scheidbaar, of onscheidbaar zijn, als *bijvoegen, ik voeg bij* enz., *verhalen, ik verhaal* enz. Doch hiervan is, bij de *zamengestelde werkwoorden*, gehandeld (*).

VOEGWOORDEN.

De voegwoorden zijn, insgelijks, bijwoorden, maar zulke, die de betrekking van de eene rede op de andere, gelijk ook die, welke derzelver leden op elkander hebben, aanduiden. Zij maken het voorgaande op het volgende, zoo wel, als het volgende op het voorgaande betrekkelijk; zij zijn de draden, welke de eene rede aan de andere knopen, en geven dus dat verband aan de woorden, welk in onze denkbeelden plaats heeft. Tot dezelve behoren *en, ook, nog, noch, dat, omdat, opdat, schoon, echter, maar, want, dewijl, naardien, dan, weshalve, indien* enz. Sommigen derzelven zijn wortelwoorden, als *en, ook, zoo, als, nog, noch, nu, hoe, dan, dat, doch, maar* enz.; sommigen zijn afgeleid, als *deels, anders, verder, gevolglijk* enz.; anderen zijn zamengesteld, als *insgelijks, daartegen, ofschoon, dewijl, daarom, omdat, opdat* enz.; wederom anderen maken meer dan

(*) Bl. 170, enz.

dan een woord uit: *zoo wel, als ook, niet alleen, niet minder, gelijk als, zoodra als, behalve dat, voor het overige* enz.

Ten aanzien van hunne beteekenis, of hunnen invloed op den samenhang der rede, kunnen de voegwoorden in de volgende foorten onderscheiden worden, als

ZAMENBINDENDE: *en, ook, zoo wel, als ook, niet alleen, maar ook, als mede, nog, insgelijks, midsgaders* enz.

VERHALENDE: *dat, hoe* enz.

OOGMERK AANDUIDENDE: *opdat, ten einde* enz.

REDEN GEVENDE: *want, omdat, dewijl, naardien, naardemaal, aangezien, vermids* enz.

BESLUITENDE: *zoo, daarom, waarom, derhalve, dan, nu, gevolglijk* enz.

TEGENSTELLING AANWIJZENDE: *dan, maar, nogthands, echter, evenwel, daartegen, veelmeer, veelminder, destemeer, desteminder* enz.

UITSLUITENDE: *noch, of, behalve dat, uitgezonderd* enz.

VOORWAARDELIJKE: *zoo, indien, bijaldien, tenzij*.

VERGELIJKENDE: *gelijk, gelijk als, zoo als* enz.

TOEGEVENDE: *hoezeer, schoon, alhoewel* enz.

TIJDSOPVOLGING AANDUIDENDE: *terwijl, intuschen dat, inmiddels, zoodra als* enz.

BEVESTIGENDE: *immers, ja, toch, voorwaar* enz.

TUSSCHENWERPSELS.

Eindelijk zijn wij tot de laatste der taaldeelen, of deelen der rede, genaderd, naamlijk de *tusschenwerpsels*, welken niet zoo zeer, gelijk de overigen, uitdrukkingen van zekere denkbeelden, als wel van zekere gewaarwordingen, als enkele gewaarwordingen, zijn. Dat de naam van *tusschenwerpsels* met derzelve natuur niet zeer overeenkomstig is, blijkt daaruit, dat zij even zoo gevoeglijk aan het begin en einde, als in het midden eener rede, kunnen geplaatst worden.

Meeestal staan zij aan het begin eener rede, welke dan ook derzelve donkere gewaarwording tot eene duidelijke voorstelling ontwikkelt; b. v. *ach! hoe klopt mij het hart! — ach! dat die brave man gestorven is! — o! dat is schoon! — ha! vind ik u hier? enz.*

Dikwerf worden zij ook aan het einde eener rede geplaatst, om de rij der voorstellingen met de uitdrukking eener eenvoudige gewaarwording te besluiten; b. v. *alles is nu voor mij verloren, ach! — hoort gij niet, holla! ha! — hij is zulk een geleerd man, o!*

In het midden eener rede komen zij op deze wijs voor: *ik heb u veel te verhalen, ach! zeer veel; — ben ik dan, helaas! voor het ongeluk geschapen? — zij is, God dank! weder hersteld; — kon mij wel zwarer slag treffen, indien, dat God verhoede! mijn eenig kind stierf? enz.*

De tusschenwerpsels zijn, eigenlijk, de gebrekkige beginsels van elke taal, of de eerste hoor- Aard der tusschenwerpselen.

bare uitdrukkingen der menschlijke gewaarwordingen. Zij zijn, derhalve, geene eigenlijke *woorden*, voor zoo ver men daardoor uitdrukkingen van klare denkbeelden verstaat.

Hieruit volgt nu, dat alle tusfschenwerpfels wortelwoorden, of wortelklanken, moeten wezen, dewijl, bij de uitdrukking eener enkele gewaarwording, noch buiging, noch afleiding kan plaats hebben.

*Verdeeling
der zelve.*

Onze gewaarwordingen zijn van tweeerlei aard, *inwendige*, wanneer wij ons van datgene bewust zijn, welk wij in ons zelve gewaarworden, en *uitwendige*, wanneer wij ons van datgene bewust zijn, welk bij de dingen buiten ons plaats heeft. Van gelijken aard zijn derzelver uitdrukkingen, of de tusfschenwerpfels, welken daarom ook in twee foorten kunnen verdeeld worden, naamlijk, in uitdrukkingen van *inwendige* en *uitwendige* gewaarwordingen.

*Uitdrukkingen van
inwendige
gewaarwordingen.*

Om onze blijdfchap uittedrukken; gebruiken wij de tusfschenwerpfels: *ha! heifa!* om te klagen: *ach! helaas!* om te wenschen: *och! och of!* om te smeeken: *ei! ei lieve!* om zich te verwonderen, en met nadruk aantefpreken: *o! j!* om te roepen: *he! hem! holla!* om te verfmaden: *fi! foei!* om te dreigen: *wee! o wee!* om ftil te houden: *ho! hei! fus!*

*Van uitwendige
gewaarwordingen.*

De uitdrukkingen der uitwendige gewaarwordingen duiden eenen, van buiten bekomenen, indruk aan, door nabootfing van hetgene, dat in de natuur gehoord wordt; b. v. *bons! daar lag hij: krak!*

daar

daar brak het: hij gooide het in het water, dat het plomp! zeide: klets! klets! zoo sloeg ik hem met de zweep. enz. (*).

Dan, er is nog eene andere foort van uitdrukkin- Bewoordin-
gen als tus-
schenwerp-
fels gebruikt.
gen, om de inwendige gewaarwordingen uittebren-
gen, bestaande in geheele bewoordingen; b. v. *ga-
ve God! dat God verhoede! God dank!* doch dezen
drukken de gewaarwording niet als enkele gewaar-
wording uit, maar stellen een klaar begrip der ge-
waarwording voor, en kunnen niet, dan in eenen
zeer ruimen zin, onder de tusschenwerpfels gere-
kend worden.

Daar alleen klare voorstellingen onder elkander Sommigen
hebben naam-
vallen bij
zich, maar
beheerfchen
die eigenlijk
niet.
kunnen verbonden worden, en enkele gewaarwor-
dingen voor zulk eene verbinding niet vatbaar zijn;
zoo kunnen ook de tusschenwerpfels, eigenlijk,
noch iets beheerfchen, noch van eenig ander woord
beheerscht worden. Zij komen echter werkelijk met
naamvallen voor; doch dezen worden niet door de
tusschenwerpfels, maar alleenlijk door de betrekking
bepaald, waarin men zich de zaken, of personen
voorstelt, bij welken zij geplaatst worden. Met
den eersten naamval: *ach, ik ellendige! ach, gij
rampzalig kind! o, welk een geluk! o getrouwe
vrienden!* met den derden: *wel hem, die het pad
der*

(*) Uit velen dezer tusschenwerpfelen zijn zelfstandige naamwoor-
den en werkwoorden ontstaan, b. v. *bons!* tusschenwerpfel, *een
bons* zelfstandig naamwoord, *bonzen* werkwoord: — *krak!* tus-
schenwerpfel, *een krak* zelfstandig naamw., *kraken* werkw. enz.

der deugd bewandelt! wee u, indien gij tegen uw geweten handelt! enz.

B E S L U I T.

Zie daar het gene, dat ik oordeelde, als eene INLEIDING, VOOR mijn TAALKUNDIG WOORDENBOEK, te moeten laten voorafgaan.

Zij, die met de *handelingen* van de *Maatschappij der nederlandsche Letterkunde te Leiden* bekend zijn, zullen wel rasch bespeurd hebben, dat deze Inleiding, over het geheel genomen, eene beantwoording der TAALKUNDIGE VRAGEN is, door de genoemde Maatschappij aan hare Leden voorgesteld, *opdat men, onder het verzamelen van voorraad voor een algemeen, omschrijvend woordenboek, ook bedacht zoude zijn op het verzamelen van de noodige bouwstof, tot het opmaken van eene volledige Grammatica der nederduitfche Tale* (*).

Dan, daar het mijn oogmerk niet geweest is, om eene *volledige nederduitfche spraakkunst* te schrijven, maar alleenlijk, om de taalgronden aantewijzen, waarop mijn woordenboek gebouwd is, zoo heb ik mij, voornaamlijk, tot dat gedeelte der boven gemelde vragen bepaald, welk *de spelling* der woorden betreft.

En dit fcheen mij voldoende, om mijn tegenwoordig oogmerk te bereiken.

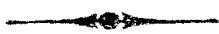
(*) Jaarlijkfche Vergadering, den 11^{en} van Hooimaand, 1775.

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

WOORDENBOEK.

A.

A, is de eerste letter van het ABE, en de eerste en enkelvoudigste der vijf klinkeren, die door de ongedwongenste opening van den mond, zonder moeite, wordt voortgebracht. Zij is kort, als *man*, *rad*; en zij wordt niet lang, dan door bijvoeging van eene tweede A, (of eene E) als *maan*, *raad*. Over de verlenging van A met A, of met E, zie *Inleiding*, bl. 35 env.

A, wordt, somtijds, als een naamwoord gebezigd, en is van het vrouwlijke geslacht, (gelijk alle de overige letters vrouwlijk zijn): als *eene kleine A*, — *de omtrek der grootte A*, enz.

A, was, oudtijds, het bepalende lidwoord voor een zelfstandig naamwoord; en men zeide *a man*, voor *een man*. In zamenstelling werd het als een beroovend voorzetsel gebezigd, waarvoor wij thands *on* gebruiken. Men schreef *amagtig*, voor *onmagtig*, — *awijs*, voor *onwijs*, — *awaard*, voor *onwaard*.

AA, aha, of ahe, (water) z. n., waarvan vele riviertjes, bij ons, den naam nog hebben, zijnde vrouwl. gebruikt, als blijkt uit de namen van plaatsen en personen, daarvan ontleend, als *het huis ter Aa*, *van der Aa* enz. Voorheen droeg water ook den naam van *ee*, of *ei*, als in *eeland*, nu *eiland*, zijnde land, met water omgeven. Het fransche *eau* s'lijnt hiervan, of van het angelsaksische *ea* (water) ontleend te zijn.

AAFSCH, b. n., beteekenende het zelfde, als *averegtsch*, *slinksch*, *verkeerd*. Het is zamengesteld uit *aaf*, oulings *ave*, nu *af*, en den uitgang *sch*. *Aafsche treken* zijn *slinksche*

fche trecken. KILIAAN heeft *aaffche* hand. Ook zegt men thands nog *aafschhands*. (Niet *aapshands*; gelijk dit, in het spreken, dikwijls voorkomt.)

AAFSCHELIJK, bijw., (verouderd) van *aafsch*. Zooveel als verkeerdlik, kwalijk gepast.

AAGT, (aagtappel) z. n., v., *der*, of *van de aagt*; meerv. *aagten*.

AAK, (bij KILIAAN ook *nake*) z. n., v., *der*, of *van de aak*; meerv. *aken*. Eene foort van lastfchepen met platte bodems. *Keulsche aak*.

AAKSE, (ook *akse*) z. n., v., *der*, of *van de aakse*; meerv. *akfen*. Van het latijnsche *ascia*, een timmerbijl.

AAKSTER, (thands meest *ekster*) zie *ekster*.

AAL, een voorzetsel, dat alleenlijk in zamenstelling gebruikt wordt, en de beteekenis der woorden, voor welken het geplaatst is, sterker maakt, als *aaloud*, dat is *zeer oud*. Thands schrijft men. meest, *al*: *alhier*, *aldaar*, *aldus*, *alreeds*, *alcer*, *algeheel*, *algemeen*, *almagtig* enz.

In eene gelijke beteekenis wordt het bij eigennamen gebezigd; b. v. van het oude *brecht*, (helder) komt *Aalbrecht*, of *albrecht*. (zeer helder.)

AAAL, z. n., m., *des aals*, of *van den aal*; meerv. *alen*. Eene foort van visch. Waarschijnlijk van het ijsl. *ala*, voeden, vet maken. De latijnsche benaming *anguilla* is van de slangwijze gedaante van dezen visch afkomstig. Uit hoofde van deszelfs glibberigheid, zegt men, figuurlijk, *eenen gladden aal bij den staart hebben*, beteekenende, geen vat aan eene zaak hebben — iets ondernemen, dat waarschijnlijk mislukken zal.

AAAL, (ook *eel*) z. n., m., een woord in de engelsche en noordfche talen gebraklijk. afkomstig van het ijsl. *ala*, voeden, vet maken, beteekenende zekere foort van drank, bij de Engelsen *ale* genoemd, zijnde zwaar, vet en voedzaam bier. Hiertoehoor ook het angelfaktische *ealhus*, bierkroeg.

AALBEZIE, (ook *aalbes*) z. n., v., *der*, of *van de aalbezie*; meerv. *aalbezien*. Van *aal* en *bezie*.

AALBEZIEBOOM, z. n., m., *des aalbeziebooms*, of *van den aalbezieboom*; meerv. *aalbezieboomen*. Van *aalbezie* en *boom*.

AALGEER, z. n., m., *des aalgeers*, of *van den aalgeer*; meerv. *aalgeren*. Van *aal*, en het verouderde *geren*, haken, trachten. Eene drietandige vork, waarmede men aal steekt. Thands zegt men *elger*. Zie *aalspeer*.

AAL-

- AALKAAR**, z. n., v., *der*, of *van de aalkaar*; meerv. *aalkaaren*. Van *aal* en *kaar*.
- AALKORF**, z. n., m., *des aalkorfs*, of *van den aalkorf*; meerv. *aalkorven*. Van *aal* en *korf*.
- AALLIJK**, bijw., beteekenende *gansch*, *geheel*, bij **HOOFD** en anderen gebruikelijk. Thands zegt men *geheelijk*, *geheel en al*.
- AALMOES**, z. n., v., *der*, of *van de aalmoes*; meerv. *aalmoezen*. Eene vrijwillige gift aan behoeftigen. Dit woord beteekende, oulings, ook eene *broodtafel*, welke, de maaltijd geëindigd zijnde, den armen toegediend, en, als eene vrijwillige gift, gefchonken werd. Van hier werd het ook voor een *tafelbord* (bij **KILIAAN** *broodtafelfoor*) gebezigd. Het is van griekfchen oorsprong, *ἐλεημοσύνη*. In het latijn heet het *eleemofyna*.
- AALMOEZENIER**, z. n., m., *des aalmoezeniers*, of *van den aalmoezentier*; meerv. *aalmoezeniers*. Iemand, die aalmoezen uitdeelt. In het latijn: *eleemofynarius*.
- AALMOEZENIERSHUIS**, z. n. onz., *des aalmoezeniershuizen*, of *van het aalmoezeniershuis*; meerv. *aalmoezeniershuizen*. Een geflacht tot onderhoud van arme en gebrekkelijke menfchen, of van kinderen der armen. Van *aalmoezentier* en *huis*.
- AALLOUD**, b. n., beteekenende zoo veel als *zeer oud*. Dit woord heeft derhalve geene trappen van vergelijking. Sommige al te kiefche Taalmeesters fchrijven *adeloud*; doch verkeerdlijk. Van *aal* (of *al*) en *oud*. Thands fchrijft men, gemeenlijk, *aloud*; zie *aal* en *al*.
- AALLOUDHEID**, z. n., v., *der*, of *van de aaloudheid*; zonder meerv. Van *aaloud* en *heid*; zie *aaloud*.
- AALRIJK**, b. n., *aalrijker*, *aalrijkst*. *Aalrijke wateren* zijn wateren, waarin veel aal is. Van *aal* en *rijk*.
- AALSHUID**, z. n., v., *der*, of *van de aalshuid*; meerv. *aalshuiden*. Van *aal* en *huid*.
- AALSPEER**, (ook *aalsperre*) z. n., v., *der*, of *van de aalspeer*; meerv. *aalsperen*. Eene drietandige vork, waarmede men aal fteekt, in **Zeeland** *palingfcheer*, in **Utrecht** *elger*, en elders *aalfecker* genoemd.
- AALSTEEK**, z. n., m., *des aalsteeks*, of *van den aalsteek*. Het fteken van aal, en ook het regt om zulks te doen; b. v. *den aalsteek hebben*, of *pachten*.
- AALSTEKER**, zie *aalspeer*.
- AALSVEL**, z. n., onz., *des aalsvels*, of *van het aalsvel*; meerv.

meerv. *aalsvellen*. Van *aal* en *vel*. Een aalsvel, genoegzaam, niets waardig zijnde, zegt men, figuurlijk, van eenen kramer in weinig beteekenende zaken, *hij is een koopman in aalsvellen*.

AAM, z. n., onz., *des aams*, of *van het aam*; meerv. *amev*. Een wijnvat, houdende vier ankers.

AAMACHTIG, (ook *aamechtig*) b. n., *aamachtiger*, *aamachtigst*. Van *aam*, voor *adem*, en *achtig*. Zulk een, die zich door loopen, of werken enz., bijna buiten adem gebracht heeft. *Aamachtig* heeft niets gemeen met *amagtig*, voor *onmagtig*, als zamengefeld uit *a*, nu *on*, en *magtig*. *Aamachtig* en *aamechtig* zijn in gebruik, niet *ademachtig*.

AAMBEELD, zie *Aanbeeld*.

AAMBEI, zie *Aanbei*.

AAMBORSTIG, b. n., *aamborstiger*, *aamborstigst*. Van *aam*, voor *adem*, en *borstig*. *Ademborstig* is niet in gebruik.

AAMBORSTIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de aamborstigheid*; meerv. *aamborstigheden*. Van *aam*, voor *adem*, en *borstigheid*. *Ademborstigheid* is niet in gebruik.

AAMECHTIG, zie *Aamachtig*.

AAMTOGT, z. n., m., *des aamtogts*, of *van den aamtogt*; meerv. *aamtogten*. Van *aam*, voor *adem*, en *togt*, van *togen*.

AAN, oulings *ane*, verwantschap met het grieksche *ἀνα*.

Het gewone voorzetsel voor zelfstandige naamwoorden, waarmede de derde naamval wordt uitgedrukt: *iets geven aan iemand*, enz.; waarvoor men ook, met weglating van *aan*, zeggen kan: *iemand iets geven*. Het heeft zoo wel den vierden, als den derden naamval bij zich; het welk afhangt van de betrekking, waarin het voorkomt.

In den stand der rust, of met den derden naamval, wordt het gebruikt, in de spreekwijzen: *aan alle plaatsen — de sterren aan den hemel — aan de keten liggen — aan mijne zijde is hij gesneuveld — aan ligchaam en ziel krank zijn — het hangt aan den wand*, enz.:

In den stand der beweging, of met den vierden naamval, in de spreekwijzen: *iets aan den wand hangen, aan eenen paal binden — het mes aan de keel zetten — aan boord, aan den arbeid gaan — zich aan eenen steen stooten — iets aan het licht, aan den man brengen*, enz.

Somwijle wordt bij dit *aan* het woordje *tot* gevoegd, wan-

wanneer het de grens der handeling aanduidt; b. v. *de vijand drong tot aan de poort der stad door — tot aan den mond in het water, tot aan het einde der wereld gaan.*

Ook wordt *aan* als een bijwoord gebruikt, wanneer het bij *van*, *boven*, *onder*, of *neven* staat; b. v. *van kinds-been aan — van stonden aan — boven aan zitten — onder aan staan — neven aan wonen.*

Men vindt ook *van af aan*, b. v. *van den beginne af aan — van nu af aan*, enz.; maar dit geeft, veelal, eene afzigtigheid. Men zegt en schrijft, derhalve, beter, *van den beginne aan*, enz.

Bij de gebiedende wijs van werkwoorden geplaatst, wordt het gebruikt, in den zin van *voord*, *haastig*; b. v. *kom aan — loopt, schrijft wat aan* enz.

Achter een werkwoord gevoegd, drukt het de mogelijkheid eener zaak uit, als: *is er nog helpen aan? — daar is geen doen aan*, enz.

Met andere woorden zamengevoegd, heeft *aan* onderscheidene beteekenissen, als die van den oorsprong en het begin eener zaak; b. v. *aanvang*, *aanheffen*, *aanheer*, (grootvader) *aanvrouw*, (grootmoeder) welke twee laatste woorden verouderd zijn: — die van zamenkoppeling en vereeniging; als *aanbinden*, *aanhechten*, *aanlijmen*, *aanmaken*, *aannagelen*, *aangeboren*, *aanhang*; — die van versterking en nadruk; b. v. *aanlokken*, *aanregten*, *aantoonen*, *aanhouden*, *aangenaam*; — die van eene beweging naar eene plaats; als *aanloopen*, *aanblikken*, *aanbidden*, *aanlagchen*, *aanbasfen*, *aanroepen*, *aanblazen*; — die van eene beweging in eene plaats; als *aantreffen*, *aanbranden*, *aanteekenen*; — die van een langzaam toenemen; als *aanzweeven*, *aanslappen*, *aanwinnen*, enz. En eindelijk komt het voor, in de beteekenis van zekere hoedanigheid; als *aanstaan*, d. i. *behagen*.

Voor een werkwoord gevoegd, en aan hetzelfde vast gemaakt, is het een scheidbaar voorzetsel, en wordt het, als zoodanig, door de Dichters veel gebezigd; als *aanlonken*, *aanjuichen* enz.; waarvoor het gemeene gebruik *toelonken*, *toeknikken*, *toejuichen* zegt. Sommigen zijn hierin te ver gegaan, en hebben, zelfs, *aanschreeuwen*, *aanweenen*, enz. geschreven.

AANADEMEN, (aanafemen) bed. w. gelijkvl., *ik ademde aan, heb aangeademd*. Van het scheidbaar voorzetsel *aan* (naar, tot, tegen) en *ademen*, van *adem*: met den adem

adem tegen iets aanblazen. Een woord bij de Vergulders gebruikelijk: *het goud aanademen*.

AANBAFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik bafte aan, heb aangebafte*. Van het fcheidb. voorz. *aan*, en *baffen*. *Aan* is hier zooveel als *naar*, of *tegen*, en heeft, derhalve, den vierden naamval bij zich: *die hond bafte alle menschen aan*, niet *allen menschen*.

AANBAKKEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*: *het brood bakte aan, is aangebakken*. Van het fcheidb. voorz. *aan*, en *bakken*.

AANBAKSEL, z. n., onz., *des aanbaksels*, of *van het aanbaksel*; meerv. *aanbaksels*. Van *aanbakken*, en den uitgang *sel*. Zie *sel*.

AANBAREN, onz. w., beteekenende zooveel als *aanboorden*, d. i. aan boord komen; en meer in het gemeen: *aankomen*, *aanvaren*, *aanlanden*; ook: *alle zeilen bijzetten*.

AANBARING, z. n., v., *der*, of *van de aanbaring*; zonder meerv. Van *aanbaren*. De aanlanding, of aankomst aan een fchip.

AANBASSEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik baste aan, heb aangebasfen*. Van het fcheidb. voorz. *aan* en *basfen*. *Aan* is hier zooveel als *naar*, of *tegen*, en heeft den vierden naamval bij zich, even als in *aanbasfen*. *De hond heeft ieder aangebasfen*. Overdragtiglijk, in den zin van iemand onbefchaamd bejegenen en openlijk lasteren: *de laster moog mij aanbasfen*.

AANBASSER, z. n., m., *des aanbasfers*, of *van den aanbasfer*; meerv. *aanbasfers*. Van *aanbasfen*. Een hond, of, bij overdragt, iemand, die anderen aanbast, d. i. onbefchaamd bejegt. Zie *er*.

AANBEDEN, verouderd deelw. Van *aanbidden*. Voor *aangebeden*.

AANBEELD, z. n., onz., *des aanbeelds*, of *van het aanbeeld*; meerv. *aanbeelden*. Van *aan* en *beeld*, (of *beld*) waarschijnlijk van het oude *balten*, dat *staan* beteekend heeft; gelijk het latijnsche *incus* van *in* en *cudo*, en het angelfaksche *anfil* van *an* en *fillen*, dat insgelijks *staan* beteekent. *Aan* is hier een zinverfterkend voorzetsel. *Aanbeeld* is, derhalve iets, waarop, met kracht, geflagen wordt. Figuurlijk zegt men: *ik zal nog dikwijls op dat aanbeeld staan*, d. i. van deze of gene zaak fpreken.

AANBEEKEN, onz. w., in de zeevaart gebruikelijk. Hetzelfde als *aanbaren*, beteekenende *alle zeilen bijzetten*.

AAN-

- AANBEGIN**, (niet bij KILIAAN, maar wel bij onze Taalverwanten bekend) z. n. onz., zonder meerv. Hetzelfde als *begin*, de aanvang eener zaak. Niet zeer gebruikelijk, dan in de spreekwijs: *van aanbegin — van 's aardrijks aanbegin*. Van *aan*, (zinveriterkend voorzetsel) en *begin*, van *ginnen*, *beginnen*. *Van aanbegin* is dan zoo veel als *van het eerste begin af*.
- AANBEHOOREN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik behoorde aan, heb aanbehoord*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *behooren*. Het heeft den derden naamval des perfoons bij zich: *dit boek behoort aan mij — men geve de gevondene goederen den genen terug, wien zij aanbehooren*, of *aan wien zij behooren*.
- AANBEI**, z. n., v., *der*, of *van de aanbei*; meerv. *aanbeijen*.
- AANBELANG**, z. n. onz., *des aanbelangs*, of *van het aanbelang*; zonder meerv. Van *aan* en *belang*. *Aan* maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord; gelijk ook in
- AANBELANGEN**, (betreffen) onz. w., onvolledig. *Wat mij, hen, u*, enz. *aanbelangt*. Verder niet in gebruik. Gemeenlijk zegt men: *wat mij, wat u*, enz. *belangt*; zonder *aan*.
- AANBELLEN**, (aanschellen) onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *bellen*: *ik belde aan, heb aangebeld*.
- AANBERG**, z. n., m., *des aanbergs*, of *van den aanberg*; meerv. *aanbergen*. Van *aan*, dat hier het begin der zaak beteekent, welke het bijgevoegde woord aanduidt, en *berg*. Eene langzaam opgaande hoogte voor het gebergte, of een voorgebergte.
- AANBESTEDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *besteden*: *ik besteedde aan: heb aanbesteed*.
- AANBESTEDER**, z. n., m., *des aanbesteders*, of *van den aanbesteder*; meerv. *aanbesteders*. Van *aanbesteden*. Zie *er*.
- AANBESTEDING**, z. n., v., *der*, of *van de aanbesteding*; meerv. *aanbestedingen*. Van *aanbesteden*. Zie *ing*.
- AANBESTEED**, deelw. Van *aanbesteden*: *aanbesteedde werken*.
- AANBESTEEDSTER**, z. n., v., *der*, of *van de aanbesteedster*; meerv. *aanbesteedsters*. Van *aanbesteden*. Zie *ster*.

AAN.

- AANBESTERVEN**, onz. w., ongelijkvl., met *zijn*: *die goederen zijn mij aanbestorven*. Van het scheidb. voorz. *aan en besterven*.
- AANBESTORVEN**, deelw. Van *aanbesterven*: *aanbestorvene goederen*.
- AANBÉTROUWD**, deelw. Van *aanbetrouwen*: *aanbetrouwde gelden*.
- AANBETROUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan en betrouwen*: *ik betrouwde aan, heb aanbetrouwd*.
- AANBEVELEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan en bevelen*: *ik beval aan, heb aanbevolen*.
- AANBEVELER**, z. n., m., *des aanbevelers*, of *van den aanbeveler*; meerv. *aanbevelers*. Van *aanbevelen*. Zie *er*.
- AANBEVELING**, z. n., v., *der*, of *van de aanbeveling*; meerv. *aanbevelingen*. Van *aanbevelen*. Zie *ing*.
- AANBEVOLEN**, deelw. Van *aanbevelen*: *de zaak was mij aanbevolen — het was eene, mij aanbevolene, zaak*.
- AANBIDDEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van *aan en bidden*. *Aan* is, eigenlijk, een scheidb. voorz.; doch het komt ook als onscheidb. voor, en men zegt zoo wel *aanbidden*, als *aanbidden*; van hier ook *ik bad aan*, en *aanbad, aan te bidden, en te aanbidden*. Het bij MELIS STROKE voorkomende deelwoord *aanbeden*, voor *aangebeden*, is geheel verouderd, en men gebruikt, thands, alleenlijk, *ik heb aangebeden*. *Aan* in *aanbidden*, is zoo veel als *naar, tot*, of beteekent eene wending, of rigting van het gebed naar het voorwerp der aanbidding, en heeft, derhalve, den vierden naamval bij zich: *de Goden*, (niet *den Goden*) *aanbidden*. Het komt voor, in de beteekenis van *godlijke eer bewijzen*, en ook in den zin van *eene eerbiedige liefde toonen*, b. v. *hij bidt haar aan*.
- AANBIDDER**, z. n., m., *des aanbidders*, of *van den aanbieder*; meerv. *aanbidders*. Van *aanbidden*. Zie *er*.
- AANBIDDING**, z. n., v., *der*, of *van de aanbidding*; meerv. *aanbiddingen*. Van *aanbidden*. Van hier *aanbiddingwaardig*. Zie *ing*.
- AANBIDLIIK**, bijv. n., en bijw. *Aanbidlijker, aanbiddeljkst*. Het beteekent hetzelfde als *aanbiddenswaardig*; b. v. *God alleen is aanbiddeljk*. Ook wordt het in den zin van *uitmuntend, uitstekend* gebruikt: *eene aanbiddeljke schoonheid*. Bij andere bijvoeglijke naamwoorden gevoegd, wordt het als een bijwoord gebezigd, b. v. *zij is aanbiddeljk schoon*, enz. Zie *lijk*.

AAN-

- AANBIDLJKHEID**, z. n., v., *der*, of van de *aanbidlijkheid*; meerv. *aanbidlijkheden*. Van *aanbidlijk*. Zie *heid*.
- AANBIDSTER**, z. n., v., *der*, of van de *aanbidster*; meerv. *aanbidsters*. Van *aanbidden*. Zie *ster*.
- AANBIEDEN**, bedr. w., ongelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik bood aan, heb aangeboden*. Dit werkw. heeft den derden naamval van den persoon, en den vierden van de zaak bij zich. *Iets aan iemand bieden, of iemand iets aanbieden* is hetzelfde.
- AANBIEDER**, z. n., m., *des aanbieders*, of van den *aanbieder*; meerv. *aanbieders*. Van *aanbieden*. Zie *er*.
- AANBIEDING**, z. n., v., *der*, of van de *aanbieding*; meerv. *aanbiedingen*. Van *aanbieden*. Zie *ing*.
- AANBIEDSTER**, z. n., v., *der*, of van de *aanbiedster*; meerv. *aanbiedsters*. Van *aanbieden*. Zie *ster*.
- AANBIJT**, een verouderd z. n., voor *ontbijt*. KILIAAN heeft *aanbijt, inbijt*. Zie *ontbijt*.
- AANBIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik beet aan, heb aangebeten*. Bij KILIAAN vindt men *aanbijten, inbijten*, voor *ontbijten*.
- AANBILKT**, zie *aanbeeld*.
- AANBINDEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging heeft, en *binden*: *ik bond aan, heb aangebonden*. In den stand der beweging heeft het twee vierde naamvallen bij zich, b. v. *iets aan eenen boom binden*. Ook wordt het gebruikt voor doorzetten en bevorderen, b. v. *ik zal die zaak, zoo veel ik kan, aanbinden*.
- AANBINDER**, z. n., m., *des aanbinders*, of van den *aanbinder*; meerv. *aanbinders*. Van *aanbinden*. Zie *er*.
- AANBINDING**, z. n., v., *der*, of van de *aanbinding*; meerv. *aanbindingen*. Van *aanbinden*. Zie *ing*.
- AANBINDSTER**, z. n., v., *der*, of van de *aanbindster*; meerv. *aanbindsters*. Van *aanbinden*. Zie *ster*.
- AANBLAASSTER**, z. n., v., *der*, of van de *aanblaasster*; meerv. *aanblaassters*. Van *aanblazen*. Zie *ster*.
- AANBLAFFEN**, zie *aanbaffen*.
- AANBLAZEN**, bedr. w., ongelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik blies aan, heb aangeblazen*. *Aan* is hier zoo veel als *tot, naar*, en heeft den vierden naamval bij zich: *het vuur aanblazen*. Ook in den zin van *aanzetten, aanhitsen*: *hij blies, overal, de onlusten aan*.

AAN-

- AANBLAZER, z. n., m., *des aanblazers*, of *van den aanblazer*; meerv. *aanblazers*. Van *aanblazen*. Zie *er*.
- AANBLAZING, z. n., v., *der*, of *van de aanblazing*; meerv. *aanblazingen*. Van *aanblazen*. Zie *ing*.
- AANBLIJVEN, onz. w., ongelijkv., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *blijven*: *ik bleef aan*, *ben aan-gebleven*. Het beteekent zooveel als, in zijn ambt blijven, zijne bediening behouden. Ook zegt men *niets bleef er aan den wand*, enz.
- AANBLIK, z. n., m., *des aanbliks*, of *van den aanblik*, zonder meervoud. Eene schielijke wending der oogen naar iemand. Van *aanblikken*.
- AANBLIKKEN, onz. w., gelijkv. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *blikken*: *ik blikte aan*, *heb aangeblik*. *Aan* beteekent hier eene beweging naar eene plaats, en heeft den vierden naamval bij zich: *iemand aanblikken*, d. i. de oogen naar iemand wenden.
- AANBOD, z. n., onz., *des aanbods*, of *van het aanbod*; zonder meervoud. Van *aanbieden*.
- AANBONZEN, onz. w., gelijkv. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *bonzen*: *ik bonsde aan*, *heb aangebonsd*. *Aan* is hier zooveel als *tegen*, beteekent eene beweging naar eene plaats, en heeft den vierden naamval bij zich: *aan de deur bonzen*.
- AANBOORDEN, zie *aanbaren*.
- AANBOORDEN, bedr. w., dat niet meer in gebruik is. Het beteekende, oudtijds: uit regt van maagfchap, of anderszins, *iets naasten*. TUINMAN leidt het af van het oude *oor*, erigenaam; zoodat *aanboorden* zoo veel als *aanbeorden* zoude wezen, d. i. *zich door erfregt iets aanmatig*.
- AANBOTSSEN, onz. w., gelijkv. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *botfen*: *ik botste aan*, *heb aangebotst*. *Aan* is hier zooveel als *tegen*, beteekent eene beweging naar eene plaats, en heeft, derhalve, den vierden naamval bij zich. *Zij botsten tegen elkander aan*.
- AANBOTSING, z. n., v., *der*, of *van de aanbotsing*; meerv. *aanbotsingen*. Van *aanbotfen*. Zie *ing*.
- AANBOUW, z. n., m., *des aanbouws*, of *van den aanbouw*. zonder meerv. Van *aanbouwen*.
- AANBOUWEN, bedr. w., gelijkv., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik bouwde aan*, *heb aangebouwd*. *Landerijen*, *fchepen*, *huizen*, *steden* enz. *aanbouwen*: *eenen vleugel aan het huis bouwen*.

AAN-

AANBOUWER, z. n., m., *des aanbouwers*, of *van den aanbouwer*; meerv. *aanbouwers*. Van *aanbouwen*. Zie *er*.

AANBRANDEN, onz. w., gelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *branden*: *de spijs brandde aan, is aangebrand*.

AANBRANDSEL, z. n., onz., *des aanbrandfels*, of *van het aanbrandfel*; meerv. *aanbrandfels*. Van *aanbranden*, en den uitgang *fel*. Zie *fel*.

AANBRASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brassen*: *ik braste aan, heb aangebrast*. Eene spreekwijs, in de scheepvaart gebruikelijk.

AANBREKEN, onz. w., ongelijkvl., met *zijn*: *de dag brak aan, is aangebroken*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *breken*. Dit *breken* komt van het oude *brechen*, dat is *lichten, schijnen*. *De dag breekt aan* is, derhalve, zooveel als *de dag licht aan*. Figuurlijk zegt men: *de dageraad van mijn geluk brak aan*. Ook wordt het gebruikt in den zin van *zich beginnen te vertoonen*, ten aanzien van den *avond* en den *nacht*: *de nacht brak aan*, enz.

AANBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brengen*: *ik bragt aan, heb aangebragt*. *Aan* is hier zooveel als *naar, tot*, en heeft den vierden naamval bij zich. Het beteekent, eigenlijk, *iets naar zekere plaats brengen, voeren, dragen* enz., b. v. *hout en steen aanbrengen, om een huis te bouwen*. Overdrachtiglijk komt het voor in de spreekwijzen: *iets aan den man brengen* — *die zaak heeft mij veel voordeel, maar ook veel verdriet aangebragt*. Het wordt ook gebezigd in den zin van *melden, bekend maken* en *aanklagen*; b. v. *hij heeft het reeds aangebragt*, (bij den schout enz.) *ik zal de zaak bij het gerecht aanbrengen*. In de laatste beteekenis zegt men alleenlik, *iemand iets aanbrengen*, en niet *iets aan iemand brengen*.

AANBRENGER, z. n., m., *des aanbrengers*, of *van den aanbrenger*; meerv. *aanbrengers*. Van *aanbrengen*. Zie *er*.

AANBRENGING, z. n., v., *der*, of *van de aanbrenging*; meerv. *aanbrengingen*. Van *aanbrengen*. Zie *ing*.

AANBRENGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanbrengster*; meerv. *aanbrengsters*. Van *aanbrengen*. Zie *ster*.

AANBRIESCHEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik brieschte aan, heb aangebriescht*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brieschen*. *Aan* beteekent hier *naar, tot*, en heeft

den vierden naamval bij zich. *Briefchen* en *aanbriefchen* wordt van de paarden gezegd.

AANBRUISEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik brauste aan, heb aangebruist*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *bruisen*. *Aan* is hier zooveel als *naar, tot*, en heeft den vierden naamval bij zich: *de zee bruist aan*. Ook van scheppen: *wij willen nu een oogst van vloten aanzien bruisen*.

ANTONID.

Ook figuurlijk: *tegen iemand aanbruisen*, d. i. iemand onstuimiglijk bejegenen.

AANBRULLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik brulde aan, heb aangebruld*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brullen*. *Aan* is hier zooveel als *naar, tot*, en heeft den vierden naamval bij zich: *die leeuw brult alle dieren aan*.

AANBUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik boog aan, heb aangebogen*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *buigen*. *Aan* is hier zooveel als *naar, tot*. *Aanbuigen* is, derhalve, naar iets anders toebuigen.

AANDACHT, z. n., v., *der*, of *van de aandacht*; zonder meerv. Van *aandenken*. *Aan* duidt hier de rigting van de gedachten naar zeker voorwerp aan. *Aandacht* is, derhalve, zooveel als *gedachte aan*.

AANDACHTIG, bijv. n. *Aandachtiger, aandachtigst*. Van *aandacht*. Zie *ig*.

AANDACHTIGLIJK, bijw., van *aandachtig*, en den uitgang *lijk*. Zie *lijk*.

AANDEEL, z. n., onz., *des aandeels*, of *van het aandeel*; meerv. *aandeelen*. Van *aan* en *deel*. *Aandeel aan iets hebben*, zoo wel ten kwade, als ten goede. — Een bepaald deel van iets: *hij heeft nog aandeel aan het huis*, — *ik heb mijne twee aandeelen verkocht*, — *ik heb mijn aandeel daarvan gekregen*, enz.

AANDICHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dichtte aan, heb aangedicht*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *dichten*, voor verzinnen. *Iemand iets aandichten*, d. i. iets van iemand verdichten, of iemand iets te last leggen. Met den vierden naamval der zaak, en den derden des perfoons.

AANDIENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *dienen*: *ik diende aan, heb aangediend*. Voor berichten, bekend maken: *ik heb het, terstofd, aangediend*. Voor aanmelden: *ik zal u aandienen* — *zich laten aandienen*.

AANDIEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik diepte aan, heb aange-*

gediept. Van het scheidb. voorz. *aan* en *diepen*. *Aan* versterkt den zin. *Aandiepen* is, derhalve, nog dieper maken: *ik zal den put nog wat aandiepen*. *Aandiepen* is bij de Zeelieden ook gebruikelijk, voor, al peilende naar land varen.

AANDISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dischte aan, heb aangedischt*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *dischen*, van *disch*.

AANDOEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik deed aan, heb aangedaan*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *doen*. *Kleederen aandoen*. Dit *aandoen* heeft veel overeenkomst met het latijnsche *induere*, en het grieksche *ἐνδύειν*. En deze woorden hebben, waarschijnlijk, denzelfden wortel in het fakkische *teon*, en beteekenen niets anders, dan *aantrekken*. Wij gebruiken het woord *aandoen* alleenlijk van *naauwe* kleederen; van *wijde* sprekende, zeggen wij *oandoen*: *ik heb mijnen rok aangedaan*, aangetrokken. In eene ruimere en overdrachtige beteekenis zegt men ook: *ijver aandoen*, *gerechtigheid aandoen*, d. i. zich met ijver enz., als *bekleeden*. *Aandoen* heeft ook nog vercheidene andere beteekenissen, als, voor aanranden: *iemand bij den avond, aandoen*. — Voor veroorzaken toebrengen: *iemand eer, schande, vermaak, smart* enz. *aandoen*: *den oorlog aandoen*. — Voor zich ergens heen begeven: *ik zal Frankrijk, op mijne reis, niet aandoen, ik kan die haven niet aandoen*. — Voor treffen: *die zaak heeft mij geweldiglijk aangedaan*. Het enkelvoudige *doen* laat zich bij alle voorvoegselen plaatsen, van welke kracht die ook zijn mogen. Zoo zeggen wij *aandoen, afdoen, indoen, opdoen, toedoen, uitdoen* enz.

AANDOENING, z. n., v., *der*, of *van de aandoening*; meerv. *aandoeningen*. Van *aandoen*. *Hij heeft er geene aandoening van*, d. i. hij wordt er niet door geraakt, getroffen. Zie *ing*.

AANDOENLIJK, bijv. n. en bijwoord: *aandoenlijker, aandoenlijkst*.

Dit woord wordt in eenen bedrijvenden en lijdenden zin gebezigd; bedr., *hij hield eene aandoenlijke redevoering*, d. i., die den Toehoorder sterk aandeed; lijd., *zij is eene zeer aandoenlijke vrouw*, d. i., die ligtlijk aangedaan wordt. Als bijwoord komt het voor, in de spreekwijs: *hij sprak aandoenlijk*, enz. Zie *lijk*.

AANDOENLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aandoenlijk-*

- lijkheid*; meerv. *aandoenlijkheden*. Van *aandoenlijk*. Zie *heid*.
- AANDOUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik douwde aan, heb aangedouwd*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *douwen*. *Aan* is hier zooveel als *tot*, *naar*, en heeft den vierden naamval bij zich.
- AANDRAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg aan, heb aangedragen*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *dragen*. *Aan* beteekent hier *tot*, *naar*, en heeft den vierden naamval bij zich. Oudtijds werd het ook gebezigd in den zin van *aanhebben*, b. v. *eenen mantel aandragen*, d. i., *aanhebben*.
- AANDRAGER**, z. n., m., *des aandragers*, of *van den aandrager*; meerv. *aandragers*. Van *aandragen*. Zie *er*.
- AANDRAAIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik draaide aan, heb aangedraaid*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *draaijen*. *De schroef aandraaijen*. Overdragtiglijk: *het onweder draait op onze stad aan — ik zal hem dat wel aandraaijen — daar komt zij weer aandraaijen*.
- AANDRANG**, z. n., m., *des aandrangs*, of *van den aandrang*; zonder meerv. Van *aandringen*. *Een sterke aandrang van Volk: — hij gebruikte den sterksten aandrang, om enz.*
- AANDRAVEN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik draafde aan, heb aangedraafd*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *draven*. *Aan* beteekent hier *naar*, *tot*. Van paarden: *de paarden mogen wel wat aandraven*. Ook van menschen, voor hard loopen: *zij kwamen wakker aandraven*.
- AANDRENTELEN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*, *ik drentelde aan, heb aangedrenteld*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier zooveel als *naar*, *tot*, is, en *drentelen*, bij *KILIAAN trantselen*, d. i. *waaglijk voordgaan*. Zie *drentelen*, en *elen*.
- AANDRIBBELEN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik dribbelde aan, heb aangedribbeld*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *naar*, *tot*, beteekent, en *dribbelen*, d. i. *kleine sprongen doen*.
- AANDRIFT**, z. n., v., *der*, of *van de aandrift*; meerv. *aandriften*. Van *aan*, en *drift*, van *drijven*. *Aandrift* is, derhalve, zooveel, als de aandrijving tot iets: *eene natuurlijke aandrift* is eene neiging der natuur tot eenige zaak. Ook beteekent het de aandrijving, of aanblazing

van eenen profetischen geest: *hij spelde door zijne aandrift de orakels.* VOND.

AANDRIJFSTER, z. n., v., *der*, of *van de aandrijfster*; meerv. *aandrijfsters*. Van *aandrijven*. Zie *ster*.

AANDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik dreef aan, heb aangedreven*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *naar, tot*, beteekent, en *drijven*.

Bedrijvend: *den spijker aandrijven — de koeijen aandrijven*; figuurlijk: *iemand tot het kwaad aandrijven — zijne eergierigheid dreef hem daartoe aan*.

Onzijdig, met *zijn*: van iets, dat aan zich zelf overgelaten, op het water drijft: *het wrak dreef aan den oever — de lijken dreeven aan het strand*.

AANDRIJVER, z. n., m., *des aandrijvers*, of *van den aandrijver*; meerv. *aandrijvers*. Van *aandrijven*. Zie *er*.

AANDRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de aandrijving*; meerv. *aandrijvingen*. Van *aandrijven*. Zie *ing*.

AANDRINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik drong aan, heb aangedrongen*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *naar, tot*, beteekent, en *dringen*.

Bedrijvend: *zij drongen elkander aan — den hoop volks aandringen*; figuurlijk: *men moet hem altijd sterk aandringen*.

Onzijdig, met *zijn*: *de vijand dringt aan — op den vijand aandringen — zij waren met geweld op ons aangedrongen*.

AANDRINGER, z. n., m., *des aandringers*, of *van den aandringer*; meerv. *aandringers*. Van *aandringen*. Zie *er*.

AANDRINGING, z. n., v., *der*, of *van de aandringing*; meerv. *aandringingen*. Van *aandringen*. Zie *ing*.

AANDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte aan, heb aangedrukt*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *tot, naar*, beteekent, en *drukken*. *Iemand tegen den muur aandrukken*. In den zin van boekdrukken, zegt men: *nog een blad aan een boek drukken*.

AANDUIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik duidde aan, heb aangeduid*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *duiden*, d. i. doen kennen, verklaren, uitleggen. *Aanduiden* is, derhalve, *klaar aantoonen, duidelijk uitleggen*. Ook in den zin van toefchrijven, nageven: *men heeft hem dat aangeduid*.

AANDUWEN, zie *Aandouwen*.

AANEEN, bijw., van *aan* en *een*. *Viermaal aan een,*

- d. i. *na elkander*. Bij andere woorden gevoegd, heeft het de beteekenis van *zamen, te zamen*.
- AANEENBINDEN**; bedr. w., ongelijkvl. *Ik bond aaneen, heb aaneengebonden*. Van *aaneen*, en *binden*.
- AANEENHANGEN**, onz. w., ongelijkvl., met *hebben*: *het hing aaneen, heeft aaneengehangen*. Van *aaneen* en *hangen*. *Zijne redevoering hing niet aaneen*.
- AANEENHECHTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik hechte aaneen, heb aaneengehecht*. Van *aaneen* en *hechten*.
- AANEENHECHTING**, z. n., v., *der*, of *van de aaneenhechting*; meerv. *aaneenhechtingen*. Van *aaneenhechten*. *Zie ing.*
- AANEENKEETENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik keetende aaneen, heb aaneengekeetend*. Van *aaneen* en *keetenen*.
- AANEENKNOOPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik knoopte aaneen, heb aaneengeknoopt*. Van *aaneen* en *knoopen*.
- AANEENKNOOPIING**, z. n., v., *der*, of *van de aaneenknooping*; meerv. *aaneenknooping*. Van *aaneenknoopen*. *Zie ing.*
- AANEENLASSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik laschte aaneen, heb aaneengelasscht*. Van *aaneen* en *lasschen*.
- AANEENLIJMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik lijnde aaneen, heb aaneengelijnd*. Van *aaneen* en *lijmen*.
- AANEENNAAIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik naaide aaneen, heb aaneengenaaid*. Van *aaneen* en *naaijen*.
- AANEENSCHAKELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schakelde aaneen, heb aaneengeschakeld*. Van *aaneen* en *schakelen*.
- AANEENSCHAKELING**, z. n., v., *der*, of *van de aaneenschakeling*; meerv. *aaneenschakelingen*. Van *aaneenschakelen*. *Zie ing.*
- AANEENSPIJKEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik spijkerde aaneen, heb aaneengespijkerd*. Van *aaneen* en *spijkeren*.
- AANEENVOEGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik voegde aaneen, heb aaneengevoegd*. Van *aaneen* en *voegen*.
- AANERVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik erfde aan, heb aangeerfd*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *erven*. Eigenlijk *erflijk onvangen*: *hij heeft groote rijkdommen aangeerfd*. Ook *erfelijk*, voor *bij*, of met de geboorte ontvangen: *de losbandigheid der ouden veroorzaakt dikwijls, dat de kinderen ziekten en gebreken aanerven*.
- AANFLUITEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, of tegen) en *fluiten*: *ik floot aan, heb aangefloten*. Tot een teken van afkeuring en verachting gebruikt: *een ieder, die daar doortrekt, zalze aanfluiten*. BIJBELVERT. **AAN.**

AANFLUITING, z. n., v., *der*, of *van de aansluiting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aansluiten*, waarvoor thands *uitsluiten*. *Aansluiting* wordt in den zin van *schimp* en *verachting* gebezigd: *zij zijn tot eene aansluiting hunner vijanden gesteld*, enz. Het sluiten der aanschouweren, in den schoouwburg, is nog eene soort van beschimping omtrent slechte tooneelspelers: *zij werden deerlijk uitgesloten*. *Zie ing.*

AANFOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik fokte aan*, *heb aangefokt*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *fokken*. Men zegt, *hoenderen*, *kulveren*, *paarden*, *boomen aanfokken*.

AANFOKKING, z. n., v., *der*, of *van de aanfokking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanfokken*. Voor *aanfokking* gebruikt men gemeenlijk *fokkerij*.

AANGAAF, z. n., v., *der*, of *van de aangaaf*; meerv. *aangaven*. Van *aangeven*.

AANGAAN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik ging aan*, *ben en heb aangegaan*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *gaan*.

Onzijdig, met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*: *bij iemand aangaan*. Figuurlijk, voor betreffen, met den vierden naamval des persoons: *die zaak heeft mij alleen niet aangegaan* — *het ging ons allen aan*. Voor beginnen, in het algemeen: *wij gingen aan het werk*, en *zij aan het drinken* — *wanneer zal de slag aangaan?* Voor beginnen te branden: *het vuur wil niet aangaan* — *het andere huis is ook aangegaan*. Voor betamen: *dat gaat zoo niet aan*. Voor mogelijk zijn: *twee dingen te gelijk te doen*, *gaat niet aan*. Voor verdraaglijk zijn, of geleden kunnen worden: *zijn verlies gaat nog al aan* — *mijne smerten gingen wel aan*. Voor razen, tieren: *hij ging verschrikkelijk aan*. Voor tegenstaan, afweren: *hoe gaat men hem dan best met klem van woorden aan!* VONDEL.

Bedrijvend: *een verdrag aangaan* — *hij heeft een huwelijk met haar aangegaan* — *zij hadden een verbond aangegaan*.

AANGAANDE, voorzetsf., met den vierden naamval: *aangaande ons*, en *ons aangaande* — *aangaande hem* — *aangaande die menschen*, *aangaande de zaak*, *van welke ik u gesproken heb*. Onze voorzetsfels hadden, oudtijds, meestal, den tweeden naamval bij zich, waarvan bij sommigen nog sporen gevonden worden; zie *voorzetsfel*. Onder dezen behoort ook *aangaande*, als blijkt uit *desaangaande*.

- Aangaande* is eigenlijk een deelwoord van het werkwoord *aangaan*, dat als een voorzetsel gebruikt wordt.
- AANGANG**, z. n., m., *des aangangs*, of *van den aangang*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aangaan*. *Op den aangang komen*, d. i. komen, wanneer eene zaak eenen aanvang neemt, of wanneer iets geschiedt: *zij ontmoetten elkander*, en *ik kwam*, *gevallig*, *op den aangang*, d. i. toen zij elkander ontmoetten.
- AANGAPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik gaapte aan*, *heb aangegaapt*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *tot*, *naar*, *tegen* beteekent, en *gapen*. Met eenvoudige verwondering, en opgesperden mond, aanzien.
- AANGAVE**, (*aangaaf*) z. n., v., *der*, of *van de aangave*; meerv. *aangaven*. Van *aan* en *gave*, van *geven*.
- AANGEBAFT**, verl. deelw., van *aanbassen*.
- AANGEBAKKEN**, verl. deelw., van *aanbakken*: *meer aangebakken*, *meest aangebakken*.
- AANGEBASSEN**, verl. deelw., van *aanbasfen*.
- AANGEBEDEN**, verl. deelw., van *aanbidden*. *Meer aanbeden*, *meest aanbeden*.
- AANGEBELD**, verl. deelw., van *aanbellen*.
- AANGEBETEN**, verl. deelw., van *aanbijten*.
- AANGEBLAFT**, verl. deelw., van *aanblaffen*.
- AANGEBLAZEN**, verl. deelw., van *aanblazen*.
- AANGEBLEVEN**, verl. deelw., van *aanblijven*.
- AANGEBLIKT**, verl. deelw., van *aanblikken*.
- AANGEBLONKEN**, verl. deelw., van *aanblinken*.
- AANGEBODEN**, verl. deelw., van *aanbieden*.
- AANGEBONDEN**, verl. deelw., van *aanbinden*.
- AANGEBONSD**, verl. deelw., van *aanbonzen*.
- AANGEBOREN**, verl. deelw., van *aan*, in de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging, en het oude *beren*. *Zie baar*. *Aangeboren* is zoo veel als door de geboorte verkregen, en dus het tegengestelde van het gene ons door tijd of omstandigheden is eigen geworden: *de aangeborene zwartheid der Mooren* — *deze kwaal is hem aangeboren* — *aangeboren aard* — *aangeborene begrippen* — *aangeboren wet (lex naturalis)*; *alle wet is aangeboren*, ofte gegeven.
- H. DE GROOT.
- AANGEBOTST**, verl. deelw., van *aanbotfen*.
- AANGEBOUWD**, verl. deelw., van *aanbouwen*.
- AANGEBRAGT**, verl. deelw., van *aanbrengen*.
- AANGEBRAND**, verl. deelw., van *aanbranden*. *Meer aangebrand*, *meest aangebrand*: *deze kok is meer aangebrand*, dan *die*: *aangebrande spijs*. **AAN-**

- AANGEBRIESCHT, verl. deelw., van *aanbrieschen*.
 AANGEBROKEN, verl. deelw., van *aanbreken*: *de dag was angebroken*.
 AANGEBRUIST, verl. deelw., van *aanbruisen*.
 AANGEBRULD, verl. deelw., van *aanbrullen*.
 AANGEDAAN, verl. deelw., van *aandoen*. *Meer aangedaan, meest aangedaan*: *zij was meest aangedaan — hi is schielijk aangedaan*, ontfteld, getroffen.
 AANGEDIEND, verl. deelw., van *aandienen*.
 AANGEDIEPT, verl. deelw., van *aandiepen*.
 AANGEDOUWD, verl. deelw., van *aandouwen*.
 AANGEDRAAFD, verl. deelw., van *aandraven*.
 AANGEDRAAID, verl. deelw., van *aandraaijen*. *Meer aangedraaid, meest aangedraaid*.
 AANGEDRAGEN, verl. deelw., van *aandragen*.
 AANGEDRENTELD, verl. deelw., van *aandrentelen*.
 AANGEDREVEN, verl. deelw., van *aandriyven*.
 AANGEDRIBBELD, verl. deelw., van *aandribbelen*.
 AANGEDRONGEN, verl. deelw., van *aandringen*.
 AANGEDRUKT, verl. deelw., van *aandrukken*. *Meer aangedrukt, meest aangedrukt*.
 AANGEDUID, verl. deelw., van *aanduiden*.
 AANGEERFD, verl. deelw., van *aanerven*.
 AANGEFLOTEN, verl. deelw., van *aanfluiten*. *Zie aanfluiting*.
 AANGEFOKT, verl. deelw., van *aanfokken*.
 AANGEGAAN, verl. deelw., van *aangaan*.
 AANGEGAAPT, verl. deelw., van *aangapen*.
 AANGEGEVEN, verl. deelw., van *aangeven*.
 AANGEGLEDEN, verl. deelw., van *aanglijden*.
 AANGEGLOEID, verl. deelw., van *aangloeijen*.
 AANGEGLOMMEN, verl. deelw., van *aanglimmen*.
 AANGEGLUURD, verl. deelw., van *aangluuren*.
 AANGEGOOD, verl. deelw., van *aangooyen*.
 AANGEGORD, verl. deelw., van *aangorden*.
 AANGEGRAAUWD, verl. deelw., van *aangraauwen*.
 AANGEGRENIKT, verl. deelw., van *aangreniken*.
 AANGEGRENSD, verl. deelw., van *aangrenzen*.
 AANGEGREPEN, verl. deelw., van *aangrijpen*.
 AANGEGRIJND, verl. deelw., van *aangrijnen*.
 AANGEGRIJNSD, verl. deelw., van *aangrijnzen*.
 AANGEGRIMD, verl. deelw., van *aangrimmen*.
 AANGEGROEID, verl. deelw., van *aangroeyen*. *Meer meest aangegroeid*.

- AANGEGROMD, verl. deelw., van *aangrommen*.
 AANGEHAAKT, verl. deelw., van *aanhaken*.
 AANGEHAALD, verl. deelw., van *aanhalen*. *Meer*,
meest aangehaald; in den zin van naar iets toe gehaald, of
 getrokken. Voor *achterhaald* en *verbeurd verklaard*, lijdt
 het geene vergrooting.
 AANGEHAD, verl. deelw., van *aanhebben*.
 AANGEHANGEN, verl. deelw., van *aanhangen*.
 AANGEHECHT, verl. deelw., van *aanrechten*.
 AANGEHESCHEN, verl. deelw., van *aanhijfschen*. Ook
 gelijkvl. *aangehijst*.
 AANGEHEVEN, verl. deelw., van *aanheffen*.
 AANGEHIJGD, verl. deelw., van *aanhijgen*. Ook onge-
 li kvl. *aangehegen*.
 AANGEHITST, verl. deelw., van *aanhitfen*.
 AANGEHOOGD, verl. deelw., van *aanhoogen*. *Meer*,
meest aangehoogd.
 AANGEHOOPT, verl. deelw., van *aanhoopen*.
 AANGEHOORD, verl. deelw., van *aanhooren*.
 AANGEHOUDEN, verl. deelw., van *aanhouden*.
 AANGEHULD, verl. deelw., van *aanhullen*.
 AANGEHUUWD, verl. deelw., van *aanhuwen*. *Een aan-*
gehuywde zoon.
 AANGEJAAGD, (oul. *aangejagen*) verl. deelw., van *aan-*
jagen.
 AANGEJUICHD, verl. deelw., van *aanjuichen*.
 AANGEKANT, verl. deelw., van *aankanten*.
 AANGEKEKEN, verl. deelw., van *aankijken*.
 AANGEKLAAGD, verl. deelw., van *aanklagen*.
 AANGEKLAMPT, verl. deelw., van *aanklampen*.
 AANGEKLEED, verl. deelw., van *aankleeden*. *Aange-*
kleeder, aangekleedst — meer en meest aangekleed.
 AANGEKLEEFD, verl. deelw., van *aankleven*.
 AANGEKLEMD, verl. deelw., van *aanklemmen*.
 AANGEKLOPT, verl. deelw., van *aankloppen*.
 AANGEKLOUWD, verl. deelw., van *aanklouwen*.
 AANGEKNEED, verl. deelw., van *aankneeden*.
 AANGEKNEPEN, verl. deelw., van *aanknijpen*.
 AANGEKNIELD, verl. deelw., van *aanknielen*.
 AANGEKNIKT, verl. deelw., van *aanknikken*.
 AANGEKNOOPT, verl. deelw., van *aanknoopen*.
 AANGEKOCHT, verl. deelw., van *aankooopen*.
 AANGEKOMEN, verl. deelw., van *aankomen*. *Meer en*
meest aangekomen.

AAN-

AANGEKONDIGD, verl. deelw., van *aankondigen*.

AANGEKOPPELD, verl. deelw., van *aankoppelen*.

AANGEKRAMD, verl. deelw., van *aankrammen*.

AANGEKRETEN, verl. deelw., van *aankrijten*.

AANGEKROOIJEN, verl. deelw., van *aankruijen*.

In Amsteland zegt men *aangekruid*.

AANGEKROPEN, verl. deelw., van *aankruipen*.

AANGEKWAKT, verl. deelw., van *aankwakken*.

AANGEKWEEKT, verl. deelw., van *aankweeken*. *Meest en meest aangekweekt*.

AANGEKWISPELD, verl. deelw., van *aankwispelen*.

AANGELAGCHEN, verl. deelw., van *aanlagchen*.

AANGELAND, verl. deelw., van *aanlanden*: *aangelandde schepen*.

AANGELANGD, verl. deelw., van *aanlangen*, voor overreiken.

AANGELAPT, verl. deelw., van *aanlappen*. *Meer en meest aangelapt*.

AANGELASCHT, verl. deelw., van *aanlaschen*.

AANGELEERD, verl. deelw., van *aanleeren*.

AANGELEGD, verl. deelw., van *aanleggen*.

AANGELEGEN, verl. deelw., van *aanliggen*. *Meer en meest aangelegen*. Voor aangrenzende: *Amsteldam is aan het T gelegen*. Voor van belang zijn: *daar is mij veel aangelegen* — *gij laat u te veel aan die zaak gelegen zijn*.

Aanliggen is, in deze beteekenis, verouderd: *deze zaak ligt mij zeer aan* enz. is niet meer in gebruik, daarvoor

zegt men thands: *ligt mij aan het hart*; *aangelegen zijn*, echter, is van dit verouderde *aanliggen* nog overgebleven.

Verkeerdlijk zegt en schrijft men, dikwerf: *daar ligt u niet aangelegen*, voor *daar is* enz. Waarichijnlijk is deze misstelling ontstaan uit de, oudtijds, in onze taal, gewone spreekwijs, *wat ligt mij aan u, aan deze zaak?*

enz., gelijk MELIS STOKES schrijft:

Wat lach hem an desen spele?

Het welk niets anders is, dan: *wat was hem daar aangelegen?* Wij vinden dezelve nog bij POOT:

Wat LEIT (voor *ligt*) *mij aan Eool, dien bulderensgezinde?*

AANGELEGENHEID, z. n., v., *der*, of van de *aangelegenheid*; meerv. *aangelegenheden*. Van *aangelegen*.

Voor belang en waarde: *eene zaak van groote aangelegenheid* — *een schrijver van die aangelegenheid*. Zie *heid*.

AANGELEID, verl. deelw., van *aanleiden*.

AAN-

- AANGELENGD**, verl. deelw., van *aanlengen*: *aangelengde melk*. *Meer*, *meest aangelengd*.
- AANGELEUND**, verl. deelw., van *aanleunen*.
- AANGELIJMD**, verl. deelw., van *aanlijmen*.
- AANGELOEFD**, verl. deelw., van *aanloeyen*.
- AANGELOKT**, verl. deelw., van *aanlokken*. *Meer en meest aangelokt*.
- AANGELONKT**, verl. deelw., van *aanlonken*.
- AANGELOOPEN**, verl. deelw., van *aanloopen*.
- AANGEMAAKT**, verl. deelw., van *aanmaken*.
- AANGEMAAND**, verl. deelw., van *aanmanen*. *Meer en meest aangemaand*.
- AANGEMATIGD**, verl. deelw., van *aanmatigen*. *Meer en meest aangematigd*.
- AANGEMELD**, verl. deelw., van *aanmelden*.
- AANGEMEND**, verl. deelw., van *aanmennen*.
- AANGEMENGD**, verl. deelw., van *aanmengen*.
- AANGEMERKT**, verl. deelw., van *aanmerken*. Ook wordt dit *aangemerkt* als een koppelwoord gebezigd, in de beteekenis van *aangezien*, *naardien*, *dewijl*: *ik kon hem over die zaak niet spreken, aangemerkt zijn broeder tegenwoordig was*.
- AANGEMETSELD**, verl. deelw., van *aanmetfelen*.
- AANGEMOEDIGD**, verl. deelw., van *aanmoedigen*. *Meer en meest aangemoedigd*.
- AANGENAID**, verl. deelw., van *aannaaijen*.
- AANGENAAM**, bijv. n., *aangenamer*, *aangenaamst*. Van het zinversterkende voorzetsf. *aan* en *genaam*. Oudtijds zeide men ook *genaam*. Bij KILIAAN vinden wij *ghenaem*, *ghenaemigh*, *aenghenaem*. *Genehm* en *genehmhalten* is bij de Hoogd. nog in gebruik. *Aangenaam* is, waarfchijnlijk, afkomstig van *nemen*, *aannemen*; althands zoo denkt JUNIUS; en WACHTER zegt: *angenem*, hetzelfde als *genem*, *gratus*, *acceptus*, van *nemen*, *acceptare*. *Aangenaam* beteekent dan, eigenlijk, iets, dat men geern neemt, of aanneemt.
- AANGENAAMHEID**, z. n., v., *der*, of *van de aangenaamheid*; meerv. *aangenaamheden*. Van *aangenaam*. *Zie heid*.
- AANGENAAMLJK**, bijw., van *aangenaam*. Op eene aangename wijs. *Zie lijk*.
- AANGENADERD**, verl. deelw., van *aannaderen*.
- AANGENAGELD**, verl. deelw., van *aanuagelen*.
- AANGENEPEN**, zie *aangeknepen*.

AAN-

AANGENOMEN, verl. deelw., van *aannemen*.
AANGENOOPT, verl. deelw., van *aannoopen*.
AANGEPAALD, verl. deelw., van *aanpalen*.
AANGEPAKT, verl. deelw., van *aanpakken*.
AANGEPAST, verl. deelw., van *aanpassen*.
AANGEPERST, verl. deelw., van *aanperfen*.
AANGEPIEPT, verl. deelw., van *aanpiepen*.
AANGEPLAKT, verl. deelw., van *aanplakken*.
AANGEPLANT, verl. deelw., van *aanplanten*.
AANGEPLEISTERD, verl. deelw., van *aanpleisteren*.
AANGEPLOEGD, verl. deelw., van *aanploegen*.
AANGEPORD, verl. deelw., van *aanporren*.
AANGEPRAAT, verl. deelw., van *aanpraten*.
AANGEPREEKT, verl. deelw., van *aanpreken*.
AANGEPREZEN, verl. deelw., van *aanprijzen*.
AANGEPRIKKELD, verl. deelw., van *aanprikkelen*.
AANGERAAKT, verl. deelw., van *aanraken*.
AANGERADEN, verl. deelw., van *aanraden*.
AANGERAND, verl. deelw., van *aanranden*.
AANGEREDEN, verl. deelw., van *aanrijden*.
AANGEREGEN, verl. deelw., van *aanrijgen*.
AANGEREGT, verl. deelw., van *aanregten*.
AANGEREIKT, verl. deelw., van *aanreiken*.
AANGEREKEND, verl. deelw., van *aanrekenen*.
AANGEREND, verl. deelw., van *aanrennen*.
AANGERIDSD, verl. deelw., van *aanridfen*.
AANGERIDSELD, verl. deelw., van *aanridfelen*.
AANGEROEID, verl. deelw., van *aanroeijen*.
AANGEROEPEN, verl. deelw., van *aanroepen*.
AANGEROERD, verl. deelw., van *aanroeren*.
AANGEROLD, verl. deelw., van *aanrollen*.
AANGERUKT, verl. deelw., van *aanrukken*.
AANGERUND, zie *aangerend*.
AANGESARD, verl. deelw., van *aansarren*.
AANGESCHAFT, verl. deelw., van *aanschaffen*.
AANGESCHAKELD, verl. deelw., van *aanschakelen*.
AANGESCHAPEN, verl. deelw., dat alleen nog overig is van het verouderde werkw. *aanscheppen*.
*Aangeschape*n is zoo veel als *aangeboren*.
AANGESCHARRELD, verl. deelw., van *aanscharrelen*.
AANGESCHELD, verl. deelw., van *aanschellen*.
AANGESCHENEN, verl. deelw., van *aanschijnen*.

AAN-

AANGESCHIKT, verl. deelw., van *aanschikken*.
AANGESCHILDERD, verl. deelw., van *aanschilderen*.
AANGESCHOTEN, verl. deelw., van *aanschieten*.
AANGESCHOUWD, zie *aanschouwd*.
AANGESCHOVEN, verl. deelw., van *aanschuiven*.
AANGESCHREEUWD, verl. deelw., van *aanschreeuwen*.
AANGESCHREID, verl. deelw., van *aanschreijen*.
AANGESCHREVEN, verl. deelw., van *aanschrijven*.
AANGESCHROEFD, verl. deelw., van *aanschroeven*.
AANGESCHUD, verl. deelw., van *aanschudden*.
AANGESCHUURD, verl. deelw., van *aanschuren*.
AANGESLAGEN, verl. deelw., van *aanslaan*.
AANGESLAPT, verl. deelw., van *aanslappen*.
AANGESLEEPT, verl. deelw., van *aanstepen*.
AANGESLEPEN, verl. deelw., van *aanstijpen*.
AANGESLIJKT, verl. deelw., van *aanstijken*.
AANGESLINGERD, verl. deelw., van *aanslingeren*.
AANGESLOPEN, verl. deelw., van *aansluipen*.
AANGESMEED, verl. deelw., van *aansmeden*.
AANGESMEERD, verl. deelw., van *aansmeren*.
AANGESMETEN, verl. deelw., van *aansnijten*.
AANGESMOLTEN, verl. deelw., van *aansmelten*.
AANGESNELD, verl. deelw., van *aansnellen*.
AANGESNOERD, verl. deelw., van *aansnoeren*.
AANGESPANNEN, verl. deelw., van *aanspannen*.
AANGESPEET, verl. deelw., van *aanspeten*.
AANGESPELD, verl. deelw., van *aanspelden*.
AANGESPIJKERD, verl. deelw., van *aanspijkeren*.
AANGESPIT, verl. deelw., van *aanspitten*.
AANGESPOELD, verl. deelw., van *aanspoelen*.
AANGESPOGEN, verl. deelw., van *aanspijgen*.
AANGESPONNEN, verl. deelw., van *aanspinnen*.
AANGESPOORD, verl. deelw., van *aanspooren*.
AANGESPROKEN, verl. deelw., van *aanspreken*.
AANGESPUUWD, verl. deelw., van *aanspuwen*.
AANGESTAAN, verl. deelw., van *aanstaan*.
AANGESTAARD, verl. deelw., van *aanstaren*.
AANGESTAMPT, verl. deelw., van *aanstampen*.
AANGESTAPT, verl. deelw., van *aanstappen*.
AANGESTEKEN, zie *aangestoken*.
AANGESTELD, verl. deelw., van *aanstellen*.
AANGESTIPT, verl. deelw., van *aanstippen*.
AANGESTOKEN, verl. deelw., van *aansteken*.

AAN-

AANGESTOOKT, verl. deelw., van *aanfoken*.
AANGESTOOTEN, verl. deelw., van *aanfooten*.
AANGESTORMD, verl. deelw., van *aanformen*.
AANGESTORVEN, verl. deelw., van *aansterven*.
AANGESTOVEN, verl. deelw., van *aanstuiyen*.
AANGESTOUWD, verl. deelw., van *aanstouwen*. Ook *aangestuwd*.
AANGESTRAALD, verl. deelw., van *aanstralen*.
AANGESTRAND, verl. deelw., van *aanstranden*.
AANGESTREEFD, verl. deelw., van *aanstreven*.
AANGESTREKEN, verl. deelw., van *aanstrijken*.
AANGESTRIKT, verl. deelw., van *aanstrikken*.
AANGESTROMPELD, verl. deelw., van *aanstrompelen*.
AANGESTROOMD, verl. deelw., van *aanstroomen*.
AANGESTRUIKELD, verl. deelw., van *aanstruikelen*.
AANGESTUWD, verl. deelw., van *aanstuwen*.
AANGESULD, verl. deelw., van *aansullen*.
AANGETAST, verl. deelw., van *aantasten*.
AANGETEEKEND, verl. deelw., van *aanteekenen*.
AANGETEELD, verl. deelw., van *aantelen*.
AANGETEGEN, verl. deelw., van *aantijgen*.
AANGETELD, verl. deelw., van *aantellen*.
AANGETIJD, zie *aangetegen*.
AANGETILD, verl. deelw., van *aantillen*.
AANGETIMMERD, verl. deelw., van *aantimmeren*.
AANGETOGEN, verl. deelw., van het oude *aantiegen*; *aantuigen*: *aangetogene* (bijgebragte) *bewijzen* — *aangetogene* (aangetrokkene) *kleederen*.
AANGETOKKELD, verl. deelw., van *aantokkelen*, d. i. gedurig aanraken.
AANGETOKT, verl. deelw., van *aantokken*. Verouderd; voor *aanraken*.
AANGETOOND, verl. deelw., van *aantoonen*.
AANGETREDEN, verl. deelw., van *aantreden*.
AANGETROFFEN, verl. deelw., van *aantreffen*.
AANGETROKKEN, verl. deelw., van *aantrekken*.
AANGETROUWD, verl. deelw., van *aantrouwen*.
AANGETUURD, verl. deelw., van *aanturen*.
AANGEVAARD, verl. deelw., van *aanvaarden*. Zie *aanvaard*.
AANGEVALLEN, verl. deelw., van *aanvallen*.
AANGEVANGEN, verl. deelw., van *aanvangen*.
AANGEVAREN, verl. deelw., van *aanvaren*.
AANGEVAT, verl. deelw., van *aanvatten*.
AANGEVEEGD, verl. deelw., van *aanvegen*.

AAN:

AANGEVEN, bedr. werkw., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *geven*: *ik gaf aan, heb aangegeven.* - *Iets aangeven*, voor overgeven, toereiken: *geef mij dat boek eens aan.* Voor opheffen: *den toon aangeven.* Voor aanmelden, ter verkrijging van eenig deel aan iets: *ik heb mij bij het zanggezelschap aangegeven.* Voor aanmelden, ter betaling van gewone lasten: *ik geef twee ankers wijn, en drie tonnen boter, aan.* Voor bij den Regter aanklagen: *ik heb den moordenaar aangegeven.*

AANGEVER, z. n., m., *des aangevers*, of *van den aangever*; meerv. *aangevers*. Van *aangeven*. Zie *er*.

AANGEVING, z. n., v., *der*, of *van de aangeving*; meerv. *aangevingen*. Van *aangeven*. Zie *ing*.

AANGEVLOCHTEN, verl. deelw., van *aanvlechten*.

AANGEVLOEID, verl. deelw., van *aanvloeijen*.

AANGEVLOGEN, verl. deelw., van *aanvlieden*.

AANGEVLOTEN, verl. deelw., van *aanvlieden*.

AANGEVOCHTEN, verl. deelw., van *aanvechten*.

AANGEVOED, verl. deelw., van *aanvoeden*.

AANGEVOEGD, verl. deelw., van *aanvoegen*.

AANGEVOERD, verl. deelw., van *aanvoeren*.

AANGEVREVEN, verl. deelw., van *aanvrijven*. *Aangewreven* is ook in gebruik.

AANGEVRoren, verl. deelw., van het oude *aanvrieten*.

AANGEVROZEN, verl. deelw., van *aanvriezen*.

AANGEVULD, verl. deelw., van *aanvullen*.

AANGEVUURD, verl. deelw., van *aanvuren*.

AANGEWAAID, verl. deelw., van *aanwaaijen*.

AANGEWAKKERD, verl. deelw., van *aanwakkeren*.

AANGEWASSEN, verl. deelw., van *aanwasfen*. Voor aangegroeid: *aangewasfen vet*.

AANGEWEND, verl. deelw., van *aanwenden*. *Aangewende moeite*.

AANGEWEND, verl. deelw., van *aanwennen*. *Aangewende levenswijs*.

AANGEWENTELD, verl. deelw., van *aanwentelen*.

AANGEWERKT, verl. deelw., van *aanwerken*.

AANGEWEVEN, verl. deelw., van *aanweven*.

AANGEWENZEN, verl. deelw., van *aanwijzen*.

AANGEWOKKERD, verl. deelw., van *aanwoekeren*.

AANGEWONDEN, verl. deelw., van *aanwinden*.

AANGEWONNEN, verl. deelw., van *aanwinnen*.

AANGEWORPEN, verl. deelw., van *aanwerpen*.

AANGEWORTELD, verl. deelw., van *aanwortelen*.

AAN-

- AANGEWORVEN**, verl. deelw., van *aanwerven*.
- AANGEWREVEN**, verl. deelw., van *aanwrijven*. Ook *aangereven*.
- AANGEWROCHT**, zie *aangewerkt*.
- AANGEWROET**, verl. deelw., van *aanwroeten*.
- AANGEWUIFD**, verl. deelw., van *aanwuiven*.
- AANGEZAAGD**, verl. deelw., van *aanzaagen*.
- AANGEZAAID**, verl. deelw., van *aanzaaijen*.
- AANGEZAKT**, verl. deelw., van *aanzakken*.
- AANGEZAND**, verl. deelw., van *aanzanden*. *Aangezandde wegen*.
- AANGEZEGD**, verl. deelw., van *aanzeggen*.
- AANGEZEGELD**, verl. deelw., van *aanzegelen*.
- AANGEZEIKT**, verl. deelw., van *aanzeiken*.
- AANGEZEILD**, verl. deelw., van *aanzeilen*.
- AANGEZET**, verl. deelw., van *aanzetten*.
- AANGEZETEN**, verl. deelw., van *aanzitten*.
- AANGEZIEN**, verl. deelw., van *aanzien*. Ook voor een voegwoord gebruikt: *aangezien het verhaal met de waarheid overeenkomt*.
- AANGEZIGT**, z. n., onz., *des aangezichts*, of van het *aangezigt*; meerv. *aangezigten*. Van *aanzien*. Voor *aangezigt* gebruikt men ook het eenvoudigere *gezicht*. Eigenlijk het voorste, gladde gedeelte van het menschlijke hoofd: *een schoon aangezigt — op zijn aangezigt vallen — ik ken hem van aangezigt — iemand in het aangezigt* (op eene onbeschaamde wijs) *tegenspreken*. Figuurlijk, voor tegenwoordigheid: *voor het aangezigt van God*. Ook wordt dit woord dikwijls, bij inkorting, zonder ge bezigd: *het geeft de zaak een gansch ander aanzigt*. VOND.
- AANGEZOCHT**, verl. deelw., van *aanzoeken*.
- AANGEZOET**, verl. deelw., van *aanzoeten*.
- AANGEZUURD**, verl. deelw., van *aanzuren*.
- AANGEZWEefd**, verl. deelw., van *aanzweven*.
- AANGEZWOMMEN**, verl. deelw., van *aanzwemmen*.
- AANGIETEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan en gieten*: *ik goot aan*, heb *aangegoten*. Een vloeibaar gemaakt ligchaam, door gieten, met een ander ligchaam verbinden: *het ene stuk ijzers aan het andere gieten*.
- AANGLIJDEN**, onz. w., ongelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan en glijden*: *ik gleeed aan*, heb *aan*.

- aangeleden*. *Glijden*, voor *gelijden*, van het verouderde *lijden*, dat *gaan*, *voordgaan* beteekende.
- AANGLIMMEN**, onz. w., ongelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *glimmen*. *Het vuur glom aan*, is *aangeglommen*.
- AANGLINSTEREN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *naar*, *tot*, of *tegen* beteekent, en *glinsteren*: *ik glinsterde aan*, *heb aangeglinsterd*.
- AANGLOEIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *gloeijen*: *ik gloeide aan*, *heb*, of *ben*, *aangegloeid*.
Bedrijvend: *het ijzer aangloeijen*, d. i. gloeiend, of meer gloeiend, maken.
Onzijdig, met *zijn*: *het vuur is reeds aangegloeid*.
- AANGLUREN**, bedr. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *naar*, *tot*, of *tegen* beteekent, en *gluren*: *ik gluurde aan*, *heb aangegluurd*. Heimlijk aanzien.
- AANGOOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *tot*, *naar*, of *tegen* beteekent, en *gooijen*: *ik gooide aan*, *heb aangegoid*.
- AANGORDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *gorden*, dat, buiten zamenstelling, weinig in gebruik is: *ik gordde aan*, *heb aangegord*. *Een zwaard aangorden*.
- AANGORDING**, z. n., v., *der*, of *van de aangording*; meerv. *aangordingen*. Van *aangorden*. Zie *ing*.
- AANGRAAUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *naar*, *tot*, of *tegen* beteekent, en *graauwen*: *ik graauwde aan*, *heb aangegrauwd*.
- AANGRAAUWER**, z. n., m., *des aangraauwers*, of *van den aangraauwer*; meerv. *aangraauwers*. Van *aangraauwen*. Zie *er*.
- AANGRENKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *tot*, *naar*, of *tegen* beteekent, en *grenken*: *ik grenikte aan*, *heb aangegrenikt*.
- AANGRENZEN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *grenzen*: *ik grensde aan*, *heb aangegrensd*. *Aangrenzende landen*. — *Holland grenst aan Utrecht*.
- AANGRIJNZEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, zoo veel als *tot*, *naar*, of *tegen*, en *grijnzen*: *ik grijnsde aan*, *heb aangegrijnsd*.

AAN-

AANGRIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, zoo veel als *tot*, *naar*, en *grijpen*: *ik greep aan, heb aangegrepen*. Eigenlijk, iets met de opene hand aanvatten, en met de geloten vuist vasthouden. *Hij greep een mes aan*. En in eenen ruimeren zin, iets met de tanden, of met eene tang aangrijpen.

Figuurlijk: *onze helden grepen het vijandlijke leger aan — verwondering greep mij aan — die ziekte heeft hen geweldiglijk aangegrepen*.

Van dit aangrijpen is het verouderde zelfst. naamw. *aangrijp* afkomstig, dat bij KILIAAN en WACHTER voorkomt, in de beteekenis van gewelddadige aanranding van iets, dat eenes anderen eigendom is.

AANGRIJPER, z. n., m., *des aangrijpers*, of *van den aangrijper*; meerv. *aangrijpers*. Van *aangrijpen*. Zie *er*.

AANGRIJPING, z. n., v., *der*, of *van de aangrijping*; meerv. *aangrijpingen*. Van *aangrijpen*. Zie *ing*.

AANGRIMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *tot*, *naar*, *tegen* beteekent, en *grimmen*: *ik grimde aan, heb aangegrimd*.

AANGROEI, z. n., m., *des aangroeis*, of *van den aangroei*; zonder meerv. Van *aangroeijen*.

AANGROEIJEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *groeijen*: *ik groeide aan, ben aangegroeid*. Voor wel opgroeijen: *dat kind, die boom, is wel aangegroeid*. Voor ergens aan vast groeijen: *die pruimen zijn aan elkander gegroeid*.

AANGROMMEN, bedr. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat zoo veel als *naar*, *tegen*, *tot*, beteekent, en *grommen*: *ik gromde aan, heb aangegromd*.

AANHAKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *haken*: *ik haakte aan, heb aangehaakt*.

Bedrijvend: *hij haakte de eene keeten aan de andere*. —

Onzijdig, met *hebben*: *zijne schaats heeft aan de mijne gehaakt*.

AANHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (*naar*, *tot*,) en *halen*. *Ik haalde aan, heb aangehaald*.

Dit werkwoord wordt, in verscheidene beteekenissen gebezigd, b. v. voor naar zich toetrekken: *eene schuit aanhalen* — voor aanhouden: *de gansche lading is aan-*

gehaald — voor verrigten, of uitvoeren: *ik kan dat alles niet aanhalen* — *daar is geen aanhalen aan* — voor aantlokken: *zij begint hem weer aantehalen* — voor bijbrengen: *hij haait altoos oude schrijvers aan* — voor aantekennen, aanstrepen: *zeven namen van de veertien moeten aangeraald worden.*

AANHALIG, bijv. n., *aanhaliġer, aanhaligst.* Van *aanhalen*. Een *aanhaliġ* (aantlokkend, aanvalliġ) kind. Zie *ig.*

AANHALIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanhaligheid*; meerv. *aanhaliġheden*. Van *aanhaliġ*. Zie *het.*

AANHALING, z. n., v., *der*, of *van de aanhaling*; meerv. *aanhalingen*. Van *aanhalen*. Zie *ing.*

AANHANG, z. n., m., *des aanhangs*, of *van den aanhang*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanhangen*. Voor personen, die eenertei bedoeling hebben: *eenen grooten aanhang maken*: — *de aanhangers van het oproer werden, met hunnen geheelen aanhang, gevangen genomen.*

AANHANGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het *schiedb.* voorz. *aan*, in de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging, en *hangen*: *ik hing aan, heb aangehangen.*

Bedrijvend: *iets aan den wand hangen* — *hang uwen hoed aan den kapstok*. Figuurlijk: *zijn geld aan iets hangen*, besteden. — *De kat de bel aanhangen*, eene gevaarlijke, of bedenkelijke zaak ondernemen.

Onzijdig, met *hebben*: *mijn hoed heeft aan eenen spijker gehangen*. Ook figuurlijk: *de zaak hangt aan den spijker*, voor is verschoven, wordt nog niet afgedaan. — *Iemand aanhangen*, voor zeer met hem ingenomen zijn, het met hem houden. — Zoo ook, *die ziekte heeft hem, reeds vroeg, aangehangen*, getroffen. — *Zijn dood zal mij lang aanhangen*, in treurig nadenken bij mij zijn. — *Het hangt aan eenen zijden draad*, is zeer wisselvallig en onzeker. — *De gansche zaak hangt daaraan*, hangt daarvan af.

AANHANGER, z. n., m., *des aanhangers*, of *van den aanhanger*; meerv., *aanhangers*. Van *aanhangen*. Een voorstander, of navolger van iemand, of iemands gevoel: *hij is een aanhanger van Plato*. Zie *er.*

AANHANGSEL, z. n., onz., *des aanhangsels*, of *van het aanhangsel*; meerv. *aanhangsels*. Van *aanhangen*. Eigenlijk, iets, dat aan eene andere zaak aangehangen wordt. In eene ruimere beteekenis genomen, iets, dat bij

- eene andere zaak gevoegd wordt: *het aanhangfel, van een geschrift, boek, enz.* Zie *fel*.
- AANHANGSTER**, z. n., v., *der*, of *van de aanhangster*; meerv. *aanhangsters*. Van *aanhangen*. Eene voorstandster, of navolgstter. Zie *ster*.
- AANHEBBEN**, bedr. w., onregel. Van het scheidb. voorz. *aan* en *hebben*: *ik had aan, heb aangehad. Hij heeft zijn beste kleed aan — wat zoudt gij daar aan hebben?* — In gemeenzame verkeer, en van het spel gesproken, beteekent *aanhebben* zoo veel als *verliezen*; b. v. *ik zal het waarschijnlijk aanhebben*, d. i. het spel verliezen.
- AANHECHTEN**, (ook *aanheften*, oul. *aanhatten*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging beteekent, en *hechten*: *ik hechte aan, heb aangehecht*. Iets aan iets anders vastmaken.
- AANHECHTING**, z. n., v., *der*, of *van de aanhechting*; meerv. *aanhechtingen*. Van *aanhechten*. Zie *ing*.
- AANHEER**, verouderd z. n., m., beteekenende *grootvader*. Het voorzetsel *aan* geeft hier het begin en den oorsprong der zaak te kennen. *Aanheer* en *aanvrouw* zijn beiden in gebruik geweest, voor *grootvader* en *grootmoeder*, als de eersten, van welken anderen het leven ontvingen.
- AANHEF**, z. n., m., *des aanhefs*, of *van den aanhef*; zonder meerv. Van *aanheffen*. Voor het begin eener zaak, bijzonderlijk van een zangstuk: *de aanhef deugde niet*.
- AANHEFFEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat het begin en den oorsprong eener zaak aanduidt, en *heffen*, oul. *heven*: *ik hief aan, heb aangeheven. Wie heeft den oproerkreet aangeheven*, begonnen? — *Ik zal aanheffen*, beginnen te zingen.
- AANHEFFER**, z. n., m., *des aanheffers*, of *van den aanheffer*; meerv. *aanheffers*. Van *aanheffen*. Zie *er*.
- AANHEFFING**, z. n., v., *der*, of *van de aanheffing*; meerv. *aanheffingen*. Van *aanheffen*. Zie *ing*.
- AANHEFFSTER**, z. n., v., *der*, of *van de aanheffster*; meerv. *aanheffsters*. Van *aanheffen*. Zie *ster*.
- AANHIGEN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, tegen,) en *hijgen*: *ik hijgde aan, heb aangehijgd*. Ook ongelijkvl.: *ik heeg aan, heb aangehegen*.
- AANHIGSCHEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *aan* (naar, tot) en *hijfchen*: *ik heesch aan, heb aangeheschen*. Ook gelijkvl.: *ik hiefschte aan, heb aangehiefscht*.

AANHITSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat kracht en nadruk aan het woord geeft, en *hitsen*: bij KILIAAN ook *hetsen*, van *heet*, *hitte*: *ik hitste aan, heb aangehitst*. *Aanhitsen* is dan zooveel als *aanvuren*. *Eenen hond aanhitsen*. Ook figuurlijk: *hij hitste den zoon tegen den vader aan*.

AANHITSER, z. n., m., *des aanhitters*, of *van den aanhiter*; meerv. *aanhitters*. Van *aanhitsen*. Zie *er*.

AANHITSING, z. n., v., *der*, of *van de aanhitsing*; meerv. *aanhitsingen*. Van *aanhitsen*. Zie *ing*.

AANHITSSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhitters*; meerv. *aanhitters*. Van *aanhitsen*. Zie *ster*.

AANHOOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *hoogen*: *ik hoogde aan, heb aangehoogd*. Zoo veel als *hooger maken*: *ik zal dat land laten aanhoogen*.

AANHOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen beteekent, en *hoopen*: *ik hoopte aan, heb aangehoopt*. Zoo veel als *ophoopen*: *de aarde om de planten aanhoopen*.

AANHOOREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *hooren*: *ik hoorde aan, heb aangehoord*. *Aanhooren* (in eenen bedrijvenden zin) is dan zoo veel, als opmerkzaam hooren.

Bedrijvend: *eene redevoering aanhooren* — *hij hoort mij geern aan*.

Onzijdig: *het hoort aan u*, het is van u, het behoort u toe; in welke beteekenis dit woord bij KILIAAN niet gevonden wordt. WACHTER brengt het tot *hooren*, *gehooren*, (*pertinere, spectare ad aliquem*) zie *hooren*.

AANHOORER, z. n., m., *des aanhoorers*, of *van den aanhoorer*; meerv. *aanhooers*. Van *aanhooren*. Zie *er*.

AANHOORIG, veroud. bijv. naamw., van het werkw. *aanhooren*, toebehooren. Het meerv. *aanhoorigen*, als zelfstandig, is in gebruik, voor huisgenoten, of hen, die tot zeker huis en geslacht behooren. Zie *hooren*.

AANHOORSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhoorster*; meerv. *aanhoosters*. Van *aanhooren*. Zie *ster*.

AANHOUDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *houden*: *ik hield aan*, (van het oude *holden*) *heb aangehouden*.

Be-

Bedrijvend, terwijl het voorz. *aan* den zin versterkt: *de hand aan iets houden* — *schelmen aanhouden*, ophouden, verbergen — *verbodene goederen aanhouden*, in beslag nemen — *zijn rok aanhouden*, aan het lijf houden.

Onzijdig, met *hebben*, voor volharden, voorduren, aandringen, in welke beteekenis het voorz. *aan* eene beweging in eene plaats aanduidt: *de regen heeft den ganschen nacht aangehouden* — *ik zal zoo lang aanhouden, als ik kan* — *zij houden sterk bij mij aan om die zaak*. Voor aangehouden worden: *de schuit zal hier aanhouden*, aanleggen.

AANHOUDER, z. n., m., *des aanhouders*, of *van den aanhouder*; meerv. *aanhouders*. Van *aanhouden*. Zie *er*.

AANHOUDING, z. n., v., *der*, of *van de aanhouding*; meerv. *aanhoudingen*. Van *aanhouden*. Zie *ing*.

AANHOUDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhoudster*; meerv. *aanhoudsters*. Van *aanhouden*. Zie *ster*.

AANHULEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *huilen*: *ik huilde aan, heb aangehuild*.

AANHUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *huwen*: *ik huwde aan, heb aangehuwd*.

AANJAGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *jagen*: *ik joeg aan, heb aangejaagd*.

Bedrijvend: *de koeijen aanjagen*, aandrijven — *ieemand eenen schrik aanjagen*.

Onzijdig, met *hebben*, voor sterk aanrijden: *hij heeft hard aangejaagd*.

AANJUICHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *juichen*: *ik juichte aan, heb aangejuicht*. Voor dit *aanjuichen* verkiest het gemeene gebruik *toejuichen*.

AANKANTEN, wederk. w., gelijkvl., *zich aankanten*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, tegen) en *kanten*, kantig maken: *ik kante mij aan, heb mij aangekant*. *Zich tegen iets aankanten* is dan zoo veel, als zich tegen den kant, of de zijde, van iets stellen, zich tegen iets verzetten. *Ik zal mij, zoo veel ik kan, tegen hem aankanten*.

AANKIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *kijken*: *ik keek aan, heb aangekeken*.

AANKLAAGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanklaagster*; meerv. *aanklaagsters*. Van *aanklagen*. Zie *ster*.

AANKLAGE, z. n., v., *der*, of *van de aanklage*; zonder meerv. Beschuldiging: *zij schreven eene aanklage tegen enz.* BIJBELVERT. Zie *aanklagt*.

AANKLAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *klagen*: *ik klaagde aan, heb aangeklaagd. Iemand bij den Regter aanklagen.* Figuurlijk, voor, van een misdrijf beschuldigen, of schuldig verklaren: *zijn geweten klaagt hem aan — thands moet ik mijne eigene dwaarszid aanklagen.* Het onderscheid tusschen *aan iemand klagen*, en *iemand aanklagen*, is merkbaar genoeg.

AANKLAGER, z. n., m., *des aanklagers*, of *van den aanklager*; meerv. *aanklagers*. Van *aanklagen*. Een persoon, die iemand aanklaagt, bijzonderlijk bij den Regter. *Algemeene aanklager.* Zie *er*.

AANKLAGT, z. n., v., *der*, of *van de aanklagt*; meerv. *aanklagten*. Van *aanklagen*. Eene tegen iemand ingebrachte beschuldiging. Ook voor het geschrift, waarin zoodanige aanklagt, of beschuldiging, vervat is.

AANKLAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *klampen*: *ik klampte aan, heb aangeklampt.* Met klampen aan iets vastmaken. Voor op zijde schieten, aan boord leggen: *iemand aanklampen, een schip aanklampen, aan boord klampen.* Voor zich met iemand inlaten: *hij zal mij niet ligtlijk aan boord klampen.*

AANKLEEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kleeden*: *ik kleedde aan, heb aangekleed.* Kleederen aantrekken: *iemand aankleeden, zich aankleeden.*

AANKLEEFSEL, z. n., onz., *des aankleeffels*, of *van het aankleeffel*; meerv. *aankleeffels*. Van *aankleven*. Het gene, dat aan iets kleeft. Ook voor het gene, dat tot eene zaak behoort; doch dan is het woord *aankleev* meest in gebruik. Zie *fel*.

AANKLEMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *klemmen*: *ik klemde aan, heb aangeklemd.* Iets tegen iets aanklemmen, of vast drukken. Ook figuurlijk: *zijne stelling met de duchtigste bewijzen aanklemmen, verdedigen, staven.*

AANKLEVE, z. n., v., *der*, of *van de aankleev*; zonder meerv. Van *aankleven*. *De zaak met hare gansche aankleev.* In het gebruik zegt men *met den aankleev van dien*.

AAN-

AANKLEVEN, bedr. en onzijdig w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *kleven*: *ik kleefde aan, heb aangekleefd*.

Bevestigend, iets met kleeffel aan iets anders vastmaken: *een papier tegen den muur aankleven, aanplakken*.

Onzijdig, met *hebben*, door middel van kleeffel aan iets vastgemaakte zijn: *het papier kleefte aan den wand*. Ook in eene ruimere beteekenis: *de klitten kleven aan de klederen*. Figuurlijk: *de wereld, eene vrouw, eenen man, aankleven, aanhangen, beminnen*; — op eene zedelijke wijs naauw met iets verbonden zijn: *die ongeschiktheid heeft hem, van zijne jeugd af, aangekleefd*.

AANKLOPPEN, onz. w., met het hulpw. *hebben*, gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kloppen*: *ik klopte aan, heb aangeklopt*. *Aan de deur kloppen*. Ook overdragtiglijk: *bij iemand aankloppen*, aanzoek doen om eene zaak: *ik zal nog eens bij hem aankloppen*.

AANKLOUWEN, (opklouwen) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *klouwen*: *ik klouwde aan, heb aangekloofd*. Een woord, bij de Tuinlieden gebruikelijk: *den tuin aanklouwen*.

AANKNEEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kneeden*: *ik kneedde aan; heb aangekneed*. *Het eene deeg aan het andere kneeden*.

AANKNIELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpwoord *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *knien*: *ik knield aan, ben aangeknield*. *Zij waren ten outer aangeknield*.
VOND.

AANKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *knijpen*: *ik kneep aan, heb aangeknepen*. Iets door knijpen nader aan iets anders brengen.

AANKNIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *knikken*: *ik knikte aan, heb aangeknikt*. Het gemeene gebruik verkiest *toeknikken*.

AANKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *knoopen*: *ik knoopte aan, heb aangeknoopt*. Door middel van eenen knoop aan iets vastmaken. *Den eenen draad aan den anderen knoopen*. Figuurlijk: *zijne reden goed aan eikander knoopen*, verbinden.

AANKOMELING, z. n., m. en v., *des aankomelings*, of *van den aankomeling*, — *der*, of *van de aankomeling*; meerv. *aankomelingen*. Van *aankomen*. Alle zelfst. naamwoorden, van grondwoorden afgeleid, en in *ling* uitgaande.

de, zijn *manl.*, wanneer men dezelve van *mannen*, en *vrouwl.*, wanneer men die van *vrouwen* gebruikt. Zoo zegt men, b. v. van eenen jongeling, die nóg maar korten tijd, in het eene of andere vak van wetenschappen onderwijs genoten heeft: *hij is een aankomeling*, en van een meisje: *zij is eene aankomeling*. Zie *ling*.

AANKOMEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *komen*: *ik kwam aan, ben aangekomen*. Nader komen, naderen: *ik zag hem van verre aankomen*. Wanneer zult gij bij mij *aankomen*? aan huis komen. *De dag komt aan*, nadert, breekt aan. *De schuit kan hier niet aankomen*, aanleggen. *Die ziekte is mij langzamerhand aangekomen*, overgekomen. *Dat kind komt, van dag tot dag, aan*, groeit, wordt groot. *Hoe zoude hij aan dat geld komen?* bekomen, verkrijgen. *De goederen, die haar door erfenis, of anderszins, zijn aangekomen*, haar eigendom geworden.

HOORT. Ook in den zin van het werkelijke bestaan eener zaak te verwachten, maar met *op*, en het werkw. *laten*: *hij laat alles op het uiterste aankomen* — *ik kan het op zijn oordeel niet laten aankomen* — *een dwaas laat alles maar op het geluk aankomen*: voor den grond van iets bevatten, het voorwerp eener handeling zijn; in welke beteekenis *aankomen*, meestendeels, als een onpersoonlijk werkw. voorkomt, en met *op* gebruikt wordt: *het komt alles maar op mij aan* — *het komt hier op mijne eer aan, het komt op geenen enkelen dag aan*.

De gebiedende wijs van *aankomen* wordt dikwerf als een bijwoord gebruikt: *kom aan, komt aan*, welaan, lustig.

AANKOMST, z. n., v., *der*, of *van de aankomst*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aankomen*.

AANKONDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kondigen*, van *kondig* (kundig) bekend: *ik kondigde aan, heb aangekondigd*. Op eene plegtige wijs aanzeggen, bekend maken. Met den derden naamval des perfoons, en den vierden der zaak: *iemand het doodvonnis aankondigen*. Figuurlijk: *de avondster kondigt hun het einde van den arbeid aan*.

AANKONDIGER, z. n., m., *des aankondigers*, of *van den aankondiger*; meerv. *aankondigers*. Van *aankondigen*. Zie *er*.

AANKONDIGING, z. n., v., *der*, of *van de aankondiging*; meerv. *aankondigingen*. Van *aankondigen*. Zie *ing*.

AANKONDIGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aankon-*

- kondigster*; meerv. *aankondigsters*. Van *aankondigen*.
Zie *ster*.
- AANKOOP**, z. n., m., *des aankoops*, of *van den aankoop*.
Het meerv. is niet in gebruik. Van *aankopen*. Door
aankoop eigenaar van iets worden.
- AANKOOPEN**, bedr. w., onregelm. Van het scheidb.
voorz. *aan* en *koopen*: *ik kocht aan, heb aangekocht*.
Door koopen in eigendom verkrijgen: *hij kocht een land-
goed aan*.
- AANKOPPELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb.
voorz. *aan*, in de beteekenis van vereeniging, en *koppelen*:
ik koppelde aan, heb aangekoppeld. Zamenbinden:
hij moet de handen aan elkander koppelen. Ook figuurlijk,
maar in den gemeenen spreektrant: *hij heeft mij aan zijne
zuster gekoppeld*, tusschen mij en zijne zuster een huuw-
lijk bewerkt.
- AANKOPPELING**, z. n., v., *der*, of *van de aankoppeling*;
meerv. *aankoppelingen*. Van *aankoppelen*. Zie *ing*.
- AANKRAMMEN**, bedr. w.; gelijkvl. Van het scheidb.
voorz. *aan* en *krammen*: *ik kramde aan, heb aangekramd*.
Door middel van krammen aan iets vastmaken.
- AANKRIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb.
voorz. *aan* (naar, tot) en *krijten*: *ik kreet aan, heb aan-
gekreten*. Gemeenlijk van kinderen: *het wichtje krijt zij-
ne moeder aan*. Anders gebruikt men *aanschreijen*.
- AANKRUIJEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb.
voorz. *aan*, en *kruijen*: *ik krooi aan, heb aangekrooijen*.
In Amstelland wordt dit woord gelijkvl. gebruikt: *kruide
aan, aangekruid*. Door kruijen nader brengen.
- AANKRUIPEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw.
zijn. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *krui-
pen*: *ik kroop aan, ben aangekropen*. Kruijpende tot iets
naderen.
- AANKWAKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het
scheidb. voorz. *aan*, en *kwakken*, doch gewoonlijk met
tegen: *ik kwakte aan, heb en ben aangekwakt*.
Bedrijvend: *hij heeft hem tegen den muur aangekwakt,
aangefmeten*.
Onzijdig, met *zijn*: *hij viel en kwakte tegen den muur
aan — hij is tegen den wand aangekwakt*. In gemeenza-
men stijl alleen gebruikelijk.
- AANKWEEKELING**, z. n., m. en v., *des aankweekelings*,
of *van den aankweekeling* — *der*, of *van de aan-
kweekeling*; meerv. *aankweekelingen*. Van *aankweeken*.

Een jonge telg, of plant. Ook voor iemand, die tot de ene of andere kunst, of wetenschap, opgeleid wordt. Zie over het gemeene geslacht der woorden, in *ling* uitgaande, *aankomeling*, en *ling*.

AANKWEEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *kweeken*, met zorg en vlijt kweeken, opkweeken: *ik kweekte aan, heb aangekweekt*. Jonge planten en boomen aankweeken; *die pruimenboomen heb ik zelf aangekweekt*. In eene ruimere beteekenis: *goede neigingen aankweeken*.

AANKWEEKER, z. n., m., *des aankweekers*, of *van den aankweeker*; meerv. *aankweekers*. Van *aankweeken*. Zie *er*.

AANKWEEKING, z. n., v., *der*, of *van de aankweeking*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aankweeken*. Zie *ing*.

AANKWEEKSTER, z. n., v., *der*, of *van de aankweekster*; meerv. *aankweeksters*. Van *aankweeken*. Zie *ster*.

AANKWISPELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (tot, naar) en *kwispelen*, van *kwispel*, dat oudtijds eenen staart beteekende: *ik kwispelde aan, heb aangekwispeld*. *Aankwispelen* is, eigenlijk, zekere beweging met den staart maken, het welk sommigen beesten, en voornaamlijk den honden eigen is, tot een bewijs van vriendschap en *vleijerij*. Zie *kwispelen*, *kwispelstaarten*.

AANLAGCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (tot, naar) en *lagchen*: *ik lachte aan, heb aangelagchen*. *Iemand vriendlijk aanlagchen*. Ook figuurlijk, voor zich omtrent iemand gunstig, liefderijk betoonen: *het geluk lacht hem allerwegen aan*: — *aangename gewaarwordingen verwekken: stille vreugd lacht mij aan*.

AANLANDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *landen*, van *land*: *ik landde aan, ben aangeland*. *Aan land varen, komen, in de scheepvaart gebruikelijk*. *De schepen zijn aangeland*.

AANLANDING, z. n., v., *der*, of *van de aanlanding*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanlanden*. Zie *ing*.

AANLANGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *langen*: *ik langde aan, heb aangelangd*. *Aanreiken, overreiken: lang mij dat boek eens aan*.

AANLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, in den zin van *zaenkoppeling*, en *lappen*, van

- van *lap*: ik *lapte aan*, heb *aangelapt*. Met *lappen aan* eene zaak: *een kleed aanlappen*.
- AANLAPSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling beteekent, en *laschen*: ik *laschte aan*, heb *aangelascht*. Met *laschen aan* elkander hechten. *Hij heeft hier een stuk aangelascht*, aenafweerd, aengenaaid.
- AANLATEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *laten*: ik *liet aan*, heb *aangelaten*. Bij dit woord wordt een ander woord onderfeld: *ik zal hem zijnen rok nu maar aanlaten*, voor *laten aanhouden* — *ik weet niet, of ik den lap daar afsnijden, of aanlaten wil*, voor *aangenecht*, *aan vast laten*.
- AANLEEREN**, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin van het woord versterkt, en *leeren*: ik *leerde aan*, heb *aangeleerd*. Toenemen met *leeren*: *de kinderen beginnen wel aanteleeren*.
- AANLEG**, z. n., m., des *aanlegs*, of *van den aanleg*. Zonder meerv. Van *aanleggen*. Het ontwerp eener zaak: *de aanleg van een huis, van eenen tuin, van een scheidstuk*, enz. *Toeleg*, bedoeiing: *ik wist zijnen aanleg te verijdelen, zoodra ik die gewaarwerd*. Natuurlijke geschiktheid, of bekwaamheid tot iets: *hij heeft eenen ongemeenen aanleg tot de dichtkunst*.
- AANLEGGEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *leggen*: ik *legde aan*, heb *aangelegd*. Hiervoor gebruikt men ook: *ik leidde aan*, heb *aangeleid*. Zie *leggen*.
- Bedrijvend: de eene zaak digt aan de andere *leggen*, in verscheidene, zoo wel eigenlijke als figuurlijke beteekenissen: *een kind aan de borst leggen, eenen hond aan de ketting leggen, vuur aanleggen*. — *De hand aan iets leggen*, deze spreekwijs is zeer oud, in de beteekenis van eenen persoon, of eene zaak gewelddadig aangrijpen; zoo zeide reeds TATIËAN (*vers. theot. Harm. Euang. cap. 184*) *inti legitun iro hant in then Heilant*. Thands zegt men in dezen zin, *de handen aan iemand*, of *iets slaan*; en men bezigt de spreekwijs *de hand aan iets leggen*, voor eene zaak werkelijk beginnen te behandelen. *De laatste hand aan iets leggen* is zoo veel als de laatste gedaante aan eene zaak geven, dezelve voltooijen. *Iets wel aanleggen*, bestieren — *zijn geld tot iets aanleggen*, besteden — *zijne krachten aanleggen*, aanwenden — *eene stad, een dorp aanleggen*, de eerste inrigting daartoe maken — *rijtuig aan-*

aanleggen, beginnen te houden — *aanleggen in regte*, zijn regt vervolgen.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *aanleggen*, zich gereed maken, om te schieten: *leg aan* — *op iets aanleggen*, de noodige middelen ter bereiking van zeker oogmerk aanwenden: *doch legt daar vrij op aan*, J. DE DECKER: ook zegt men *hij leg het daarop aan* — *met iemand aanleggen*, zich inlaten, afspraak maken (in eenen kwaden zin) — *de schuit moet hier aanleggen*, stil houden, aan den wal leggen.

AANLEGGER, z. n., m., *des aanleggers*, of *van den aanlegger*; meerv. *aanleggers*. Van *aanleggen*. De ontwerper, veroorzaker van iets: *hij is de aanlegger van die zaak*. *Aanlegger in regte*, eischer. Zie *er*.

AANLEGGING, z. n., v., *der*, of *van de aanlegging*; meerv. *aanleggingen*. Van *aanleggen*. Zie *ing*.

AANLEGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanlegster*; meerv. *aanlegsters*. Van *aanleggen*. Zie *ster*.

AANLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *leiden*: *ik leidde aan*, *heb aangeleid*. *De paarden aanleiden*. In eene uitgestrektere beteekenis: *eene boom aan den muur leiden*, binden. Het bedr. deelw. *aanleidend*, komt in de beteekenis van aanleiding, gelegenheid gevend voor, b. v. *de aanleidende oorzaak*.

AANLEIDER, z. n., m., *des aanleiders*, of *van den aanleider*; meerv. *aanleiders*. Van *aanleiden*. Hij, die aanleidt, in alle de beteekenissen van het werkw. Zie *er*.

AANLEIDING, z. n., v., *der*, of *van de aanleiding*; meerv. *aanleidingen*. Van *aanleiden*. Het aanleiden, in alle de beteekenissen van het werkw. *Onder aanleiding* (begunftiging, medewerking) *van Alaba*. HOOFD. — *Aanleiding* (opleiding, aanwijzing) *ter nederduitche spraakkunst*. Meestal komt dit woord voor, in de beteekenis van *gelegenheid*: *iemand aanleiding tot iets geven*. Zie *ing*.

AANLEIDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanleidster*; meerv. *aanleidsters*. Van *aanleiden*. In alle de beteekenissen van het werkw. Zie *ster*.

AANLENEN, zie *aanleunen*.

AANLENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *lengen*: *ik lengde aan*, *heb aangelengd*. Eene vlocibare stof met eene andere vermengen, en daardoor dunner maken.

AAN-

- AANLEUNEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan* (tot, tegen) en *leunen*, (lenen): *ik leunde aan, heb aangeleund*. Angelsakl. *onhlinian*, alem. *anahlinen*. — *Aan den wand leunen, tegen zenen boom aanleunen*. Figuurlijk: *zich iets laten aanleunen*, d.i. het gene dat anderen ons, boven verdienen, toeschrijven, zich toeëigenen.
- AANLICHTEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den oorlprofig en het begin der zaak aanduidt, en *lichten*: *ik lichtte aan, heb aangelicht*. Beginnen te lichten, schijnen: *de dag licht aan*, breekt aan.
- AANLIGGEN**, onz. w.; ongelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (tot, tegen) en *liggen*: *ik lag aan, heb aangelegen*. *De hond ligt aan de deur*, — *aan de tafel liggen*, gelijk de Ouden.
- AANLIGTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ligten*, tillen: *ik ligte aan, heb aangeligt*. Iets naar iets anders toeligten. *Ligt dat blok wat aan*.
- AANLIJDEN**, door HOOFT en G. BRANDT verkeerdlijk gebruikt, voor *lijden*. Zie *lijden*.
- AANLIJMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *lijmen*: *ik lijnde aan, heb aangelijmd*. Iets, met lijm, aan iets anders verbinden.
- AANLOEVEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *loeven*: *ik loefde aan: heb aangeloeft*. Een woord, in de scheepvaart gebruikelijk.
- AANLOKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier den zin van het woord sterker maakt, en *lokken*: *ik lokte aan, heb aangelokt*. Eigenlijk naar zich lokken. *Eenen hond, een kind aanlokken*. *Iemand met schoone woorden aanlokken*, in zijn belang overhalen. *Indien de zondaars u aanlokken*, trachten te verleiden. BIJBELVERT.
- AANLOKKER**, z. n., m., *des aanlokkers*, of *van den aanlokker*; meerv. *aanlokkers*. Van *aanlokken*. Zie *er*.
- AANLOKKING**, z. n., v., *der*, of *van de aanlokking*; meerv. *aanlokkingen*. Van *aanlokken*. Zie *ing*.
- AANLOKLIJK**, bijv. n., *aanloklijker, aanloklijkst*. Van *aanlokken*. *Een aanloklijk* (bevallig) *kind*. Zie *lijk*.
- AANLOKLIJKHEID**, z. n., v., *der*, of *van de aanloklijk-*
lijk-

lijkheid; meerv. *aanlokklijkheden*. Van *aanlokklijk*. Beval-
 ligheid. Zie *heid*.

AANLOKSEL, z. n., onz., *des aanloksels*, of van het
aanloksel; meerv. *aanloksels*. Van *aanlokken*. Zie *sel*.

AANLOKSTER, z. n., v., *der*, of van *de aanlokster*;
 meerv. *aanlosters*. Van *aanlokken*. Zie *ster*.

AANLONKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb.
 voorz. *aan*, (tot, naar, tegen) en *lonken*: *ik lonkte aan*,
heb aangelonkt.

AANLOOP, z. n., m., *des aanloops*, of van *den aanloop*.
 Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanloopen*. *Eenen
 aanloop nemen*, d. i. eenige schreden terugtreden, om
 met kracht op iets te kunnen aanloopen. *Om de vaart van
 den aanloop te stuiten*. HOOFD. *Veel aanloop hebben*, door
 vele menschen bezocht worden.

AANLOOPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het
 scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *loopen*: *ik liep aan*,
heb aangeloopt.

Bedrijvend: *iemand aanloopen*, (met den vierden naam-
 val) naar iemand toelooopen, doch alleenlijk in de beteeken-
 nis van zich met eenig verzoek, of eenige bede bij iemand
 vervoegen: *bidt niet voor dit volk, noch en loopt mij niet
 aan*. BIJBELVERT. — *Den God van Isrel smeekte en aan-
 liep door gebeden*. N. VERSTEEG.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *de soldaten liepen aan*,
 (op den vijand) — *hij is, met zijn hoofd, tegen den muur
 aangeloopt* — *gij moet hard aanloopen*, voordloopen. Fi-
 guurlijk: *dat loopt tegen de gezonde rede aan*, strijdt met
 de gezonde rede — *hij zal daarover aanloopen*, slecht ont-
 vangen, beïegend worden — *het is reeds te lang aangeloo-
 pen*, (van den tijd) het heeft reeds te lang geduurd.

AANMAANSTER, z. n., v., *der*, of van *de aanmaan-
 ster*; meerv. *aanmaansters*. Van *aanmanen*. Zie *ster*.

AANMAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
aan, dat hier eene zamenkoppeling, of verbinding, aanduidt,
 en *maken*: *ik maakte aan, heb aangemaakt*. Het
 eene met het andere verbinden, aanzetten: *hij heeft daar
 een nieuw stuk aangemaakt*. Zoo zegt men ook *vuur aan-
 maken*, d. i. vuur met andere brandstof verbinden, of za-
 menvoegen, en daardoor meer vuur maken.

AANMANEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
aan, dat den zin des woords versterkt, en *manen*: *ik
 maande aan, heb aangemaand*. Aanzetten, aanporren:
iemand tot de deugd aanmanen. Voor dit *aanmanen*, ge-
 bruikt men, veelal, *vermanen*, *opwekken*. **AAN-**

AANMANER, z. n., m., *des aanmaners*, of *van den aanmaner*; meerv. *aanmaners*. Van *aanmanen*. Zie *er*.

AANMANING, z. n., v., *der*, of *van de aanmaning*; meerv. *aanmaningen*. Van *aanmanen*. Zie *ing*.

AANMARSCH, z. n., m., *van den aanmarsch*; het meerv. is niet in gebruik. Van het fransche woord *marche*, en het nederduitsche voorz. *aan*. Optogt, of aanrukking van krijgsvolk. *Het leger is in aanmarsch*. Zie *marsch*.

AANMATIGEN, (zich) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin des woords versterkt, en *matigen*, misfchien voor *magtigen*: *ik matigde mij aan*, *heb mij aangematigd*. Zich wederregtlijk iets toe-eigenen. *Zich de regering — eenen eernaam enz. aanmatigen*.

Men zoude dit woord, (even als vele Hoogduitschers hun *anmasen* van *mas*, *mesen*) van *maat*; *meten* kunnen afleiden, als beteekenende *zich zijn deel toemeten*; welke afleiding VONDEL schijnt voorgeftaan te hebben, gebruikende daarom *aanmeten* voor *aanmatigen*: *voorts 't ankerfmeden zich aanmeetten de Thijrrenen*. POEZ. Doch de gisting dat het van het woord *magt* zijnen oorsprong ontleent, en hetzelfde is, als het oude gothische *anamathian*, bemagtigen, met geweld ontrukken, is waarfchijnlijker.

AANMATIGING, z. n., v., *der*, of *van de aanmatiging*; meerv. *aanmatigingen*. Van *aanmatigen*. Zie *ing*.

AANMELDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *melden*: *ik meldde aan*, *heb aangemeld*. *Iemand aanmelden — iemand iets aanmelden — zich aanmelden — zich laten aanmelden — zich tot iets aanmelden*, perfoonlijk aanbieden.

AANMENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier de beteekenis van een langzaam toenemen heeft, en *mengen*: *ik mengde aan*, *heb aangemengd*. *Aanmengen* is dan zoo veel als een weinig vermengen.

AANMENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *mennen*, met den toom beftieren: *ik mende aan*, *heb aangemend*. *De paarden aanmennen*.

AANMERKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *merken*: *ik merkte aan*, *heb aangemerkt*. In overweging nemen, gadeslaan: *vele dingen aanmerken*; *die anderen onachtzaam voortbij-*

- gaan. De BIJBELV. gebruiken het voorz. *aan* in *aanmerken*, ook somwijle als onfscheidbaar: *aanmerkt dat alles!* — *aanmerkt de lelien des velds*, enz.
- AANMERKER, z. n., m., *des aanmerkers*, of *van den aanmerker*; meerv. *aanmerkers*. Van *aanmerken*. Zie *er*.
- AANMERKING, z. n., v., *der*, of *van de aanmerking*; meerv. *aanmerkingen*. Van *aanmerken*. Zie *ing*.
- AANMERKLIJK, bijv. n. en bijw., *aanmerklijker*, *aanmerklijkst*. *Eene aanmerklijke gebeurdenis* — *het aanmerklijkste van alles is* enz. Ook als bijw. gebruikt: *het verschilde aanmerklijk veel* — *de zaak was aanmerklijk van natuur veranderd*. Zie *lijk*.
- AANMERKSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanmerkster*; meerv. *aanmerksters*. Van *aanmerken*. Zie *ster*.
- AANMETSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *metfelen*: *ik metfelde aan*, *heb aangemetfeld*. *Eenen muur aan een gebouw metfelen*.
- AANMINLIJK, bijv. n., en bijw., *aanminlijker*, *aanminlijkst*. Van het zinversterkende voorz. *aan* en *minlijk*. *Eene aanminlijke schoonheid*. Ook als bijw. gebruikt: *zij ziet er aanminlijk uit*. Zie *lijk*.
- AANMINLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanminlijkheid*; meerv. *aanminlijkheden*. Van *aanminlijk*. Zie *heid*.
- AANMINNIG, hetzelfde als *aanminlijk*. Zie *ig*.
- AANMINNIGHEID, hetzelfde als *aanminlijkheid*. Zie *heid*.
- AANMINNIGLIJK, hetzelfde als *aanminlijk*, bijw. Zie *lijk*.
- AANMOEDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *moedigen*: *ik moedigde aan*, *heb aangemoedigd*. *Iemand tot iets aanmoedigen*, aanzetten. Ons woord *aanmoedigen* heeft met het hoogd. *anmuthen* niets gemeen, gelijk WACHTER verkeerdlijk geloof. Het komt eigenlijk van ons *moedig*, en dit van het oude *moeden*, en beteekent zoo veel als *moedig maken*, *opwekken*, *aanvuren*.
- AANMOEDIGER, z. n., m., *des aanmoedigers*, of *van den aanmoediger*; meerv. *aanmoedigers*. Van *aanmoedigen*. Zie *er*.
- AANMOEDIGING, z. n., v., *der*, of *van de aanmoediging*; meerv. *aanmoedigingen*. Van *aanmoedigen*. Zie *ing*.
- AANMOEDING, (bij KILIAAN *aanmoedinghe*) een oud z. n., v., van het oude *moeden*, *moed geven*.

AAN-

AANNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidende, en *naaijen*: *ik naaide aan, heb aangenaaid*. Door naaijen, of door middel van eene naad, aan iets vastmaken: *eene mouw aan eenen rok naaijen*. — *Gij zult mij geene ooren aannaaijen*, spreekw. voor misleiden, bedriegen.

AANNADEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. zijn: *ik naderde aan, ben aangenaderd*. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *naderen*, van den vergrootenden trap *nader*. *Aannaderen* is derhalve zoo veel als nader komen. *Ik zag het leger aannaderen*. In eenen figuurlijken zin: *de aannaderende winter — terwijl het gevaar aannaderde*.

AANNADERING, z. n., v., *der*, of *van de aannadering*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aannaderen*. Zie *ing*.

AANNAGELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling aanduidt, en *nagellen*: *ik nagelde aan, heb aangenageld*. Iets met nagelen vastmaken.

AANNEEMLIJK, bijv. n., *aanneemlijker, aanneemlijkst*. Van *aannemen*. Het gene aangenomen kan worden, of behoort aangenomen te worden. *Een aanneemlijke voorslag*. Zie *lijk*.

AANNEEMLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanneemlijkheid*; zonder meerv. Van *aanneemlijk*. De eigenschap, door welke eene zaak aanneemlijk is: *ik ben van de aanneemlijkheid der voorwaarde overtuigd*. Zie *heid*.

AANNEMEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *nemen*: *ik nam aan, heb aangenoemen*. Dit woord heeft vele onderscheidene, zoo eigenlijke als figuurlijke beteekenissen.

Bedrijvend, voor aanvaarden, ontvangen: *geld van iemand aannemen — geschenken aannemen — neem dit boek eens aan*. In eenen uitgestrekteren zin: *een ambt, eenen wisselbrief, eenen last aannemen*. Verder: *eene verontschuldiging aannemen*, daarmede te vreden zijn, *eene uitnoodiging aannemen*, daarin bewilligen, *het gene gij daar zegt, kan ik niet aannemen*, gelooven: — *goeden raad aannemen*, denzelfden billijken en opvolgen: — *een kind aannemen*, tot zich nemen, om het optevoeden: — *iemand in genade aannemen*, hem zijne misdaad kwijtschelden,

den, en met hem in vorige verbindtenis treden: — *eenen arts, biechtvader, regtsgeleerden, taalmeeſter* enz. *aannemen*, zich, voor eenen tijd, aan derzelve dienst, geleide, onderwijs, enz. toebetrouwen: *eene reis aannemen*, aanvangen, ondernemen; *de reis aannemen*, ſterven, (in gemeene ſpreektaal): *krijgsvolk aannemen*, werven: *iets aannemen*, op zich nemen, om het te maken, of te leveren.

Onzijdig, voor toenemen: *de leerlingen nemen wel aan*, vorderen wel, nemen wel toe in het gene zij leeren.

AANNEMER, z. n., m., *des aannemers*, of *van den aannemer*; meerv. *aannemers*. Van *aannemen*. Zie *er*.

AANNEMING, z. n., v., *der*, of *van de aanneming*; meerv. *aannemingen*. Van *aannemen*. Zie *ing*.

AANNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *noopen*: *ik noopte aan, heb aangenoopt*. Aanmoedigen, uitlokken.

AANPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *pakken*: *ik pakte aan, heb aangepakt*. Met geweld aangripen. *Pak mij zoo niet aan*. Inſgelijks van de honden, voor aanvallen: *die hond pakt alle menſchen aan*. Ook figuurlijk voor opzettelijk zijne rede tot iemand wenden: *overal, waar hij mij ontmoet, pakt hij mij aan*.

AANPAKKER, z. n., m., *des aanpakkers*, of *van den aanpakker*; meerv. *aanpakkers*. Van *aanpakken*. Zie *er*.

AANPALEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *palen*, dat buiten zamenſtelling niet in gebruik is: *ik paalde aan, heb aangepaald*. Aangrenzen: *zijn land paalt aan het mijne — aanpalende volkeren*.

AANPASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *passen*: *ik paste aan, heb aangepast*. Van klederen enz. Voor beproeven, of iets wel paſſe: *ik zal hem het kleed eens aanpassen — hij heeft zijne ſchoenen aangepast*.

AANPERSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *persen*: *ik perste aan, heb aangeperst*.

AANPIEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *piepen*: *ik piepte aan, heb aangepiept*.

AANPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging be-

tee-

- teekent, en *plakken*: ik *plakte aan*, heb *aangeplakt*. Voor aankleven: eene bekendmaking, of waarschouwing, *aanplakken*. Overdragtiglijk voor te duur verkoopen: ik zal het hem wel *aanplakken*, aansmeren.
- AANPLAKKER**, z. n., m., des *aanplakkers*, of van den *aanplakker*; meerv. *aanplakkers*. Van *aanplakken*. Zie *er*.
- AANPLANTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *planten*: ik *plantte aan*, heb *aangeplant*. *Boomen aanplanten*.
- AANPLEISTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging beteekent, en *pleisteren*: ik *pleisterde aan*, heb *aangepleisterd*.
- AANPLOEGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling aanduidt, en *ploegen*. Een stuk land aan zijnen akker *ploegen*, door ploegen met zijnen akker verbinden.
- AANPORREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *porren*: ik *porde aan*, heb *aangepord*. Sterk aanzetten: iemand tot iets *aanporren*.
- AANPORRER**, z. n., m., des *aanporrers*, of van den *aanporrer*; meerv. *aanporrers*. Van *aanporren*. Zie *er*.
- AANPORRING**, z. n., v., der, of van de *aanporring*; meerv. *aanporringen*. Van *aanporren*. Zie *ing*.
- AANPORSTER**, z. n., v., der, of van de *aanporster*; meerv. *aanporsters*. Van *aanporren*. Zie *ster*.
- AANPRATEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *praten*: ik *praatte aan*, heb *aangepraat*. Hij weet zijne waren wel *aantepraten*.
- AANPREKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *preken*: (van *prediken*) ik *preekte aan*, heb *aangepreekt*. Smaaklijk, of aanneemlijk trachten te maken: hij heeft mij die boeken al weder *aangepreekt*.
- AANPRIJZEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *prijzen*: ik *prees aan*, heb *aangeprezen*. Iets prijzen, met oogmerk, om anderen tot aanneming van hetzelfde te bewegen: men heeft mij dit boek — dezen man, zeer *aangeprezen*. In de middeleeuw werd *appretiari*, in het latijn, voor *aanprijzen* gebruikt.
- AANPRIJZING**, z. n., v., der, of van de *aanprijzing*; meerv. *aanprijzingen*. Van *aanprijzen*. Zie *ing*.

- AANPUNTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *punten*, van *punt*: *ik puntte aan, heb aangepunt*. Eene punt aan iets maken: *een mes aanpunten*. In gemeene spreektaal gebruikt men *iemand aanpunten*, figuurlijk, voor iemand in eene woordenwisfeling, of eenen woordenstrijd, inwikkelen: *zoo dra ik hem ontmoet, zal ik hem aanpunten*.
- AANRADEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *raden*: *ik ried aan, heb aangeraden*. Door goeden raad tot iets trachten te bewegen: *den vrede aanraden — ik heb het, op zijn aanraden, gedaan — men heeft mij dezen koop niet aangeraden*.
- AANRADER**, z. n., m., *des aanraders*, of *van den aanrader*; meerv. *aanraders*. Van *aanraden*. Zie *er*.
- AANRADING**, z. n., v., *der*, of *van de aanrading*; meerv. *aanradingen*. Van *aanraden*. Zie *ing*.
- AANRAKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *raken*: *ik raakte aan, heb en ben aangeraakt*.
Bedrijvend: *ik heb het niet aangeraakt*, aangeroerd.
Overdragtiglijk: *hij raakte den staat des geschils niet aan*.
Onzijdig: *hij is daar gemakkelijk aangeraakt*.
- AANRAKING**, z. n., v., *der*, of *van de aanraking*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanraken*. Zie *ing*.
- AANRANDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *randen*, dat, in dezen zin, buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik randde aan, heb aangeraand*.
- AANRANDER**, z. n., m., *des aanranders*, of *van den aanrander*; meerv. *aanranders*. Van *aanranden*. Zie *er*.
- AANRANDING**, z. n., v., *der*, of *van de aanranding*; meerv. *aanrandingen*. Van *aanranden*. Zie *ing*.
- AANRANDSTER**, z. n., v., *der*, of *van de aanrandster*; meerv. *aanrandsters*. Van *aanranden*. Zie *ster*.
- AANREGTBANK**, z. n., v., *der*, of *van de aanregtbank*; meerv. *aanregtbanken*. Van *aanregten* en *bank*. Eene bank, of tafel, waarop spijzen aangeregt, of klaar gemaakt worden; ook *aanregttafel*. Gewoonlijk zegt men *regtbank*, zonder voorzetsel.
- AANREGTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *regten*, dat in dezen zin, buiten zamenstelling, niet gebruikelijk is: *ik regtte aan, heb aangeregt*.

Eigenlijk, iets tot gebruik in behoorlijke orde leggen; voornaamlijk van de spijsen: *spijsen aanregten*, (in de keuken gebruikelijk) dezelve in behoorlijke orde leggen, en gereed maken, om opgedragen te worden; ook opdischen. — *Een gastmaal aanregten* — voor iemand *aanregten*, spijsen gereed maken en opdischen. Voor veroorzaken, bedrijven: *onheil aanregten* — *hij heeft een groot schelmstuk, en door hetzelfde veel onheil, aangeregt*. Waarschijnlijk is dit woord van *regt* afkomstig, beteekenende *aanregten* dan zooveel als *regt* maken, in orde brengen. *Anriten* wordt, in de beteekenis van toebereiden, bij NOTKERUS gevonden.

AANREGTER, z. n., m., *des aanregters*, of *van den aanregter*; meerv. *aanregters*. Van *aanregten*. Zie *er*.

AANREGTING, z. n., v., *der*, of *van de aanregting*; meerv. *aanregtingen*. Van *aanregten*. Zie *ing*.

AANREGTSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanregtster*; meerv. *aanregtsters*. Van *aanregten*. Zie *ster*.

AANREGTTAFEL, (aanregtbank) z. n., v., *der*, of *van de aanregttafel*; meerv. *aanregttafels*. Van *aanregten* en *tafel*. Eene tafel, waarop spijsen aangeregt worden.

AANREIKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *reiken*: *ik reikte aan, heb aangereikt*. Toereiken: *reik mij dat boek eens aan*.

AANREKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *rekenen*: *ik rekende aan, heb aangerekend*. Eigenlijk op iemands rekening stellen: *men heeft mij te veel aangerekend*. Figuurlik, voor toe-eigenen: *iemand iets als eene weldaad, of tot eene weldaad, aanrekenen*. Voor uitleggen: *velen rekenen den mensch zijne neiging tot verandering als eene volmaaktheid aan*.

AANRENNEN, onz. w., gelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *rennen*: *ik rende aan, ben en heb aangerend*.

Sterk aanrیدن: *de Huzaren renden, van alle kanten, aan* — *zij hebben sterk aangerend* — *zijn op den vijand aangerend*.

AANRID, z. n., m., *des aanrids*, of *van den aanrid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aan* en *rid*. De nadering der ruitërij: *in het heetste des aanrids*. HOOFD.

AANRIDSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *ridselen*, voordd. w., van *ridsen*: *ik ridselde aan, heb aangeridseld*. Dikwerf aanzetten, bij herhaling tot iets aanporren, waarvan *aanridsëling*; doch *aanridsen* is, in dezen zin, gebruikelijker. *Aanridsëlen* wordt door-

doorgaands voor aanroeren, zachtjes bewegen, gebezigd: *gij moet het (daar) niet aanridselen.* Zie *elen*.

AANRIDSELING, z. n., v., *der*, of *van de aanridseling*; meerv. *aanridselingen*. Van *aanridselen*. Men moet de eerste *aanridselingen* tot het kwaad tegengaan. Zie *ing*.

AANRIDSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *ridsen*, hoogd. *reitzen*: *ik ridsde aan, heb aangeridsd.* Tot eenen hoogen trap van werkzaamheid aanzetten; doch bij ons gewoonlijk, in eenen kwaden zin: *icmand tot oproer aanridsen*.

AANRIDSGELD, z. n., onz., *des aanridsgelds*, of *van het aanridsgeld*; meerv. *aanridsgelden*. Van *aanrid*, en *geld*. Oorspronkelijk beteekent dit woord het geld, dat aan de Ruiters, bij hunne aanneming, gegeven werd. Naderhand heeft men het ook ten aanzien van het voetvolk gebezigd; en thands is het gebruikelijk, in den zin van geld, waardoor men tot den krijgsdienst aangeridsd en bewogen wordt.

AANRIDSSING, z. n., v., *der*, of *van de aanridsing*; meerv. *aanridssingen*. Van *aanridsen*. Zie *ing*.

AANRIJDEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *rijden*: *ik reed aan, ben en heb aangereden.* *Wij moeten wat aanrijden, om tijdig daar te zijn.* *Hij heeft sterk aangereden.* Onder het rijden, aan eene plaats, of bij iemand, stil houden: *ik ben bij mijnen broeder aangereden.* Figuurlijk, doch alleenlijk in de gemeene spreektaal, voor slecht van eene zaak afkomen, of kwalijk ontvangen worden: *hij zal verschrikkelijk aanrijden.* Dit woord wordt, in de gemeene spreektaal, ook als bedrijvend gebezigd: *hij reed ons sterk aan*; doch dit is eigenlijk zoo veel als *hij reed met ons* enz.

AANRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *rijgen*: *ik reeg aan, heb aangeregen.* Iets in eene rij aan iets vastmaken, bijzonderlijk aan eenen draad: *peerlen aanrijgen.* Zoo ook *aan den degen rijgen.* *Aanrijgen* wordt ook gebruikt in de beteekenis van iets met wijde steken aannaaijen.

AANRIJGING, z. n., v., *der*, of *van de aanrijging*; meerv. *aanrijgingen*. Van *aanrijgen*. Zie *ing*.

AANROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *roeijen*: *ik roeide aan, heb aangeroeid.* Be-

Bedrijvend: *ik zal de schuit wat aanroeijen.*

Onzijdig, met de hulpwoorden *hebben* en *zijn*: *zij hebben sterk aangeroeid*, en *zij zijn aan land geroeid.*

AANROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (tot, naar) en *roepen*: *ik riep aan, heb aangeroepen*. Den roep naar iemand rigten: *de schildwagt riep ons aan*. Figuurlijk, om eene weldaad tot iemand roepen, hem luid en dringend daarom bidden: *iemand om bescherming — God om hulp aanroepen.*

AANROEPER, z. n., m.; *des aanroepers*, of *van den aanroeper*; meerv. *aanroepers*. Van *aanroepen*. Zie *er*.

AANROEPING, z. n., v., *der*, of *van de aanroeping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanroepen*; bijzonderlijk in deszelfs figuurlijke beteekenis: *de aanroeping van God, de aanroeping van Gods naam.*

AANROEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *roeren*: *ik roerde aan, heb aangeroeerd. Iets met de hand, of met den vinger, aanroeren*. Voor aanhalen, melden: *hij roerde die zaak, slechts van ter zijde, aan. Schrijvers, die, in 't voorbijgaan, iets van onze zaken aangeroeerd hebben.* WAGENAAR.

AANROLLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *rollen*: *ik rolde aan, heb aangerold.*

Bedrijvend, naar iets toerollen: *zij rolden de vaten aan.*

Onzijdig, rollend aan iets naderen, met *zijn*: *de bal rolde langzaam aan.* — Ook met *komen*, in den vertrouwliken spreektrant: *eindelijk kwam de wagen aanrollen.*

AANRUKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *rukken*: *ik rukte aan, heb, ben aangerukt.*

Bedrijvend, met rukken nader brengen: *de stoel aanrukken.*

Onzijdig, met rukken naderen: *de vijand rukt aan, is aangerukt.*

AANSAREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *sarren*: *ik sarde aan, heb aangefard*. Sterk aanhitsen: *eenen hond tegen iemand aansarren.*

AANSCHAFFEN, (zich) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *schaffen*: *ik schafte aan, heb aangeschaft*. Zich van iets verzorgen, zich in het bezit van iets stellen: *ik heb mij geld aangeschaft — zich boeken, kleederen enz. aanschaffen.*

AANSCHAKELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling beteekent, en *scha- kelen*: *ik schakelde aan, heb aangeschakeld*.

AANSCHAKELING, z. n., v., *der*, of van de *aanscha- keling*; meerv. *aanschakelingen*. Van *aanschakelen*. Zie *ing*.

AANSCHARRELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *scharrelen*: *ik scharrelde aan, ben aangescharreld*. Met ongelijke schreden aankomen: *daar komt hij aanscharrelen*.

AANSCELLEN, (aanbellen) onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schel- len*: *ik schelde aan, heb aangescheld*. Aan iets schellen — aan de schel trekken: *ik zal hier aanschellen*.

AANSCHIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schieten*: *ik schoot aan, heb, en ben aangeschoten*.

Bedrijvend: *een geweer aanschieten*, voor de eerstemaal daarmede schieten — *eenen rok aanschieten*, aantrekken.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *de hond schoot telkens op ons aan — het water schiet snellijk aan — die tijd zal haast aanschieten, aankomen — het werk is wel aangescho- ten*, gevorderd.

AANSCHIJN, z. n., o., *des aanschijs*, of van het *aan- schijn*; zonder meerv. Van *aanschijs*. De uiterlijke gedaante eener zaak: *het aanschijs des hemels*. Aange- zigt: *wonden in het aanschijs*, V. MIERIS. *In het zweet uwes aanschijs*. BIJBELVERT. *In het aanschijs der bond- kist*. VOND.

AANSCHIJNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schijnen*: *ik scheen aan, heb aangeschenen*. *De zon scheen mij aan*.

AANSCHIKKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schikken*: *ik schikte aan, heb aangeschikt*. Thands alleen gebruikelijk in den zin van *zittende naderen*: *schik nog wat aan*.

AANSCHITTEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schitteren*: *ik schitterde aan, heb aangeschitterd*: *het goud schitterde hem bekoorlijk aan*.

AANSCHOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *schoeijen*: *ik schoeide aan, heb aangeschoeid*. Schoenen aandoen: *zich aanschoeijen*. Zie *schoen*.

AANSCHOUW, z. n., m., *des aanschouws*, of van den *aanschouw*; zonder meerv. *Met den eersten aanschouw*,
(op

(op het eerste gezigt) HALMA. *Aanschouw nemen van iets.* KILIAAN. *Iets in aanschouw nemen*, aanschouwen, beschouwen.

AANSCHOUWD, verl. deelw., van *aanschouwen*.

AANSCHOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *aan*, en *schouwen*. *Aan* is eigenlijk een scheidb. voorz.; doch hier wordt het meestal onscheidbaar gebruikt, en men zegt zoo wel *aanschoirwen*, als *aanschouwen*, *ik aanschouw*, als *ik schouw aan*, *ik aanschouwde*, als *ik schouwde aan*. Voor het overige is het voorz. hier, doorgaands, onscheidb.: *ik heb aanschouwd*, *aanschouw gij*, *te aanschouwen*; niet *ik heb aangeschouwd*, enz.

Het beteekent hetzelfde, als *aanzien*. In het daaglikche leven wordt dit woord zelden gebruikt; alleenlik in den verhevenen schrijftijl, en wanneer men met eerbied spreekt, houdt men het voor gepaster en edeler, dan *aanzien*.

In eene ruimere beteekenis wordt dit woord ook voor *gewaarworden* genomen, zonder hetzelve tot de *gewaarwording* des gezigts alleen te bepalen. In deze beteekenis wordt van het *aanschouwen van God*, *in een ander leven*, gesproken; en in de wijsbegeerte verstaat men door de *aanschouwende kennis*, die kennis, welke wij door de *gewaarwording* erlangen.

Dat *aanschouwen*, oudtijds, ook gebruikelijk geweest is voor *onderzoeken*, blijkt uit eene aantekening van VAN HASSELT op KILIAANS Woordenboek, bij *aanschouwen*.

Anascouuen, *anscouuen* komt reeds bij TATIANUS voor.

AANSCHOUWER, z. n., m., *des aanschouwers*, of *van den aanschouwer*; meerv. *aanschouwers*. Van *aanschouwen*. Zie *er*.

AANSCHOUWING, z. n., v., *der*, of *van de aanschouwing*; meerv. *aanschouwingen*. Van *aanschouwen*. Zie *ing*. *Anscouunga* was reeds ten tijde van NOTRERUS bekend.

AANSCHOUWLIJK, b. n. en bijw., *aanschouwlijker*, *aanschouwlijkst*. Van *aanschouwen*. Dat aanschouwd kan worden. Zie *lijk*.

AANSCHOUWSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanschouwster*; meerv. *aanschouwsters*. Van *aanschouwen*. Zie *ster*.

AANSCHRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schrappen*: *ik schrapte aan*, *heb aangeschrapt*.

- schrapt*. Met eene scharp teekenen, aanhalen: *ik heb uwers naam, op de lijst, aangeschrapt*.
- AANSCHREIJEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schreijen*: *ik schreide aan, heb aangeschreid*. Het geschrei naar iemand rigten: *iemand om hulp aanschreijen*.
- AANSCHRIJVEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schrijven*: *ik schreef aan, heb aangeschreven*. Schriftlijk opteekenen: *iets aanschrijven* — *iemand iets aanschrijven*, het op zijne rekening stellen. Schriftlijk bevel geven: *de Generaal had hem aangeschreven, dat enz.*
- AANSCHRIJVER**, z. n., m., *des aanschrijvers, of van den aanschrijver*; meerv. *aanschrijvers*. Van *aanschrijven*. Zie *er*.
- AANSCHRIJVING**, z. n., v., *der, of van de aanschrijving*; meerv. *aanschrijvingen*. Van *aanschrijven*. Zie *ing*.
- AANSCHROEVEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *schroeven*: *ik schroefde aan, heb aangeschroefd*. Iets met eene schroef aan iets anders vast maken: *een slot aanschroeven*.
- AANSCHUDDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schudden*: *ik schudde aan, heb aangeschud*. Heen en weer bewegen: *iemand aanschudden*, b. v. eenen slapenden, om hem wakker te maken — *aan den zandlooper schudden*.
- AANSCHUIVEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schuiven*: *ik schoof aan, heb aangeschoven*. Iets door schuiven nader aan iets anders brengen: *schuif de tafel aan*.
- Ook wordt dit woord *onzijdig* gebruikt, in den zin van *zittende naderen*, even als *aanschikken*: *schuif nog wat aan*.
- AANSLAAN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *slaan*: *ik sloeg aan, heb aangeslagen*.
- Bedrijvend: *zekeren toon aanslaan*, b. v. op het orgel. — *De hand aan het werk slaan* — *de handen aan zich zelven slaan* — *een bord aan een huis slaan* — van hier *een huis aanslaan*, te koop zetten — *zijne goederen zijn reeds aangeslagen*. Voor vastmaken: *de lijn aanslaan, de zeilen aanslaan, het aas aan den angel slaan, de boeijen aanslaan*, bij KILIAAN. Voor aanvaarden: *den boedel aanslaan*. Voor schatten, berekenen: *dit is te duur, te hoog aangeslagen*.

Onzijdig, met *zijn* en *hebben*. Met *zijn*: *hij is met zijn hoofd tegen den muur aangeslagen* — *zij sloegen aan het razen en schelden*, begonnen te razen, enz. Met *hebben*: *de vogel sloeg aan*, begon te zingen — *de honden hebben aangeslagen*.

AANSLAG, z. n., m., *des aanslags*, of *van den aanslag*; meerv. *aanslagen*. Van het bovenstaande werkw. *aanslaan*, of liever van het oude *aanslagen*, waarvoor wij thands *aanslaan* gebruiken. De plaats, waar de lijn aan eene trekchuit geflagen wordt: *hij kwam, aan den aanslag, in de schuit*. Toeleg, voornemen, gewoonlijk in eenen kwaden zin: *zij maakten eenen aanslag op mijn leven* — *hun aanslag is mislukt*. Het begin eener zaak: *ik kwam juist op den aanslag*.

AANSLAPPEN, onz. w., gelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *slappen*: *ik slapte aan, ben aangeslapt*. Slap worden: *de leden slaptten aan ten slaap*, enz. HOOFD.

AANSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *slepen*: *ik sleepte aan, heb aangesleept*. Iets door slepen nader brengen: *sleep dat pak wat aan*.

Ook wordt dit woord onz. gebruikt, in den zin van traag en sleepvoetend naderen: doch met het werkw. *komen*: *daar komt hij weer aanslepen*.

AANSLIJKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *slijken*, (van *slijk*) dat buiten zamenstelling niet in gebruik is: *slijkte aan, is aangeslijkt*. Door aangezet slijk grooter worden: *dit land slijkt, van tijd tot tijd, aan*.

AANSLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *slingeren*: *ik slingerde aan, heb aangeslingerd*. Door slingeren nader brengen: *slinger dat touw eens aan*.

Ook onz., met *komen*, voor langzaam, en met de voeten slingerende, naderen: *toen hij kwam aanslingeren*.

AANSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *sluipen*: *ik sloop aan, ben aangeslopen*. Stil en heimlijk aankomen.

..... *de bevende ouderdom,*
Die al vast, op wollen schoenen,
Aansluit, enz. POOT.

AANSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. VOETZ.

- voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *smeden*: *ik smeedde aan, heb aangesmeed*. Door smeden met iets verbinden: *het eene stuk ijzer aan het andere smeden*.
- AANSMELTEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *smelten*: *ik smolt aan, heb aangesmolten*. Door smelten met iets verbinden: *het eene stuk lood aan het andere smelten*.
- AANSMEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *smeren*: *ik smeerde aan, heb aangesmeerd*. Doorgaands wordt dit woord gebruikt, om zich met verachting uitte-drukken: *eenen muur aansmeren*, ongeschikt met kalk aanstrijken. Figuurlijk: *iemand iets aansmeren*, op zijne rekening schrijven, of op eene bedrieglijke wijs opdringen.
- AANSMIJTEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *smijten*: *ik smeeet aan, heb aangesmeten*.
Bedrijvend, voor aanwerpen, door smijten nader brengen; doch alleenlijk in den lagen spreektrant: *smijt dat hout eens aan*.
Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor hard tegen iets aanvallen: *hij smeeet tegen den muur aan*.
- AANSNELLEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *snellen*, spoeden: *ik snelde aan, ben aangesneld*. *Wij zagen de krijgsknechten aansnellen*. Met komen: *zij kwamen aansnellen*.
- AANSNOEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *snoeren*: *ik snoerde aan, heb aangesnoerd*. Door snoeren verbinden.
- AANSPANNEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, eene vereeniging aanduidende, en *spannen*: *ik spande aan, heb aangespannen*.
Bedrijvend, voor, door spannen vastmaken: *de paarden aan den wagen spannen — een zeil sterk aanspannen*.
Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *met iemand aanspannen*, iets ondernemen.
- AANSPELDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *spelden*: *ik spelde aan, heb aangespeld*. Met spelden aan iets vastmaken.
- AANSPELING**, zie *toespeling*.
- AANSPETEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *speten*: *ik speette aan, heb aangespeet*. Aan het spit steken.

AANSPIJKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *spijkeren*: *ik spijkerde aan, heb aangespijkerd*. Iets met spijkers vastmaken: *een bord aanspijkeren*.

AANSPINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling beteekent, en *spinnen*: *ik spon aan, heb aangesponnen*. Door spinnen met iets verbinden: *den eenen draad aan den anderen spinnen*.

AANSPOEGEN, zie *aanspugen*.

AANSPOELEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar) en *spoelen*: *ik spoelde aan, heb aangespoeld*.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *het water heeft, te voren, tegen dit huis aangespoeld*.

Bedrijvend: *de zee spoelde de wrakken aan. De rivier spoelt altijd nieuw land aan*.

AANSPOELING, z. n., v., der, of van de aanspoeling; meerv. *aanspoelingen*. Van *aanspoelen*. Zie *ing*.

AANSPOREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *sporen*: *ik spoorde aan, heb aangespoord*. Met de sporen aandrijven: *een paard aansporen*. Figuurlijk, voor sterk aanzetten: *de eer spoort edele gemoederen tot groote daden aan*.

AANSPORING, z. n., v., der, of van de aansporing; meerv. *aansporingen*. Van *aansporen*. Zie *ing*.

AANSPRAAK, z. n., v., der, of van de aanspraak; meerv. *aanspraken*. Van het volgende werkw. *aanspreken*. Eene *aanspraak doen*, voor, op eene plegtige wijs aanspreken. *Aanspraak* komt ook voor in de beteekenis van recht: *aanspraak op iets hebben, maken*. Insgelijks figuurlijk: *aanspraak op deugd, op verstand maken*, d. i. het bezit daarvan, op eene bedekte wijs, beweren.

AANSPREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *spreken*: *ik sprak aan, heb aangesproken*.

Bedrijvend: *iemand aanspreken*, zijne rede tot iemand rigten. *Iemand om eene aalmoes aanspreken*, bidden: *iemand over zekere zaak aanspreken*, onderhouden. Voor, bij iemand aankomen, hem komen afhalen: *ik zal u morgen komen aanspreken*. Ook figuurlijk: *zijne goederen aanspreken*, gebruiken, of verkoopen.

On-

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *de pijpen spreken goed aan*, geven goed geluid.

AANSPREKER, z. n., m., *des aansprekers*, of *van den aanspreker*; meerv. *aansprekers*. Van *aanspreken*. In al de beteekenissen van het werkw. Ook voor iemand, die ter begravenis noodigt; anders *lijkbidder*, *groefbidder*, of *bidder* genoemd. *Zie er*.

AANSPUGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *spugen*: *ik spoog aan*, *heb aangespogen*. *Iemand aanspugen*, bijzonderlijk als een teken der hoogste verachting.

AANSPUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *spuwen*: *ik spuwde aan*, *heb aangespuwd*. Hetzelfde als *aanspugen*.

AANSTAAN, onz. w., onregel., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *staan*: *ik stond aan*, *heb aangestaan*. *Aan de deur staan* — *de deur staat aan*. Voor behagen, gevallen: *zijn gedrag staat mij niet aan* — *dat stond hem wel aan*. Voor afhangen: *het staat aan mij niet*. Ook voor toekomend zijn, waarvan het deelw. *aanstaande* nog overig is. In den gemeenen spreektrant, heeft dit woord ook de beteekenis van lijden, verduren: *ik heb daar wat moeten aanstaan*.

AANSTAANDE, deelw., van *aanstaan*; in al de beteekenissen van het werkw. Ook voor toekomend zijnde: *in de aanstaande week*.

AANSTAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *stampen*: *ik stampte aan*, *heb aangestamp*.

AANSTAPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *stappen*: *ik stapte aan*, *heb aangestapt*. Sterk *stappen*: *wij moeten wat aanstappen*.

AANSTAREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *staren*: *ik staarde aan*, *heb aangestaard*. Sterk *aanzien*, en met verwondering *beschouwen*.

AANSTEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *steken*: *ik stak aan*, *heb aangestoken*.

Bedrijvend, iets aan iets anders *steken*, en wel eigenlijk: *vleesch aan het spit steken*, *eenen ring aan den vinger steken*; figuurlijk: *eene kaars aansteken*, doen branden — *het vuur stak de naast bijgelegene huizen aan*.

Be-

- Besmetten: *eene aanstekende ziekte*; in eenen nog uitgestrekteren zin, van dwalingen, dwaasheden enz.: *het bijgeloof heeft geheele landen met zijn gift aangestoken*. Opsteken, ontfleken: *een vat bier aansteken*, d. i. de kraan in het vat steken, en beginnen te tappen.
- Onzijdig: *de appelen begonnen reeds aantesteken*.
- AANSTEKER**, z. n., m., *des aanstekers*, of *van den aansteker*; meerv. *aanstekers*. Van *aansteken*. Zie *er*.
- AANSTEKING**, z. n., v., *der*, of *van de aansteking*; meerv. *aanstekingen*. Van *aansteken*. Zie *ing*.
- AANSTELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stellen*: *ik stelde aan*, *heb aangesteld*. De eene zaak aan de andere stellen: *hij liet de stormladders tegen den muur aanstellen*. In eenen uitgestrekteren zin: *arbeiders aanstellen* — *iemand tot bevelhebber aanstellen*. Voor, zich gedragen: *zijnen weg aanstellen*, BIJBELVERT. *Zich belachelijk aanstellen*.
- AANSTERVERN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *sterven*. Door den dood van iemand ten deel vallen; met den derden naamval des persoons: *dat huis is mij aangestorven*. *Aanbesterven* is gebruikelijker.
- AANSTIKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling beteekent, en *stikken*: *ik stikte aan*, *heb aangestikt*. Door stikken met iets anders verbinden.
- AANSTIPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stippen*: *ik stipte aan*, *heb aangestipt*. Figuurlijk: *ik heb die zaak slechts aangestipt*, met een enkel woord daar van gesproken, of geschreven.
- AANSTOFFEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (narr, tot) en *stoffen*: *ik stofte aan*, *heb aangestoft*. De stof verzamelen: *de kamer aanstoffen*.
- AANSTOKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *stoken*: *ik stookte aan*, *heb aangestookt*. *Vuur aanstoken*. Figuurlijk: *iemand tot iets aanstoken*, in eenen kwaden zin.
- AANSTOKER**, z. n., m., *des aanstokers*, of *van den aanstoker*; meerv. *aanstokers*. Van *aanstoken*. Zie *er*.
- AANSTOKING**, z. n., v., *der*, of *van de aanstoking*; meerv. *aanstokingen*. Van *aanstoken*. Zie *ing*.
- AANSTONDS**, bijw. van tijd; hetzelfde als *terstond*.
- AANSTOOT**, z. n., m., *des aanstoots*, of *van den aanstoot*; meerv. *aanstooten*. Van het werkw. *aanstooten*.

- Het aanstooten, zoowel in eenen bedrijvenden, als lijdenden zin, en wel, eigenlijk, het aanstooten aan een hard ligchaam: *een steen des aanstoots*, d. i. waaraan men zich stoot. Figuurlijk: *hij was, overal, een steen des aanstoots*, een voorwerp van berisping. *Ik wil niemand aanstoot*, ergernis, *geven*. *Veel aanstoots lijd*, moeilijkheid, tegenkanting ondervinden. Het meervoud komt in de *bijbelvertaling* voor: *opdat de aanstooten vermeenigvuldigen*.
- AANSTOOTEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stooten*: *ik stiet aan, heb aangestooten*. Bedrijvend: *hij stiet mij aan, en ik ontwaakte — den voet aan eenen steen stooten — het hoofd tegen den muur aanstooten — de steenen aanstooten*, dieper in den muur stooten. *Zich aan iets stooten*, ergeren.
- Onzijdig: met het hulpw. *hebben*; voor aangrenzen: *de linker vleugel van het leger stiet aan het alpiſche gebergte*.
- AANSTOOTING**, z. n., v., der, of van de aanstooting; meerv. *aanstootingen*. Van *aanstooten*. Zie *ing*.
- AANSTOOTLIJK**, bijv. n. en bijw. *Aanstootlijker, aanstootlijkst*. Als bijv. n.: *om de nederlandsche pennen voor de aanstootlijke klippen dezer misfelijke mispelling te waarschuwen*. **VOND.** *Een aanstootlijk, ergerlijk, gedrag*; als bijw.: *hij gedroeg zich aanstootlijk*. Zie *lijk*.
- AANSTOOTLIJKHEID**, z. n., v., der, of van de aanstootlijkheid; meerv. *aanstootlijkheden*. Van *aanstootlijk*. Zie *heid*.
- AANSTORMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *stormen*: *ik stormde aan, heb aangestormd*. *De vijand stormde, (viel) met geweld, op de stad aan*.
- AANSTOUWEN**, (ook *aanstuwen*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stouwen*: *ik stouwde aan, heb aangestouwd*. *Aanzetten, aanporren*.
- AANSTRALEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *stralen*: *ik straalde aan, heb aangestraald*. *Zijne stralen naar en op iets werpen*.
- AANSTRANDEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, tegen) en *stranden*: *ik strandde aan, ben aangestrand*.
- AANSTREVEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *streven*: *ik streefde aan, ben aangestreefd*.
- AANSTRIJKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *strijken*: *ik streek aan, heb aangestreken*.

Bedrijvend: *den muur aanstrijken.*

Onzijdig: *het paard strijkt aan*, schuurt de pooten, onder het loopen, tegen elkander. Ook voor aannaderen, vooral van de vogelen: *de kraaijen kwamen op de kerk aanstrijken.*

AANSTRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, eene zamenkoppeling aanduidende, en *strikken*: *ik strikte aan, heb aangestrikt.* Door middel van strikken aanzetten, vastmaken: een stuk aan een net strikken.

AANSTROMPELEN, onz. w., gelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *strompelen*: *ik strompeide aan, ben aangestrompeld.* Struikelende naderen: *daar komt hij aanstrompelen.*

AANSTROOMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *stroomen*: *ik stroomde aan, heb aangestroomd.*

Onzijdig: *met hebben: devloed stroomt tegen de stad aan.*

Bedrijvend: *een land, welk de vloed aangestroomd heeft.*

AANSTRUIKELLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *struikelen*: *ik struikelde aan, ben aangestruikeld.* Gemeenlijk met *komen*: *hij kwam gisteren weer aanstruikelen.*

AANSTUWEN, (ook *aanstouwen*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stuwen*: *ik stuwde aan, heb aangestuwwd.*

AANSULLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *sullen*: *ik sulde aan, ben aangefuld.* Doorgaands met *komen*: *daar komen zij aansullen, aanglijden.*

AANTAAL, verouderd z. n., v. Van het volgende w. *aantalen*. Aanspraak in regt. *Sonder aantale van ons.* V. MIERIS.

AANTALEN, bedr. w., (verouderd) gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *talen*: *ik taalde aan, heb aangetaald.* In regt aanspreken.

AANTAL, z. n., o., *des aantals*, of *van het aantal*; zonder meerv. Van het voorz. *aan*, dat den nadruk aan het woord geeft, en *tal*, *getal*. Eene zekere meenigte: *een aantal troepen*, eene onbepaalde meenigte. *Er is reeds een goed aantal kooplieden op de beurs.*

Het woord *getal* duidt alleenlijk aan, dat meer dan een ding bedoeld wordt; maar het woord *aantal* heeft betrekking op zekere meenigte. Voor, *onder het aantal der wijzen gerekend* — *onder het aantal der Geden geplaatst worden,*

den, zegt men derhalve beter: *onder het getal der wijzen — onder het getal der Goden enz.*; dewijl het denkbeeld der meenigte hier geene plaats vindt.

AANTASTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tasten*: *ik tastte aan, heb aangetast*. Eigenlijk met de volle hand aanvatten. *Iets, iemand aantasten*. Figuurlijk: *den vijand aantasten*, bevechten — *iemand's goeden naam aantasten*, schenden, lasteren — *de zekerheid eener geschiedenis aantasten*, twijfelachtig maken — *het is, om zich zelve aantasten*, de handen aan zich zelve te slaan — *die ziekte heeft hem geweldiglijk aangetast*, getroffen — *ik zal mijne vaste goederen eindelijk moeten aantasten*, verkoopen, tot geld maken — *dat is een heet ijzer, om aantetasten*; (spreekw.) dat is eene bedenkelijke en gevaarlijke onderneming.

AANTEEKENAAR, z. n., m., *des aanteekenaars*, of *van den aanteekenaar*; meerv. *aanteekenaars, aanteekenaaren*. Van *aanteekenen*. Zie *aar*.

AANTEEKENBOEK, z. n., o., *des aanteekenboeks*, of *van het aanteekenboek*; meerv. *aanteekenboeken*. Van *aanteekenen* en *boek*. Een boek, waarin men aanteekent.

AANTEEKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *teekenen*: *ik teekende aan, heb aangeteekend*. Iets met een teeken bemerken: *eene plaats in een boek aanteekenen*. Ook voor opteekenen, opschrijven, te boek stellen, in het algemeen: *wilt gij dit eens aanteekenen?*

AANTEEKENING, z. n., v, *der*, of *van de aanteekening*; meerv. *aanteekeningen*. Van *aanteekenen*. De daad van aanteekenen. *Hij houdt aanteekening van alles, wat hij leest*. Ook voor de aangeteekende zaken: *ik zal mijne aanteekeningen eens nazien*. Zie *ing*.

AANTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *telen*: *ik teelde aan, heb aangeteeld*. Aankweken: *planten, boomen aantelen*.

AANTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tellen*: *ik telde aan, heb aangeteld*. Toetellen: *ik heb hem duizend guldens aangeteld*.

AANTIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tijgen*: *ik teeg aan, heb aangetegen*. Het tegenwoordige gebruik bezigt dit woord ook gelijkvl.: *ik tijgde aan, heb aangetijgd*.

Beschuldigen: *iemand iets aantijgen*.

AANTIJGER, z. n., m., *des aantijgers*, of *van den aan-*

- aantiiger*; meerv. *aantiigers*. Van *aantiigen*. Zie *er*.
- AANTILLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *tillen*: *ik tilde aan, heb aangetild*. Door tillen nader brengen: *men moet het blok nog wat aantillen*.
- AANTIMMEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *timmeren*: *ik timmerde aan, heb aangetimmerd*. *Den eenen balk aan den anderen timmeren*. — *Nieuwe schepen aantimmeren*, aanbouwen.
- AANTOGT**, z. n., m., *des aantogts*, of *van den aantogt*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aan*, en *tegt*. *Het leger is in aantogt*.
- AANTOKKELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tokkelen*, voordd. w. Van *tokken*: *ik tokkelde aan, heb aangetokkeld*. Gedurig aanraken. Doorgaands wordt het in eene ruimere beteekenis genomen, voor aanzetten, aandrijven: *zijne geldgierigheid tokkelt hem dikwerf tot knevelarij aan*.
- AANTOKKELING**, z. n., v., *der*, of *van de aantokkeling*; meerv. *aantokkelingen*. Van *aantokkelen*. Gedurige aanraking; doch in eene ruimere beteekenis, aandrijving, aanporring: *de aantokkelingen van den wellust storten hem in het verderf*. Zie *ing*.
- AANTOKKEN**, (verouderd) bedr. w., gelijkvl. Waarvoor, gemeenlijk, *aantokkelen* gebezigd wordt.
- AANTOONEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *toonen*: *ik toonde aan, heb aangetoond*. Aanwijzen, kenbaar maken: *iemand iets aantoonen*. *De aantoonende wijs der werkwoorden*. Zie *Inleiding*, bl. 147.
- AANTOONER**, z. n., m., *des aantooners*, of *van den aantooner*; meerv. *aantooners*. Van *aantoonen*. Zie *er*.
- AANTREDEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *treden*: *ik trad aan, heb en ben aangetreden*.
Bedrijvend, iets door treden nader aan iets anders brengen: *aarde aan eenen boom aantreden*.
Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *ik was nader aan den muur getreden*.
- AANTREFFEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *treffen*: *ik trof aan, heb aangetroffen*. Eigenlijk, bij toeval vinden, ontmoeten, voornaamlijk, met opzigt tot voorwerpen van eenige grootte; *ik heb hem,*

hem, op den weg, aangetroffen — ik trof, in dit land, eene groote woestenij aan. Van kleine voorwerpen wordt aantreffen, zoo veel ik weet, niet gebruikt; en men zegt derhalve niet eene naalde, een stuk geld, aantreffen, maar wel vinden.

AANTREFFING, z. n., v., der, of van de aantreffing; het meerv. is niet in gebruik. Van aantreffen. Zie ing.

AANTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. aan, en trekken: ik trok aan, heb aange-trokken.

Bedrijvend: door middel van trekken nader brengen: het venster aantrekken, naar zich trekken, sluiten. De tafel aantrekken — eenen knoop sterk aantrekken — de zeilsteen trekt het ijzer aan. De aantrekkende kragt, door middel van welke een ligchaam, ook van verre, naar een ander ligchaam tracht te naderen. De zeilen aantrekken; — schoenen, kleederen enz. aantrekken. Zie aandoen. Zich aantrekken wordt ook (in gemeene spreektaal) voor zich aankleeden gebezigd. — Zaken, die in vele schriften aangetrokken (bijgebracht, vermeld) worden. — Zich iets aantrekken, zich met iets inlaten, bemoeijen: hij heeft zich de zaak in het geheel niet aangetrokken, — op zich toepassen: ik trek mij dat aan — gij hebt u dat aantetrekken, — ter harte nemen: hij trok zich het afsterven zijner vrouw zoo zeer aan, dat enz.

Onzijdig, met de hulpwoorden hebben en zijn. Met hebben: de lijn trekt goed aan, (verbindt de deelen, welken zij vereenigen moet, goed met elkander) heeft goed aangetrokken. Met zijn: het krijgshair trekt reeds aan — onze soldaten zijn op den vijand aangetrokken.

AANTREKKER, z. n., m., des aantrekkers, of van den aantrekker; meerv. aantrekkers. Van aantrekken. Ook voor een werktuig, waarmede men zich het aantrekken van schoenen, of laarzen, gemakkelijk maakt, anders ook schoeijer genoemd. Zie er.

AANTREKKING, z. n., v., der, of van de aantrekking; meerv. aantrekkingen. Van aantrekken. Zie ing.

AANTREKLIJK, bijv. naamw., aantreklijker, aantreklijkst. Van aantrekken. Het gene dat ons naar zich trekt, bevallig: zij heeft een zeer aantreklijk voorkomen. Zie lijk. Verkeerdlik wordt voor aantreklijk, fomwijle, aantrekbaar gebezigd: uw aantrekbre duivenoogen.

J. ZOET.

AANTREKLIJKHEID, z. n., v., der, of van de aantreklijkh-

lijkheid; meerv. *aantreklijkheden*. Van *aantreklijk*. *Hare aantreklijkheden* (bevalligheden) *zijn onwederstaanbaar*. Zie *heid*.

AANTROUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *trouwen*: *ik trouwde aan*, *heb aangetrouwd*. Door haren man heeft zij een aanzienlijk geslacht aangetrouwd — eene aangetrouwde dogter.

AANVAARD, verl. deelw., van *aanvaarden*.

AANVAARDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *aan*, en *vaarden*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is.

Het voorz. *aan* is bij het woord *aanvaarden* zoo wel onfscheidb., als scheidb.; en men zegt derhalve zoo wel, zonder nadruk der uitspraak op het voorzetfel, *aanvaardden*, als met den nadruk *aanvaarden* — *ik aanvaardde*, en *ik vaardde aan*, *heb aanvaard*, en *aangevaard*, *te aanvaarden*, en *aantevaarden*. *Aanvaardden*, 'zonder den klemtoon op het voorz. (dat derhalve als onfscheidb. gebezigd wordt) en dus ook *aanvaardde*, *heb aanvaard* enz., is echter meest in gebruik. Op zich nemen, in bezit nemen: *eene zaak aanvaarden*.

Aanvaarden werd, oudtijds, ook voor *aanvallen* genomen: *iemand met wapens aanveerden*. Zie **KILIAAN**, bij *aanvaarden*; in de aantEEK. van G. v. HASSELT.

AANVAARDER, z. n., m., *des aanvaarders*, of *van den aanvaarder*; meerv. *aanvaarders*. Van *aanvaarden*. Zie *er*.

AANVAARDING, z. n., v., *der*, of *van de aanvaarding*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanvaarden*. Zie *ing*.

AANVAARDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanvaardster*; meerv. *aanvaardsters*. Van *aanvaarden*. Zie *ster*.

AANVAL, z. n., m., *des aanvals*, of *van den aanval*; meerv. *aanvallen*. Van het werkw. *aanvallen*. In de eigenlijke beteekenis van het werkw., onzijdig genomen: *de aanval van eenen boom tegen een huis*; waarvoor men echter liever de onbepaalde wijs des werkwoords, *het aanvallen* gebruikt. In de figuurlijke beteekenis van het werkw., onzijdig gebezigd: *dat huis heeft veel aanval*, *aanloop*. Voor *het aanvallen*, bedrijvend genomen: *eenen aanval op den vijand doen*. In eene ruimere beteekenis, van ziekte, pijn, driften enz.: *de aanval van de koorts*, *het podagra* enz. *Men moet den eersten aanval der verleidings afkeeren*.

AANVALLEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en vallen: *ik viel aan*, *ben* en *heb aangevallen*.

Onzijdig, met het hulpw, *zijn*: *de boom is tegen den muur aangevallen*. Voor beginnen: *zij vielen aan het werk* enz.

Bedrijvend: *iemand aanvallen*, geweldig aangrijpen: *hij heeft mij met den degen in de hand aangevallen*. *De hond valt alle menschen aan*. In eene meer oneigenlijke beteekenis, van ziekte enz.: *de koorts heeft hem aangevallen*. *Iemand in het regt aanvallen*, zijn regt tegen iemand verdedigen.

Aanvallen, werd, oudtijds, ook voor *voorvallen*, *gebeuren*, gebezigd: *andere aanvallende* (voorvallende) *jaecten*. Zie KILIAAN, bij *aanvallen*; in de aantekening van G. v. HASSELT.

Volgens WACHTER is er eenige overeenkomst tusfchen *aanvallen* en het griekfche *ἐπιβάλλειν* en *ἐπιβάλλειν*.

AANVALLER, z. n., m., *des aanvallers*, of *van den aanvaller*; meerv. *aanvallers*. Van *aanvallen*. Zie er.

AANVALLIG, bijv. n., *aanvalliger*, *aanvalligst*. Lief, bevallig: *het is een aanvallig kind*.

AANVANG, z. n., m., *des aanvangs*, of *van den aanvang*; het meerv. is niet in algemeen gebruik. Van het volgende werkw. *aanvangen*. Het begin eener zaak: *in den aanvang der onderhandeling* — *eenen aanvang met iets maken*. — *Van den aanvang der lente*. VOND.

AANVANGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier het begin eener zaak aanduidt, en *vangen*: *ik ving aan*, *heb aangevangen*.

Bedrijvend: *gij hebt den strijd aangevangen* — *weder van voren aanvangen* — *hij ving het bestuur, met afschaffing der misbruiken, aan* — *het geluk dient hem in alles, wat hij aanvangt*, onderneemt — *wat zal ik met hem aanvangen?*

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *hij ving aan te spelen*, *zingen*, *arbeiden* enz.

Aanvangen werd, oulings, ook voor *aangrijpen*, *gevangennemen*, gebezigd: *iemand aanvangen ende in hechtenis houden*. Zie KILIAAN, bij *aanvangen*; in de aantek. van G. v. HASSELT.

Volgens WACHTER, verschilt dit werkw. niet in beteekenis van *aanvatten*, dewijl *vatten* en *vangen* hetzelfde beteekenende woorden zijn. Bij hem heeft *aanvangen* ook

ook de beteekenis van *zich iets als zijn eigendom aanmatigende*; doch in dezen zin is het, mijns wetens, bij ons niet gebruikelijk.

AANVANGER, z. n., m., *des aanvangers* of *van den aanvanger*; meerv. *aanvangers*. Van *aanvangen*. Iemand, die eenen aanvang met iets maakt, doch alleenlijk in de bijbelsche spreekwijs *God is de aanvanger en voleinder des geloofs*; want anders wordt dit woord, gemeenlijk, in eenen min voordeeligen zin genomen: *de aanvanger van den strijd, twist* enz. *Hij is de aanvanger*. — Iemand, die de beginfelen eener zaak leert, in tegenoverstelling van eenen geoefenden: *ik ben nog maar een aanvanger in die kunst*.

AANVANGLIJK, bijv. naamw. en bijw. Bijv. naamw.: *de aanvanglijke inrigting eenes werks*. Bijw.: *aanvanglijk heeft hij het beloofd, doch naderhand zijn woord weder ingetrokken*.

AANVAREN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *varen*: *ik voer aan, ben en heb aangevaren*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor, varend aan iets naderen: *men kan niet tegen den wal aanvaren*. — *Wij zijn gisteren bij onzen vriend aangevaren*.

Bedrijvend, voor, varend nader brengen: *hij heeft ons wel aangevaren — men voer hem tegen de palen aan*.

AANVATTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, het begin eener zaak aanduidende, en *vatten*: *ik vattede aan, heb aangevat*. Aangrijpen, om iets vast te houden: *iets met de handen, met de tanden aanvatten*. Ondernemen: *men moet het werk met lust en ijver aanvatten*. Men vindt het bij OTFRID.

AANVATTING, z. n., v., *der*, of *van de aanvatting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanvatten*. Zie *ing*.

AANVECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vechten*: *ik vocht aan, heb aangerochten*. Eigenlijk vechtend, d. i. met de wapenen, aangrijpen; doch in deze beteekenis wordt dit woord niet meer gebruikt. Figuurlijk, voor, tot het kwade verzoeken: *van den duivel, van de zonde, aangevochten worden*. Ook in deze beteekenis is dit woord oud, en komt reeds bij NOTKERUS voor.

AANVECHTER, z. n., m., *des aanvechters*, of *van den aanvechter*; meerv. *aanvechters*. Van *aanvechten*. Zie *er*.

AANVECHTING, z. n., v., *der*, of *van de aanvechting*; meerv. *aanvechtingen*. Van *aanvechten*. Verzoeking ten kwade: *de aanvechtingen des duivels; des ongeloofs*. Ten tijde *der aanvechting vallen zij af*. Zie *ing*.

AANVEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vegen*: *ik veegde aan, heb aangeveegd*: *de kamer aanvegen*.

AANVERSTERVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *versterven*: *verstierf aan, is aanverstorven*. Door den dood, ten deel vallen: *die goederen zullen u, door den tijd, aanversterven*.

AANVERSTORVEN, verl. deelw., van *aanversterven*: *aanverstorvene goederen*.

AANVERTROUWEN, zie *betrouwen, toevertrouwen*.

AANVERWANT, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting, HUYDECOPER brengt dit woord tot den stam *want*, waarvan *wenden*.

Aanverwant is derhalve, eigenlijk, met iemand vereenigd, verbonden; doch wordt alleenlijk gebezigd, in den zin van, door de banden des bloeds verbonden: *hij is mij aanverwant*. Zoo zegt men ook *aanverwante talen*.

Schoon eigenlijk een bijv. naamw. zijnde, wordt het echter ook als zelfstandig gebezigd: *hij is mijn aanverwant* — *zij is mijne aanverwante*.

Aan maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord, waardoor de nadruk niet sterker wordt; het kortere *verwant* is derhalve te verkiezen.

AANVLECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *vlechten*: *ik vlocht aan, heb aangevlochten*.

AANVLIEGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*: *ik vloog aan, ben en heb aangevlogen*. Zoo wel eigenlijk, van vliegende dieren, als ook in eene ruimere beteekenis, van alle inelle aannadering.

Onzijdig: *de roofvogels zijn op de duiven aangevlogen*: — *de peil is tegen den muur aangevlogen* — *de Bo- de kwam aangevlogen*. Ook voor, in brand vliegen:

Zie d'asjen, van weêr zijde, ontsteeken, omme gaen, Geraeken deze in brant, zoo vlieghe de hemel aan. VOND.

Bedrijvend, voor, iemand woest en ruuw in het aan-

gezig vliegen, onverwacht op het lijf vallen: *de hand heeft mij aangevlogen*. Voor, iemand onbeschoft, met woorden, bejegenen: *zoo dra hij mij zag, vloog hij mij aan*.

AANVLIETEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vlieten*: *ik vloot aan, ben aangevloten*. Vlietend naderen, zachtjes aanstroomen.

AANVOEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *voeden*: *ik voedde aan, heb aangevoed*. Aankweeken.

AANVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *voegen*: *ik voegde aan, heb aangevoegd*. Eigenlijk, door middel eener voeg met iets anders verbinden: *de eene plank aan de andere voegen — ik zal daar nog een stuk aanvoegen*. *De aanvoegende wijs* der werkwoorden. Zie *Inleid.* bl. 147, 148.

AANVOEGING, z. n., v., *der*, of *van de aanvoeging*; meerv. *aanvoegingen*. Van *aanvoegen*.

AANVOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *voeren*: *ik voerde aan, heb aangevoerd*. Eigenlijk, door middel van eenig voertuig aanbrengen: *hout, steenen* enz. *aanvoeren*. Figuurlijk: *iemand's woorden — eene plaats uit een boek — iets tot bewijs, iemand tot getuige aanvoeren*. Tot den strijd opleiden: *de soldaten tegen den vijand aanvoeren*. En in eenen nog ruimeren zin, beteekent *aanvoeren*, in het krijgswezen, zoo veel als, aan het hoofd van een zeker getal krijgsknechten gesteld zijn.

AANVOERER, z. n., m., *des aanvoerers*, of *van den aanvoerer*; meerv. *aanvoerers*. Van *aanvoeren*. Zie *er*.

AANVOERING, z. n., v., *der*, of *van de aanvoering*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanvoeren*. Zie *ing*.

AANVOERSTER, z. n., v. *der*, of *van de aanvoester*; meerv. *aanvoesters*. Van *aanvoeren*. Zie *ster*.

AANVRAAG, z. n., v., *der*, of *van de aanvraag*; meerv. *aanvragen*. *Aanvraag bij iemand doen over eene zaak*. *Ik verbleekte, over deze aanvraag*. Van het buiten gebruik zijnde werkw. *aanvragen*.

AANVROUW, (grootmoeder) zie *aanheer*.

AANVRIEZEN, onz. w., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *vriezen*, oulings *vrieren*, waarvan: *ik vroor aan, ben aan-*

gevroren; ook *aangevrozen*. Door de vorst met iets verbonden worden: *het glas is aan de tafel gevroren*.

AANVRIJVEN, (ook *aanwrijven*) bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vrijven*: *ik vreef aan, heb aangevreeven*. Eigenlijk: *de eene zaak tegen de andere aanwrijven*. Figuurlijk: *iemand iets aanwrijven*, met iets betichten.

AANVULLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *vullen*: *ik vulde aan, heb aangevuld*. Tot boven volmaken: — *een vat met water aanvullen* — *een gat aanvullen* — *de gapingen in eene verhandeling aanvullen*.

AANVULLING, z. n., v., der, of van de *aanvulling*; meerv. *aanvullingen*. Van *aanvullen*.

AANVUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *vuren*: *ik vuurde aan, heb aangevuurd*. Dit woord wordt bij ons niet meer, dan in eene oneigenlijke beteekenis gebezigd, en wel voor, sterk aanzetten, aanspooren, bijzonderlijk van de hartstogten en driften: *iemand tot de beoefening der deugd aanvuren* — *iemands ijver aanvuren* — *zij vuurt zijne liefde tot de stoutste ondernemingen aan*.

AANWAAIJEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *waaijen*: *ik woei aan, heb en ben aangewaaid*.

Bedrijvend, tegen iets aanwaaijen: *de wind waait mij aan* — *de wind woei tegen de vensters aan*. Waaijend nader brengen: *de wind heeft al het zand herwaart aangewaaid*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *het papier is tegen het huis aangewaaid*. Overdragtiglijk, voor, onverwacht, bij geval, en zonder moeite bekomen: *zijne taalkennis is hem zoo maar niet aangewaaid*.

AANWAKKEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *wakkeren*: *ik wakkerde aan, heb en ben aangewakkerd*.

Bedrijvend, voor aanmoedigen: *het vooruitzicht op een goed gevolg zijner onderneming wakkerde hem hiertoe aan*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor sterker worden: *de wind is aangewakkerd*, opgestoken.

AANWAKKERING, z. n., v., der, of van de *aanwakkering*; meerv. *aanwakkeringen*. Van *aanwakkeren*.

AANWAS, z. n., m., van den *aanwas*; zonder meerv.

Van

Van het volgende werkw. *aanwasfen*. Vermeerdering: *de aanwas des rijks — van konsten en wetenschappen — bij den aanwas der jaren; — den aanwas des christendoms be-rijdende*. VOND.

AANWASSEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *wasfen*: *ik wies aan, ben aangewasfen*. Groeiend met iets verbonden worden: *de schors is weder aan den boom aangewasfen*. *Aangewasfen zijn* zegt men van osfen en koeijen, welker longen aan de ribben vastzitten.

Vermeerderen, grooter worden: *het onkruid wast te zeer aan — men kan het water zien aanwasfen — zijne schulden wasfen daaglijks aan*. *Het aanwasfend gezag der Edelen: — waardoor haar aanzien, van tijd tot tijd, aanwies*. WAGEN.

AANWENDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *wenden*: *ik wendde aan, heb aangewend*. Eigenlijk, aankeeren, naar iets toewenden: *gij moet het fchip meer aanwenden*. — Gebruiken, in het werk fteflen: *hij wendt zijnen tijd wel aan — ik heb daartoe alles aangewend*.

AANWENDING, z. n., v., *der*, of *van de aanwending*; het meerv. is niet in gebruik.

AANWENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *wennen*: *ik wende aan, heb aangewend*. Gewend maken: *iemand iets aanwennen — ik zal hem dat wel aanwennen*. — Als wederkeerig, met *zich*: *zich iets aanwennen*.

AANWENNING, z. n., v., *der*, of *van de aanwenning*; meerv. *aanwenningen*. Van *aanwennen*. Hetzelfde als *aanwensel*. Zie *ing*.

AANWENSEL, z. n., onz., *des aanwensels*, of *van het aanwensel*; meerv. *aanwensels*. Van *aanwennen*. Het gene, dat men zich aanwent: *dat is een flecht aanwensel*. Zie *fel*.

AANWENST, z. n., v. Hetzelfde als *aanwensel*, maar niet zoo gebruikelijk.

AANWENTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *wentelen*, voordd. w., van *wenden*: *ik wentelde aan, heb aangewenteld*. Wentelend nader brengen: *zij wentelden de raten aan*.

AANWERKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

- voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling' aanduidt, en *werken*: *ik werkte aan, heb aangewerkt*. Door werken met iets anders verbinden: *dat hout is te kort, men moet er nog een stuk aanwerken*.
- AANWERPEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *werpen*: *ik worp aan, heb aangeworpen*. Door werpen nader brengen: *steenen aanwerpen* — *de vloed werpt bestendiglijk zand aan*. Figuurlijk, voor schielijk aandoen: *den slaaprok aanwerpen*.
- AANWERPING**, z. n., v., *der*, of *van de aanwering*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanwerpen*. NOTKERUS gebruikt reeds *anauuerfunga*, voor *immissto*.
- AANWERVEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *werven*: *ik worf aan, heb aangeworven*. Tot den krijgsdienst overhalen: *soldaten aanwerven*. Iemand bewegen, om in zekere verbindtenis met ons te treden; maar in gemeenzamen stijl: *ik heb hem aangeworven*.
- AANWERVER**, z. n., m., *des aanwerfers*, of *van den aanwerfer*; meerv. *aanwerfers*. Van *aanwerven*. Zie *er*.
- AANWERVING**, z. n., v., *der*, of *van de aanwerving*; meerv. *aanwervingen*. Van *aanwerven*. Zie *ing*.
- AANWEVEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *weven*: *ik weefde aan, heb aangeweefd*. Door weven met iets verbinden: *ik zal er nog een stuk aanweven*.
- AANWEZEN**, onz. w., onregelm., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *wezen*, *ik was aan, ben aangeweest*. *De schuit zal voor drie uren niet aanwezen*, niet ter plaatse zijn, waar zij gewoonlijk stil ligt. *Ik ben er niet aangeweest*, heb er niet aangeroerd, niet van gebruikt. *De bal is aangeweest*, heeft geraakt. *Hij zal niet lang aanwezen*, in het bewind wezen. *Wanneer zij dat doen, zullen zij er kwalijk aanwezen*, zich slecht bij bevinden.
- Aanwezen*, voor bestaan en tegenwoordig zijn, is nog overig in het volgende *aanwezen*, en *aanwezend*.
- AANWEZEN**, de onbepaalde wijs van het voorgaande werkw. *aanwezen*, (in de beteekenis van bestaan en tegenwoordig zijn) als een zelfstandig naamwoord gebruikt. Onz.: *des aanwezens*, of *van het aanwezen*; zonder meerv. *Hij is zijn aanwezen*, bestaan, *van brave Ouders verschuldigd* — *het is in mijn aanwezen*, in mijne tegenwoordigheid, *geschied*.

AAN-

AANWEZEND, deelw. Van *aanwezen*. Voor bestaande, tegenwoordig zijnde: *toen dat gebeurde, was ik nog niet aanwezig — alle de aanwezenden hebben het gehoord.*

AANWEZIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting. Hetzelfde als *aanwezend*. Zie *ig.*

AANWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *wijzen*: *ik wees aan, heb aangewezen.* Met den derden naamval des perfoons, en den vierden der zaak: *iemand iets aanwijzen, en iets wijzen aan iemand.*

AANWIJZER, z. n., m., *des aanwijzers*, of *van den aanwijzer*; meerv. *aanwijzers*. Van *aanwijzen*. Zie *er.*

AANWIJZING, z. n., v., *der*, of *van de aanwijzing*; meerv. *aanwijzingen*. Van *aanwijzen*. Zie *ing.*

AANWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *winden*: *ik wond aan, heb aangewonden.* Door winden nader brengen: *men moet het blok nog wat aanwinden.*

AANWINNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *winnen*: *ik won aan, heb aangewonnen.*

Bedrijvend: *geld, kinderen aanwinnen.*

Onzijdig: met het hulpw. *hebben*: *de dagen winnen, zichtbaar, aan.*

AANWINNING, z. n., v., *der*, of *van de aanwinning*; meerv. *aanwinningen*. Van *aanwinnen*. Zie *ing.*

AANWINST, z. n., v. Hetzelfde als *aanwinning*.

AANWOEKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *woekeren*: *ik woekerde aan, heb aangewoekerd.* Door woekeren verkrijgen: *hij heeft groote schatten aangewoekerd.*

AANWORTELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *wortelen*: *ik wortelde aan, ben aangeworteld.* *De boom is reeds aangeworteld.*

AANWRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *wrijven*: *ik wreef aan, heb aangewreven.* Hetzelfde als *aanvrijven*.

AANWROETEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar) en *wroeten*: *ik wroette aan, heb aangewroet.* *Daar komt de mol weer aanwroeten.*

AAN-

AANWUIVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar) en *wuiven*: *ik wuifde aan, heb aangewuifd.*

Bedrijvend: *zij wuifden ons aan.*

Onzijdig, met *hebben*: *daar kwamen zij aanwuiven*, met den hoed zwaaijen.

AANZAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zaaijen*: *ik zaaide aan, heb aangezaaid.* Zoo veel als *bezaaijen*: *eenen akker aanzaaijen.*

AANZAKKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zakken*: *ik zakte aan, ben aangezakt.* Laat het touw wat *aanzakken* — *het eene huis zakte tegen het andere aan.* Figuurlijk zegt men, in den gemeenen spreektrant, voor traag en langzaam naderen: *daar komt hij eindelijk aanzakken.*

AANZANDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*: en *zanden*: *ik zandde aan, heb aangezand.* De wegen *aanzanden*, met zand bestrooijen.

AANZEGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling aanduidt, en *zegelen*: *ik zegelde aan, heb aangezegeld.* Door middel van een zegel met iets anders verbinden: *ik heb het een papier aan het andere gezegeld.*

AANZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zeggen*: *ik zeide aan, heb aangezegd.* Door woorden bekend maken: *iemand iets aanzeggen — den dood, de wacht aanzeggen.* Met den derden naamv. des perfoons en den vierden der zaak.

AANZEGGER, z. n., m., *des aanzeggers*, of *van den aanzegger*; meerv. *aanzeggers*. Van *aanzeggen*. Zie *er*.

AANZEGGING, z. n., v., *der*, of *van de aanzegging*; meerv. *aanzeggingen*. Van *aanzeggen*: *iemand aanzegging doen — aanzegging hebben, om.* Zie *ing*.

AANZEILEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zeilen*: *ik zeilde aan, ben aangezeild.* Zeilend annaderen: *terwijl zij op de haven aanzeilden.* Onder het zeilen aan iets stooten: *ik zag het schip tegen eene klip aanzeilen — het schip zeilde aan, fliet, onder het zeilen, tegen een ander schip.* Van hier, in den gemeenen spreektrant, *gij zult daar aanzeilen*, kwalijk te pas komen.

AANZETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zetten*: *ik zettede aan, heb en ben aangezet.*

Be

Bedrijvend, in eene eigenlijke beteekenis: *gij moet den stoel wat meer tegen den muur aanzetten — het glas aan den mond zetten — iemand aan land zetten.* In eene ruimere beteekenis, twee dingen met elkander verbinden; aannaaijen: *ik moet nog eenen arm aan den rok zetten.* Aanstampen: *de lading van een geschut aanzetten.* Weten, scherp maken: *een mes aanzetten.* Aanporren: *iemand tot iets aanzetten.*

In eene figuurlijke beteekenis, voor aanschrijven: *ik heb een gulden voor dat boek aangezet.* Met den derden naamval des perfoons, en den vierden der zaak: *iemand iets aanzetten*, de bekostiging van iets van iemand vorderen, op iemands rekening stellen; — *hij heeft mij die ziekte aangezet*, medegedeeld.

Onzijdig, met het hulpw. zijn: *de spijs zet gemeenlijk aan, wanneer zij niet omgeroerd wordt.*

AANZETTER, z. n., m., des *aanzetters*, of van den *aanzetter*; meerv. *aanzetters*. Van *aanzetten*. Zie *er*.

AANZETTING, z. n., vr., der, of van de *aanzetting*; meerv. *aanzettingen*. Van *aanzetten*. Zie *ing*.

AANZIEN, bedr. w., onregel. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zien*: *ik zag aan, heb aangezien.* De oogen naar iets rigten. *Iemand aanzien — vriendelijk — over den schouder*, met verachting, *aanzien — iets met schele*, afgunstige, *oogen aanzien.*

In eene ruimere beteekenis, voor dulden, verdragen: *dat kan ik niet langer aanzien.* Aanmerken: *ziet men de vriendschap enkeltijk van de zijde der natuur aan, dan is zij enz.* Oordeelen: *ik zag hem voor mijnen vriend aan.* Uit de uiterlijke gedaante een besluit trekken: *men kan het hem wel aanzien, dat hij gezond en sterk is.* Medelijden met iets hebben: *zage ik zijne jeugd niet aan, dan zoude hij mijne gramscchap ondervinden.* Met achting, met hoogachting *aanzien*, waartoe de bijbelsche uitdrukking behoort *den persoon aanzien*, d. i. zich, door de achting jegens, en de betrekking tot iemand, in zijne handelingen laten bepalen. Schijnen: *het laat zich aanzien, dat enz.*

Anafehan, anafehen wordt reeds bij de oudste frank; duitsche Schrijvers gevonden.

AANZIEN, de onbepaalde wijs van het vorige werkw., als een zelfstandig naamw. gebruikt: *des aanzien*, of van *het aanzien*; zonder meerv.

In eene eigenlijke beteekenis: *deze zaak is geen aanzien*

*ziens waardig. — Opzigt: ten aanzien zijner werkzaamheid. — Uiterlijke gestalte, eigenlijk: het uiterlijke aanzien maakt geen geleerden uit — ik ken hem van aanzien. Tegenwoordigheid: in zijn aanzien — in het aanzien van den dood. Figuurlijk: de zaak heeft nu een gansch ander aanzien gekregen. Aanzien, voor gezag, achting, wordt aan hen toegeschreven, die door eenige deugd, of waardigheid, de oogen van anderen tot zich trekken: in groot aanzien staan — hij is een man van groot aanzien — het volk heeft hem in groot aanzien geplaatst. In het angelf. *ansijne*, in het frank. *ansicht*.*

AANZIENER, z. n., m., *des aanzieners*, of *van den aanzieners*; meerv. *aanzieners*. Van *aanzien*. Zie *er*.

AANZIENLIJK, bijv. naamw. en bijw., *aanzienlijker*, *aanzienlijkst*. Datgeen, wat verdient aangezien te worden — wat aanzien heeft. Als bijvoegl. naamw.: *een aanzienlijk huis*. In eene ruimere beteekenis: *hij is een aanzienlijk man — eene aanzienlijke vergadering*, welke niet alleen talrijk is, maar ook uit aanzienlijke personen bestaat. Figuurlijk: *een aanzienlijk geschenk*, van veel waarde — *een aanzienlijk ambt*, dat niet alleen eer aanbrengt, maar ook voordeelig is — *een aanzienlijke stui-ver geld*, eene aanmerkelijk groote bezitting. Als bijw.: *zijne goederen waren aanzienlijk vermeerderd — zij gaat aanzienlijk gekleed — iemand aanzienlijk begraven*. Zie *lijk*.

AANZIENLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanzienlijkheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanzienlijk*. Zie *heid*.

AANZICHT, zie *aangezicht*.

AANZIJN, onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zijn*: *ik was aan, ben aangeweest*. Hetzelfde als *aanwezen*.

AANZITTEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zitten*: *ik zat aan, heb aangezeten*. Aan iets zitten: *het zit aan den muur — aanzitten, aan de tafel zitten*. Overdrachtiglijk: *aan het roer van staat zitten*.

Schoon dit werkw. met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en men zeer wel zegt *wij hebben aangezeten, aan de tafel gezeten*, komt het echter ook met het hulpw. *zijn* voor, als: *de gasten zijn reeds aangezeten, aan de tafel gezeten*; doch daar hier de tegenwoordige, en niet de verledene tijd plaats heeft, en dit zoo veel zegt, als,
de

de gasten zitten werkelijk aan, zoo is het duidelijk genoeg, dat het verledene deelw. als een bijvoegl. naamw. gebezigd, en *aangezeten*, eigenlijk, voor *aanzittende*, genomen wordt. *De Gasten zijn reeds aangezeten*, is, derhalve, zoo veel als, *de Gasten zijn reeds aanzittende*, d. i. zitten reeds aan.

AANZOEK, z. n., onz., *des aanzoeks*, of *van het aanzoek*; meerv. *aanzoeken*. Van het volgende w. *aanzoeken*. Verzoek, bede: *men zal dit aanzoek zoo beleiden*. VOND. *Iemands aanzoek ondersteunen*. Dit woord wordt, somwijle, ook als manlijk gebezigd; doch het onzijdige geslacht is hier het verkieslijkste.

AANZOEKEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin des woords versterkt, en *zoeken*: *ik zocht aan*, *heb aangezocht*. Verzoeken, bidden, met aanvoering der gronden: *iemand om eene zaak aanzoeken*. Ook *bij iemand om eene zaak aanzoeken*. *Hij heeft mij — bij mij — om een ambt aangezocht*.

Het eenvoudige *zoeken*, bij ULPHILAS *sokjan*, en in het angelf. *secan*, beteekende, oudtijds, ook *bidden*. En in dezen zin gebruiken de Zweden *ansökan*.

AANZOEKER, z. n., m., *des aanzoekers*; of *van den aanzoeker*; meerv. *aanzoekers*. Van *aanzoeken*. Zie *er*.

AANZOEKING, z. n., v., *der*, of *van de aanzoeking*; meerv. *aanzoekingen*. Van *aanzoeken*. Zie *ing*.

AANZOETEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *zoeten*: *ik zoette aan*, *heb aangezoet*. Zoet maken: *men mag die melk nog wel wat aanzoeten*.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *het spel zoet aan*, is verleidlijk.

AANZUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *zuren*: *ik zuurde aan*, *heb aangezuurd*. Zuur maken: *het brood, door middel van zuurdeeg, aanzuren*.

AANZWELLEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *zwellen*: *ik zwoel aan*, *ben aangezwollen*. In de hoogte zwellen, maar meestal figuurlijk, van wateren: *de vloed is merklijk aangezwollen*.

AANZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zwemmen*: *ik zwom aan*, *ben* en *heb aangezwommen*. *Zwemmend naderen*: *wij zagen hen aan-*

zwemmen — zij zijn aan het strand gezwommen — zij hebben sterk aangezwommen. Aanpoelen: het hout is hier aangezwommen.

AAP, z. n., m., *des aaps*, of *van den aap*; meerv. *apen*. Eigenlijk, een dier, dat, onder alle bekende dieren, het naaste aan den mensch komt. *Een ongefaarte, kortgefaarte, of langgefaarte aap. Hij heeft een gezigt, als een aap.* Oneigenlijk: *den aap in de mouw houden*, (spreekw.) zijne loosheid verbergen — *den aap uit de mouw laten springen*, (spreekw.) zijnen aard toonen. Ook wordt zeker werktuig, waarmede men eenen omtrek verkleinen, of vergrooten kan, (in de wis- en teekenkunst) een *aap* genoemd. En in den gemeenzamen omgang, heeft dit woord de beteekenis van eene som gelds, eenen schat: *hij heeft eenen goeden aap geerd — ik heb den aap al thuis*, het geld reeds ontvangen.

WACHTER. en SCHERZ. leiden het woord *aap* (hoogd. *affe*, zweed. *apa*, deen. *abe*, eng. *ape*, angelf. *apa*, oudir. *ap*, iisl. *ape*.) van *aben*, (goth. *apa*) *nabootsen*, af. *Aap* beteekent derhalve zoo veel, als *nabootser der menschen*. En men behoeft de rede dezer benaming niet ver te zoeken, dewijl er geen dier is, welk nader komt aan de menschlijke gedaante, of de menschlijke verrigtingen meer nabootst. Domme en belachlijke navolgers van anderen dragen ook dikwijls den naam van *apen*. Soms wordt zelfs de loflijke poging van navolging *naaping* genoemd. De voortreffelijke schilder *Titiaan* droeg den naam van *den aap van zijnen tijd*, omdat hij de natuur volmaaktlijk navolgde. Ook vindt men de schilderkunst onder de afbeelding van eenen aap voorgesteld.

Men wil, dat *Afrika* van dit woord afkomstig is, beteekenende zoo veel als *het land der apen*.

Dit woord wordt met verscheidene andere woorden zamengesteld, als: *apenbakhuis*, *apenbek*, *apengezigt*, *apenkop*, *apenliefde*, *apenrok*, *apenspel*, enz.

AAPACHTIG, bijw. naamw. en bijw., *aapachtiger*, *aapachtigst*. Dat naar eenen aap gelijkt, of op de wijs der apen geschiedt. Bijw. naamw.: *hij heeft een aapachtig gezigt*. Bijw.: *hij heeft zich weer aapachtig gedragen*.

AAPJE, z. n., o., *des aapjes*, of *van het aapje*, meerv. *aapjes*. Het verkleinende woord van *aap*. Overdragtiglijk zegt men *hij maakt aapjes*, — *dat zijn maar aapjes*. Schoon anderen dit tot het lat. *apinae*, beuzelingen, brengen.

AAPS-

AAPSHANDS, voor *aafschhands*. Zie *aafsch*.

AAR, (ook *er*) uitgang van sommige zelfstandige naamwoorden, als *lasteraar*, *leeraar*, *snoever* enz.

De naamwoorden, die in *aar*, of *er*, uitgaan, beteekenen, eigenlijk, iemand, die gewoon is, eene zaak te verrigten, niet iemand, die eene zaak werkelijk verrigt. Zoo is *lasteraar*, *woekeraar* enz., iemand, die het lasteren, woekeren, zich tot eene gewoonte gemaakt heeft. *Twijfelaar* is iemand, die gewoon is, aan alles te twijfelen. — *Wandelaar* iemand, die veel wandelt. — *Drinker* en *speler* beteekenen, eigenlijk, niet eenen daadlijk, en misfchien tegen zijne gewoonte, *drinkenden*, of *spelenden*; maar zulk eenen, die zijn vermaak vindt in, en zijne gewoonte maakt van te drinken en te spelen.

AAR, een water, eene rivier. In deze en andere landen worden verscheidene rivieren gevonden, welken dien naam gedragen hebben; als *de aar*, in Zwitserland — *de aar*, in Rijnland, zijnde een watervliet, die tusfchen Oudshoorn en Aarlanderveen in den Rijn valt. Van hier *Aarlanderveen*, *Langeraar*, *Korteraar*.

AAR, (*air*) z. n., v., *der*, of *van de aar*; meerv. *aren*. *Korenaar*. Het bovenfte gedeelte der halmen, waarin het graan zit: *dan buigt de zwangere air het hoofd op haven halm*. VOND.

De spelling van *air*, voor *aar*, is nog een overblijffel van de, oudtijds onder ons plaats gehad hebbende, verleniging der klinkeren met *i*; doch deze spelling is, reeds in het begin van het jaar 1400, met regt verlaten, en alleenlijk nog aangehouden in woorden, welken op *r* eindigen; als *air*, *hair*, *heir*, *meir*, *doir*, *oir*, *voir*, *huir*; waarvan *air*, *hair*, *heir*, *meir*, en *oir* (in *oirsprong*) bij velen nog in gebruik zijn; hoe weinig gronds daarvoor ook moog wezen.

AAR, (voor *ader*) zie *ader*.

AARD, z. n., m., *des aards*, of *van den aard*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aarden*, eene natuurlijke gefieldheid hebben, of verkrijgen, *naar iemand aarden*. Natuur, inborst, eigenschap, neiging. (Oulings ook afkomst, geflacht). *Een mensch van eenen goeden, zachten aard* — *het is de aard van dat volk* — *naar den aard der dieren* — *de aard van die bloemen is, dat zij niet lang bloeijen* — *volgens den aard der taal* — *naar den aard der zaak* — *het heeft geen aard*, betaamt niet.

Van hier het verkleinende woord *aardje*, welk men ontrent

trent kinderen bezigt, in de spreekwijs: *hij heeft een aardje naar zijn vaartje.*

AARD, bij inkrimping en verzachting *erd*. Deze uitgang, dienende, om den landaard, de gewoonte, of heerschende eigenschap van iemand aanteduiden, vindt zijnen oorsprong en zijne kracht in het bovengenoemde *aard*, afkomst, inborst. *Spanjaard*, *Spanjerd* — *bastaard*, *basterd* — *dronkaard*, *dronkerd*, enz. Men vindt dit-zelfde ook in andere talen, als in het franf. *babillard*, en in het engelf. *dullard*.

AARDACHTIG, bijv. naamw., *aardachtiger*, *aardachtigst*. Van *aarde*. Het gene naar aarde zweemt, of eene zekere maat van aardstof in zich bevat, en voor aarde te achten, of te houden is. *Aardachtige klei*. Zie *achtig*.

AARDAKER, z. n., m., *des aardakers*, of *van den aardaker*; meerv. *aardakers*. Van *aard* (aarde) en *aker*, ook *akel*, *eekel*, *eikel*. Voor *aardaker*, zegt men ook *aardmuis*, *aardnoot*. Zekere, naar eenen aker, of eikel, gelijkende vrucht, die onder het koren wast.

AARDAPPEL, z. n., m., *des aardappels*, of *van den aardappel*; meerv. *aardappels*, en *aardappelen*. Van *aarde* en *appel*. De naam van eene, naar eenen appel gelijkende, vrucht, die in de aarde wast.

AARDBESCHRIJVER, z. n., m., *des aardbeschrijvers*, of *van den aardbeschrijver*; meerv. *aardbeschrijvers*. Van *aarde* en *beschrijver*. Iemand, die eene beschrijving van de aarde geeft.

AARDBESCHRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de aardbeschrijving*; meerv. *aardbeschrijvingen*. Van *aarde*, en *beschrijving*. Eene beschrijving van de rijken, staten, landen, steden, dorpen, zeeën, meeren, rivieren en bergen des aardbodems — ook een boek, welk deze beschrijving in zich bevat.

AARDBEVING, z. n., v., *der*, of *van de aardbeving*; meerv. *aardbevingen*. Van *aarde*, en *beving*, van *beven*. Het beven der aarde. Bij OTFRIDUS *erdbiba*, bij NOTKERUS *erdbiboth*.

AARDBEZIE, z. n., v., *der*, of *van de aardbezie*; meerv. *aardbezien*. Van *aarde*, en *bezie*. *Roode en witte aardbezien*. De vrucht eener laag bij de aarde groeiende plant. In den gemeenzamen omgang zegt men, gewoonlijk, *aardbei*, *aardbeijen* — in Zeeland *freinja*.

AARDBEZIEPLANT, z. n., v., *der*, of *van de aardbe-*

bezieplant; meerv. *aardbezieplanten*. Van *aardbezie*, en *plant*.

AARDBODEM, z. n., m., *des aardbodems*; of van den *aardbodem*; zonder meerv. Van *aarde*, en *bodem*. De oppervlakte van den aardbol: *iemand op den aardbodem werpen*. Somwijle ook voor de ganfche aarde, het aardrijk: *de staatsregeringen van den aardbodem*. Hoort.

AARDBOL, z. n., m., *des aardbols*, of van den *aardbol*; zonder meerv. De wereld, welke wij bewonen, als een rond ligchaam befchouwd, vooral in den dichterlijken fchrijftijl.

AARDE, (oudt. *eerde*, *erde*) z. n., v., *der*, of van de *aarde*; meerv. *aarden*, het welk echter maar in eenige gevallen gebruikelijk is. *Vruchtbare aarde*. Wanneer het woord *aarde* als een geflachtnaam gebruikt wordt, om meer dan eene foort van aarde uittedrukken, dan komt het ook in het meerv. voor: *de kalkachtige aarden trekken de zuren uit de lucht naar zich*. — De oppervlakte des aardbols, dewijl die grootftendeels uit aarde beftaat, zonder meerv.: *iets van de aarde opheffen* — *op de aarde vallen* — *zich ter aarde buigen* — *hij is niet waardig, dat de aarde hem draagt* — *een lijk ter aarde beftellen*, plegtiglijk begraven — *iemand onder de aarde brengen*, (in gemeenzame verkeering) begraven. De ganfche aardbol, welken wij bewonen; ook zonder meerv.: *de aarde beweegt zich, eens in vier en twintig uren, om hare as*.

KILIAAN geeft het woord *aarde* op, als bij de Vlamingen gebruikelijk voor *markt*; b. v. *korenaarde*, voor *korenmarkt*.

WACHTER houdt het keltifche *ar*, *er*, beteekenende den *oorsprong aller dingen*, voor het ftamwoord van *aarde*, in het goth. *airtha*, angelf. *earth*, *eorth*, *eord*, run. *ar-ta*, *arda* — alem. *erda*, *ertha*, *hertha* — engel. *earth*, ijsl. , zweed. , deen. *jord*, gr. *epz*, waarvan, met eene voorgevoegde *t*, het lat. *terra*.

Van dit zelft. naamw. *aarde* komt het volgende werkw. *aarden*.

AARDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik aarde*, *heb geaard*. Eigenlijk zoo veel als *aarde vatten*, het welk men van nieuwgeplante boomen zegt, wanneer hunne wortels zich in de aarde vasthechten, en daardoor wel tieren. *Die boom aardt daar wel*, begint daar wel te groeijen en bloeijen. En dit overgebracht zijnde tot de menfchen, zegt men *hij kan daar wel aarden*, leeft,

- of woont, daar, met genoegen. Hiertoe behoort ook
AARDEN, eene natuurlijke gesteldheid hebben, of verkrijgen: *zij aardt naar zijnen vader — men kan niet zeggen, waar wien dit kind aardi.* Waarvan *aard*, natuur, inborst.
- AARDEN**, bijv. naamw., heeft geene trappen van vergrooting, en wordt niet verbogen. Van aarde gemaakt: *eene aarden kruik — aarden kruiken.* NOTKERUS heeft, in dezelfde beteekenis, *erdin.*
- AARDEWERK**, z. n., o., *des aardewerks*, of *van het aardewerk*; het meerv. is niet in gebruik. In de vestingbouw wordt het tegen metselwerk overgesteld, en beteekent den aanleg van aarden wallen. Verder, alle keukengereedschappen, die van aarde gemaakt zijn, als *borden, pannen*, enz., in tegenoverstelling van poriclein — *delfsch aardewerk.*
- AARDEWERKSWINKEL**, z. n., m., *des aardewerks-winkels*, of *van den aardewerkswinkel*; meerv. *aardewerks-winkels.* Van *aardewerk* en *winkel.*
- AARDGEWAS**, z. n., o., *van het aardgewas*; meerv. *aardgewasfen.* Een gewas, dat op, en in de aarde wast; in tegenoverstelling van *boomgewas.*
- AARDHOOP**, z. n., m., *des aardhoops*, of *van den aardhoop*; meerv. *aardhoopen.* Van *aarde* en *hoop.* Een hoop van aarde.
- AARDIG**, bijv. naamw., *aardiger, aardigst.* Van *aard.* Geschikt, geestig: *een aardig antwoord*; — aangenaam, bevallig: *een aardig mensch, een aardig meisje.* Het woord *aardig* schijnt, in deze beteekenis, het meest gebruikt te worden omtrent iets, welk klein is. ARISTOTELLES beweerde reeds, dat de schoonheid in de grootte des ligchaams bestaat, en dat men jonge Lieden, die niet groot zijn, wel aardig en welgemaakt, maar niet schoon kan noemen. — Ook van levenlooze dingen: *een aardig huis, een aardige tuin.* Van eenen zeldzamen, wonderlijken aard: *gij zijt wel aardig — dat is eene aardige vraag — het is aardig, gij veroordeelt mij, zonder mij gehoord te hebben.* Zie *ig.*
- Het komt ook voor *aardiglijk*, en dus als bijwoord, voor, in de spreekwijzen: *zij danst aardig — hij weet de voorbeelden aardig bij te brengen.*
- AARDIGHEID**, z. n., v., *der*, of *van de aardigheid*; meerv. *aardigheden.* Zie *heid.*
- AARDIGLIJK**, bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *aardig.* Zie *lijk.*

AARD-

- AARDKLOOT**, z. n., m., *des aardkloots*, of *van den aardkloot*; zonder meerv. Van *aarde*, en *kloot*. Het wereldrond, welk wij bewonen, in zoo ver het de gedaante van eenen kloot heeft. Ook een ronde kloot, op welken de oppervlakte van onzen aardbol afgeteekend is.
- AARDMANNETJE**, z. n., o., *des aardmannetjes*, of *van het aardmannetje*; meerv. *aardmannetjes*. Van *aarde* en *mannetje*, het verkleinende woord van *man*. Eene soort van dwergjes, die zich, volgens de bijgeloovigheid onzer Voorvaders, in de aarde, onder de huizen zouden ophouden. Men gebruikt het, met verachting van een klein kareltje sprekende.
- AARDMEETKUNST**, z. n., v., *der*, of *van de aardmeetkunst*; zonder meerv. Van *aarde* en *meetkunst*. De kunst, of wetenschap, om de aarde, en alle zich op dezelve bevindende voorwerpen te meten. Anders landmeetkunst. (*Geometrie*.)
- AARDMETER**, z. n., m., *des aardmeters*, of *van den aardmeter*; meerv. *aardmeters*. Van *aarde* en *meter*. Anders landmeter. Iemand, die de bovengenoemde wetenschap verstaat en oefent. Zie *er*.
- AARDMETING**, z. n., v., *der*, of *van de aardmeting*; zonder meerv. Van *aarde* en *meting*. Anders landmeting. Het meten van de aarde. Ook hetzelfde als *aardmeetkunst*. Zie *ing*.
- AARDMUIS**, (ook *velmuis*, *veldmuis*) z. n., v., *der*, of *van de aardmuis*; meerv. *aardmuizen*. Van *aarde* en *muis*. In tegenoverstelling van *huismuis*. Om de gelijkelijke gedaante, wordt de *aardaker* ook *aardmuis* genoemd.
- AARDNOOT**, z. n., v., *der*, of *van de aardnoot*; meerv. *aardnoten*. Van *aarde* en *noot*. Hetzelfde als *aardaker*.
- AARDRIJK**, z. n., o., *des aardrijks*, of *van het aardrijk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aarde* en *rijk*. Het rijk der aarde, d. i. de omvang en geheele oppervlakte des aardbodems, en alles, wat op denzelfden gevonden wordt. In dezen zin komt *aerdrich* reeds bij ISIDORUS, en *erdrich* bij OTFRIDUS voor. De oppervlakte der aarde: *het aardrijk scheurt van de droogte*.
- AARDRIJKSBESCHRIJVER**, zie *aardbeschrijver*.
- AARDRIJKSBESCHRIJVING**, zie *aardbeschrijving*.
- AARDRIJKSKUNDE**, z. n., v., *der*, of *van de aardrijkskunde*; zonder meerv. Van *aardrijk* en *kunde*, zoo veel als kennis, wetenschap. De kennis van het aardrijk.
- AARDRIJKSKUNDIG**, bijv. naamw., *aardrijkskundiger*,
aard-

- aardrijkskundigst.* Van *aardrijk* en *kundig*. Bezittende de kennis van het aardrijk.
- AARDSCH**, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-
ting. Tot de aarde behoorende: *aardsche goederen*.
Zie sch.
- AARDSGEZIND**, (ook *aardgezind*) bijv. naamw., *aards-
gezinder*, *aardsgezindst*. Van *aarde* en *gezind*. Gezind
tot de aarde, of gehecht aan de aardfche dingen: *aards-
gezinde menfchen*. In tegenoverftelling van *hemelsgezind*.
Het woord *aards*, in *aardsgezind*, ftaat in den tweeden
naamval; het welk blijkt uit de achtergevoegde *s*, die,
oofpronglijk, het hoofddeeken des tweeden naamvals
fchijnt geweest te zijn, zoo wel in vrouwlijke, als man-
lijke en onzijdige naamwoorden. *Zie INLEID.* bl. 86.
- AARDSGEZINDHEID**, z. n., v., *der*, of *van de aards-
gezindheid*; meerv. *aardsgezindheden*. Van *aarde* en
gezindheid. Gehechtheid aan de aardfche dingen. In te-
genoverftelling van *hemelsgezindheid*.
- AARDSLANG**, z. n., v., *der*, of *van de aardflang*;
meerv. *aardflangen*. Van *aarde* en *flang*. Veldflang,
in tegenoverftelling van *waterflang*.
- AARDSPIN**, z. n., v., *der*, of *van de aardspin*; meerv.
aardspinnen. Van *aarde* en *spin*. Eene foort van fpinnen,
welke zich in drooge flooten, omgeploegde voren, en op
planten ophoudt; in onderfcheiding van *huis- muur- en
waterfpinnen*.
- AARDVEIL**, z. n., o., *des aardveils*, of *van het aard-
veil*; zonder meerv. Zeker kruid, dat in en langs den
grond wast, ook *hondsdrif* genoemd. Het wordt tegen
boomveil, of *klimop*, overgefteld.
- AARDWORM**, z. n., m., *des aardworms*, of *van den
aardworm*; meerv. *aardwormen*. Van *aarde* en *worm*.
Een worm, die in de vette aarde zijn voedfel vindt, ook
pier genoemd. Het komt ook overdragtiglijk voor, in de
beteekenis van een arm, ellendig mensch: *hij is een regte
aardworm*.
- AARS**, z. n., m., *van den aars*; meerv. *aarzen*. Het
achterfte deel des onderlijfs, of dat deel des dierlijken, en
bijzonderlijk menschlijken, ligchaams, waardoor de natuur
zich van het overblijffel der verteerde fpijzen ontlast; —
ook alleen *het achterfte* genoemd. Veelal wordt dit
woord, verkeerdlijk, met eene *n* voorop, uitgefproken, en
zelfs gefchreven: *naars*. **HUYDECOPER** befchouwt dit als
eene uitvinding van onze oude Blijfpeldichters, die de ge-
woon-

woonte hadden, om *narm*, voor *arm*, *nelleboog* voor *el-leboog*, *neglantier* voor *eglantier*, *noom* voor *oom*, *naars* voor *aars* te schrijven.

De Taaloefenaars verschillen in de bepaling van de afkomst van dit woord niet weinig van elkander. MARTINIUS leidt het af van het gr. ἀρμος — SCHELLER, in navolging van anderen, van ἄρμος — LURE van ὄρεα, *staart*, (dewijl dit deel, bij de dieren, tegelijk de zitplaats des staarts is) — FRISCH. van het franfche *arriere*. ADELUNG en anderen brengen het tot het oude *ar*, dat *hoog*, *verheven* beteekent, naardien dit deel des menschlijken lichaams eene aanmerkelijke verhevenheid heeft. In het hoogd. is het *arsch*, in het angelf. *ears*, in het engel. *arse*, in het deen. en zweed. *ars*.

AARTS, zoo veel als *eerst*. KILIAAN heeft *artsch*, *ertsch*. Sommigen schrijven, in plaats van *aartsengel*, *aartspriester*, enz. *eerstengel*, *eerstpriester* enz. Dan, de woorden, die, eer onze taal nog tot genoegzame volheid gekomen was, uit andere talen bij ons zijn overgenomen, kunnen gerekend worden, hun burgerregt onder ons verkregen te hebben. En zoo is het met dit *aarts*, dat, door middel der roomfche taal, van het griekfche ἀρμος, (naar de italiaanfche uitspraak *arci*) bij alle noordfche Volkeren, tegelijk met den kristlijken godsdienst, in gebruik is gekomen. Zie JUNIUS, SKINNER, WACHTER en anderen. Wij verkiezen, derhalve, *aartsengel*, *aartspriester* enz.

Dit *aarts* is in het italiaan. *arci*, fpaan. *arco*, fran. *archi* en *arch*, angelf. *arce*, engel. *arch*, zweed. *erts*, deen. *ärts*, hoogd. *erz*. In alle deze talen, gelijk ook in de onze, wordt het niet dan in zamenftelling gebezigd. Het fchikt zich, echter, in goed nederduitsch, alleenlijk aan het hoofd van *zelfftandige*, niet van *bijvoeglijke* naamwoorden. Bij VONDEL vinden wij *aartshemelfch*; doch buiten die plaats zal men niet ligt een voorbeeld aantreffen. BERNARDUS DE BOSCH fchreef eens: *daarze aartsbevallig opgetooid*, doch veranderde het, teregt, in: *daar zij bevallig opgetooid*.

Het beteekent, in alle talen, *het voornaamfte in zijne foort*, en bij ons, in eenen goeden en kwaden zin tevens. In eenen goeden zin, om de waarde en voortreffelijkheid aantetduiden, komt het voor in de woorden: *aartsbisdom*, *aartsengel*, *aartspriester*, *aartsvader* enz. In eenen kwaden zin, om het voornaamfte ten aanzien van flegte eigen-

- genfchappen aanteduïden, wordt het, in de daaglijkfche verkeering, zeer gemeenzaam gebruikt in de woorden: *aartsbedrieger*, *aartsbooswicht*, *aartsdief*, *aartsgek*, *aartsgierigaard*, *aartshuichelaar*, *aartshoer*, *aartsketter*, *aartslogenaar*, *aartsfchelm*, *aartstoovertaar*, *aartsyoeke-raar*, *aartszwelger*, en duïzend anderen. Doch van alle dezen zullen, in het vervolg, flechts eenigen aangevoerd worden.
- AARTSBISDOM**, z. n., o., *des aartsbisdoms*, of *van het aartsbisdom*; meerv. *aartsbisdommen*. Van *aarts* en *bisdom*, voor *bisfchopdom*. Het geestlijke en wereldlijke gebied eens aartsbisfchops. Dit woord is onz., volgens den regel, dat woorden, in *dom* uitgaande, en eene gemeenfchap, een ambt, beftier, of gezelfchap van perfonen aanduidende, tot het onzijd. geflacht behooren.
- AARTSBISSCHOP**, z. n., m., *des aartsbisfchops*, of *van den aartsbisfchop*; meerv. *aartsbisfchoppen*. Van *aarts* en *bisfchop*. De eerfte bisfchop onder velen.
- AARTSBISSCHOPLIJK**, bijv. naamw. en bijw., *aartsbisfchoplijker*, *aartsbisfchoplijkst*. Van *aarts* en *bisfchoplijk*. Het gene, dat eenen aartsbisfchop toebehoort, of hem betreft: *aartsbisfchoplijke waardigheid* — *aartsbisfchoplijke inkomsten*. Als bijw.: *hij gedraagt zich niet aartsbisfchoplijk*. Zie *lijk*.
- AARTSDIEF**, z. n., m., *des aartsdiefs*, of *van den aartsdief*; meerv. *aartsdieven*. Van *aarts* en *dief*. In gemeenzame verkeering, een hoofddief, die van het itelen zijn werk maakt.
- AARTSENGEL**, z. n., m., *des aartsengels*, of *van den aartsengel*; meerv. *aartsengelen*. De voornaamfte onder de Engelen. Notkerus noemt de aartsengelen nog *Furftpotin*, *Metpotin* (magtboden); en dit is een bewijs, dat, ten zijnen tijde, het gr. *archi* nog niet overgenomen was.
- AARTSHERTOG**, z. n., m., *des aartshertogs*, of *van den aartshertog*; meerv. *aartshertogen*. De voornaamfte hertog. In het vrouwl. geflacht: *aartshertogin*.
- AARTSHERTOGDOM**, z. n., o., *des aartshertogdoms*, of *van het aartshertogdom*; meerv. *aartshertogdommen*. Van *aartshertog*, en *dom*. Het aartshertoglijke gebied, en de aartshertoglijke waardigheid.
- AARTSKETTER**, z. n., m., *des aartsketters*, of *van den aartsketter*; meerv. *aartsketters*. Van *aarts* en *ketter*. De grootfte en voornaamfte onder de kettters.
- AARTSLOGENAAR**, z. n., m., *des aartslogenaars*, of *van den aartslogenaar*; meerv. *aartslogenaars*. Van *aarts* en

- en *logenaar*. Iemand, die zijn daaglijksch werk van liegen maakt.
- AARTSPRIESTER**, z. n., m., *des aartspriesters*, of *van den aartspriester*; meerv. *aartspriesters*. Van *aarts* en *priester*. De voornaamste onder de Priesters.
- AARTSSCHELM**, z. n., m., *des aartschelms*, of *van den aartschelm*; meerv. *aartschelmen*. Van *aarts* en *schelm*. Een schelm bij uittekenheid.
- AARTSVADER**, z. n., m., *des aartsvaders*, of *van den aartsvader*; meerv. *aartsvaders*. Van *aarts* en *vader*. Eene benaming van de stamvaders der huisgezinnen, voor en kort na den zundvloed. *De Aartsvader Seth, de Aartsvader Abraham*.
- AARTSVIJAND**, z. n., m., *des aartsvijands*, of *van den aartsvijand*; meerv. *aartsvijanden*. Van *aarts* en *vijand*. Doodvijand.
- AARZELEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik aarzelde, heb geaarzeld*. Eigenlijk, terugdeinzen. Thands, meestal, gebruikelijk, in den zin van in twijfel staan, tot geen befluit kunnen komen.
- AARZELMAAND**, (verouderd) z. n., v., *der*, of *van de aarzelmaand*. De maand *october*, oudtijds dus genoemd, omdat het jaar dan merklijk teruggaat.
- AAS**, z. n., o., *van het aas*; zonder meerv. Spijs, voedsel, bijzonderlijk van de dieren. *De vogelen zoeken het aas voor hunne jongen*. Figuurlijk: *men gaf dat aas van ijdele hope*. **HOOFD**. Ook voor *lokaas*, of de spijs, waarmee men de dieren lokt. Overdragtiglijk gebruikt men het voor alles, wat begeerlijk in het eerste voorkomen, maar schadelijk in zijne gevolgen is. Zoo wordt de verliefdheid *aas* genoemd: *die haar genoegzaam te kennen gaven, dat zij het aas reeds ingezwolgen had*. **GUARDIAAN**. Iemand het *aas voorleggen*, middelen in het werk stellen, om hem te verleiden. Wijders, voor een dood ligchaam, kreng, als een aas voor de dieren: *de raven zaten op het aas — hij stonk, als een aas*. Overdragt., van een slecht vrouwspersoon: *zij is een regt aas*. Waartoe, mischien, ons, in den gemeenen spreektrant, gebruikelijk *kataas* behoort, als niet meer waardig, dan om van de katten gegeten te worden. Zoo ook *galgenaas*, als niet meer waardig, dan om tot aas der vogelen, aan de galg gehangen te worden.
- Dit *aas* (oul. *aat, ate*) staat, ten aanzien van zijne afkomst, in de naauwste betrekking tot het frankd. en hoogd.

hoogd. *as*, van *ezan*, *esfen*, eten; en het komt overeen met het latijnsche *esus* en *esca*, het armenische *haz*, *brood*, en het turksche *as*, *allerhande spijs*. Van dit ons *aas* komt het werkw. *azen*.

AAS, z. n., o., van het *aas*; meerv. *azen*. Eigenlijk *een*. Van het lat. *as*, *asfis*, of het gr. $\alpha\sigma$, met weglating der *h* (*spiritus asper*). Verder, het kleinste gewigt, dat zelfs bij goud gebruikt wordt; ook voor het minste, geringste: *ik heb er geen aas* (of *aasje*) *afgenomen*. Wijders, een *aas* van het kaartspel en op de dobbelsteenen, *ruitenaaas*, *schoppenaas* enz. — *twee azen werpen*. Overdragtiglijk, het wallonsche *un as*, zoo veel als iemand van geringen staat. Van hier het spreekwoord op de belastingen:

*Un as en heeft niet,
Deux as en geeft niet,
Trois en quater moeten geven,
Daar cinq en six van moeten leven,*

als zinspelende op de oogen van eenen dobbelsteen, waarvan *een* het laagste, en *zes* het hoogste getal is.

AASZAK, z. n., m., *des aaszaks*, of *van den aaszak*; meerv. *aaszakken*. Van *aas*, *spijs*, en *zak*. Ook *knappzak*. Een *zak*, waarin de reiziger zijne *spijs* steekt.

AATMAAL, (verouderd) voor *eetmaal*, nu *etmaal* — de tijd van vierentwintig uren. Van het oude *aat*, *ate*, *spijs*. Zie *etmaal*.

ABBERDAAN, z. n., m., *des abberdaans*, of *van den abberdaan*; het meerv. is niet in gebruik. Zekere foort van gezoutten visch.

ABE, (anders ook *alphabet* — *abc* — *abece* — *a*, *b*.) als zelfstandig gebezigd, komt het onz. voor. *Van het abe*; het meerv. *abeen*, (met drie lettergrepen, *a - be - en* uitgesproken). De klemtoon valt op de laatste lettergreep; *abé*. Het nederduitsche *abe*, enz.

Ons woord *abe* heeft de gedaante van een eigenlijk woord niet, en is echter boven *alphabet* te verkiezen. Zie *Inleiding*, bl. 9, in de aantek.

ABEBANK, z. n., v., *der*, of *van de abebank*; meerv. *abebanken*. Van *abe* en *bank*. Op de *abebank* zitten.

ABEBORD, z. n., o., *des abebords*, of *van het abebord*; meerv. *abeborden*. Van *abe* en *bord*. Het verkleinende woord is *abebordje*.

ABEEL, (*abeelboom*, *abeelenboom*, ook *popel*, *populier*, genoemd.) z. n., m., *des abeels*, of *van den abeel*; meerv. *abeelen*. De bleekheid van den *abeel*. L. BAKE.

Wij

*Wij treden dan, door de dichte en hooge beuken, voort,
Tot op den tweesprong, in de schaduw der abeelen.*

W. v. D. POT.

Abeelschijnt eene verbastering van het oude *alb*, *alp*, dat *wit* beteekende; zijnde *abeel* ook eigenlijk de witte populier. ABEL, (bij KILIAAN) verouderd bijv. naamw., beteekende de *handig*, *bekwaam*, *aardig*. Van hier *abelaard*, iemand, die handig, aardig in zijn doen is. — *Abelheid* en *abellijk* zijn ook in gebruik geweest. ABRIKOOS, z. n., voor den *abrikoosboom* genomen, manl., — voor de *vrucht*, vrouwl., *des*, *of der*, *vanden*, *of van de abrikoos*; meerv. *abrikozen*. In het ital. is de naam dezer vrucht *abricocco*; en hieruit hebben, waarschijnlijk, de Franschen *abricot*, de Duitschen *aprikose*, de Engelschen *apricock*, en wij *abrikoos*, oul. *abricoc*, gemaakt.

ABT, z. n., m., *des abts*, *of van den abt*; meerv. *abten*. De opperste bestierder van een klooster, of eene abtdij. *Gelijk de abt, zoo de monniken*, spreckw.

Het woord *abt* (in het lat. *abbas*, angelf. *abbad*, deen. *abbed*, zweed. *abbot*, hoogd. *abt*) is een fyriesch woord, *Vader* beteekenende; zijnde de Abten als Vaders der Monniken aantemerken.

ABTDIJ, z. n., v., *der*, *of van de abtdij*; meerv. *abtdijen*. Een klooster, welks opperhoofd een abt is; — wijders, het ambt van eenen abt — verder, het gebied van zulk een klooster, en eindelijk de woning van eenen abt: *in de abtdij wonen*. Zie *ij*.

ABTDIS, z. n., v., *der*, *of van de abtdis*; meerv. *abtdissen*. De opperste bestierster eener vrouwlijke abtdij. Lat. *abbatisa*.

ACH, een tusschenwerpsel, dat de natuurlijke uitdrukking van alle gemoedsbewegingen en levendige voorstellingen is. Het is derhalve, 1. eigenlijk, de uitdrukking van *Imert*, en wel, volgens alle hare trappen en veranderingen: *ach, ik ongelukkige!* In dezen zin wordt *ach* ook als zelfstandig gebruikt: *mijn ach is uwe vreugd*. 2. Van angst: *ach, hoe klopt mij het hart!* 3. Van vrees: *ach, wat zal dit voortteeken beduiden!* 4. Van schrik: *ach, mijn bloed stolt in de aderen!* 5. Van misnoegdheid: *ach! wij behoeven uwe hulp niet!* 6. Van medelijden: *ach, dat die brave man gestorven is!* 7. Van weemoed, kommer: *ach, lief kind! Julia wordt gelukkiger, dan gij*. Vooral, van teedere weemoedigheid, dewijl niemand met zijn *ach!*

en

en o! verkwistender is, dan de verliefde: *ach, zult gij het dan nimmer gelooven, hoe teederlijk ik u beminne!* 8. Van klagt: *ach, wat ben ik moede!* 9. Van verlangen: *ach, wiide de hemel, dat ik nog eens in mijn Vaderland terugkeerde!* 10. Van goedkeuring, welgevallen: *ach, dat is schoon!* 11. Van verwondering: *ach, welk een voortreffelijk mensch is hij!* 12. Eindelijk wordt dit woordje ook bij minder sterke aandoeningen en gewaarwordingen gebruikt, om aanteduiden, dat het hart daaraan echter zijn aandeel heeft: *ik heb u veel te zeggen, ach! zeer veel!* Zie, over het verdere gebruik van dit tusfschenwerpsel, *Inleiding*, bl. 193 env.

Dit *ach* is een zeer oud tusfschenwerpsel, dat zijne geboorte, naar allen schijn, aan de natuur zelve verschuldigd is, als zijnde het geluid, dat de, van eene beangstigde borst uitgestooten, adem veroorzaakt; en daarom is het zich ook, even als dit, onder alle hemelstreken, en in alle talen, gelijk. De Hebreëen zuchten אָחַ וְאִי, de Grieken ἄ, ἄ, en ἄι, ἄι, de Latijnen *aha, ah*, de Perzen *ah*. **ACHT**, een talwoord, zie *agt*.

ACHT, z. n., v. Dit woord, dat alleenlijk in het enkelvoudige getal, en grootstendeels zonder lidwoord, gebezigd wordt, heeft velerlei beteekenissen.

Vooreerst, opmerkzaamheid, toezigt: *acht hebben, geven, staan, nemen op iets. Geef wel acht, let wel op — neemt mijne woorden wel in acht — ik heb er geen acht opgeslagen.*

Wijders, zorg, aanwending der opmerkzaamheid, zoo wel om een goed te bewaren, als om een kwaad te vermijden: *eene zaak in acht nemen*, zorgvuldiglijk voor schade bewaren — *neem het uwe wel in acht*, zoek het te behouden — *hij neemt zich in het geheel niet in acht*, is zeer onvoorzigtig in zijn gedrag; ook, draagt geene behoorlijke zorg voor zijne gezondheid. — *Zich voor iemand in acht nemen*, zich voor hem wachten, op zijne hoede zijn.

Verder, *acht*, voor *achting*, waarvan *achtbaar, achten*, nog overig is.

Eindelijk, voor de vervolging en gevangenneming eens schuldigen, op regterlijke uitpraak: *de Keizer beval, Groeningerland te ruimen, op straffe der rijxacht*. **HOOFD**. *Iemand in de acht doen*, of, gelijk de Duitschen ook zeggen, *einen in die Acht erklären*, in den ban doen.

ACHTBAAR, bijv. naamw., *achtbarer, achtbaarst*. Van *acht*;

acht, voor *achting*, en *baar*. *Achting*, aanzien hebbend, *achting* verdienend: *de achtbare Raad* — *hij is een achtbaar man*.

Het woord *achtbaar* komt, in oude geschriften, ook nog in eenen anderen zin voor; b. v., *achtbare wonden*, d. i., zulke wonden, die, wegens hare grootte en diepte, *acht*, of aandacht en opmerking verdienen. Zie *baar*.

ACHTBAARHEID, z. n., v., *der*, of *van de achtbaarheid*; meerv. *achtbaarheden*. Van *achtbaar*, en *heid*. Aanzien, eer, waarde: *zijn gedrag streed met de achtbaarheid der vergadering*. Zie *heid*.

ACHTELOOS, bijv. naamw., *achtelooszer*, *achteloosst*. Van *acht*, toezigt, opmerkzaamheid, en *loos*. Onachtzaam, zonder aandacht; hetzelfde als *roekeloos*. Zie *loos*.

ACHTELOOSHEID, z. n., v., *der*, of *van de achteloosheid*; meerv. *achteloosheden*. Van *achteloos*, en *heid*. Onachtzaamheid.

ACHTEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik achtte*, *heb geacht*. Van *acht*. Opmerkzaam zijn, met het voorz. *op*: *ik acht op uwe woorden niet* — *maer ick en achte op geen dingh*. **BIJBELVERT.** — Meenen, gevoelen, van oordeel zijn: *iets voor schade*, *schande achten* — *ik acht het spel reeds gewonnen*. Schatten, met bepaling der waarde daarvoor houden: *hoog*, *gering* *achten* — *ik acht hem, om zijne geleerdheid* — *hij is altijd meer geacht geweest, dan zijn broeder*. Voor gewigtig houden, en zich daar naar gedragen: *het kost mij wel veel geld, maar dat acht ik niet*.

ACHTER, een voorzetsel, het tegengestelde van *voor*. In den stand der rust, heeft het den derden, en in dien der beweging, den vierden naamval bij zich. Zie *Inleid.* bl. 187 env. *Achter de deur staan* — *de paarden achter den wagen spannen* — *ik ben er al achter gekomen*, ik heb het al ontdekt — *hij is er niet achter*, hij begrijpt, of verstaat het niet — *achter het net vischen*, vergeefliche pogingen doen — *achter den rug*, in het afwezen. Voor *na*: *ik kwam achter hem*. *Achter straat* werd, oul., gebezigd voor *langs de straat*. *Varen achter lande* was, bij M. **STOKE**, *omwandelen door het land*.

Dit voorzetsel wordt met woorden van allerlei aard zamengevoegd; en dezen zullen hierna op hunne plaats voorkomen. Met werkwoorden zamengeveld, is het *scheidbaar*, of *onscheidbaar*, b. v. *achterhalen*, *ik achterhaalde* enz. *onscheidbaar*; en *achterstellen*, *ik stelde achter* enz. *scheidbaar*. Ook wordt dit *achter* als een bijw.

gebezigd, b. v.: *ik woon achter*. Voor *ten achter*, van *achter*, gebruikt men thands, doorgaands, *ten achteren*, van *achteren*.

ACHTERAAN, bijw. Van *achter* en *aan*: *ik stond achteraan* — *liep achteraan* enz.

ACHTERAF, bijw. Van *achter* en *af*: *iemand achteraf laten brengen*.

ACHTERBAKS, bijw., beteekenende *heimlijk*. **TEN KATE** leidt dit bijw. van *bak*, in den zin van *rug*, af, zoo dat *achterbaks*, volgens hem, zoo veel is, als *achter den rug*; en hiermede stemt ook B. HUYDEC. overeen; doch v. HASSELT (in zijne aantek. op KILIAAN, bl. 27, 28) neemt *bak*, hier, voor *bek*, als in *bakhuis*, en dit voor het *aangezigt*, als in *bullebak* enz. Dat echter *bak* ook *rug* beteekent, blijkt uit het angelf. *bak*, engelf. *back*, hoogd. *back*, enz., allen, in dezen zin voorkomende; waarom ik geene rede zie, om van de afleiding, door **TEN KATE** en **HUYDEC.** opgegeven, aftegaan.

ACHTERBLIJVEN, onz. w., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *achter* en *blijven*: *ik bleef achter*, *ben achtergebleven*. Achteraan komen, vertoeven, niet weerkomen.

ACHTERBOUT, z. n., m., *des achterbouts*, of van *den achterbout*; meerv. *achterbouten*. Van *achter* en *bout*. *De achterbout van een schaaap*.

ACHTERDEEL, z. n., o., *des achterdeels*, of van *het achterdeel*; meerv. *achterdeelen*. Van *achter* en *deel*. Het achterste gedeelte van iets. Ook hetzelfde, als het thands gebruikelijke *nadeel*. Doch in dezen zin is het reeds eenigzins verouderd;

Gij poogt, door onzen val, aan 't klimmen te geraken, En, tot ons achterdeel, u zelve groot te maken.

J. DE DECKER.

Voor dit *achterdeel* bezigde men, oul., ook *interdeel*.

ACHTERDEELIG, bijv. naamw., voor *nadeelig*, is ook in gebruik geweest.

ACHTERDENKEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *achterdenken*, als een zelfst. naamw. gebezigd, o., zonder meerv. Zorg voor het toekomstige. *Hij heeft in het geheel geen achterdenken*, denkt niet op het achterste, zorgt niet voor het volgende. Ook vermoeden, achterdocht: *eindelijk kreeg ik achterdenken*.

ACHTERDENKIG, bijv. naamw., *achterdenkiger*, *achterdenkigst*. Achterdochtig.

ACH-

ACHTERDEUR, z. n., v., *der achterdeur*, of *van de achterdeur*; meerv. *achterdeuren*. Het tegengestelde van *voordeur*. Overdrachtiglijk, voor uitvlugt: *hij houdt altijd eene achterdeur open*.

ACHTERDOCHT, z. n., v., *der*, of *van de achterdocht*; zonder meerv. Van *achterdenken*. Een ongunstig, op geene zekerheid rustend gevoelen van iemands gezindheden. — Argwaan, kwaad vermoeden: *achterdocht omtrent iemand hebben, verwekken* — *zijn goed voorkomen benam mij alle achterdocht*.

ACHTERDOCHTIG, bijv. naamw., *achterdochtiger*, *achterdochtigst*. Zie *ig*.

ACHTEREBBE, z. n., v., *der*, of *van de achterebbe*; zonder meerv. Van *achter* en *ebbe*. Het laatste der ebbe.

ACHTEREEN, bijw. Van *achter* en *een*. Na elkander: *driemaal achtereen*. Achtervolgends, zonder ophouden, onafgebroken: *hij dronk twee pinten achtereen uit*.

ACHTEREERGISTEREN, bijw. Om den dag aantetuiden, die onmiddellijk voor dien van eergisteren geweest is — voor vier dagen. Van *achter* en *eergisteren*. Thands zegt men *overeergisteren*, en gewoonlijkst *vooreergisteren*.

ACHTEREINDE, z. n., o., *van het achtereinde*; meerv. *achtereinden*. Van *achter* en *einde*. *Het achtereinde van een schip*.

ACHTEREN, *ten achteren*, ook *ten achter*, bijw.: *ten achteren gaan*, in schuld geraken — *ten achteren zijn*, in schuld steken — *in zijn werk ten achteren zijn*, het werk niet afgedaan hebben.

Van achteren, ook *van achter*: *zij vielen den vijand van achteren aan*. *Naar achteren*, ook *naar achter*: *schuif wat naar achteren*.

ACHTERERVE, z. n., m., wanneer van eenen man, en vr., wanneer van eene vrouw gesproken wordt. *Van den achtererve*, *der*, of *van de achtererve*; meerv. *achtererven*. Van *achter* en *erve*, erfgenaam.

Soo hebben sij verdient, met Jacobs achtererven.

HUYGENS.

ACHTERGANG, z. n., m. en v.; m., *des achtergangs*, of *van den achtergang*; zonder meerv., voor *buikloop*; maar v., *der*, of *van de achtergang*; meerv. *achtergangen*. Van *achter* en *gang*. Het tegengestelde van *voorgang*, of het achterste gedeelte eener gang. Hoewel *gang*, voor *het gaan*, manl. is, als: *het jaar gaat altijd den-*

zelfden gang, VOND.; zoo wordt echter *gang*, voor den doorloop in huis, (gelijk ook voor eene plank aan boord van een schip) en derhalve ook *achtergang* vrouwl. gebezigd, op grond, dat het eerste eene wezenlijke werking en daadlijkheid — het andere, daartegen, eene voordgebragte of bewerkte zaak beteekent; om welke rede onze Voorouders aan het eerste het manl., en aan het andere het vrouwl. geslacht schijnen toegekend te hebben. En zoo is het ook met *greep*, *vaart*, en alle andere woorden, die eene daadlijke bewerking te kennen geven, en eene bewerkte zaak, tegelijk, aanduiden.

ACHTERGEBOUW, z. n., o., *des achtergebouws*, of *van het achtergebouw*; meerv. *achtergebouwen*. Van *achter* en *gebouw*. Een gebouw, dat aan een ander gebouw, van achteren, aangebouwd is. Ook het achterste gedeelte van een gebouw. In tegenoverstelling van *voorgebouw*.

ACHTERGEVEL, z. n., m., *des achtergevels*, of *van den achtergevel*; meerv. *achtergevels*. Van *achter* en *gevel*. In tegenoverstelling van *voorgevel*. *De achtergevel van een huis*.

ACHTERGRAFT, (ook *achtergracht*) z. n., v., *der*, of *van de achtergracht*; meerv. *achtergrachten*. Van *achter* en *gracht*. In tegenoverstelling van *voorgraft*.

ACHTERGROND, z. n., m., *des achtergronds*, of *van den achtergrond*; meerv. *achtergronden*. Van *achter* en *grond*. In tegenoverstelling van *voorggrond*. *De achtergrond van een schilderstuk — de achtergrond van het tooneel*.

ACHTERHAALD, verl. deelw., van *achterhalen*. *Zij zijn reeds achterhaald*.

ACHTERHAAR, z. n., o., *des achterhaars*, of *van het achterhaar*; meerv. *achterharen*. Van *achter* en *haar*. In tegenoverstelling van *voorhaar*.

ACHTERHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *achter*, dat hier ontscheidb. is, en *halen*: *ik achterhaalde, heb achterhaald*. Inhalen, onderhalen: *hoe hard hij loope, ik zal hem wel achterhalen*. Ontdekken, betrappen: *zij zullen wel achterhaald worden*. Verstrikken: *iemand in zijne reden achterhalen*.

ACHTERHALING, z. n., v., *der*, of *van de achterhaling*; meerv. *achterhalingen*. Van *achter* en *haling*. *Zie ing.*

ACHTERHALS, z. n., m., *van den achterhals*; meerv. *achterhalzen*. Van *achter* en *hals*. *Nek*.

ACH-

- ACHTERHOEDE**, z. n., v., *der*, of *van de achterhoe-*
de; het meerv. is niet in gebruik. De achtertogt van een
leger: *in de achterhoe-de vallen*.
- ACHTERHOOFD**, z. n., o., *des achterhoofds*, of *van*
het achterhoofd; meerv. *achterhoofden*. Van *achter* en
hoofd. Het tegengestelde van *voorhoofd*.
- ACHTERHOUDEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het
scheidb. voorz. *achter* en *houden*: *ik hield achter*, (van
het oude *holden*) *heb achtergehouden*. Terug houden: *gij*
hebt mijnen loon achtergehouden. Verbergen: *iets voor ie-*
mand achterhouden.
- ACHTERHOUDEND**, deelw., van *achterhouden*: *achter-*
houdender, *achterhoudendst*. Geheim — ongenegen, om
iets te openbaren: *gij zijt altijd zeer achterhoudend*.
- ACHTERHOUDENDHEID**, z. n., v., *der*, of *van de*
achterhoudendheid; het meerv. is niet in gebruik. De
neiging en gewoonte, om alles te verbergen. Van *ach-*
terhoudend. Zie *heid*.
- ACHTERHOUDING**, z. n., v., *der*, of *van de achter-*
houding; het meerv. is niet in gebruik. Verberging. Van
achterhouden. Zie *ing*.
- ACHTERHUIS**, z. n., o., *des achterhuizen*, of *van het*
achterhuis; meerv. *achterhuizen*. Van *achter* en *huis*.
Een huis, dat achter aan een ander huis aangebouwd is,
ook het achterste gedeelte van een huis. Beide in tegen-
overstelling van *voorhuis*.
- ACHTERJAAR**, z. n., o., *des achterjaars*, of *van het*
achterjaar; meerv. *achterjaren*. Van *achter* en *jaar*.
Najaar. Het tegengestelde van *voorjaar*.
- ACHTERKAMER**, z. n., v., *der*, of *van de achterka-*
mer; meerv. *achterkamers*. Van *achter* en *kamer*. Het
tegengestelde van *voorkamer*.
- ACHTERKASTEEL**, z. n., o. *des achterkasteels*, of *van*
het achterkasteel; meerv. *achterkasteelen*. Van *achter* en
kasteel. Het achterkasteel van een schip. Ook wordt
het, in den gemeenen spreektrant, voor *de billen*, *het*
achterste, gebruikt: *ik viel op mijn achterkasteel*.
- ACHTERKELDER**, z. n., m., *des achterkelders*, of *van*
den achterkelder; meerv. *achterkelders*. Van *achter* en
kelder. In tegenoverstelling van *voorkelder*.
- ACHTERKEUKEN**, z. n., v., *der*, of *van de achter-*
keuken; meerv. *achterkeukens*. Van *achter* en *keuken*.
In tegenoverstelling van *voorkeuken*.
- ACHTERKLAP**, z. n., m., *des achterklaps*, of *van den*
ach-

achterklap; zonder meerv. Van *achter* en *klap*, van *klappen*, d. i. snappen, praten: *de vrouwen ten hoof voeren den achterklap*. Hooft. Oudt. ook *achterspraak*, *achteraal*.

ACHTERKLAPPEN, onz. w., gelijkvl. Van het voorz. *achter*, dat hier onscheidb. is, en *klappen*: *ik achterklapte*, *heb achterklapt*. Achter iemands rug kwaad van hem spreken — den goeden naam eens afwezenden schenden, heimlijk lasteren: *van iemand achterklappen*. De BIJBELVERTALERS gebruikten ook *iemand achterklappen*: *die zijnen naasten achterklapt*.

ACHTERKLAPPER, z. n., m., *des achterklappers*, of *van den achterklapper*; meerv. *achterklappers*. Van *achterklappen*. Zie *er*.

ACHTERKOUSIG, bijv. naamw., *achterkousiger*, *achterkousigst*. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk, in den zin van achterdochtig: *zij is altoos even achterkousig*. Van *achter* en *kousig*. Naar mijn inzien, is dit laatste verbasterd, voor *koutig*, of *kozig*, van *kouten*, of *kozen*, beteekenende *spreken*, waarvan *zamenkouten*, *zamen spreken*, *liefskozen*, vriendlijk toespreeken. Dit zoo zijnde, zoude *achterkousig*, eigenlijk, niet *achterdochtig*, maar *heimlijk kwaad sprekend* beteekenen. En in dit gevoelen word ik versterkt door J. G. SCHERZIUS, die, in zijn *Glosf. Germ. med. aevi*, het werkw. *afterkosen*, d. i. *achterkozen*, in den zin van *calumniari*, *lasteren*, opgeeft. Zie verder *kozen*, *kouten*.

ACHTERLAND, z. n., o, *des achterlands*, of *van het achterland*; meerv. *achterianden*. Van *achter* en *land*. Het tegengestelde van *voorland*.

ACHTERLAP, z. n., m., *des achterlaps*, of *van den achterlap*; meerv. *achterlappen*. Van *achter* en *lap*. Bij de schoenmakers gebruikelijk: *een paar achterlappen*.

ACHTERLAST, z. n., m., *van den achterlast*; meerv. *achterlasten*. Van *achter* en *last*. *De achterlast van een schip*. In tegenoverstelling van den last, die voor in het schip geplaatst is. Van *hier achterlastig* — *het schip is achterlastig*, heeft, van achteren, te veel last in. Ook voor den aandrang der natuur tot ontlasting van het nutloos overschot der verteerde spijs; zonder meerv.: *achterlast hebben*, *krijgen*.

ACHTERLATEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *achter* en *laten*: *ik liet achter*, *heb achtergelaten*. Niet met zich voeren: *ik ging op reis*, en *liet mijne*
pa-

- papieren achter.* Bij den dood nalaten: *mijn vriend is gestorven, en heeft groote schatten achtergelaten.*
- ACHTERLIGGEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. hebben. Van het scheidb. voorz. *achter* en *liggen*: *ik lag achter, heb achtergelegen.* Eigenlijk, achteraan liggen, in tegenoverstelling van voor- of vooraan liggen: *ik zal, maar achterliggen.* Overdragtiglijk, minder vermogen, van minder waarde zijn: *ik lig altoos bij hem achter.*
- ACHTERLIJF**, z. n., o., *des achterlijfs*, of van het *achterlijf*; meerv. *achterlijven*. Van *achter* en *lijf*.
- ACHTERLIJK**, bijw. naamw., *achterlijker*, *achterlijkst*. Achteraan komend: *hoe zeer ik hen aanmoedigde, om wat harder te gaan, eenigen bleven nogthands achterlijk.* Niet genoegzaam vorderend: *hij is alijjd achterlijk in het leeren geweest.* Zie *lijk*.
- ACHTERLIJKHEID**, z. n., v., *der*, of van de *achterlijkheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achterlijk*, en den uitgang *heid*.
- ACHTERMAAJE**, verouderd z. n., bij PLANTYN, *achtermade*, hetzelfde als *etgroen*, bij KILIAAN *naweide*. Zie *etgroen*.
- ACHTERMIDDAG**, z. n., m., *des achtermiddags*, of van den *achtermiddag*; meerv. *achtermiddagen*. Van *achter* en *middag*. Ook *achternoen*; doch dit is reeds eenigzins verouderd. Namiddag.
- ACHTERNA**, bijw. Achteraan: *hij loopt haar telkens achterna.* *Achterna guan*, bespieden: *ik ging hem achterna.* Ook als een bijw. van tijd, voor naderhand, eindelijk: *om dezelfde zaak, om welke men u thands laakt, zult gij achterna geprezen worden.*
- ACHTERNEEF**, z. n., m., *des achterneefs*, of van den *achterneef*; meerv. *achterneven*. Van *achter* en *neef*.
- ACHTERNICHT**, z. n., v., *der*, of van de *achternicht*; meerv. *achternichten*. Van *achter* en *nicht*.
- ACHTERNOEN**, zie *achtermiddag*.
- ACHTEROM**, bijw.: *ik ging achter de kerk om.* *Iets achterom halen*, sluiken, smokkelen.
- ACHTERONDER**, zelfstandig gebruikt, voor het achterste gedeelte van een schip, onder het dek, in tegenoverstelling van het *vooronder*; onz., van het *achteronder*; zonder meerv. *In het achteronder zitten.*
- ACHTEROP**, bijw.: *hij sprong achterop het paard.*
- ACHTEROVER**, bijw.: *hij viel achterover.*
- ACHTERPAAL**, z. n., m., *des achterpaals*, of van den

- achterpaal*; meerv. *achterpalen*. Van *achter* en *paal*. In tegenoverstelling van *voorpaal*. *Aan den achterpaal staan, liggen, naar den achterpaal slaan* enz., zijn spreekwijzen, in het kolffpel gebruikelijk.
- ACHTERPAD**, z. n., o., *des achterpads*, of van het *achterpad*; meerv. *achterpaden*. Van *achter* en *pad*. In tegenoverstelling van *voorpad*.
- ACHTERPAND**, z. n., o., *des achterpands*, of van het *achterpand*; meerv. *achterpanden*. Van *achter* en *pand*. In tegenoverstelling van *voorpand*. Het rugstuk van een kleed.
- ACHTERPLEIN**, z. n., o., *des achterpleins*, of van het *achterplein*; meerv. *achterpleinen*. Van *achter* en *plein*. In tegenoverstelling van *voorplein*.
- ACHTERPOORT**, z. n., v., *der*, of van de *achterpoort*; meerv. *achterpoorten*. Van *achter* en *poort*. In tegenoverstelling van *voorpoort*. Ook, in den gemeenzamen spreektrant, voor het achterste, de billen: *hij viel op zijne achterpoort*.
- ACHTERPOOT**, z. n., m., *des achterpoots*, of van den *achterpoot*; meerv. *achterpooten*. Van *achter* en *poot*. In tegenoverstelling van *voorpoot*.
- ACHTERRAD**, z. n., o., *des achterrads*, of van het *achterradd*; meerv. *achterraderen*. Van *achter* en *rad*. In tegenoverstelling van *voorrad*.
- ACHTERRIEM**, z. n., m., *des achterriems*, of van den *achterriem*; meerv. *achterriemen*. Van *achter* en *riem*. Staatriem.
- ACHTERRUGGE**, verouderd; thands zegt men *ruggesteun*.
- ACHTERSCHIP**, z. n., o., *des achterschips*, of van het *achterschip*; meerv. *achterschepen*. Van *achter* en *schip*. Voor het achterste schip, of dat achter ligt: *de Bevelhebber deed sein aan het achterschip, om optezeilen*. Het achterste gedeelte van een schip, zonder meerv.: *ik stond op het achterschip*.
- ACHTERSKIND**, z. n., o., *des achterskinds*, of van het *achterskind*; het meerv. *achterskinderen* is meest alleen in gebruik, voor Neven en Nichten van het tweede lid.
- ACHTERSPRAAK**, geheel verouderd. Zie *achterklap*.
- ACHTERSTAL**, z. n., m., *des achterstals*, of van den *achterstal*, meerv. *achterstallen*. Van *achter* en *stal*. Een stal, dat achter een ander stal gebouwd is. Ook het achterste gedeelte van eenen stal.

ACH.

ACHTERSTAL, (bij **KILIAAN**, *achterstel.*) z. n., m.; wordt op dezelfde wijs verbogen, als het voorgaande, maar verschilt daarvan veel, in beteekenis. Onbetaalde rente, achterstallige schuld: *zij eischen al den achterstal.*

HOOFD.

ACHTERSTALLIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Dat nog niet betaald is: *achterstallige renten.*

ACHTERSTE, bijv. naamw., zijnde de overtreffende trap, welke alleen nog in gebruik is. *De achterste* (de laatste) *man in het gelid*, in tegenoverstelling van *den voorsten.*

Dat dit *achterste* een overtreffende trap is, blijkt duidelijk genoeg uit den uitgang *st, ste*; maar welke nu de stellende en vergelijkende trappen hiervan zijn, of geweest zijn, is niet zoo klaar.

Uit de uiterlijke gedaante van het woord *achter* zoude men kunnen opmaken, dat dit de vergelijkende trap zij, als uitgaande op *er*; doch het tegendeel hiervan blijkt daaruit, dat dit *er* in andere bijwoorden, bij den overtreffenden trap wegvalt, als *schoon, schooner, schoonst, groot, grooter, grootst* enz., terwijl het in het woord *achterste* blijft.

Of *achter*, als bijvoeglijk, zonder eenen vergelijkenden trap, bij ons, in gebruik geweest zij, (even als *hinter*, bij de Duitschen, nog gebezigd wordt) kan ik niet bepalen. Liefst zoude ik het daarvoor houden, dat van het bijwoord *achter*, met toevoeging van *st*, een bijvoegl. naamw., alleen met den overtreffenden trap, gevormd is; even als van de bijwoorden *onder, voor, boven, beneden, de onderste, de voorste, de bovenste, de benedenste.*

Van dit bijvoegl. *achterste* is het zelfstandige naamw. *achterste* gemaakt, *van het achterste*; meerv. *de achtersten.* De aars, de billen: *iemand zijn achterste toekeeren.*

ACHTERSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *achter* en *stellen*: *ik stelde achter, heb achtergesteld.* Achteraan stellen: *de ruitery achter het voetvolk stellen.* Minder achten: *hij heeft zijn eigen belang altijd achter dat van het Vaderland gesteld.*

ACHTERSTELLING, z. n., v., der, of van de *achterstelling*; meerv. *achterstellingen.* Van *achterstellen*, in beide de beteekenissen van dit woord. *Zie ing.*

ACHTERSTEVEN, (bij **KILIAAN** *achtersteve*) z. n., m.,
G 5 des

- des achterstevens*, of *van den achtersteven*; het meerv. *achterstevens* is mij niet voorgekomen; en daarvoor, meen ik, zal men altoos *achtersteven* gebruikt vinden, als zijnde het meerv. van *achtersteve*, zonder *n*, gelijk KIL. heeft. Van *achter* en *steven*. De achtersteven van een schip: *van uwen hoogen achtersteven*. VOND. Zie *steven*.
- ACHTERSTRAAT**, z. n., v., *der*, of *van de achterstraat*; meerv. *achterstraten*. Van *achter* en *straat*. In tegenoverstelling van *voorstraat*. Van hier, met bijvoeging van *je*, het verkleinende woord *achterstraatje*.
- ACHTERSTUK**, z. n., o., *des achterstuks*, of *van het achterstuk*; meerv. *achterstukken*. Van *achter* en *stuk*. Het achterste stuk van eenig ding, in tegenoverstelling van het *voorstuk*.
- ACHTERTAAL**, (verouderd) hetzelfde als *achterklap*.
- ACHTERTOGT**, z. n., m., *des achtertogts*, of *van den achtertogt*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achter* en *togt*. Hetzelfde als *achterhoede*. *Laat mij den achtertogt bevelen*. VOND.
- ACHTERUIT**, bijw. *Achterwaart*, terug; *achteruit gaan*, *achteruit leeren*, *achteruit loopen* enz. Zie bij *gaan*, *leeren*, *loopen* enz.
- Dit *achteruit* wordt ook, in den daaglijkfchen spreektrant, als zelfftandig gebezigd, voor eene plaats achter een huis, of voor eenen uitgang, in het ónz. geflacht: *dat huis heeft een achteruit*.
- ACHTERVLAG**, z. n., v., *der*, of *van de achtervlag*; meerv. *achtervlaggen*. Van *achter* en *vlag*. De vlag, die op het achterfte gedeelte van het fchip gefield is, in onderscheiding van de *voorvlag*.
- ACHTERVOEGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *achter* en *voegen*: *ik voegde achter*, *heb achtergevoegd*. *Achterplaatsen*, *achterzetten*: *het eene achter het andere voegen* — *ik zal er nog iets achtervoegen*. In onderscheiding van *voorvoegen*.
- ACHTERVOLGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *achter*, dat hier onfcheidb. is, en *volgen*, met den klemtoon op het zaaklijke deel des werkwoords, en niet op het voorzetsel: *ik achtervolgde*, *heb achtervolgd*. *Vervolgen*: *den vijand achtervolgen*. *Opvolgen*, *nakomen*: *hij heeft het bevel zijns meesters achtervolgd*. *Voordzetten*: *men moet het begonnen werk achtervolgen*.
- Achtervolgen*, voor *achteraan komen*: *ik volg achter hem*,

- hem*, wordt beter van elkander gescheiden geschreven, *achter volgen*, dewijl *achter* hier, eigenlijk, voor het bijw. *achteraan*, *achterna*, genomen wordt.
- ACHTERVOLGENDS**, voorz. en bijw. Van *achter* en *volgends*. Voorz.: *achtervolgends* (volgends, naar) *de wetten van het land*. Bijw.: *ik heb de tien eerste hoofddeelen van het boek achtervolgends* (het eene na het andere) *gelezen*.
- ACHTERVOLGING**, z. n., v., *der*, of *van de achtervolging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achtervolgen*, in alle de beteekenissen van het werkw. Zie *ing*.
- ACHTERWAART**, bijw. Terug: *achterwaart zien*, *achterwaart gaan*, *achterwaart drijven*, *achterwaart leeren*.
- ACHTERWAREN**, bedr. w., gelijkvl., thands buiten gebruik; oulings beteekende het *verzorgen*, *oppassen*. Ten tijde van KILIAAN zeide men, in Brabant, *de kraamvrouw achterwaren*; en *achterwaafter* was zulk eene, die bij ons *kraambewaaster* heet.
- ACHTERWEG**, z. n., m., *des achterwegs*, of *van den achterweg*; meerv. *achterwegen*. Van *achter* en *weg*. In onderscheiding van *voorweg*.
- ACHTERWEGE**, bijw., zoo veel als *op den weg*; want *achter*, komt bij M. STOKER, ook in den zin van *op* en *in*, voor: *achterwege blijven*, niet voordgaan; en overdragtiglijk, niet voltooid worden: *die aanslag bleef achterwege*. *Achterwege houden*, terughouden, niet voor den dag brengen.
- ACHTERWEZEN**, z. n., o., *des achterwezens*, of *van het achterwezen*; het meerv. is niet gebruikelijk. Hetzelfde als *achterstal*.
- ACHTERWIEL**, z. n., o., *des achterwiels*, of *van het achterwiel*; meerv. *achterwielen*. Van *achter* en *wiel*. In tegenoverstelling van *voorwiel*. *De achterwielen van eenen wagen*.
- ACHTERWINKEL**, z. n., m., *des achterwinkels*, of *van den achterwinkel*; meerv. *achterwinkels*. Van *achter* en *winkel*, voor de plaats, of dat gedeelte van een huis, waar iets te koop gesteld is. Een *winkel*, die achter eenen anderen geplaatst is. Ook het achterste gedeelte van eenen *winkel*. In tegenoverstelling van *voorwinkel*.
Dan, daar *winkel*, eigenlijk, hetzelfde met *hoek* is, zoo komt *achterwinkel* ook in den zin van *achterhoek*, *sluiphoek*, voor:

- Vol achterwinklen en verborgene vertrekken,*
zegt HOOFT van het menschlijke hart.
- ACHTERZEIL**, z. n., o., *des achterzeils*, of *van het achterzeil*; meerv. *achterzeilen*. Van *achter* en *zeil*. In tegenoverstelling van *voorzeil*.
- ACHTERZOLDER**, z. n., m., *des achterzolders*, of *van den achterzolder*; meerv. *achterzolders*. Van *achter* en *zolder*. In tegenoverstelling van *voorzolder*.
- ACHTIG**, een uitgang van zelfst. en bijvoegl. naamwoorden, dienende, om aan te duiden, dat de zaak als zoodanig geacht, of daarvoor gehouden moet worden. Van *achten*, houden, meenen. *Zwartachtig*, *witachtig*, *glasachtig*, *steenachtig*, *aardachtig*, *kleiachtig* enz. is, derhalve, hetgene voor *zwart*, *wit*, *glas*, *steen*, *aarde*, of *klei*, te houden is — dat zoo veel van *zwart*, *wit* enz. heeft, dat het daarvoor mag gehouden worden.
- Op dezen grond zoude de aanmerking van B. HUYDECOOPER schijnen doortegaan, naamlijk, dat *waarachtig* iets is, *welk waar schijnt te wezen*. Maar *waarachtig* is, eigenlijk, voor *waarhaftig*, gelijk de Duitschen ook *waarhaftig* zeggen en schrijven, van *haben*, *hebben*; beteekenende *waarhaftig* dan; zoo veel als *het ware hebbende*, gelijk *deelachtig*, voor *deelhaftig*, *deel hebbende*, *woonachtig*, voor *woonhaftig*, *woon hebbende*. Dat *waarachtig*, *deelachtig*, *woonachtig*, voor *waarhaftig*, *deelhaftig* enz., gebezigd wordt, blik ook daaruit, dat, in deze, gelijk in alle andere woorden, die in *haftig* uitgaan, als *manhaftig*, *naamhaftig*, *ernsthartig* enz., de hooge toon op de *tweede* lettergreep komt; terwijl in die woorden, welken, oorspronkelijk, den uitgang *achtig* hebben, als *zwartachtig* enz., de nadruk op de *eerste* lettergreep valt.
- ACHTING**, z. n., v., *der*, of *van de achting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achten*. Het gevoel en de erkenning van iemands waarde en verdiensten: *veel achting voor iemand hebben* — *mijne achting voor hem kent geene grenzen*. Aanzien: *in achting staan* — *hij is bij niemand in achting*. Oulings werd *achting* ook voor *acht*, in den zin van een regterlijk vonnis, gebezigd. Zie *ing*.
- ACHTZAAM**, bijv. naamw., *achtzamer*, *achtzaamst*. Van *acht*, in de beteekenis van zorg en oplettendheid, en den uitgang *zaam*, van *zamen*, *tezamen*, d. i. *verbonden*, waar van het denkbeeld van gelijkheid, of overeenkomst, schijnt afgeleid te zijn. *Achtzaam* is, derhalve, zoo veel, als hetgene, dat tot *achten*, *acht geven*, *opletten*, behoort, en

- en daarmede overeenkomt. *Hij is een achtzaam, zorgvuldig en oplettend, man. Zie zaam.*
- ACHTZAAMHEID**, z. n., v., *der*, of *van de achtzaamheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achtzaam*, en den uitgang *heid*. Zorgvuldigheid, oplettendheid.
- ADDER**, z. n., v., *der*, of *van de adder*; meerv. *adders*. *Hij kweekt eene adder, die hem 't hart haast af zal steken.* VOND.
- De gemaklijkere uitspraak *den adder* schijnt fommigen, hier, het manlijke geslacht te doen verkiezen; doch hiernaar mag men zich, in de bepaling der geslachten, niet regelen. Het hoogd. *atter*, *natter* (hetzelfde als ons *adder*) is ook vrouwlijk.
- ADDERBEEET**, z. n.; m., *des adderbeets*, of *van den adderbeet*; meerv. *adderbeten*. Van *adder* en *beet*. De beet van eene adder.
- ADDERGEBROEDSEL**, z. n., o., *des addergebroedsels*, of *van het addergebroedfel*; meerv. *addergebroedsels*. Ook *adderengebroadfel*. Van *adder* en *gebroedfel*, van *broeden*, *uitbroeden*. Een broedfel van *adders*. Met verachting van iemand gesproken: *gij addergebroedfel*, of *adderengebroadfel*.
- ADDERSPOG**, z. n., o., *des adderspogs*, of *van het adderspog*; zonder meerv. Van *adder* en *spog*. Overdragtiglijk zegt men van eenen beledigenden, haatlijken schrijver, dat hij zijne pen in *adderspog* gedoopt heeft.
- ADDERTONG**, z. n., v., *der*, of *van de addertong*; meerv. *addertongen*. Van *adder* en *tong*. De tong van eene adder. Figuurlijk wordt eenen stekelachtigen, beledigenden Redenaar eene *addertong* toegeschreven. Ook draagt zeker kruid den naam van *addertong*.
- ADEL**, z. n., m., *des adels*, of *van den adel*; zonder meerv. In tegenoverstelling van den burgerlijken stand: *hij is van adel*, — *uit den roomschen adel gesproten*. VOND. Figuurlijk, voor waarde en verhevenheid van geest: *de adel der ziel is meer waardig, dan alle adel des geslachts*. Ook voor personen, die de adellijke waardigheid bezitten, — edelen: *de gansche adel was genoodigd*.
Ons *adel* heeft veel overeenkomst met het goth. *adall*, beteekenende *voornaam*, *voortreflijk*.
- ADELAAR**, (of *adeler*, ook *arend*) z. n., m., *des adelaars*, of *van den adelaar*; meerv. *adelaars* en *aaelaren*.
De

De grootste en sterkste onder de roofvogels, die eene snelle vlugt heeft, en zich hooger dan alle andere vogelen in de lucht verheft; waarom hij reeds in de oudste tijden den naam van *koning der vogelen* droeg.

Oud geworden zijnde plukt hij zijne vederen uit, en bekomt nieuwe vederen, waardoor hij als verjongd wordt; eene bijzonderheid, van welke reeds de oudste oosterfche Dichters gebruik gemaakt hebben. *Zie arend.*

Adelaar is zamengefteld uit *adel*, voor *edel*, en *aar*; bij WACHTER. *ar*, *arn*, bij SCHERZ. *ar*, *are*, zijnde de algemeene benaming van groote roofvogelen, en bijzonderlijk die der arenden; zoodat *adelaar* dan zoo veel is, als *edele roofvogel*, *edele arend*; dewijl hij *de edele*, de voornaamfte, de koning onder de roofvogelen is.

ADELBORST, z. n., m., *van den adelborst*; meerv. *adelborsten*. Bij KILIAAN, een edel, voornaam krijgsman. Thands alleen gebruikelijk in den zin van iemand, die iets meer, dan gemeen foldaat is. Van *adel* en *borst*. Schoon *borst* vrouwl. is, kan *adelborst* echter niet anders dan manl. wezen, volgens den regel, dat de naamwoorden, die als eigene benamingen van mannen aangemerkt worden, manlijk zijn, schoon zij ook, op zich zelve, tot een ander geflacht behooren.

ADELDOM, z. n., m., *des adeldoms*, of *van den adeldom*; het meerv. is niet in gebruik. *Met al den adeldom*. VOND. Soms zegt men ook *edeldom*: *pijn, die den edeldom bijna fchijnt ingefchapen*. DE DECK.

Dit woord is manl., volgens den regel, dat woorden, in *dom* uitgaande, en den ftaat, de magt, of gefteeldheid eener zaak aanduidende, tot het manl. geflacht behooren.

ADELEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik adelde, heb geadeld*. Eigenlijk, adelijke waardigheid, adelijke voorregten mededeelen. *Zich laten adelen, — door den Keizer geadeld worden*. Figuurlijk, boven andere verheffen, ten aanzien van inwendige waarde: *de deugd adelt den nederigften ftand*.

ADELLIJK, bijv. naamw. en bijw., *adellijker, adellijkst*. Als bijv. naamw.; met den adeldom bekleed: *eene adellijke geboorte — uit adellijk bloed gefproten*. Figuurlijk, naar den aard des waren adels, dapper, grootmoedig, voortreffelijk: *eene adellijke daad*. In deze figuurlijke beteekenis, zegt ADELUNG, begint dit woord te verouderen;

ren; vermoedlijk, omdat de zaak zelve bij den hedendaag-
schen adel niet meer plaats heeft.

ADELSTAND, z. n., m., *des adelftands*, of *van 'den adelftand*; zonder meerv. Van *adel* en *stand*. Adellijke waardigheid: *iemand tot den adelftand verheffen*.

ADEM, (ook *afem*) z. n., m., *des adems*, of *van den adem*; het meerv. is niet in gebruik. De lucht, welke men, door middel der long, in zich trekt, en weder *van* zich stoot. Ook voor dit intrekken en uitstooten der lucht zelf. *Adem halen*, *scheppen* — *den adem inhouden* — *naar zijnen adem hijgen* — *geheel buiten adem zijn* — *zich buiten adem loopen* — *weder tot zijnen adem komen* — *iets in eenen adem*, onmiddellijk achter elkander, zonder tusschenpoozen, zeggen. — Dewijl de adem voor het natuurlijke leven onontbeerlijk is, wordt dit woord ook voor het leven zelf genomen: *den adem uitblazen* — *zoo lang nog adem in mij is*; — *al wat adem heeft*, al wat leeft. BIJBELVERT. Wijders wordt het woord *adem* meer overdrachtiglijk gebezigd, in de spreekwijzen: *zijnen adem over alles hebben*, *laten gaan*, zich met alles bemoeijen, alles beschikken — *een werk van eenen langen adem*, waaraan lang moet gearbeid worden.

Adem, (angelf. *aethm*, *ethm*) duidt eigenlijk den wind aan, welke door het intrekken en uitstooten des adems veroorzaakt wordt; waarin het met het gr. *ἀτμη*, van *ἀειν*, *waaijen*, overeenkomt. Voor *adem*, gebruikt men ook *afem* — *afem halen*, in het gr. *ααζειν*.

ADEMÄCHTIG, zie *aamachtig*.

ADEMBORSTIG, zie *aamborstig*.

ADEMBORSTIGHEID, zie *aamborstigheid*.

ADEMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl.: *ik ademde*, *heb geademd*.

Onz., met het hulpw. *hebben*. Adem halen; doch meestal in den hoogen schrijftijl: *het hart is mij zoo beklemd, dat ik naauwlijks ademen kan*. Figuurlijk, voor leven: *hij ademt nog*.

Bedr., voor genieten: *hier woont de rust, hier ademt men niets, dan vrede*. Voor mededeelen, rondom zich verspreiden: *hier ademen de bloemen de aangenaamste geuren*.

Het bijv. naamw. *ademig* is alleenlijk in het zamengestelde *kortademig*, gebruikelijk.

ADEMHALING, z. n., v., *der*, of *van de ademhaling*; meerv.

meerv. *ademhalingen*. Het adem halen: *hij heeft eene moeilijke ademhaling — tot mijne laatste ademhaling*.

ADEMING, z. n., v. Van *ademen*. De ademhaling; welk woord meer in gebruik is. *Ademing* komt meestal in zamenstelling voor, b. v. *inademing*.

ADEMTOGT, (ook *aamtogt*) z. n., m., *des ademtogts*, of *van den ademtogt*; meerv. *ademtogten*. Van *adem* en *togt*. Het in- en uitademen van de lucht, door middel der long — ook de lucht zelve, welke men in- en uitademt: *de kamer was vol van ademtogten*.

ADER, (bij zamentrekking, *aar*.) z. n., v., *der*, of *van de ader*; meerv. *aderen*. Bloedader, hartader, pols- of slagader enz. *Iemand eene ader openen*, ook *aderlaten*. Figuurlik, *dichtader*, voor geschiktheid tot de dichtkonst. Ook worden de trekken in levenlooze lichamen, welken, even als aderen, uit- en in elkander loopen, *aderen* genoemd. Hiertoe behooren de aderen in de bladen der planten, in het hout, het marmer enz. Zoo ook de kleine doorgangen van het water onder de aarde, en van den erts in de bergen: *wateraderen — eene bronader, goud- en zilverader*, in de mijnen.

ADERACHTIG, bijv. naamw., *aderachtiger, aderachtigst*.

Dit bijv. naamw. wordt, doorgaands, voor *aderrijk, vol van aderen*, gebezigd; doch dit denkbeeld wordt, naar mijn inzien, veel beter door het woord *aderig* uitgedrukt.

ADEREN, bedr. w., gelijkvl., waarvan het lijd. deelwoord, *geaderd*, het gebruikelijkste is: *een welgeaderd beeld*; bij de beeldhouwers, een beeld, waaraan alle de aderen behoorlik uitgedrukt zijn.

ADERIG, bijv. naamw., *aderiger, aderigst*. Iets, dat vele aderen heeft: *aderig hout, aderig marmer* enz.

ADERLATEN, bedr. w., ongelijkvl.: *ik liet ader, heb adergelaten*. *Hij moet noodzaaklijk adergelaten*, hem moet eene ader geopend, *worden*.

Dit woord komt mij voor, van eenen zonderlingen aard te zijn. Het is zamengesteld van *ader* en *laten*; maar welke beteekenis fluit nu *ader laten*, of *aderlaten*, in zich? Waarschijnlijk is het eene verkorting van *het bloed uit de ader laten*; waarvan, eindelijk, *aderlaten* overgebleven is; even als men zegt *een vat aftappen*, en daaronder, echter, het bier, of den wijn, verstaat, die in het

vat

vat is. Voor *aderlaten*, zegt men ook enkeltijk *laten*.
ADERLATING, z. n., v., *der*, of *van de aderlating*; meerv. *aderlatingen*. Het *aderlaten*: *terstond na de eerste aderlating, werd hij beter*. Voor *aderlating* zegt men ook enkeltijk *lating*. Zie *ing*.

ADERRYK, bijv. naamw. *aderrijker*, *aderrijkst*. Van *ader* en *rijk*. Vol van aderen: *aderrijk marmes*.

ADERSLAG, z. n., m., *des aderflags* of *van den aderflag*; meerv. *aderflagen*. Van *ader* en *slag*. De slag der polsader, welke, om hare slaande beweging, ook *slagader* genoemd wordt.

ADMIRAAL, z. n., m., *des admiraals*, of *van den admiraal*, meerv. *admiraals*. De voornaamste bevelhebber eener vloot: *de admiraal DE RUYTER*, enz. Ook voor het admiraalschip: *de admiraal werd in den grond geschoten*. Voor *admiraal* bezigt men ook *ammiraal (amiraal)*: *bij Clinton hunnen ammiraal*. HOOFD. — *Van Hollands grootsten ammiraal*. VOND. Doch de *d* wordt ook in het spaansche *admirante* gevonden.

Gemeenlijk wordt het woord *admiraal* van het arabische *amir*, of *emir*, afgeleid, dat eenen heer, of bevelhebber, beteekent; schoon sommigen gissen, dat het valt het oude ital. *miraglio*, dat den spiegel van het schip beteekent, afkomstig is; dewijl hier, voorheen, de plaats des Bevelhebbers was, en hij dus zijne bevelen *al miraglio* gaf. Dit is zeker, dat dit woord in Italië het eerst gebruikt is.

ADMIRAALSCHAP, z. n., o., *des admiraalschaps*, of *van het admiraalschap*; het meerv. is niet in gebruik. De waardigheid eens admiraals: *het admiraalschap werd hem opgedragen*. — *Admiraalschap maken* zegt men, wanneer verscheidene vloten zamengevoegd tegelijk zeilen. Zie *schap*.

ADMIRAALSSCHIP, z. n., o., *des admiraalschips*, of *van het admiraalschip*; meerv. *admiraalschepen*. Van *admiraal* en *schip*. Het voornaamste schip eener vloot, waarop de admiraal zich bevindt.

ADMIRAALSFLAG, z. n., v., *der*, of *van de admiraalsflag*; meerv. *admiraalsflaggen*. Van *admiraal* en *vlag*. De vlag, die van het admiraalschip waait.

AF, bijw. en voorz. (oudt. *ave*.) in het goth, zweed. en deen. *af*, angelf. en eng. *of*, gr. *απο* en *αφ*, lat. *ab*, *abs*.

Als bijw., om eene scheiding, afzondering te beteekenen, maar alleenlijk in het gemeene leven: *de kop was af*.

Als voorz., (schoon achter het zelfst. naamw. geplaatst,

en derhalve, eigenlijk, nazetfel. Zie *Inleid.*, bl. 183.) in verbinding met *op* en *van*: *wij gingen den berg op en af, berg op, berg af, — van dien tijd af*, waarvoor men ook zegt *van dien tijd af aan*; doch dit geeft, veelal, eene afzigtigheid. Zie bij *Aan*, bl. 7.

Meestal wordt het, in zamenstelling met werkwoorden, gebruikt. Het komt, als dan, gemeenlijk, voor *van*, waarmede geene werkwoorden kunnen zamengefeld worden; en beteekent, over het algemeen, eene scheiding en afzondering, wier aard door het bijgevoegde werkwoord nader bepaald wordt. Bijzonderlijk duidt het

1. Eene strekking van zekere hoogte naar beneden aan, als in *afhellen, afflijgen, afgaan, afnemen*, (b. v. *schilderijen van den muur afnemen*) *afvallen*, enz.

2. Eene verwijdering van eene plaats, of zaak: *afreizen, afvaren, afgaan en afreden*, b. v., *hij is, als raad, afgegaan, afgetreden, — afred, aftogt, afstand, afwezend, afgelegen*, enz.

3. Eene scheiding, of afzondering: *afbijten, afblazen, afbreken, afhouden, afplukken, afschuimen, afstrijken, affnijden, afborstelen*, enz., waarbij het voorzetsel zich zoo wel tot de zaak bepaalt, welke afgezonderd wordt, als tot die, van welke de afzondering geschiedt; want men zegt zoo wel *het stof afborstelen*, (naamlijk, van een kleed) als *een kleed afborstelen*.

4. Eene versterking van de beteekenis des woords, waarbij het gevoegd is: *afsterven, afkloppen, afscheiden, afscheid, afbidden, afschrikken, afmatten, afmennem, af-danken, zich afwerken, afluat*, enz.

5. De uiterste eindpaal eener zaak: *afdoen, afwachten, afkoken, afspijzen* enz.

6. De overbrenging van de gedaante der eene zaak tot de andere: *afbeelden, afdrukken, afgieten, afmalen, afschilderen, afschrijven, afteekenen*, enz.

7. En eindelijk duidt het woord *af*, even als *on*, het tegendeel van datgene aan, waarbij het gevoegd is, als: *afgod, afgrond, afgunst*.

In zamenstelling met werkwoorden, is *af* een scheidbaar voorzetsel, en ontvangt daarom den nadruk der uitspraak. **AFBAKENEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *bakenen*, van *baken*: *ik bakende af, heb afgebakend*. Met bakens afteekenen: *het vaarwater afbakenen*.

AFBAKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *bakken*: *ik bakte af, heb afgebakken*.

Bedr.

- Bedr., ten einde bakken: *zij wil de koeken eerst afbakken.*
 Onzijd., voor, alles bakken, wat gebakken moet worden;
 met het hulpw. *hebben: wij zullen eerst maar afbakken.*
- AFBEDELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af*
 en *bedelen*, het voorddur. werkw. van *bidden: ik bedelde*
af, heb afgebedeld. Door bedelen, of veel bidden, trach-
 ten te verkrijgen: *iemand iets afbedelen.*
- AFBEELDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb.
 voorz. *af* en *beelden: ik beelde af, heb afgebeeld.* Ei-
 genlijk, de gedaante eener zaak, op eene zinlijke wijs,
 nabootsen — een beeld van iets maken: *een landschap af-*
beelden — God onder eene menschlijke gedaante afbeelden.
 Overdragtiglijk, iets levendig voorstellen, waarvoor ech-
 ter *schilderen* gebruikelijker is: *wanneer ik u de rampzali-*
ge gevolgen dezer daad afbeelde.
- AFBEELDING**, z. n., v., *der*, of van de afbeelding;
 meerv., *afbeeldingen.* Van *afbeelden.* Zie *ing.*
- AFBEELDSEL**, z. n., o., *des afbeeldsels*, of van het *af-*
beeldsel; meerv. *afbeeldsels.* Van *afbeelden.* Afbeelding,
 schildering. Zie *sel.*
- AFBEITELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
af en *beitelen: ik beitelde af, heb afgebeiteld.* Met ee-
 nen beitel af slaan, afhouden: *eenen hoek van iets afbeitelen.*
- AFBERSTEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.*
 Van het scheidb. voorz. *af* en *bersten: ik borst af, ben*
afgeborsten. Bersten en afvallen, afspringen: *de kalk is*
overal afgeborsten.
- AFBETAALD**, verl. deelw., van *afbetalen.*
- AFBETALEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb.
 voorz. *af* en *betalen: ik betaalde af, heb afbetaald.* Ge-
 heel, alles betalen: *ik heb mijne schuld afbetaald.*
- AFBETALING**, z. n., v., *der*, of van de *afbetaling*; meerv.
afbetalingen. Van *afbetalen.* Zie *ing.*
- AFBETTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
af en *betten: ik bette af, (bette) heb afgebet (afgebet-*
ted). Door natmaken afzonderen, bij de wondhealers
 gebruikelijk: *den etter afbetten.*
- AFBEUKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
af en *beuken: ik beukte af, heb afgebeukt.* Afrosfen:
iemand afbeuken.
- AFBEULEN**, (zich) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb.
 voorz. *af* en *beulen: ik beulde af, heb afgebeuld.* Zich
 afwerken: (in den gemeenen spreektrant) *hij heeft zich,*
in zijne laatste jaren, afgebeuld.

- AFBEUREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en beuren: *ik beurde af, heb afgebeurd*. Afillen: *ik beurde hem van zijn paard af*.
- AFBIDDEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en bidden: *ik bad af, heb afgebeden*. Met bidden trachten afteweren: *zij baden het dreigende onheil af*. Om iets bidden: *ik bad deze gunst van hem af, en ik bad hem deze gunst af*. Een zeker getal van gebeden uitspreken: *den rozenkrans afbidden*.
- AFBIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en bijten: *ik beet af, heb afgebeten*. Door bijten afscheiden: *een stuk van iets afbijten — de nagels afbijten*.
- AFBIKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en bikken: *ik bikte af, heb afgebikt*. Bij de steenhouders gebruikelijk: *eenen steen afbikken*.
- AFBINDEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en binden: *ik bond af, heb afgebonden*. Losmaken: *den mantelzak afbinden*. Door binden afzonderen: *een gezwet, eene wrat afbinden*.
- AFBINDING**, z. n. v., der, of van de afbinding; meerv. afbindingen. Van afbinden. Zie ing.
- AFBLADEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en bladen: *ik blaadde af, heb afgeblaad*. De bladen van eenen boom, of eenen plant, afbreken: *de koolen moeten afgeblaad worden*.
- AFBLADEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en bladeren: *ik bladerde af, heb afgebladerd*. Het zelfde als afbladen.
- AFBLAZEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en blazen: *ik blies af, heb afgeblazen*.
Bedrijv., door blazen afzonderen: *het stof afblazen, ook het boek afblazen, d. i. het stof van het boek afblazen*.
Onzijd., met het hulpw. *hebben*, voor ten aftogt blazen: *de Krijgsoverste beval afteblazen*.
- AFBLIJVEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. zijn. Van het scheidb. voorz. af en blijven: *ik bleef af, ben afgebleven*. Niet komen: *hij blijft dikwijls van de vergadering af*. Niet aanroeren: *gij moet daar afblijven*.
- AFBOENEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en boenen: *ik boende af, heb afgeboend*. De stoelen afboenen. Figuurlijk, in den gemeenen spreektrant, voor weggagen, verdrijven: *indien hij andermaal komt, zal ik hem van de kamer afboenen*.

AF-

AFBOETEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en boeten: ik boette af, heb afgeboet.* Door boete, d. i. door berouw, straf, of genoegdoening, uitdelgen: *zijne zonde afboeten — eene misdaad, met geld, afboeten.*

AFBORGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en borgen: ik borgde af, heb afgeborgd.* Van iemand borgen: *hij heeft mij alles afgeborgd.* Ook voor ontleenen: *wien hebt gij deze tegenwerping afgeborgd?*

AFBORSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en borstelen: ik borstelde af, heb afgeborsteld.* Met den borstel wegdoen: *het stof afborstelen.* Ook met den borstel reinigen, schoonmaken: *een kleed (d. i. het stof van een kleed) afborstelen.*

AFBOTTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en bottelen: ik bottelde af, heb afgebotteld.* Bier of wijn afbottelen, d. i. op flesfchen, of kruiken, aftappen: *het bier moet afgebotteld worden.*

AFBRAAK, z. n. v., der, of van de afbraak; meerv. *afbraaken.* Van afbreken. *Ik heb het huis, tot eene afbraak, gekocht, om het aftebreken.* Zie *afbrek, afbreuk.*

AFBRANDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en branden: ik brandde af, heb afgebrand.*

Bedrijv., door vuur afzonderen: *de haren — eene wrat, met een gloeiend ijzer, afbranden.* Door vuur verwoesten, in de asch leggen: *de vijand brandde de stad af.* Aansteken, losbranden, inzonderheid van schietgeweer: *een geweer, een kanon afbranden.*

Onzijd., met het hulpw. *zijn.* Door vuur verwoest worden: *het huis brandde af — de geheele stad is afgebrand.* *Het geweer moet schielijk afbranden.*

AFBREK, z. n., v., der, of van de afbrek, zonder meerv. Van afbreken. Het zelfde als *afbraak, afbreuk.* HOOFD gebruikt dit woord manl., b. v., *die van den afbrek des lands zijne hoogheid trachtte te timmeren.* Doch daar VONDEL en Anderen het woord *afbreuk*, dat hetzelfde als *afbrek* is, doorgaands vrouwlijk bezigen, en dit *brek*, voor *breuk*, bij M. STOKER reeds in het vrouwl. geslacht voorkomt, b. v., *hadden alte groote breke*, zoo is het vrouwl. geslacht, naar mijn inzien, hier, het verkieslijkste.

AFBREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en breken: ik brak af, heb afgebroken.*

Bedrijv., door breken afzonderen: *eene bloem van den steel afbreken.* Slechten: *een huis, tot den grond toe, afbreken.*

ken. Eindigen: *hier brak hij zijne redenen af.* Doen eindigen, verhinderen: *ik brak de vredesonderhandelingen af; — breekt uwe zonde af.* BIJBELVERT. Plotsling ophouden, bijzonderlijk van woorden, uitdrukkingen, enz.; in welk geval echter het verledene deelw. alleen gebruikelijk is: *afgebrokene woorden — hij antwoordde mij niet, dan met tranen en afgebrokene zuchten.* Aftrekken, afzonderen: *hij breekt daaglijks eenige uren van zijnen tijd, tot zijne uitspanning, af.*

Onzijd., met het hulpw. *zijn*: *de naalde is afgebroken — daar breekt een stuk van het glas af, — mijn arm breke van zijne pijp af.* BIJBELVERT. — Met het hulpw. *hebben*, voor ophouden, niet verder voordgaan: *met het tweede deel heeft hij afgebroken.*

AFBREKING, z. n., v., *der*, of *van de afbreking*; meerv. *afbrekingen*. Van *afbreken*. Zie *ing*.

AFBRENGEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *brenge*: *ik bragt af, heb afgebragt.* Beneden brengen: *boeken afbrengen.* Afvoeren: *die goederen moeten den rijn afgebragt worden.* Redden, behouden: *hij heeft er alle de schepen gelukkiglijk afgebragt.* Verwijderen: *iemand van den regten weg afbrengen.* *Ik werd, door dit toeval, geheel van mijn onderwerp afgebragt.* Bewegen, om iets te laten varen: *ik zal hem van dat voornemen wel afbrengen.*

AFBRENGER, z. n., m., *des afbrengers*, of *van den afbrenger*; meerv. *afbrengers*. Van *afbrengen*. Zie *er*.

AFBRENGING, z. n., v., *der*, of *van de afbrenging*; meerv. *afbrengingen*. Van *afbrengen*. Zie *ing*.

AFBREUK, z. n., v., *der*, of *van de afbreuk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afbreken*. Hetzelfde als *afbraak*. Ook voor vermindering van vermogen, aanzien, regt, waardigheid, waarvoor ook het zich verder uitstreckende woord *nadeel* gebruikt wordt: *iemand afbreuk doen — iemands eer, vermogen enz. afbreuk doen.* Ook voor schade, nadeel, over het algemeen: *den vijand afbreuk doen.*

AFBROKKELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *brokkelen*: *ik brokkelde af, heb afgebrokkeld.*

Bedrijv., met kleine brokken afbreken: *hij heeft de kalk van den muur afgebrokkeld.*

Onzijd., met het hulpw. *zijn*; met kleine brokken afvallen: *de kalk brokkelt van den muur af — ook de muur brokkelt af.*

AFBUIELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *buitelen*: *ik buitelde af, ben afgebuiteld*. Aftuimelen, afvallen: *hij is van den berg afgebuiteld*.

AFDAK, z. n., o., *des afdaks*, of *van het afdak*; meerv. *afdaken*. Van *af* en *dak*. Een dak, dat over eene opene plaats hangt, om voor den regen te beveiligen: *wij stonden onder het afdak*.

AFDALEN, onz. w., gelijkvl. met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *dalen*: *ik daalde af, ben afgedaald*. Nederdalen: *hij daalde van den berg af*.

AFDAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dammen*: *ik damde af, heb afgedamd*.

Door eenen dam afhouden, of afleiden: *het water afdammen*.

AFDAMMING, z. n., v., *der*, of *van de afdamming*; meerv. *afdammingen*. Van *afdammen*. Zie *ing*.

AFDANKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *danken*: *ik dankte af, heb afgedankt*.

Bedr., afscheid geven, uit den dienst ontfaan, eigenlijk, in eenen goeden zin, en onder dankbetuiging voor gedane diensten: *bedienden* — *soldaten, afdanken*. Figuurlijk: *wagen en paarden afdanken*, afschaffen, — *een kleed afdanken*, afleggen.

Onzijd., dank betuigen voor de tegenwoordigheid der aanwezenden, inzonderheid bij begraafnisen gebruikelijk; met het hulpw. *hebben*: *ik zal, na de begraafnis, afdanken*.

AFDANKING, z. n., v., *der*, of *van de afdanking*; meerv. *afdaneringen*. Van *afdanken*. Zie *ing*.

AFDANSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dansen*: *ik danste af, heb afgedanst*.

Bedrijv., door dansen, of onder het dansen, onttrekken: *ik heb hem zijn Meisje afgedanst*. Door dansen afzonderen: *hij danste de achterlappen van zijne schoenen af*. Zich door veel dansen afmatten: *zij zullen zich afdansen*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, den dans eindigen: *dezen moeten afdansen*.

AFDEELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *deelen*: *ik deelde af, heb afgedeeld*. Verdeelen: *een veld, eene kamer, een boek afdeelen* — *den dag in twaalf uren afdeelen*.

AFDEELING, z. n., v., *der*, of *van de afdeeling*; meerv. *afdeelingen*. Van *afdeelen*. Zie *ing*. Het afdeelen: *ik was bij de afdeeling tegenwoordig*. Een van die deelen,

- waarin een geheel afgedeeld is: *de eerste, tweede afdeeling van een boek, enz.*
- AFDEINZEN**, onz. w., gelijkvl. met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *deinzen*: *ik deinsde af, ben afgedeinsd*. Wijken, teruggaan: *de vijand deinsde af*.
- AFDEINZING**, z. n., v., der, of *van de afdeinzing*; meerv. *afdeinzingen*. Van *afdeinzen*. Zie *ing*.
- AFDEKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dekken*: *ik dekde af, heb afgedekt*. Het dek afnemen: *de tafel afdekken*. Afslaan, afrosfen, in den gemeenen spreektrant, gelijk ook *toedekken*: *hij werd deerlijk afgedekt*. In welke beteekenis *afdekken*, eigenlijk, niet tot *dek* behoort, maar veeleer eene klanknabooting (*onomatopoeia*) is, om het geluid der slagen uitdrukken; even als in het lat. *tax tax tergo meo erit*. **LAUT**.
- AFDEKKER**, z. n., m., *des afdekkers*, of *van den afdekker*; meerv. *afdekkers*. Van *afdekken*. Zie *er*.
- AFDEKKING**, z. n., v., der, of *van de afdekking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afdekken*. Zie *ing*.
- AFDIJKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dijken*: *ik dijkte af, heb afgedijkt*. Hetzelfde als *afdammen*.
- AFDIJKING**, z. n., v., der, of *van de afdijking*, meerv. *afdijkingen*. Van *afdijken*. Zie *ing*.
- AFDINGEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dingen*: *ik dong af, heb afgedongen*. Door dingen den gevraagden koopprijs verminderen: *ik heb hem tien schuivers afgedongen*.
- AFDINGER**, z. n., m., *des afdingers*, of *van den afdinger*; meerv. *afdingers*. Van *afdingen*. Zie *er*.
- AFDISSELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *disfelen*: *ik disfelde af, heb afgedisfeld*. Met eenen distel afhakken: *den bast van eenen boom afdisfelen*.
- AFDOBBELEN**, bedr. w., gelijkvl. van het scheidb. voorz. *af* en *dobbelen*: *ik dobbeide af, heb afgedobbeld*. Met dobbelen vrijmaken: *hij heeft zich van de galg afgedobbeld*.
- AFDOEN**, bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *doen*: *ik deed af, heb afgedaan*.
Bedrijv., afnemen: *den hoed, den ring, afdoen*; ook *ie-mand den mantel afdoen*, uittrekken. Het stof van de schoenen *afdoen*, ook enkelijk: *de schoenen afdoen*, schoenmaken. *Ik heb u het gansche verhaal medegedeeld, zonder daarvan een woord afdoen*. Ten einde brengen: *die zaak is afgedaan — zij heeft hare taak afgedaan*. Besclicthen: *de*

de zaak is bij den Raad reeds afgedaan. Betalen: oude schulden afdoen. Oudt. had afdoen ook de beteekenis van afzetten, waarvan V. HASSELT een voorbeeld bijbrengt, in zijne aantek. op KILIAAN, bl. 12.

Onzijd., met het hulpw. hebben, in den volmaaktverleedenen tijd: hij heeft afgedaan, heeft uitgediend. Ook van levenlooze zaken: die pen heeft afgedaan, kan niet meer gebruikt worden.

AFDOENING, z. n., v., der, of van de afdoening: het meerv. is niet in gebruik. Van afdoen. Zie ing.

AFDONDEREN, onzijd. w., gelijkvl. met het hulpw. hebben. Van het scheidb. voorz. af en donderen: donderde af, heeft afgedonderd. Ophouden met donderen; het heeft afgedonderd.

AFDORREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. zijn. Van het scheidb. voorz. af en dorren: ik dorde af, ben afgedord. Door uitdroogen dor worden en afvallen: de bloemen zijn afgedord.

AFDOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en douwen: ik douwde af, heb afgedouwd. Door douwen verwijderen: douw de schuit wat af — hij drong op mij aan, maar ik douwde hem van mij af.

AFDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en draaijen: ik draaide af, heb afgedraaid.

Bedrijv., door omdraaijen afzonderen: eenen vogel den kop afdraaijen — hij draaide de knopen van zijnen rok af.

Onzijdig, met het hulpw. zijn, voor zich verwijderen: hij scheen op mij aantekomen, maar draaide, eindelijk, weder af. Ook in de scheepvaart gebruikelijk, voor afhouden, afwenden, het tegengestelde van bijdraaijen: zoodra zij onze vloot in het gezicht kregen, draaiden zij af.

AFDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en dragen: ik droeg af, heb afgedragen. Naar beneden dragen: turf afdragen. Met dragen verslijten: hij heeft zijn kleed al weer afgedragen. Zich door veel dragen afmatten: hij zal zich nog afdragen. Van boomen, die, door te groote vruchtbaarheid, ophouden te dragen: die boom heeft zich afgedragen. Twee beteekenissen van dit afdragen zijn reeds verouderd, naaml. die van vergoeden, bij KILIAAN: den kooper de schade afdragen, en die van verachten, waarvan, mede bij KIL., afdragendheid, d. i. verachting.

AFDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *drijven*: *ik dreef af, heb afgedreven*.

Bedrijv., voor wegdrijven: *zij dreven den vijand van de stad af*. — In de geneeskunst: *door dat middel drijft men het graveel af*. *Zij zocht hare vrucht afedrijven*, derzelver ontijdige geboorte, door afdrijvende middelen, te veroorzaken. — Naar beneden drijven: *hij dreef zijne kudde den berg af*. *Af trekken: want hij heeft u gezocht afedrijven van den Heer uwen God*. BIJBELVERT. Door drijven afnatten: *het vee was geheel afgedreven*.

Onzijd., voor met den stroom afzakken, in de scheepvaart gebruikelijk, met het hulpw. *zijn*: *zij dreven den rijt af*.

AFDRIJVEND, deelw., van *afdrijven*. *Afdrijvender, afdrijvendst*. Als bedr.: *afdrijvende middelen*. Als onz.: *een afdrijvend houtvloer*; doch zonder trappen van vergrooting.

AFDRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de afdrijving*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afdrijven*. Zie *ing*.

AFDRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dringen*: *ik drong af, heb afgedrongen*. Door dringen verwijderen: *hij drong mij van de tank af*. Door sterk aanhouden, dreigen, of ook op eene gewelddadige wijs, van iemand bekomen, afpersen: *iemand geld, eenen eed, eene belofte, eene verklaring, enz., afdringen*. — *Hij heeft mij al mijn geld afgedrongen*.

AFDRINKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *drinken*: *ik dronk af, heb afgedronken*.

Bedrijv., het bovenste eener vloeistof drinken: *het schuim van het bier afdrinken* — *de wijn is reeds tot op de helft van het vat afgedronken*. Door zamendrinken afwenden, bijleggen: *zij hebben den twist, het geschil, afgedronken*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, ten einde drinken: *wij zullen eerst maar afdrinken*.

AFDROOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *droogen*: *ik droogde af, heb afgedroogd*. Afwischen: *droog uw zweet af* — *zijne tranen a'droogen*. Overdragtiglijk: *iemand's tranen afdroogen*, hem vertroosten — hem, met raad en daad, in zijne droefheid, bijstaan.

AFDRUIPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *druipen*: *ik droop af, ben afgedropen*. Met druppelen afvallen. — *Zich stil wegmaken: zij dropen, een voor een, af*.

AF-

- AFDRUK**, z. n., m., *des afdruks*, of van den *afdruk*; meerv. *afdrukken*. Het *afdrukken*: *na den afdruk van het eerste blad*. *Afdrukfel*: *er zijn slechts weinige afdrukken van dat boek — van die plaat*; — *eenen afdruk in was maken*.
- AFDRUKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en drukken*: *ik drukte af, heb afgedrukt*. Door drukken nabootsen, of afbeelden: *een zegel in was afdrukken*, — *een boek, een blad afdrukken*. Ten einde drukken: *het blad is nog niet afgedrukt*. Door veel drukken verslijten: *die letters zijn — die plaat is afgedrukt*.
- AFDRUKKING**, z. n., v., *der*, of van de *afdrukking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afdrukken*. Zie *ing*.
- AFDRUKSEL**, z. n., o., *des afdruksels*, of van het *afdruksel*; meerv. *afdruksels*. Van *afdrukken*. Hetzelfde als *afdruk*. Overdrachtiglijk wordt het ook gebezigd voor het evenbeeld van iets: *hij is het ware afdruksel zijns vaders*, is hem zeer gelijk; — *de werken der natuur zijn afdruksels der Godheid*. Zie *sel*.
- AFDRUPPELEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en druppelen*: *ik druppelde af, ben afgedruppeld*. Met kleine druppelen afvallen.
- AFDRUPPELING**, z. n., v., *der* of van de *afdruppeling*; meerv. *afdruppelingen*. Van *afdruppelen*. Zie *ing*.
- AFDUWEN**, zie *afdouwen*.
- AFDWALEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en dwalen*: *ik dwaalde af, ben afgedwaald*. Door dwaling van iets verwiiderd worden: *van den rechten weg afdwalen*. Overdrachtiglijk: *van het geloof afdwalen*, tot ongelooft vervallen.
- AFDWALING**, z. n., v., *der*, of van de *afdwaling*; meerv. *afdwalingen*. Van *afdwalen*. Zonde: *reinig mij van mijne verborgene afdwalingen*. BYBELVERT.
- AFDWEILEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en dweilen*: *ik dweilde af, heb afgedweild*. Met eenen dweil afvegen, afdoen, reinigen: *de stoep afdweilen*.
- AFDWINGEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en dwingen*: *ik dwong af, heb afgedwongen*. Door dwang bekomen: *iemand, geld, eenen eed enz. afdwingen*. *De vrees dwingt, dikwerf, den boozen de bekendtenis zijner misdaad af*.
- AFEISCHEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en eischen*: *ik eischte af, (ook eesch af) heb afgeeeischt (ook afgeeeschen)*. Afvorderen: *iemand iets af-*
ei-

- eischen*, het van hem eischen. *Zij eischen ons geen geld af. Eenen gevangenen den degen afeischen.*
- AFEISCHING**, z. n., v., *der*, of *van de afeisching*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afeischen*. Afvordering. Zie *ing*.
- AFETEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en eten: ik at af, heb afgegeten.*
Bedrijv. door eten wegdoen: *kersen van den boom afeten — het vleesch van de beenen afeten.*
Onzijd., ten einde eten, den maaltijd eindigen; met het hulpw. *hebben: zij hebben nog niet afgegeten.*
- AFFUIT**, onduitsch z. n., vr. door VONDEL gebruikt: *de radden van de affuit.* Van het franche *l'affut*. Zie *roipaard*.
- AFGAAF**, z. n., vr., *der*, of *van de afgaaf*; meerv. *afgaven*. Van *afen gaaf*, van *geven*. Het afgeven, in de eigenlijke beteekenis des woords: *de afgaaf van eenen brief, van een boek.*
- AFGAAN**, onz. en bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af en gaan: ik ging af, ben afgegaan.*
Onzijd., met het hulpw. *zijn*, naar beneden gaan: *de trappen afgaan.* Hellen, overnijen: *in het afgaan van het gebergte.* Weggaan, zich verwijderen: *de post is reeds afgegaan — van de stoep, van den regten weg, afgaan — eensklaps is hij van ons afgegaan.* Verlaten: *hij ging van zijne vrouw af.* Zich elders heen wenden ter verkrijging eener zaak: *op een ambt — op een meisje afgaan.*
De verbinding met iemand opheffen: *van eenen koopman, metselaar enz. afgaan.* Eenen dienst, of een ambt, nederleggen: *hij is als schepen afgegaan.* Laten varen: *van zijn onderwerp — van zijn voornemen — van zijn gegeven woord afgaan*, niet houden. Allerlei afnemen in stand, groei, waarde, gedaante, kleur enz., zoo van zaken, als van personen: *een afgaand*, afnemend, *dichter — een afgaand man*, die van ouderdom verzwakt en vervalt, — *eene afgaande maan — de verw gaat af, de koorts ging des avonds af.* — Uit het gebruik geraken: *die gewoonte gaat geheel af.* Niet voortgaan: *het huwelijk ging weer af.* Verminderd, afgetrokken worden: *van dit geld mag geen fluiyer afgaan.* Gezocht worden, koopers vinden, inzonderheid van koopwaren: *die waren gaan niet af — dat boek gaat goed af.* Handig en bevallig verrigten: *al wat hij doet gaat hem zeer wel af.* Eindelijk is afgaan gebruikelijk, voor zich ontlasten van het nutlooze overficht
der

der verteerde spijs, anders, zijn gevoeg doen; met het hulpw. hebben: *ik heb van die pillen driemaal afgegaan.*

Bedrijv., door gaan, of onder het gaan, afzonderen, verslijten: *hij ging het vel van zijne voeten af.* Met schreden afmeten: *wij hebben het gansche veld afgegaan.* Als een wederkeerig werkwoord: *zich afgaan*, door veel gaan afmatten.

AFGANG, z. n., m., des afgang, of van den afgang; meerv. afgangen. Van afgaan. De afgang eens bergs; en in dezen zin is het meerv. alleen gebruikelijk: *de afgangen des bergs waren gevaarlijk.* Vrijheid om heentegegaan: *mijne Huisvrouw den afgang kenemende.* H. DE GROOT. Verval, afneming: *in den afgang der roomsche taal.* VOND. De afgang der maan, der koorts. Verkoop: *hij zocht overal, den afgang dier waren — van dat boek, te bevorderen.* Stoelgang, buikontlasting: *ik heb heden nog geenen afgang gehad.* Uitgeworpen overschot der verteerde spijs: *zijn afgang was met bloed vermengd.*

AFGAVE, het zelfde als *afgaaf*.

AFGEBAKEND, verled. deelw. van *afbakenen*.

AFGEBAKKEN, verl. deelw. van *afbakken*.

AFGEBEDELDE, verl. deelw. van *afbedelen*.

AFGEBEDEN, verl. deelw. van *afbidden*.

AFGEBEELD, verl. deelw. van *afbeelden*.

AFGEBEITELD, verl. deelw. van *afbeitelen*.

AFGEBËT, verl. deelw. van *afetten*.

AFGEBETEN, verl. deelw. van *afbijten*.

AFGEBEUKT, verl. deelw. van *afbeuken*.

AFGEBEULD, verl. deelw. van *afbeulen*.

AFGEBEURD, verl. deelw. van *afbeuren*.

AFGEBIKT, verl. deelw. van *afbikken*.

AFGEBLAAD, (afgebladerd) verl. deelw. van *afbladen*.

AFGEBLADERD, verl. deelw. van *afbladeren*.

AFGEBLAZEN, verl. deelw. van *afblazen*.

AFGEBLEVEN, verl. deelw. van *afblijven*.

AFGEBOEND, verl. deelw. van *afboenen*.

AFGEBOET, verl. deelw. van *afboeten*.

AFGEBONDËN, verl. deelw. van *afvinden*.

AFGEBORGD, verl. deelw. van *afborgen*.

AFGEBORSTELD, verl. deelw. van *afborstelen*.

AFGEBORSTEN, verl. deelw. van *afbersten*.

AFGEBOTTELD, verl. deelw. van *afbottelen*.

AFGEBRAGT, verl. deelw. van *afbrengen*.

AFGEBRAND, verl. deelw. van *afbranden*.

AF-

AFGEBROKEN, verl. deelw. van *afbreken*.
AFGEBROKKELD, verl. deelw. van *afbrokkelen*.
AFGEBUITELD, verl. deelw. van *afbuitelen*.
AFGEDAALD, verl. deelw. van *afdaalen*.
AFGEDAAN, verl. deelw. van *afdoen*.
AFGEDAMD, verl. deelw. van *afdammen*.
AFGEDANKT, verl. deelw. van *afdanken*.
AFGEDANST, verl. deelw. van *afdansen*.
AFGEDEELD, verl. deelw. van *afdeelen*.
AFGEDEINSD, verl. deelw. van *afdeinzen*.
AFGEDEKT, verl. deelw. van *afdekken*.
AFGEDIJKT, verl. deelw. van *afdiijken*.
AFGEDÖBBELD, verl. deelw. van *afdobbelen*.
AFGEDONDERD, verl. deelw. van *afdonderen*.
AFGEDONGEN, verl. deelw. van *afdingen*.
AFGEDOUWD, verl. deelw. van *afdouwen*.
AFGEDRAAID, verl. deelw. van *afdraaijen*.
AFGEDRAGEN, verl. deelw. van *afdragen*.
AFGEDREVEN, verl. deelw. van *afdrijven*.
AFGEDRONGEN, verl. deelw. van *afdringen*.
AFGEDRONKEN, verl. deelw. van *afdrinken*.
AFGEDROOGD, verl. deelw. van *afdroogen*.
AFGEDROPEN, verl. deelw. van *afdruipen*.
AFGEDRUKT, verl. deelw. van *afdrukken*.
AFGEDRUPPELD, verl. deelw. van *afdruppelen*.
AFGEDUuwd, zie *afgedouwd*.
AFGEDWAALD, verl. deelw. van *afdwalen*.
AFGEDWEILD, verl. deelw. van *afdweilen*.
AFGEDWONGEN, verl. deelw. van *afdwingen*.
AFGEEISCHT, verl. deelw. van *afeischen*.
AFGEESCHEN, hetzelfde als *afgeeischt*.
AFGEGAAN, verl. deelw. van *afgaan*.
AFGEGETEN, verl. deelw. van *afeten*.
AFGEGEVEN, verl. deelw. van *afgeven*.
AFGEGIERD, verl. deelw. van *afgieren*.
AFGEGLEDEN, verl. deelw. van *afglijden*.
AFGEGLIPPERD, verl. deelw. van *afglippen*.
AFGEGLIPT, verl. deelw. van *afglippen*.
AFGEGOOID, verl. deelw. van *afgooijen*.
AFGEGORD, verl. deelw. van *afgorden*.
AFGEGRAASD, verl. deelw. van *afgrazen*.
AFGEGRAAUWD, verl. deelw. van *afgraauwen*.
AFGEGRAVEN, verl. deelw. van *afgraven*.
AFGEGREPPELD, verl. deelw. van *afgreppelen*.

AF-

AFGEHAAKT, verl. deelw. van *afmaken*.
 AFGEHAALD, verl. deelw. van *afhalen*.
 AFGEHAARD, verl. deelw. van *afharen*.
 AFGEHAD, verl. deelw. van *afhebben*.
 AFGEHAKT, verl. deelw. van *afhakken*.
 AFGEHANDELD, verl. deelw. van *afhandelen*.
 AFGEHANGEN, verl. deelw. van *afhangen*.
 AFGEHASPELD, verl. deelw. van *afhaspelen*.
 AFGEHEIND, verl. deelw. van *afheinen*.
 AFGEHELD, verl. deelw. van *afhellen*.
 AFGEHEVEN, verl. deelw. van *afheffen*.
 AFGEHOERD, verl. deelw. van *afhoeren*.
 AFGEHOLPEN, verl. deelw. van *afhelpen*.
 AFGEHOORD, verl. deelw. van *afhooren*.
 AFGEHOUDEN, verl. deelw. van *afhouden*.
 AFGEHOUWEN, verl. deelw. van *afhouwen*.
 AFGEHUICHELD, verl. deelw. van *afhuichelen*.
 AFGEHUID, verl. deelw. van *afhuilen*.
 AFGEHUURD, verl. deelw. van *afhuren*.
 AFGEJAAGD, verl. deelw. van *afjagen*.
 AFGEKAATST, verl. deelw. van *afkaatsen*.
 AFGEKABELD, verl. deelw. van *afkabbelen*.
 AFGEKAKELD, verl. deelw. van *afkakelen*.
 AFGEKALFD, verl. deelw. van *afkalven*.
 AFGEKALKT, verl. deelw. van *afkalken*.
 AFGEKAMD, verl. deelw. van *afkammen*.
 AFGEKANT, verl. deelw. van *afkanten*.
 AFGEKAPT, verl. deelw. van *afkappen*.
 AFGEKEERD, verl. deelw. van *afkeeren*.
 AFGEKEKEN, verl. deelw. van *afkijken*.
 AFGEKEURD, verl. deelw. van *afkeuren*.
 AFGEKLAARD, verl. deelw. van *afklaren*.
 AFGEKLAUTERD, verl. deelw. van *afklauteren*.
 AFGEKLEMD, verl. deelw. van *afklemmen*.
 AFGEKLEPT, verl. deelw. van *afkleppen*.
 AFGEKLOMMEN, verl. deelw. van *afklimmen*.
 AFGEKLOPT, verl. deelw. van *afkloppen*.
 AFGEKLOVEN, verl. deelw. van *afkluiven*.
 AFGEKNAAGD, verl. deelw. van *afknagen*.
 AFGEKNABBELD, verl. deelw. van *afknabbelen*.
 AFGEKNAKT, verl. deelw. van *afknakken*.
 AFGEKNAPT, verl. deelw. van *afknappen*.
 AFGEKNELD, verl. deelw. van *afknellen*.
 AFGEKNEPEN, verl. deelw. van *afknijpen*.

- AFGEKNEVELD, verl. deelw. van *afknevelen*.
 AFGEKNIBBELD, verl. deelw. van *afknibbelen*.
 AFGEKNIPT, verl. deelw. van *afknippen*.
 AFGEKNOT, verl. deelw. van *afknotten*.
 AFGEKOCHT, verl. deelw. van *afkoopen*.
 AFGEKOELD, verl. deelw. van *afkoelen*.
 AFGEKOFT, zie *afgekocht*.
 AFGEKOMEN, verl. deelw. van *afkomen*.
 AFGEKONDIGD, verl. deelw. van *afkondigen*.
 AFGEKONNEN, verl. deelw. van *afkunnen*.
 AFGEKOOKT, verl. deelw. van *afkoken*.
 AFGEKORST, verl. deelw. van *afkorsten*.
 AFGEKORT, verl. deelw. van *afkorten*.
 AFGEKORVEN, verl. deelw. van *afkerven*.
 AFGEKRABBELD, verl. deelw. van *afkrabbelen*.
 AFGEKRABD, verl. deelw. van *afkrabben*.
 AFGEKRAST, verl. deelw. van *afkrasfen*.
 AFGEKREGEN, verl. deelw. van *afkrijgen*.
 AFGEKROPEN, verl. deelw. van *afkruipen*.
 AFGEKUST, verl. deelw. van *afkusfen*.
 AFGELADEN, verl. deelw. van *afladen*.
 AFGELAGCHEN, verl. deelw. van *afslagchen*.
 AFGELANGD, verl. deelw. van *afslangen*.
 AFGELATEN, verl. deelw. van *afslaten*.
 AFGELEefd, verl. deelw. van het verouderde w. *afleven*.
 Uitgeleefd, door ouderdom verzwakt: een *afgeleefd man*
 — eene *afgeleefde vrouw*.
 AFGELEEND, verl. deelw. van *afleenen*.
 AFGELEERD, verl. deelw. van *afleeren*.
 AFGELEGD, verl. deelw. van *afleggen*.
 AFGELEGEN, verl. deelw. van *afliggen*.
 AFGELEGENHEID, z. n., v., *der*, of *van de afgelegen-*
heid; het meerv. is niet in gebruik. Van *afgelegen*. Af-
 stand. — zie *heid*.
 AFGELEID, verl. deelw. van *afleiden*.
 AFGELEKT, verl. deelw. van *aflekken*.
 AFGELEZEN, verl. deelw. van *aflezen*.
 AFGELIGT, verl. deel. van *afligten*.
 AFGELIKT, verl. deelw. van *aflikken*.
 AFGELOERD, verl. deelw. van *afloeren*.
 AFGELOKT, verl. deelw. van *aflokken*.
 AFGELOOPEN, verl. deelw. van *afloopen*.
 AFGELOST, verl. deelw. van *aflossen*.
 AFGELUISD, verl. deelw. van *afsluizen*.

AFGELUISTERD, verl. deelw. van *afluisteren*.
 AFGEMAAID, verl. deelw. van *afmaaijen*.
 AFGEMAAKT, verl. deelw. van *afmaken*.
 AFGEMAALD, verl. deelw. van *afmalen*.
 AFGEMAAND, verl. deelw. van *afmanen*.
 AFGEMALEN, verl. deelw. van *afmalen*.
 AFGEMARTELD, verl. deelw. van *afmartelen*.
 AFGEMAT, verl. deelw. van *afmatten*.
 AFGEMEND, verl. deelw. van *afmennen*.
 AFGEMETEN, verl. deelw. van *afmeten*.
 AFGEMETSELD, verl. deelw. van *afmetfelen*.
 AFGEMIKT, verl. deelw. van *afmikken*.
 AFGEMOLMD, verl. deelw. van *afmolmen*.
 AFGEMUURD, verl. deelw. van *afmuren*.
 AFGENAaid, verl. deelw. van *afnaaijen*.
 AFGENEPEEN, verl. deelw. van *afnijpen*.
 AFGENEUSD, verl. deelw. van *afneuzen*.
 AFGENOMEN, verl. deelw. van *afnemen*.
 AFGEPAALD, verl. deelw. van *afpalen*.
 AFGEPACHT, verl. deelw. van *afpachten*.
 AFGEPAKT, verl. deelw. van *afpakken*.
 AFGEPAST, verl. deelw. van *afpassen*.
 AFGEPEILD, verl. deelw. van *afpeilen*.
 AFGEPEINSD, verl. deelw. van *afpeinzen*.
 AFGEPELD, verl. deelw. van *afpellen*.
 AFGEPERKT, verl. deelw. van *afperken*.
 AFGEPERST, verl. deelw. van *afpersen*.
 AFGEPEUTERD, verl. deelw. van *afpeuteren*.
 AFGEPIJND, verl. deelw. van *afpijnen*. Afgemarteld: *zijn*
afgepijnde geest. J. DE DEKKER. Voor *pijnen* gebruikt
 men, tegenwoordig, *pijnigen*.
 AFGEPLAKT, verl. deelw. van *afplakken*.
 AFGEPLEIT, verl. deelw. van *afpleiten*.
 AFGEPLOEGD, verl. deelw. van *afploegen*.
 AFGEPLOOID, verl. deelw. van *afplooijen*.
 AFGEPLOZEN, verl. deelw. van *afpluizen*.
 AFGEPLUKT, verl. deelw. van *afplukken*.
 AFGEPRAAT, verl. deelw. van *afpraten*.
 AFGEPRACT, verl. deelw. van *afpragchen*.
 AFGEPREEKT, verl. deelw. van *afpreken*.
 AFGEPUNT, verl. deelw. van *afpunten*.
 AFGERAakt, verl. deelw. van *afraaken*.
 AFGERADEN, verl. deelw. van *afraden*.
 AFGERAND, verl. deelw. van *afranden*.

AFGERASPT, verl. deelw. van *afraspen*.
 AFGEREDEN, verl. deelw. van *afrijden*.
 AFGEREGEN, verl. deelw. van *afrijgen*.
 AFGEREĞEND, verl. deelw. van *afregeuen*.
 AFGEREĞT, verl. deelw. van *afregeuen*. Zie *afgerigt*.
 AFGEREIKT, verl. deelw. van *afreiken*.
 AFGEREISD, verl. deelw. van *afreizen*.
 AFGEREKEND, verl. deelw. van *afrekenen*.
 AFGEREND, verl. deelw. van *afrennen*.
 AFGERETEN, verl. deelw. van *afrijten*.
 AFGEREZEN, verl. deelw. van *afrijzen*.
 AFGEROEPEN, verl. deelw. van *afroepen*.
 AFGEROEST, verl. deelw. van *afroesten*.
 AFGEROFFELD, verl. deelw. van *afroffelen*.
 AFGEROLD, verl. deelw. van *afrollen*.
 AFGEROND, verl. deelw. van *afronden*.
 AFGEROOFD, verl. deelw. van *afrooven*.
 AFGEROST, verl. deelw. van *afrosfen*.
 AFGEROT, verl. deelw. van *afrotten*.
 AFGERUID, verl. deelw. van *afruilen*.
 AFGERUKT, verl. deelw. van *afrukken*.
 AGERUND, zie *afgerend*.
 AFGESCHAAFD, verl. deelw. van *afschaven*.
 AFGESCHADUWD, verl. deelw. van *afschaduwēn*.
 AFGESCHAFT, verl. deelw. van *afschaffen*.
 AFGESCHAMPT, verl. deelw. van *afschampen*.
 AFGESCHANST, verl. deelw. van *afschansen*.
 AFGESCHEEPT, verl. deelw. van *afschepen*.
 AFGESCHEIDEN, verl. deelw. van *afscheiden*.
 AFGESCHELD, verl. deelw. van *afschellen*.
 AFGESCHELFERD, verl. deelw. van *afschelferen*.
 AFGESCHENEN, verl. deelw. van *afschijnen*.
 AFGESCHEPT, verl. deelw. van *afscheppen*.
 AFGESCHERMD, verl. deelw. van *afschermen*.
 AFGESCHETST, verl. deelw. van *afschetsen*.
 AFGESCHEURD, verl. deelw. van *afscheuren*.
 AFGESCHILD, verl. deelw. van *afschillen*.
 AFGESCHILDERD, verl. deelw. van *afschilderen*.
 AFGESCHILFERD, zie *afgeschelferd*.
 AFGESCHITTERD, verl. deelw. van *afschitteren*.
 AFGESCHOPT, verl. deelw. van *afschoppen*.
 AFGESCHOREN, verl. deelw. van *afscheren*.
 AFGESCHOTEN, verl. deelw. van *afschieten*.
 AFGESCHOVEN, verl. deelw. van *afschuiven*.

AF-

AFGESCHRAAPT, verl. deelw. van *afschrapen*.
 AFGESCHRABD, (volgens de gemeene uitspraak, *afgeschraapt*) verl. deelw. van *afschabben* (afschrappen).
 AFGESCHREVEN, verl. deelw. van *afschrijven*.
 AFGESCHRIKT, verl. deelw. van *afschrikken*.
 AFGESCHROBD, verl. deelw. van *afschrobben*.
 AFGESCHROEFD, verl. deelw. van *afschroeven*.
 AFGESCHROEID, verl. deelw. van *afschroeijen*.
 AFGESCHUD, verl. deelw. van *afschudden*.
 AFGESCHUIJERD, verl. deelw. van *afschuieren*.
 AFGESCHUIMD, verl. deelw. van *afschuimen*.
 AFGESCHIUT, verl. deelw. van *afschutten*.
 AFGESCHUURD, verl. deelw. van *afschuren*.
 AFGESLAAFD, verl. deelw. van *afslaven*.
 AFGESLAGEN, verl. deelw. van *afslaan*.
 AFGESLEEPT, verl. deelw. van *afslepen*.
 AFGESLEPEN, verl. deelw. van *afslippen*.
 AFGESLETEN, verl. deelw. van *afslippen*.
 AFGESLIBBERD, verl. deelw. van *afslibberen*.
 AFGESLINGERD, verl. deelw. van *afslingeren*.
 AFGESLIPT, verl. deelw. van *afslippen*.
 AFGESLONSD, verl. deelw. van *afslonzen*.
 AFGESLOOFD, verl. deelw. van *afsluiven*.
 AFGESLOPEN, verl. deelw. van *afsluipen*.
 AFGESLOTEN, verl. deelw. van *afsluiten*.
 AFGESMAKT, verl. deelw. van *afsmakken*.
 AFGESMEEKT, verl. deelw. van *afsmeecken*.
 AFGESMEERD, verl. deelw. van *afsmieren*.
 AFGESMETEN, verl. deelw. van *afsmijten*.
 AFGESMOLTEN, verl. deelw. van *afsmelten*.
 AFGESNEDEN, verl. deelw. van *afsnijden*.
 AFGESNIPPERD, verl. deelw. van *afsnippen*.
 AFGESNOEID, verl. deelw. van *afsnoeijen*.
 AFGESNOTEN, verl. deel. van *afsnuiten*.
 AFGESOLD, verl. deelw. van *afsolden*.
 AFGESPAAND, verl. deelw. van *afspanen*.
 AFGESPANNEN, verl. deelw. van *afspannen*.
 AFGESPIT, verl. deelw. van *afspitten*.
 AFGESPLETEN, verl. deelw. van *afsplijten*.
 AFGESPLINTERD, verl. deelw. van *afsplinteren*.
 AFGESPOELD, verl. deelw. van *afspoelen*.
 AFGESPONNEN, verl. deelw. van *afspinnen*.
 AFGESPROKEN, verl. deelw. van *afspreken*.
 AFGESPRONGEN, verl. deelw. van *afspringen*.

AFGESTAAN, verl. deelw. van *afstaan*.
 AFGESTAMD, verl. deelw. van *afstammen*.
 AFGESTAMPT, verl. deelw. van *afstampen*.
 AFGESTAPT, verl. deelw. van *afstappen*.
 AFGESTEGEN, verl. deelw. van *afstijgen*.
 AFGESTEKEN, zie *afgestoken*.
 AFGESTELD, verl. deelw. van *afstellen*.
 AFGESTEMD, verl. deelw. van *afstemmen*.
 AFGESTOFT, verl. deelw. van *afstoffen*.
 AFGESTOKEN, verl. deelw. van *afsteken*.
 AFGESTOLEN, verl. deelw. van *afstelen*.
 AFGESTOMPPT, verl. deelw. van *afstompen*.
 AFGESTOOKT, verl. deelw. van *afstooken*.
 AFGESTOOTEN, verl. deelw. van *afstooten*.
 AFGESTORT, verl. deelw. van *afstorten*.
 AFGESTORVEN, verl. deelw. van *afsterven*.
 AFGESTOVEN, verl. deelw. van *afstuiven*.
 AFGESTRAALD, verl. deelw. van *afstralen*.
 AFGESTREKEN, verl. deelw. van *afstrijken*.
 AFGESTROOMD, verl. deelw. van *afstroomen*.
 AFGESTROOPT, verl. deelw. van *afstroopen*.
 AFGESTUIT, verl. deelw. van *afstuiten*.
 AFGESTUURD, verl. deelw. van *afsturen*.
 AFGESULD, verl. deelw. van *afsullen*.
 AFGETAFELD, verl. deelw. van *afstafelen*.
 AFGETAKELD, verl. deelw. van *afstakelen*.
 AFGETAPT, verl. deelw. van *afstappen*.
 AFGETARND, verl. deelw. van *afstarnen*.
 AFGETEEKEND, verl. deelw. van *afsteekenen*.
 AFGETELD, verl. deelw. van *afstellen*.
 AFGETILD, verl. deelw. van *afstillen*.
 AFGETOBT, verl. deelw. van *afstobben*.
 AFGETORND, hetzelfde als *afgetarnd*.
 AFGETOUWD, verl. deelw. van *afstouwen*.
 AFGETRAPPT, verl. deelw. van *afstrappen*.
 AFGETREDEN, verl. deelw. van *afstreden*.
 AFGETROGGELD, verl. deelw. van *afstroggeien*.
 AFGETROKKEN, verl. deelw. van *afstrekken*.
 AFGETROMD, verl. deelw. van *afstrommen*.
 AFGETROMPET, verl. deelw. van *afstrompetten*.
 AFGETROMPT, zie *afgetrompet*.
 AFGETROOND, verl. deelw. van *afstroonen*.
 AFGETUIMELD, verl. deelw. van *afstuimelen*.
 AFGETUIND, verl. deelw. van *afstuinen*.

AF-

AFGEVAAGD, verl. deelw. van *afvagen*. Hetzelfde als *afgeveegd*.

AFGEVAARDIGD, verl. deelw. van *afvaardigen*.

AFGEVALLEN, verl. deelw. van *afvallen*.

AFGEVAREN, verl. deelw. van *afvaren*.

AFGEVEEGD, verl. deelw. van *afvegen*.

AFGEVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en geven: ik gaf af, heb afgegeven*.

Bedr., van zich geven, aan anderen overgeven: *ik heb iets aan u afgegeven — aan wien hebt gij den brief afgegeven?*

Onz., met het hulpw. *hebben: die verw geeft af — zwarte kousen geven dikwijls af*, behouden hare verw niet.

AFGEVER, z. n., m., *des afgevers*, of van den *afgever*; meerv. *afgevers*. Van *afgeven*. Zie *er*.

AFGEVERFD, zie *afgeverwd*.

AFGEVERGD, verl. deelw. van *afvergen*.

AFGEVERWD, verl. deelw. van *afverwen*.

AFGEVIJLD, verl. deelw. van *afvijlen*.

AFGEVILD, verl. deelw. van *afvillen*.

AFGEVING, z. n., v., *der*, of van *de afgeving*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afgeven*. Zie *ing*.

AFGEVLEESCHD, veroud. bijv. naamw., voor *vleeschloos*. *Afgeveleschde beenen*. F. v. DORP.

AFGEVLIJMD, verl. deelw. van *afvlijmen*.

AFGEVLOEID, verl. deelw. van *afvloeiën*.

AFGEVLOGEN, verl. deelw. van *afvliegen*.

AFGEVOCHTEN, verl. deelw. van *afvechten*.

AFGEVOERD, verl. deelw. van *afvoeren*.

AFGEVORDERD, verl. deelw. van *afvorderen*.

AFGEVRAAGD, verl. deelw. van *afvragen*.

AFGEVREVEN, verl. deelw. van *afvrijven*. Ook *afgewreven*.

AFGEVROREN, verl. deelw. van het oude *afvrieren*; nu *afvriezen*.

AFGEVROZEN, hetzelfde als *afgevroren*.

AFGEVUURD, verl. deelw. van *afvuren*.

AFGEWAAID, verl. deelw. van *afwaaijen*.

AFGEWACHT, verl. deelw. van *afwachten*.

AFGEWASSCHEN, verl. deelw. van *afwaschen*.

AFGEWATERD, verl. deelw. van *afwateren*.

AFGEWEEND, verl. deelw. van *afweenen*.

- AFGEWEERD, verl. deelw. van *afweren*.
 AFGEWEEST, verl. deelw. van *afwezen*.
 AFGEWEID, verl. deelw. van *afweiden*.
 AFGEWEKEN, verl. deelw. van *afwijken*.
 AFGEWEND, verl. deelw. van *afwenden*. *Afgewendde gevaren*.
 AFGEWEND, verl. deelw. van *afwennen*. *Afgewende levenswijs*.
 AFGEWENTELD, verl. deelw. van *afwentelen*.
 AFGEWERKT, verl. deelw. van *afwerken*.
 AFGEWEVEN, verl. deelw. van *afweven*.
 AFGEWEZEN, verl. deelw. van *afwijzen*.
 AFGEWIPT, verl. deelw. van *afwippen*.
 AFGEWISCHT, verl. deelw. van *afwischen*.
 AFGEWIT, verl. deelw. van *afwitten*.
 AFGEWOEKERD, verl. deelw. van *afwoekeren*.
 AFGEWOGEN, verl. deelw. van *afwegen*.
 AFGEWONDEN, verl. deelw. van *afwinden*.
 AFGEWONNEN, verl. deelw. van *afwinnen*.
 AFGEWORPEN, verl. deelw. van *afwerpen*.
 AFGEWREVEN, verl. deelw. van *afwrijven*.
 AFGEWROCHT, zie *afgewerkt*.
 AFGEWRONGEN, verl. deelw. van *afwringen*.
 AFGEZAAGD, verl. deelw. van *afzagen*.
 AFGEZADELD, verl. deelw. van *afzadelen*.
 AFGEZAKT, verl. deelw. van *afzakken*.
 AFGEZANT, z. n., m., *des afgezants*, of van den *afgezant*; meerv. *afgezanten*. Van het voorz. *af* en *gezant*. Iemand, die van eenen Staat, of Vorst, gezonden wordt, om de zaken des lands waartenemen.
 Door verloop, heeft dit woord de letter *d*, welke oorspronkelijk tot hetzelfde behoort, als van *zenden* afkomstig, geheel verloren.
 AFGEZEGD, verl. deelw. van *afzeggen*.
 AFGEZEILD, verl. deelw. van *afzeilen*.
 AFGEZENGD, verl. deelw. van *afzengen*.
 AFGEZET, verl. deelw. van *afzetten*.
 AFGEZETEN, verl. deelw. van *afzitten*.
 AFGEZIEN, verl. deelw. van *afzien*.
 AFGEZIJPELD, verl. deelw. van *afzippelen*.
 AFGEZIJPERD, hetzelfde als *afgezippeld*.
 AFGEZIJPT, verl. deelw. van *afzippen*.
 AFGEZOEND, verl. deelw. van *afzoenen*.

AF-

- AFGEZONDEN, verl. deelw. van *afzenden*.
 AFGEZONDERD, verl. deelw. van *afzonderen*.
 AFGEZOOMD, verl. deelw. van *afzoomen*.
 AFGEZOPEN, verl. deelw. van *afzuipen*.
 AFGEZWEEPT, verl. deelw. van *afzweepen*.
 AFGEZWOREN, verl. deelw. van *afzweren*.
 AFGIEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*.
 Van het scheidb. voorz. *af en gieren*: *ik gierde af, ben afgegierd*. Bij de zeelieden gebruikelijk: *het schip gierde van het hoofd af*.
 AFGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en gieten*: *ik goot af, heb afgegooten*. De vloeibare stof, door gieten, afzonderen: *het vet van het vleesch afgieten* — *al het water van de boonen afgieten*. Door gieten afbeelden: *een kop in was afgieten*.
 AFGIETER, z. n., m., *des afgieters*, of *van den afgierter*; meerv. *afgieters*. Van *afgieten*. Zie *er*.
 AFGIETING, z. n., v., *der*, of *van de afgieting*; meerv. *afgietingen*. Van *afgieten*. Zie *ing*.
 AFGLIJDEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*.
 Van het scheidb. voorz. *af en glijden*: *ik gleed af, ben afgegleden*. Naar beneden glijden: *van den trap — van de ladder, afglijden*.
 AFGLIPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*.
 Van het scheidb. voorz. *af en glippen*: *ik glipte af, ben afgeglipt*. Glippen en vallen: *zij glipte van den drempel af*. Van hier ook *afglipping*.
 AFGLIPPEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*.
 Van het scheidb. voorz. *af en glippen*, voorddur. werkw. van *glippen*: *ik glipperde af, ben afgeglipperd*.
 AFGOD, z. n., m., *des afgods*, of *van den afgod*; meerv. *afgoden*. Een eindig, of verdicht wezen, welk men godlijke eer bewijst. Inzonderheid de ligchaamlijke afbeelding van zulk eene verzierde godheid. Doorgaands gebruikt men het woord *afgod*, in deze eigenlijke beteekenis, zoo wel voor eene vrouwlijke als manlijke godheid. Figuurlijk wordt het genomen voor het voorwerp eener zeer hooge, overdrevene vereering, of liefde: *eenen afgod van iemand maken*. En, in deze beteekenis, wordt ook wel het vrouwlijke *afgodes*, *afgodin*, gebruikt: *afgodin mijner ziel*. In het angelf. wordt dit woord, op dezelfde wijs geschreven, *afgod*, in het deenf. en zweedf. *afgud*.

Af is hier een bijwoord van ontkenning, van dezelfde

kragt als *on*, het tegendeel van datgene aanduidende, waarbij het gevoegd is. *Afgod* is, derhalve, zoo veel als *ongod*, *geen God*.

AFGODENDIENAAR, (bij KILIAAN, ook *afgoderer*) z. n., m., *des afgodendienaars*, of *van den afgodendenaar*; meerv. *afgodendienaars*. Van *afgod* en *denaar*. Iemand, die verdichte godheden vereert, of ligchaamlijke dingen, of afbeeldfels, godlijke eer bewijst. Van zoodanig eene vrouw sprekende, zegt men *afgodendienares*. Zie *aar*.

AFGODENDIENST, (ook *afgodsdienst*) z. n., m., *van den afgodendienst*; zonder meerv. Van *afgod* en *dienst*. Zie *afgoderij*.

AFGODERIJ, z. n., v., *der*, of *van de afgoderij*; meerv. *afgoderijen*. Eigenlijk, de vereering van eene valsche godheid; zonder meerv. Figuurlijk, de overdrevene vereering van andere voorwerpen; zonder meerv.: *afgoderij met iemand drijven*. Enkele afgodische handelingen; met het meerv.: *grouwelijke afgoderijen*. BIJBELVERT. Zie *rij*.

H. L. SPIEGHEL gebruikt voor dit woord ook *afgodij*.

AFGODISCH, bijv. naamw. en bijw.; *afgodischer*, *meest afgodisch*. Aan de afgodeij gelijk, op dezelve gegrond: *eene afgodische handeling*. Als bijw.: *iemand afgodisch vereeren*. Zie *isch*.

J. OUDAAN bezigt ook *afgodelijk*.

AFGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en gooijen*: *ik gooide af, heb afgegooid*. Affmijten, afwerpen: *hout van den zolder afgooijen*.

AFGORDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en gorden*: *ik gordde af, heb afgegord*. Losmaken, afdoen: *het zwaard afgorden*.

AFGRAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en graauwen*: *ik graauwde af, heb afgegraauwd*. Graauwend bejegenen, en van zich verwijderen: *hoe kunt gij mij altoos zoo afgraauwen?*

AFGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en graven*: *ik groef af, heb afgegraven*. Door graven lager maken: *eenen heuvel afgraven*. Door graven afzonderen: *ik heb dezen akker van het land afgegraven*.

AFGRAVING, z. n., v., *der*, of *van de afgraving*; meerv. *afgravingen*. Van *afgraven*. Zie *ing*.

AFGRAZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en grazen*: *ik graasde af, heb afgegraasd*. Het gras afeten: *de koeijen hebben dit land reeds afgegraasd*.

AF,

AFGREPPELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *greppelen*: *ik greppelde af, heb afgegreppeld*. Met greppels afscheiden: *het weiland van het hooiland afgreppelen*.

AFGRIJSLIJK, bijv. naamw. en bijw., *afgrijslijker, afgrijslijkst*. Iets, dat afgrijzen verwekt, of waarvan men een afgrijzen heeft: *dat was eene afgrijslijke daad*. Als bijw.: *hij heeft afgrijslijk gelogen*. Van *afgrijzen*, Zie *lijk*.

AFGRIJSLIJKHEID, z. n., v., *der, of van de afgrijslijkheid*; meerv. *afgrijslijkheden*. Van *afgrijslijk*. Zie *heid*.

AFGRIJZEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afgrijzen*, zelfstandig gebruikt, onz., *des afgrijzens, of van het afgrijzen*; zonder meerv.. Affchrik: *een afgrijzen van iets hebben*, iets verfoejen. Hoort gebruikt het nog als een werkwoord: *het dier om aftegrijzen*.

AFGROND, z. n., m., *des afgronds, of van den afgrond*; meerv. *afgronden*. Eigenlijk eene plaats, die geenen grond heeft, of welker grond niet wel bereikt, of gepeld, kan worden — ook eene zeer groote diepte. *De afgrond der zee — zij zonken naar den afgrond — de afgrond tuschen twee bergen*. Oneigenlijk, iedere groote verwijdering, of afgelegenheid: *mijne ziel was, trots de afgronden, die ons van elkander scheidden, steeds bij u*. Eene onberekenbare grootte: *zij storten zich in eenen afgrond van ellende neder*. Een verschrikkelijk gevaar, een oogenschijnlijk verderf: *aan welk eenen afgrond stond ik!* *Af* is hier een bijw. van ontkenning, even als in *afgod*, van dezelfde kragt als *on*. *Afgrond* is, derhalve, zoo veel als *ongrand, geen grond*. In het deenf. en zweedf. wordt dit woord *afgrund* geschreven; zoo ook bij ULPHILAS, en in den vierden naamval, *afgrunditha*; bij KERO, OTTFRIED en NOTKER *abcrunt*, en *abgrund*; en het is, reeds van de oudste tijden af, in de beteekenis van eene grondlooze diepte, gebruikelijk geweest.

AFGRONDIG, veroud. bijv. naamw, voor *grondloos*. Bij KILIAAN.

AFGRONDIGHEID, veroud. z. n., voor *grondloosheid*. GULDEN THROEN.

AFGUNST, z. n., v., *der, of van de afgunst*; zonder meerv. De gemoedsgefteldheid, waarbij men anderen het goede, welk zij bezitten, niet gunt. Ook *wangunst*.

Af is hier een bijw. van ontkenning, en duidt gebrek van gunst, of goeden wil, aan.

AFGUNSTIG, bijv. naamw., *afgunstiger*, *afgunstigst*.
Van *afgunst*: Wangunstig: *iemand afgunstig zijn*.

AFGUNSTIGHEID, (bij **KILLAAN**) hetzelfde als *afgunst*.

AFGUNSTIGLIJK, bijw., van *afgunstig*. Zie *lijk*.

AFHAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
af en haken: *ik haakte af, heb afgehaakt*. Hetgene, dat aan eenen haak vast is, losmaken: *de schalen afhaken*. Van hier ook *afhaker*, *afhaking*.

AFHAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en hakken*: *ik hakte af, heb afgehakt*.
Bedrijvend, door hakken afzonderen: *iemand den kop, de hand afhakken*. *Eenen os afhakken*, aan gefchikte stukken hakken.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*, voor ten einde hakken: *hij heeft nog niet afgehakt*.

AFHAKKER, z. n., m., *des afhakkers*, of *van den afhakker*; meerv. *afhakkers*. Van *afhakken*. Zie *er*.

AFHAKKING, z. n., v., *der*, of *van de afhakking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhakken*. Zie *ing*.

AFHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.
af en halen: *ik haalde af, heb afgehaald*. Van boven halen: *ik moet nog turf afhalen*. Aftrekken: *eenen aal het vel afhalen*. Van eene plaats halen: *ik kom u, van avond, afhalen*. Met geweld, of list, onttrekken: *zij heeft hem alles afgehaald, wat hij bezat*.

AFHALER, z. n., m., *des afhalers*, of *van den afhaler*; meerv. *afhalers*. Van *afhalen*. Zie *er*.

AFHALING, z. n., v., *der*, of *van de afhaling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhalen*. Zie *ing*.

AFHANDELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en handelen*: *ik handelde af, heb afgehandeld*.

Bedrijv., door wederzijdsche overlegging, door beoordeeling van hetgene dat voor en tegen eene zaak is, tot stand brengen: *laat ons deze zaak eerst afhandelen*. Mondeling, of schriftlijk behandelen: *de leer der onsterfelijkheid, in eene redevoering, afhandelen*. Beslissen, beplechten, door eene uitpraak afdoen: *de zaak is, bij den Raad, reeds afgehandeld*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, voor ten einde handelen: *wij hebben afgehandeld*.

AFHANDELING, z. n., v., *der* of *van de afhandeling*; het

het meerv. is niet in gebruik. Van *afhandelen*. Zie *ing.*

AFHANDIG, bijw., van het voorz. *af*, voor *van*, en *handig*, van *hand*. *Afhandig* is, derhalve, zoo veel als *van de hand*, afwezig. Het komt bij ons alleen voor met het werkw. *maken*: *iemand iets afhandig maken*, ontnemen, onttrekken.

KILIAAN heeft *afhendig*; zoo ook J. B. HOUWAERT: *'t land souden afhendich maken*. Thands echter is *aifhandig* in algemeen gebruik, schoon men, daartegen, *behendig*, en niet *behandig* zegt.

In het hoogd. der middeleeuw, werd *abhändig* ook als een bijv. naamw. gebruikt, waarvan HALTAUS verscheidene voorbeelden aanvoert.

AFHANGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *hangen*: *ik hing af, heb afgehangen*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*. Naar beneden hangen: *het touw hing van het dak der kerk af*. In eenigen afstand van iets hangen: *de schilderijen hangen ver genoeg van den muur af*. Figuurlijk: *van iemand afhangen*, in deszelfs magt zijn, onder deszelfs bevelen staan. *Ak wat bestaat, hangt van God af*, heeft zijn aanwezen en zijne bestemming aan hem te danken. *Dit hangt van mij niet af*, staat niet in mijne magt.

Bedrijv., voor afnemen, nederlaten: *de schilderijen afhangen — de gewigten van een uurwerk afhangen*.

AFHANGING, z. n., v., der, of van de *afhanging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhangen*. Zie *ing.*

AFHANGLIJK, bijv. naam., *afhanglijker, afhanglijkst*. Van *afhangen*. Tot iets anders behoorende, zijnen grond daarin hebbende, aan hetzelfde onderworpen: *deze zaak is van gene geheel afhanglijk. — De gansche natuur is van God afhanglijk*. Zie *lijk*.

AFHANGLIJKHEID, z. n., v., der, of van de *afhanglijkheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhanglijk*. Zie *heid*.

AFHAREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *haren*, welk buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik haarde af, heb afgehaard*. De haren loslaten: *de pels haart af*.

AFHASPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *haspelen*: *ik haspelde af, heb afgehaspeld*.

Bedrijv., door haspelen van iets afdoen: *het garen van de klossen afhaspelen*. Overdrachtiglijk, voor iets langzaam en gebrekkelijk verrigten, in den gemeenen spreektrant: *hebt gij uwe taak haast afgehaspeld?*

Onzijd., met het hulpw. *hebben*: voor ten einde haspelen: *wij zullen eerst maar afhaspelen*.

AFHEBBEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *hebben*: *ik had af, heb afgehad*. Voleindigd hebben: *ik heb mijn werk eerder afgehad, dan gij het uwe*.

AFHEFFEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *heffen*: *ik hief af, heb afgeheven*. Door heffen van iets afnemen — afligten: *den ketel afheffen*, van het vuur. *De kaart afheffen*.

AFHEFFER, z. n., m., *des afheffers*, of van den afheffer; meerv. *afheffers*. Van *afheffen*. Zie *er*.

AFHEFFING, z. n., v., *der*, of van de *afheffing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afheffen*. Zie *ing*.

AFHEINEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *heinen*: *ik heinde af, heb afgeheind*. Met eene heining bezetten, besluiten: *de tuin is rondom afgeheind*. — Ook voor *afgeperkt*: *in Twentes afgeheinde plekken*. MOONEN. Van hier ook *afheining*.

AFHELLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *hellen*: *ik helde af, heb afgehield*. Naar beneden nigen: *de weg helt hier verschrikkelijk af*. Van hier ook *afhelling*.

AFHELPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *helpen*: *ik help af, heb afgeholpen*. Van de hoogte naar beneden helpen: *ik help haar van den wagen af* — *iemand van het paard afhelfen*. Bevrijden, verlossen, ontdoen: *iemand van de koorts afhelfen* — *hij heeft zijn huis nog niet kunnen verkoopen; maar ik zal er hem wel afhelfen*. Onttrekken, helpen verpillen: *zij zal hem wel van zijn goed afhelfen*. Wegdoen, verdrijven: *men moet de honden van de straat afhelfen*.

AFHOEREN, wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *hoeren*: *ik hoerde af, heb afgehoerd*. Zich *afhoeren*, zich door hoererij verzwakken en bederven.

AFHOOREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *hooren*: *ik hoorde af, heb afgehoord*. Door het gehoor vernemen: *wij hebben hun al hunne geheimen afgehoord* — *ik heb alles afgehoord*. Ten einde aanhooren: *de getuigen zijn nog niet afgehoord*.

AF-

AFHOUDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en houden*: *ik hield af*, (van het oude *holden*) *heb afgehouden*.

Bedrijv., op zekeren afstand van iets houden: *iets van zich — iets van den muur* enz., *afhouden*. De aanmadering van eenen perloon, of eene zaak, verhinderen: *den vijand van de stad afhouden*. In de volbrenging eener zaak verhinderen: *iemand van eene schandelijke daad — van den arbeid, van de kerk afhouden*. Verwijderen, afzonderen: *hij houdt zich van dat gezelschap af*. Terughouden: *ik zal er tien stuivers afhouden*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, in de scheepvaart gebruikelijk: *onze vloot hield af, en ging op den vijand los*. Ook wordt dit *afhouden* als een spreekw. gebezigd, b. v.: *eerst scheen hij onverzettelijk, doch daarna begon hij wat aftehouden*, van zijn eerste oogmerk aftezien.

AFHOUDER, z. n., m., *des afhouders*, of *van den afhouder*; meerv. *afhouders*. Van *afhouden*. Zie *er*.

AFHOUDING, z. n., v., *der*, of *van de afhouding*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhouden*. Zie *ing*.

AFHOUWEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en houwen*: *ik hieuw af, heb afgehouden*. Door houwen afzonderen, afhakken: *enen boom afhouden — iemand het hoofd afhouden*.

TATIAAN gebruikt *abafurhouuan* voor *afhouwen*.

AFHOUWER, z. n., m., *des afhouwers*, of *van den afhouwer*; meerv. *afhouwers*. Van *afhouwen*. Bij KILIAAN *een beul*. Zie *er*.

AFHOUWING, z. n., v., *der*, of *van de afhouwing*; meerv. *afhouwingen*. Van *afhouwen*. Zie *ing*.

AFHUICHELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en huichelen*: *ik huichelde af, heb afgehuicheld*. Door huichelen verkrijgen: *iemand iets afhuichelen — God laat zich niets afhuichelen*.

AFHUILEN, wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en huilen*: *ik huilde af, heb afgehuild*. Door huilen afmatten: *hij heeft zich afgehuild*.

AFHUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en huren*: *ik huurde af, heb afgehuurd*. Door huren bekomen: *wij zullen de schuit afhuren*. Van hier ook *afhurer*.

AFJAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en jagen*: *ik joeg af, heb afgejaagd*. Naar beneden jagen, wegjagen: *ik joeg hem van den berg — van de ka-*

kamer af. Jaag den hond van het vuur af. Door jagen afmatten: *een paard affagen — zich affagen.* Van hier ook *affager.*

AFJONST, veroud. z. n., voor *afgunst*. Bij KILIAAN.

AFJONSTIG, veroud. bijv. naamw, voor *afgunstig*.

AFJONSTIGHEID, veroud. z. n., voor *afgunstigheid*.

Bij HOUWAERT.

AFKAATSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kaatsen*: *ik kaatste af, heb afgekaats.* Door kaatsen van zich verwijderen: *den bal afkaatsen*, terugkaatsen. Ook figuurlijk, als een spreekw., voor afwenden, afkeeren: *hij wilde hem voor den Regter roepen, maar ik heb het nog gelukkiglijk afgekaats.* Van hier ook *afkaatsen*, *afkaatsing*.

AFKABELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kabbelen*: *ik kabbelde af, heb afgekabbeld.* Door kabbelen verwijderen: *het water heeft hier een stuk van den dijk afgekabbeld.*

AFKAKELLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kakelen*: *ik kakelde af, heb afgekakeld.*

Bedrijv., door kakelen, d. i. veel praten en snappen, doen ophouden, afweren: *hij zal dat wel afkakelen.*

Onzijdig, voor, ten einde kakelen, met het hulpw. *hebben*: *laat haar maar eerst afkakelen.*

AFKALKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *kalken*: *kalkte af, is afgekalkt.* De kalk loslaten, laten afvallen: *die muur kalkt overal af.* Van hier ook *afkalking*.

AFKALVEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *kalven*: *ik kalfde af, heb afgekalfd.* Ten einde kalven: *de koeijen hebben afgekalfd.*

AFKAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kammen*: *ik kamde af, heb afgekamd.* Door kammen verwijderen — ook met den kam reinigen: *ik heb al het vuil van zijn hoofd afgekamd.* Van hier ook *afkammer*, *afkamming*.

AFKANTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kanten*: *ik kantte af, heb afgekant.* De kanten wegnemen: *die steen moet nog wat afgekant worden.* Van hier ook *afkanter*, *afkanting*.

AFKAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kappen*: *ik kapte af, heb afgekap.* Afhouwen: *de takken van de boomen afkappen.*

AF-

- AFKAPPER**, z. n., m., *des afkappers*, of *van den afkapper*; meerv. *afkappers*. Van *afkappen*. Zie *er*.
- AFKAPPING**, z. n., v., *der*, of *van de afkapping*; meerv. *afkappingen*. Van *afkappen*. Zie *ing*.
- AFKEER**, z. n., m., *des afkeers*, of *van den afkeer*; zonder meerv. Tegenzin, weerzin: *eenen afkeer van iets hebben*. — *Waardoor zij eenen afkeer van hem kreeg*. — Oul. werd *afkeer* ook voor *wederkeering* gebezigd.
- AFKEEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en keeren*: *ik keerde af, heb afgekeerd*. Afwenden, in de eigenlijke en oneigenlijke beteekenis: *zich van iemand afkeeren* — *het gezicht van iets afkeeren*, den rug toekeren — *zich van de wereld afkeeren*, alle gemeenschap met haar opheffen — *den vijand afkeeren*, afweeren, terugdrijven — *een gevaar, een ongeluk afkeeren*. Oul. werd *afkeeren* ook als een onz. werkw. gebezigd, in den zin van *afwijken*: *wi en sullen niet afkeeren in den ackers noch in den wijngaerden*. BIJB. 1477.
- AFKEERER**, z. n., m., *des afkeerers*, of *van den afkeerer*; meerv. *afkeerers*. Van *afkeeren*. Iemand, die iets afkeert. Van het oude onz. werkw. *afkeeren*, in den zin van *afwijken*, is ook het zelfst. *afkeerer*, voor *afwijker*, *afvallige*, in gebruik geweest. Zie *er*.
- AFKEERIG**, bijv. naamw., *afkeeriger*, *afkeerigst*. Van *afkeer*. Eenen tegenzin hebbende: *hij was geheel afkeerig van die daad* — *iemand van eene zaak afkeerig maken*. Ook komt *afkeerig* in den zin van *afwijkende*, *afdwalende* voor: *gij afkeerige kinderen!* BIJBELVERT.
- AFKEERIGHEID**, z. n., v., *der*, of *van de afkeerigheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkeerig*. Hetzelfde als *afkeer*. Zie *heid*.
- AFKEERIGLIJK**, bijw. Van *afkeerig*. Met *afkeer*. Zie *lijk*.
- AFKEERING**, z. n., v., *der*, of *van de afkeering*; meerv. *afkeeringen*. Van *afkeeren*. Zie *ing*.
- AFKEMMEN**, zie *afkammen*.
- AFKERVEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en kerven*: *ik korf af, heb afgekorven*. Door kerven afzonderen, affnijden: *eenen visch den staart, den kop afkerven*. Oul. had *afkerven* nog andere beteekenissen, waarin het thands niet meer gebezigd wordt, b. v. *schepen afkerven*, voor *losmaken*, *het gebod afkerven*, voor *overtreden*. SPELEN VAN SINNEN.
- AFKERVER**, z. n., m., *des afkervers*, of *van den af-*

- afkerver*; meerv. *afkervers*. Van *afkerven*. Zie *er*.
- AFKERVING**, z. n., v., *der*, of *van de afkerving*; meerv. *afkervingen*. Van *afkerven*. Zie *ing*.
- AFKEUREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *keuren*: *ik keurde af, heb afgekeurd*. Kwaad keuren, veroordeelen, verwerpen: *het zilver afkeuren*, als geen goed zilver zijnde — *eene ingezondene verhandeling afkeuren*, niet voldoende oordeelen, niet goed keuren. *Welk redelijk mensch zal het kwaadspreken niet afkeuren?* Van hier ook *afkeurer*, *afkeuring*.
- AFKIJKEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kijken*: *ik keek af, heb afgekeken*. Heimelijk, steelswijs, afzien, door kijken zich eigen maken: *ik heb hem de kunst afgekeken*. In den vertrouwlijken spreektrant: *ik zal het eens afkijken*, het einde afwachten, zien, wat er van worde.
- AFKLAREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *klaren*: *ik klaarde af, heb afgeklaard*. Geheel afmaken: *eene rekening afklaren*, geheel afdoen, volkomen zuiver en effen maken. Bij KILIAAN.
- AFKLAUTEREN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *klauteren*: *ik klauterde af, ben afgeklauterd*. Op handen en voeten afklimmen: *hij klauterde van de trappen af*.
- AFKLEMMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *klemmen*: *ik klemde af, heb afgeklemd*. Door klemmen afzonderen: *zich eenen vinger afklemmen*.
- AFKLEMMER**, z. n., m., *des afklemmers*, of *van den afklemmer*; meerv. *afklemmers*. Van *afklemmen*. Zie *er*.
- AFKLEMMING**, z. n., v., *der*, of *van de afklemming*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afklemmen*. Zie *ing*.
- AFKLEPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kleppen*: *ik klepte af, heb afgeklept*. Met klokkengeklep afkondigen: *de bekendmaking is reeds afgeklept*.
- AFKLEPPER**, z. n., m., *des afkleppers*, of *van den afklepper*; meerv. *afkleppers*. Van *afkleppen*. Zie *er*.
- AFKLEPPING**, z. n., v., *der*, of *van de afklepping*; meerv. *afkleppingen*. Van *afkleppen*. Zie *ing*.
- AFKLIMMEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *klimmen*: *ik klom af, ben afgeklommen*. Naar beneden klimmen: *hij klom van het dak af*.
- AFKLIMMER**, z. n., m., *des afklimmers*, of *van den af-*

- afklimmer*; meerv. *afklimmers*. Van *afklimmen*. Zie *er*.
- AFKLIMMING**, z. n., v., *der*, of *van de afklimming*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afklimmen*. Zie *ing*.
- AFKLOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en kloppen*: *ik kloppe af, heb afgeklopt*. Door kloppen verwijderen: *klop het stof van mijnen rok af*. Ook door kloppen zuiveren, schoonmaken: *den hoed afkloppen*. Afstaan, afrosen: *hij heeft hem deerlijk afgeklopt*.
- AFKLOPPER**, z. n., m., *des afkloppers*, of *van den afklopper*; meerv. *afkloppers*. Van *afkloppen*. Zie *er*.
- AFKLOPPING**, z. n., v., *der*, of *van de afklopping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkloppen*. Zie *ing*.
- AFKLUIVEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en kluiven*; oul. *knuiven*: *ik kloof af, heb afgekloven*. Door kluiven afzonderen: *het vleesch van de beenen afkluiven*; ook *een been afkluiven*.
- AFKLUIVER**, z. n., m., *des afkluivers*, of *van den afkluiver*; meerv. *afkluivers*. Van *afkluiven*. Zie *er*.
- AFKLUIVING**, z. n., v., *der*, of *van de afkluiving*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkluiven*. Zie *ing*.
- AFKNAAUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en knaauwen*: *ik knaauwde af, heb afgeknaauwd*. Hetzelfde als *afknabbelen*. Hiervan ook *afknaauwer*, *afknaauwing*.
- AFKNABBELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en knabbelen*: *ik knabbelde af, heb afgeknabbeld*. Door knabbelen afzonderen: *het vleesch van de beenen afknabbelen*; ook *een been afknabbelen*. De *nagels afknabbelen*.
- AFKNABBELER**, z. n., m., *des afknabblers*, of *van den afknabbeler*; meerv. *afknabblers*. Van *afknabbelen*. Zie *er*.
- AFKNABBELING**, z. n., v., *der*, of *van de afknabbeling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknabbelen*. Zie *ing*.
- AFKNAGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en knagen*: *ik knaagde af, heb afgeknaagd*. Hetzelfde als *afkluiven*, *afknabbelen*. Door knagen afzonderen: *het vleesch van de beenen afknagen*; ook *een been afknagen*. Overdragtiglijk zegt men ook: *de kommer knaagt hem het hart af*, hij wordt door heimlijk verdriet verteerd.
- AFKNAGER**, z. n., m., *des afknagers*, of *van den afknager*; meerv. *afknagers*. Van *afknagen*. Zie *er*.

AFKNAGING, z. n., vr., *der*, of *van de afknaging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknagen*. Zie *ing*.

AFKNAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *knakken*: *ik knakte af, heb afgeknakt*.

Bedrijv., knakken en afbreken: *hij knakte de bloem van haren steel af*.

Onzijd., met het hulpw. *zijn*: *de bloem knakte van haren steel af*.

Afknakken is een klanknabootsend woord.

AFKNAKKER, z. n., m., *des afknakkers*, of *van den afknakker*. meerv. *afknakkers*. Van *afknakken*. Zie *er*.

AFKNAKKING, z. n., vr., *der*, of *van de afknakking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknakken*. Zie *ing*.

AFKNAPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *knappen*: *ik knapte af, heb afgeknapt*.

Bedrijv., knappen en afbreken: *hij knapte een stuk van het glas af*.

Onzijd., met het hulpw. *zijn*: *ik wond mijn uurwerk op, en de veer knapte af*.

Afknappen is een klanknabootsend woord.

AFKNAPPING, z. n., vr., *der*, of *van de afknapping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknappen*. Zie *ing*.

AFKNELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *knellen*: *ik kneelde af, heb afgekneeld*. Door knellen afscheiden: *zij kneelde haren vinger af*.

AFKNEVELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *knevelen*: *ik knevelde af, heb afgekneveld*.

Door knevelen verkrygen, met geweld afpersen: *hij heeft zynen broeder schatten afgekneveld*.

AFKNEVELER, z. n., m., *des afknevelers*, of *van den afkneveler*; meerv. *afknevelers*. Van *afknevelen*. Zie *er*.

AFKNEVELING, z. n., vr., *der* of *van de afkneveling*; meerv. *afknevelingen*. Van *afknevelen*. Zie *ing*.

AFKNIBBELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *knibbelen*: *ik knibbelde af, heb afgeknibbeld*.

Door knibbelen — door twisten en kijven, bekomen: *ik heb hem nog drie stuivers afgeknibbeld*.

AFKNIBBELER, z. n., m., *des afknibbelers*, of *van den afknibbeler*; meerv. *afknibbelers*. Van *afknibbelen*. Zie *er*.

AFKNIBBELING, z. n., vr., *der*, of *van de afknibbeling*; meerv. *afknibbelingen*. Van *afknibbelen*. Zie *ing*.

AF-

AFKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en knippen*: *ik kneep af, heb afgeknepen.*

Door knippen afscheiden: *een stuk van het deeg afknippen.*

Afnypen, zonder *k*, is even zeer in gebruik.

AFKNIJPER, z. n., m., *des afknijpers*, of *van den afknijper*; meerv. *afknijpers*. Van *afknippen*. Zie *er*.

AFKNIJPING, z. n., vr., *der*, of *van de afknijping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknippen*. Zie *ing*.

AFKNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en knippen*: *ik knipte af, heb afgeknipt.* Door knippen afscheiden — met eene schaar afsnijden: *hij knipte een stukje van het papier af.*

AFKNIPPER, z. n., m., *des afknippers*, of *van den afknipper*. meerv. *afknippers*. Van *afknippen*. Zie *er*.

AFKNIPPING, z. n., vr., *der*, of *van de afknipping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknippen*. Zie *ing*.

AFKNOTTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en knotten*: *ik knotte (knottede) af, heb afgeknot (afgeknotted)*. De knotten afplukken (naamlijk, van het vlas): *het vlas is reeds afgeknot.* Knotten beteekent, in de vlasteelt, ook in knotten binden; en dan is *afknotten*, zoo veel als ten einde knotten, al het vlas in knotten binden: *wij zullen het vlas eerst maar afknotten.* — Afkappen, afhouden: *de takken van de boomen afknotten, ook de boomen afknotten.*

AFKNOTTER, z. n., m., *des afknotters*, of *van den afknotter*; meerv. *afknotters*. Van *afknotten*. Zie *er*.

AFKNOTTING, z. n., vr., *der*, of *van de afknotting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknotten*. Zie *ing*.

AFKOELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en koelen*: *ik koelde af, heb afgekoeld.* Behoorlijk koel, of koud maken: *ijzer in water afkoelen.* Zich afkoelen — *ik zette mij onder dezen boom neder, om mij wat aftekoelen.*

AFKOELER, z. n., m., *des afkoelers*, of *van den afkoeler*; meerv. *afkoelers*. Van *afkoelen*. Zie *er*.

AFKOELING, z. n., vr., *der*, of *van de afkoeling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkoelen*. Zie *ing*.

AFKOKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en koken*: *ik kookte af, heb afgekookt.* Genoeg, naar vereisch koken: *groente afkoken, eenen drank afkoken.*

- AFKOKING**, z. n., vr., *der*, of *van de afkoking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkoken*. Zie *ing*.
- AFKOMELING**, z. n., m. en vr., *des afkomelings*, of *van den afkomeling*, — *der*, of *van de afkomeling*; meerv. *afkomelingen*. Van *afkomen*. Een afstammeling van eenen persoon, of een geslacht: *hij is een — zij is eene afkomeling van Barneveld*. Zie over het gemeene geslacht van dit woord, bij *Aankomeling* en *ling*.
- AFKOMEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en komen*: *ik kwam af, ben afgekomen*. Van boven komen: *ik kwam terstond af — van mijne kamer af*. Vervoerd worden: *die goederen komen den rij af*. Zich van eene plaats, of zaak, verwijderen: *ik kwam van mijns broeders huis af — ik konde van het gezelschap niet afkomen*. Zij kwamen van hun voornemen af, lieten het varen. Om van de zaak afte komen, dezelve ten einde te brengen — *er is geen afkomen aan die zaak*. Gij zult niet schiekelijk van hem afkomen, ontlagen worden. — Zoo doende komen wij nimmer van elkander afteffren wij nimmer een vergelijk. *Hij is er slecht afgekomen*, de uitflag der zaak is nadeelig voor hem. — Afstammen: *hij is van brave Ouderen afgekomen*; en daar van hebben wij nog de woorden *afkomeling* en *afkomst*.
- AFKOMST**, z. n., vr., *der*, of *van de afkomst*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkomen*. Afstamming, herkomst, oorsprong, geslacht: *van zeer achtbare afkomst*. HOOFD. *Een duitfcher van afkomst*. *De afkomst*, oorsprong, van een woord. Ook kroost, afstammelingen: *Natuur boezemde den Ouden in, hunne afkomst optekweeken*. VONDEL.
- AFKOMSTIG**, bijv. naamw., van *afkomst*. Geboren, oorspronglijk: *zij zijn van eerlijke Ouderen afkomstig*.
- AFKONDIGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en kondigen*: *ik kondigde af, heb afgekondigd*. Van eene verhevene plaats bekend maken: *een huwelijk afkondigen — den vrede afkondigen*.
- AFKONDIGER**, z. n., m., *des afkondigers*, of *van den afkondiger*; meerv. *afkondigers*. Van *afkondigen*. Zie *er*.
- AFKONDIGING**, z. n., vr., *der*, of *van de afkondiging*; meerv. *afkondigingen*. Van *afkondigen*. Zie *ing*.
- AFKONNEN**, het zelfde als *afkunnen*.
- AFKOOKSEL**, z. n., o., *des afkookfels*, of *van het afkook-*

- kookfel*; meerv. *afkookfels*. Van *afkoken*. Het gene dat afgekookt is: *een afkookfel van den koortsbast*.
- AFKOOPT**, z. n., m., *des afkoopts*, of *van den afkoop*; meerv. *afkoopten*; doch dit is niet zeer in gebruik. Van *afkoopten*.
- AFKOOPTEN**, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af en koopten*: *ik kocht af, heb afgekocht*. Door koopten verkrijgen: *iemand iets afkoopten*. Eene zaak door geld verhinderen, iemand door geld van iets bevrijden: *straf afkoopten* — *zich van den dienst afkoopten* — *de Burgers hebben de plundering afgekocht*.
- AFKOOPTER**, z. n., m., *des afkoopters*, of *van den afkoopt*; meerv. *afkoopters*. Van *afkoopten*. Zie *er*.
- AFKOOPTING**, z. n., vr., *der*, of *van de afkoopting*; meerv. *afkooptingen*. Van *afkoopten*. Zie *ing*.
- AFKORSTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en korsten*: *ik korstte af, heb afgekorst*. De korst afdoen: *brood afkorsten*.
- AFKORTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en korten*: *ik kortte af, heb afgekort*. Korter maken: *ik heb mijnen mantel laten afkorten* — *zijne woorden, onder het schrijven, afkorten*, niet geheel uitschrijven. Afrekken: *ik heb tien stuivers op zijne rekening afgekort*.
- AFKORTER**, z. n., m., *des afkorters*, of *van den afkorter*; meerv. *afkorters*. Van *afkorten*. Zie *er*.
- AFKORTING**, z. n., vr., *der*, of *van de afkorting*; meerv. *afkortingen*. Van *afkorten*. Verkorting: *de afkorting der woorden veroorzaakt dikwijls moeilijkheid onder het lezen*. Afrekking: *zonder afkorting betalen*. Zie *ing*.
- AFKRABBELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en krabbelen*, voorddur. werkw. van *krabben*: *ik krabbelde af, heb afgekrabbeld*. Door veel krabben afzonderen: *hij krabbelde het vel van zijne hand af*.
- AFKRABBEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en krabben*: *ik krabde af, heb afgekrabd*. Door krabben afzonderen: *de verw van de deur afkrabben*.
- AFKRABBER**, z. n., m., *des afkrabbers*, of *van den afkrabber*; meerv. *afkrabbers*. Van *afkrabben*. Zie *er*.
- AFKRABBING**, z. n., vr., *der*, of *van de afkrabbing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkrabben*. Zie *ing*.
- AFKRASSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en krasfen*: *ik kraste af, heb afgekrast*. Door krasfen afdoen: *de kalk van den muur afkrasfen*.

- AFKRASSER**, z. n., m., *des afkrassers*, of *van den afkrasser*; meerv. *afkrassers*. Van *afkrassen*. Zie *er*.
- AFKRASSING**, z. n., vr., *der*, of *van de afkrassing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkrassen*. Zie *ing*.
- AFKRIJGEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en krijgen*: *ik kreeg af, heb afgekregen*. Van zekere hoogte krijgen: *ik kan, zonder ladder, de boeken van de bovenste plank niet afkrijgen*. Afdoen, verdrijven: *ik zal er het vuil eerst zien afkrijgen*. Aandeel verkrijgen: *gij zult er niets afkrijgen*. Schade bekomen: *gij kunt er ligtlijk iets afkrijgen*. Doch in de twee laatste beteekenissen is *van*, thands, gebruikelijker: *gij zult er niets van krijgen*, enz.
- AFKRUIPEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en kruipen*: *ik kroop af, ben afgekropen*. Naar beneden kruipen: *de slang kroop van den berg af*. Op handen en voeten afklimmen: *hij kroop van het bed-van het dak af*.
- AFKUNNEN**, onz. w., onregelm., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af en kunnen*: *ik konde af, heb afgekonnen*. In de mogelijkheid zijn, om zich van iets te ontdoen, te bevrijden: *ik heb mij tot die zaak verbonden, en nu kan ik er niet af*. Afgetrokken, afgenomen kunnen worden: *er konden maar drie stuivers af — er kan geene letter af*.
- AFKUSSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en kussen*: *ik kuste af, heb afgekust*. Wegkussen: *heeft Potiphar zoo vroeg den bloesem afgekust*. VOND. — *Gij zult er al de schoonheid afkussen*. — Den twist bijleggen, den vrede maken, met eenen kus: *zij hebben elkander afgekust*. — *Zich afkussen*, met kussen afmatten.
- AFLAAT**, z. n., m., *des aflaats*, of *van den aflaat*; meerv. *aflaten*. Van *aflaten*. De verzachting van de kerklijke straf, (in de roomsche kerk), schoon dit woord ook dikwerf voor de vergeving der zonde zelve gebruikt wordt: *de Paus had grooten aflaat beloofd*. HOORT. *Aflaat geven, verleenen, bekomen, krijgen — aflaat prediken*. Van hier *aflaatbrief*, de brief, of oorkonde, waarin deze aflaat verleend wordt: *aflaatprediker*, die den aflaat, bij plechtige gelegenheden, openlijk afkondigt: *aflaatkraam*, ongeoorlofde handel met den aflaat: *aflaatkramer*, die zoodanigen handel drijft. Het woord *aflaat* komt, in dezen zin, bij de oudste schrijvers voor; bij OTFRID., *ablazi*, bij NOTKER., *ablaz*. Goth., *ableta* ijsl. *aflaat*, zweed., *ablata*. M. STOKÉ gebruikt het, in de beteekenis

nis van *kruistogt*: *deene bleef doot voor Akers in den oflate groot*, d. i. in den krijgstogt, (of kruistogt) waarvoor veel aflat beloofd werd. Voor *aflat* bezigt VAN MAAR-LANT *verlaat*, in den eerst genoemden zin.

AFLADEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en laden*: *ik laadde* (oul. *loed*) *af*, heb *afgeladen*. Eenen opgeladenen last afheffen: *hij laadde de helft der vracht van zijnen wagen af*. Van eenen opgeladenen last bevrijden: *eenen wagen*, *eenen ezelt afladen*. Geheel laden, de volle vracht, of lading, ingeven: *dit schip is afgeladen*.

AFLADER, z. n., m., *des afladers*, of *van den aflader*; meerv. *afladers*. Van *afladen*. Zie *er*.

AFLADING, z. n., vr., *der*, of *van de aflading*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afladen*. Zie *ing*.

AFLAGCHEN, bedr. w., wederkeer., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en lagchen*: *ik lachte af*, heb *afgelagchen*. *Zich aflagchen*, door lagchen afmatten.

AFLANGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en langden*: *ik langde af*, heb *afgelangd*. Afreiken, van boven toereiken: *wilt gij mij dat boek van de bovenste plank eens aflangen?* Overreiken: *gij moet den brief aan dat huis aflangen*. Geven, weggeven: *hij houdt niet veel van aflangen*, hij is karig.

AFLANGER, z. n., m., *des aflangers*, of *van den aflanger*; meerv. *aflangers*. Van *aflangen*. Zie *er*.

AFLATEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en laten*: *ik liet af*, heb *afgelaten*.

Bedrijv., *nederlaten*: *iets aan een touw*, *van den zolder*, *aflaten*, laten afzakken; — *hem aflatende in eene mand*. BIJBELVERT. — *wijn aflaten*, van het vat laten afloopen, aftappen, overgieten, waarvoor men gemeenlijk *verlaten* gebruikt.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*; ophouden iets te doen, eene zaak niet verder voordzetten; doch meestal, met het voorzetsel *van*: *gij en laat niet af van moorden en branden*. J. B. HOUWAART. *Van het kwade aflaten*, van iemand *aflaten*, ophouden gemeenschap met hem te hebben, zich aan hem onttrekken, hem ontwijken. Zonder *van*: *maar deze heeft niet afgelaten*, *mijne voeten te kussen*. BIJBELVERT. Ook zonder ander werkw., of zelfst. naamw.: *laat af*, *gij ontfaarde!* — *toen hij naderde*, *lieten zij terstond af*. *En 't gruwzaam onweer laat niet af*. L. BAKE.

Aflaten is in het goth. *aletan*.

- AFLATING**, z. n., vr., *der*, of *van de aflating*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aflaten*. Zie *ing*.
- AFLEENEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en leenen*: *ik leende af, heb afgeleend*. Door leenen bekomen, ter leen nemen: *hij heeft mij schatten afgeleend*.
- AFLEENER**, z. n., m., *des afleeners*, of *van den afleener*; meerv. *afleeners*. Van *afleenen*. Zie *er*.
- AFLEENING**, z. n., vr., *der*, of *van de afleening*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afleenen*. Zie *ing*.
- AFLEEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en leeren*: *ik leerde af, heb afgeleerd*. Door toezien en aandachtig opmerken, van iemand leeren: *iemand eene kunst, eene handgreep afleeren*. — Ontwennen: *ik zal hem die streken wel afleeren*.
- AFLEGGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en leggen*: *ik legde (ook leide) af, heb afgelegd (ook afgeleid)*. Van de eene plaats op de andere leggen, en wel van de hoogte naar de laagte: *een stuk geschut van de affuit afleggen*, — *leg dat boek van de tafel af*. Wegleggen, om niet meer te gebruiken: *een kleed afleggen* — *den rouw (het rouwgewaad) afleggen*. Overdragtiglijk, voor betalen: *eene schuld, — de renten afleggen*. Met het zelfst. naamw. *leven*: *het leven afleggen*, *sterven*. Ook enkellijk, *het afleggen* — *hij heeft het afgelegd*; waaronder *leven* dan verstaan wordt. Van zich leggen, zich ontdoen: *zijn en haat afleggen* — *eene gewoonte, dwaasheden enz. afleggen*. — *Leg toch de vooroordeelen des volks af*. — *Zijne kinderschoenen afleggen*, de kinderjaren verlaten. In zwaarte verliezen; doch alleenlijk ten aanzien van geslagte beesten, nadat het ingewand er uitgehaald is: *die os heeft zeer weinig afgelegd*. Zich van de verrigting eener zaak kwijten: *eene boodschap, eene eed, eene getuigenis, een bezoek afleggen*. — Volbrengen: *eene reis afleggen*. Door van den stam te verwijderen, voordplanten: *eene wijnstok afleggen*, eene rank daarvan ombuigen en met aarde bedekken, opdat die wortel vatte, en een eigen, afzonderlijke wijnstok worde. Ook is *afleggen*, in eenen bedrijvenden zin, gebruikelijk, ten aanzien van doode lichamen; daarmede aanduidende het uittrekken van de gewone kleederen, waai in iemand gestorven is, en het aandoen van een zoogenoemd doodkleed: *den overledenen — het lijk afleggen*. En zij, die dit werk verrigten, worden *afleggers* en *aflegsters* genoemd.

- Bij KILIAAN komt het woord *afleggen* ook als onzijd. voor, in den zin van *kalven*: *de koe heeft afgelegd*, heeft gekalfd. *Afleggen* is in het goth. *aflegjan*.
- AFLEGGER**, z. n., m., *des afleggers*, of *van den aflegger*; meerv. *afleggers*. Van *afleggen*, in de meeste beteekenissen van dit werkwoord. Het gebruikelijkste echter is het woord *aflegger*, in den zin van iemand, die *eenen gestorvenen, een lijk*, aflegt: *de afleggers zijn rijklijk voor hunne moeite beloond geworden*. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, gebezigd voor iets, welk *afgelegd is*, b. v. *deze wijnstok is een aflegger*, is van eene rank voortgekomen, die van eenen anderen wijnstok afgelegd is. Zoo ook wordt datgene *een aflegger* genoemd, welk *afgelegd*, of *weggelegd is*, om niet meer gebruikt te worden, van welk gellacht de daardoor bedoelde zaak ook moog wezen: *deze pen — deze hoed — dit mes enz., is een aflegger*. In dezen zin gebruikt men ook dikwerf het verklein. woord *afleggertje*. Zie *er*.
- AFLEGGING**, z. n., vr., *der*, of *van de aflegging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afleggen*. Zie *ing*.
- AFLEGSTER**, z. n., vr., *der*, of *van de aflegster*; meerv. *aflegsters*. Van *afleggen*. Meestal in de beteekenis van Vrouwen, die gesteld zijn, om *eene gestorvene afteleggen*, of het doodkleed aantedoën. Zie *ster*.
- AFLEIDEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en leiden*: *ik leidde af, heb afgeleid*. Naar beneden leiden: *ik leidde haar van de trappen af — het water van het dak afleiden — den bliksem afleiden*. Figuurlijk, door beweeggronden van iets afbrengen: *iemand van den regten weg — van zijn voornemen — van de deugd afleiden*. De afkomst van iets, inzonderheid van een woord, bepalen: *velen leiden het woord neus van het latijnsche nasus af*.
- AFLEIDER**, z. n., m., *des afleiders*, of *van den afleider*; meerv. *afleiders*. Van *afleiden*, in al de beteekenissen van dat woord. Ook voor een werktuig, waarmede de bliksem afgeleid wordt: *ik heb eenen afleider op mijn huis geplaatst*.
- AFLEIDING**, z. n., vr., *der*, of *van de afleiding*; meerv. *afleidingen*. Van *afleiden*. Zie *ing*.
- AFLEKEN**, zie *aflekken*.
- AFLEKKEN**, (bij KILIAAN, *afleken*) onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en lekken*: *lekte af, is afgelekt*. Afdruppen: *al het bier lekte van het vat af*. Wanneer van *tranen* gesproken wordt,

- gebruikt men, doorgaands, *leken*: *ik zag de tranen van hare wangen afleken*.
- AFLEVEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en leveren*: *ik leverde af, heb afgeleverd*. Afgeven, afzenden: *ik moet morgen die goederen afleveren*.
- AFLEVERER**, (*afleveraar*) z. n., m., *des afleverers*, (*afleveraars*) of *van den afleverer*; meerv. *afleverers*. Van *afleveren*. Zie *er*.
- AFLEVERING**, z. n., vr., *der*, of *van de aflevering*; meerv. *afleveringen*. Van *afleveren*. Zie *ing*.
- AFLEZEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en lezen*: *ik las af, heb afgelezen*. Afnemen en verzamelen: *de druiven van eenen wijngaard aflezen*; ook enkellijk, *eenen wijngaard aflezen*. Iets, dat geschreven, of gedrukt is, luid afkondigen: *eenen brief, een bevel aflezen*. — *Zich aflezen*, door lezen afmatten.
- AFLEZER**, z. n., m., *des aflezers*, of *van den aflezer*; meerv. *aflezers*. Van *aflezen*. Zie *er*.
- AFLEZING**, z. n., vr., *der*, of *van de aflezing*, meerv. *aflezingen*. Van *aflezen*. Zie *ing*.
- AFLIGGEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en liggen*: *ik lig af, heb afgelegen*, en *ben afgelegen geweest*. Verwijderd liggen: *mijn huis ligt te verre van den gemeenen weg af, of is te verre van den gemeenen weg afgelegen*; want *afliggen* en *afgelegen zijn* beteekenen hetzelfde. *Mijn bal heeft drie voeten van den paal afgelegen*, of *is drie voeten van den paal afgelegen geweest*.
- Ook wordt het als bedrijv. gebezigd, in den zin van, door liggen afzonderen: *het paard heeft al zijne haren afgelegen*. Door veel en lang liggen verzwakken: *zij heeft zich afgelegen*. Van hier ook *afligging*.
- AFLIGTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheid. voorz. *af en ligten*: *ik ligte af, heb afgeligt*. Door ligten afzonderen: *het deksel van den pot afligten*. *De schellen van de oogen afligten*; ook als een spreekw., voor klaar doen zien.
- AFLIGTER**, z. n., m., *des afligters*, of *van den afligter*; meerv. *afligters*. Van *afligten*. Zie *er*.
- AFLIGTING**, z. n., vr., *der*, of *van de afligting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afligten*. Zie *ing*.
- AFLIJVIG**, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting, beteekenende dood, gestorven: *verleden jaar was hij nog niet aflijvig*. — *Aflijvig worden*, overlijden, ster-ven — *aflijvig maken*, doodden, ombrengen. *Aflijvig* is

zamengefteld van *af*, dat hier het tegendeel van datgene aanduidt, waarbij het gevoegd is, en *lijvig*, van *lijf*, welk oudtijds in de beteekenis van *leven* gebezigd werd. *Aflijvig* is derhalve zoo veel als *levenloos*, *zonder leven*.

AFLIJVIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de aflijvigheid*; zonder meerv. Van *aflijvig*. Dood, overlijden: *na des Vaders aflijvigheid*. Zie *heid*.

AFLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en likken*: *ik likte af, heb afgelikt*. Door likken afzonderen: *de suiker aflikken*. Ook met de tong fchoonmaken: *den lepel aflikken — lik uwen vinger af*.

AFLIKKER, z. n., m., *des aflikkers*, of *van den aflikker*; meerv. *aflikkers*. Van *aflikken*. Zie *er*.

AFLOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en loeren*: *ik loerde af, heb afgeloerd*. Door loeren vernemen, in den gemeenen spreektrant: *iets van iemand afloeren*, ook *iemand iets afloeren*. — *Ik heb alles afgeloerd*, ben, door gluren en fcherp kijken, achter alles gekomen.

AFLOERER, z. n., m., *des afloerers*, of *van den afloerer*; meerv. *afloerers*. Van *afloeren*. Zie *er*.

AFLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en lokken*: *ik lokte af, heb afgelokt*. Van iemand, of iets, naar zich lokken: *hij lokte mij mijnen hond af*. Figuurlijk, door list, of vleijerij, van iemand bekomen: *iemand geld aflokken*. Tot het tegengeftelde van iets overhalen: *iemand van den regten weg — van de deugd — van zijn voornemen aflokken*.

AFLOKKER, z. n., m., *des aflokkers*, of *van den aflokker*; meerv. *aflokkers*. Van *aflokken*. Zie *er*.

AFLOKKING, z. n., vr., *der*, of *van de aflokking*; meerv. *aflokkingen*. Van *aflokken*. Zie *ing*.

AFLOOP, z. n., m., *des afloops*, of *van den afloop*; meerv. *afloopen*. Voor het afloopen, zonder meerv: *de afloop des waters*, de ebbe — *het water moet zijnen afloop hebben*. Een afloopende weg, afgang: *deze afloop is mij te steil*. Het einde eens bepaalden tijds, zonder meerv: *ik heb mijne reis tot na den afloop dezer zaak uitgesteld*. — *Voor den afloop van dit jaar — met den afloop dezer week enz.*

AFLOOPEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidbaar voorz. *af en loopen*: *ik liep af, heb afgeloopen*.

Onzijdig, met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Naar beneden loopen: *wij hebben den ganschen dag op — en afgeloopen*, en *wij zijn de trappen afgeloopen*. Zie **INLEID.** bl. 144, 145. *Het water loopt af — een fchip laten*

ten afloopen, van de werf in het water laten loopen. Ten einde loopen, en daarom ophouden: *het uurwerk is afgeloopen*. Figuurlijk, van den tijd, ten einde gaan: *toidat mijn proefstijd zal afgeloopen zijn — hij zag zijne jaren treurig afloopen*. Eenen uitlag bekomen: *de zaak is wel — naar wensch afgeloopen*. *Wij willen zien, hoe die aanslag zal afloopen*. Ook met bijvoeging van *met*: *hoe zal het nog met mij afloopen! — het zal haast met hem afgeloopen* (hij zal haast aan zijn einde genaderd) *zijn*.

- Bedrijvend, door loopen verfluiten: *zijne schoenen afloopen*, *het vel van zijne voeten afloopen*. Door loopen afmatten: *zich afloopen*. Ook *iemand afloopen*: *en loopt de vrijster af*. VOND. Zich met geweld meester maken: *een schip afloopen — het platte land afloopen*, uitplunderen en verwoesten. Door loopen iets van iemand afwinnen, met den derden naamval des perfoons; inzonderheid in de wedloopen en renspelen: *ik heb hem den prijs afgeloopen*.
- AFLOOPER**, z. n., m., *des afloopers*, of *van den aflooper*; meerv. *afloopers*. Van *afloopen*. Zie *er*.
- AFLOOPING**, z. n., vr., *der*, of *van de aflooping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afloopen*. Zie *ing*.
- AFLOSSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en lossen*: *ik loste af, heb afgelost*. Affchieten, inzonderheid van grof geschut: *een stuk kanon aflossen*; doch meestal zegt men enkellijk *lossen*. — *Iemand aflossen*, deszelfs plaats vervangen, of door eenen anderen laten vervangen, en hem daardoor van zijne bezigheid, of van eenige verplichting, ontslaan: *iemand van den arbeid aflossen — de wacht aflossen*, — *zij lossen elkander telkens af*. Afdoen, betalen: *eenen rentebrief aflossen*.
- AFLOSSER**, z. n., m., *des aflossers*, of *van den aflosser*; meerv. *aflossers*. Van *aflossen*. Zie *er*.
- AFLOSSING**, z. n., vr., *der*, of *van de aflossing*; meerv. *aflossingen*. Van *aflossen*. Zie *ing*.
- AFLUISTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en luisteren*: *ik luisterde af, heb afgeluisterd*. Door luisteren vernemen: *zij hebben ons gansche gesprek afgeluisterd*.
- AFLUIZEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en luizen*: *ik luisde af, heb afgeluisd*. Listiglijk ontnemen, in den gemeenen ipreektrant: *zij luisden hem al zijn geld af*.
- AFMAAIJEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en maaijen*: *ik maaide af, heb afgemaaid*. Met eene zeis-

zeisfen affnijden: *het gras afmaaijen — den akker afmaaijen*. Zoo zegt men van den dood, met eene zeisfen verbeeld, *dat hij het leven der menschen afmaait*. Ook bezigt men *het gras voor iemands voeten afmaaijen*, als een spreekwoord, in den zin van iemand, in het genieten van voordeelen en genoegens, voorkomen: *hij maait al het gras voor mijne voeten af*. ULPHILAS heeft reeds *afmaaitan*, in den zin van *afsnijden*.

AFMAAIJER, z. n., m., *des afmaaijers*, of van den *afmaaijer*; meerv. *afmaaijers*. Van *afmaaijen*. Zie *er*.

AFMAAIJING, z. n., vr., *der*, of van de *afmaaijing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afmaaijen*. Zie *ing*.

AFMAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en maken: ik maakte af, heb afgemaakt*. Geheel klaar maken, de laatste hand aan iets leggen: *een werk, een kleed enz. afmaken*, voltooijen. Bijleggen, afdoen: *hij heeft het voor eene geringe som afgemaakt*. Ombrengen, van kant maken: *iemand afmaken*. Ook zegt men *zich afmaken van iets*, d. i. iets van zich affchuiven, zich van iets ontdoen: *ik heb mij van die netelige zaak maar afgemaakt*.

Afmaken is ook in de walvischvangst gebruikelijk, en wel in dezen zin: *het spek weder, uit het flensgat, boven op het schip te halen, aan vinken te snijden en te kappen, — en dit heet men afmaken*. ZORGDRAG.

AFMAKER, z. n., m., *des afmakers*, of van den *afmaker*; meerv. *afmakers*. Van *afmaken*. Zie *er*.

AFMAKING, z. n., vr., *der*, of van de *afmaking*; meerv. *afmakingen*. Van *afmaken*. Zie *ing*.

AFMALEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en malen: ik maalde (oudt. moel) af, heb afgemalen*. Het op den molen gebragte graan geheel malen, of zoo veel malen, als gemalen moet worden: *wij zullen dezen zak (het graan, dat in dezen zak is) maar eerst afmalen*.

Ook wordt het als onzijd. gebezigd, in de spreekwijs: *na twee uren, kunnen wij afgemalen hebben*.

AFMALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en malen: ik maalde af, heb afgemaald*. Affchilderen — de gedaante eener zaak, door malen, afbeelden: *eene stad, een landschap, eenen persoon afmalen*. Overdragtiglijk, levendig beschrijven: *konde ik de afgrijslijkheid dier zaak, naar het leven, afmalen! — men heeft hem mij haatlijk afgemaald*. Van hier ook *afmaler*.

AF-

- AFMALING**, z. n., vr., der, of van de *afmaling*; meerv. *afmalingen*. Van *afmalen*. Affchildering. Zie er.
- AFMANEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en manen*: *ik maande af, heb afgemaand*. Vermanen, iets nadelaten, of te vermijden: *iemand van het kwade afmanen*. *Ik maande hem van het oorlog af*.
- AFMANER**, z. n., m., des *afmaners*, of van den *afmaner*; meerv. *afmaners*. Van *afmanen*. Zie er.
- AFMANING**, z. n., vr., der, of van de *afmaning*. meerv. *afmaningen*. Van *afmanen*. Zie ing.
- AFMARTELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en martelen*: *ik martelde af, heb afgemarteld*. Zeer martelen, in eene overdrachtige beteekenis: *iemand met iets afmartelen* — *gij martelt mij met uwe verwijten af* — *het treurige vooruitzicht martelt hem af*. Zich afmartelen: *hij martelt zich, daaglijks, met de akeligste denkbeelden af*.
- AFMARTELER** (*afmartelaar*), z. n., m., des *afmartelers*, of van den *afmarteler*; meerv. *afmartelers*. Van *afmartelen*. Zie er.
- AFMARTELING**, z. n., vr., der, of van de *afmarteling*; meerv. *afmartelingen*. Van *afmartelen*. Zie ing.
- AFMATTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en matten*: *ik matte (mattede) af, heb afgemat*. Mat en kragtloos maken: *zich door arbeid afmatten*. *De hitte heeft het leger afgemat*.
- AFMATTER**, z. n., m., des *afmatters*, of van den *afmatter*; meerv. *afmatters*. Van *afmatten*. Zie er.
- AFMATTING**, z. n., vr., der, of van de *afmating*; Van *afmatten*. Zie ing.
- AFMELKEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en melken*: *ik molk af, heb afgemolken*. Ten einde melken — al de beesten melken, die gemolken moeten worden: *de koeijen zijn reeds afgemolken*. Overdragtiglijk, en in den gemeenen spreektrant: *zij heeft hem schatten afgemolken*, van hem afgetroggeld en verspild. Ook wordt het als onzijd. gebezigd, in de spreekwijs: *ik heb nog niet afgemolken*, enz.
- AFMENNEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en mennen*: *ik mende af, heb afgemend*. Door mennen afmatten, afrijden: *de paarden afmennen*. Overdragtiglijk, van menschen: *hij is wel gewillig, maar laat zich niet afmennen*. — *Ment ons niet af*. H. L. SPIEGHEL. Bij KILIAAN komt dit woord ook in de beteekenis van vol-

- voeren, vrooijen*, voor: eene zaak afnemen. Doch in dezen zin is dit woord reeds verouderd.
- AFMENNEN**, z. n., m., *des afmenners*, of van den *afmenner*; meerv. *afmenners*. Van *afnemen*. Zie *er*.
- AFMERGELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en mergelen*: *ik mergelde af, heb afgemergeld*. Geheel kragtloos maken, inzonderheid, door zwaren arbeid en vermoeijng: *een afgemergeld paard*. Zich *afmergelen*. *De ziekte heeft hem afgemergeld*. *Mergelen* komt van *merg*; *afmergelen* (ook *uitmergelen*) is derhalve, eigenlijk, zoo veel als *het merg uit de beenen persen*, en dus verzwakken, kragtloos maken.
- AFMERGELER**, z. n., m., *des afmergelers*, of van den *afmergeler*; meerv. *afmergelers*. Van *afmergelen*. Zie *er*.
- AFMERGELING**, z. n., vr., *der*, of van de *afmergeling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afmergelen*. Zie *ing*.
- AFMETEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en meten*: *ik mat af, heb afgemeten*. De maat eener zaak naauwkeuriglijk bepalen: *eene kamer met den duimstok afmeten*. — *Verzen, lettergrepen afmeten*. Inzonderheid, ter bereiking van zeker oogmerk, *afmeten*: *een stuk gronds tot een huis, eenen akker tot eenen tuin, afmeten*. *Zes ellen van een stuk laken afmeten*, om die aftefnijden. Overdragtiglijk, voor, eene behoorlijke verdeeling van iets maken: *hij weet zijnen tijd wel afmeten*. De eene zaak naar de andere inrigten en bepalen: *de straf naar de misdaad afmeten*. — *Onze verplichtingen zijn naar onze krachten afgemeten*. — *Hij, die geene liefde voor zijn Vaderland gevoelt, zal al zijne diensten naar zijn bijzonder voordeel afmeten*. Naar de getfeldheid van iets anders beoordeelen: *het geluk naar den rijkdom afmeten*. *Afnemen, gissen: men kan daaruit ligtlijk afmeten, dat enz.* — L. BAKE gebruikt *afmeten*, in den zin van onderscheiden, afscheiden: *gij duisternis, die nacht van dag afmeet*.
- AFMETER**, z. n., m., *des afmeters*, of van den *afmeter*; meerv. *afmeters*. Van *afmeten*. Zie *er*.
- AFMETING**, z. n., vr., *der*, of van de *afmeting*; meerv. *afmetingen*. Van *afmeten*. Zie *ing*.
- AFMETSELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en metselen* (Bij KILIAAN ook *metsen*): *ik metselde af, heb afgemetseld*. Ten einde metselen: *ik zal dezen muur eerst afmetselen — dit huis is, in drie weken, afgemetseld*. Ook wordt het als onzijd. gebezigd, in de spreek-

spreekwijs: *wij zullen eerst maar afmetfelen*, het metfelen ten einde brengen.

AFMIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *mikken*: *ik mikte af, heb afgemikt*. Afoogen, afzien — door mikken vernemen: *ik had de breedte van den tuin net afgemikt*.

AFMOLMEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het fcheidb. voorz. *af* en *molmen*: *ik molmde af, ben afgemolmd*. Vermolmen: *dat hout begint, overal, af-temolmen*.

AFMUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *muren*: *ik muurde af, heb afgemuurd*. Met eenen muur affchieten: *ik heb den tuin rondom afgemuurd*.

AFNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *naaijen*: *ik naaide af, heb afgenaaid*. Ten einde naaijen: *al uw goed is reeds afgenaaid*.

AFNEMEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *nemen*: *ik nam af, heb afgenomen*. Bedrijv., van de hoogte, of van de opperlakte eens dings, nemen: *den hoed afnemen* — *het kleed van de tafel afnemen* — *de kaarten afnemen, afheffen*. *De tafel afnemen*, d. i. de overige fpijs enz. van de tafel afnemen. Iets van iemand nemen: *ik heb hem zijnen degen afgenomen* — *iemand eenen last afnemen*, hem daar van ontheffen — *iemand zijn geld afnemen*, met list, of geweld, ontnemen. — *Den room van de melk afnemen*, affcheppen: Door middel van eene fchaar, zaag, een mes, of eenig ander werktuig, wegnemen: *iemand een lid afnemen*, affnijden — *zich het haar, den baard, laten afnemen*: — *Gij moet deze plank nog wat afnemen*, affchaven, afzagen, enz. Ook wordt *afnemen*, in den gemeenen spreektrant, voor met eenen doek afvegen, reinigen, gebezigd: *neem de stoelen, de regtbank*, (d. i. het stof van de stoelen, het nat van de regtbank) *nóg wat af*. Overdragtiglijk, voor bevrijden: *gij hebt mij een zwaar pak van het hart afgenomen*. Laten doen: *iemand eenen eed afnemen*. Laten betalen: *iemand eene geldboete afnemen*. Opmaken, befluiten: *het gevolg der zaak was uit derzelve toedragt ligtlijk afnemen*. Ten goede, of ten kwade, duiden: *ik neem u dit roekeloos gezegde thands niet kwalijk af*; waarvoor men ook enkellijk *nemen* zegt.

Onzijd., met het hulpw. *zijn*, voor, in grootte, duur, kracht en waarde verminderen, zoo van perfonen, als van zaken: *de maan neemt af*, wordt, fchijnbaar, kleiner. *De kooris*

koorts is aan het afnemen, begint te verminderen. *Hij is zeer afgenomen*, door ziekte verzwakt en mager geworden. *De dagen nemen aanmerkelijk af*, beginnen korter te worden. *De boekhandel neemt, hand over hand, af*, geraakt in verval.

AFNEMER, z. n., m., *des afnemers*, of *van den afnemer*, meerv. *afnemers*. Van *afnemen*. Zie *er*.

AFNEMING, z. n., vr., *der*, of *van de afneming*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afnemen*. Zie *ing*.

AFNEUZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en neuzen*, van *neus*: *ik neusde af, heb afgeneusd*. Door *neuzen*, of *snuffelen*, vernemen: *zij hebben alles afgeneusd*.

AFNEUZER, z. n., m., *des afneuzers*, of *van den afneuzer*; meerv. *afneuzers*. Van *afneuzen*. Zie *er*.

AFNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en nijpen*: *ik neep af, heb afgenepen*. Hetzelfde als *afknijpen*.

AFNIJPER, z. n., m., *des afnijpers*, of *van den afnijper*; meerv. *afnijpers*. Van *afnijpen*. Hetzelfde als *afknijper*. Zie *er*.

AFNIJPING, z. n., v., *der*, of *van de afnijping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afnijpen*. Hetzelfde als *afknijping*. Zie *ing*.

AFOOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en oogden*: *ik oogde af, heb afgeogd*. Door *oogden*, d. i. *scherp toezien*, vernemen: *ik kan hier alles af-oogen*.

AFOOGSTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en oogsten*: *ik oogste af, heb afgeogst*. Al de vruchten inzamelen: *gij en sult den hoeck uwes velts niet ganschelijk afoogsten*. BIJBELVERT.

AFPACHTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en pachten*: *ik pachtte af, heb afgepacht*. Door *pachten* bekomen, in tegenoverstelling van *verpachten*: *ik heb hem al zijn land afgepacht*.

AFPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en pakken*: *ik pakte af, heb afgepakt*. Hetgene dat opgepakt was (b. v. op eenen wagen) afnemen: *die koffer moet weder afgepakt worden*. *Eenen wagen afpakken*, ontpakken. Ten einde pakken — alles, wat gepakt moet worden, tot pakken maken: *wij hebben al de snuif afgepakt*. Ook kan dit woord, in dezen zin, als onzijd.

- gebruikt worden: *na een uur zullen zij afgepakt hebben.*
 Het hoogd. *abpacken* wordt alleenlijk in den zin van ons *ontpakken* gebezigd. In den gemeenen spreektrant, komt *afpakken* ook voor, in de beteekenis van, met geweld afnemen: *ik pakte hem den degen af.*
- AFPALLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en palen: ik paalde af, heb afgepaald.* Met palen afscheiden: *ik heb dezen akker laten afpalen.*
- AFPALING**, z. n., v., der, of van de *afpaling*; meerv. *afpalingen.* Van *afpalen.* Zie *ing.*
- AFPASSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en passen: ik paste af, heb afgepast.* Met den pasfer afmeten: *gij moet de lengte en de breedte wel afpassen.* — *Afpassen* wordt ook in den zin van *afstellen* gebezigd: *het geld ligt afgepast.* Van hier *afpasfer*, *afpassing.*
- AFPEILEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en peilen; ik peilde af, heb afgepeild.* Door peilen vernemen: *ik heb de diepte afgepeild.*
- AFPEINZEN**, (zich) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en peinzen: ik peinsde af, heb afgepeinsd.* Door peinzen afmatten: *zich afpeinzen. Ik heb mij op die zaak afgepeinsd.*
- AFPELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en pellen: ik pelde af, heb afgepeld.* Den bast van icts afdoen: *noten afpellen.* Ook voor, ten einde pellen: *de boonen zijn afgepeld, afgedopt, uitgedopt.*
- AFPELLER**, z. n., m., des *afpellers*, of van den *afpeller*; meerv. *afpellers.* Van *afpellen.* Zie *er.*
- AFPELLING**, z. n., v., der, of van de *afpelling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afpellen.* Zie *ing.*
- AFPERKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en perken: ik perkte af, heb afgeperkt.* Door perken afscheiden: *de grond, dien ik tot eenen tuin zal aanleggen, is reeds afgeperkt.*
- AFPERKER**, z. n., m., des *afperkers*, of van den *afperker*; meerv. *afperkers.* Van *afperken.* Zie *er.*
- AFPERKING**, z. n., v., der, of van de *afperking*; meerv. *afperkingen.* Van *afperken.* Zie *ing.*
- AFPERSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en persen: ik perste af, heb afgeperst.* Ten einde persen (in de perferijen gebruikelijk): *wij hebben al het laken afgeperst.* Door persen en dringen verkrijgen, afdwingen: *zij persen mij de helft mijner bezitting af — iemand een geheim afpersen.*

- AFPERSER**, z. n., m., *des afpersers*, of *van den afperfer*; meerv. *afpersers*. Van *afpersen*. Zie *er*.
- AFPERsing**, z. n., v., *der*, of *van de afpersing*; meerv. *afpersingen*. Van *afpersen*. Zie *ing*.
- AFPEUTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *peuteren*: *ik peuterde af, heb afgepeuterd*. Door *peuteren*, of met den vinger vroeten, afzonderen, in den gemeenen spreektrant: *hij heeft de korst van de taart afgepeuterd*.
- AFPIJNEN**, (*zich*) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pijnen*: *ik pijnde af, heb afgepijnd*. *Zich afpijnen*, *afmartelen*. Zie *afgepijnd*.
- AFPLAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *plakken*: *ik plakte af, heb afgeplakt*. Ten einde *plakken*: *wanneer gij de zakken afgeplakt hebt*. Dit woord wordt ook als onzijd. gebezigd: *hebt gij haast afgeplakt?*
- AFPLEITEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pleiten*: *ik pleitte af, heb afgepleit*. Door *pleiten* bevrijden: *ik heb hem van de galg afgepleit*. Ten einde *pleiten*: *die zaak is reeds afgepleit*. Somwijlen wordt dit woord ook als onzijd. gebezigd: *morgen zullen wij afgepleit hebben*.
- AFPLOEGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *ploegen*: *ik ploegde af, heb afgeploegd*. Ten einde *ploegen*: *de akker is afgeploegd*. Dit woord wordt ook, somwijlen, als onzijd. gebruikt, b. v., *wij hebben afgeploegd*.
- AFPLOOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *plooijen*: *ik plooidde af, heb afgeplooid*. Ten einde *plooijen*: *gij moet deze muts eerst afplooijen*. Somwijlen ook als onzijd., b. v., *wij hebben afgeplooid*.
- AFPLUIZEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pluizen*: *ik ploos af, heb afgeplozen*. Met de vingeren aftrekken: *de roofjes van eene zweer afpluizen*.
- AFPLUIZER**, z. n., m., *des afpluizers*, of *van den afpluizer*; meerv. *afpluizers*. Van *afpluizen*. Zie *er*.
- AFPLUIZING**, z. n., v., *der*, of *van de afpluizing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afpluizen*. Zie *ing*.
- AFPLUKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *plukken*: *ik plukte af, heb afgeplukt*. Met de twee voorste vingeren afbreken: *eene bloem, eene vrucht*

vrucht afplukken. Ook door plukken kaal maken: *een hoen afplukken.* Somwijlen als onzijd.: *in een uur zullen wij afgeplukt hebben.*

AFPLUKKER, z. n., m., *des afplukkers*, of *van den afplukker*; meerv. *afplukkers*. Van *afplukken*. Zie *er*.

AFPLUKKING, z. n., v., *der*, of *van de afplukking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afplukken*. Zie *ing*.

AFPRAGCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en pragchen*: *ik prachte af, heb afgepracht.*

Afbedelen: *kusjens afpragchen.*

AFPRATEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en praten*: *ik praatte af, heb afgepraat.* Door praten veroorzaken, dat iets niet geschiede: *zij wilden, dat ik langer zoude vertoeven, maar ik praatte het nog af.* Somwijlen ook als onzijdig, b. v., *eindelijk hebben wij afgepraat*, het praten geeindigd.

AFPREKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en preken* (van *prediken*): *ik preekte af, heb afgepreekt.* Door preken, of lang praten, tot het tegengestelde trachten overtehalen, ontraden: *hij wilde vertrekken, maar ik heb het hem afgepreekt.* Ook wordt *afpreken* als onzijd. gebezigd, in den zin van ten einde preken, ophouden met preken: *hij had nog niet afgepreekt.*

AFPUNTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en punten*: *ik puntte af, heb afgepunt.* De punt wegnemen: *gij moet uwe pen nog wat meer afpunten.*

AFPUNTER, z. n., m., *des afpunter*, of *van den afpunter*; meerv. *afpunter*. Van *afpunten*. Zie *er*.

AFPUNTING, z. n., v., *der*, of *van de afpunting*; meerv. *afpuntingen*. Van *afpunten*. Zie *ing*.

AFRADEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en raden*: *ik ried af* (*ik raadde af* wordt ook reeds gebruikt), *heb afgeraden.* Door raden, raad geven, van eene zaak trachten aftehouden: *ik heb hem die zaak sterk afgeraden.* Ook *iemand van iets afraden.*

AFRADER, z. n., m., *des afraders*, of *van den afrader*; meerv. *afraders*. Van *afraden*. Zie *er*.

AFRADING, z. n., v., *der*, of *van de afrading*; meerv. *afradingen*. Van *afraden*. Zie *ing*.

AFRAKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en raken*: *ik raakte af, ben afge-raakt.* Verwijderd worden: *van den regten weg afra-ken*

ken — hij raakte al schielijk van zijn onderwerp af — van zijn stuk afraken, in de war raken. Los, vrij raken: het schip is nog gelukkiglijk van de bank afgeraakt. Zieh ontdoen: ik raakte, in korten tijd, van de zaak geheel af — ik zal wel van hem afraken. Niet meer plaats hebben: die wet, die gewoonte, is geheel afgeraakt. Laten varen: hoe zal hij nog van den drank, het spel, afraken!

AFRANDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en randen: ik randde af, heb afgerand.* Den rand kleiner maken, den rand afdoen: *ik zal den hoed wat laten afranden.*

AFRANDER, z. n., m., *des afranders*, of van den *afrander*; meerv. *afranders*. Van *afranden*. Zie *er*.

AFRANDING, z. n., v., *der*, of van de *afranding*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afranden*. Zie *ing*.

AFRASPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en raspen: ik raspie af, heb afgeraspt.* Met de rasp wegnemen: *een stuk van de kaas afraspen.* Somwijlen ook als onzijd.: *wij hebben afgeraspt*, ten einde geraspt, houden op met raspen.

AFRASPER, z. n., m., *des afraspers*, of van den *afrasper*; meerv. *aaspers*. Van *afraspen*. Zie *er*.

AFRASPING, z. n., v., *der*, of van de *afrasping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afraspen*. Zie *ing*.

AFREDE, zie *besluit*.

AFREDEN, zie *afredenen*.

AFREDENEN, zie *rede, narede*.

AFREGENEN, onperf. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af en regenen: regende af, heeft afgeregend.* Ten einde regenen, geheel uitregenen: *het heeft reeds afgeregend.*

AFREGTEN, zie *afregten*.

AFREIKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en reiken: ik reikte af, heb afgereikt.* Met uitgestrekte armen bereiken: *ik kan het naauwlijks afreiken*, daaraan reiken. Ook zoo veel als afgeven, of aanreiken: *een brief bij iemand afreiken.*

AFREIS, z. n., v., *der*, of van de *afreis*; het meerv. is niet in gebruik. Vertrek, de reis van eene plaats: *twee dagen na mijne afreis — onze afreis is op morgen bepaald.*

AFREIZEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en reizen: ik reisde af, ben*

afgereisd. Van eene plaats reizen: *wanneer zult gij afreizen?* Somwijlen ook als wederk.: *zich afreizen*, door veel reizen afmatten.

AFREKENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rekenen: ik rekende af, heb afgerekend.*

Bedr., door rekenen afzonderen, aftrekken: *deze tien guldens moeten van de som afgerekend worden.*

Onz., met het hulpw. *hebben*; verrekenen, de rekening effenen: *morgen zullen wij afrekenen.* Ook overdragtiglijk, voor straffen, kastijsden, in den gemeenen spreektrant: *wanneer wij eens afrekenen, zal het er slecht met u uitzien.*

AFREKENING, z. n., v., der, of van de *afrekening*; meerv. *afrekeningen.* Van *afrekenen.* Aftrekking van de rekening, zonder meerv.: *iemand iets op afrekening geven*, om afgerekend te worden. Verrekening, het sluiten eener rekening: *afrekening doen, houden.* Ook overdragtiglijk, voor straffen, kastijsden, in den gemeenen spreektrant: *ik zal terstond afrekening met u houden.* Zie *ing.*

AFRENNEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rennen: ik rende af, ben en heb afgerend.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; rennende zich van eene plaats verwijderen: *zij zijn van hier afgerend.* De paarden *renden van den weg af.*

Bedr.: *zich afrennen*, door rennen afmatten. Door rennen, of onder het rennen, afzonderen: *het paard rende zijn eene hoefijzer af.*

AFRIGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rigten: ik rigtte af, heb afgerigt.* Zekere vatbaarheden mededeelen, bekwaam maken, zoo wel van dieren, als van menschen: *een paard — eenen hond, tot de jagt afrigten.* — *Hij is op zijn voordeel zeer wel afgerigt — zij rigtten hunne kinderen op het selen af — hij is op altherhande schelmstukken afgerigt.*

Schoon *afrigten*, als van *regt* afkomstig, eigenlijk *afregten* zou moeten zijn, verkiest het gebruik echter, in velen der, van *regt* afgeleidde, woorden, eene *i*, in plaats van eene *e*, als *onderrigten, verrigten, inrigten, rigt-snoer* enz. VONDEL gebruikt nogthands *afregten*, maar in den zin van afdanken, wegzenden: *haer man hadde wven knecht, op zijn beleefst verzoeck, andanckbaer afge-recht.* AF-

AFRIGTER, z. n., m., *des afrigters*, of *van den afrigter*; meerv. *afrigters*. Van *afrigten*. Zie *er*.

AFRIGTING, z. n., v., *der*, of *van de afrigting*, het meerv. is niet in gebruik. Van *afrigten*. Zie *ing*.

AFRIJDEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rijden*: *ik reed af, ben en heb afgereden*.

Onz., met het hulpw. *zijn*; naar beneden rijden: *zij zijn van den berg afgereden*. Van eene plaats wegrijden: *zij zullen morgen, van huis, van Rotterdam, afrijden*.

Bedr., door rijden afzonderen: *hij heeft het paard de beide hoefijzers afgereden*. Door rijden afmatten: *een paard afrijden, zich afrijden*. Van hier ook *afrijder*.

AFRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rijgen*: *ik reeg af, heb afgerogen*. Iets, dat aangeregen, d. i., in eene rij aan iets anders, bijzonderlijk aan eenen draad, vastgemaakt is, weder afdoen, uit een nemen: *peerlen afrijgen*. Van hier *afrijger, afrijging*.

AFRIJSELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en rijfelen*: *rijfelde af, is afgerijfeld*. Brokkelen en afvallen: *die muur begint hier afte rijfelen*. Van hier *afrijfeling*.

Afrijfelen is het voorddur. w. van het veroud. *afrijfen*, bij **KIL.** *afvallen*.

AFRIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rijten* (gr. *ἄριστον*): *ik reet af, heb afgereten*. Af-scheuren: *hij reet een stuk van zijnen mantel af*. Van hier *afrijter, afrijting*.

AFRIJZEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en rijzen*: *ik rees af, ben afgerezen*. Van eene plaats opstaan: *zij vielen, maar rezen terstond weder van den grond af*.

AFRIKA, z. n., o., *van het Afrika*, ook *Afrika's*. Een der werelddeelen: *van het vruchtbare Afrika*. **VONDEL.** Van hier het bijv. naamw. *afrikaansch*, aan dit werelddeel eigen, of tot hetzelfde behoorende: *eene afrikaansche vrouw, afrikaansche zeden*, en het zelfst. naamw. *afrikaan, afrikanen*, een inwoner, of inwoners, van dit werelddeel.

Men wil, dat *Afrika* van *af* (aap, hoogd. *affe*) en *rice*, eene landstreek, een rijk, afkomstig is, en zoo veel als *het land der apen* beteekent, welken naam de Frigiërs en Celten aan dit werelddeel gegeven hebben, dewijl dit dier

het eerste en gewigtigste geweest is, dat de eerste zeebouwers aldaar ontdekt hebben. Deze afleiding zal niet vreemd voorkomen, wanneer men overweegt, dat de Frigiers, oudtijds, eene taal gebruikt hebben, waarmede de hoogduitsche veel overeenkomst heeft.

AFROEIJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *roeijen*: *ik roeide af, ben en heb afgeroeid.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; door middel van roeispennen, of riemen, zich van eene plaats verwijderen: *zij zijn van het groote hoofd afgeroeid.*

Bedr., roeijende van eene plaats verwijderen: *zij hebben ons van de stad afgeroeid.* Door roeijen zich afmatten: *wij roeiden ons af.*

AFROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *roepen*: *ik riep af, heb afgeroepen.* Van boven roepen: *iemand afroepen*, om naar beneden te komen. Door roepen afscheiden, verwijderen: *hij riep mij van mijne bezigheden af.* Van eene verhevene plaats luid afkondigen: *de huwlijksgeboden zijn reeds afgeroepen.* Door roepen afmatten: *zich afroepen.* Van hier ook *afroeper, afroeping.*

AFROESTEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *roesten*: *roestte af, is afgeroest.* Door roest afgescheiden worden: *de knop is van de tang afgeroest.*

AFROFFELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *roffelen*: *ik roffelde af, heb afgeroffeld.* Het ruigste affchaven, met eene schaaf, welke *roffel* genoemd, en gebruikt wordt, om het ruuwste van het hout affschaven: *deze planken moeten eerst afgeroffeld, met de roffel afgeschaafd, worden.* Met de roffel ten einde schaven: *wanneer deze deelen afgeroffeld zijn, moeten zij met den voorlooper overgeschaafd worden.* Overdragtiglijk wordt dit woord gebruikt, in den zin van haastig en ruuw werken, zonder te zien, of het net, of flordig geschiede: *gij hebt dat maar wat afgeroffeld.*

AFROLLEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rollen*: *ik rolde af, ben en heb afgerold.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; rollende afvallen: *de steenen rolden van den berg af — zij waren van den dijk afgerold — terwijl de tranen van zijne wangen afrolden.* Met het hulpw. *hebben*, voor, ten einde rollen: *wij hebben*

ben afgeroid, in de pijpmakcrijen gebruikelijk omtrent diegenen, die de klei rollen.

Bedr., naar beneden rollen: *eenen steen van den berg afrollen*. Hetgene dat opgeroid was, uit elkander rollen: *een stuk lint afrollen*. Van hier ook *afroller*, *afrolling*.

AFRONDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en ronden: ik rondde af, heb afgerond*. Behoorlijk rond maken: *eene houten schijf — een stuk metaal afronden*. Van hier ook *afronder*, *afronding*.

AFROSSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rosfen: ik roste af, heb afgerost*. Afrijden, door veel rosfen (rijden) afmatten: *hij rost de paarden af*. In den gemeenen spreektrant, door op banken, of stoelen, te rijden, ook door kruipen en klimmen, verlijten, bederven: *zij rosfen al hunne kleederen af*. Afslaan, stokslagen geven: *hij liet hem deerlijk afrosfen*. Van hier ook *afrosfer*, *afrosfing*.

AFROT TEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en rotten: ik rotte (rottede) af, ben afgerot*. Door rotten afgescheiden worden: *de appelen rotten van de boomen af, al de appelen zijn mij afgerot*. Van hier ook *afrotting*.

AFRUILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en ruilen: ik ruilde af, heb afgeruild*. Door ruilen bekomen: *ik ruilde hem zijn paard af*.

AFRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en rukken: ik rukte af, heb afgerukt*. Met geweld af-trekken: *ik rukte hem den hoed van het hoofd af*. Van hier ook *afrukker*, *afrukking*.

AFSABELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en sabelen: ik sabelde af, heb afgesabeld*. Met de fabel afhouden: *iemand het hoofd — eenen arm, afsabelen*. Van hier ook *affabeler*, *affabeling*.

AFSCHADUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schaduwten: ik schaduwde af, heb afgeschaduwtd*. De schaduw van iets vertoonen — duisterlijk afbeelden — een schaduwbeeld van iets maken: *iemand af-schaduwten* (frans. *silhouetter*). Van hier ook *afschaduwwer*, *afschaduwing*.

AFSCHAFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schaffen: ik schafte af, heb afgeschaf t*. Hetgene, dat men gewoonlijk bij zich, of tot zijnen dienst heeft, wegdoen, van menschen en dieren: *eenen knecht af-*

- afschaffen. Paarden, honden afschaffen.* Doen ophouden, opheffen: *eene wet, een gebruik, eene gewoonte afschaffen.* Van hier ook *afschaffer, afschaffing.*
- AFSCHAMPEN**, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *schampen*: *ik schampste af, ben afgeschampt.* Even raken en afglippen: *de bijl schampste af.* In den gemeenen spreektrant, bezigt men het hiervan afkomstige zelfst. naamw. *afschamper* voor *het af-schampen*, en men zegt, wanneer de bijl, b. v., onder het hout hakken, *afschampt, dat is een afschamper.* Van hier ook *afschamping.*
- AFSCHANSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schanzen*: *ik schanstø af, heb afgeschanst.* Met schansen omgeven: *het leger lag rondom afgeschanst.* Van hier ook *afschansing.*
- AFSCHEID**, z. n., o., *des afscheids, of van het afscheid;* zonder meerv. Van *afschieden.* Het bevat, over het geheel, het denkbeeld van afzondering en afdeeling, en wordt alleenli k in de figuurlijke beteekenis van het werkwoord gebruikt. Naar den bedrijvenden vorm des werkwoords: *iemand zijn afscheid geven*, uit zijnen dienst laten gaan. — *Zijn afscheid verlangen, vorderen.* *Zijn afscheid nemen*, eenen dienst verlaten. Figuurlijk zegt men: *de zonde, de ondeugd afscheid geven*, die verlaten, afleggen — *de wereld afscheid geven*, zoo wel, zich aan de verbindtenis met de wereld en alle aardse dingen onttrekken, als ook sterven. KILIAAN zegt: *afscheid des kouwelijks*, voor *echtscheiding.* — Naar den lijdenden vorm des werkwoords, voor de afreis van eene plaats, of het verlaten van een gezelschap; nog meer echter, voor de plegtige omstandigheden, welken de wellevendheid, in zulke gevallen, ingevoerd heeft: *afscheid van iemand nemen* — *zonder afscheid te nemen, voordreizen.* Van hier ook *afscheidbrief, afscheidmaal, afscheidredevoering.*
- AFSCHEIDEN** (goth. *afskaidan*), bedr. en onz. werkw., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheiden*, *ik scheidde af, heb* en *ben afgescheiden.*
- Bedr., zaken, die met elkander vermengd zijn, van elkander afzonderen, in de scheidkunst gebruikelijk: *goud van zilver afscheiden*; in welk geval, echter, het eenvoudige *scheiden* gebruikelijker is — *de bokken van de schapen afscheiden.* — *Zich afscheiden*, afzonderen: *zij heeft zich van de wereld afgescheiden.*

Onz.,

Onz., met het hulpw. *zijn*; zich verwijderen: *van iemand afscheiden* — *ik ben gisteren van hem afgescheiden*. Laten varen, laten steken: *zij kan er niet van afscheiden, ik zal van dat werk maar afscheiden*. Eindigen: *het eerste boek scheidt hier af*. Van hier ook *afscheider, afscheiding*.

Het zamengefelde *afcheiden* is, in de meeste gevallen; van geene andere beteekenis, dan het enkelvoudige *scheiden*.

AFSCHEIDSEL, z. n., o., *des afscheidfels*, of van het *afscheidfel*; meerv. *afscheidfels*. Van *afcheiden*. Hetzelfde als *afscheiding*: *de middelmuur des afscheidfels*. BIJBELV. *Zie fel*.

AFSCHELFEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *schelferen*: *ik schelferde af, ben afgeschelferd*. Met *schelfers* afvallen: *die muur schelfert overal af*.

AFSCHELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schellen*: *ik schelde af, heb afgescheld*. Door het trekken aan — of roeren van de *schel*, van boven doen komen: *de knechts afschellen*.

AFSCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schenken*: *ik schonk af, heb afgeschonken*. Door *schenken* *afcheiden*: *gij schenkt den room van de melk af*.

AFSCHEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schepen*: *ik scheepte af, heb afgescheept*. Met een *schip* vervoeren: *goederen afschepen*. In den gemeenen spreektrant, zegt men ook: *iemand afschepen*, hem van zich zenden, zich van hem ontdoen. Van hier ook *afscheper, afscheping*.

AFSCHEPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheppen*: *ik schepte af, heb afgeschept*. Door *scheppen* *afcheiden*: *de boter van de melk afscheppen*.

AFSCHEREN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheren*: *ik schoor af, heb afgeschoren*. Met eene *schaar*, of een *scheermes*, wegnemen: *het haar, den baard afscheren*. Van hier ook *afscherer, afschering*.

AFSCHERMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schermen*: *ik schermde af, heb afgeschermd*. Door *schermen* *afwenden*: *hij schermde den stoot behendig af*. Door *schermen* *afmatten*: *zich afschermen*.

AF-

AFSCHETSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schetsen*: *ik schetste af, heb afgeschetst*. Eene schets van iets maken: *iemand afschetsen*. Eene beschrijving van iets geven: *hij schetste de vrijheid in hare ware gedaante af*. Van hier ook *afschetsjer, afschetsing*.

AFSCHEUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheuren*: *ik scheurde af, heb afgescheurd*. Door scheuren afzonderen: *hij scheurde een stuk van zijnen mantel af*. Overdragtiglijk, voor, met geweld afscheiden: *hij was van haar niet afgescheuren*. Van hier ook *afscheurer, afscheuring*.

AFSCHIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schieten*: *ik schoot af, heb en ben afgeschoten*.

Bedr., door eene snelle beweging voordrijven: *eenen pijl afschieten*. Zoo ook ten aanzien van allerlei schietgeweer: *een pistool — een kanon afschieten*. Door middel van eenen schoot, afzonderen: *eenen vogel van het dak afschieten — iemand eene hand, eenen arm afschieten*. Door een middelschot verdeelen, afscheiden: *ik heb deze kamer van de andere laten afschieten*.

Onz., met het hulpw. *zijn*; afglijpen, uitglijden: *het mes schoot, onder het snijden, af*. — Van hier ook *afschietjer, afschieting*.

AFSCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl, met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *schijnen*: *ik schein af, heb afgeschenen*. Afblinken: *het vuur schijnt wel af*.

AFSCHIJNSEL, z. n., o., *des afschijnsels*, of van het *afschijnsel*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afschijnen*. Weerglans: *het afschijnsel van het vuur*.

AFSCHILDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schilderen*: *ik schilderde af, heb afgeschilderd*. Eigenlijk, zoo veel als afmalen: *iemand — eene bloem afschilderen*. Ten einde schilderen: *morgen zal ik het landschap afgeschilderd hebben*. Figuurlijk, zinlijk afbeelden: *zij vloog op hem aan, met een gelaat, waarop de razernij afgeschilderd was*. In dezen zin, bezigt men, meestal, het enkelvoudige *schilderen*. Insgelijks, levendig beschrijven: *ach, dat ik u het treurige tooneel mijns jammers afschildere!* Van hier ook *afschildering*.

AFSCHILFEREN, zie *afschelferen*.

AFSCHILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

- voorz. *af* en *schillen*: *ik schilde af, heb afgeschild*. De schil afdoen: *eenen tak, eenen appel afschillen*. Van hier ook *afschiller, afschilling*.
- AFSCHOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schoppen*: *ik schopte af, heb afgeschopt*. Naar beneden schoppen: *ik schopte hem van de trappen af*. Figuurlijk: *eenen koning van den troon afschoppen, afzetten*. Van hier ook *afschopper, afschopping*.
- AFSCHOUWEN**, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afschouwen*, zelfst. gebruikt, onz., *van het afschouwen*; zonder meerv. Het gevoel der hoogste afkeerigheid: *een afschouwen van iets hebben*. Voor *afschouwen* bezigt men ook *afschuwen*.
- AFSCHOUWLIJK** (*afschuwelijk*), bijv. n. en bijw., *afschouwlijker, afschouwlijkst*. Als bijv. naamw.; verfoeilijk: *dat was eene afschouwlijke daad!* Als bijw.: *hij heeft zich afschouwlijk*, op eene afschouwlijke wijs, *gedragen*. JONKTVS gebruikt *afschouwbaar*, voor *afschouwlijk*. Zie *baar*.
- AFSCHOUWLIJKHEID**, z. n., v., *der*, of *van de afschouwlijkheid*; meerv. *afschouwlijkheden*. Van *afschouwlijk*. De eigenschap, om afschouwen te verwekken: *ik kan de afschouwlijkheid van dezen aanslag met geene woorden uitdrukken*; zonder meerv. Voor eene afschouwlijke zaak, met het meerv. Ook *afschuwlijkheid*. Zie *heid*.
- AFSCHRABBEN**, (ook *afschrappen, afschrappen*.) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrabben*: *ik schrabde af, heb afgeschrabd*. Door *schrabben* afscheiden: *met een mes den roest van den ketel afschrabben*. Van hier *afschrabber*, ook voor het werktuig, waarmede men *schrabt*, en *afschrabbing*.
- AFSCHRABSEL**, (ook *afschrapfel, afschraapsel*.) z. n., o., *des afschrabsels*, of *van het afschrabsel*; meerv. *afschrabsels*. Van *afschrabben*. Hetgene, dat van iets afgeschrabd wordt. Overdragtiglijk: *afschrabsel van eenen nagel*, iets, dat zeer gering en van geene waarde is, in den gemeenen spreektrant: *hij is mij geen afschrabsel van eenen nagel waardig*. Zie *fel*.
- AFSCHRAPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrappen*: *ik schraapte af, heb afgeschraapt*. Hetzelfde als *afschrabben*. Ook, in den gemeenen spreektrant, voor, naar zich trekken, afhalen, ontnemen: *gij zoudt mij wel alles komen afschrappen*. Zoo ook *afschraapsel, afschraper*.

AFSCHRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrappen*: *ik schrapte af, heb afgeschrappt*. Hetzelfde als *afschrabben*. Ook met *schrappen* afteekenen: *ik heb de lengte en de breedte der tafel, op eene plank, afgeschrappt*. Zoo ook *afschrapper*, *afschrapping*, *afschrapfel*.

AFSCHRIFT, z. n., o., *des afschrifts*, of van het *afschrift*; meerv. *afschriften*. Een afgeschreven schrift, in tegenoverstelling van een oorspronkelijk schrift: *een afschrift van iets nemen, vorderen enz.* — *iemand een afschrift van iets geven*.

AFSCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrijven*: *ik schreef af, heb afgeschreven*. Door veel schrijven verlijten: *eene pen afschrijven*. *Ik heb mij bijna de vingers afgeschreven*. Schrijven naar een voorbeeld, dat men voor zich heeft, nafschrijven, uitschrijven: *een boek, een stuk uit een boek — een gedicht afschrijven*. Door schrijven wegnemen, het tegengestelde van aanschrijven: *eene som op eene rekening afschrijven*. Schriftlijk afzeggen: *iemand iets afschrijven*. Van hier ook *afschrijver*, *afschrijving* enz.

AFSCHRIK, z. n., m., *des afschriks*, of van den *afschrik*; het meerv. is niet in gebruik. De hoogste afkeerigheid: *eenen afschrik van iets hebben*.

AFSCHRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrikken*: *ik schrikte af, heb afgeschrikt*. Afkeerig maken: *iemand van zijn voornemen afschrikken*. *Hij laat zich door niets afschrikken*. Van hier ook *afschrikker*, *afschrikking*.

AFSCHROBBEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrobben*: *ik schrobde af, heb afgeschrobd*. Door schrobben affcheiden, ook reinigen: *het vuil van den vloer afschrobben — ook den vloer afschrobben*. Van hier ook *afschrobber*, *afschrobbing*, *afschrobster*.

AFSCHROEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schroeijen*: *ik schroeide af, heb afgeschroeid*. Door schroeijen affcheiden: *hij schroeide mijne haren af*. Van hier ook *afschroeijer*, *afschroeijing*.

AFSCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schroeven*: *ik schroefde af, heb afgeschroefd*. Los schroeven en afnemen: *het slot van de deur — den haan van het geweer afschroeven*. Van hier ook *afschroever*, *afschroeving*.

AFSCHUDDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

- voorz. *af en schudden: ik schudde (schuddede) af, heb afgeschud.* Door schudden van boven wegnemen: *de maat is te vol, schud er nog wat af.* Door schudden afzonderen: *appelen van de boomen afschudden. De hond schudt de vloojen van zijnen bast af. Zich afschudden,* gelijk de honden gewoon zijn, die uit het water komen. Overdragtiglijk zegt men: *iets van zijnen hals afschudden,* van zich afschuiven, zich niet mede inlaten — *het juk afschudden,* zich van eene flavernij, of onderdrukking, bevrijden. Van hier ook *afschudder, afschudding.*
- AFSCHUIJEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schuijeren: ik schuijerde af, heb afgeschuijerd.* Door schuijeren afscheiden, ook schoonmaken: *schuijer het stof van uwen rok af.* Ook enkellijk, *den rok afschuijeren.*
- AFSCHUIMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schuimen: ik schuimde af, heb afgeschuimd.* Het schuim van boven afdoen: *het vleesch, den visch afschuimen.* Door schuimen afzonderen: *het vuil van de suiker afschuimen.* Van hier ook *afschuimer, afschuiming.*
- AFSCHUIVEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schuiven: ik schoof af, heb afgeschoven.* Door schuiven van eene plaats verwijderen: *de tafel afschuiven,* van den wand. Figuurlijk: *iets van zich — van den hals, afschuiven,* zich van iets onttrekken, van iets ontdoen. Van hier ook *afschuiver, afschuiving.*
- AFSCHUREN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schuren: ik schuurde af, heb afgeschuurd.* Door schuren afzonderen, ook schoonmaken: *den roest van het ijzer afschuren — ook het ijzer afschuren.* Van hier ook *afschurer, afschuring.*
- AFSCHUTTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en schutten: ik schutte (schuttede) af, heb afgeschut.* Door middel van een schutfel, of schutbalken, den loop des waters tegenhouden: *eene sloot afschutten.* Door eene schutting afscheiden: *ik heb mijnen moestuin laten afschutten.* Van hier ook *afschutfel, afschutting.*
- AFSCHUWEN**, zoo ook *afschuwlijk, afschuwlijkheid.* Hetzelfde als *afschouwen, afschouwlijk* enz.
- AFSLAAN**, bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af en slaan: ik sloeg af (van het oude slagen), heb en hen afgeslagen.*
Bedr., door slaan afscheiden: *noten afslaan,* van den boom.

boom. *Een stuk van eenen steen afslaan — iemand den hoed afslaan.* Afhouwen, afhakken: *iemand het hoofd afslaan.* — Figuurlijk, afweren, afkeeren: *den vijand afslaan — den storm*, d. i. den stormenden vijand, *afslaan.* Hard slaan, afrosen: *hij is duchtig afgeslagen geworden.* Ook voor laten afloopen, laten vlieten: *zijn water afslaan.* Den prijs verminderen: *de Brouwers hebben het bier afgeslagen.* Ontzeggen, weigeren: *hij zal mijn verzoek, mijne bede, gewislijk afslaan.* Bij den afflag verkoopen: *het huis zal geveild en afgeslagen worden.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; verminderd worden, afnemen, ten aanzien van den prijs der koopwaren, in tegenoverstelling van *opslaan*: *de granen slaan af*, worden goedkooper.

AFSLAG, z. n., m., *des afflags*, of *van den afflag*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afslaan*. Ontzegging, weigering: *hij stond verbaasd over den afflag van zijn verzoek.* Vermindering van straf: *de gevangenen kregen eenen afflag van zes jaren, ook zes jaren afflag.* Daling van prijs: *de afflag van het brood duurde niet lang.* — *Bij den afflag verkoopen.*

AFSLAGER, z. n., m., *des afflagers*, of *van den afflager*; meerv. *afflagers*. Van *afslaan*, in de beteekenis van bij den afflag verkoopen: *de afflager van de visch.*

AFSLAVEN, (zich) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en slaven*: *ik slaafde af, heb afgeslaafd.* Zich, door eenen gedurigen, zwaren en slaaffchen arbeid, afmatten: *hij heeft zich afgeslaafd.*

AFSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en slepen*: *ik sleepte af, heb afgesleept.* Van boven slepen: *hij sleepte hem van de trappen af.* *Gij sleept alles met uwe kleederen af.* Door veel slepen verslijten: *gij sleept uwe schoenen, uwe kleederen af.* Van hier ook *af-sleper*, *afslaping*.

AFSLIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en slijpen*: *ik sleep af, heb afgeslepen.* Door slijpen wegnemen: *de punt van een mes afslijpen — den roest van het ijzer afslijpen.* Volkomen slijpen, ten einde slijpen: *de messen zijn afgeslepen.* Van hier ook *afslijper*, *afslijping*.

AFSLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en slijten*: *ik sleet af, heb en ben afgesleten.*

Bedr., verslijten: *hebt gij dat kleed reeds afgesleten?*

On-

Onz., met het hulpw. *zijn*: *hoe lang ik die schoenen ook drage, zij slijten genoegzaam niet af.* Van hier ook *afslijter*, *afslijting*.

AFSLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slingeren*: *ik slingerde af, heb en ben afgeslingerd.*

Bedr., slingerende naar beneden werpen: *hij slingerde hem van den berg af.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; door slingeren van iets afvallen: *hij is van het schip afgeslingerd.*

AFSLIPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *slippen*: *ik slipte af, ben afgeslipt.* Afglijden, affchieten: *het touw slipte af.* Van hier ook *afslipping*.

AFSLONZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slonzen*: *ik slonsde af, heb afgellonsd.* Op eene stordige wijs verlijten: *zij slonst al hare kleederen af.* Van hier ook *afslonzer*, *afslonzing*.

AFSLOOVEN, (zich) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slooven*: *ik sloofde af, heb afgesloofd.* Zich afwerken, afmatten: *hij heeft zich afgesloofd.* — *Om d' afgesloofde ziel te redden. Moet afgesloofd de wijnpers treên.* L. BAKE.

AFSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *sluipen*: *ik sloop af, ben afgesloopen.* Zich stil van eene plaats verwijderen; *zij sloopen de kamer af.*

AFSLUITEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *sluiten*: *ik sloot af, heb afgesloten.* Door sluiten afscheiden: *de achterste kamer was afgesloten.* Met een affchutsel, eene heining omgeven: *eenen akker afsluiten.* Van hier ook *afsluiting*.

AFSMAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smakken*: *ik smakte af, heb afgesmakt.* Met geweld afgooijen: *hij smakte den hond van den stoel af.*

AFSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smeden*: *ik smeedde af, heb afgesmeed.* Door smeden afzonderen: *een stuk van een ijzer afsmeden.* Door smeden afmatten, *hij smeedt zich af.* Door smeden verlijten: *deze hamers zijn reeds afgesmeed.* Ook, somwijlen, als onzijd., ten einde smeden: *wij zullen eerst afsmeden.*

AFSMEEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smeekens ik smeekte af, heb afgesmeekt*. Door smeeken trachten te verkrijgen: *iemand iets afsmee-ken*. Van hier ook *afsmeeke*, *afsmeekeing*.

AFSMELTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smelten: ik smolt af, heb en ben afgesmolten*.

Bedr., door smelten affcheiden, laten afsmelten: *hij smolt den steel van den lepel — den voet van den kande- laar af*.

Onz., met het hulpw. *zijn*, afgesmolten worden, smel- ten en afvallen: *het deksel van de kan was afgesmolten*. Ten einde smelten, ophouden te smelten, met het hulpw. *hebben: wij hebben afgesmolten*. Van hier ook *afsmel- ting*.

AFSMEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smeren: ik smeerde af, heb afgesmeerd*. Door sme- ren afzonderen, aftrijken: *ik zal nog wat boter van mijn brood afsmeren*. Ten einde smeren: *wij hebben de pleisters afgesmeerd*. Ook met *op*, voor afvegen: *hij smeert het mes op zijn broek af*. Overdragtiglijk, voor afkloppen, afrosen: *iemand duchtig afsmeren*.

AFSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smijten: ik smiet af, heb afgesmeten*. Door smijten, of hard gooijen, affcheiden: *appelen van de boo- men afsmijten*. Naar beneden smijten, afgooijen: *het paard heeft hem afgesmeten*. Van hier ook *afsmijter*.

AFSNEDE, z. n., v., *der*, of *van de afsnede*; meerv. *afsneden*. Van *afsnijden*, in de overdragtige beteekenis. *De afsnede in een dichtstuk*, die plaats in hetzelfde, waar de lezer gevoeglijk ophouden en adem scheppen kan. *De afsnede eener redevoering*, een afgezonderd deel van dezelve.

AFSNIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *snijden: ik sneed af, heb afgesneden*. Door snijden afzonderen, en wel eigenlijk, door middel van een mes, eene schaar, enz.: *haar afsnijden — hij heeft zijne haren afgesneden*. *Een stuk brood — eenige ellen van een stuk laken afsnijden*. *Zich den hals afsnijden*. Door snij- den korter maken: *zijne nagels afsnijden*. *Iemand's le- vensdraad afsnijden*, voor dooden, is eene zinnebeeldige spreekwijs uit de oude fabelleer, welke het menschlijke leven met eenen, door de Schikgodinnen gesponnen draad ver-

vergelijkt. In eenen overdrachtigen zin: *iemand den weg, den toegang afsnijden*, hem beletten, het oogmerk waarmede hij gaat, te bereiken — *den vijand de levensmiddelen afsnijden*, den toevoer van dezelve verhinderen. *Door het afbreken van eene brug, den vijand de vlugt afsnijden*, hem beletten te vlugten. *De ruitery — een schip afsnijden*, dezelve verhinderen, bij het hoofdleger, bij de vloot te komen. *Iemands gezelschap afsnijden*, vermijden. *Iemand de hoop, de gelegenheid enz. afsnijden*, benemen. *Een gesprek afsnijden*, eindigen. Van hier ook *afsnijder, afsnijding, afsnijdsel*.

Bij KERO heet dit werkwoord *abafnidan*.

AFSNIPPEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en snipperen*, het voorddur. w. van het verouderde *snippen*, bij KILIAAN: *ik snipperde af, heb afgesnipperd*. Door snipperen, d. i. aan kleine stukken snijden, afzonderen: *gij hebt reeds de helft van het papier afgesnipperd*. Overdrachtiglijk, van den tijd, dien men tot zijne gewone bezigheden noodig heeft, iets, met spaarzaamheid, afnemen: *hoe dikwijls hebt ge, och arm! in afgesnipperde uren*. MOONEN. Van hier ook *afsnippering*.

AFSNOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en snoeijen*: *ik snoeide af, heb afgesnoeid*. Door snoeijen afzonderen: *de takken van de boomen af snoeijen*. Ook, somwijlen, als onzijd., met het hulpw. *hebben*, voor ten einde snoeijen: *de tuinman heeft nog niet afgesnoeid*. Van hier ook *afsnoeijer, afsnoeijing*.

AFSNUITEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en snuiten*: *ik snoot af, heb afgesnuten*. Door snuiten afscheiden: *gij snuit altoos te veel van de kaars af — snuit de kaars eens wat af*. Van hier ook *afsnuitter, afsnuitting*.

AFSOLLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en sollen*: *ik solde af, heb afgesold*. Door sollen, d. i. opgooijen, (bij KILIAAN, *eenen bal opgooijen*) afmatten: *iemand affollen*, door gobijen en rollen vermoeijen — *zich affollen*.

AFSPANEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en spanen*: *ik spaande af, heb afgespaand*. Door spanen, (met eene spaan spitten) afzonderen: *boter van het vat affpanen — een gedeelte van de boter affpanen*.

AFSPANNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en spannen*: *ik spande af, heb afgespannen*.

Ontspannen — hetgene, dat stijf gespannen is, zijne spanning benemen, losmaken: *de snaren afspannen, eenen boog afspannen* — *den haan van een schietgeweer afspannen*. Het beteekent ook *uitspannen*, en wordt, in dien zin, van paarden gebezigd, die, door middel van zeelen, aan eenen wagen vastgehecht zijn: *de paarden afspannen*, het tegengefelde van aan- of inspannen. Van hier ook *afspanner, afspanning*.

AFSPIEGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en spiegelen: ik spiegelde af, heb afgespiegeld*. De gedaante eener zaak in eenen spiegel, of ook, als in eenen spiegel, vertoonen: *het beekje spiegelde de wolken af*.

AFSPIJZEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af en spijzen: ik spijsde af, heb afgespijsd*. Het spijzen eindigen, ophouden te spijzen, inzonderheid van voorname personen, aan eene rijke tafel: *zij zullen aanstonds afgespijsd hebben*.

AFSPINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en spinnen: ik spon af, heb afgesponnen*. Door spinnen afzonderen: *ik heb reeds een goed gedeelte van het vlas afgesponnen*. Ten einde spinnen: *zij heeft hare taak afgesponnen*.

AFSPITTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en spitten: ik spitte (spittede) af, heb afgespit*. Door spitten afzonderen: *gij moet nog meer aarde van dezen hoop afspitten*. Ten einde spitten: *wij hebben den tuin afgespit*. Van het spit doen: *het vleesch moet afgespit worden*.

AFSPLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en splijten: ik spleet af, heb en ben afgespleten*.

Bedr., door splijten afzonderen: *ik spleet de helft van den hoepel af*.

Onz., met het hulpw. *zijn*, door splijten afgezonderd worden: *grootte stukken spleten van de tafel af*.

AFSPLINTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en splinteren: ik splinterde af, heb en ben afgesplinterd*.

Bedr., door splinteren afzonderen: *gij hebt een geheel stuk van deze plank afgesplinterd*.

Onz., met het hulpw. *zijn*, splinteren en afvallen: *de tafel splintert overal af*. Van hier ook *afsplintering*.

AFSPOELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af*

af en spoelen: ik spoelde af, heb afgespoeld. Door spoelen afscheiden: *de rivier spoelde een stuk van den dijk af. Het vuil van een glas afspoelen.* Door spoelen reinigen: *een glas afspoelen.* Overdragtiglijk: *de zwaarigheid, met eenen trisfchen teug, van het hart afspoelen, verdrijven.*

Afspoelen wordt ook als onz. gebezigd, met het hulpw. *hebben*; doch in eenen geheel anderen zin, naaml. van *spoelen*, d. i. garen, of zijde, met een wiel, op klossen winden, bij de Wevers gebruikelijk, voor ten einde spoelen: *wij hebben afgespoeld.*

AFSPRAAK, z. n., v., der, of van de *afpraak*; meerv. *afspraken.* Van *afspreken.* Mondelinge overeenkomst: *wel iemand afspraak maken — wij hebben wegens onze reis afspraak gemaakt. Volgens afspraak, zal ik u morgen verwachten.*

AFSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en spreken: ik sprak af, heb afgesproken.* Eene mondelinge overeenkomst met iemand treffen: *iets met iemand afspreken. Spreek gij het noodige met hem af.* Door spreken afmatten: *zich afspreken.*

AFSPRINGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af en springen: ik sprong af, heb afgesprongen.* In de eigenlijkste beteekenis, zich, met eenen sprong, van iets verwijderen: *de haas is van den weg afgesprongen.* Insgelijks, naar beneden springen: *van het paard, van den wagen afspringen.* In eene uitgestrektere beteekenis, met eene snelle vaart van iets verwijderd worden: *de bijl sprong van den steel af.* Aan stukken springen en afvallen: *de lijm, het vernis springt af. De snaar is afgesprongen.* Figuurlijk, zich plotsling van iets verwijderen en tot iets anders bepalen: *hij springt telkens van zijn onderwerp af.* Verhinderd worden, niet doorgaan: *onze reis is weder afgesprongen.*

Somwijlen neemt dit werkw. ook het hulpw. *hebben* aan; b. v.: *zij hebben, den ganschen dag, op- en afgesprongen.* Zie **INLEID.** bl. 144, 145.

AFSTAAN, onz. en bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af en staan: ik stond af, heb afgestaan.*

Onz., met het hulpw. *hebben*, van iets verwijderd, of afgezonderd, staan: *de tafel staat ver van den muur af — de stoel staat niet ver genoeg van de tafel af.* Figuurlijk, alaten, niet voordzetten, laten varen, afstand doen: *hij stond van den op af. Van zijne meening, van zijn voor-*

nemen, van zijn regt *afstaan* — *sta van uw wangedrag af*.

Bedr.: iemand iets *afstaan*, het hem overlaten — *ik heb hem mijn beste paard afgestaan*. Hoort bezigt het *witerste afstaan*, voor *uitstaan*.

Afstaan, in het goth. *afstandan*, zweed. *afsta*.

AFSTAMMELING, z. n., m. en v., *des afstammelings*, of van den *afstammeling* — *der*, of van de *afstammeling*; meerv. *afstammelingen*. Van *afstammen*. *Hij is een — zij is eene, afstammeling van Hugo de Groot*. Zie *aankomeling*.

AFSTAMMEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en stammen*: *ik stamde af, ben afgestamd*. Afkomstig zijn: *hij stamt van eerlijke Ouderen af — wij zijn allen van Adam afgestamd*. Zoo ook van woorden: *dit woord stamt van geen ander af*. Van hier ook *afstamming*.

AFSTAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en stampen*: *ik stampte af, heb afgestampt*. Door stampen afzonderen: *hij stampte een stuk van den steen af*. Door stampen verlijten: *de vijzel is reeds half afgestampt*. Ten einde stampen: *wij hebben al de peper afgestampt*. Door stampen afmatten: *zij zullen zich afstampen*.

AFSTAND, z. n., m., *des afstands*, of van den *afstand*; meerv. *afstanden*. Van *afstaan*. De afgelegenheid der eene plaats van de andere: *de afstand der zon van de aarde*. Figuurlijk, het onderscheid in magt en waarde: *hoe blind zoude ik moeten zijn, wanneer ik den grooten afstand tuschen u en mij niet konde gewaarworden!* — *Afstand doen*, overgeven, overlaten: *hij deed, bij zijn leven, afstand van al zijne goederen*. *Afstand doen van zijn regt*. — *Afstand doen van zijne slechte levenswijs*, die laten varen, niet verder voordzetten, veranderen. Ook van den tijd; bij A. HARTS.: *dan zaagtge in uwen druk, op korter afstand, u bejegend door 't geluk*, d. i. spoediger, binnen korter tijd.

AFSTAPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en stappen*: *ik stapte af, ben afgestapt*. Naar beneden stappen: *hij stapte van de stoep af*. Overdragtiglijk, toegeven, afzien, laten varen: *ik zal, in dit geval, van mijn regt afstappen*. — *Van zijn voornemen, van zijne meening, afstappen*. *Hij kan van zijn huis, van zijn geld, niet afstappen*.

AF-

AFSTEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en steken: ik stak af, heb en ben afgestoken.*

Bedr., naar beneden steken, met steken van de hoogte naar de laagte brengen: *zijn vijand van het paard afsteken.* Zoo ook, *een voer hooi afsteken*, met de hooivork naar beneden brengen. Met steken afzonderen: *een dier de keel afsteken.* Afleiden, aftappen: *een vat wijn*, ook enkeltijk, *wijn afsteken.* Met steken, of graven, afteekenen: *een leger, eenen tuin afsteken*, door uitgestokene, of uitgegravene aarde afteekenen. — Figuurlijk, afnemen, en dus verminderen: *ik kan niets meer van mijne bezittingen afsteken.* — *Iemand de loef afsteken*, is een zeemans woord, en beteekent, eigenlijk, boven den wind komen, in opzigt tot een ander schip, dat daardoor, beneden den wind geraakt. Ook wordt het oneigenlijk, en als een spreekwoord, gebezigd, voor, iemand te boven gaan, hem overtreffen.

Onz., met de hulpwoorden *zijn en hebben.* Met *zijn*, voor, afvaren, van land steken: *de schuit stak af — was reeds afgestoken. Wij zullen terstond afsteken. Van het land afsteken.* Met *hebben*; als zeer onderscheiden voorkomen, in vergelijking met iets anders: *die oude broek steekt bij dat nieuwe kleed slecht af. Zwart op wit steekt wel af. Zijne geaardheid heeft bij die van haar altijd zeer afgestoken.* VONDEL gebruikt *afsteken*, in de betekenis van schijnsel geven:

*Het steigrende Agragas, dat puik van paarden gaf
Voorheene, toont zijn' muur, en steekt op 't water af.*

Van hier ook *afsteker, afsteking.*

AFSTELLEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en stelen: ik stal af, heb afgestolen.* Het gene, dat eens anders eigendom is, heimlijk, of met geweld wegnemen, ontvreemden: *men heeft mij veel afgestolen — er zijn tien guldens van dit geld afgestolen.*

AFSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en stellen: ik stelde af, heb afgesteld.* Afzetten: *hij is, als raad, afgesteld.* Affchaffen, doen ophouden: *schattingen afstellen. Deze slechte gewoonte moet afgesteld worden.*

Van hier ook *afstelling*; b. v.: *aan hem stond de aan- en afstelling van eenen Schout.*

AFSTEMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stemmen*: *ik stemde af, heb afgestemd*. Door stemmen, of bij stemming, verwerpen: *wij hebben den voorslag afgestemd*.

AFSTERVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *sterven*: *ik storf af, ben afgestorven*. Zoo veel als het eenvoudige sterven; terwijl, echter, het voorzetsel den zin sterker maakt, overlijden. In deze beteekenis is alleen de onbepaalde wijs, als zelfst. gebruikelijk, en wel in plaats van het woord *dood*. Voor *mijn afsterven* — *bij ons afsterven* enz. Door den dood van iets gescheiden worden: *zijne Ouderen zijn hem zeer vroeg afgestorven*. *Al zijn vee is hem afgestorven*. Figuurlijk, zich voor altoos van iets afscheiden, geen gevoel meer van en voor iets hebben: *de zonde, de wereld, de ijdelheid* (ook *der*) *afsterven*. Afnemen, verminderen: *onze vriendschap schijnt geheel afsterven*.

AFSTIJGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *stijgen*: *ik steeg af, ben afgestegen*. Afklimmen: *van het paard — van den wagen afstijgen*; ook enkellijk *afstijgen*, in het goth. *afsteigan*. Van hier ook *afstijging*.

AFSTOFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stoffen*: *ik stofte af, heb afgestoft*. Het stof afvegen: *de trappen — de banken afstoffen*.

AFSTOKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stoken*: *ik stookte af, heb afgestookt*. Ten einde stoken: *wanneer gij den oven afgestookt hebt* enz. Ook, somwijlen, onz.: *wij zullen eerst afstoken*. Van hier ook *afstoking*.

AFSTOMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stompen*: *ik stompte af, heb afgestompt*. Stomp maken: *de bijl, den degen afstompen*. De scherpe kanten wegnemen: *eenen steen afstompen*.

AFSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stooten*: *ik stiet af, heb afgestooten*. Van boven stooten: *hij stiet hem van de trappen af*. Met eenen stoot afscheiden, afzonderen: *een stuk van den muur — de neuzen van de schoenen afstooten*. *De os heeft zijne horens afgestooten*. *Zijne horens afstooten* wordt ook, als een spreekw., gebezigd, voor, door gevondennen wederstand behoedzamer, toegevender, bezadigder worden.

Van hier ook *afstooter, afstooting*.

AF-

AFSTORTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en storten: ik stortte af, heb en ben afgestort.*

Bedr., naar beneden storten, afwerpen: *eene lading kolen afstorten — zich van den berg afstorten. — De asche wert van den altaer afgestort.* BIJBELVERT.

Onz., met het hulpw. *zijn*, afvallen: *hij stortte van het dak af, is van den berg afgestort. — Ende de kudde stortede van de steylte af.* BIJBELVERT.

AFSTRAFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en straffen: ik strafte af, heb afgestraft.* Behoorlijk straffen, de verdiende straf laten ontvangen, doch alleenlijk van ligte straffen: *een kind, met de roede, afstraffen. — Zich laten afstraffen*, aan de verdiende straf onderwerpen.

Van hier ook *afstraffing*.

AFSTRALEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af en stralen: straalde af, heeft afgestraald.* Met stralen affchijnen: *een heldere glans straalde van zijn aangezicht af.*

Van hier ook *afstraling*.

AFSTRIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en strijden: ik streed af, heb afgestreden.* Ten einde strijden: *de strijd is afgestreden. — Zich afstrijden*, door strijden (oorlogen) afmatten, kragtloos maken. *Afgestreden zwaarden.* HOORT. Ook wordt dit werkw., somwijlen, als onz. gebruikt: *zij hebben afgestreden*, den strijd geeindigd.

AFSTRIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en strijken: ik streek af, heb afgestreken.* Door strijken affcheiden: *de broek afstrijken — de muts van het hoofd afstrijken, de zalf van de pleister afstrijken, het koren van de maat afstrijken*, ook *de korenmaat afstrijken.* Door strijken reinigen: *strijk uw mes op het brood af.*

AFSTROOMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en stroomen: ik stroomde af, ben en heb afgestroomd.*

Onz., met het hulpw. *zijn*, in de scheepvaart gebruikelijk, door den stroom afgedreven worden: *de boot stroomde van ons af.*

Bedr., door stroomen affcheiden: *de Rijn stroomt veel van zijnen oever af.*

AFSTROOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en stroopen: ik stroopte af, heb afgestroopt.*

Door stroopen afzonderen: *eenen aal het vel — eenen haas de huid afstroopen*, zonder dezelve aan den buik te openen; welke afgestroopte huid, oudtijds, *balg* genoemd werd. Ook enkeltijk, *eenen haas, aal enz. afstroopen*. Figuurlijk, *het land afstroopen*, plunderen.

Van hier ook *afstrooper, afstrooping*.

AFSTUITEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en stuiten: ik stuitte af, ben afgestuit*. Gemeenlijk met *op: de bal stuitte op den paal af*. Overdragtiglijk, voor aankomen: *het stuit alles maar op mij af — ik zal het op hem laten afstuiten*.

Van hier ook *afstuiting*.

AFSTUIVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en stuiven: ik stoof af, ben afgestoven*. Wegstuiven: *het zand stoof van den berg af*. Overdragtiglijk, zich schielijk, en als wegstuivende verwijderen: *hij stoof van de kamer af — ik gooide hem, dat hij van de kamer afstoof*.

Van hier ook *afstuiving*.

AFSTUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en sturen: ik stuurde af, heb afgestuurd*. In de scheepvaart gebruikelijk, voor afhouden, door sturen verwijderen: *het schip van den kant — van den wal afsturen*. Afzenden, afvaardigen: *ik stuurde hem van huis af — ik zal hem, morgen, op die zaak eens afsturen*.

AFSULLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en sullen: ik sulde af, heb afgesuld*. Afglijden, afglippen: *de sneeuw veroorzaakte, dat ik van de stoep affulde*.

AFTALEN, (bij KIL.) veroud. w., voor, in kragt van zeggen, in wel sprekendheid, overtreffen.

AFTAFELLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af en tafelen: ik tafelde af, heb afgetafeld*. Het aan de tafel zitten en eten eindigen, ophouden te spijzen: *zouden zij nog niet afgetafeld hebben?*

AFTAKELEN, zie *ontakelen*.

AFTAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en tappen: ik tapte af, heb afgetapt*. Eigenlijk, eene vloeistof, door middel van eenen tap, of eene kraan, laten afloopen: *wijn, bier enz. aftappen*; ook *een vat aftappen*. Door tappen afscheiden: *wijn van een vat aftappen*. In eene ruimere beteekenis, door eene pijp, of eenen koker, laten afloopen: *het water eener gracht, en eene gracht af*.

afstappen. Iemand het water *afstappen.* Zich bloed laten *afstappen*, zich doen aderlaten.

Van hier ook *afstapper*, *afstapping*.

AFTARNEN, (bij Kil. *afsterren*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *tarnen*; *ik tarnde af*, heb *afgetarnd*. Door tarnen afzonderen: *het pand van een kleed afstarnen*.

AFTEEKENAAR, z. n, m., *des afteekenaars*, of *van den afteekenaar*; meerv. *afteekenaars*. Van *afteekenen*. Iemand, die iets afteekent.

AFTEEKENEN; bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *teekenen*: *ik teekende af*, heb *afgeteekend*. De gedaante eener zaak, door teekenen, aanduiden: *een leger afteekenen*, afteken. *Eene plaats tot een huis*, *eenen tuin* enz. *afteekenen*. Afbeelden: *eene bloem*, *eenen persoon*, *met houtskool*, *afteekenen*. — *Hij is naar het leven afgeteekend*.

AFTEEKENING, z. n., v., *der*, of *van de afteekening*; meerv. *afteekeningen*. De door afteekenen ontstane beelden eener zaak: *eene afteekening van iets maken*, *geven*, *vervaardigen*, enz. Zie *ing*.

AFTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *tellen*: *ik telde af*, heb *afgeteld*. Door tellen afscheiden: *ik heb van deze honderd guldens vijftig afgeteld*. Naar een gegeven getal naauwkeuriglijk bepalen: *geld aftellen*. *Dit geld is afgeteld*. Ook fomwijlen onz., voor ten einde tellen, ophouden met tellen: *wij hebben afgeteld*.

Van hier ook *afstelling*.

AFTILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *tillen*: *ik tilde af*, heb *afgetild*. Iets, welk eene aanmerkelijke zwaarte heeft, met moeite afheffen, aflijten: *zij tilden de kap van de kas af*. *Iemand van zijnen stoel* — *een aanbeeld van den grond afvullen*.

AFTOBBEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *tobben*: *ik tobde af*, heb *afgetobd*. In den gemeenen spreektrant, *zich aftobben*, door veel slaven en zwoegen afmatten. Ook enkellijk voor afmatten: *hij tobde haar met zijne telkends herhaalde aanzoeken af*.

AFTOGT, z. n., m., *des aftogts*, of *van den aftogt*; het meerv. is niet in gebruik. Van *af* en *togt*, van *tiegen*, *togen*, trekken. Het aftrekken van een leger: *de aftogt des vijands*. *Den aftogt blazen*, *slaan* — *voen liet de Veld-*

Veldheer den aftogt blazen. VOND. *De bezetting bedong eenen vrijen aftogt.*

AFTORNEN, zie *aftarnen*.

AFTOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en touwen*, (bij KIL. *drukken, persen, bereiden, zacht maken*): *ik touwde af, heb afgetouwd.* Ten einde touwen (in de looijerijen gebruikelijk): *de vellen zijn afgetouwd.* — *Aflaan*, met een touw afrosfen: *hij liet hem duchtig aftouwen.*

AFTRAPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en trappen*: *ik trapte af, heb a'getrapt.*

Bedr., naar beneden trappen, schoppen: *hij trapte hem van den zolder — van de kamer af.* — Door trappen en schoppen, verwijderen: *wanneer de hond andermaal naar mij toekomt, zal ik hem van mij afrappen.*

Onz., met de hulpwoorden *zijn en hebben*. Met *zijn*: *aftreden, aftappen*: *van de stoep astrappen.* Met *hebben*: *van zich afrappen*, zich met trappen verweren: *hij heeft woedend van zich afgetrapt.*

AFTRED, z. n., m., *des afstreds*, of *van den aftred*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aftreden*. Eene plaats, waar men van de hoogte naar de laagte treedt: *val niet, hier is een aftred.* KILIAAN en PLANTYN hebben *aftredinghe*.

AFTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en treden*: *ik trad af, heb en ben afgetreden.*

Bedr., door treden affcheiden: *ik heb een stuk van eenen nagel afgetreden.* Door treden bemerken, afmeten: *een pad in den tuin aftreden.* H. DE GROOT gebruikt dit woord, in den zin van verlaten: *leer ons aldus de schepsels aftetreden.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; *aflijgen*: *van den wagen afreden — bij iemand afreden*, *aflijgen* en *inkomen*. Zich verwijderen: *hij trad van het tooneel af.* Overdragtiglijk: *van het pad der deugd aftreden.* Eenen dienst, of een ambt, nederleggen: *hij is als schepen afgetreden.*

Van hier ook *afreding*.

AFTREK, z. n., m., *des afstreds*, of *van den afstrek*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afrekken*. Vertier: *die goederen hebben geen afstrek — door den daaglijkschen afstrek.* HOORT. Hetgene, dat van iets afgetrokken wordt:

na afrek van de schulden, zal er niet veel overschieten.

Bij KILIAAN komt *afrek* ook voor, in den zin van *afkeer*. Ook bij HOUWAERT: *en eenen afreck te maken, met eeren loofen vont, tusfchen den Conick en fijn Vassalen enz.*

AFTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af en irekken: ik heb en ben afgetrokken.*

Bedr., door trekken van iets afzonderen: *zij trok den ring van haven vinger — een dier het vel afrekken. Afrukken: hij trok mij den hoed van het hoofd af. Een geladen geweer afrekken, den fchoot uit den loop trekken. Overcragtiglijk: iemand de mom afrekken, hem, onaan gezien zijne vermomming, in zijne ware gedaante, vertoonen. De hand van iemand afrekken, hem de dusver verleende hulp en ondersteuning onttrekken. Wegnemen, afnemen, inzonderheid ten aanzien van het getal, gewigt en de maat der dingen: zekere fom van eene rekening afrekken — ook iemand iets afrekken, van zijnen loon, zijne bezolding, van den gevorderden prijs afhouden, afkorten. — Iemand van zijn voornemen, van den weg der deugd enz. afrekken, door aangevoerde beweegredenen daarvan afbrengen. Zoo ook zijn hart van iets afrekken — zij heeft haar hart geheel van hem afgetrokken. Zich van de wereld afrekken, alle verbindtenis met hare dwaasheden en ijdelheden ophieven. Wijn, of bier, afrekken, aftappen, in een ander vat, of in flesfchen, laten loopen. — Afdrukken, in de boek- of plaatdrukkerijen gebruikelijk, doch alleenlijk ten aanzien van de proeven, of proefbladen: een blad afrekken. — Zich afrekken, door veel trekken afmatten, kragtloos maken: de paarden hebben zich afgetrokken. — In de redeneerkunde is het verled. deelw. *afgetrokken* gebruikelijk, voor, in gedachten afgezonderd, waarbij men zich alleenlijk de gemeenschaplijke kenteekens van verfcheidene dingen, met uitfluiting van de bijzonderen, voorftelt: een afgetrokken denkbeeld.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; zich verwijderen, wegtrekken: *de vijand is van de stad afgetrokken, heeft de belegering der ftad opgebroken. De wacht is afgetrokken, in tegenoverftelling van optrekken. In den gemeenzamen fpreektrant: morgen ochtend zal ik afrekken, vertrekken.*

Van hier ook *afrekking*.

AFTROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz.

- voorz. *af* en *troeven*: *ik troefde af, heb afgetroefd*. Een in het kaartspel gebruikelijk woord: *iemand afroeven*, hem eenen slag, of steek, door troef te leggen, afnemen. Overdragtiglijk, met harde tegenredenen, bejegenen, afzetten: *hij is wakker afgetroefd geworden*.
- AFTROGGELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *troggelen*: *ik troggelde af, heb afgetroggeld*. Door bedrog, of vleijerij, trachten te verkrijgen: *zij heeft mij al mijn geld afgetroggeld*.
- AFTROMMELEN**, (ook *afstremmen*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *trommelen*: *ik trommelde af, heb afgetrommeld*. Op het roeren van de trom, of bij trommelslag, afkondigen: *de Krijgsoverste liet het bevel afstommelen*. *Afstommelen* is eigenlijk het voorddur. w. van *afstrommen*.
- AFTROMMEN**, zie *afstommelen*.
- AFTROMPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *trompen*: *ik trompte af, heb afgetrompt*. Onder het blazen op de tromp, (verbasterd in *trompet*) of met trompetgeblaas, afkondigen. Thands bezigt men, gemeenlijk, het basterdw. *afstompetten*.
- AFTROMPETTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *trompetten*: *ik trompette (trompettede) af, heb afgetrompet*. Hetzelfde als *afstrompen*, welk echt nederduitsch, en waarvan, met eenen basterduitsgang, *afstompetten* gemaakt is.
- AFTROONEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *troonen*: *ik troonde af, heb afgetroond*. Vleijende verzoeken, trachten te verkrijgen: *hij komt mij daaglijks, dan het eene, dan het andere, afstroonen*.
- AFTUIMELLEN**, ouz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *tuumelen*: *ik tuimelde af, ben afgetuimeld*. Tuimelende naar beneden vallen: *hij tuimelde van de trappen af*.
- AFTUINEN**, bedr. w., gelijkvl. • Van het scheidb. voorz. *af* en *tuinen*: *ik tuinde af, heb afgetuind*. Afheinen: *eenen akker afstuinen*.
Van hier ook *afstuining*.
- AFVAARDIGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vaardigen*: *ik vaardigde af, heb a gevaardigd*. Vaardig maken en afzenden, zoo wel van personen, als zaken: *eenen brief, eenen bode, een schip afvaardigen*. Figuurlijk: *iemand koel afvaardigen*, hem een koel antwoord geven en daarmee laten gaan. Doch, in dezen zin, is *afzetten* gebruikelijker. Van

Van hier ook *afvaardiger*, *afvaardiging*.

AFVAGEN, zie *afvegen*.

AFVAL, z. n., m., *des afvals*, of *van den afval*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afvallen*.

In eenen natuurlijken zin. Het vallen van de hoogte naar de laagte: *de afval der bladeren van de boomen*. Datgene, wat van iets afvalt, bijzonderlijk in eenen overdragtigen zin. Zoo noemt men, bij verscheidene werklieden, hetgene, dat van hun werk afvalt, *den afval*; b. v. bij de Timmerlieden, krullen, spaanders enz.; — bij de Vleeschhouwers, verscheidene deelen der gellagte dieren, als kop, pooten, pens enz. Vruchten, door den wind van de boomen afgewaaid, worden ook *afval* genoemd. Zoo ook *de afval van granen* enz.

In eenen zedenlijken zin. Het verlaten van iemand, aan wiens belang men zich verpand had, het verzaken van eenen godsdienst: *de afval van het geloof*. — *Galba gehoord hebbende de tijding van den afval der keurbenden*. HOOFD. *De afval tot den vijand*. KILIAAN. *Iemand tot afval verleiden, vervoeren*.

AFVALLEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vallen*: *ik viel af, heb en ben afgevallen*.

Bedr., door vallen, of onder het vallen, affcheiden: *hij viel een stuk van den muur af — hij heeft zijnen neus bijna afgevallen*. Meestal, echter, komt het voor als

Onz., met het hulpw. *zijn*. In eenen natuurlijken zin. Naar beneden vallen: *zij vielen van het dak af — de bladeren, de vruchten enz. zijn afgevallen*. *Het gras verdort, de bloem valt af*. BIJBELVERT. Zoo ook *de kalk valt af*, van den muur. *Mijn hoed is afgevallen*. In eenen zedenlijken zin. Iemand, of eene erkende waarheid, opzettelijk verlaten: *van iemand, of iemand afvallen — zij vielen hunnen Koning af — van het geloof, van den godsdienst, afvallen*. *Van de deugd afvallen*. *Van het verbond afvallen*, verbreken. KILIAAN. Eene vermindering, uitzondering lijden, onderscheiden zijn: *die man is mij zeer afgevallen — deze wijn valt bij den anderen te veel af*. In kragten en gezondheid afnemen: *hij valt daagelijks af, is reeds merklijk afgevallen*.

AFVALLIG, bijv. naamw., *afvalliger, afvalligst*. Van *afval*, in de overdragtige beteekenis. Eigenlijk, volgens den aard der bijvoeglijke naamwoorden, in *ig* uitgaande, tot

tot afval geneigd: *maar dit volk heeft een afvallig en wederspannig hart — zij zijn de afvalligsten der afvalligen.*
BIJBELVERT. Voor *afvallige*, in den zin van iemand, die werkelijk afgevallen is, gebruikt men, derhalve, liever *afgevallene*. — *Afvallig worden, maken.* Zie *ig*.

Van hier ook *afvalligheid*.

AFVANGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vangen: ik ving af, heb afgevangen.* Door vangen den regtmatischen bezitter onttrekken: *iemand de duiven afvangen.* Figuurlijk, en als een gemeen spreekwoord, zegt men ook: *iemand eene vlieg afvangen*, hem eene kans afkijken, hem verschalken enz.: *hij zal mij geene vlieg afvangen.*

AFVAREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en varen: ik voer af, heb en ben afgevaren.*

Bedr., door varen, of in het varen, afscheiden: *een stuk van de brug afvaren — iemand eenen arm, of een been afvaren.* Varende verwijderen: *ik, voer hem van het groote hoofd af.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; van land varen: *de schuit, de schipper, zal terstond afvaren — wij zijn reeds vroeg afgevaren.*

AFVECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vechten: ik vocht af, heb afgevochten.* Vechtende afkeeren, wegvechten: *wij vochten den vijand dapper af. Zich afvechten*, door vechten afmatten. Ook overdragtiglijk: *gewis het heeft wat in, de wanhoop aftevechten.* VOND.

AFVEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vegen: ik veegde af, heb afgeveegd.* Door vegen afzonderen: *veeg het stof van uwe boeken af.* Door vegen schoonmaken, reinigen: *veeg uwe boeken af.* Overdragtiglijk, en in den gemeenen spreektrant, voor verdrijven, wegiagen: *ik veegde hem van de kamer af.*

Van hier ook *afveger, afveging*.

AFVERGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vergen: ik vergde af, heb afgevergd.* Afeischen, afvorderen: *iemand iets afvergen.*

AFVERVEN, zie *afverwen*.

AFVERWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en verwen: ik verwde af, heb afgeverwd.*

Bedr.

Bedr.; ten einde verwen: *ik zal deze deur eerst afverwen.*

Onz., met het hulpw. *hebben*; de verw loslaten, afgeven: *het blaauwe laken verwt dikwijls af.* Ophouden te verwen: *wij hebben afgeverwd.*

AFVIJLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vijlen: ik vijlde af, heb afgevijld.* Door vijlen afzonderen: *den kop van eenen spijker afvijlen.* Door vijlen korter, of kleiner, maken: *eenen spijker afvijlen.*

Van hier ook *afvijsel.*

AFVILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en villen: ik vilde af, heb afgevild.* Door villen afzonderen: *een kalf de huid afvillen.*

AFVISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vischen: ik vischte af, heb afgevischt.* Uitsvischen: *eene sloot afvischen*, al de vischen uit dezelve vangen. Ook, somwijlen, als onzijdig, voor ten einde vischen, het vischen ten einde brengen: *zoodra wij afgevischt hadden, gingen wij naar huis.*

AFVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af en vliegen: ik vloog af, ben afgevlogen.* Zich vliegende verwijderen, wegvliegen: *de kraaijen vlogen van de kerk af.* Figuurlijk ook van andere snelle bewegingen: *de pijl is van de pees afgevlogen.* *Hij viel, dat hem de hoed afvloog.* Schielik afloopen: *hij vloog de trappen af.* — *Van iemands wenken afvliegen*, zich, op iemands wenken, haasten, om deszelfs bevelen uittevoeren.

AFVLIETEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af en vlieten: ik vloot af, ben afgevloten.* Naar beneden vlieten: *het bloed der helden vloot van den berg af.* *Ik zag de tranen van hare bleeke wangen afvlieten.* — *De beke, die van den berg afvliet.*

BYBELVERT.

AFVLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en vlijmen: ik vlijmde af, heb afgevljimd.* Met eene vlijm affnijden: *ik liet het gezwel maar afvlijmen.*

AFVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af en vloeijen: ik vloeiide af, ben afgevloeid.* Hetzelfde als *afvlieten.*

AFVOEDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en voederen: ik voederde af, heb afgevoederd.* Voor *voederen* gebruikt men thands, meestal, *voeren*, zoo wel in den zin van voeder geven: *de beesten voeren*, als in dien

dien van eene voering, of voeding, in een kleed naaijen. Zie *afvoeren*.

AFVOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *voeren* ik *voerde af*, heb *afgevoerd*. Van eene plaats wegvoeren: *de wijn wordt, in schepen, den rijs afgevoerd*. *Koopwaren, op wagens, afvoeren*. Afleiden, aflokken, door overreding, voorbeeld enz.: *iemand van zijn voornemen, van de deugd, van den rechten weg, afvoeren*.

Afvoeren is ook eene zamentrekking van *afvoederen*, in den zin van voer, of voeder, geven, en eene voering, of voeding, in een kleed zetten. *Afvoeren* is dan ten einde voeren, geheel voeren: *de koeijen zijn afgevoerd*, (afgevoerd) hebben het noodige, of gewone voeder gekregen. *Ik zal den rok eerst afvoeren*, (afvoederen) de geheele voering in denzelfden naaijen.

AFVORDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vorderen*: ik *vorderde af*, heb *afgevorderd*. *Afveischen*: *iemand iets afvorderen*, het van hem vorderen. *En vordert telkens nieuwe straf het martelziek Gerechtshof af*. D. SMITS. *Eenen gevangenen den degen afvorderen*. *Iemand eenen eed afvorderen*.

Van hier ook *afvorderer*, of *afvorderaar*, *afvordering*.

AFVORMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vormen*: ik *vormde af*, heb *afgevormd*. Iets in een week ligchaam drukken, om hierin, door afdrukken, of afgieten, dezelfde gedaante overtebrengen: *eene klok afvormen*. Somwijlen ook als onzijdig, voor ten einde vormen: *wij zullen eerst afvormen*.

AFVRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vragen*: ik *vroeg af*, heb *afgevraagd* (oudt. *afgevragen*. INLEID. bl. 137.). Door vragen trachten te vernemen, of te bekomen: *iemand iets afvragen*. *Zoo vraagt men den boeren de konst af*, zoo pleegt men eenvoudige menschen uittehooren, is eene, in de gemeenzaame verkeer, gebruikelijke spreekwijs. Zoo zegt men ook, in eenen zeer gemeenzamen en eenigzins lagen spreektrant: *iemand het hemd van het lijf afvragen*, ten nauwkeurigste uitvragen.

AFVRIEZEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *vriezen*: *voor af, is en heeft afgevroren* (van het oude *vrieren*) ook *afgevrozen*. Met *zijn*; door vorst afgezonderd worden: *de vingers waren mij bijna afgevroren*. Met *hebben*; ten einde vriezen, ophouden te vriezen: *het hee't afgevroren*. **AF-**

AFVRIJVEN, hetzelfde als *afwrijven*.

AFVUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vuren*: *ik vuurde af, heb afgevuurd*.

Bedr., voor afsteken: *een geschut afvuren — onder het afvuren der kanonnen*.

Onz., voor ten einde vuren, ophouden te vuren, met het hulpw. *hebben*: *toen wij afgevuurd hadden, deed de Veldoverste eene aanspraak*.

Van hier ook *afvuring*.

AFWAAIJEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *waaijen*: *ik woei af, heb en ben afgewaaid*.

Bedr., door waaijen afscheiden: *de wind heeft al de appelen van de boomen afgewaaid*.

Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Met *zijn*; door den wind afgezonderd worden: *mijn hoed woei — is van mijn hoofd afgewaaid*. Met *hebben*; van zekere hoogte waaijen: *de vlag heeft, drie dagen, van het stadhuis afgewaaid*.

AFWACHTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wachten*: *ik wachtte af, heb a gewacht*.

Wachten, totdat iemand kome, totdat iets geschiede — verwachten: *wij zullen hem hier afwachten — zij durfden den vijand niet afwachten — het einde, of den uitslag eener zaak afwachten. Wij zullen het afwachten*.

Van hier ook *afwachting*.

AFWALLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wallen*: *ik walde af, heb afgewald*. Omwallen, met wallen belluiten: *de stad is behoorlijk afgewald*.

AFWANDELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wandelen*: *ik wandelde af, heb en ben afgewandeld*.

Bedr., door wandelen afzonderen: *wij hebben de schoenen van onze voeten afgewandeld*. Door wandelen afmaten: *zich afwandelen*.

Onz., met het hulpwoord *zijn*; wandelende zich van eene plaats verwijderen: *wij zijn reeds vroeg van de stad afgewandeld*.

AFWASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *waschen*: *ik wiesch af, heb afgewaschen*.

Door waschen afscheiden: *het vuil van zijne handen — het zand van de groente afwaschen*. Door waschen, of met water, reinigen: *het gezigt — de tafelborden afwaschen*. Figuurlijk, geen deel in iets nemen: *ik heb mijne*

handen van die zaak afgewaschen. Uitwischen, uitdelgen: al het water van de zee kan die schande niet afwaschen.

Van hier ook *afwascher, afwasching.*

AFWATER, veroud. z. n., o. Van *af* en *water*. Thands noemt men het *opperwater: dit jaer wasfer een groot afwater, daerdeur 't koorn — den rijn langs te niet ging.*

VELIUS.

AFWATEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wateren: ik waterde af, heb afgewaterd.*

Bedr., met golven persen, of drukken, in de perferijen gebruikelijk, ten cinde wateren: *wij hebben de gordijnen afgewaterd.*

Onz., met het hulpw. *hebben*; zich van het overvloedige water ontlasten, eene afwatering, d. i. eenen afloop van het water hebben: *mijn tuin watert, aan deze zijde, af.* Van hier ook *afwatering.*

AFWEEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weken: ik weekte af, heb en ben afgeweekt.*

Bedr., door weken afzonderen: *eene pleister afweeken.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; week worden en afvallen: *de pleister is afgeweekt.* Van hier ook *afweeking.*

AFWEENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weenen: ik weende af, heb afgeweend.* Door tranen boeten, uitdelgen: *o! dat ik, aan uwe voeten, dit alles konde afweenen!* Ook als wederkeer., door weenen zich afmatten: *zij heeft zich afgeweend.*

AFWEG, z. n., m., *des a'wegs*, of *van den afweg*; meerv. *afwegen*. Van het voorvoegfel *af*, dat hier een gebrek aanduidt; en *weg*. Eigenlijk een weg, die van den gewonen en regten weg afleidt, ook een zijdweg, omweg, sluipweg: *deze straat heeft vele afwegen. Door afwegen ontkomen. Eenen afweg nemen. Wij waren ongelukkiglijk op eenen afweg geraakt.* Figuurlijk, voor eene afwijking van het pad der deugd en rechtchapenheid: *hij geraakte reeds vroeg op afwegen.*

Van *afweg*, bij OTFRID. *auuigg*, heeft men, oulings, ook een bijv. naamw. gemaakt, welk *boos, bedorven* beteekende. Bij NOTKER. vindt men *auuekkiiu slahia*, voor een *boos, bedorven geslacht*; en KILIAAN heeft *afweghigh*, voor hetgene dat van den weg afgelegd is, of van den weg afleidt. Doch dit is verouderd.

AF-

AFWEGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en wegen: ik woog af, heb a gewogen.* Door wegen afzonderen: *ik liet de helft van de suiker afwegen.* Door wegen de zwaarte van iets bepalen: *ik heb al de pakken afgewogen.* Ten einde wegen: *wij zullen de pakken eerst afwegen.* Figuurlijk, voor, de overeenkomst van verschillende zaken berekenen: *ik ging aan het werk, nadat ik, alvorens, mijne krachten naar den arbeid had afgewogen.* Ook, somwijlen, als onzijdig, doch in de eigenlijke beteekenis: *voor den ondergang der zon moeten wij afgewogen hebben.*

AFWEIDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en weiden: ik weidde af, heb en ben afgeweid.*

Bedr., het gras afeten: *de paarden hebben dit land reeds afgeweid.* J. B. HOUWAERT bezigt dit woord, in den zin van verwoesten: *gij, die u draeght als Princen triumphant, en 't vruchtbaer landt van Germanien afweyt; en*

VONDEL kent het aan het vuur toe:

Een alverteerend vier rijst door de lange heen

En weitme inwendig af door alle mijne leen.

Onz., met het hulpw. zijn; afwijken: *hij weidde te verre van zijn onderwerp af.*

Van hier ook *afweiding.*

AFWENDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en wenden: ik wendde af, heb afgewend.* Afkeeren; *het gezicht van iemand afwenden — met afgewende oogen tot iemand spreken — een schip afwenden — eenen slag, of steek, afwenden, ook van zich afwenden; en overdragtiglijk: de Hemel heeft den slag afgewend, die mijn leven zou geeindigd hebben.* Figuurlijk; de nadering van zeker kwaad verhinderen: *het gevaar afwenden — een ongeluk van iemand afwenden.* In opzigt tot het hart en deszelfs neiging, van iets verwijderen: *blijft uw hart, even als uwe oogen, van mij afgewend?* Ook als wederkeerig: *zich van iemand afwenden, zoo wel alle verbindtenis met hem opheffen, als ook afkeerig van hem worden, Zich van het kwade afwenden.*

Van hier ook *afwender, afwending*, en het yeronderde bijv. naamw. *afwendig*, voor afkeerig: *afwendig maken*, bij KILIAAN.

AFWENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en wennen: ik wende af, heb afgewend.* Door gewoonte, of gedurige oefening, afleeren: *iemand het drinken,*

ken, zich het vloeken afwennen. De spreekwijs *iemand, of zich, van iets afwennen*, welke men ook, somwijlen, aantreft, is, voor het minste, niet in algemeen gebruik. Men zegt nogthands, *een kind van de borst afwennen*. In de, anders ook gebruikelijke, spreekwijs, *iets afwennen*, b. v. *ik wen het spelen geheel af*, heeft, zekerlijk, eene uitlating van het wederkeerige voornaamwoord plaats.

Van hier ook *afwenner, afwenning*.

AFWENTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en wentelen*; eigenlijk *wendtelen*, oul. *werdelen*, voorddur. werkw. van *wenden*: *ik wentelde af, heb afgewenteld*. Naar beneden wentelen: *hij wentelde den boom van den dijk af*. Door wentelen verwijderen: *wentel dat blok van de deur af*.

Van hier ook *afwenteling*.

AFWEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en weren*: *ik weerde af, heb afgeweerd*. Afkeeren, de aannadering eener zaak verhinderen, met nadruk afwenden: *het vee van het zaailand afweren*. *Zij werden den vijand manlijk af*. *De vliegen van zich afweren*. *Een pels weert de koude af*. Van hier ook *afwering*.

AFWERKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en werken*: *ik werkte af, heb afgewerkt*. Bedr., door werken afzonderen: *hij heeft het vel van zijne handen afgewerkt*. Ten einde werken: *ik heb mijns taak afgewerkt*. Door veel werken afnatten: *zich afwerken*.

Onz., met het hulpw. *hebben*; ophouden te werken: *zoodra wij afgewerkt hebben, zullen wij eten*.

AFWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en werpen*: *ik worp af, heb afgeworpen*. Hetzelfde als *afsmijten*; doch *afwerpen* is eene wellevender uitdrukking. Met eenen worp afzonderen: *appelen afwerpen* — *een beeld den arm afwerpen*, door middel van een ander, daarnaar geworpen, ding. — Naar beneden werpen: *het paard heeft den ruiters afgeworpen*. Figuurlijk: *het juk afwerpen*, zich, met geweld, aan de slavernij onttrekken. Van hier ook *afwerper, afwerping*.

WINSCHOOTEN geeft *afwerpen* op, in den zin van *opbrengen*, voordeel aanbrengen: *dat kan zoo veel niet afwerpen*, opbrengen. En zoo komt het ook in het hoogsd. voor: *dieses Gut wirft jährlich viel ab*, d. i., dit goed brengt jaarlijks veel op.

HOUWAERT bezigt dit werkw., in de beteekenis van *onderscheppen, afgeworpene brieven*. Ook is *afwerpen*,
bij

bij de zeelieden, als onzijd. in gebruik, in den zin van afgieren, schiekelijk afzeilen.

AFWEVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weven*: *ik weefde af, heb afgeweven*. Een weeffel afweven, ten einde weven: *het linnen is afgeweven*.

AFWEZEN, (*afzijn*) onz. w., onregelm., vormt zijnen volmaaktverledenen tijd met zich zelf (INL. bl. 158.) Van het scheidb. voorz. *af* en *wezen*: *ik was af, ben afgeweest*. Afgezonderd, afgebrocken, afgeslagen, afgevalen zijn: *de kop was van het houten paard al schiekelijk af*. Afgelegen, verwijderd zijn: *Rotterdam is drie uren van Gouda af*. Buiten verbindtenis met iemand, of iets, zijn: *ik ben geheel van dat gezelschap af — hij is van zijne vrouw af*. Bevrijd, ontlagen, ontlast zijn: *hij is gelukkig van de hem opgelegde boete af — ach, dat ik reeds van hem afware! — morgen zal ik geheel van de zaak afzijn*. Afwezen, voor niet tegenwoordig zijn, is verouderd, uitgezonderd het deelw. *afwezend*, dat, in dezen zin, bij de BIJBELVERTALERS, op verscheidene plaatsen, voorkomt: *met den lichame afwesende — daerom schrijve ick a:wesende dese dingen*.

AFWEZEN, de onbepaalde wijs van het werkw. afwezen, in den verouderden zin van niet tegenwoordig zijn, zelfst. gebruikt, onz. *des afwezens*, of *van het afwezen*; zonder meerv. Het tegengestelde van aanwezen, tegenwoordigheid: *het is, in mijn afwezen, geschied*.

AFWEZEND, deelw. van het werkw. afwezen, in de verouderde beteekenis van niet tegenwoordig zijn, ook als een bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Niet tegenwoordig zijnde: *hij was afwezend*. Een afwezende, iemand, die niet tegenwoordig is. Figuurlijk zegt men van iemand, die met zijne gedachten veraf, of veritrooid is: *hij is afwezend*; anders ook: hij is met zijne gedachten ver van huis. Voor *afwezend* is ook *afwezig* in gebruik, dat bij KILIAAN (*afwesigh*) reeds voorkomt.

AFWEZENDHEID, z. n., v., *der*, of *van de afwezendeheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afwezend* en *heid*. Hetzelfde als *afwezen*. PLANTYN heeft ook *afwesinge*.

AFWIJKEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *wijken*: *ik week af, ben afgeweken*. Afdeinzen, zich langzamerhand verwijderen: *van den regten weg afwijken*. *De vijand week eindelijk af*.

af. Van elkander wijken: *de muur wijkt hier merklijk af.* Figuurlijk, onderscheiden zijn: *de menschen wijken, voornaamlijk, naar gelang hunner opvoeding, van elkander a.* Zich van iets verwijderen, in eenen zedenlijken zin, verlaten: *van de zeden der Voorvaderen — van de gebruiken der Ouden — van zijnen leermeester afwijken. Van den weg der deugd — van de waarheid — van zijnen godsdienst — van zijne grandstellingen afwijken. Wijk van het kwade af.* Van hier ook *afwijker, afwijking.*

AFWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en wijzen. ik wees af, heb afgewezen.* Eigenlijk, met de hand een teeken geven, om zich te verwijderen: *iemand afwijzen.* Overdragtiglijk, iemands bede, verlangen, of aanbieding, niet willen aannemen, hem geen gehoor geven: *eenen bedelaar afwijzen. Ik wees zijn verzaek terstond af.* Afslaan, teruggedrijven: *de vijanden werden met bebloedde koppen afgewezen.* Van hier ook *afwijzing.*

AFWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en winden: ik woud af, heb afgewand.* Door winden afdoen, in tegenoverstelling van opwinden: *garen zijde, van eenen klos afwinden; ook een kluwen afwinden.* Ten einde winden: *wij zullen al de wol eerst afwinden.* Somwijlen, wordt dit woord als onzijd, gebezigd: *zij hebben afgewand.* Van hier ook *afwinder, afwinding.*

AFWINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en winnen: ik won af, heb afgewonnen.* Door eene verrigting, met geluk verbonden, van iemand verkrijgen, bijzonderlijk in het spel: *iemand zijn geld afwinnen.* Op eene andere wijs, waaraan het geluk insgelijks deel heeft, van iemand bekomen: *den vijand eenen veldslag afwinnen.* Iemand in iets voorkomen, overtreffen: *hij wint het mij af in het schrijven, ik hem in het lezen.*

AFWIPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en wippen: ik wipte af, heb en ben afgewipt.* Bedr., met eene wip afgooijen: *hij wipte mij van de bank a.*

Onz., met het hulpw. *zijn; afpringen: van de stoep afwippen.* Wippende afvallen: *de plank wipte van de stelling af.* Van hier ook *afwipping.*

AFWISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. af en wischen: ik wischte af; heb afgewischt. Door wischen wegdoen: het stof van de tafel, het zweet van het gezicht, het bloed van de handen afwischen. Iemand de tranen afwischen, figuurlijk, deszelfs finert verzachten, hem vertroosten. Tranen, die wij niet afwischen, wanneer wij kunnen, zijn zoo veel als tranen, die wij afpersen. Het schrift — eene som van de lei afwischen. Door wischen reinigen: de tafel, de handen, het gezicht afwischen. Van hier ook afwischer, afwisching.

AFWITTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en witten: ik witte (wittede) af, heb afgewit.

Bedr., geheel wit maken, ten einde witten, met kalk, of witte verw: eenen muur, eene kamer, afwitten.

Onz., met het hulpw. hebben; de witte verw afgeven, loslaten: de kamer wit overal af.

AFWOEKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en woekeren: ik woekerde af, heb afgewoekerd. Door woeker verkrijgen: iemand iets afwoekeren.

AFWRIJVEN, (afvrijven) bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en wrijven: ik wreef af, heb afgewreven. Door wrijven schoonmaken: de tafel afwrijven. Door wrijven afmatten; zich afwrijven — ik heb mij op die stoelen afgewreven. Ten einde wrijven: wanneer wij de tafel afgewreven hebben. Somwijlen als onzijd.: wij zullen eerst afwrijven. Van hier ook afwrijving.

AFWRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en wringen: ik wrong af, heb afgewrongen. Door wringen afscheiden: hij wrong de knoppen van de stoelen af. Ten einde wringen: al het natte goed moet eerst afgewrongen worden. Ook, somwijlen, als onzijd.: binnen een uur kunt gij afgewrongen hebben. Figuurlijk, met geweld afpersen: hij heeft mij het geld afgewrongen — iemand een geheim, zijne toestemming afwringen.

AFZADELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en zadelen: ik zadelde af, heb afgezadeld. Den zadel afnemen: een paard afzadelen.

AFZAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. af en zagen: ik zaagde af, heb afgezaagd. Met de zaag afscheiden: eenen tak van eenen boom, eenen boom, een been afzagen. Die balk is te kort afgezaagd. Door

- zagen afmatten: *zich afzagen*. Ten einde zagen: *al het hout is afgezaagd*. Ook, fomwijlen, als onz.: *wij hebben afgezaagd*. Van hier ook *afzager*, *afzaging*.
- AFZAKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zakken: ik zakte af, heb en ben afgezakt*.
 Bedr., ten einde zakken, of alles zakken, wat gezakt, d. i. in zakken gepakt, moet worden: *wij hebben het vlasch afgezakt*.
 Onz., met het hulpw. *zijn*; naar beneden zakken: *hij liet zich van den muur afzakken*. Figuurlijk, aftrekken: *het leger zakte den rijn af*. Afdrijven: *met den stroom afzakken*. Afdeinzen, de vlugt nemen (in eenen zeelag): *een gedeelte der vloot begon aftezakken*. Zich stil wegmaken, wegsluipen (in den gemeenen spreektrant): *wij zochten hem onder den hoop, maar hij was reeds afgezakt*. Van hier *afzaker*, *afzakking*.
- AFZEGGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zeggen: ik zeide af, heb afgezegd*. Eene gemaakte afspraak herroepen, eene afgeprokene zaak opzeggen: *een besteld werk afzeggen, een bezoek laten afzeggen*. *Ik had de vergadering reeds belegd, maar liet dezelve weder afzeggen*.
- AFZEILEN**, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zeilen: ik zeilde af, ben en heb afgezeild*.
 Onz., met het hulpw. *zijn*; van eene plaats wegzeilen: *het schip is reeds van Amsteldam afgezeild — de schipper zal aanstonds afzeilen*.
 Bedr., door zeilen afzonderen: *hij zeilde mijnen boegspriet af*.
- AFZENDEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zenden: ik zond af, heb afgezonden*. Wegzenden: *eenen Bode, eenen brief, koopwaren afzenden*. Van hier *afzender*, *afzending*, *afgezant*. Zie het laatste.
- AFZENGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zengen: ik zengde af, heb afgezengd*. Door zengen afscheiden, wegdoen: *zich de haren, eenen vogel de vederen afzengen*. *De mug vliegt in de kaars, en zengt hare vleugelen af*.
- AFZETTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zetten: ik zette (zette) af, heb afgezet*. Van boven afnemen en nederzetten: *den ketel van het vuur afzetten, den hoed afzetten*. Van eene plaats verwijderen: *zet*
de

de tafel wat van den muur af. Snel en voor eeten korten tijd van iets verwijderen: *het geweer afzetten*, nadat men het eerst aangelegd heeft, om te vuren. Affnijden, afzagen, bij de wondhelers gebruikelijk: *eene borst, eenen arm, een been afzetten*. Uitzetten en achterlaten: *eenen koffer bij iemand afzetten* — *iemand aan zekere plaats afzetten*, bij de voerlieden gebruikelijk. Ten einde zetten, een boekdrukkers woord: *het blad is afgezet*. — Figuurlijk, met geweld berooven: *struikroovers hebben hem, in het bosch, afgezet*. Afwijzen, laten gaan: *iemand koel, onvriendelijk afzetten*. Verkoopen: *ik heb die waren voor eenen redclijken prijs afgezet*. Van de uiterlijke waarde berooven: *dat geld is afgezet*, is niet, meer gangbaar. Eene opgedragene waardigheid ontnemen: *eenen ambtenaar afzetten, iemand van zijn ambt afzetten. Eenen Koning, Priester, Krijgsbevelhebber enz. afzetten*. Daar *afzetten*, in deze beteekenis, het denkbeeld der verwijdering van eene verhevene plaats in zich bevat, zoo ligt daarin ook, deels, het denkbeeld van zekere waardigheid, deels, dat van wezenlijk, of ondersteld pligtverzuim; waardoor het zich van *afdanken* aanmerklijk onderscheidt. Doen afteken, voornaamlijk bij de schilders in gebruik: *de vakken eener kamer groen afzetten*, het lijstwerk groen schilderen, terwijl het overige van eene andere kleur is. Met verschillende kleuren de verschillende deelen eener zaak ophelderen, onderscheiden, en het eene voor het andere doen voorkomen: *eene teekening, eene landkaart afzetten. Schuilt achter het werksuk, afgezet naar Nafsoos schildergeest.* VONDEL.

Indien noch de eigenschap van 't afgezette beelt Naer 't leven afgemaakt, van 't leven veel verscheelt. ANSLO.
Afdrijven: *jenever zet het water af — afzettende middelen.*

Van hier ook *afzetter*, (bijzonderlijk in de beteekenis van *plunderaar, roover, straitschender*) en *afzetting*.
AFZIEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *zien*: *ik zag af, heb afgezien*. Het gezigt afwenden, zoowel in eenen eigenlijken, als figuurlijken zin: *laat ons van dit voorwerp afzien. Ik heb van die zaak geheel afgezien*, die laten varen. Aftand doen: *hij zag van zijn regt af. Zij heeft mij beloofd, dat zij van hem af zal zien*, alle onderhandeling en verbindtenis met hem zal opheffen. Het einde van iets met het gezigt bereiken;

eigenlijk: *ik kan deze vlakte niet afzien. Een tuin, wiens lengte niet aftezien is.* Overdragtiglijk, het oogmerk, de gevolgen eener zaak, met de oogen des verstands, bereiken: *wij kunnen het einde dier onderneming nog niet afzien.* Bemerken, bespeuren: *ik had verst afgezien, wat er van de zaak ware.* Door acht geven, toezien, leeren: *zoo ziet men den besten meesteren de kunst af.* VOND. Zich vergenoegen: *ik zal het hiermede maar afzien.*

AFZIGTIG, bijv. naamw., *afzigtiger, afzigtigst.* Leelijk, waarvan men het gezigt afwendt: *dat is een afzigtig mensch.*

*En geene zag men ooit het geene zij beminden,
Afsichtiger dan 't was, maer wel veel schoonder vinden.*

HOOFD.

AFZIGTIGHEID, z. n., v., *der, of van de afzigtigheid;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afzigtig*. Leelijkheid: *Gij weet afzichtigheit een glimp, een verfte geven.* VONDEL. *Om de afzichtigheit haarder verwe.* HOOFD.

AFZIJN, hetzelfde als *afwezen*. De onbepaalde wijs van *afzijn*, en wel met *niet*, wordt, echter, nog in eenen zin gebruikt, waarin *afwezen* zelden, of niet, voorkomt, naamlijk, in dien van *nalaten*; b. v.: *ik kan niet afzijn, u mijnen dank te betuigen* enz. Zie verder *afwezen*.

AFZIJPELEN, (ook *afzijpen, afzijperen*), onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af en zijpelen*: *zijpelde af, is afgezijpeld.* Zachtjes afloopen: *het water zijpelt (zijpt, zijpert) langs den muur af.* Van hier ook *afzijpeling*.

AFZINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af en zingen*: *ik zong af, heb afgezongen.* Ten einde zingen:

Zooras de groote Held zijn lied had afgezongen. N. VERSTEEG.

Uitzingen is, in dezen zin, gebruikelijker.

AFZINNIG, (bij KIL.), veroud. bijvoegl. naamw. Zie *onzinnig*.

AFZITTEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn en hebben*. Van het scheidb. voorz. *af en zitten*: *ik zat af, ben en heb afgezeten.* Met *zijn*; *afstijgen* (van het paard): *de Veldoverste liet de ruitery afzitten.* *De ruitery is afgezeten.* Met *hebben*; *verwijderd zitten*: *ik heb ver van u afgezeten.* Ook, somwijlen, als wederkeerig: *zich afzitten*, door lang zitten *afmatten.* AF-

- AFZOEKEN**, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *zoeken*: *ik zocht af, heb afgezocht*. Zoeken en afnemen: *de rupfen van de boomen afzoeken*. Van hier ook *afzoeker*, *afzoeking*.
- AFZOENEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zoenen*: *ik zoende af, heb afgezoend*. Met eenen zoen den twist bijleggen, den vrede herstellen: *zij hebben elkander reeds afgezoend*.
- AFZOETEN**, voor onaangenaam zijn, niet behagen, is verouderd, schoon nog bij Hooft voorkomende: *dien het roomsch gevoelen afzoette*.
- AFZONDEREN**, (angels. *afyndrian*, zweed. *afindra*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zonderen*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik zonde af, heb afgezonderd*. Van andere dingen afscheiden: *de lammeren van de schapen afzonderen*. *Hij leeft van alle menschen afgezonderd*. *Zij zonderen zich van alle gezelschappen af*. *Eene afgezonderde plaats*. Van hier ook *afzondering*, *in de afzondering (afgezonderd) leven*.
- AFZONDERLIJK**, bijv. naamw. en bijw., *afzonderlijker*, *afzonderlijkst*. Hetgene, dat afgezonderd kan worden, en werkelijk afgezonderd is. Als bijv. naamw.; eigen, bijzonder: *dit onderwerp vereischt eene afzonderlijke behandeling*. *Eene afzonderlijke kamer*. Als bijw.; alleen, eenzaam: *afzonderlijk wonen, slapen, eten, enz*. *Met iemand afzonderlijk spreken*.
- AFZOOMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zoomen*: *ik zoomde af, heb afgezoomd*. Geheel zoomen, ten einde zoomen: *de lakens zijn afgezoomd*.
- AFZUIGEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zuigen*: *ik zoog af, heb afgezogen*. Door zuigen afzonderen: *dat kind zuigt de Moeder heel wat af*. Door veel zuigen afmatten: *het kind heeft de Minne gansch afgezogen*.
- AFZUIPEN**, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zuipen*, onmatiglijk drinken: *ik zoop af, heb afgezopen*. Door zuipen wegnemen: *iets van boven afzuipen*. *Hij heeft mij al mijnen wijn afgezopen*. Door zuipen kragtloos maken: *zich afzuipen*. Dit woord, gelijk ook het eenvoudige *zuipen*, behoort tot den laagsten schrijven spreektrant.
- AFZWEMMEN**, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*.

zijn. Van het scheidb. voorz. *af* en *zwemmen*: *ik zwom af, ben afgezwommen*. Zwemmend zich van eene plaats verwijderen: *van den oever afzwemmen*. *Hij is van het land afgezwommen*. Ook, somwijlen, als wederkeerig: *zich afzwemmen*, door lang zwemmen afmatten.

AFZWEREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zweren*: *ik zwoer af, heb en ben afgezworen*.

Bedr., met eenen eed verwerpen: *het gansche volk zwoer den dwingeland af*.

Onz., met het hulpw. *zijn*; door eene zwoer, of verzwering, afgezonderd worden: *mijn nagel is afgezworen*. Van hier ook *afzwering*.

AGAAT, (oul. ook *akaat*) z. n., m., *des agaats*, of *van den agaat*; meerv. *agaten*. *Ik heb in dezen ring eenen agaat laten zetten*. Voor de stof, in het gemeen genomen, is het onz.: *het kunstig geslepen agaat*. *Ik heb eene doos van zeer fraai agaat laten maken*. Van hier het bijv. naamw. *agaten*, d. i., *van agaat*, welk niet verbogen wordt: *een mes met een agaten heft* — *een rotting met eenen agaten knop*.

Dit woord wordt, algemeen, bij ons met eene *g*, *agaat* geschreven, schoon het met eene *ch*, *achaat* behoorde gespeld te worden, als afkomstig van het gr. ἀχαιή, dat de naam eener rivier, in Sicilien, was, welke thands den naam van *Drilly* draagt, en aan welke de eerste agaat is gevonden geworden.

AGT, een getal, tusfchen de zeven en de negen, dat als bijvoeglijk, en als zelfft. in gebruik is.

Als een bijvoegl. naamw., in alle naamvallen en geslachten onveranderlijk: *agt mannen, agt feden, agt huizen* — *een vader van agt kinderen*. *Heden over agt dagen*, of gelijk men in de gemeenzame verkeering, met uitlating van het voorzetsel, zegt, *heden agt dagen*. Zoo pleegt men ook wel het onbepaalde lidwoord *een* voor de telwoorden te plaatsen, welk dan zoo veel als uiterlijk, ten hoogste, beteekent: *ik zal nog eene agt dagen wachten*; onaan gezien het onbepaalde lidwoord *een* zoo min eene meerderheid toelaat, als het telwoord *een*. Somwijlen wordt het telwoord *agt*, even als alle andere telwoorden, buiten betrekking op een zelfft. naamwoord, gebezigd; in welk geval het als een bijwoord voorkomt: *tweemaal agt is zestien; agtmaal agt is vier en zestig*. *Agten*

en twintig, agt en veertig, de agt en twintigste; de agt en veertigste enz., niet zamengevoegd *agtentwintig* enz., dewijl twee met *en* verbondene woorden geen zamengesteld woord kunnen maken, uitgezonderd, wanneer telwoorden tot zelfstandige naamwoorden gevormd worden; in welk geval de gemeenschaplijke eindlettergreep de zamenvestelling schijnt te verontschuldigen: *een agtentwinger*, *een agtenveertiger*, een man van agt en twintig jaren enz.

Als een zelfst. naamw., v., *der agt*, of *van de agt*; meerv. *agten*: *eene romeinsche agt*, *eene arabische agt*. *De agt van ruiten*, *klaveren* enz., in het kaartspel. *Ik heb vier agten*. — Het meerv. *agten* wordt ook gebezigd bij de persoonlijke voornaamwoorden, in het meerv., b. v.: *wij waren met ons agten*, *het is voor u agten*, enz.; zoo ook in de spreekwijs: *zij kwamen na agten*, *voor agten*, d. i. *voor* — *na agt uren* — *ik sneed den koek in agten*, in agt deelen — *stukken van agten*, zekere spaansche munt.

Agt wordt ook, even als andere telwoorden, met bijvoegl. naamwoorden zamengevoegd: *agtdik*, *agtdubbel*, *agthoekig*, *agtvoetig*, *agtzijdig* enz. Ook wordt *half*, doch alleenlijk in de uurtelling, voor de telwoorden, en derhalve ook voor *agt*, gevoegd: *het is reeds half agt*. Zie *half*.

Het onderscheid in de spelling van *acht* en *agt* rust voornamelijk, en mischien alleenlijk, op het verschil van derzelver beteekenis; en schoon er geene andere rede is, om het telwoord *agt* met eene *g* te schrijven, wordt dit onderscheid thands, echter, vrij algemeen, door de netste schrijvers waargenomen. INLEID. bl. 46, 47.

Agt, gr. *ὀκτώ*, lat. *octo*, goth. *ahtau*, angelf. *eahta*, frank. en alem. *aht*. De oorsprong van dit woord is onbekend.

AGTDERLEI, (*agterlei*) biv. naamw., onverbuigbaar.

Van agt verschillende soorten en eigenschappen: *agtderlei menschen*, *agtderlei boter*, *kaas*, *brood*, *vleesch* enz.

AGTENDEEL, z. n., o., *des agtendeels*, of *van het agtendeel*; meerv. *agtendeelen*. Het agtste gedeelte van zekere maat, ton enz.: *een agtendeel bier*, *een agtendeel boter* enz. Van hier het verklein. woord *agtendeeltje*.

AGTHALF, ook *agthalve*, onverbuigbaar telwoord. Zeven en een half; *agthalve stuiver*, *agthalve gulden*, *agthalve maat*

maat — *agthalf uur*, *agthalf pond*, *agthalf jaar* enz.
Zie *half*.

AGTHOËK, z. n., m., *des agthoeks*, of *van den agthoek*; meerv. *agthoeken*. Iets, welk agt hoeken heeft. Van hier het bijv. naamw. *agthoekig*.

AGTJARIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting. Hetgene dat agt jaren duurt, of geduurd heeft: *een agtjarige oorlog*. *Een agtjarig kind*, dat agt jaren oud is.

AGTMAAL, zie *maal*.

AGTSTE, z. n., o., *van het agtste*; meerv. *agstfen*. Van *agt*. Hetzelfde als *agtendeel*: *een agtste boter*, enz. Ook *een agtste*, in de toonkunst, eene noot met eenen staart.

AGTSTE, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting. Van *agt*: *op den agtsten dag*, *in het agtste jaar*. In som- mige oorden van ons Vaderland spreekt en schrijft men *agide*, waarschijnlijk zamengetrokken van het oude *agten- de*: *die achtende Bisshop te Utrecht*. Bij ULPHILAS heet dit woord *ahtaude*, in het angelf. *eahode*, bij KERO *ahode*.

AGTENTIG, zie *tagtig*.

AGTTIEN, een onverbuigbaar telwoord, voor agt en tien: *agttien maanden* — *een kind van agttien weken*, dat agt- tien weken oud is.

AGTTIENDE, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting. Van *agttien*: *het agttiende deel* — *op den agttien- den*, ook *den agttienden*, (dag) *dezer maand*.

AHORN, *ahornboom*, (bij KIL. ook *aenhorn*, lat. *acer*, *platanus*.) z. n., m., *des ahorns* — *ahornbooms*, of *van den ahorn*, *ahornboom*; meerv. *ahornen* — *ahornboomen*.

ADELUNG acht den naam dezès booms, door middel eener niet ongewone verwisfeling van *c* met *h*, van het lat. *acer* afkomstig.

AI, een tweeklank, voor welken de Ouden *ei* gebruikten. In de fchriften van HOOFT is dezelve zeer gemeen, die deze spelling, gelijk HUYDECOPER gist, van de Kamer *in liefde* bloeiende geleerd had, in welker *Tweefpraake*, 1584, men onder anderen leest: *in ay is de a kort*, zo *ghy hoort in lay*, *hay*, *kay*, *blay* enz. HUYDECOPER gist ver- der, dat *ay* voor *ei*, of *ey*, een tongval is, den Amftel- dammeren, voorheen, zonderling eigen; dewijl men daar, onder anderen, in eenen ouden steen, nog *schrayershouck* leest. VONDELschreef, nu en dan, *aijeren*, *berkemaijer*; doch

doeh anders *eijeren*, *berkemeijer*, enz. Thands bezigt men, genoegzaam algemeen, *ei*, in plaats van *ai*, en men schrijft *lei*, *hei*, *kei*, *klei*, *ei*, *berkemeijer*, enz. In sommige oorden van ons Vaderland, heeft men tot het verlengen der *a*, ook de *i* gebruikt; en men schreef *rait*, *dait*, *wainig*, *airde* enz.; doch in het begin van het jaar 1400 werd de *i* reeds niet meer, dan voor de *r* gebezigd, als *air*, *airde*, *hair*, waarvan *air* en *hair* bij velen nog in gebruik zijn, hoe weinig gronds daarvoor ook moog wezen.

AI, tusschenwerpfel. Zie *ei*.

AIR, zie *aar*.

AJUIN, (bij KIL. ook *oiuyn*) z. n., m., *des ajuins*, of *van den ajuin*; meerv. *ajuinen*. Ook *uijen*. — *Aardajuin*, *zeeajuin*. Van hier het bijv. naamw. en bijw. *ajuinachtig*.

AKADEMIE, z. n., v., *der*, of *van de akademie*; meerv. *akademien*. Van het gr. *ἀκαδημία*, waarvoor wij het woord *hoogeschool* hebben. *Lichten der keurpalissche akademien*. **MOONEN**. Zie *hoogeschool*.

AKELEI, z. n., v., *der*, of *van de akelei*; meerv. *akeleijen*. Eene bloem: *de blaauwe akelei*; deze was het blazoen der rederijkkamer, door ADOLF VAN BOURGONDIE, in het jaar 1530, te Vlisfingen opgericht, onder de spreuk: *de Geest ondersoeket al*. Diestijds schreef men *de blaue accolye*:

Lat. *aquilegia*, *aquilia*, hoogd. *akeley*, frans. *ancolie*, ital. *aquileia*.

AKELIG, bijv. naamw. en bijw., *akeliger*, *akeligst*. Naar, verschriklijk: *een akelig gezicht*, *een akelig bosch*. Ook voor treurig, onopgeruimd, onvermaaklijk: *dit was een akelig gezelschap*! Ook als bijw.: *hij ziet er akelig uit*. Dit woord werd oudt. *ackelick* geschreven, gelijk KILIAAN heeft, bij wien ook het werkw. *ackelen*, in den zin van schroomen, voorkomt. Mischien moet men den wortel van ons *akelig* in het oude, en door de natuur zelve gevormde tusschenwerpfel *ach* zoeken, waarvan de Grieken hun *αχθεν*, d. i. *zuchten*, hebben.

AKELIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de akeligheid*; meerv. *akeligheden*. Van *akelig*. Zie *heid*.

AKER, z. n., m., *des akers*, of *van den akker*; meerv. *akers*. Een watervat, of emmer, om water te putten. In deze beteekenis komt dit woord ook bij KILIAAN voor.

De vrucht van den eikenboom, bij KIL. ook *aekkel*, *aecker*, *eekkel*. In dezen zin zeggen wij ook *eikel*, *eikel-spek*, *eikelvarken*, waarvoor anders *akerspek*, *akervarken*. Voor *eik*, *eikenboom* heeft KILIAAN ook *eekkel* - *aeckerboom*, welk laatste ook in den BIJBEL van 1477, op verscheidene plaatsen, voorkomt: *en sij groeuen die ghebeen-te van Saul en sijne sonen onder een akerboom*. WACHTER. heeft *aeckern*, en teekent hierbij aan, dat dit woord door de Angelsakten in Nederduitschland gebragt is: want bij hen is *ac*, *aec*, een eikenboom; van daar komt *aecern*, *accern*, *accorn*, de vrucht van den eikenboom, bij ons *aker*, *eikel* genoemd. De Hoogduitschers zeggen *eichel* (waarvan ons *eikel*) van *eiche*, een eikenboom, dat franskisch is. Bij de Gothen beteekent *akran* allerlei vrucht. Van hier ook *aardaker*.

AKKER, z. n., m., *des akkers*, of *van den akker*; meerv. *akkers*. Het verklein. woord is *akkertje*. Een stuk bouwland: *in wat saizoen men den ploeg door den akker moet drijven*. VONDEL. *Den akker bezaaijen, beplanten, bemesten*. Ook, somwijlen, voor het gene dat op den akker wast: *mijn gansche akker is door den hagel verwoest*. In het hoogd. is het woord *Gottesacker*, voor begraafplaats, kerkhof; in algemeen gebruik; (ADELUNG keurt *Leichenacker* beter) bij MOONEN; echter, komt *Gods akker* ook reeds voor:

*Wat wroet gij dagh aan dagh in d'aarde van Gods akker,
En gunt uw klaghten, en gepetnen nimmer rust?*

Akker, in het gr. *ἀγρός*, lat. *ager*, camb. *atcor*, armor. *acre*, goth. *akrs*, angell. *aecer*, ook *aeccer*, frank. *akar*, *accar*, alem. *achra*; van daar in het basterdlat. *acra*, zeker afgemeten deel gronds.

In de oosterfche talen, naamlijk, de hebreuwfche, syrische en arabische, heeft men *ickar*, *akoro* en *akaron*, welke woorden niet *eenen akker*, *een stuk gronds*, maar *iemand, die de aarde omspit en bebouwt* — *eenen landman*, aanduiden. De afleiding dezès woords van het oosterfche, en bijzonderlijk arabische, אָכַר, *hij heeft gegraven*, is, derhalve, niet van allen grond ontbloot.

AKKERBOUW, z. n., m., *des akkerbouws*, of *van den akkerbouw*; zonder meerv. Van *akker* en *bouw*, van *bouwen*. Eigenlijk de bezigheid van het bebouwen van den akker. Verder, de landbouw, in het algemeen: *zich op den akkerbouw toeleggen* — *van den akkerbouw leven*.
Wij-

Wijders de kunst, of wetenschap, van den akkerbouw: *den akkerbouw leeren. De akkerbouw is de nuttigste onder alle wetenschappen.*

AKKEREN, (bij KILIAAN) bedr. w.; gelijkvl. Van *akker*: *ik akkerde, heb geakkerd.* Eigenlijk ploegen: *die osfen ackerden.* BIJB. 1477; in den STATENBIJB. heet dit *de runderen waren ploegende.*

AKKERLAND, z. n., o., *des akkerlands*, of *van het akkerland*; meerv. *akkerlanden.* Van *akker* en *land*. Land, dat bebouwd wordt, of voor den akkerbouw geschikt is, bouwland; in tegenoverstelling van weiland, enz.

AKKERMAN, z. n., m., *des akkermans*, of *van den akkerman*; meerv. *akkermans, akkermannen*, of *akkerlieden.* Van *akker* en *man*. Een man, die den akkerbouw verstaat en oefent; eene wellevender benaming van datgene, wat men anders eenen *boer* noemt:

Dees kloofden 't konings hoofd zoo stout,

Met d'ijfse moordbijl., scherp van snede,

Als d'akkermans een eick in 't woud. VOND.

Angelf. *aecer = mon, aecer = ceorl*, frank. en alem. *acharman*; zweed. *akerman*.

AKKERVELD, z. n., o., *des akkervelds*, of *van het akkerveld*; meerv. *akkervelden.* Van *akker* en *veld*. Een veld, dat uit akkeren, of bebouwde landerijen, bestaat:

In Cypren leyt een akkervelt. J. FLORIANUS.

AKKERWERK, z. n., o., *des akkerwerks*, of *van het akkerwerk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *akker* en *werk*. De akker- of landbouw, akkerarbeid.

AKKERWET, z. n., v., *der*, of *van de akkerwet*; meerv. *akkerwetten.* Van *akker* en *wet*. Eene wet bij de Romeinen, ter verdeling der landerijen onder het volk.

AKSE, (*aks*), zie *aakse*.

AL, *alle, alles*, goth. *all*, *alls*, alemann. *el* en *all*, angelf. *eal*, eng. *all*, deen. *al*, *ald*, ijsl. *all*, ier. *off*, is een zeer oud woord, dat met het gr. *ὅλος* veel overeenkomst heeft. Het drukt, in de meeste gevallen, het denkbeeld van algemeenheid uit, en wordt onder drieërlei gedaanten gebruikt. Als bijwoord: *Reeds: het is al gedaan — ik heb al geschreeven.* Alhoewel: *al kwam hij niet, zouden wij echter met de zaak voortgaan. En al heb ic al dit enz.* BIJBEL, 1477. *Deze evenwet, al isze verkregen door oefening enz.* HOOFD. Alsóf: *al waer hij*

verwacht, soo komt hij hier ghaende. REDERIJK. 1561.
Zie als.

Als bijvoegl. naamwoord, zonder trappen van vergroo-
ting. 1. Om eene veelheid, of algemeenheid van getal
aanteduiden, in opzigt tot de verscheidene enkele dingen
van eene zekere soort, die als zamengenomen voorgesteld
moeten worden; in welk geval het, met zijn zelfst. naamw.,
of persoonlijk voornaamw., alleenlijk in het meervoud
staat: *alle menschen moeten sterven — de vergankelijkheid
aller dingen. Dat wenschen wij allen — wij allen, die
hier zijn* enz.

Men ziet, uit deze voorbeelden, dat *alle* voor het
zelfst. naamw., en onmiddellijk na het voornaamw. ge-
plaatst wordt. Dan, somwijlen, staat het, eenigzins
van het voornaamw. verwijderd, b. v.: *zij zullen al-
len komen — gij moet niet allen tegelijk spreken — wij
hebben allen onze gebreken* enz.

Ook wordt *alle*, om zekeren nadruk te geven, bij eeni-
ge telwoorden gevoegd: *alle beiden — zij kwamen alle
drie — ik heb met alle tien gesproken*, enz.

Insgelijks komt *alle* zonder zelfst. naamw. en persoonl.
voornaamw. voor, en wel in het meerv., terwijl de
woorden *menschen*, enz. daaronder verstaan worden: *al-
len zeggen het — aller oogen hebben het gezien — zijn
huis staat voor allen open*.

2. In opzigt tot ieder deel, dat het geheel mede uit-
maakt, in het bijzonder; in welk geval het de beteekenis
van *elk, ieder, allerlei* heeft, en zoowel in het enkel-
voud, als in het meerv. gebruikelijk is: *alle begin is moei-
lijk — hij heeft zich aan allen wellust* (iedere soort van
wellust) *overgegeven — zij is eene vijandin van alle ijdel-
heid — alle oogenblikken* (iederem oogenblik) — *alle we-
ken — alle uren — in alle deelen — alle agt dagen* (na
iederem zevenden dag) — *alle drie maanden* (na iedere
tweede maand) — *alle vier jaren* (na ieder derde jaar).
Intusfchen kan *alle* niet altijd de plaats van *ieder* beklee-
den: *alle mensch heeft zijne gebreken*, enz. wordt niet
gezegd.

3. In den zin van geheel: *ik had reeds alle hoop op her-
stel opgegeven — gij verdooft alle gevoel van deugd, en
stopt dus de bron van alle welvaart*.

Ook in deze beteekenis was dit woord den Ouden be-
kend: *alla so baurgs*, de ganfche stad. ULPHIL. *Alliu
ruah-*

ruahha, alle zorg. KERO. *Ellu giuualto*, alle geweld. OTFR. *Allen dag*, den ganschen dag. NOTK.

4. Om den zin van het woord, waarbij het gevoegd is, te versterken: *ik heb daartoe alle rede gehad — ik zeg het u in allen ernst — hij sprak met mij in alle gelatenheid — ik heb alle achting voor haar — hij heeft met alle vlijt daaraan gearbeid.*

Moet het tegendeel van dit *alle*, in dezen zin, uitgedrukt worden, dan wordt het woord *buiten* voor hetzelfde geplaatst: *buiten allen twijfel — hij geraakte buiten alle verdenking.*

Als zelfstandig naamwoord.

Al, m. en o., *des als*, of *van den*, *van het al*; zonder meerv. Manl., voor God, den schepper van het al:

Dat hij noodwendig hier het allerhoogste goed, Den ongeschapen Al, de Godheid kennen moet. VONDEL. Onz., voor het heelal:

De ruimte van het zichtbaar al. F. DE HAAS.

Ook voor den ganichen omvang eener zaak: *zij is zijn troost, zijn al — gij, dierbre wederhelft, mijn leven, ja mijn al!*

Voor *alle dingen* genomen, heeft *al* eenen verzamelenden zin, en dult een werkw. in het meerv. bij zich, wanneer het volgende zelfst. naamw. meerv. is: *al het overige zijn leugens.*

Alles, onz., zonder meerv. Alle menschen: *alles schijnt zich tegen mij te verzetten — alles (ook al), wat de wapenen konde dragen, trok tegen den vijand uit.* Alle zaken: *ik heb dit alles reeds lang geweten. Dit alles is oorzaak, dat ik niet gekomen ben. De Hemel schenke u alles, wat gij u zelven toewenscht! Hij weet zich naar alles te schikken. Daar hebt gij alles — dat is alles, wat ik u te zeggen had — alles, wat ik doen kan, is dit, of dit is alles, wat ik doen kan.*

Ook in eenen verzamelenden zin, met een werkw. in het meerv., gelijk *al*: *dat alles zijn onschuldige dingen.*

Het is noodig, dat de volgende aanmerkingen bij de reeds gemaakten nog gevoegd worden. Somwijlen worden zelfst. naamwoorden, in het enkelvoud, even als het boven staande *alles*, verzamelbaar gebruikt, zoodat het even zooveel is, alsof zij in het meervoud uitgedrukt waren. In dit geval blijft *alle*, voor woorden van allerlei geslachten

geplaatst, onverbogen, b. v.: *alle weg, alle kant, alle ramp, alle volk, alle ding, alle land*, voor *alle wegen, alle kanten, alle rampen, alle volkeren, alle dingen, alle landen*, of voor *allerhande wegen* enz. *Die boos is in zijn land, is boos aan alle kant.* HUYGENS. *Deze gewoonte heerscht onder alle Volk. Men hoort er thands, alle dag, van,* enz. Doch gelijk de bijvoegl. naamwoorden, voor het niet bepalende lidwoord staande, niet verbogen worden, als *hij deed zoo zwaar eenen arbeid, hij bemide zoo schoon eene vrouw*, zoo wordt *al* voor het bepalende lidwoord en de bezitlijke voornaamwoorden mede onverbogen geplaatst: *hij deed al den arbeid — al de menschen, die daar waren — al het volk* (het gansche volk) *zal juichen — al de wereld* (de geheele wereld) *door — al het land* (het geheele land) *staat onder water. — Al den luifer — al de godloozen — al de vier hooftheerschappijen — in al uwen wandel.* VOLLENH. *In al mijner druk — door al uwe bekommelingen.* Dit is overeenkomstig met den regel van Hooft, in zijne waarnem. op de holl. taal: „*al* voor het artikel schijnt niet gedeclineerd „te willen zijn.” En dit wordt door B. HUYDECOPER toegestemd, die er bijvoegt, „dat het voornaamw. *mijn* „enz. hier dezelfde uitwerking heeft, als het lidwoord.” Dan, daar B. HUYDECOPER (gelijk ook Z. H. ALEWYN, in de werken van de Maatschappij der nederl. Letterk.) deze onverbuigbaarheid van *al* slechts tot de lidwoorden en bezitlijke voornaamwoorden bepaalt, zoo mag men hieruit afleiden, dat hij de verbuigbaarheid van hetzelfde, in andere gevallen, gesteld heeft, b. v., voor de bijvoegl. naamwoorden; en dat men derhalve moet schrijven: *zij leefden in allen vleeschlijken wellust*, enz.; waartegen, echter, de taalkundige A. KLUIT, op het voetspoor van vele voorgangeren, het onverbogene *alle* voorstaat, en in *alle vleeschlijken wellust* enz. schrijft; schoon het zeker is, dat de Ouden zich hierin niet altijd gelijk bleven.

Al en *alle*, zoowel enkely. als meerv., worden bij zelfst. naamwoorden gevoegd, die daardoor bijwoorden worden, en het begrip der algemeenschap verkrijgen, als: *altijd, alzins, of allezins.*

Aller, de tweede naamval van het meerv., bij den overtreffenden trap der bijvoeglijke naamwoorden gevoegd, is zoo veel als *van allen: de allerbeste, allergrootste* is, derhalve, de beste, de grootste van allen, gelijk KILIAAN het vertaalt door *omnium optimus, omnium maximus.* *Hij was*

was de allerlaatste. Zoo ook in de , uit zulke bijvoegl. naamwoorden gemaakte, bijwoorden, *allereerst, allernaast, ten allerminste, ten allermeeste* enz. Daar de overtreffende trap reeds het hoogste in zijne foort aanduidt, zoo dient deze zoogenoemde nadruk, eigenlijk, nergens anders toe, dan dat, door de verlenging van het woord, waarbij het gevoegd is, de opmerkzaamheid des Toehoorders des te langer daarbij verwijle. Verder moet hieromtrent aangemerkt worden, dat wel van *twee* personen, of zaken, een *de beste, grootste, eerste, hoogste* enz., maar niet *de allerbeste, allergrootste, allereerste, allerhoogste* enz. kan wezen. Wanneer wij *aller* bij den overtreffenden trap gebruiken, b. v. *allerbeste*, dan moeten *vele* personen, of zaken (ten minste *drie*) voorhanden zijn, van welke allen een *de beste*, en dus *de allerbeste*, is. VONDEL zegt nogthands:

*Toen Juno was gepaaid, kreeg Jö, als voorheen,
Den allereersten vorm. —*

Jö had zich in *twee* vormen vertoond, als vrouw en als koei; dan, daar dit *allereerste* een, of meer, middenste tusschen het eerste en het laatste onderstelt, zoo kan het, in dit geval, geene plaats hebben.

Aller wordt ook wel bij zelfst. naamwoorden gevoegd, welken daardoor bijwoorden en bijvoegl. naamwoorden worden, als in *allerwegen, allerhande, allerlei*.

Sommigen verkiezen *alder* in plaats van *aller*, en dus *aldergrootste, alderkleinste* te schrijven, om, gelijk men het noemt, de uitspraak te stevigen; doch dit is meer ingebeeld, dan wezenlijk. Zie INLEID. bl. 58.

Allermeest en *allervortheroston* komen reeds bij KERO voor; en wanneer WILLERAMUS het *allerbeste goud* wil noemen, drukt hij dit door *aller golde bezzesto* uit.

Al wordt ook, in zamenstelling met andere woorden, als een voorvoegsel gebruikt, dat de beteekenis sterker maakt, schoon deze versterking dikwijls zeer onnoodig en onmerkbaar is: *alhier, aldaar, aldus* enz. Voor bijvoegl. en zelfst. naamwoorden geplaatst, duidt het, deels, eene algemeenheid, deels, eene inwendige volkomenheid en sterkte aan, als in *algemeen, algemeenheid, almagt, almagtig, algoed, algoedheid* enz. Sommigen leggen zich toe op het uitvinden van nieuwe en dikwerf te vergezochte zamenstellingen met dit *al*; van hier *albelevend, albegelukzaligend* enz. *Alfuslich* is, bij NOTKER., *zulk*, *zul-*

zulke — *alatharba*, bij ULPHIL., zeer behoeftig — *alazio-ro* en *alafesti*, bij OTFRID., zeer sterlijk en zeer vast — en *aluaalt*, bij TATIAN., zeer magtig. De Angelfakfen zeiden *aelgrene*, voor zeer groen. Zie *aal*.

In al deze en verscheidene andere gevallen, wordt *al* voor aan het woord gevoegd; in *overal*, *veelal*, enz. staat het achteraan. Het boven genoemde denkbeeld van versterking is, waarfchijnlijk, oorzaak, dat men dit *al* ook bij andere woorden gevoegd heeft, b. v., al willens: *Eenigen schrijven al willens duister* — *al raaskallende* enz. VOND. — Al dapper: *nogthands zullenze een rechtshapen oordeel al dapper ten dienst staan*. HOORT. In de gemeene spreektaal is dit *al*, niet zelden, een louter stopwoord:

Wat deedt gij toen? gij laast? wat hij? hij las al mee. HARTS. Het welk, in dichtstukken van eenen verhevenen aard zorgvuldiglijk behoort vermijid te worden. N. VERSTEEG zegt, 'nogthands, in zijnen *Mozes*, op eene zeer onbevallige wijs: *zegt elk, al even teer en even zeer verblijd*.

Oudtijds was *al met alle* (en hier voor zelfs *albedalle*) ook in gebruik, in den zin van *ganschlijk*, *volstrektlijk*: *en ghi en saghet al met allen ghene ghelijkenisse*. BIJBEL 1477. Het tegengeftelde hiervan is *niet met alle*, (in den gemeenen spreektrant *niemendal*) in den zin van *niets* gebruiklijk.

Al, in *al te*, voor bijvoegl. naamwoorden, of bijwoorden gesteld, als *een al te dik boek* — *niet al te lijmachtig spreken*, enz., heeft de beteekenis van *veel*, en vergróót het denkbeeld van teveelheid, welk het enkele *te* in zich bevat; waarom het ook dikwerf met *veel* verwisfeld wordt, en men zoo wel *veel te klein*, als *al te klein* zegt. Oudtijds beteekende *al te* ook *zeer*, b. v.: *doe sagen die van Egipten dat wijf, dat si al te schoen*, d. i. zeer schoon, was. BIJB. 1477.

ALABASTER, (bij KILIAAN *abast*, *alabast*) z. n., o., *des alabasters*, of *van het alabaster*; het meerv. *alabasters* is alleenlijk in gebruik, wanneer van verscheidene foorten gesproken wordt. Eene foort van steen, die bij ons *alabaster*, *alabast*, *albaster*, of *albast* genoemd wordt. Van het gr. *ἀλαβαστρον*. *Een stuk alabaster*. Daar zekere foort van dezen steen zeer schoon wit van kleur is, bedient men zich dikwerf van deszelfs naam, om een helder en fraai wit

wit uittedrukken: *handen, zoo wit als alabaster*. In den dichtertlijken stijl, worden de hals, boezem en handen eener vrouw, insgelijks, met dezen naam bestempeld: *bedekt het poezelig albast*. VONDEL.

Lat. *alabastrites*, ital. en spaan. *alabastro*, eng. *alabaster*.

ALABASTEREN, bijv. n., onverbuigbaar, en zonder trappen van vergrooting. Van alabaster gemaakt: *eene alabasteren kruik — een alabasteren voetstuk*. Aan alabaster in witheid gelijk: *alabasteren handen*.

ALABASTERWIT, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *alabaster* en *wit*: *zij heeft eenen alabasterwitten hals*.

ALBEDIL, z. n., m., *des albedils*, of *van den albedil*; meerv. *albedillen*. Iemand, die op alles aanmerking maakt — alles bedilt, of berispt: *hij is een regte albedil*. Schoon *bedil* onz. zij, wordt *albedil*, echter, voor eenen persoon genomen, manl. gebruikt. Voor *albedil* zegt men ook *bedilal*.

ALBEDRIJF; z. n., m., *des albedrijfs*, of *van den albedrijf*; meerv. *albedrijven*. Iemand, die alles beschikt. Dit woord is manl., om dezelfde reden, als *albedil*. Voor *albedrijf*, zegt men ook *bedrijfjal*.

ALBEREIDS, bijw. van tijd, beteekenende alreeds, reeds. Van *al* en *bereids*. Zie *aal*.

ALBESCHIK, zie *albedrijf*.

ALDAAR, een bijw. van plaats. Van *al* en *daar*: *hij bezocht zijnen vriend, dien hij aldaar had*. Dit woord geeft, somwijlen, aan de uitdrukking meer sterkte, dan het enkelvoudige *daar*; b. v.: *ik zocht mijnen vriend in Amsterdam, doch dewijl hij in Utrecht was, konde ik hem aldaar onmogelijk vinden*. Zie *aal*.

Al thar komt reeds bij OTFRID. voor.

ALDER, zie *al*, *aller*.

ALDUS, bijw. van aanwijzing. Van *al* en *dus*. Dusdanig, op deze wijs: *de brief begint aldus*. Zie *aal*.

ALDUSDANIG, bijv. naamw. en bijw., beteekenende op deze wijs; zonder trappen van vergrooting. Van *al* en *dusdanig*. Het enkelvoudige *dusdanig* is meest in gebruik. Oudtijds schreef en sprak men *aldustaen*, *aldustanich*: *wi hoerden aldustane dingen — aldustanighe huysraet*. BIJBEL 1477.

ALEER, bijw. van tijd. Van *al* en *eer*. Eer dat: *aleer gij vertrekt, wensch ik u nog te spreken*. Zie *aal*.

ALGEMEEN, bijv. naamw., *algemeener, algemeenst*. Allen, of den meesten, gemeen: *eene algemeene ziekte. Zich naar het algemeene gebruik schikken. Het gesprek werd weldra algemeen*, alle aanwezende personen namen daaraan deel. Ook wordt *algemeen* als bijw. gebezigd, in de spreekwijzen: *in het algemeen, over het algemeen. Zij werden algemeen bewonderd. Dat is algemeen bekend.*

Men moet den overtreffenden trap *algemeenste* met den door *aller* verlengden overtreffenden trap van *gemeen*, (gering, slecht) *allergemeenste*, niet verwisfelen, dewijl beiden eene zeer onderscheidene beteekenis hebben. Zie *aal, al*.

ALGEMEENHEID, z. n., v., *der*, of *van de algemeenheid*; het meerv. is niet in gebruik. De eigenschap eener zaak, door welke zij allen, of den meesten dingen, gemeen is: *de algemeenheid eens bevels, eener wet* enz.

ALGENOEGZAAM, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Voor allen genoeg. Een bijv. naamw., waarmede men eene eigenschap des godlijken Wezens uitdrukt, waardoor God voor zich en alle schepselen, op de volmaaktste wijs, genoeg, of toereikend is. Van hier ook *algenoegzaamheid*. Zie *zaam*.

ALGOED, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *al* en *goed*. Zeer goed, ten hoogste goed. Dit wordt alleenlijk van God gebruikt: *de algoede God*. Ook zelfstandig: *de Algoede*. Van hier ook *algoedheid* — *Gods algoedheid*. Zie *aal, al*.

ALHIER, bijw. van plaats. Van *al* en *hier*. Hier, aan deze plaats. Zie *aal*.

ALHOEWEL, voegw., van *al* en *hoewel*. *Al* maakt hier alleenlijk eene onnoodige verlenging. Zie *aal*.

ALIIK, *allijk*, ook *aallijk*, voor geheel en al, niet meer in gebruik, schoon het nog bij VONDEL en POOT voorkomt: *Het raetslot hingh alleen en alijk aan zijn stem. VOND. Ach! dat u aellijk waer bewust. POOT.*

ALING, *alinge*, veroud. bijv. naamw., beteekenende *geheel*: *bij de alinghe ghemeente*. H. DE GROOT.

ALLE, bijv. naamw. Zie *al, alle*.

ALLEDAAGSCH, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *alle* en *daagsch*, van *dag*. Eigenlijk hetgene, dat alle dagen voorkomt, of geschiedt; doch alleenlijk in de benaming van *de alledaagsche koorts*. In eene bepaaldere beteekenis, hetgene, dat tot de weekdagen, of werkdagen behoort, in tegenoverstelling van de feestdagen,

gen, of hoogtijden: *een alledaagsche rok, hoed enz.* On-eigenlijk, gewoon, gemeen, gering, slecht, in tegenoverstelling van datgene, welk zeldzaam, uitgezocht, voortreffelijk is: *een alledaagsch gezigt — een alledaagsch verstand — een alledaagsch dichter, enz.*

ALLEEN, een bijwoord, dienende, om eene zaak, met uitsluiting van alle anderen, aantetuiden, of om iets van eene zaak, met uitsluiting van alle andere zaken, te beweren: *wijn alleen drinken*, niets dan wijn drinken.

Men ziet hieruit, dat *alleen*, even als vele andere bijwoorden, ook bij zelfst. naamwoorden kan staan, naaml. achter dezelve gevoegd. Wanneer het gebezigd wordt, om de tegenwoordigheid, of het gezelschap van anderen uittesluiten, dan behoort het alleen tot de werkwoorden: *alleen wonen, slapen, eten enz. Laat mij alleen — ik zal u met hen alleen laten — hij is niet geern alleen — een ongeluk komt zelden alleen.* Om den nadruk te versterken, wordt er dikwerf nog een woord bijgevoegd, b. v.: *gansch, geheel alleen, hij leeft eenig en alleen voor anderen.* En, in den gemeenen spreektrant, zegt men zelfs *moeder ziel alleen.* — In eene engere beteekenis, dient het, om de hulp van anderen uittesluiten: *het kind kan nog niet alleen gaan. Die zaak hebben wij geheel alleen verrigt.*

Dit woord wordt, somwijlen, zeer verkeerdt geplaatst, waaruit eene groote dubbelzinnigheid ontstaat, b. v.: *Nu heeft de Vorst des Daegs op ons het oog alleen.* VOND. Dit moest zijn: *het oog op ons alleen.*

Ook heeft men, door dit woord, verscheidene zamenstellingen gemaakt, als: *alleenheerscher, alleenspraak.* Hierbij zou men ook *alleenhandel (monopolium)* kunnen voegen, schoon ik niet weet, of dit woord nog wel in eenig gebruik zij.

In het hoogd. wordt *allein* zeer gemeenzaam als een voegwoord gebezigd, in den zin van *maar*; en in deze beteekenis wordt *alleen* bij ons ook reeds gebruikt, schoon meer in de spreektaal, dan in de schrijftaal: *hij wilde geern met mij gaan; alleen hij konde niet. Hij is een braaf man; alleen in het tegenwoordige geval zal hem dit niet baten.* In de BIJBELVERT. komt *alleen*, hier en daar, ook in deze beteekenis voor; b. v.: *Ende Abraham seyde; want ick dachte, alleen en is de vreesse Godis in dese plaetse niet.*

Niet

Niet alleen, maar ook behoort tot de samenbindende voegwoorden.

Alleen is zamengesteld uit *al* en *een*. Het voorzetsfel *al* vermeerderd hier de kragt der beteekenis van *een*. Dit heeft mede plaats in het engel. *alone*. Oudtijds werd *een*, ook, voor *alleen* gebezigd: *Ih eine, ik alleen — Si einu, zij alleen*. NOTKER. *Imo einemo, hem alleen — Ih themo einen brote ni libet ther man, de mensch leeft niet van brood alleen*. TATIAN.

ALLEENIG, bijw. Van *al* en *eenig*. Hetzelfde als *alleen*, doch niet zooveel in gebruik.

ALLEENLIJK, bijw. Van *alleen* en *lijk*. Hetzelfde als *alleen*, doch wordt niet, gelijk dit, bij zelfst. naamwoorden gevoegd. Ook komt het in den zin van *maar*, en derhalve als een voegwoord voor, even als *alleen*: *alleenlick verlost ons doch te desen dage*. BIJBELVERT.

ALLEGAAR, *allegader, altegader*, bijw. Van *alle*, of *alte*, en *gaar*, of *gader*. Alles, of allen, te zamen: *ik kan het, thands, allegaar niet geven — zij hebben allegaar hunne pogingen daartoe aangewend. — Als de menschen zoo zeer vermeenigvuldigd zijn geworden, dat zij niet allegader bekwaamlijk onder een beleid hebben kunnen staan*. H. DE GROOT.

Van dit *allegaar* heeft men het zelfst. naamw. *allegaarste* gemaakt, om daarmede iets aanteduiden, welk uit verscheidene zaken zamengesteld is: *dat is een allegaartje*, of verscheidene dranken onder elkander gemengd, een mengedrank.

ALLEGADER. zie *allegaar*.

ALLEGANG, *allegangs*, veroud. bijw., beteekenende altijd: *ende allegang als ick ontwaeck*. ALDEG. — *Die in't een en ander, zich allegangs benart gevonden had*. HOOFT.

ALLEMAAL, zie *altemaal*.

ALLEMAN, voornaamw., beteekenende alle menschen: *nadat alleman door de zoetheit der ruste bekoort was*.

HOOFT. *Die goethertich es, heeft met alleman melijen*.

J. B. HOUWAERT.

Alleman wordt, aan elkander ghecht, als een eigenaam gebruikt, verbeeldende alle menschen als eenen enkelen persoon; *alle* blijft derhalve onverbogen: *men hoort alleman zeggen*, niet *allen man*. Ook plaatst men er dikwijls *Jan* voor, als de gemeenste van alle namen: *Jan alleman* (ieder een) *spreekt er over*.

Alt-

Allmann komt reeds bij OTFRID. voor, in de beteekenis van volk, eene meenigte menschen; en NOTKER. gebruikt *alman chunne* voor het menschlijke geslacht. Het tegengestelde van dit *alman* was bij de Ouden *nieman*, thands *niemand*.

ALLENGS, *allengskens*, bijw., beteekenende langzaam, bij trappen: *de koorts nam allengskens af. Die is van basterdwoorden allengs geschuimt.* VOND.

De Ouden schreven *allengken*, *al einken*, *allenkijn*, *allencken* en *al enskijn*. KILIAAN heeft *alleenskens*, *aleenskens*, *allengskens*, *allangskens*, *allentskens*, *allensene*, *allinskens*, *allijnskens*, *alleydskens*. — *Allengs* en *allengskens* zijn tegenwoordig alleen in gebruik.

ALLENTHALVE, bijw. van plaats, beteekenende overal, aan alle zijden: *de booswicht is nergens vrij; hij heeft allenthalve wettten tegen zich, die hij moet vreezen.* Ook is het in den zin van op allerhande wijzen gebruikelijk geweest.

Dit woord is uit *al*, *allen* en *halve*, frank. *halba*, de zijde beteekenende, zamengesteld. *Allen halbon*, in *ala halba*, *an allen haluen*, *allahalba* komen bij OTFRID., WILLER. en NOTKER. voor. De letter *t*, zegt WACHTER., is in dit woord een nutteloos bijvoegsel, afkomstig van de latere Alemannen. Men behoudt dezelve nog, om de zoogenoemde welluidendheid.

Van *allenthalve* hebben sommige Godgeleerden het bijvoegl. naamwoord *allenthalvige* gemaakt, voor in alles genoegzaam: *de allenthalvige genade.* Doch dit is niet natevolgen.

ALLER, zie *al*, *alles*.

ALLERHANDE, zie *allerlei*.

ALLERHEILIGEN, de naam van een feest in de roomsche kerk, welk den eersten November gevierd wordt, en waaronder het woord *feest* moet verstaan worden: *op allerheiligen zal ik bij u komen*, d. i. op het feest van alle Heiligen. Het gebruik hecht dit bijv. naamw. aan het zelfst. naamw. vast, en wettigt de uitlating van het woord *dag* of *feest*; schoon men anders *aller Heiligen*, of liever *aller Heiligen dag*, of *feest*, behoorde te schrijven, even als men *aller Zielen dag* schrijft. Paus BONIFACIUS de vierde, zegt men, heeft dit feest ingesteld, met oogmerk, om daardoor te vergoeden hetgene, dat op het feest van iederen enkelen Heiligen, gedurende dat jaar, uit onwetendheid verzuimd is geworden.

AL-

ALLERHOOGST, bijv. naamw., zijnde de overtreffende trap van *hoog*, *hooger*, met het voorvoegfel *aller*. Het wordt van God gebruikt, om deszelfs verhevenheid boven al wat bestaat, uitedrukken: *de allerhoogste God*. Insgelijks als een zelfst. naamwoord: *de Allerhoogste geleide u!* Zie *al*, *aller*.

ALLERLEI, hetzelfde als *allerhande*, zijnde onverbuigbare bijv. naamwoorden. *Allerhande*, *allerlei menschen* — *hij gaf mij allerhande*, *allerlei geld in betaling*. — *Allerhande straf*, *allerhande volken* — *allerlei blijken*, *allerlei handen*. VOLLENHOV.

Hande en *lei* zijn uitgangen, die de hoeveelheid in foorten aanduiden, als *allerhande*, *allerlei* — *eenerhande*, *eenerlei* — *tweederhande*, *tweederlei* enz.

Volgens WACHTER., is *hand* in *allerhande* van het angelf. *cind*, geslacht, van *cennan*, telen, afkomstig. De Engelfchen hebben *kind* voor geslacht en foort. Bij de Ouden vindt men *kund* en *chund*, in dezelfde beteekenis; doch alleenlijk in zamengestelde woorden. Bij de Gothen is *himinakund* hemelsch, van hemelsche afkomst: — bij de Angelf. *eorthcund* aardsch, van de aarde afkomstig: — bij de Aleman. *cofchund*, godlijk, van godlijken oorsprong. Men begrijpt ligtlijk, hoe hiervan *hand* gekomen zij; dewijl niets gemeener is, om van de verwisteling der zelfklinkeren niet te spreken, dan dat de *k* in *h* verwandele.

Lei in *allerlei* is van de celtische taal afkomstig. Bij die van Wales is *lliw* hetzelfde als bij ons *kleur*, zoodat *allerlei* eigenlijk zoude dienen, om de verscheidenheid van kleur aanteduiden; doch bij overdragt wordt dit woord ook in dezelfde beteekenis als ons *geslacht* gebruikt, omdat de geslachten der dingen, even als de kleuren, aan elkander gelijk zijn, of niet. Dit *lliw* is, waarschijnlijk, van het grieksche *λῶω*, *ik zie*, afkomstig, omdat de kleur onder de zichtbare dingen behoort. — TEN KATE maakt de afleiding van *lei* (ijsl. *leyd*), dat, oudtijds, den gang, het beloop en gelei, of de hoedanigheid, der dingen beteekende.

ALLERLIEFST, bijv. naamw. en bijw., zijnde de overtreffende trap van *lief*, met het voorvoegfel *aller*. Ten hoogste geliefd. Als bijv. naamw.: *allerliefste vriend* — *allerliefst kind*. *Mijn allerliefste*. Als bijw.: *ik draag deze soort van hoeden het allerliefst*. — In het gezelschappelijke leven wordt dit woord ook voor zeer lievenswaardig,

dig, zeer aardig, gebezigd: *een allerliefst meisje. O; dat is allerliefst!* als bijw.: *zij heeft dat lied allerliefst gezongen. Zie aller.*

ALLERMEEST, de overtreffende trap van *meer*, met het voorvoegfel *aller*. Dit *allermeest* wordt ook als een bijwoord, en wel in de beteekenis van vooral, hoofdzakelijk, inzonderheid, gebruikt: *ik hoop spoedig een echt be- rigt van de zaak te krijgen, allermeest, dewijl ik mij dan daarnaar kan gedragen.* In dezen zelfden zin komt *al- lerumeist* reeds bij KERO, en *alleromeist* bij OTFRID. voor.

ALLERNAAST, bijv. naamw. en bijw., zijnde de over- treffende trap van *na*, met het voorvoegfel *aller*.

ALLERWEGEN, bijw. van plaats, beteekenende allent- halve, overal, op alle wegen, aan alle plaatsen: *men hoort allerwegen van hem spreken. De schepfels allerwegen.* F. v. DORP. Voor *allerwegen* heeft men ook *allen't we- gen* gebezigd, b. v.:

*Gelijk de goede God ongierigh allen't wegen,
Giet uit de swangre lucht den lang gedorsten regen.* H. D. GROOT.

Doch *allerwegen* is thands alleen in gebruik.

OTFRID. heeft *alla fart* voor allenthalve, dat hetzelfde als *allerwegen* is. De Angelsakken zeiden reeds *eallegae- ge*, voor altijd, waarvan het engelsche *alwaijs* afkom- stig is.

ALLES, zie *al, alle, alles*.

ALLEZINS, bijw., beteekenende in alle opzigten: *het is allezins noodzaaklijk, dat wij hem heden spreken.*

Oudtijds werd *allezins* in den zin van overal, aan alle plaatsen, gebezigd: *want hi verwan allesins die vianden: — si ommeghinghen mi allesins.* BIJB. 1477. Zoo ook *van allesins: ic salse van allesins verghaderen.* BIJB. 1477. *Wien des vijandts ruiters staen van allezins te ontzien.* VONB. Doch in dezen zin is dit woord reeds buiten gebruik geraakt.

ALLIJK, zie *alijk*.

ALLIJKEWEL, *allijkwel*, veroud. voegwoord, beteeke- nende nogthands. Bij KILIAAN. Ook bij VONDEL:

*Acht zuilen op de rij, een brug van zwaeren last,
Begront den Amstel niet; en staet allijkwel vast.*

ALMAGT, z. n., v., *der*, of *van de almagt*; zonder meerv. Van het voorvoegfel *al*, dat den zin des woords versterkt, en *magt*. De hoogste magt, welke, eigenlijk; God alleen toekomt: *Gods almagt*. In den dichterlijken stijl

stijl wordt dit woord, dikwerf, ook gebezigd, om daarmede elke ongemeen groote magt aanteduiden: *de almacht harer aantrekkelijkheid*.

ALMAGTIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting. Van het zjn versterkende *al* en *magtig*. Met al-
magt begaafd: *de almachtige God*. Ook als een zelfst-
naamw.: *de Almagtige*.

Dit woord is oud. Reeds in de achtste eeuw kenden de Franken het woord *almachtig*.

Van *almachtig* komt het zelfst. naamwoord *almachtig-
heid*, welk gebruikt wordt, om de eigenschap; in het af-
getrokkene, van de almacht, of hoogste magt zelve te on-
derscheiden.

ALMANAK, z. n., m., *des almanaks*, of *van den alma-
nak*; meerv. *almanakken*. Tijdwijzer: *in den almanach*.
HOORT:

WACHTER. vraagt: komt dit woord ook van *manen* (vermanen), *waarschouwen*, omdat wij er door gewaar-
schouwd worden, wegens iederen dag? Dit is, zegt hij,
om meef dan eene rede, niet waarschijnlijk. Sommigen
leiden het af van het hebr. *muna*, dat *tellen* beteekent:
anderen van het gr. $\mu\eta\eta$, of $\mu\eta\eta$, *de maan*, *eene maand*.
Doch het is aanneemlijker, dat dit woord geheel arabisch,
en met de sterrekunde, welke wij van de Arabieren gekre-
gen hebben, tot ons gekomen is, zamengefeld zijnde uit
het arabische lidwoord *alen manach*, dat, volgens VEL-
SCHIUS en RELAND, eene nieuwaarsgift beteekent. En
deze benaming is tot de dagtafels overgebracht, omdat
men die van ieder jaar aan de Koningen van het oosten
ter nieuwaarsgift aanbod.

ALMEI, *almeiboorn*, veroud. z. n. Zie *amei*, *hamei*.

ALMOGEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-
ting. Van het zjn versterkende *al* en het deelw. *mogend*,
van *mogen*. Hetzelfde als *almachtig*. Van hier ook *al-
mogendheid*.

ALOM, (*alomme*) bijw. van plaats. Overal, aan alle
plaatfen: *men maakte het alom bekend*. *Alom door Israël*.
L. BAKE. *Als Petrus alomme doortrok*. BIJBELVERT.

ALOMTEGENWOORDIG, bijv. naamw., zonder trappen
van vergroo-ting. Van *alom* en *tegenwoordig*. Hetzelfde
als *overaltegenwoordig*, aan alle plaatfen tegelijk tegen-
woordig; het welk van het hoogste Wezen alleen kan
gezegd worden. Van hier ook *alomtegenwoordigheid*.

ALoud, bijv. naamw., zonder trappen van vergroo-ting.

Van

Van het zin versterkende *al* en *oud*. Zeer oud, van eene grijze, van de eerste oudheid: *de Vorsten der aloude stammen*. L. BAKE. *Men vindt in aloude bosken*. Zie *aal*.

ALPEN, z. n., v., meerv., *der*, of *van de alpen*; het enkelv. is niet in gebruik. Eene der oudste benamingen van alle hooge bergen; waarom de bewoners van zoodanige bergen, bij de Ouden, den naam van *Alpini* dragen. Deze benaming is, heden nog, aan die bergen eigen, welken Duitschland van Italiën scheidt: *d'Alpes kosten zijne vlucht niet beletten met haer kruinen*. VOND.

Sommigen leiden dit woord, welks hooge ouderdom algemeen erkend wordt, van het lat. *albus*, bij ons *wit*, (in het gr. *ἄλβος*) af, omdat de toppen van zulke bergen steeds wit besneeuwd zijn. Inruschen blijft deze afleiding slechts eene gisting, welke op niets anders, dan op de overeenkomst van den klank der beide woorden, rust. WACHTER. toont, dat *alp* eene weide in eene bergachtige plaats beteekent. De bergbewoners kenden, waarschijnlijk, ook geene weide, dan op hunne bergen. En hiervan zoude, naar zijn gevoelen, deze benaming afkomstig zijn. NOTKER. gebruikt dit woord nog als eene algemeene benaming voor berg: *mus pergis in dien lochen dero alpon, de bergmuis in de tolen der bergen*.

ALREEDE, *alreeds*, bijw. van tijd. Reeds, bereids: *ende is ook alreede de bijle aan den wortel der boomen geleght*. BIJBELVERT. Sommigen bezigen hiervoor *alree*: *men laat alree de steen*. J. DE DECK.

ALS, een voegwoord, dat in verscheidene beteekenissen voorkomt, en in eenige nog gebruikelijk is.

Als duidt, vooreerst, eene gelijkheid tuschen personen en zaken aan, en kan, in deze betrekking, bijna overal, met *gelijk* verwisfeld worden: *zoo heet als vuur — zoo goed als goud — ik drink zoo geern water, als wijn*. In eenige gevallen kan het woordje *zoo* ook weggelaten worden: *hij spreekt als een engel — ik snelde haar te gemoet, als op vleugelen — de een is als de ander*, d. i. *zij zijn gelijk — schoon als de Godin der liefde*. Doch voor sommige bijv. naamwoorden, als *goed*, *veel* enz., en voor de bijwoorden, kan deze uitlating geen plaats hebben; b. v.: *dit is goed, als dat*, voor *zoo goed* — *ik heb veel geld niet, als gij*, voor *zoo veel* — *ik schrijf fraai als hij*, voor *zoo fraai*. — Zoo ook kan *als*, somwijlen,

uitgelaten worden; b. v.: *zoo ziek hij was, ging hij echter te voet*. In andere gevallen gaat dit nogthands niet aan; b. v.: *hij mag een zoo zeldzaam vernuft bezitten, als hij wil*.

Ook wordt *als* bij of gevoegd, of voor *alsof* gebezigd: *hij was zoo gerust, alsof hij niets te vreezen hadde — ik moest mij houden, alsof ik van de zaak niets wiste — zij kwamen, alsof, ook even alsof, zij geroepen waren*. Zonder *of*, in dezelfde beteekenis: *als sy met Judas seyden*. ALDEG. Doch, in dit geval vordert het tegenwoordige gebruik verandering in de woordvoeging, en wil dat het werkwoord onmiddellijk achter *als* geplaatst worde: *als zeiden zij met Judas. Als stond hem niets te vreezen — als knersteze op de tanden*. VOND. *Als ware het*; waarvoor men dikwerf, schoon verkeerdlijk, hoort en leest: *als 't ware. Als wistet gij niet, dat ik zoude komen. Alsof, en als, in den zin van alsof, hebben de aanvoegende wijs der werkwoorden achter zich; niet alsof zij dezelve regeren, maar dewijl de onzekere toestand der rede die vordert.*

Als wordt ook in de onderrigtende schrijfwijze gebezigd, wanneer men een voorbeeld bijbrengt, of enkele deelen van een geheel aanvoert: *de woorden, op heid uitgaande, zijn van het vrouwlijke geslacht, als: waarheid enz.*

Om eene nadere bepaling van datgene te geven, waarvan gesproken wordt, gebruikt men *als*, op deze wijs: *ik moet dit als-eenen plicht beschouwen — ik wil u dit als-eene kleine erkendlijkheid geven — het kleed, welk ik als bruidegom aanhad*. Men kan hierbij aanmerken, dat, wanneer *als* tusschen naamwoorden staat, dezelfde naamvallen voor en achter hetzelfde plaats hebben: *hij spreekt als een geleerd man — ik behandelde hem, als den zoon van mijnen vriend*. Bij wederkeerige werkwoorden kan het, somwijlen, twijfelachtig schijnen, of het zelfst. naamw., dat *als* voor zich heeft, in denzelfden naamval, als de werkende persoon, en dus in den eersten naamval, moete staan, dan of hetzelfde het wederk. voor. naamw. behoore te volgen. Men behoeft, in dit geval, het werkw. slechts te herhalen, om den waren naamval te kennen: *hij gedraagt zich als een eerlijk man, d. i. zoo, als een eerlijk man zich gedraagt; derhalve niet als eenen eerlijken man*.

Om twee zaken, op eene eenvoudige wijs, met elkan-

der

der te verbinden, wordt *als* ook bij *zoo wel* gevoegd: *zoo wel de kleine als ook de groote — hij bezit zoo wel deugd als verstand.*

Ook wordt *als* zeer dikwijls, in den zin van *toen*, *terwijl*, *wanneer* en *indien*, gebezigd. Toen, terwijl: *ik meende juist te vertrekken, als ik uwen brief ontving — als ik daarmede bezig was.* Wanneer, indien: *naauwlijks had ik tien jaren bereikt, als ik merkte enz. Gij zult mij gelooven, als ik u zeg enz. — als gij het goedvindt.*

Oudtijds was *als* ook in den zin van *daar*, *dewijl*, gebruikelijk: *als du een mensche sijste en niet God.* BIJB. 1477; doch in deze beteekenis wordt het niet meer gebezigd.

Eindelijk moet nog aangemerkt worden, dat *als* zeer dikwijls, schoon verkeerdlijk, in de plaats van *dan*, achter den vergrootenden trap der bijvoegl. naamwoorden, gelijk ook achter *niet*, *niets*, *niemand*, *geen*, *anders*, *te veel*, enz. gebruikt wordt, b. v.: *zaeter als, voor dan, honig — ik weet, dat gij meer doorzigt hebt, als, voor dan, ik — ik heb niets anders, als, voor dan, dit — gij hebt het van niemand, als, voor dan, van mij gehoord enz.* Deze mistelling, waarvoor men zich zorgvuldig moet wachten, is, onmiddellijk na de komst van den Hertog van ALVA (1568.) in gebruik gekomen; en, voor dien tijd, zal men bezwaarlijk eene enkele plaats kunnen aantoonen, waar *als* achter den vergrootenden trap, en dus voor *dan*, gebezigd wordt. Zie verder bij *dan*.

ALSDAN, bijw. van tijd. Van *als* en *dan*. Het heeft altoos zijne betrekking op eene vooraf gegane uitspraak: *wanneer gij uw woord gehouden hebt, alsdan zal ik het mijne houden. Hij wil morgen bij mij komen, maar alsdan zal ik geene gelegenheid hebben, om hem afte wachten.* Het enkelvoudige *dan* is meest in gebruik.

ALSEM, z. n., m., *des alsens*, of *van den alsen*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker bitter kruid; ook het aftreksel daarvan: *witte wijn met alsen*. Overdrachtiglijk wordt het gebezigd, ten aanzien van eenen schrijver, die zich in bittere en bijtende bewoordingen uitlaat, in de spreekwijs: *hij heeft zijne pen in gal en alsen gedoopt.* KILIAAN heeft *alsen*; de BIJB. 1477 *alsen* en *alsene*; *ghi verwandelt die vrucht der rechtvaardicheit in alsen — ic sal*

sal dit volc spisen met bitteren alfenen. Van hier ook *al-*
semwijn.

ALSNU, bijw. van tijd. Van *als* en *nu*. Thands, tegenwoordig: *hij is lang ziek geweest, doch alsnu geniet hij eene volkomene gezondheid.* Oulings werd *alsnu*, *alsnu*, voor *nu eens, dan eens*, gebezigd: *alift dat hi alsnu spreect van den rijk van iuda en alsnu van den ryc van israhel.* BIJV. 1477. Het enkelvoudige *nu* is meest in gebruik.

ALSOF, zie *als*.

ALTAAR, z. m., o. en m., *des altaars*, of *van het, van den, altaar*; meerv. *altären*. Eigenlijk eene verhevenheid boven den aardbodem, waarop vuur geplaatst en der Godheid geofferd wordt — een offerhaard. Ook eene steenen tafel in eene kerk, voor welke het avondmaal uitgedeeld, en andere godsdienstige handelingen verrigt worden; en, in eene ruimere beteekenis, elke tot godsdienstige verrigtingen afgezonderde tafel: *het altaar bedienen.* *Aan 't altaer des eenigen Verlosfers.* VOND. Ook *outaer* en *outer*: voor 't *outaer des viers.* HOOFD. — *Gewijft voor 't bloedig outer.* VOND. Anderen gebruiken het manlijk: *Noach bouwde den Heere eenen altaer.* BIJBELVERT. ZOO OOK M. STOKE: voor *den outaer.*

HUYDECOPER geeft *altaer* op, als verbasterd van *outer*; doch de gegrondheid dezer stelling is mij nog niet gebleken. Dat *outaer* en *outaer* door M. STOKE en andere oude Schrijvers reeds gebezigd zijn, is ontwisfelbaar zeker; maar het is even zeker, dat de *l* en *u* wisselletters zijn, en dat wij in meer andere woorden de *u* gebruiken, waar voorheen de *l* gebezigd werd, b. v.: *goud, koud, houden, oud*, enz. voor *gold, kold, holden, old* enz.; het welk ten aanzien van *altaar* en *outaer*, (ook *outaer* en *outer*) insgelijks zeerwel kan plaats hebben, en zelfs hoogstwaarschijnlijk plaats heeft.

Ons woord *altaar* is hetzelfde als het lat. *altare*, welk met den kristlijken godsdienst tegelijk in Nederland ingevoerd geworden is. Men vindt bij de Gothen en Angelfakten niets, dat met dit woord eenige overeenkomst heeft: de eersten noemden een altaar *Hunslafads* (offerplaats), de anderen *Weofod, Weobod* (gewijdde tafel), en bij OTFRID. vindt men *Gotesbiete* (godstafel). Intusschen is de latijnsche benaming bij alemannische Schrijvers reeds zeer oud; en *altarre* komt bij KERO, den oudsten onder hen, en

en *altar* bij ISIDOR. voor. Dat het latijnsche *altare* niet van *altus* afftamt, maar van een oud woord: *alt* (vuur), welk nog in het noordfche *elt*, en het angelfakfifche *eald* (vuur), beftaat, en van *ar* (een haard) zamengefteld is, en derhalve, eigenlik, eenen vuurhaard beteekent, heeft IHRE zeer waarfchijnlijk gemaakt.

HUYDECOPER en anderen beweren, daartegen, dat *aar*, in ons *altaar*, een verbasterde uitgang is, en derhalve nimmer den klemtoon kan ontvaigen, die altijd op het zaaklijke deel eens woords, en nooit op deszelfs uitgang valt; waarom zij *altaār*, of *ātaār* afkeuren, en *ātaar*, of *āter*, *auter*, of *outer*, in deszelfs plaats ftellen. Dan, behalve dat de boven genoemde zamenftelling van dit woord uit twee woorden, naamlijk *alt* en *ar*, hier tegeninloopt, zoo is het zeker, dat M. STOKER en anderen *outaer* en *altaer*, met den klemtoon op de laafte lettergreep gebezigd hebben; b. v.:

In velfen, lant en den outaer. M. STOKER.

Op 't vlak van Godts altaer. R. ANSLO.

Aen ons gehaet altaer. VOND.

ALTAARDIENAAR, z. n., m., *des altaardienaars*, of *van den altaardienaar*; meerv. *altaardienaars*. Van *altaar* en *dienaar*. Iemand, die het altaar bedient.

ALTAARDOEK, z. n., m., *des altaardoeks*, of *van den altaardoek*; meerv. *altaardoeken*. Van *altaar* en *doek*. De doek, waarmede het altaar, tot fieraad, bedekt wordt.

ALTAARKAARS, z. n., v., *der*, of *van de altaarkaars*; meerv. *altaarkaarsen*. Van *altaar* en *kaars*. Eene lange en dikke waskaars, welke op en bij het altaar gebrand wordt.

ALTAARKLEED, z. n., o., *des altaarkleeds*, of *van het altaarkleed*; meerv. *altaarkleeden*, *altaarkleederen*. Van *altaar* en *kleed*. Hetzelfde als *altaardoek*. Ook het prierlijke gewaad, bij de bediening van het altaar.

ALTAARSTUK, z. n., o., *des altaarftuks*, of *van het altaarftuk*; meerv. *altaarftukken*. Van *altaar* en *ftuk*. Het fchilderwerk boven het altaar.

ALTEGADER, zie *allegaar*.

ALTEMAAL, (*allemaal*) bijw. Van *alte* en *maal*. Hetzelfde als *allegaar*. Ook is dit woord in de beteekenis van geheellijk, geheel en al, gebruikelijk geweest; b. v.: *en hij verbrande den ram opten outaer altemael.* BIJBL.

1477; doch in dezen zin is het verouderd. Zie *maal*.
ALTEMET, bijw. van tijd. Van *al* en *temet*, beteekenende fomwijlen, nu en dan; meestal in den daaglijken spreektrant gebruikelijk: *indien gij er altemet van mogt hooren. Gij moet van dien drank altemet wat innemen. Temet*, zonder *al*, is evenzeer in gebruik.

ALTHANDS, bijw. van tijd. Van *al* en *thands*, bij inkorting voor *te hands*. Tegenwoordig: *ik heb althands niets meer van die goederen. Wil di hooren al te hant*, d. i., wilt gij hooren nu. M. STOKER. Al wat bij de hand is, is tegenwoordig; en hiervan is *althands*, in dezen zin, bij overdragt, ontleend. Ten minste: *ik althands heb er niet van gesproken*. Oudtijds beteekende *althands* (*altehands*) aanstonds, een weinig daarna; ook werd het in den zin van reeds gebezigd. Zie *thands*.

ALTIJD, bijw. van tijd. In alle tijden, zoo wel om daarmede eene onafgebroke voordduring aantetduiden, als om alle voorkomende tijden en gelegenheden uittedrukken: *men moet altijd deugdzaam zijn. Niemand is altijd opgeruimd. In haar gezelschap zal ik mij altijd wel bevinden. Zijne klagten gaan mij altijd aan het hart*. Dit *altijd* wordt ook voor ten minste gebezigd, even als *althands*: *wie er moog geweest zijn, ik altijd ben er niet geweest*. Zie verder *altoos*.

ALTOOS, bijw. van tijd. Hetzelfde als *altijd*. Ook wordt het in den zin van ten minste gebezigd: *ben ik niet rijk, ik ben altoos zonder schulden*. Nog is *altoos*, gelijk ook *altijd*, bij eene ontkenning gevoegd, in de beteekenis van volstrektelijk niet, in het minste niet, gebruikelijk: *ik zal hem geen antwoord altoos geven*.

Sommigen beweren, dat *altoos* niet anders, dan in den zin van ten minste, nogthands, mag gebezigd worden, in onderscheiding van *altijd*; doch zonder grond, dewijl *toos*, volgens TEN KATE, ouwlings, ook *tijd* beteekende, L. W. VAN MERKEN zingt, hiermede overeenkomstig:

De vorst vormt daar de zee tot altoos glinstrend ijs.

Reeds in het jaar 1484, was dit woord, in dezen zin, gebruikelijk: *ende die genade Goods set in mi syn, ende set altoes in mi bliven*. GULD. TROEN.

ALUIN, z. n., m., *des aluins*, of *van den aluin*; meerv. *aluinen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere bergstof: *ik gebruik daartoe den witten aluin*.

Aluin, deen, en zweed. *alun*, hoogd. *Alaun*, eng. *al-*
lum,

- lum*, *allon*, ital. *alume*, fran. *alun*, zijn van het lat. *alumen*, en dit van het gr. *άλος*, *άλμυ*, dewijl PLINIUS deze bergstof uitdruklijk *salsuginem terrae* noemt.
- ALUINAARDE, z. n., v., *der*, of *van de aluinaarde*; meerv. *aluinwarden*, waameer verscheidene foorten bedoeld worden. Aarde, welke aluin in zich bevat.
- ALUINWATER, z. n., o., *des aluinwaters*, of *van het aluinwater*; meerv. *aluinwateren*, van verscheidene foorten. Water, waarin aluin opgelost geworden is, het zij zulks door de natuur, of door de kunst geschied zij.
- ALVERMOGEN, z. n., o., *des alvermogens*, of *van het alvermogen*; zonder meerv. Van het zin versterkende voorvoegfel *al* en *vermogen*. Hetzelfde als *almagt*. Ook voor het Opperwezen zelf: *het gunstrijke Alvermogen schenke u* enz.
- ALVERMOGEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorvoegfel *al*, dat den zin versterkt, en het deelw. *vermogend*. Hetzelfde als *almogend*, *almagtig*.
- ALVORENS, bijw. van tijd, en voegw. Als bijw.: *ik heb er hem alvorens over gesproken*. Als voegw.: *alvorens ik er hem over gesproken heb*.
- ALWAAR, bijw. van plaats. Van *al* en *waar*. Hetzelfde als *waar*, dat meest in gebruik is: *ik heb hem de plaats genoemd, alwaar hij mij zal vinden*. Zie *aal*.
- ALWEDER, (*alweer*) bijw. van tijd. Van *al* en *weder*. Hetzelfde als *weder*: *hoe ernstig hij ook gewaarschoorwd wierd, deed hij het echter alweder*. Zie *aal*.
- ALWETEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *al*, d. i. *alles*, en het deelw. *wetend*, van *weten*. Alles wetend — die van alles de volmaaktste wetenschap heeft: *niemand is alwetend, dan God — de alwetende God*. Ook als een zelfst. naamw., voor het Opperwezen zelf: *de Alwetende ziet en hoort alles*.
- ALWETENDHEID, z. n., v., *der*, of *van de alwetendheid*; zonder meerv. De eigenschap, om alles op de volmaaktste wijs te weten — het vermogen, om zich alles op de volmaaktste wijs voortestellen: *Gods alwetendheid*. Zie *heid*.
- ALZIEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *al*, *alles*, en het deelw. *ziend*, van *zien*: *niets is verborgen voor zijne alziende oogen*.
- ALZOO, bijw. van aanwijzing, en voegw. Van *al* en *zoo*.

Als bijw., hetzelfde als *zoo*, op die wls: *wanneer het alzoo gebeurde*. Men bedient zich van dit verlengde bijwoord vooral dan, wanneer de rede eenigen nadruk vordert, en derzelve rondheid bij het enkelvoudige *zoo* zoude lijden, b. v.: *was dit uw ware meening? Sprak uw hart alzoo? Men bevond de zaak alzoo*. Als voegw., naardien, dewil: *alzoo hij een man van groot vermogen is*. Derhalve, bij gevolg: *zij erfde de gansche bezitting, en alzoo ook het landgoed*. Eene enkele vermaning zou niet toereikend geweest zijn; ik moest *alzoo nadruklijkere maatregelen nemen*. Oulings is dit *alzoo* ook in den zin van indien, wanneer, gebruikelijk geweest: *Also du die vrucht van den olijven gaderen sulst*. BIJB. 1477.

Al zoo (in twee woorden) wordt ook voor bijvoeglijke naamwoorden gebruikt, b. v.: *al zoo groot, al zoo geleerd* enz., en schoon men regelmatig *zoo groot als* zegt, vordert *al zoo groot* echter *dan* achter zich; dewil dit *al* eene vermeerdering aanduidt, en er dus eene ongelijkheid plaats heeft, en *al zoo groot* eigenlijk als de vergrootende trap kan beschouwd worden, waarop noodzaaklijk *dan* volgt: *deze is al zoo groot, dan die*, d. i., iets grooter. *Zoo* ook *nog al zoo, ruim zoo — dan*. Wanneer men achter *al zoo, als*; in plaats van *dan* voegt, ondergaat de zin eene aanmerkelijke verandering, dewil het woordje *al* dan de beteekenis van *reeds* bekomt, b. v.: *deze is al zoo groot, als de andere*, d. i., *reeds* zoo groot. *Hij is al zoo geleerd, als zijn meester*, d. i., *reeds* zoo geleerd; maar *hij is al zoo geleerd, dan zijn meester*, d. i., iets geleerder.

ALZOODANIG, *alzoodanige*, bijv. naamw. en biw., zonder trappen van vergrooting. Van *al*, welk hier niet meer, dan eene onnoodige verlenging van het woord is, en *zoodanig*. Hetzelfde als *zoodanig*: *hij nam alzoodanige maatregelen*. *Alzoodanig zijn de menschen*. Oulings schreef en sprak men ook *alzoo gedaan*.

ALZULK, *alzulke*, bijv. naamw., zonder taappen van vergrooting. Van *al* en *zulk*. Hetzelfde als *zulk*, *zulke*: *hij is een liefhebber van alzulke boeken*. *Zoo* ook *alzulks*.

AM, *amme*, z. n., v., *der*, of *van de am*; meerv. *ammen*. Eene moeder, die een vreemd kind, voor zeker loon, zoogt — voedster, zoogvrouw, minne: *bint deze am met boei en keten*. VOND.

Dit woord, welk reeds begint buiten gebruik te geraken, is een der oudsten, niet alleen in het nederduitsch, maar
zelfs

zels in alle andere talen. Het is, even als *abba*, *appa*, *baba*, *papa*, *atta*, *tata*, *mama*, door de natuur zelve gevormd, naardien deze woorden niets anders dan het itamelen van jonge kinderen zijn, die de lettergrepen *am*, *ma*, *ap*, *pa*, het eerst en gemakkelijkst voordbrengen. Zie INLEID., bl. 13, in de aantek.

Am, hoogd. *Amme*, deen. *amme*, zweed. *amma*, gr. *ἀμμα*, hebr. אִמָּה, beteekenen, eigenlijk, eene moeder, maar ook eene zoogvrouw. De Hebreeuwen hadden daarvan het werkv. *amma*, dat voeden, opkweeken beteekent; en bij ons is *ammen*, in denzelfden zin, voorheen, in gebruik geweest, zoo als uit KILIAAN blijkt, bij wien wij *ammen*, *pascere*, *nutrire*, *alere* vinden.

Dat *am*, oulings, ook van eenen man gebruikt werd, blijkt insgelijks uit KILIAAN, die *am*, *nutritius*; *praefectus*, *dominus*, *patronus*: *qui pascit et regit* heeft, doch hetzelfde, in dezen zin, verouderd noemt.

AMAGT, veroud. z. n., v. Van het beroovende voorzetsel *a*, waarvoor wij thands *on* gebruiken, en *magt*. Zie *anmagt*.

AMAGTIG, veroud. bijv. naamw. Van *amagt*, voor *onmagt*; derhalve *amagtig*, voor *onmagtig*. Ons nog in gebruik zijnde *aamachtig* is dus van dit verouderde *amagtig* geheel onderscheiden. Zie *onmagtig*.

AMANDEL, z. n., m., *des amandels*, of *van den amandel*; meerv. *amandelen*. De eetbare, ovaalronde, platte vrucht des amandelbooms: *kraakamandelen* — *zoete amandelen* — *bittere amandelen*. Figuurlijk vóeren de keelkliezen, om de overeenkomst van gedaante, ook dezen naam.

Deen., zweed. en hoogd. *mandel*, eng. *almond*, fran. *amande*, en ons nederd. *amandel*, allen van het ital. *amandola*, *mandola*, lat. *amygdalum*, en dit van het gr. ἀμυγδαλον.

AMANDELBOOM, z. n., m., *des amandelbooms*, of *van den amandelboom*; meerv. *amandelboomen*. Van *amandel* en *boom*.

AMANDELMELK, z. n., v., *der*, of *van de amandelmelk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *amandel* en *melk*.

AMANDELLOLIE, z. n., v., *der*, of *van de amandelolie*; meerv. *amandelolien*, doch alleenlijk, wanneer van verscheidene foorten gesproken wordt. Van *amandel* en *olie*.

AMANDELTAART, z. n., v., *der*, of *van de amandeltaart*;

taart; meerv. *amandeltaarten*. Van *amandel* en *taart*.
Eene met geperste amandelen toebereidde taart.

AMARANT, z. n., v., *der*, of *van de amarant*; meerv. *amaranten*. De naam van zekere plant met fraaije purperkleurige bloemen, welken hare schoonheid, ook dan nog, wanneer zij afgesneden worden, lang behouden.

Amarant is van het gr. ἀμαραντίς van ἀμαρνώω, *ik verwelk*, met de α *privat.*, dewijl hare bloem lang onverwelkt blijft. De schrijfwijz *amaranth* is derhalve verkeerd, schoon de meeste talen dezelve aangenomen hebben, vermoedelijk omdat men dit woord als eene samenstelling met ἄνθος, *bloem*, beschouwd heeft.

AMAREL, (KIL. *amarelle*) veroud. z. n., v., *der*, of *van de amarel*; meerv. *amarellen*. Eene foort van zure, of wrange kersen, welken wij thands *morellen* noemen. De naam dezer vrucht is het naast van het ital. *amarino*, *amarella*, en dit van het lat. *amarus*, afkomstig.

AMARIL, z. n., m., *des amarils*, of *van den amaril*; het meerv. is niet in gebruik. Steen om te polijsten.

AMAZONE, z. n., v., *der*, of *van de amazone*; meerv. *amazonen*. De naam van zekere strijdbare vrouwen, van welken verhaald wordt, dat zij in klein Aziën, bij den vloed thermodon, een eigen rijk gesticht hebben, en geene mannen onder zich lieten wonen, enz., wier geschiedenis, echter, voor een verdichtsel te houden is. Ook wordt iedere moedige, heldhaftige vrouw *eene amazone* genoemd. Eindelijk wordt aan zekere kleederdragt der vrouwen de naam van *amazone* (*amazonenkleed*) gegeven, omdat zij aan de manlijke kleeding gelijk is, en het schoone geslacht een manlijk aanzien geeft.

AMBACHT. z. n., o., *des ambachts*, of *van het ambacht*; meerv. *ambachten*. Daar ik mij op dit ambacht luttel versta. Hoort. Oorspronkelijk beteekende het woord *ambacht*, goth. *andbahts*, eenen dienaar, of bedienden; en in het ijsl. is *ambaat* eene dienstmaagd. Vervolgens werd het woord *ambacht*, in den zin van dienst, bediening, gebezigd, en tot *amt*, *ampt*, en *ambt* samengetrokken, welk laatste, als van *ambacht*, de ware spelling is. Bij ons komt het woord *ambacht* in verscheidene beteekenissen voor, 1. in die van dienst, of bediening: *en dede dat ambacht der heiliger misfen*. CLAR. SPIEGEL enz. In oude getijdeboeken is *dat ambacht doen*, hetzelfde als *de mis doen*, waarvoor ook enkellijk *dienst doen* gebezigd wordt. *Dat ambacht der misfen volbrenghen; — ende volbracht dat*

dat heylige ambacht. VADERB. *Dat ambacht der Apostelen*, het predikambt, VELDEN. 2. Gilde, bij KIL. *collegium artificum*. 3. Hooge heerlijkheid: *gelegen in het hulfsterambacht*. 4. Handwerk: *hij leert een goed ambacht*.

Van hier ook *ambachtsgezel*, *ambachtsheer*, *ambachtsheerlijkheid*, *ambachtskamer*. Zoo ook *ambachtsman*, werkmán, die door zijn handwerk anderen dient, in het meerv. *ambachtslieden*, *ambachtsvrouw*, vrouw eener hooge heerlijkheid, en het verouderde *ambachter*, bij KIL., *praefectus*, *officiarius*.

Het woord *ambacht*, lat. *ambactus*, welk, gelijk boven gezegd is, oorspronkelijk, eenen dienaar, of bedienden beteekende, is, celtisch, en afkomstig van *amb*, dat om, rondom beteekent, en van *acht*, *acht*, waarvan nog ons *acht geven*, *onachtzaam* enz., zoodat *ambacht*, eigenlijk, iemand is, die, in den dienst van anderen zijnde, rondom wel toeziet en op alles, wat den post betreft, dien hij bekleedt, nauwkeuriglijk acht geeft. Dan, *ambacht* is, voor eenen persoon genomen, verouderd, en voorlang reeds niet anders, dan voor eene zaak gebezigd.

In eene oorkonde van 1083, door HALTAUS aangehaald, komt dit woord reeds voor: *judiciariam potestatem in Alcmere quae ambacht vocatur*.

Ambalhan was bij de Alemannen en Franken, *andbahtjan* bij de Gothen, en *embethan* bij de Angelfakten, voor dienen gebruikelijk.

AMBASSADE, z. n., v., *der*, of *van de ambassade*; zonder meerv. De waardigheid en het ambt eenes afgezants: *in het drukste der bezigheden van staate en haare wichtige ambassade*. HOOFT.

AMBASSADEUR, z. n., m., *des ambassadeurs*, of *van den ambassadeur*; meerv. *ambassadeurs*. Een afgezant van staat.

Dit woord is, tegelijk met het fr. *ambassadeur*, het ital. *imbasciatore*, het spaan. *embazador*, en het eng. *ambasfador*, van het middeleeuwfche *ambasciator* afkomstig, dat zijnen oorsprong in het boven genoemde *ambacht*, in de beteekenis van eenen zorgvuldig toezienden dienaar, vindt. Zoodat *ambassadeur* eigenlijk iemand is, die, in dienst van den staat, de zaken van het land bij eene andere Mogendheid waarnceemt.

AMBEELD, zie *aanbeeld*.

AMBEI, zie *aanbei*.

AMBER, (bij KIL. *ammer*, *emmer*) z. n., m., *des ambers*, of

of van den *amber*; zonder meerv. Zekere welriekende gom, ook barnsteen genoemd: *indien uw neus den amber verfoeit*. HOOFD. VONDEL bezigt dit woord, meestal, in het onz. geslacht; hetwelk ook door DEKKER gevolgd wordt; doch het gebruik stelt het manlijk, zoo als blijkt uit HOOFD, J. CATS, J. DE HAES, en anderen; terwijl VONDEL zelf *hij brengt den glinsterenden amner* (om het rijm, voor *amber*) schrijft.

Amber, in het middeleeuwsche latijn, *ambar*, *amber*, *ambra*, *ambrum*, pers. *amber*, is van het arab. *ambar* afkomstig.

AMBERGEUR, z. n., m., *des ambergeurs*, of van den *ambergeur*; meerv. *ambergeuren*. Van *amber* en *geur*. De aangename reuk des ambers. In den dichterken schrijfrant, meestal gebruikelijk, voor iets, dat eenen aangename reuk van zich geeft.

AMBORSTIG, zie *aamborstig*.

AMBT, z. n., o., *des ambts*, of van het *ambt*; meerv. *ambten*. Eene met voordeelen gepaard gaande bediening, welke aan iemand, door anderen, wordt opgedragen: *het amt (voor ambt) verviel aan den tolpachter*. HOOFD. *Zijn amt wel waarnemen*. *Naar een amt staan*. *Een eer-ambt*. *Het predikambt*. — *Wien God een amt geeft, dien geeft hij ook verstand*, spreekw. Ook is het woord *amt*, in sommige plaatsen, gebruikelijk, om de uitgestrektheid van zeker geregt aanteduiden.

Amt is, eigenlijk, samengetrokken van *ambacht*. Zie over de spelling van *amt*, met eene *b*, INL. bl. 42.

AMBTeloos, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *amt* en het beroovende toevoegsel *loos*, d. i., *zonder*. Zonder *amt*: *een amteloos burger*. Als bijw.: *hij leeft thands amteloos*. Zie *loos*.

AMBTENAAR, z. n., m., *des ambtenaars*, of van den *ambtenaar*; meerv. *ambtenaars*, *ambtenaren*. Iemand, die eenig *amt* bekleedt: *een staatsambtenaar*.

AMBTGELD, z. n., o., *des amtgelds*, of van het *amt-geld*; meerv. *amtgelden*. Van *amt* en *geld*. Geld, dat bij het aanvaarden van een *amt* gegeven wordt: *hij heeft zijn amtgeld reeds betaald*.

AMBTGENOOT, z. n., m., *des ambtgenoots*, of van den *ambtgenoot*; meerv. *ambtgenoten*. Van *amt* en *genoot*, dat eenen gelijken, of iemand, die ons in zeker opzigt gelijk is, beteekent. Iemand, die hetzelfde *amt* met ons bekleedt: *hij is mijn ambtgenoot*. Zie *genoot*.

AMBT-

AMBTMAN, (bij KIL. *amman*) z. n., m., *des ambtmans*, of *van den ambtman*; meerv. *ambtmannen*, ook *ambtlieden*.

Oudtijds beteekende *ambt*, d. i. *ambacht*, eenen dienaar. Wanneer dit woord, naderhand, ook in de beteekenis van den dienst zelven, en de daarmede verbondene waardigheid, gebezigd werd, voegde men het woord *man* daarbij, om eenen dienaar, of waarnemer van eenig ambt, aantetuiden; en zoo ontstond ons woord *ambtman*, dat, eertijds, van elken dienaar, of bedienden, en naderhand van voorname en aanzienlijke ambtenaren gebruikt werd; gelijk heden nog, in sommige plaatsen, diegene *ambtman* genoemd wordt, die elders den naam van *schout*, of *drost*, draagt.

AMBTSBEZIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de ambtsbezigheid*; meerv. *ambtsbezigheden*. Van *ambt* en *bezigheid*. De bezigheid, welke de waarneming van het ambt, dat wij bekleeden, van ons vordert: *mijne ambtsbezigheden laten mij thands niet toe, van-huis-te gaan*.

AMBTSHALVE, bijw. Uit kragt van eenig ambt: *hij was, ambtshalve, daar toe verplicht*.

AMBTSNAAM, z. n., m., *des ambtsnaams*, of *van den ambtsnaam*; meerv. *ambtsnamen*. De naam, dien iemand, van wege zijn ambt, draagt.

AMBTSVERRIGTING, z. n., v., *der*, of *van de ambtsverrigting*; meerv. *ambtsverrigtingen*. Verrigtingen, waartoe men, van wege zijn ambt, verbonden is — ambtsbezigheid: *iemand in zijne ambtsverrigtingen hinderen*.

AMEL, zie *hamei*.

AMELDONK, (bij KIL.) veroud. z. n., waarvoor wij thands het woord *stijffel* gebruiken. In het middeleeuwsche lat. *amidonum*, waarvan de Franschen hun *amidon* hebben. Zie verder het volgende *amelmeel*.

AMELMEEL, veroud. z. n., o. Thands *stijffel*. Van het gr. *αμυλον*, omdat dit meel, eertijds, zonder molen gemaakt werd.

AMEN, veroud. werkw., beteekenende navolgen, hetzelfde doen. **WACHTER**. acht het afkomstig van het gr. *ἄμως*, *gelijk*. Zamengesteld is het bij ons nog overig in *beamen*.

AMEN, een, door de overzetting van den bijbel, uit het gr. *ἀμην* en hebr. *אמן*, tot ons overgekomen woord, waarmede ieder gebed pleegt gefloten te worden, en welk zoo veel als *waarlijk, dat dit waar zij*, beteekent. Onder

der de Ouden, komt het alleen bij ULPHILAS voor. KERRO vertaalt het door *soft*, het zij zoo. Daarop zeg ik *amen*, dat bevestig, bewillig ik, en *het is zoo waar als amen*, zijn spreekwijzen, die in het daaglijkche leven gebruikt worden.

AMERIJ, in een *amerij*, bijw. van tijd, beteekenende in eenen oogenblik. FR. HALMA zegt, dat het, eigenlijk, geen duitsch woord is, en voor *ave Marij*, of *Maria*, genomen wordt. Het zegt derhalve zooveel als: dien tijd, of in den tijd, dat men een *ave Maria* kan uitspreken, d. i. in eenen oogenblik.

AMETIST, z. n., m., van den *ametist*; meerv. *ametisten*. Een edelgesteente: dat den *ametist* doet scheiden. VOND. Van het gr. *ἀμεθυστος*; dewijl men beweerd heeft, dat deze steen de dronkenschap tegengaat.

AMETISTSTEEN, z. n., m., des *ametiststeens*, of van den *ametiststeen*; meerv. *ametiststeenen*. Hetzelfde als *ametist*.

AMMELAKEN, veroud. z. n., o., bij KIL. Thands zegt men tafellaken. *Ammelaken* is, eigenlijk, zooveel als spijs- of eetlaken, van het oude *ammen*, voeden, spijzen.

AMMIRAAL, zie *admiraal*.

AMSTEL, z. n., m., des *amstels*, of van den *amstel*; zonder meerv. Eene bekende rivier bij de stad Amsteldam: die tot in den *amstel* strekte. HOOFD. Ook eene graft in dezelfde stad: hij woont op den *binnenamstel*. Men plagt ook *aemstel* te schrijven, doch *amstel* is thands het meest in gebruik.

AMSTELDAM, z. n., o., *Amsteldams* — van het *Amsteldam*; zonder meerv. Eene bekende stad, de grootste en volkrijkste van het bataafsche Gemeenebest: het *kooprijke Amsteldam*. Men zegt en schrijft ook *Amsterdam*, *Amstelredam*; doch *Amsteldam* is het meest in gebruik.

AMSTELDAMMER, z. n., m.; des *amsteldammers*, of van den *amsteldammer*; meerv. *amsteldammers*. Te Amsteldam geboren, ook voor aldaar woonachtig: men kan aan zijne uitspraak wel hooren, dat hij een *amsteldammer* is. Ook wordt *amsteldammer* als een onveranderlijk bijv. naamw. gebezigd: eene *amsteldammer schuit* — *amsteldammer schippers*.

Dit gebruik van *er*, achter de namen van landen, steden enz. gevoegd, om daarmede volksnamen uitgedruken, is bij

bij de oudheid schaarsch te vinden; schoon men in het tegenwoordige ijsl. , voor *duitscher*, *thisker* schrijft.

AMSTELDAMSCH, bijv. naamw. Hetgere, dat tot Amsteldam behoort, of van Amsteldam afkomstig is: *de amsteldamsche uitspraak — hij heeft eene amsteldamsche vrouw getrouwd.*

ANDER, *de*, *het andere*, bijv. naamw., welk gemeenlijk dan gebezigd wordt, wanneer men alleen van twee dingen spreekt, en iets tegen een overfelt: *om den anderen dag. Hier zijn twee vreemdelingen, de eene is een duitscher, de andere een spanjaard. Den eenen bevat dit, den anderen dat. Het eene is als het andere.*

Somwijlen worden beiden, *een* en *ander*, weggelaten, terwijl men, in plaats daarvan, het zelfst. naamw. herhaalt: *hij hoopt misdaad op misdaad*, de eene misdaad op de andere — *ik reisde van stad tot stad*, van de eene stad naar de andere.

Ook duidt dit bijv. woord, in vele gevallen, alleen datgene aan, wat in tegenoverstelling van iets anders is: *hij doet, alle dagen, een ander kleed aan. Iemand naar de andere wereld zenden*, hem ombrengen — zijnen dood bevorderen: *Het andere geslacht*, het vrouwlijke, in tegenoverstelling van het manlijke. *Ik ben van een gansch ander gevoelen. Er is ons geheel iets anders overgekomen. Dat is wat anders.*

Somwijlen wordt het voor *beter* gebezigd: *hij is een gansch ander mensch geworden — dat was een gansch andere brief, dan de eerste.* Somwijlen ook voor *slechter*; en dan bedient men zich daarvan, wanneer men een onvoeglijk woord, welk men in gedachten heeft, niet geern wil uitbrengen: *ik had haast wat anders gezegd.*

Ook wordt het als een voornaamwoord gebezigd: *een ander heeft het gezegd. Hij ontnam het den eenen en gaf het den anderen.* In dezen zin wordt ook *anders* gebruikt: *daar was niemand anders dan hij — zij verwachtte iemand anders. Niemand anders.* K. D. S. HOORN, 1429. Ook zonder lidwoord: *dat moegt gij anderen wijs maken. Ik heb het van anderen gehoord. Iets voor anderer rekening verrigten.* Hierbij moet men aanmerken, dat het meerv. *anderen* van *de anderen* veel verschilt, beteekenende het laatste zoo veel als *de overigen*: *ik heb drie van de tien gekocht, de anderen (de overigen) stonden mij niet aan.*

Welcer werd *ander*, somwijlen, onverbogen gebezigd:
als

als *ander gemeene menschen*. ALDEG. *En der ander rivier naam is*. BIJBEL, 1477. *Des ander daghes*. K. D. S. HOORN, 1429. Ook schreef en sprak men *anderde*, in de beteekenis van *tweede*: *ende hier begint dat anderde boeck*. BIJB. 1477. *Dit nochtans was, naast het stuk van de voorrechten, het anderde en wichtighste*. HOOFD.

Men kan dit woord van het verouderde *and*, goth. *anda*, angelf. *and*, gr. *άντι*, afleiden, dat eene tegenstelling beteekent, en in ons *andwoord* nog voorhanden is. *Ander* zou derhalve, oorspronkelijk, het tegengestelde van een aanduiden. Intusschen hebben *ander*, *alter*, *έτερος*, *alius* en *άλλος* vele overeenkomst met elkander. Goth. *anþar*, ijsl. *annar*, alem. *andrer*, angelf. *othre*, eng. *other*, fr. *autre*, deen. *andar*. CASAUBONUS leidt het faktiskche woord van het gr. *έτερος*; af.

ANDERDEELS, bijw. Van *ander* en *deel*. Aan de andere zijde: *eensdeels deed ik het om hem, anderdeels om haar*.

ANDEREN, (bij KIL.) veroud. werkw., waarvoor thands *veranderen* gebezigd wordt: *anderen van zinnen*. SPIEGHEL.

ANDERENDAAGSCH, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Hetgene dat om den anderen dag, of iederen tweeden dag, plaats heeft: *de anderendaagsche koorts*.

ANDERHALF, *anderhalve*, onverbuigbaar telwoord, beteekenende een en een half: *anderhalf pond, anderhalve maat*.

Anderhalf is zamengetrokken van *anderdehalf*, d. i. ter helft van de tweede; want *anderde* beteekende, oulings, *tweede*. *Tweehalf* zou, eigenlijk, maar een zijn; en *tweedhalf*, of *tweedehalf*, is niet in gebruik.

Anderthalb komt reeds bij NOTKER. voor, schoon niet in de tegenwoordige beteekenis, maar voor, *aan de andere zijde*. Zie verder *half*.

ANDERMAAL, bijw., van *ander* (*anderde*), tweede, en *maal*. Voor de tweede maal: *ik zal het u andermaal zeggen — ik had hem eens en andermaal* (bij herhaling, dikwerf) *gewaarschouwd*. Zie *maal*.

ANDERS, bijw. en voegwoord. Als bijw., op eene andere wijs: *dat had ik anders gedacht. De zaak heeft zich geheel anders toegedragen, dan men vermoedde. Gij spreekt anders, dan gij denkt. Anders gezind*, van eene andere gezindheid, of geneigdheid: *hij is thands geheel an-*

anders gezind. Het is niet anders, eene in den gezelschapliken omgang gewone wijs van toestemming: zal hij met den dood gestraft worden? Het is niet anders.

Als voegw.: *indien gij anders nog voornemens zijt, om deze zaak ten einde te brengen. Hij moet zich, in dit geval, naar den raad van zijnen vriend gedragen, wanneer hij anders verstandig is.*

ANDERWERF, bijw. Van *ander* en *werf* (bij KIL. *actio, actus*). Hetzelfde als *andermaal*: *ik verwoegde mij anderwerf bij haar. Ga er eens en anderwerf over.* VOND.

ANDERZINS, bijw. en voegw. Van *ander* en *zin*. Als bijw., in eenen anderen zin, op eene andere wijs: *deze woorden moeten anderzins opgevat worden.* Als voegw., behalve dat: *anderzins was hij een eerlijk man.* In een ander geval: *andersins soo soude ick het u geseght hebben.* BIJBELVERT.

ANDIJVIE, z. n., v., *der*, of *van de andijvie*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker gewas: *de andijvie is reeds opgebonden, om geel te worden.*

Andijvie, bij KIL. *endivie*, lat. en ital. *endivia*, spaan. *endibia*, fr. *endive*, eng. *endive*.

ANDOREN, z. n., m., *des andorens*, of *van den andoren*; het meerv. is niet in gebruik. Eene plant, waarvan drie foorten zijn, *witte, zwarte* en *waterandoren*: *hij poot er den andoren.* VOND.

ANDWOORD, z. n., o., *des andwoords*, of *van het andwoord*; meerv. *andwoorden*. Eene rede, welke door eene andere rede, en bijzonderlijk door eene vraag, veroorzaakt wordt: *hierop was het andwoord der Koninginne van Navarre.* HOORT. *Iemand op iets andwoord geven. Andwoord ontvangen, bekomen. Iemand andwoord schuldig blijven. Hierop dient tot andwoord. In andwoord op uwen brief.* Figuurlijk, hetgene dat de plaats van een andwoord bekleedt: *eën hoonende lach was al het andwoord enz.* Zie het volgende.

ANDWOORDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van *andwoord*: *ik andwoordde, heb geandwoord.* Andwoord geyen, met den derden naamval des perfoons, en het voorz. *op voor de zaak*: *ik heb hem op al zijne vragen geandwoord.* Ook figuurlijk: *hare oogen andwoordden zijnen oogen, door de ongedwongenste uitdrukkingen van vreugd.* Van hier ook *andwoorder*.

Andwoord is zamengeesteld van *and*, gr. *ἄντι*, goth. *anda*, angelf. *and*, dat *tegen, weder* beteekent, en *woord*. Het is, derhalve, zooveel als *tegenwoord, wederwoord*, en

andwoorden, zooveel als *tegenwoorden*, *wederwoorden*. M. STOKÉ en vele anderen der Ouden (ook de BIJBELVERTALERS en VONDEL) bezigen *andwoord*, meestal, in het vr. geslacht; doch het tegenwoordige gebruik, overeenkomstig met het goth. *andawaurdi*, het fr. th. *anwusti*, en het angelf. *andwyrd*, verkiest het onz. geslacht, dat ook het geslacht van het enkelvoudige *woord* is. Oudtijds werd *andwoord* ook *andworde*, *andwerde*, geschreven; doch het verschil dezer spelling is, waarschijnlijk, uit het verschil van tongval ontstaan.

ANE, veroud. voorz., waarvoor thands *aan* gebezigd wordt: *siet wven staet ane*. CL. SP. 1569.

ANEMOON, z. n., v., *der*, of *van de anemoon*; meerv. *anemonen*. Eene bloem, ook klapperroos geheten. Van het gr. *άνεμος*, *wind*; niet, omdat de wind haren wasdom meest bevordert, maar dewijl zij, uithoofde harer teederheid, door den geringsten wind bewogen wordt.

ANG, bijv. naamw. Hetzelfde als *eng*. Eigenlijk *naauw*, doch hiervoor gebruikt men doorgaands *eng*. M. STOKÉ bezigt de spreekwijs *het wordt*, of *is*, *hem eng*, voor hij wordt, of is, bang, benaauwd, dewijl dengenen, die benaauwd is, alles te eng, of te naauw is. Thands zegt men, meestal, *bang*, d. i., *beang*, *benaauid*. Hiervan onverschillig (zegt HUYDECOPER), *het is hem bang*, of *hij is bang*. En, dewijl *ang*, eigenlijk *naauw* is, zegt men verkeerdlijk *hij is ang*, maar zeer wel *het is*, of *wordt hem ang*.

ANGEL, z. n., m., *des angels*, of *van den angel*; meerv. *angels*. Eene scherpe spits, waarmede men steekt, als de angel der bijen: *de bij stak mij met haren angel*. Vischangel, zijnde een haak met eenen weerhaak: *met zijnen bedrieglijken angel*. VOND. *Werpt den angel uit*. BIJBELV.

Angel is, volgens de vlaamsche en zeeuwsche uitspraak, *hangel*, waarvan nog ons *hengel*, *vischhengel*, *hengelstok*, *hengelen*, *hengelaar* enz. Ingevolge hiervan, leidt men *angel*, d. i. dan *hangel*, van *hangen af*, zoo wel om het afhangen van den haak aan het snoer, als om het vasthechten en doen hangen van hetgene dat men wil ophalen. Dan, het schijnt, dat *angel*, in zijne twee verschillende beteekenissen, ook eenen dubbelen oorsprong heeft, uit welken, enkellijk bij toeval, een en hetzelfde woord ontstaan is. *Angel* schijnt, door middel van den uitgang *el*, van het wortelwoord *ang*, gevormd te zijn, waar-

waarvan nog sporen bij de Ouden voorkomen. De oudste Franken hadden eene soort van spietfen met weerhaken; welken *angates* genoemd werden. Het denkbeeld van kromte schijnt hier, gelijk ook in *angel*, het heerfchende, en ons zelfst. naamwoord met het gr. *ἀγκυλος*, *krom*, en het lat. *uncus*, verwant te zijn. *Angel*, in de eerste betekenis, of die van eene scherpe spits, schijnt tot het lat. *aculeus*, *acus*, te behooren. Men bedenke hierbij, dat de *n*, voor de keellerters, niet zelden ingefchoven wordt.

Van hier ook *voetangel*, en de spreekwijs *daar is een angel onder verborgen*, daar schuilt eenig kwaad achter. Zoo ook het verkleinende woord *angelkje*: *zij zijn wel verzoend geworden, doch er is echter nog een angelkje*; een klein overblijffel van haat, *in hun hart blijven zitten*.

Van *angel* is *angelen* (bij KIL. *piscari hamo*, Iakl. *angelen*, eng. *angle*), thands *hengelen*.

ANGELIER, z. n., m., *des angeliers*, of *van den angelier*; meerv. *angelieren*. Zekere bloem. Van *angel*, om de angelbaardjes, die deze bloem heeft. Bij KIL. *angiere*. Bij de Rederijkers: *de witte anghieren*.

ANGEN, (ook *engen*) veroud. w., gelijkvl.: *ik angde, heb geangd*. Van het boven staande *ang*. Krenken, benaauwen, verontrusten: *want haar angde de wasdom van Frankrijk*. HOOFD. Zie verder *angst*.

ANGST, z. n., m., *van den angst*; meerv. *angsten*. De beklemdheid der borst, als het uitwerkfel der inwendige gewaarwording van vrees en droefheid: *hij wat bedaert van zijnen angst*. VOND. *In stadigen anxt*. HOOFD. *Hij weet van angst niet, waar hij blijven zal. In doodsangst — in duizend angsten zijn. Soo voerde hijse uyt hare angsten*. BIJBELVERT. Oudtijds werd *angst* ook voor vrees gebezigt: *die anxt des Heren — die anxt onses Gods*. BIJB. 1477.

Angst, hoogd. *Angst*, zweed. *angest*, eng. *anguish*, oud fr. *angoise*, frank. en alem. *angust*, komen met het lat. *angustia* overeen. Het naaste stamwoord is, ongetwijfeld, het boven staande verouderde *angen*, d. i. drukken, krenken, verontrusten, welk met het lat. *angere* en gr. *ἀγγειν* verwant is. Men vindt het bij OTFRID. en NOTKER.; en HOOFD heeft het nog dikwerf gebezigt, zoo als, onder anderen, uit het boven aangehaalde voorbeeld blijkt. *Angen* wordt van *ang*, *eng*, afgeleid, zoo dat het, eigenlijk, in de engte drijven, en *angst* eene verenging, beklemming, of benaauwing der borst, zoude aanduiden.

- ANGSTELIJK**, bijw. Hetzelfde als *angstiglijk*. Oudtids werd dit woord in onderscheidene beteeckenissen gebezigd. Als bijw., (*anxtelic, anxtelick, anxtelike, anxteliken*) in den zin van zeer, geweldiglijk: *want de wateren vloeyden anxtelick.* — *So dwanc die hunger al dat lant anxtelic.* — *Ende die Here wert anxtelike gram op israhel.* — *Ende iudas was anxteliken naerfich, om die quade te verflaen.* BIJB. 1477. Als bijw. naamw., in den zin van groot, sterk: *so quam haestelijc een anxtelike wint — een anxtelike dorst.* — Verschriklijk: *een paerd, dat enen anxteliken man op hadde — een groet hoep, ende een anxtelic heir.* BIJB. 1477. Zie *lijk*.
- ANGSTEN**, veroud. onz. w., van *angst*, in den zin van vreezen, beducht zijn: *angst niet voor den morgen.* SPIEGH.
- ANGSTIG**, bijw. naamw., *angstiger, angstigst*. Met angst vervuld, angst gewaarwordend, en daaruit voortkomend: *hij is altoos even angstig.* *Angstige zorgen.* Zie *ig*.
- ANGSTIGLIJK**, bijw. Van *angstig* en *lijk*. Met vrees en bekommring: *zij zag mij angstiglijk aan.* Zie *lijk*.
- ANGSTVALLIG**, bijw. naamw., *angstvalliger, angstvalligst*. Vreesachtig, bekommerd: *een angstvallig mensch*, iemand, die, bij alle dingen, ongegrondde vrees en bekommring voedt. Akelig: *angstvallige gedachten*. Men vindt dit woord ook bij voorwerpen gebruikt, die geschikt zijn, om angst te verwekken: *om niet te duchten in d'angstvallige woestijnen.* N. VERSTEEG. Van hier ook *angstvalligheid, angstvalliglijk*.
- ANIJS**, z. n., m., van den *anijs*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker gewas, ook *anijsboom, anijskruid* genoemd. Ook een bekende sterke drank: *ik had anijs gedronken.* Van het gr. *ἄνισον*. Lat. *anisum*, fr. *anis*.
- ANIJSBESCHUIT**, z. n., v., *der*, of *van de anijsbeschuit*; meerv. *anijsbeschuiten*. Van *anijs* en *beschuit*. Met anijszaad toebereidde beschuit. Verkl. woord: *anijsbeschuitje*.
- ANIJSZAAD**, z. n., o, *des anijszaads*, of *van het anijszaad*; meerv. *anijszaden*. Van *anijs* en *zaad*. Het zaad van den anijs.
- ANKEN**, veroud. w., (bij KIL.) voor *vast hechten, inslaan*.
- ANKER**, z. n., o., *des ankers*, of *van het anker*; meerv. *ankers*. Zekere maat van vloeibare dingen: *een anker wijn, drie ankers jenever.*
Anker, hoogd. *Anker*, zweed. *ankare*, deen. *Anker*.
- INRE acht het, doch met weinig gronds, van het lat.
am-

amphora afkomstig. Het oud fr. *anche* en *ancere*, en het latere lat. *anceria*, komen in dezelfde beteekenis voor.

ANKER, z. n., o., *des ankers*, of *van het anker*; meerv. *ankers*. Een bekend ijzeren werktuig, waardoor een schip tegengehouden wordt — *boeganker*, *plegtanker*, *stopanker*, *ruianker*, *vertuianker*, *werpanker*: *het anker werpen*, of laten vallen, het aan zijne eigene zwaarte overlaten, opdat het in den grond der zee zinke. *Voor anker liggen*, ook figuurlijk, voor, op zekere plaats stil liggen, en op iets wachten. *Ten anker komen*, het anker uitwerpen. *Het anker ligten*, het weder in de hoogte winden. *Het anker kappen*, het ankertouw afhouden. *Voor zijn anker rijden*, voor anker liggende op en neer gellingerd worden. *Het anker slepen*, voor *anker drijven*, wordt gezegd, wanneer het anker niet vast in den grond hecht, en door het schip medegesleept wordt. Figuurlijk wordt het woord *anker* genomen voor alles, wat vastheid en zekerheid verschafft, en als een zinnebeeld van standvastigheid en gelatenheid. Wanneer aan de Hoop een anker toegeschreven wordt, zoo beteekent dit niets anders, dan dat deze gemoedsgesteldheid ons, in wederwaardigheden, opbeurt en ondersteunt: *hij is het anker mijner hoop*. *Het anker onzer hoop op een toekomstend leven is in eenen vasten grond gehecht*.

In de bouwkunst gebruikt men het woord *anker*, om de overeenkomst in uiterlijke gedaante, voor een ijzer, dat in de muren gelegd wordt, om derzelver vastheid te bevorderen.

In gemeenzame verkeerling is de spreekwijs gebruikelijk: *hij is zoo vet als een ankerstok*, ook *als een spaansch anker*, d. i. zoo mager als een hout.

Anker, hoogd. *Anker*, angelf. *ancer*, *ancra*, eng. *anker*, sp. *ancla*, ital. *ancora*, fr. *ancra*, pool. *ankra*.

Gemeenlijk acht men den naam van dit, in de scheepvaart, zoo onontbeerlijk, werktuig van het gr. en lat. *ἄγκυρα* en *ancora* afkomstig; doch L. TEN KATE leidt dit woord van het oude *anken* af, dat in de beteekenis van in den grond slaan, vast hechten, gebruikelijk geweest is; schoon hij het tevens twijfelachtig stelt, of het lat. *ancora* niet wel de moeder van ons *anker*, of dat ook dit met het onze van eenen zelfden stam afkomstig zij.

Anker heeft verscheidene samenstellingen, als *ankerarm*, *ankerhand*, *ankerkrans*, *ankeroog*, *ankerring*, *ankerschacht*, *ankerschoen*, *ankersteel*, *ankerstok*, *ankertalie*, *ankertouw* enz.

ANKEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik ankerde, heb geankerd*. Van *anker*. Het anker werpen, laten vallen — ten anker komen: *wij zullen voor de haven ankeren*.

Hoofr bezigt dit woord in eenen overdragtigen zin: *zijn besluit ankeren*, d. i. nemen, vestigen. *Om de vlotte gemoederen op hare zijde te doen ankeren*, overtehalen, op hare zijde te krijgen.

ANKERGELD, z. n., o., *des ankergelds*, of *van het ankergeld*; meerv. *anker gelden*. Het geld, welk voor de vrijheid, om in eene haven, of op eene reede, voor anker te liggen, betaald, en ook *ankerregt*, *ankertol* genoemd wordt. In het fr. *ancrage*, basterdlat. *ancoragium*.

ANKERGROND, z. n., m., *des ankergronds*, of *van den ankergrond*; meerv. *ankergronden*. Een grond, geschikt om te ankeren: *in deze zee zijn vele goede ankergronden*.

ANKERPLAATS, z. n., v., *der*, of *van de ankerplaats*; meerv. *ankerplaatsen*. Eene plaats, geschikt om te ankeren: *eene goede, slechte ankerplaats*. Ook de plaats, waar een schip voor anker ligt: *de haven van Helvoet zal onze ankerplaats zijn*.

ANKERSMID, z. n., m., *des ankersmids*, of *van den ankersmid*; meerv. *ankersmeden* (van het oude *smid*, nu *smid*). Een smid, die zich bijzonderlijk op het smeden en vervaardigen van ankers toelegt. Deszels werkplaats draagt den naam van *ankersmederij*, ook *ankersmids*. Zie *smid*.

ANSJOVIS, (drielettergrepig) z. n., v., *der*, of *van de ansjovis*; meerv. *ansjovissen*. Zeker vischje, dat gezouten gegeten wordt: *bergsche ansjovis*. In het fr. *anchois*. Van hier ook *ansjovisfous*.

APENBAKHUIS, zie *apengezigt*.

APENBEK, zie *apengezigt*.

APENGEZIGT, z. n., o., *des apengezichts*, of *van het apengezigt*; meerv. *apengezigten*. Het gezigt van eenen aap. Ook voor iemand, die een mismaakt, belachlijk gezigt heeft, gelijk aan dat van eenen aap: *hij is een regt apengezigt*.

APENKONING, z. n., m., *des apenkonings*, of *van den apenkoning*; meerv. *apenkoningen*. De koning onder de apen; eene waardigheid, welke men den brazilischen apen, *aquiqui* genoemd, toekent, onder welken zich een zou bevinden, die de anderen, op zekere tijden, door zijn geschreeuw, samenroept.

APENLIEFDE, z. n., v., *der*, of *van de apenliefde*; zon-

zonder meerv. Eene blinde, onverstandige liefde, vooral van ouderen omtrent hunne kinderen, even als die der apen jegens hunne jongen, die dezelve, somwijlen, uit al te groote teederheid, dood drukken.

APENSPEL, z. n., o., *des apenspels*, of *van het apenspel*; meerv. *apenspelen*. Eene belachelijke nabootsing van anderen, op de wijs der apen, ook niets beduidende, nutloze verrichtingen — aperij, apenwerk: *zijne houding en al zijne gebaren zijn een volmaakt apenspel. Zijn al die dingen niet maer louter apenspel?*

Want naer het apenspel van Venus dartel wicht,

Soo gaet het tweede deel tot aen den zedenplicht. J. CATS.

APERIJ, z. n., v., *der*, of *van de aperij*; meerv. *aperijen*. Hetzelfde als apenspel.

APIN, z. n., v., *der*, of *van de apin*; meerv. *apinnen*. Het wijfe van eenen aap.

APOSTEL, z. n., m., *des apostels*, of *van den apostel*; meerv. *apostelen*. Een, uit de gr. taal overgenomen, bekend bijbelwoord, beteekenende eenen Godsgezant. Inzonderheid dragen de Leerlingen van KRISTUS dezen naam, die door hem ter verkondiging zijner leer uitgezonden werden: *de handelingen der Apostelen*, een boek in het n. T., welk de daden en lotgevallen der Apostelen bevat. Te Geneve, en in verscheidene andere plaatsen van Zwitserland, worden jonge, nog onberoepene kerkleeraars ook *apostelen* genoemd. — *Hij is een ruige apostel*, gemeen spreekw., voor, hij is een onbefchaafd, ruuw mensch.

Apostel, gr. *αποστολος*, lat. *apostolus*, bij ULPHIL. *apaulus* en bij TATIAN. *postul*, eigenlijk, *een bode*. In de LEG. VAN M. MAGD. 1478, wordt dit woord niet onaardig in het vrouwl., *apostelin*, gebezigd: *ende maectese der Apostelen Apostelinne*.

APOSTELAMBT, z. n., o., *des apostelambts*, of *van het apostelambt*; het meerv. is niet in gebruik. Het ambt en de waardigheid van eenen apostel.

APOSTELDOM, z. n., o., *des aposteldoms*, of *van het aposteldom*; het meerv. is niet in gebruik. Hetzelfde als *de apostelschap*. Zie *dom*.

APOSTELSCHAP, z. n., onz. en v., naar mate der teekenis. Onz., *des apostelschaps*, of *van het apostelschap*, voor het apostelambt. — Vrouwl., *der*, of *van de apostelschap*, voor het ganfche ligchaam der Apostelen; het meerv. is niet in gebruik. Zie *fchap*.

APOTHEEK, *Apoteek*, (bij KIL. ook *apteke*) z. n., v.,

der, of *van de apotheek*; meerv. *apotheken*. Van het gr. ἀποθήκη, en het lat. *apotheca*. Eene plaats, waareenvoudige en gemengde artsenijen bereid en verkocht worden — een artsenijwinkel: *de hoogduitsche apotheek*. *Ik help d' aptheek, vol luchts en geurs, en haren oefnaer de dalers in de beurs*. DE DECK. Eene verzameling van verscheidene artsenijen, welken tot een zeker bijzonder gebruik bestemd zijn: *eene huisapotheek*, een voorraad van zulke artsenijen, welken men tot gebruik van zijn huisgezin noodig heeft — *eene reisapotheek*, welke geschikt is, om op reis medegevoerd te worden.

Oudtijds werd dit woord ook in den zin van voorraad, fchat, gebezigd, b. v., in den BIJBEL 1477: *mer ouer die apteken des olijs was ioas*. waarvoor in de statenoverzetting gelezen wordt: *maer Jous was over de schatten der olie*.

APOTHEKER, *Apoteker*, (bij KIL. ook *apteker*) z. n., m., *des apothekers*, of *van den apotheker*; meerv. *apothekers*. Iemand, die eene apotheek, (in de eerste beteekenis) bezit, of artsenijen bereidt en verkoopt — een artsenijbereider. Van hier *apothekersgezel*, *apothekersjonge*, *apothekersknecht* enz.

APPEL, z. n., m., *des appels*, of *van den appel*; meerv. *appelen*. Zekere boomvrucht: *ziet gij dien appel?* HOORT. *Zure, zoete appel* — *aagjesappel*, *oranjeappel*, *wijnappel* enz. — *appelen plukken*, *appelen van de boomen schudden*. — *In eenen zuren appel bijten*, in de gemeenzame verkeerling, voor, zich tot eene onaangename zaak bepalen. *De boom draagt voor zich zelven geene appelen*, wij worden voor ons zelven alleen niet geboren; spreekw. Om de ronde gedaante worden ook andere voordbrengfels van het plantenrijk *appelen* genoemd, waartoe de *aardappel*, *haagappel* enz. behooren. Ook dragen andere ronde lichamen dezen naam, b. v.: *de appel van een zijdgeveer*: *als hij tot den appel van het gevest in zijnen degen viel*. VOND. *Rijksappel*, *twist-tweedragtsappel*, *oogappel*; zoo ook *adamsappel*, zijnde zekere uitwendige dikte aan den voorhals des menschlijken lichaams, van welke het bijgeloof wil, dat zij door het stuk van den verboden appel veroorzaakt is, welk in Adams keel is blijven zitten.

Het woord *appel* heeft zeer vele zamenstellingen, als *appelbeet*, *appelbloesem*, *appelboom*, *appeldrank*, *appelstaauwte*, *appelgrauw*, *appelgroen*, *appelman*, *appelmand*, *appelmarkt*, *appelmelk*, *appelmoes*, *appelschel*, *appelschip*, *appelsteel*, *appeltaart*, *appelteef*, *appelion*, *appel-tuin*,

tuin, appelvrouw, appelwif, appelzak, appelzolder enz. Eenigen dezer zullen, hier, aangevoerd worden.

De naam dezer vrucht is zeer oud, en deszelfs afkomst onzeker. In het hoogd. *Apfel*, frank. en alem. *aphul, aphol, apfel*, in het meerv. *epfele* en *effeli*, angelf. *apl, apple, epl*, eng. *apple*, deen. *Abild* en *Able*, zweed. *aepic*, icri. *aval*, pool. *jablko*, rusl. *jabloko*. Sommigen leiden het woord *appel* van het gr. *ἀπίος* af. WACHTER. houdt zich aan de ronde gedaante van den appel, en meent den oorsprong van deszelfs benaming in het woord *bol* te vinden.

APPELBLOESEM, z. n., m., *des appelbloesems*, of *van den appelbloesem*; meerv. *appelbloesems*. Van *appel* en *bloesem*. De bloesem van den appelboom. Ook wordt dit woord als een bijvoegl. naamw. gebezigd, voor iets, welk de kleur van den bloesem des appelbooms heeft: *een appelbloesem kleed*. Somwijlen, ook als bijwoord: *ik heb mijne kamer appelbloesem laten verwen*.

APPELBOOM, z. n., m., *des appelbooms*, of *van den appelboom*; meerv. *appelboomen*. *Onder den appelboom hebbe ick u opgeweekt*. BIJBELVERT.

APPELDRANK, z. n., m., *des appeldranks*, of *van den appeldrank*; meerv. *appeldranken*. Van *appel* en *drank*. Een drank, van uitgeperste appelen gemaakt, in Frankrijk, Engeland en Zwitserland het meest bekend, welke ook *appelwijn* en *cider* genoemd wordt.

APPELFLAAUWTE, z. n., v., *der*, of *van de appelflaauwte*; het meerv. is niet in gebruik. Schertsend, voor bezwijming, onmagt: *zij viel in eene appelflaauwte*.

APPELGRAAUW, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting; voornaamlijk van de paarden, graauw en met ronde vlekken, welken appelen gelijken. Als bijv. naamw.: *een span van appelgraauwe hengsten*. Als bijw.: *de paarden zijn appelgraauw geteekend*.

APPELGROEN, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van eene groene kleur, welke naar de kleur van sommige appelen gelijkt. Als bijv. naamw.: *een appelgroen behangsel*. Als bijw.: *die kamer is appelgroen geverwd*.

APPELMAN, z. n., m., *des appelmans*, of *van den appelman*; meerv. *appelmannen*. Van *appel* en *man*. Appelverkooper. *De appelman* (het appelmannetje) *komt om zijn geld*; spreekw., welk tegen die genen pleegt gebezigd te worden, die zich, door te veel vruchten te eten, ziek maken.

- APPELMOES**, z. n., o., *van het appelmoes*; het meerv. is niet in gebruik. Van *appel* en *moes*. Tot moes gekookte appelen.
- APPELROND**, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *appel* en *rond*. Rond als een appel.
- APPELSINA**, z. n., v., *der*, of *van de appelsina*; meerv. *appelsinas*. De vrucht van den appelfinaboom. De benaming dezer vrucht is naar het fr. *pomme de Sine* gevormd, en geeft te kennen, dat men dezelve het eerst uit *Sina* (*China*) gekregen heeft. Ook *sinasappel*, lat. *malus aurantia sinensis*, hoogd. *Apfelsine*.
- APPELTAART**, z. n., v., *der*, of *van de appeltaart*; meerv. *appeltaarten*. Van *appel* en *taart*. Eene met appelen toebereide taart.
- APPELTEEF**, z. n., v., *der*, of *van de appelteef*; meerv. *appelteven*. Van *appel* en *teef*. Scheldwoord op de vrouwen, die vruchten verkoopen.
- APPELVROUW**, z. n., v., *der*, of *van de appelvrouw*; meerv. *appelvrouwen*. Van *appel* en *vrouw*. Vruchtverkoopster.
- APPELWIJF**, z. n., o., *des appelwijfs*, of *van het appelwif*; meerv. *appelwijven*. Van *appel* en *wif*. Hetzelfde als *appelvrouw*, maar minder wellevend.
- APPELWIJN**, z. n., m., *des appelwijns*, of *vanden appelwijn*, het meerv. is niet in gebruik. Zie *appeldrank*.
- APRIL**, z. n., m., *des Aprils*, of *van den April*; zonder meerv. De vierde maand van het jaar, welke dertig dagen heeft: *den derden April*, of *van April*, d. i. den derden dag der vierde maand.
- Dikwerf wordt de naam dezer maand van het latijnsche *aperire*, dat *openen* beteekent, afgeleid, omdat de Lente alles opent; doch aanneemlijker is de afleiding van het gr. *ἄφρος*, eenen naam der Godin *Venus*, aan welke deze maand, weleer, toegeheiligd was. KAREL DE GROOTE gaf aan deze maand den naam *ostarmanoth*. Bij ons wordt zij ook *grasmaand* genoemd; schoon de van het lat. ontleende naam *April* nog het meest in gebruik is.
- ARABIE**, (vierlettergrepig) z. n., o., *van het Arabie*; zonder meerv. De naam van een bekend land in Azie. Van hier *de Arabier*, *des Arabiers*, of *van den Arabier*; meerv. *arabiers*, *Arabieren*, iemand uit dit land. Zoo ook het bijv. naamw. *arabisch*, uit Arabie afkomstig, tot dit land behoorende.

ARBEID, z. n., m., *des arbeids*, of *van den arbeid*; het meerv. is niet in gebruik: *in den arbeid*. HOOFD.

Het woord *arbeid* wordt gebruikt, zoo wel om daarmee de de aanwending der ligchaams- en zielskrachten, als ook datgene, wat door deze aanwending voordgebracht wordt, aantetuiden. Ten aanzien van de eerste beteekenis, zegt men, in eenen eigenlijken zin: *een zware, zure, ligte arbeid*. *Zijnen arbeid verrigten — aan den arbeid gaan — vergeffchen arbeid doen*. Figuurlijk, voor de inwendige beweging van levenlooze lichamen, bijzonderlijk die, welke door gisting veroorzaakt wordt: *de wijn — het bier is in den arbeid*, is aan het gisten. Ook voor moeite, last, bezwaar: *dat heeft mij veel arbeid gekost*.

De krijghsraet gaet belaeen in arbeit, om met eere 't Beleg te wederstaen, ten dienst van hunnen heere. VOND. Insgelijks is *arbeid*, eertijds, voor ellende, smert, verdriet enz. gebruikelijk geweest, dewijl smert als een gedurige arbeid is, door welchen de vermogens van ligchaam en geest gekrenkt worden; waarom VIRGILIUS de rampen en onheilen, welchen de Trojanen troffen, *iliacos labores* noemde. Bij OTFRID. komt *arbeit*, meermalen, in dezen zin, voor. Ook vindt men het dus in de BIJBELVERT. gebezigd: *gij hebt mij arbeyt gemaect met uwe sonden*. En nog zegt men van eene barende vrouw: *in arbeit gaan — in arbeit zitten*, enz. Ook wordt *arbeid* alleen, somwijlen, voor *het baren* genomen: *hebt gij waergenomen den arbeydt der hinden?* BIJBELVERT., bij KIL. *labor parturientium*; in welchen zin TATIANUS dit woord reeds gebezigd heeft: *thanne thas uuib gebiret then kneht, ju ni huget thera arbeit*, d. i., volgens de tegenwoordige overzetting, *wanneer eene vrouw het kindeken gebaard heeft, zoo gedenkt zij de benuuwdheid niet meer*. Zoo heeft ook de BIJB. 1477, *in arbeide sijn en gaen van kinde: doe daer Rachel in arbeide van kinde was*.

In de andere beteekenis, of voor datgene, wat door de aanwending onzer ligchaams- en zielskrachten voordgebracht wordt: *dat is zijner handen arbeid*, dat heeft hij vervaardigd. *Ende hij gaf haer gewas ende haren arbeyt den sprinckhanen*. BIJBELVERT.

Om de voetmaat in verzen te vinden, hebben de Dichters dit woord, somwijlen, verlengd en *arrebeid* geschreven; b. v. VOND.:

En moede van den last des arrebeys te draegen.

Doch dit is niet natevolgen.

Ar-

Arbeid, alem. en frank. *arbeit*, oud zweed. *arfwode*, ijsl. *erfide*, is, waarschijnlijk, van ons, oudtijds algemeen, doch thands alleenlijk in den Bommelerwaard, en in de Betuwe, nog gebruikelijke *eeren*, voor *ploegen*, gr. ἀρου, lat. *arare*, goth. *arjan*, angelf. *erian*, ijsl. *eria*, afkomstig, welke allen hunnen grond vinden in het verouderde zelfst. naamw. *ar*, of *er*, voor *aarde*, en de moeilijke bezigheid van ploeg- en landwerk, voornaamlijk, schijnen aanteduiden; waarom ons *arbeid*, oorspronkelijk, ten aanzien van den landbouw plagt gebezigd te worden, naardien der menschen eerste arbeid, zekerlijk, in het ompfitten en bewerken van de aarde bestond, terwijl het, vervolgens, tot de overige bezigheden des menschlijken levens overgebracht is.

ARBEIDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik arbeidde*, *heb gearbeid*. Van het z. n. *arbeid*. Zijne krachten inspannen, gebruik van zijne krachten maken: *vlijtig arbeiden*. *Ik heb drie dagen daaraan gearbeid*. *Om loon arbeiden*. — Ter verlichting en verbetering van anderen werkzaam zijn: *erkent de genen, die onder u arbeiden*. BIJBELVERT. Figuurlijk, in eene hevige beweging zijn: *de wijn, het bier arbeidt*, gist.

In den BIJBEL 1477, wordt het voor moede worden gebezigd: *hine en sal niet gebreken, noch arbeiden*, waarvoor in de tegenwoordige overzetting: *noch moede noch mat worden*. — *Die kinderen sullen ghebreken en arbeiden*, in onze overzetting: *de jongen zullen moede en mat worden*. — *Si sullen loopen ende niet arbeiden*, in onze overzetting: *zij zullen loopen en niet moede worden*.

Als bedrijvend werkw., en derhalve met den vierden naamval, komt het, in de spreekwijs *arbeid arbeiden*, bij de BIJBELVERTALERS voor: *van al sijnen arbeyt, dien hij arbeydet onder de sonne*.

Arbeiden, hoogd. *arbeiten*, goth. *arbaidjan*, ijsl. *erfida*, oud zweed. *arfwada*, tegenwoordig zweed. *arbeta*, bij KERO en NOTKER. *arabeitan*. Oorspronkelijk bepaalde het zich, even als *arbeid*, tot den landbouw, het akkerwerk; intusfchen komt het, echter, reeds zeer vroeg, voor arbeiden, werken, in het algemeen voor.

ARBEIDER, z. n., m., *des arbeiders*, of *van den arbeider*; meerv. *arbeiders*. Van *arbeiden*. Iemand, die arbeidt, inzonderheid met de handen: *een goede, een slechte arbeider* — *een arbeider is zijnen loon waardig* — *arbeiders aannemen*. Van hier *arbeidster*, werkster —

ar-

- arbeidsman*, werkmán — *arbeidsvolk*, werkvolk, enz. Ook dragen verkondigers van den godsdienst, doch alleenlijk in de bijbelsche schrijfwijze, den naam van *arbeiders*: want *fulcke valsche Apostelen zijn bedrieghlicke arbeiders*. BIJBELVERT. Van hier ook *medearbeider*, in denzelfden zin.
- ARBEIDSLOON**, z. n., m., *des arbeidsloons*, of *van den arbeidsloon*; het meerv. is niet in gebruik. De loon, welke eenen arbeider, voor zijnen arbeid; toekomt: *iemand zijnen arbeidsloon betalen*, *onthouden*.
Schoon HOORT, VONDEL en anderen het woord *loon*, somwilen, ook als onzijdig bezigen, is het manl. geslacht, hier, echter, het gebruikelijke, en derhalve ook ten aanzien van *arbeidsloon*, hoogd. *der Arbeitslohn*.
- ARBEIDZAAM**, bijv. naamw. en bijw., *arbeidzamer*, *arbeidzaamst*. Tot arbeid geneigd, geern arbeidend — naarstig, vlijtig. Als bijvoegl. naamw.: *een arbeidzaam man*. Als bijw.: *zeer arbeidzaam zijn*. Van hier ook *arbeidzaamheid*. Zie *zaam*.
- ARBEIDZALIG**, bijv. naamw., *arbeidzaliger*, *arbeidzaligst*. Van *arbeid* en *zalig*. Dit *zalig*, achter een ander woord gevoegd, geeft aan hetzelfde de beteekenis van veelheid, of overvloed, zoo wel in eenen kwaden, als goeden zin. *Arbeidzalig* beteekent derhalve, eigenlijk, *veel arbeid hebbend*, even als *werkzalig*, welk VLAMING door *overkropt van werk* verklaart. R. VISSCHER heeft *de neersigtige arbeits-zalighe man*, en HOORT *arbeidzalige ijver*. Bij BRANDT komt het, in de beteekenis van *arbeidzaam*, voor. Dit woord kan reeds als verouderd beschouwd worden. Zie verder *zalig*.
- ARCHANGEL**, zie *Aartsengel*.
- ARDUIN**, *arduinsteen*, (bij KIL. *orduyn*.) z. n., o. en m., *des arduins*, of *van het arduin*, *van den arduin*; meerv. *arduinen*. Voor *de stof* onzijd., voor *den steen* manl. Zie op *doek*. *Arduin*, van het lat. *arduus*.
- AREND**, z. n., m., *des arends*, of *van den arend*; meerv. *arenden*. Een roofvogel: *met eenen arent*. HOORT. Ook het afbeeldsel van eenen arend in een wapen: *de pruisische arend*, *de poolische arend*; en, in den verhevenen schrijffrant, het rijk zelf, welk zulk eenen arend in zijn wapen voert, inzonderheid het roomsche rijk, welks voornaamste krijgsteeken, reeds in de oudste tijden, een arend was. Eindelijk een gesternte aan den hemel.
Om de vurigheid der oogen van dezen vogel, worden spherpe,

pe, glinsterende oogen *arendsoogen* genoemd. En hiervan is de spreekwijs afkomstig: *met arendsoogen rondzien*. Zie *adelaar*.

Om de snelle vlugt van den arend, wordt de schietijke voordgang eener zaak dikwerf verbeeld, als op arends-vleugelen te geschieden, vooral bij de Dichters: *de tijd vliegt op arends-vleugelen voorbij*.

Weleer schreef men ook *aren*, in plaats van *arend*: *off sal die aren opvaren*. BIBB. 1477.

Doe was die vosfane gram.

En liep tes si ten bome quant

Daer die aren op sat ENZ. FAB. V. ESOP.

Arenen, duiven ENZ. FLORIAN.

Angelf. *earn*, iisl. *ern*, zweed. *örn*. Bij NORMAN. leest men *geniuvot uurd din jugent samo se aren*, d. i. *uwe jeugd zal vernieuwd worden, als die eens arends*. JUNIUS en anderen meenen, dat *arend*, *aren*, germ. *ar*, *arn*, van het gr. *ἀρnis*, *avis*, afkomstig is, zijnde de arend een vogel, bij uitnemendheid, of de voornaamste onder de vogelen. WACHTER. leidt dit woord, met meer gronds, van het oude *eren*, d. i. *vangen, rooven*, af, omdat de arend de voornaamste onder de roofvogelen is.

ARG, *erg*, bijv. naamw. en bijw., *arger*, *erger*, *argst*, *ergst*. In de meeste beteekenissen, het tegendeel van datgene, wat goed is. Als bijv. naamw., voor hevig, gevaarlijk: *dat is eene arge ziekte*. Als bijw., voor slecht: *de wond ziet er zeer arg uit*. — Zedenlijk kwaad, ons en anderen nadeel aanbrengende: *arge gedachten van iemand hebben* — *iets ten argste duiden* — *hij meent het zoo arg niet* — *de tijden worden hoe langer hoe arger* — *het argste van alles is* enz. — *de menschen zelven zijn der menschen argste vijanden*. — Scherp, gestreng: *hij had nog wel een arger verwijt verdiend*. — Groot, gewichtig: *gij maakt alles arger, dan het is*. *Eischt gij daarvoor tien guldens? dat is te arg*. *Arg genoeg*. Ook wordt *arg* als een zelfst. naamw. gebezigd, voor snoodheid, bedrog: *ik heb het zonder arg of list gedaan* — *hij heeft er geen arg in*. — *Arg denken*, d. i. kwaad, of bedrog vermoeden.

Van *arg* laat zich, door achterplaatfing van *loos*, zeer gevoeglijk het bijv. naamw. *argloos* vormen, in den zin van zonder arg, of erg; even als bij de Hoogduitschers *arglos*.

Voor *arg*, in al de boven opgegevene beteekenissen, gebruikt men thands, meestal, *erg*; doch in *arglist*,
arg-

arglistig, *arglistigheid* en *argwaan*, wordt het behouden. — Volgens KIL., die *arg*, *argutus*, heeft, is de grondbetekenis van dit woord *loos*. Maar omdat deze gaaf, veeltijds, misbruikt wordt, zoo bezigde men *arg* ook in eenen kwaden zin. — WACHTER. geeft nog eene andere betekenis van *arg* op, naamlijk die van *traag*, *lui*, in welke het, echter, bij ons, niet in gebruik is.

De hooge ouderdom van dit woord maakt deszelfs afkomst twijfelachtig. WACHTERS afleiding van *a* (*intens.*) en *rug*, (*arug*, *perversus*.) is niet zeer waarfchijnlijk. In zoo ver *arg* traag, lui, beteekent, komt het met het gr. ἀργός, welk men, gemeenlijk, van de ἰ privat. en ἔργον, *werk*, afleidt, zeer duidlijk overeen.

ARGEN, veroud. werkw. Van *arg*. In de betekenis van bederven: *want dese hantveste gearcht was, bi groten ongevallen van brande.* HANDV. v. DORDR.

ARGEREN, (thands *ergeren*) bedr. w., gelijkvl. Van den vergrootenden trap *arger*. Zie *ergeren*.

Argeren werd, eertijds, ook in den zin van schenden-gebezigd: *ist dat yemant arghert enen acker of enen wijngaert.* BIJBL. 1477.

ARGERLIJK, bijv. naamw. en bijw. Zie *ergerlijk*.

ARGERNIS, z. n. Zie *ergernis*.

ARGLIST, z. n., v., *der*, of *van de arglist*; zonder meerv. Van *arg* en *list*. De, tot nadeel van anderen aangewendde, list, welke, of bedekte ongeoorloofde oogmerken heeft, of regtmatige oogmerken, door bedekte ongeoorloofde middelen, tracht te bereiken: *hoezeer hij zijne arglist zocht te verbergen, werd zij nogthands ontdekt. Hij is vol arglist.*

Eertijds schreef men ook *arge list*, van elkander gescheiden, als een bijv. en zelfst. naamw.: *met arghen liste.* HOUWAERT.

Sy zijn vol van arghe listen

En verwecken niet dan twisten. GESCHIER.

Argliste komt reeds bij NOTKER. voor. *List* werd, eertijds, ook in eenen goeden zin, voor schrandereid, loosheid, gebruikt, en derhalve was *arg*, om het tegenwoordige denkbeeld uitedrukken, onontbeerlijk.

ARGLISTIG, bijv. naamw. *Arglistiger*, *arglistigst*. Van *arglist*. *Arglist* hebbend, op dezelve gegrond: *eene arglistige vrouw* — *eene arglistige handeling.* *Arglistigh is het herte.* BIJBELVERT. Van hier ook *arglistigheid*, *arglistiglijk*. Zie *ig*.

AR-

ARGUSOOG, z. n., o., *des argusoogs*, of van het argus-oog; meerv. *argusoogen*. Van *Argus* (uit de gr. fabel-leer) en oog. Een scherp, argwanig oog: *hij heeft argusoogen — zij keek mij met argusoogen na.*

ARGWAAN, z. n., m., *des argwaans*, of van den argwaan; zonder meerv. Van *arg* en *waan*. Het nadeelige, onzekere gevoelen van iemands gezindheden, inzonderheid, voor zoo ver dit gevoelen ongegrond is, waardoor het zich van *verdenking* onderscheidt: *argwaan omtrent iemand hebben — eenen argwaan tegen iemand opvatten. Argwaan verwekken — iemand den argwaan benemen. Hoe kunt gij zulk eenen argwaan bij u laten opkomen?*

ARGWANEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik argwaande, heb geargwaand*. Van *arg* en *wanen*. Argwaan, kwaad vermoeden, hebben: *iets argwanen — toen begon ik het gruwlijkste bedrog te argwanen.*

ARGWANIG, bijv. naamw. en bijw., *argwaniger, argwanigst*. Argwaan hebbend, ligt argwaan opvattend. Als bijv. naamw.: *hij is een argwanig mensch*. Als bijw.: *hij gedroeg zich zeer argwanig omtrent mij.*

ARK, z. n., v., *der*, of van de ark; meerv. *arken*: door middel van deze ark. VOND. *De arke des verbonds*. BIJBELVERT. Het vaartuig van Noach: *maack u eene arke van gopherhout*. BIJBELVERT.

Ark, hoogd. *Arche*, deen. en zweed. *Ark*, goth. *arka*, angelf. *earc*, *erc*, eng. *ark*, is naar het lat. *arca* gevormd, of komt, mogelijk, met hetzelfde uit eene en dezelfde veel oudere, doch thands onbekende, bron voort. WACHTER. leidt het van het lat. *arca*, en dit van het gr. *ἀργυρῶν*, *sluiten*, af; waarom het ook iets dat gesloten is, of gesloten kan worden, te kennen geeft, gelijk men in het goth. *arka*, voor *beurs*, of *buidel*, vindt. ADELUNG merkt aan, dat de ouderdom van dit woord en deszelfs beteekenis uit den naam van het grieksche schip *ἀργος* blijkt, waarnaar *de Argonauten* genoemd zijn geworden, en welks overeenkomst met ons *ark*, zekerlijk, niet toevaltig is.

ARM, bijv. naamw. en bijw., *armer, armst*. In eenen eigenlijken zin; van tijdelijk vermogen beroofd, behoeftig: *een arm mensch, een arm man, eene arme vrouw — arm zijn, arm worden, iemand arm maken. Hij is niet arm, die weinig heeft, maar hij, die veel begeert.*

Armen, het meerv. van *arm*, komt, in eenige gemeenzame spreekwijzen, voor *het armenbestuur* voor: *hij is aan de*
de

de armen, wordt door het armenbestuur bedeeld; — zoo ook *hij trekt* — *hij leeft van de armen*. *Hij heeft tien duizend guldens aan de armen*, aan het armenbestuur, tot onderhoud der armen, *gemaakt*.

In eenen overdragtigen zin; van iedere andere zaak be-roofd, met het voorzetsel *van*: *arm van vrienden*, *arm van troost*. *Wat zouden de vereenighde gewesten, dan, zoo arm van krijgsoversten* enz. HOOFD. *Eene arme taal*, welke gebrek aan woorden heeft. — Ongelukkig, beklagenswaardig: *die arme man! dat arme Meisje! hare ligtgeloovigheid heeft haar ongelukkig gemaakt*. *De Hemel vergeve het u, dat gij met eene arme oude vrouw den spot drijft*.

De Dichters veroorloven zich, somwijlen, eene verlen-ging van dit woord, en schrijven *arrem*, b. v. Poor: *mij arrem schepsel* enz. Dit *arrem*, in plaats van *arm*, komt mede, bij VONDEL, zeer dikwijls, voor, die ook verscheidene andere woorden, naar willekeur, uitrekt, om de maat te vinden; b. v.: *storremwind*, *volleek*, *ollem*, *berreg*, *sterrefdag*, *omarremt*, *arrempijp*, *burregwal*, *pallemtak*, *wollef*, enz. Doch bij de tegenwoordige Dichters van naam wordt dit niet nagevolgd.

Arm heet bij KERO *aram*, en komt met het hebr. ארם, *naakt*, overeen, welke beteekenis het, oorspronkelijk, ook wel kan gehad hebben. Het gr. ἐρημος, *woest*, en het lat. *aerumnae* zijn, vermoedelijk, ook niet ver daarvan verwijderd. *Arm* beteekende reeds bij ULPHILAS *ellendig*.

ARM, z. n., m., *des arms*, of *van den arm*; meerv. *ar-men*. Verkleinw. *armpje*. Eigenlijk, het gedeelte des menschlijken ligchaams, van den schouder tot de vuist: *de armen naar iemand uitstrekken* — *iemand in de armen sluiten* — *iemand met opene armen ontvangen* — *een kind op den arm nemen*, *dragen*. *Hij had zijnen arm om mijnen hals geslagen*. *Twee armen vol*. *Arm in arm*, waarvoor ook, in de daaglijksche verkeerling, *ge-armd* — *zij gingen gearmd*, zijnde het verled. deelwoord van het ongewone werkw. *armen*, welk deelw. ook nog in het zamengestelde *langgearmd*, *kortgearmd*, met lange, korte armen verzien, overig is. Het veelvuldige gebruik, welk men van dit lid des menschlijken ligchaams maakt, heeft tot verscheidene overdragtige spreekwijzen aanleiding gegeven. Zoo wordt daardoor, b. v., *sterkte*, *magt*, *hangeduid*, bijzonderlijk in den bijbelschen schrijftant:

iemands arm versterken, verbreken, enz. Wiens arm alleen uw volk behoedt. L. BAKE. Ingeelijks, wanneer van Gods arm gesproken wordt: *de straffende arm van God — op mijnen arm zullen zij hopen — met den arm uwer sterkte — een arm met magt.* BIJBELVERT. *De arm des wereldlijken Regters, ook de wereldlijke arm, de Overheid. Koningen hebben lange armen. Iemand in de armen vallen, zich vrijwillig aan hem onderwerpen, ook zijne toevlugt tot hem nemen. — Magt, heerschappij, met teederheid verbonden: o liefde en vriendschap! niets zal mij, in het toekomstige, uit uwe armen scheuren. Niets had u moeten terughouden, om u in de opene armen uwer vrienden te werpen. — Hulp, bijstand: iemand in den arm nemen, in het daagelijksche leven. Om eenige overeenkomst in de uiterlijke gedaante, wordt dat gedeelte der zee, welk diep in een land loopt, een arm der zee genoemd. Om dezelfde rede dragen de zijdelings uitstekende deelen eener kerkkroon, waarop de lichten geplaatst worden, den naam van armen.*

Arm, hoogd. Arm, bij ULPHILAS arms, bij KERO arame, bij OTFRID. en NOTKER. arim, arum, arm, bij de Angelf. earm, eorm, bij de Engelf., Deen. en Zwed. arm, heeft met het gr. ἄρμος en lat. armus te veel overeenkomst, om dezelve niet te bemerken.

ARMADER, z. n., v., *der, of van de armader; meerv. armaderen.* Van *arm* en *ader*. Eene ader aan den arm.

ARMBAND, z. n., m., *des armbands, of van den armband; meerv. armbanden.* Van *arm* en *band*. Een sieraad, welk in banden, of kettingen bestaat, en door de vrouwen aan hare armen plagt gedragen te worden. Deze soort van opschik is van eenen zeer hoogen ouderdom, doch heeft, door den tijd, aanmerkelijke veranderingen ondergaan. De Romeinen kenden dezelve, onder den naam *armilla*, bij de Gothen heet zij *armelior*, van *melia*, *keeten*, en bij de Alemannen *armpouch*, *arampouc*.

ARMBESTUUR (*armenbestuur*), z. n., o., *des armbestuurs, of van het armbestuur; het meerv. is niet in gebruik.* Van *arm*, voor *armen*, en *bestuur*. Een bestuur over arme personen, strekkende om denzelven werk en onderhoud te verschaffen.

ARMBEZORGER, z. n., m., *des armbezorgers, of van den armbezorger; meerv. armbezorgers.* Van *arm*, voor *armen*, en *bezorger*; ook *armmeester*, d. i., iemand, die tot

tot verzorging, of bedeeeling der armen aangesteld is.

ARMBOOG, veroud. z. n. (bij KIL.). Zie *elleboog*.

ARMBORST, (bij KIL.) z. n., v., *der*, of *van de armborst*; meerv. *armborsten*. Eene verbeterde foort van hand- en voetbogen, met eenen drukker, door middel van welken men de pees doet affchieten: *en sie maecten armborsten*. Bijb. 1477. Na de uitvinding van de vuurroeren, of het tegenwoordige schietgeweer, zijn de armborsten buiten gebruik geraakt.

In het middeleeuwfche lat. *arcubalista*, *arbalista*, fr. *arbalète*, deen. *Armbosfe*, zweed. *arborst*. Dit woord fchijnt, door eene bedorvene uitspraak, van het lat. *arbalista* gekomen te zijn.

ARMBUS, z. n., v., *der*, of *van de armbus*; meerv. *armbusfen*. Van *arm*, voor *armen*, en *bus*. Eene bus, waarin de aalmoezen voor de arment opgezameld worden.

ARMEN, veroud. w., van *arm*, even als het lat. *misereri* van *miser*. Het beteekent door eens anders ongeluk aangedaan worden, of een teeder hart over eens anders elende hebben. Thands gebruiken wij *erbarmen*. ULPHILAS heeft *armai unſis*, *ontferm u onzer*.

ARMENBESTUUR, zie *armbeftuur*.

ARMENGELD, (*armgeld*) z. n., o., *des armengelds*, of *van het armengeld*; meerv. *armengelden*. Van *arm*, *armen*, en *geld*. Het voor de armen afgezonderde geld.

ARMENKAS, (*armkas*) z. n., v., *der*, of *van de armenkas*; meerv. *armenkafen*. Van *arm*, *armen*, en *kas*. Het tot onderhoud der armen beftemde geld. Ook de plaats, waar dit geld bewaard wordt.

ARMGESMIJDE, veroud. z. n., o., *van het armgefmijde*; meerv. *armgefmijden*. Allerhande gouden en zilveren fteraden, welken men, weleer, aan de armen plagt te dragen: *en het armgefmijde, dat aen ſijnen arm was*. BijBELVERT.

ARMHARTIG, bijv. naamw., *armhartiger*, *armhartigst*. Van *arm* en *hartig*, van *hart*. Arm, d. i. bekrompen, van hart. Ook overdragtiglijk, voor ſlecht, gering: *hij is een armhartige ſchrijver*. Van hier ook *armhartigheid*, *armhartiglijk*.

ARMHUIS, z. n., o., *van het armhuis*; meerv. *armhuizen*. Van *arm*, voor *armen*, en *huis*. Een huis, waarin men arme en gebreklijke perſonen onderhoudt en verzorgt.

ARMKIND, z. n., o., *des armkinds*, of *van het armkind*.

meerv. *armkinderen*. Van *arm* en *kind*. Een kind, dat, in een armhuis, verzorgd en opgevoed wordt.

ARMLIJK, bijw., *armlijker*, *armlijkst*. Armoediglijk, kommerlijk: *armlijk leven*. *Hi lach onmachtich en armelijc*. BIJB. 1477.

ARMOEDE, z. n., v., *der*, of *van de armoede*; zonder meerv. Gebrek aan eigendom en tijdelijk vermogen: *in bittere armoede*. VOND. *In armoede leven, geraken. Iemand in armoede storten*. — Figuurlijk, gebrek aan andere zaken: *geestlijke armoede, armoede des geestes*, het levendige gevoel van gebrek aan geestlijke volmaaktheden. *Een zelve zaak dikwils te zeggen en herzeggen geeft armoede en gebrek van stoffe te kennen*. VOND. *Om de armoede der ervarenheid te boeten*. HOOFD. *Wij verteeden ons geld daar, in armoede*, wij werden voor ons geld slecht onthaald. Het verkleinwoord van *armoede* is *armoedje*, in den gemeenen spreektrant, voor gering vermogen, gebruikelijk: *ik heb mijn geheele armoedje daaraan besteed*. *Na mijnen dood kunt gij mijn armoedje deelen*.

Armoede, hoogd. *Armuth*, angelf. *ymth*, *ermth*, ijsl. *armaeda*, zweed. en deen. *armod*, bij KERO *armida*, bij OTFRID. *armuat*, bij NOTKER. *armuotigi*.

ARMOEDIG, bijv. naamw. en bijw., *armoediger*, *armoedigst*. Van *armoede*. Arm, behoeftig: *het is een armoedig huisgezin* — *zij leven zeer armoedig*. Van hier ook *armoedigheid*, *armoediglijk*. Zie *ig*.

ARMPIJP, z. n., v., *der*, of *van de armpijp*; meerv. *armpijpen*. Van *arm* en *pijp*. Het holle been van den arm, welk van den schouder tot aan den elleboog loopt.

ARMRING, z. n., m., *des armrings*, of *van den armring*; meerv. *armringen*. Van *arm* en *ring*. Een ring, welke, eertijds, tot sieraad aan den arm gedragen werd.

ARMSCHOOL, z. n., o. en v., *des armschools*, of *van het armschool* — *der*, of *van de armschool*; meerv. *armscholen*. Van *arm* en *school*. Een school, waarin armkinderen onderwezen worden.

ARMSNOER, hetzelfde als *armband*.

ARMSTOEL, z. n., m., *des armstoels*, of *van den armstoel*; meerv. *armstoelen*. Van *arm* en *stoel*. Een met armleningen verziene stoel.

ARMZALIG, bijv. naamw. en bijw., *armzaliger*, *armzaligst*. Door groote en aanhoudende armoede ellendig. Als bijv. naamw.: *een armzalig mensch* — *een armzalig leven*. Figuurlijk, voor slecht, gering, nietswaardig: *een*
arm-

armzalige troost — een armzalig geschenk — een armzalig dorp. Als bijw.: *wij leefden daar armzalig, ellendig — dat is armzalig, geschreven.* Van hier ook *armzaligheid.* Zie *arbeidzalig* en *zalig.*

ARN, z. n., v., *der*, of *van de arn*; zonder meerv. Eene rivier in Italië: *die over de arn strekt.* HOOFD. Oudtijds werd ook een stroom in Walcheren *de arne* genoemd, waarvan nog *Arnemuiden: hevet beleggen Middelborch ende oversleggen die Arne.* M. STOKER.

ARN, *arne* (bij KIL.), veroud. zelfst. naamw. Zie *oogst.*
ARNEN, (bij KIL.) veroud. werkw. Zie *oogsten, inoogsten.*
Volgens JUNIUS is *arnen*, in dezen zin, bij de Friezen en Gelderischen in gebruik.

ARNMAAND, (bij KIL.) veroud. z. n. Zie *oogstmaand, augustus.*

ARRE, veroud. bijv. naamw., voor gram, toornig: *ende nye en zach mensche Marien arre.* TAFELB. *In arren moede.* J. DE MARRES.

AREN, zie *narren.* Zoo ook *narrenstede, narrentuig* enz.
ARSENAAL, z. n., o., *des arsenaals*, of *van het arsenaal*; meerv. *arsenalen.* Tuighuis, wapenhuis — eene plaats, waar wapenen en andere krigsbehoefden vervaardigd en bewaard worden: *bij het arsenaal.* HOOFD. Van het ital. *arsenale*, spaan. *arsenal.*

ARTIKEL, z. n., (onduitsch van oorsprong) o., *des artikels*, of *van het artikel*; meerv. *artikelen.* Van het lat. *articulus*, een lid. Een deel eener rede, of eens geschrifts, of eene in bijzondere affneden verdeelde oorkonde: *het derde artikel van het tweede hoofdstuk — de twaalf artikelen des geloofs — de vredesartikelen.* — Ook wordt, bij de kooplieden, eene enkele soort van koopwaren, een artikel genoemd: *ik heb dit artikel nog niet verkocht — in het artikel van den tabak gaat thands niet veel om.* Eindelijk worden, in de taalkunde, *de, het, een,* door sommigen, *artikelen* genoemd: *al voor het artikel schijnt niet gedeclineerd te willen zijn.* HOOFD. Doch hiervoor gebruiken wij *lidwoord.*

ARTIKELBRIEF, z. n., m., *des artikelbriefs*, of *van den artikelbrief*; meerv. *artikelbrieven.* Een in artikelen afgedeeld voorschrift van gedrag, met bijgevoegde straffen, op de overtreding van hetzelfde gesteld, voor de zekrijgsmagt.

ARTISJOK, z. n., v., *der*, of *van de artijfok*; meerv. *artijfokken.* Zekere uit een ander land tot ons overgebrag-

bragte plant; welker naam daarom ook vreemd is, ital. *articiocco*, en *carciocco*, spaan. *artichofa* en *alcarchofa*, fr. *artichaut*, eng. *artichoke*, zweed. *ertskocka*, deen. *Arteskok*, pool. *karciof*.

ARTS, z. n., m., *van den arts*; meerv. *artsen*. Geneesmeester: *lijfarts*, *wondarts*. De Hoogduitschers bezigen ook *tandarts* (*Zahnarzt*), *breukarts* (*Brucharzt*) enz., waarvoor wij *tandmeester*, *breukmeester* gebruiken.

Waarschijnlijk is het woord *arts* van het lat. *artista* afkomstig; en van dit *artis* heeft men het, nu verouderde, werkw. *artsen*, bij KIL. *artsenen*, d. i. *genezen*, gevormd.

ARTSCH, zie *aarts*.

ARTSENIJ (oul. *arstedij*), z. n., v., *der*, of *van de artsenij*; meerv. *artsenijen*. Een middel, om de gezondheid te behouden, of te herstellen — geneesmiddel: *met geene artsenij te helpen*. VOND. *Eene artsenij bereiden*, *ingeven*, *innemen*.

ARTSENIJKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de artsenijkunde*; zonder meerv. Van *artsenij* en *kunde*. De kennis van de artsenijen en derzelver gebruik: *zich op de artsenijkunde toeleggen*.

ARTSENIJWINKEL, z. n., m., *des artsenijwinkels*, of *van den artsenijwinkel*; meerv. *artsenijwinkels*. Van *artsenij* en *winkel*. Een winkel, waar artsenijen bereid en verkocht worden.

AS, z. n., v., *der*, of *van de as*; meerv. *asfen*. Eigenlijk, het dwarshout, waarop het bovenste gedeelte, of de bak, van eenen wagen, eene kar, of ander rijtuig, rust, en om hetwelk de wielen zich bewegen: *eene as aan den wagen maken* — *de voorste as*, of *vooras* — *de achterste as*, of *achteras*. Ieder rond ligchaam, om welk zich een ander beweegt: *eene windas* enz. Insgelijks, in de wiskunst, iedere rechte lijn, welke door het middelpunt van eenig ding loopt, of als zoodanig gedacht wordt; ook in de aardrijks- en sterrekunde: *de wereldasfen* — *onder de kille noorderas*. Voor overal, de geheele wereld door, zegt ANTONIDES: *van d'eene aen d'andere as*.

As, bij KIL. *asfe*; ook *axe*, *ackse*, hoogd. *Achse*, alem. *ahsa*, angelf. *eax*, deen. *ax*, rusf. *ofs*, zweed. *axel*, ital. *asfe*, eng. het zamengestelde *axeltree*, van het lat. *axis*, of gr. *ἄξων*, welk van *ἄξων* afkomstig is, omdat de as het rad met zich omvoert.

ASCH, z. n., v., *der*, of *van de asch*; zonder meerv. Het overgeblevene deel van een verbrand ligchaam, inzonder-

derheid van hout en turf: *met heete asch*. HOOFD. *Iets tot asch verbranden*. Steden, dorpen in de asch leggen, verbranden — in de asch liggen, verbrand zijn. Figuurlijk: *daar ligt nu al mijne hoop in de asch*, is verdwenen. Zoo ook: *het vuur der liefde had, reeds lang, in mijn hart, onder de asch, gesmeuld*. De bijbelsche spreekwijs *in zak en asch boete doen*, ziet op het gebruik der Joden, die zich, in groote droefheid, met asch bestrooiden. — Het overblijffel van een gestorven menschlijk ligchaam: *tot asch worden — zijne asch rust in dit graf*. Ook voor een gestorven ligchaam zelf, een lijk: *zij bestelden zijne asch ter aerde*. VOND. Deze spreekwijs is, waarfchijnlijk, van de gewoonte dier volkeren ontleend, die hunne dooden plagten te verbranden. In den dichterlijken fchrijfrant, figurlijk, voor het aandenken aan eenen gestorvenen: *ik zal dankbare tranen aan uwe asch wijden*. Troostlooze tranen zouden de asch van uwen vriend ontwijden. Van hier ook *haardasch, potasch* enz.

Asch, asche, hoogd. *Asche*, bij NOTK. en OTFRID. *ascu* en *asgu*, goth. *azgo*, angelf. *axa*, *ahse*, zweed. *aska*, ijsl. *asca*, eng. *ashes*, komen met het gr. *ἄσκα*, welk HESYCHIUS door *κωις*, d. i. *stof*, verklaart, waarvan het lat. *cinis*, d. i. *asch*, overeen; dewijl *asch*, eigenlijk, het stof van eenig verbrand ligchaam is.

ASCHACHTIG, bijv. naamw., *aschachtiger, aschachtigst*. Dat iets van asch heeft, naar asch gelijkt. Zie *achtig*.

ASCHBAK, z. n., m., *des aschbaks, of van den aschbak*; meerv. *aschbakken*. Van *asch* en *bak*. Een bak, waarin de haardasch opgezameld wordt.

ASCHBEZEM, z. n., m., *des aschbezems, of van den aschbezem*; meerv. *aschbezems*. Van *asch* en *bezem*. Een bezem, waarmede de asch weggeveegd wordt, in tegenoverstelling van *kamerbezem*. Anders ook *aschvarken*.

ASCHBUS, zie *lijkbuis*.

ASCHDAG, z. n., m., *des aschdags, of van den aschdag*; meerv. *aschdagen*. Van *asch* en *dag*. De eerste woensdag in de vasten, wanneer men, in de roomsche kerk, de vasten daarmede begint, dat men, in de kerk, met gewijde asch bestrooid wordt.

ASCHEPOESTER, z. n., v., *der, of van de aschepoester*; meerv. *aschepoesters*. In den gemeenen spreektrant, een meisje, dat altoos in de asch wroet, en er vuil, besmuld uitziet: *gij zijt eene regte aschepoester*. Het verkleinwoord is *aschepoestertje*.

ASCHEVIJSTER, (*aschviijster*, bij KIL.) een veroud. z. n., beteekenende iemand, die met asch omgaat, altijd op den haard zit, ook een traag, vuig, morsig vrouwsperfoon.

ASCHGAT, z. n., o., *des aschgats*, of *van het aschgat*; meerv. *aschgaten*. Van *asch* en *gat*. Een gat in den haard, waarin de asch valt; anders *kolk* genoemd. Ook, in den gemeenen spreektrant, hetzelfde als *aschepoester*.

ASCHGRAAUW, bijv. naamw. en bijw.; zonder trappen van vergrooting. Graauw als asch — aschkleurig: *aschgrauuw laken*. Als bijw.: *eene kamer aschgrauuw verwen*.

ASCHHOK, z. n., o., *des aschhoks*, of *van het aschhok*; meerv. *aschhokken*. Van *asch* en *hok*. Een hok, waarin de asch verzameld en bewaard wordt.

ASCHHOOP, z. n., m., *des aschhoops*, of *van den aschhoop*; meerv. *aschhoopen*. Van *asch* en *hoop*. Eene meeningte, of verzameling van asch.

ASCHIG, bijv. naamw., *aschiger*, *aschigst*. Waaraan nog asch zit: *een aschig brood*. Zie *ig*.

ASCHKAR, z. n., v., *der*, of *van de aschkar*; meerv. *aschkarren*. Van *asch* en *kar*. Eene kar, waarmede de asch vervoerd wordt.

ASCHKETEL, z. n., m., *des aschketels*, of *van den aschketel*; meerv. *aschketels*. Van *asch* en *ketel*. Een ijzeren ketel, waarin de asch bewaard — ook, waarin vuur gefloekt wordt.

ASCHKRUIK, zie *lijkbus*.

ASCHMAN, z. n., m., *des aschmans*, of *van den aschman*; meerv. *aschmannen*. Van *asch* en *man*. Iemand, die met eene kar de asch aan de huizen ophaalt, anders ook *karreman* genoemd.

ASCHPOT, zie *aschketel*.

ASCHSCHOP, z. n., v., *der*, of *van de aschschop*; meerv. *aschschoppen*. Van *asch* en *schop*, *schup*. Een ijzeren werktuig, waarmede de asch opgescheept, of weggeschopt wordt.

ASCHVARKEN, zie *aschbezem*.

ASPERSIE, (drielettergroepig. Bij KIL. *sperghel*, *sparghel*) z. n., v., *der*, of *van de aspersie*; meerv. *aspersies*. De uit de aarde groeiende vrucht van zekere bekende plant: *aspersies stek*. Van het lat. *asparagus*, of het spaan. *asparagos*. Hoogd. *Spargel*, ital. *sparago*, fr. *asperge*, deen. *Sparges*, zweed. *Sparis*. Voor *aspersie* zegt men, in de gemeenzame verkeerling, ook *spersie*.

ASPER-

ASPERSIEBED, z. n., o., *des aspersebeds*, of *van het aspersebed*; meerv. *aspersebedden*. Van *asperse* en *bed*. Een tuinbed, waarop asperse groeijen. Dewijl de asperseplaut eenige jaren moet gestaan hebben, eer zij eetbare vrucht geeft, zoo zegt men van iemand, die ergens eenen post bekleeft, en, waarschijnlijk, niet ligt naar eene hoogere standplaats zal geroepen worden: *hij heeft aspersebedden aangelegd*.

ASPERSIEPLANT, z. n., v., *der*, of *van de asperseplant*; meerv. *asperseplanten*. Van *asperse* en *plant*.

ASPUNT, z. n., o., *des aspunts*, of *van het aspunt*; meerv. *aspunten*. Van *as* en *punt*. Het uiterste einde eener *as*, inzonderheid in de aardrijks- en sterrekunde: *het noorder — zuider aspunt*. Overdragtiglijk: *zij zijn de aspunten, waarop alles draait*, de mannen, op welken alles aankomt.

AST, veroud. z. n., bij **KIL.** ook *est*, goth. *asts*, alem. *ast*, *est*, gr. $\alpha\sigma\tau\omicron\varsigma$, een afgehouden tak, ook een knoest, of kwast, van eenen boom.

ATERLING, z. n., m. en v., *des aterlings*, of *van den aterling* — *der*, of *van de aterling*; meerv. *aterlingen*. Bastaard, basterd, onecht kind: *een aterling en koningsbastert*. **MOONEN**. Van hier ook het bijv. naamw. *aterlingsch*. Ingelijks is het woord *aterling* in gebruik voor duisterling. Zie *aankomeling* en *ling*.

Waarschijnlijk is *aterling* eene zamentrekking van *achterling*, d. i., in de eerste beteekenis, iemand, die heimlijk ter wereld gekomen is, en den echten kinderen achtergesteld wordt, — en, in de andere beteekenis, iemand, die anderen, in het duister, in het geheim, belaagt.

ATHENEN, z. n., o., *van het Athenen*. De naam der bloeiendste stad in het voormalige Griekenland.

Sommigen schrijven *Athene*, even als *Rome*, *Italie* enz., zonder *n*; doch daar dit woord, in het gr., meervoudig is, en niet Αθηνη , maar Αθηναι , geschreven wordt, dewijl die stad uit verscheidene afdeelingen bestond, als de eigenlijke stad, de voorstad, de burg enz., zoo is, mischien, om dezelfde rede, bij ons, *Athenen*, met de *n*, als een teeken van het meerv., te verkiezen.

Voor de hiervan afgeleide woorden *Athenienser* en *atheniensisch*, zou men korter en beter *Athener* en *atheensch* kunnen zeggen. Voor het laatste is, in vele gevallen, *attisch* geschikter, van het landschap Attika, welks hoofdstad Athenen was.

- ATLAS**, z. n., m., *van den atlas*; meerv. *atlasfen*. Een woord, waartoe de verdichte gefchiedenis van den ouden Koning ATLAS, in Afrika, aanleiding gegeven heeft, en welk tegenwoordig nog, in de aardrijksbefchrijving, voor eene verzameling van landkaarten, gebruikt wordt; eene benaming, welke GERH. MERCATOR, een bekende aardrijksbefchrijver der zestiende eeuw, ingevoerd heeft, die zijn aardrijkskundig zamenftel, het eerst, zijnen *atlas* noemde. Ook draagt zekere berg, in Afrika, dezen naam: *van den hemelhoogen atlas*. VOND. Van den boven genoemden Koning ATLAS heeft ook de *atlantifche zee* haren naam bekomen.
- ATLAS**, z. n., o., *van het atlas*; meerv. *atlasfen*, wanneer van verfcheidene foorten gefproken wordt. Zekere bekende ftof, voor de kleederdragt, welke, in de perfifche taal, denzelfden naam draagt.
- AU**, een tweeklank. Zie INLEID. bl. II.
- AU**, veroud. voorzetsel, in zamenftelling, voor *ae*, of *ave*, beteekenende *af*, *zonder*, van gelijke kragt, als ons thands gebruikelijke *on*. Oudtijds fchreef men, b. v., *auwaard*, *auwijs* enz., waarvoor thands *onwaard*, *onwijs* enz.
- AU**, tufchenwerpfel, zijnde de natuurlijke uitdrukking van lichaamlijke fmert: *au, is mij dat branden!*
- AUGUSTUS**, de agtste maand in het jaar, welke dezen naam, bij de Romeinen, ter eer van Keizer AUGUSTUS gekregen heeft. KAREL DE GROOTE gaf haar den naam van *aranmanoth*, overeenkomende met ons, in den deftigen fchrijf- en spreekftijl, gebruikelijke woord *oogstmaand*. Zie hetzelfde.
- AUTAAR**, zie *altaar*.
- AUWE**, veroud. z. n., bij KIL. ook *ouwe*, beteekenende een van rivieren omringd en van wateren doorsneden land — eene wel bewaterde, en, derhalve, vruchtbare weide; van het oude *au*, *ea*, *aa*, *eau*, d. i. water. Zie *aa*, *aha*, ook *batavier* en *betuwe*.
- AVE**, veroud. voorz., waarvoor men, in zamenftelling, ook *au* bezigde. De Ouden gebruikten *ave* en *au*, voor *af*, b. v. *avegaen*, *avehanghen* enz., d. i. *afgaan*, *afhangen* enz. Wij hebben er thands *on*, of *wan*, voor. Door afkapping van de *e* (*av*), komt er ons *af* van. Van hier de verouderde woorden *avespraak*, d. i. ongerijmde rede, *avetronk*, d. i. bastaard, *avezage*, d. i. zottenklap.
- AVEGAAR**, (bij KIL. ook *aveger*, *eveger*, — bij PLANT.

egger) z. n., m., *des avegaars*, of *van den avegaar*; meerv. *avegaars*, *avegaren*. Zekere groote boor.

AVER, veroud. voorz. voor *over*, waarvan *avergeloof*, *averoud* enz., voor *overgeloof*, *overoud* enz., d. i. bijgeloof, aloud. H. DE GROOT bezigt de spreekwijs *van aver tot aver*, d. i., volgens de vlaamsche uitspraak, *van auwer tot auwer*, of *van ouwer tot ouwer*, voor *van ouderen tot ouderen*: 't schijnt, dat *welgebooren mannen van ouds zijn gheweest, die van aver tot aver van vrije ende eerlike Luiden waren ghekomen*.

CAMPHUISEN bezigt het woord *aver* als een bijv. naamw.: *in av'ren nacht*, mischien, in den zin van *duister*; doch buiten deze plaats, is ons geen voorbeeld van dit gebruik bekend.

AVEREGTS, bijw. Van *ave*, d. i. *af*, en *regts*. Verkeerd: *hij doet alles averegts*. *De wereld mag dit averegts beloonen*. VOLLENH. Oulings werd dit woord ook in den zin van *omver* gebezigd, als: *averegts* (oudt. *averecht*) *werpen*, *averegts waaijen*, enz.

AVEREGTSCH, bijv. naamw., *averegtscher*, *zeer*, *meest* *averegtsch*. Van *ave*, d. i. *af* en *regtsch*. Verkeerd: *de averegtsche zijde van een kleed*. Overdragt.: *averegtsche oogmerken: averegtsche zachtzinnigheid*. VOLLENH. Ook, van ter zijde: *een averegtsche slag*.

AVERIJ, zie *haverij*.

AVOND (bij KIL. *avond*), z. n., m., *des avonds*, of *van den avond*; meerv. *avonden*. Het einde van den dag, of de tijd tusfchen dag en nacht: *het treurspel eindigt met den avond*. VOND. *Het wordt avond — de avond overviel ons — tegen den avond — dezen avond, ook van avond, zal ik bij u komen — des avonds*. *Goeden avond!* de gewone avondgroet. — Overdragtiglijk, en in den dichterlijken fchrijfftiyl, voor het einde des levens, of den ouderdom: *mijn avond nadert reeds — dewijl de avond mijns levens nabij is*.

Van hier ook *gisterenavond*, *eergisterenavond*, *schemeravond*, *winteravond* enz. *Avond* beteekende, oulings, ook den dag, welke eenig feest voorgaat, volgens KIL. ook *heiligavond* genoemd. Wij hebben hiervan nog overblijffels in *vastenavond*, de dag, of thands liever, de avond, voor den eerften dag in de vasten — *nieuwjaarsavond* — *kersavond* enz.

Avond, bij KERO *abunt*, bij NOTK. *habant*, bij OTFRID. en TATIAN. *aband* en *abant*, hoogd. *Abend*, an-gelf.

gelf. *aefen*, eng. *even*, *evening*, ijsl. *apton*, zweed. *aff-ton*, deen. *afien*, wordt, gemeenlijk, als het deelw. van het oude, en in onze taal niet meer gebruikelijke, werkw. *aven*, (bij KIL. *abire*, *deficere*, van *ave*, nu *af*) d. i. *vertrekken*, *afnemen*, beschouwd; zoodat *avond*, eigenlijk, zoo veel beteekent, als het afnemen van den dag, of het vertrekken, het ondergaan van de zon.

Van dit z. n. *avond* had men, weleer, het onperfoonl. werkw. *avonden*, (bij KIL. *vesperascere*) voor *avond worden*, even als men van *dag*, thands, *het daagt* zegt. Bij TATIAAN leest men: *uuone mit ons uuanta iz abandet*, waarvoor de STATENOVERZETT. heeft: *blijf bij ons, want het is bij den avond*.

AVONDBEZOEK, z. n., o., *des avondbezoeks*, of *van het avondbezoek*; meerv. *avondbezoeken*. Van *avond* en *bezoek*. Een bezoek, welk men, bij den avond, geeft, of ontvangt.

AVONDDAUW, z. n., m., *des avonddauws*, of *van den avonddauw*; zonder meerv. Van *avond* en *dauw*. De dauw, die, bij den avond, uit de lucht valt, en uit de dampen ontstaat, welken, gedurende den dag, in de lucht opgeltegen zijn.

AVONDETEN, z. n., o., *van het avondeten*; zonder meerv. Van *avond* en het werkw. *eten*, als een zelfst. naamw. gebruikt. De spijs, welke men, des avonds, gebruikt: *ham is geen goed avondeten*. Het spijzen des avonds — de avondmaaltijd: *bij het avondeten heeft hij weinig gesproken*.

AVONDGEBED, z. n., o., *des avondgebeds*, of *van het avondgebed*; meerv. *avondgebeden*. Van *avond* en *gebed*. Het gebed, waarin men, des avonds, voor den slaap, de bescherming der Voorzienigheid affmeekt.

AVONDGEZANG, zie *avondlied*.

AVONDKOST, z. n., m., *van den avondkost*; het meerv. is niet in gebruik. Van *avond* en *kost*. Het avondeten, in het daaglijkfche leven.

AVONDLIED, z. n., o., *des avondlieds*, of *van het avondlied*; meerv. *avondliederen*. Van *avond* en *lied*. Een lied, of gezang, welk op den avond toepaslijk is.

AVONDLUCHT, z. n., v., *der*, of *van de avondlucht*; meerv. *avondluchten*. Van *avond* en *lucht*. De lucht des avonds. na den ondergang der zon: *de koele avondlucht genieten*.

AVONDMAAL, z. n., o., *des avondmaals*, of *van het avond-*

avondmaal; meerv. *avondmalen*. Van *avond* en *maal*. Het avondeten, de avondmaaltijd: *wanneer gij een middagmael, ofte avontmael sult houden*. BIJBELVERT. En in deze beteekenis komt ook het goth. *nahtamat* voor, en is het zweed. *afonmal* nog gebruikelijk. Gemeenlijkst wordt het woord *avondmaal* voor *het heilige avondmaal, het avondmaal des Heeren*, in het daaglijkche leven *het nachtmaal*, gebezigd: *het heilige avondmaal houden, genieten, uitdeelen, — ten avondmaal gaan* enz.

AVONDMAALGANGER, z. n., m., *des avondmaalgangers*, of *van den avondmaalganger*; meerv. *avondmaalgangers*. Van *avondmaal* en *ganger*. Iemand, die ten avondmaal gaat, het heilige avondmaal gebruikt.

AVONDMAALTIJD, z. n., m., *des avondmaaltijds*, of *van den avondmaaltijd*; meerv. *avondmaaltijden*. Van *avond* en *maaltijd*. De maaltijd, dien men, des avonds, houdt.

AVONDMUZIK, z. n., v., *der*, of *van de avondmuzijk*; zonder meerv. Van *avond* en *muzijk*. De muziek, welke men, ter eer van iemand, des avonds, geeft. *Iemand eene avondmuzijk geven*, voor deszelfs woning. Ital. *serenata*, fr. *serénade*.

AVONDOFFER, z. n., o., *des avondoffers*, of *van het avondoffer*; meerv. *avondoffers*. Van *avond* en *offer*. Het brandoffer, welk, bij de oude Joden, des avonds, aangestoken werd, en, den ganschen nacht door, moest branden.

AVONDREGEN, z. n., m., *des avondregens*, of *van den avondregen*; meerv. *avondregens*. Van *avond* en *regen*. De regen, die, des avonds, valt: *de koele avondregen*.

AVONDSCHEMERING, z. n., v., *der*, of *van de avondschemering*; meerv. *avondschemeringen*. Van *avond* en *schemering*. De flaauwe verlichting van den aardbodem, wanneer de zon zich onder den gezigteinder verborgen heeft: . . . . . en *avontschemeringen*:

*Gelijk wanneer de zon, beneên de kim gedaelt,
Noch schijnsel nalaet, dat een poos ter zee uitstraelt,
Dan is het nacht noch dag.* VOND.

AVONDSCHOOL, z. n., o. en v., *des avondschools*, of *van het avondschool*, — *der*, of *van de avondschool*; meerv. *avondschoolen*. Van *avond* en *school*. Het schoolonderwijs, welk, des avonds, gegeven wordt: *die Meester houdt geen avondschool — ik heb van het avondschool het meeste nut getrokken*. Zie *school*.

AVONDSPEL, z. n., o., *des avondspels*, of *van het avondspel*;

- spel*; meerv. *avondspelen*. Van *avond* en *spel*. Een spel, welk, des avonds, vertoond wordt.
- AVONDSPIJS**, z. n., v., *der*, of *van de avondspijs*; meerv. *avondspijzen*. Van *avond* en *spijs*. Hetzelfde als *avondeten*.
- AVONDSTER**, (*avondster*) z. n., v., *der*, of *van de avondster*; het meerv. is niet in gebruik. Van *avond* en *ster*.
- AVONDSTOND**, z. n., m., *des avondstonds*, of *van den avondstond*; meerv. *avondstonden*. Van *avond* en *stond*. De *avond*, *avondtijd*: *een lieflijke avondstond*.
- AVONDTIJD**, z. n., m., *des avondtijds*, of *van den avondtijd*; het meerv. is niet in gebruik. Van *avond* en *tijd*. Hetzelfde als *avondstond*.
- AVONDUUR**, z. n., o, *des avonduurs*, of *van het avonduur*; meerv. *avonduren*. Van *avond* en *uur*. Een der uren van den avond.
- AVONDWANDELING**, z. n., v., *der*, of *van den avondwandeling*; meerv. *avondwandelingen*. Van *avond* en *wandeling*. Eene wandeling bij den avond.
- AVONDWIND**, z. n., m., *des avondwinds*, of *van den avondwind*; meerv. *avondwinden*. Van *avond* en *wind*. De wind, die, des avonds, waait.
- AVONTUREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *avontuur*: *ik avontuurde, heb geavontuurd*. Wagen: *ik zal dat eens avonturen*. Dit woord is in den gemeenzamen spreektrant alleen nog gebruikelijk.
- AVONTUUR**, (bij KIL. *avendure*) z. n., o., *des avontuurs*, of *van het avontuur*; meerv. *avonturen*. Een toeval, eene uitkomst, waaraan het geluk meer deel heeft, dan het overleg: *iets, op avontuur, ondernemen*. Op 't *wankele avontuur*. VOND. *Op avontuur uitgaan*. *Bi avonture*, ook *bi avonturen* (bij geval), veroud. Lot, lotgeval: *ik zal u mijne avonturen verhalen*. *Also laghen sine avonturen*. WALEW. Een zeldzaam, wonderbaar voorval: *ik heb, op mijne reis, een zeer aardig avontuur gehad*. Stout bestaan, hachelijke onderneming: *en quam dat avontuur dan avrechts te beslaan*. VOND.
- Weleer werd het woord *avontuur* nog in verscheidene andere beteekenissen gebezigd; b. v., voor eene geschiedenis, of het verhaal eener geschiedenis: *dat seide Diederic, die dese avonture in dietsche uten walsche vant*. D. v. ASSEN. Zoo ook *ter avonture, ter avonturen*, voor mischien: *sijt daerom altoos beanxt, oft ghi ter avonturen*
on-

onder dat getal der sotter mocht gerekent worden. CL. SPIEG. Eindelijk, voor gevaar: *want hi was doe selver in groter avonturen.* H. v. AL.

Avontuur, hoogd. *Abenteuer*, deen. *Eventyr*, en *Aventyr*, zweed. *äfwentyr*, bij VEREL. *aefentyr*. De oorsprong van dit woord heeft den Taalkundigen aanleiding tot allerlei gisfingen gegeven, waarvan de voornaamsten door IHRE aangevoerd zijn. Het natuurlijkste is, intusfchen, dat men het van het lat. *adventus*, of liever *eventurus*, d. i. *hetgene dat zal geschieden*, afleide, welk, door middel van het fr. *avanture*, tot ons gekomen is, en waarvan *adventura*, *eventura*, *adventurarius*, *eventurare* enz., in het middeleeuwfche latijn, voorkomen. Eertijds fchreef en fprak men *de avontuur*, in het vrouwl. geflacht, gelijk M. STOKÉ en anderen hebben. Even als oog, oor, oorlog, uur, welken, voorheen, vrouwl. waren, doch nu, meestal, onzijdig gebezigd worden, waarvan de rede is, dat onze tongflag zoo zacht niet meer is, als die der Ouden.

AVONTUURLIJK, bijv. naamw. en bijw., *avontuurlijker*, *avontuurlijkst*. Van *avontuur* en *lijk*. Hetgene dat, bij geval, en onverwacht, plaats heeft: *dat was eene avontuurlijke ontmoeting*. — Wonderbaar, onwaarfchijnlijk: *eene avontuurlijke geschiedenis*. Gevaarlijk, waarbij veel gewaagd wordt: *avontuurlijke spelen*.

AZEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik aasde, heb geaasd*. Aas, of fpijs, in den mond fteken, en, bij gevolg, voeden, zoo van menschen, als dieren: *ende heeft ons geaest, doe wij noch niet vlugghe en waren.* ALDEG.

De rijke zuivelmarkt, die Nederlant kan azen

Met voedzaam dischbanket van vette edammer kazen. ANTONID.

Hij aest der raven kleine jongen. ALDEG. *Maar azen met uw vleesch de vogels op het velt.* VOND. In den zin van eten, opeten, wordt het door VOND. gebezigd: *als van kraien opgezwoegen, of een tijgerdier geaest*. Deze beteekenis vindt men ook in *zich verazen*, d. i. zich vereten, of te veel eten: *zegt wie an brun of ekel gulzich zich veraast*. SPIEGH. En overdragtiglijk: *want hij had zich veraest aen zulk een hoge hope.* VERHOEK. *Door menschelijke eere en eerzuchtige gedachten altijd geaest* enz. VOLLENH. Ook is azen op iets in gebruik: *te gretig azen mocht op uwe lekkernij.* HOOGVLIET. *Raven en gieren azen op krenge.* Van hier ook *azing*.

Azen

Azen komt van *aas*. NOTKER. bezigt het, in den zin van spijsen, spijs geven: *daz du sin azeit*. Hiermede komt het gr. *ἀσαι* overeen, welk, bij HESYCHIUS, voeden, weiden, beteekent. Thands wordt het, gemeenlijk, van de vogelen gebruikt, die gewoon zijn, spijs in den bek te nemen, om er hunne jongen mede te voeden.

AZIA, *Azie*, (drielettergrepig) z. n., o., van het *Azia*, *Azie*; zonder meerv. Het oostlijke deel des aardbols. Ook voor een gedeelte van dit werelddeel: *klein azie*. Van hier het zelfst. naamw. *aziaat*, *aziaten*, een perfoon uit *Azie*; ook het bijv. naamw. *aziatisch*, hetgene dat tot *Azie* behoort, uit *Azie* afkomstig is, of eenige betrekking op dat werelddeel heeft.

De afkomst van dit woord is duister. Sommigen meenen, dat zekere *Asia*, dogter van Oceanus en Thetijs, en huisvrouw van Prometheus — Anderen, dat *Asius*, zoon van Cotijs, de oorsprong van dezen naam is. BOCHART is van gevoelen, dat dit werelddeel *Azie* genoemd is, van het hebr. *אַזִּי*, d. i. *het middelfte*, dewijl *klein Azie*, in zeker opzigt, tusschen Europa en Afrika gelegen is.

WACHTER. leidt het van *As* af, welk, bij de Ouden, *God* beteekende; omdat men het als het geboorteland der Goden mag aanmerken.

AZIJN, (ook *edik*) z. n., m., *des azijns*, of *van den azijn*; meerv. *azijnen*, wanneer van verscheidene foorten gesproken wordt. *Azijn maken*. *Zoo zuur als azijn*. *Bierazijn*, *wijnazijn*, *kunstazijn* enz. *Iets in azijn leggen*.

Bij OTFRID., NOTKER. en TATIAN. *ezzich*, angelf. *ecet*, goth. *akeit*, pool. *ocet*, hong. *eczete*, hoogd. *Esfig*, ijsl. *edik*, deen. *Adikke*, zweed. *aettika*, ital. *aceto*, lat. *acetum*, gr. *ὄξος*.

AZIJNACHTIG, bijv. naamw., *azijnachtiger*, *azijnachtigst*. Dat iets van den azijnfmaak heeft.

AZIJNEN, bedr. w., gelijkvl. Van *azijn*: *ik azijnde*, *heb geazijnd*. *Azijn over iets gieten*: *de falaad is al geazijnd*.

AZIJNFLESCHE, z. n., v., *der*, of *van de azijnflesche*; meerv. *azijnfleschen*. Van *azijn* en *flesch*.

AZIJNKAN, z. n., v., *der*, of *van de azijnkan*; meerv. *azijnkannen*. Van *azijn* en *kan*.

AZIJNMAKER, z. n., m., *des azijnmakers*, of *van den azijnmaker*; meerv. *azijnmakers*. Van *azijn* en *maker*.

AZIJNMAKERIJ, z. n., v., *der*, of *van de azijnmakerij*; meerv. *azijnmakerijen*. Van *azijn* en *makerij*.

AZIJN-

- AZIJNPLAATS**, z. n., v., *der*, of *van de azijnplaats*; meerv. *azijnplaatsen*. Van *azijn* en *plaats*. Eene plaats, waar *azijn* gemaakt wordt. Hetzelfde als *azijnmakerij*.
- AZIJNTON**, z. n., v., *der*, of *van de azijnton*; meerv. *azijntonnen*. Van *azijn* en *ton*.
- AZIJNVAT**, z. n., o., *des azijnvats*, of *van het azijnvat*; meerv. *azijnvaten*. Van *azijn* en *vat*.
- AZIJNVERKOOPER**, z. n., m., *des azijnverkoopers*, of *van den azijnverkooper*; meerv. *azijnverkoopers*. Van *azijn* en *verkooper*.
- AZUUR**, *azuursteen*, z. n., m., *des azuurs*, of *van den azuur*; meerv. *azuren*. De naam van zekeren schoonen, hoogblauwen steen, die, in het gemeene leven, gewoonlijk, *lazuur* genoemd wordt. Van hier de spreekwijs: *zoo blaauw als een lazuur*. Zie *lazuur*.
- AZUUR**, *bijv. naamw.*, zonder trappen van vergrooting. *Azuurverwig*, *hemelsblauw*: *Thans daalt de Heilant uit d'azure stargewelven*. HOOGVL. Sommige Dichters schrijven *azuren*, volgens den regel, dat alle stoffijke bijvoegl. naamwoorden in *en* uitgaan; doch het is klaar, dat, hier, niet de *stof*, maar wel de *kleur* bedoeld wordt; welk onderscheid de Ouden in acht namen, schrijvende, b. v.: *een purperen cleet*, en integendeel: *dye zee met purpere verwe verciert*. HIST. VAN ALEX. Hiermede overeenkomstig, bezigde HOOGVLIET altoos de zoogenoemde stoffijke bijvoegl. naamwoorden, met *en*, als: *zilveren*, *gouden*, enz., doch *azuur*, *azure*, voor *azuurverwig*, *hemelsblauw*; terwijl het Genootschap L. D. S. P. in de psalmberijming, echter, *uit zijn azuren zalen* schrijft.
- Azuur* wordt ook als zelfstandig, voor *azuurverw*, gebezigd — *het azuur*. Daar de blaauwe kleur eene voornaame eigenschap van den *azuursteen* is, zoo is *het blaauwe azuur*, dat door sommige Dichters gebruikt wordt, eene overtolligheid.
- AZUREN**, onverbuigbaar *bijv. naamw.*, zonder trappen van vergrooting. Van *azuur*, even als *gouden*, d. i. van *goud*, *houten*, d. i. van *hout*, enz.: *een doos met een azuren deksel*.
- AZUURSTEEN**, z. n., m., *des azuursteens*, of *van den azuursteen*; meerv. *azuursteenen*. Van *azuur* en *steen*.

